COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

CXVII.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AUGUSTINUS.

X.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

Apud VIRENQUE, BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

Apud BIBLIOPOLAM, CUI NOMEN GALLICE:

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, n° 16.

S. CLODOALDI, E TYPOGRAPHEO BELIN-MANDAR.

COLLECTIO
SELECTA
SS. ECCLESIÆ PATRUM,
COMPLECTENS
EXQUISITISSIMA OPERA
TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA.

ACCURANTIBUS
D. A. B. CAILLAU,
CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,
NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,
UNA CUM
D. M. N. S. GUILLON,
EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE :
BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS CENTESIMUS DECIMUS-SEPTIMUS.

PARISIIS,
APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,
VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M DCCC. XXXVII.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS III.

OPERA EXEGETICA.

ENARRATIONES IN PSALMOS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ENARRATIONES

IN

PSALMOS.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXVI.

Sermo ad plebem.

I. Psalmi[1] hujus limen ita inscribitur : « In finem, pro » Idithun, Psalmus ipsi Asaph[2]. In finem » quid sit, nostis. « Finis enim Legis Christus ad justitiam omni » credenti[3]. » Idithun interpretatur Transiliens eos ; Asaph interpretatur Congregatio. Loquitur hic ergo congregatio transiliens, ut perveniat ad finem, qui est Christus Jesus. Quæ sint itaque transilienda, ut ad illum finem pervenire possimus, ubi jam quod transiliamus non habebimus, Psalmi textus ipse demonstrat. Etenim tandiu transilire debemus quidquid nos impedit, quidquid irretit, quid-

[1] Vide D. Guillon, tom. XXI, p. 561. — [2] Psal. LXXVI, 1. — [3] Rom. X, 4.

quid visco quodam illigat, et onere aggravat volatum nostrum, donec perveniamus ad id quod sufficit, ultra quod nihil est, infra quod sunt omnia, et ex quo sunt omnia. Patrem quippe ipsum volebat Philippus intueri, et dicebat Domino Jesu Christo: « Ostende nobis Patrem, » et sufficit nobis : » tanquam tandiu illi transiliendum esset quidquid aliud esset, donec perveniret ad Patrem, ubi jam securus assisteret, et quid ei ultra requirendum esset non haberet. Hoc est enim, « Sufficit. » Verum ille qui verissime dixerat: « Ego et Pater unum sumus[1], » admonuit Philippum, docuitque omnem hominem, qui Christum intelligeret, etiam in eo habere finem, quia ipse et Pater unum sunt: « Tanto, inquit, tempore vo- » biscum sum, et non vidistis me? Philippe, qui me videt, videt et Patrem[2]. » Quisquis ergo Psalmi hujus animum sentire, imitari, tenere vult, omnia desideria carnalia transiliat, sæculique hujus pompam et illecebram calcet, nihilque sibi aliud proponat ubi consistat, nisi ex quo sunt omnia. In quibus omnibus etiam ipse laborat, donec ad finem perveniat. Quid nobis ergo indicat iste transiliens?

II. « Voce mea, inquit, ad Dominum clamavi[3]. » Sed multi clamant ad Dominum pro divitiis acquirendis damnisque devitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domus suæ, pro felicitate temporali, pro dignitate sæculari; postremo pro ipsa etiam salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. Pro his atque hujusmodi rebus multi clamant ad Dominum; vix quisquam propter ipsum Dominum. Facile quippe homini est quodlibet desiderare a Domino, et ipsum Dominum non desiderare : quasi vero suavius esse possit quod dat, quam ipse qui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet clamat ad Dominum, nondum est transiliens. Hic vero transiliens quid dicit? « Voce

[1] Joan. x, 30. — [2] Id. xiv, 9. — [3] Psal. LXXVI, 2.

» mea ad Dominum clamavi. » Et ne arbitreris vocem ipsius, qua clamavit ad Dominum, propter aliud emissam, quam propter ipsum Dominum, secutus ait : « Et vox » mea ad Deum. » Emittitur enim vox, qua clamemus ad Deum, et ipsa vox ad aliud est, non ad Deum. Ad hoc enim est vox, propter quod editur vox. Iste vero qui Deum gratis amabat, qui voluntarie Deo sacrificabat[1], qui transilierat quidquid infra est, nihilque aliud supra se viderat, quo effunderet animam suam, nisi ex quo et per quem et in quo creatus erat, ad quem clamaverat voce sua, ad illum esse fecerat ipsam vocem suam : « Vox mea, » inquit, ad Deum. » Et numquid sine causa? Vide quid sequitur : « Et attendit mihi : » Vere tunc tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per ipsum aliud quæris. Dictum est de quibusdam : « Clamaverunt, nec » erat qui salvos faceret, ad Dominum, nec exaudivit » eos[2]. » Quare? Quia vox eorum non ad Dominum. Exprimit hoc alio loco Scriptura, ubi dicit de talibus : « Do» minum non invocaverunt[3]. » Ad illum clamare non cessaverunt, et tamen « Dominum non invocaverunt. » Quid est, « Dominum non invocaverunt? » Dominum in se non vocaverunt : ad cor suum Dominum non invitaverunt, a Domino se habitari noluerunt. Et ideo quid eis contigit? « Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor[4]. » Ideo de rerum præsentium amissione tremuerunt, quoniam non erant pleni illo, quem non invocaverunt. Non gratis amaverunt, ut amissis temporalibus rebus possent dicere : « Sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Do» mini benedictum[5]. » Ergo iste, « Vox mea, inquit, ad » Dominum, et attendit mihi, » doceat nos quomodo id fiat.

[1] Psal. LIII, 8. — [2] Id. XVII, 42. — [3] Id. XIII, 5. — [4] Ibid. — [5] Job I, 21.

III. « In die tribulationis meæ Deum exquisivi[1]. » Quis es, qui hoc facis? Id die tribulationis tuæ, vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris: si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris: si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris: si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris: si peregrinatio facit tribulationem, civitatem tuæ carnis exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ Deum exquire: non per Deum aliud, sed ex tribulatione Deum, ut ad hoc Deus removeat tribulationem, ut securus inhæreas Deo. « In die tribulationis meæ Deum exquisivi: » non aliud aliquid, sed « Deum exquisivi. » Et quomodo exquisisti? « Manibus meis nocte coram eo. » Dic hoc rursus: videamus, intelligamus, imitemur, si possumus. In die tribulationis tuæ quid exquisisti? « Deum. » Quomodo exquisisti? « Manibus meis. » Quando exquisisti? Nocte. » Ubi exquisisti? « Coram eo. » Et quo fructu exquisisti? « Et non sum deceptus. » Omnia ergo videamus, fratres, omnia consideremus, omnia interrogemus; et quid sit tribulatio, in qua iste Deum exquisivit, et quid sit manibus inquirere Deum, et quid sit nocte, et quid sit coram illo: et sequitur, quod omnes intelligunt, « Et non sum » deceptus. » Quid est enim, « Et non sum deceptus? » Inveni quod quærebam.

IV. Tribulatio non illa vel illa cogitanda est. Etenim unusquisque nondum transiliens, nondum putat esse tribulationem, nisi quæ acciderit huic vitæ ex aliquo tristi tempore: at vero ille transiliens, totam vitam istam tribulationem suam reputat. Sic enim amat patriam supernam, ut terrena peregrinatio ipsa sit maxima tribulatio. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, rogo vos? quo-

[1] Psal. LXXVI, 3.

modo non sit tribulatio, quæ dicta est tota tentatio? Habes scriptum in libro Job: « Numquid non tentatio est » vita humana super terram[1]? » Numquid dixit: Tentatur vita humana super terram? « Ipsa vita tentatio est. » Si ergo tentatio, utique tribulatio. In hac igitur tribulatione, hoc est, in hac vita, Deum exquisivit iste transiliens. Quomodo? « Manibus, inquit, meis. » Quid est, « Manibus meis? » Operibus meis. Non enim aliquid corporeum quærebat, ut contrectando inveniret quod perdiderat, ut manibus quæreret nummum, aurum, argentum, vestem, quidquid tale est quod manibus teneri possit. Quanquam et ipse Dominus noster Jesus Christus voluit se manibus inquiri, quando dubitanti Discipulo cicatrices ostendit. Sed numquid cum ille exclamasset tangens cicatrices vulnerum ejus, « Dominus meus et Deus meus: » nonne audivit, « Quia vidisti, credidisti; beati qui non » viderunt et crediderunt[2]? » Si ergo ille manibus quærens Christum, hoc audire meruit, ut opprobrium ei fuerit ita quæsisse: nos qui beati dicti sumus, qui non vidimus et credimus, quid ergo, ad nos non pertinet manibus quærere? Pertinet, sicut dixi, operibus quærere. Quando hoc? « Nocte. » Quid est, « Nocte? » In hoc sæculo. Nox enim est antequam effulgeat dies in adventu clarificato Domini nostri Jesu Christi. Nam vultis videre quia nox est? Nisi lucernam hic haberemus, in tenebris permaneremus. Petrus enim dicit: « Et nos habemus certiorem prophe- » ticum sermonem, cui bene facitis intendentes, velut » lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, et » lucifer oriatur in cordibus vestris[3]. » Venturus est ergo dies post istam noctem, interim in hac nocte lucerna non desit. Et hoc est fortasse quod nunc facimus: has litteras exponendo, lucernam inferimus, ut in hac nocte gaudea-

[1] Job. VII, 1. — [2] Joan. XX, 27-29. — [3] 2 Petr. XI, 19.

mus. Quæ quidem debet accensa esse semper in domibus vestris. Talibus enim dicitur : « Spiritum nolite extin- » guere[1]. » Et tanquam exponens quid diceret, secutus ait : « Prophetiam nolite spernere : » id est, lucerna in vobis semper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cujusdam ineffabilis diei nox dicitur. Nam ipsa vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies est. Quomodo autem sit nox, jam diximus, et ostendimus Petri apostoli testimonio : qui quidem etiam et lucernam nominavit, et de ipsa lucerna nos admonuit ut intendamus ei, id est, prophetico sermoni, « Donec dies lucescat, et lucifer oriatur » in cordibus nostris. » Quomodo autem jam vita fidelium dies sit in comparatione vitæ impiorum, Paulus ostendit : « Abjiciamus, inquit, opera tenebrarum, et induamur » arma lucis, sicut in die honeste ambulemus[2]. » Ergo honeste viventes, in comparatione vitæ impiorum, in die sumus. Sed iste dies vitæ fidelium non sufficit huic Idithun : transilire vult et istum diem, donec veniat ad illum diem, ubi noctis tentationem nullam omnino formidet. Hic enim quamvis dies sit vita fidelium, « Tentatio est vita humana » super terram[3]. » Nox et dies : dies in comparatione infidelium, nox in comparatione Angelorum. Habent enim diem Angeli, quem nos nondum habemus. Jam nos habemus, quem non habent infideles; sed nondum habent, fideles quem Angeli habent : tunc autem habebunt, cum erunt æquales Angelis Dei, quod illis in resurrectione promissum est[4]. In hac ergo jam die, et adhuc nocte, nocte in comparatione futuri diei quem desideramus, die in comparatione præteritæ noctis cui renuntiavimus : in hac ergo, inquam, nocte Deum requiramus manibus nostris. Non cessent opera, quæramus Deum, non sit inane desiderium. Si in via su-

[1] I Thess. v, 19. — [2] Rom. xiii, 12. — [3] Job. vii, 1. — [4] Matth. xxii, 30.

mus,sumptus erogemus, ut pervenire possimus. Manibus quæramus Deum. Etsi nocte quærimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia « Coram ipso » quærimus. Quid est, « Coram ipso? Nolite facere justitiam vestram » coram hominibus, ut videamini ab eis; alioqui non » habebitis mercedem apud Patrem vestrum. Cum ergo » facis eleemosynam, ait, manus illæ sunt quærentes » Deum, noli tubicinare ante te, sicut hypocritæ faciunt; » sed sit eleemosyna tua in occulto; et Pater tuus qui » videt in occulto, reddet tibi[1]. » Ergo, « Manibus meis » nocte coram eo, et non sum deceptus. »

V. Quanta tamen iste Idithun pertulerit in hac terra, et in hac nocte, et quomodo habuerit quodam modo transiliendi necessitatem impengentibus atque pungentibus deorsum tribulationibus, ut necesse fuerit transilire, intentissime audiamus. « Negavit consolari anima mea[2]. » Tantum tædium hic me occupavit, ut contra omnem consolationem clauderet se anima mea. Huic tale unde tædium? Fortasse quia vinea grandinata est, aut quia olea non provenit, aut quia vindemia a pluvia intercepta est? Unde huic tædium? Audi hoc ex alio Psalmo. Ipsius enim et ibi vox est : « Tædium detinuit me a peccatoribus re» linquentibus legem tuam[3]. » Tanto ergo tædio de hujusmodi malo affectum se iste dicit, ut negaret consolari anima ipsius. Prope absorbuerat ejus tædium, tristitiaque eum omnino irreparabiliter merserat, negat se consolari. Quid igitur restabat?

VI. Primo vide unde consoletur. Nonne sustinuerat qui simul contristaretur, et non invenerat[4]? Quo enim se verteret ad consolationem, quem occupaverat tædium de peccatoribus relinquentibus legem Dei? Quo se verteret? Ad hominem Dei quemlibet? In multis jam forte iste ex-

[1] Matth. vi, 1-4. — [2] Psal. lxxvi, 3. — [3] Id. cxviii, 53. — [4] Id. lxviii, 21.

pertus erat magnam tribulationem, quo magis de illorum aliqua delectatione præsumpserat. Videntur enim aliquando justi homines, et gaudetur ad eos; et necesse est, ut gaudeatur; quoniam charitas sine gaudio talis esse non potest: in his autem in quibus gavisus est homo, si forte aliquid pravum contigerit, quomodo sæpe contingit, quanta lætitia ibi erat, tantus mœror accedit; ita ut postea jam timeat homo laxare habenas gaudiorum, timeat se lætitiæ committere, ne quanto magis lætatus fuerat, tanto amplius si aliquid contigerit, contabescat. Percussus ergo scandalis abundantibus quasi multis vulneribus, clausit se contra humanam consolationem, et negavit consolari anima ipsius. Et unde vita? Unde respiratio? « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Non frustra manus operatæ fuerant, invenerant magnum consolatorem. Non quiescendo « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Prædicandus igitur est Deus, cujus iste memor factus delectatus est, et consolatus in quadam tristitia, et quodam modo salute desperata recreatus: prædicandus est Deus. Denique, quod consolatus est iste, secutus ait: « Garrivi? » In ipsa consolatione memor factus Dei, delectatus garrivi. Quid est: « Garrivi? » Lætatus sum, exultavi loquendo. Garruli enim proprie dicuntur, qui a vulgo verbosi appellantur, accedente lætitia nec valentes nec volentes tacere. Factus est iste talis. Et rursus quid ait? « Et defecit » spiritus meus. »

VII. Tædio contabuerat, recolendo Deum delectatus fuerat, rursus garriendo defecerat: quid sequitur? « Anticipaverunt vigilias omnes inimici mei [1]. » Vigilaverunt super me omnes inimici mei; plus me vigilaverunt; vigilando præoccupaverunt me. Ubi non muscipulas ponunt? Nonne vigilias omnes anticipaverunt inimici mei? Qui

[1] Psal. LXXVI, 5.

sunt enim isti inimici, nisi illi de quibus dicit Apostolus : « Non est vobis colluctatio adversus carnem et sangui- » nem, sed adversus principatus, et potestates, et recto- » res mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequi- » tiæ in cœlestibus[1]? » Ergo adversus diabolum et angelos ejus inimicitias exercemus. Rectores eos mundi dixit, quia ipsi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum, quasi rectores sint cœli et terræ : sed mundum peccatores dicit : « Et mundus eum non cognovit[2]. » Talem mundum illi regunt, qui non cognoscit Christum. Contra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quaslibet habeas inimicitias adversus hominem, cogitas finire, sive illius satisfactione, si ipse te læsit, sive tua, si tu læsisti; sive alterutrius, si vos invicem læsistis; laboras satisfacere et concordare : cum diabolo autem et angelis ejus nulla concordia est. Ipsi nobis invident regnum cœlorum. Mitescere omnino erga nos non possunt : quia « Anticipaverunt vigilias omnes inimici mei. » Plus illi vigilaverunt ad decipiendum, quam ego ad custodiendum me. « Anticipaverunt vigilias omnes inimici mei. » Quomodo enim non anticipaverunt vigilias, qui ubique scandala, ubique muscipulas posuerunt? Tædium inest cordi, metuendum est ne absorbeat tristitia : in lætitia metuendum est ne garriendo deficiat spiritus tuus : « Anticipaverunt vigilias omnes inimici mei. » Denique in ipsa garrulitate, dum loqueris, et securus loqueris, quanta plerumque inveniuntur, quæ velint tenere inimici et reprehendere, unde velint etiam criminari et calumniari, hoc dixit : illud sensit, hoc locutus est? Quid faciat homo, nisi quod sequitur? « Con- » turbatus sum, et non sum locutus. » Conturbatus ergo, ne in ejus garrulitate inimici anticipantes vigilias, calumnias quærerent et invenirent, non est locutus. Nunquam ta-

[1] Ephes. VI, 12. — [2] Joan. I, 10.

men iste transiliens cessaret in se : et si forte a garrulitate cessavit, qua subrepserat ei de ipsa locutione placere hominibus, non tamen destitit, non cessavit ut conaretur et hoc ipsum transcendere. Et quid dicit?

VIII. « Cogitavi dies antiquos[1]. » Jam iste velut qui vapulaverat foris, tulit se intro : in secretario suæ mentis agit. Et quid ibi agat dicat nobis : « Cogitavi dies antiquos. » Bene est illi. Videte quæ cogitat, rogo vos. Intus est, apud se cogitat dies antiquos. Nemo illi dicit : Male dixisti : nemo illi dicit : Multum locutus es, nemo illi dicit : Perverse sensisti. Ita sit ei bene secum, adjuvet Deus : cogitet dies antiquos, et dicat nobis in ipso interiore cubiculo suo quid egerit, quo pervenerit, quid transilierit, ubi manserit : « Cogitavi dies antiquos; et annorum » æternorum memor fui. » Qui sunt anni æterni? Magna cogitatio. Videte si vult ista cogitatio, nisi magnum silentium. Ab omni forinsecus strepitu, ab omni rerum humanarum tumultu intus requiescat, qui cogitare vult annos istos æternos. Numquid anni, in quibus sumus, æterni sunt, aut in quibus fuerunt majores nostri, aut in quibus futuri sunt posteri nostri? Absit ut æterni existimentur. Quid enim de his annis manet? Ecce loquendo dicimus : Hoc anno : et quid tenemus de hoc anno, præter unum diem in quo sumus. Nam superiores dies anni hujus jam transierunt, nec tenentur; futuri autem nondum venerunt. In uno die sumus, et dicimus : Hoc anno; imo dic, Hodie, si aliquid vis præsens dicere. Nam de toto anno quid præsens tenes? Quidquid de illo præteritum est, jam non est; quidquid de illo futurum est, nondum est : quomodo, Hoc anno? Corrige locutionem : Hodie, dic. Verum dicis : Hodie, jam dicam. Rursus et hoc attende, quod hodie horæ matutinæ jam transierunt,

[1] Psal. LXXVI, 6.

horæ futuræ nondum venerunt. Et hoc ergo corrige: Hac hora, dic. Et de ista hora quid tenes? Momenta ejus quædam jam transierunt; quæ futura sunt nondum venerunt. Hoc momento, dic. Quo momento? Dum syllabas loquor, si duas syllabas dicam, altera non sonat, nisi cum illa transierit: ipsa denique una syllaba, si duas litteras habeat, non sonat posterior littera, nisi prior abierit. Quid ergo tenemus de his annis? Anni isti mutabiles sunt: anni æterni cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus et abeuntibus diebus peraguntur, anni de quibus alio loco Scriptura dicit Deo, « Tu autem idem « ipse es, et anni tui non deficient[1]. » Hos annos iste transiliens, non in garrulitate forinsecus, sed in silentio cogitavit. « Et annorum æternorum memor fui. »

IX. « Et meditatus sum nocte cum corde meo[2]. » Nemo illi calumniosus tendiculas verborum requirit, in corde suo meditatus est. « Garriebam. » Ecce est illud garrire. Observa iterum, ne deficiat spiritus tuus. Non, inquit, non sic garriebam quasi foris: alio modo nunc. Quomodo nunc? « Garriebam, et scrutabar spiritum meum. » Si scrutaretur iste terram, ut venas auri inveniret, nemo eum desipere diceret; imo sapientem multi dicerent, qui vellet ad aurum pervenire: quanta homo habet intus, et non fodit? Scrutabatur iste spiritum suum, et cum ipso spiritu suo loquebatur, et in ipsa locutione garriebat. Se ipsum interrogabat, se ipsum examinabat, in se judex erat. Et sequitur: « Scrutabar spiritum meum. » Timendum ne in ipso spiritu suo remaneat: garrivit enim foris; et quia anticipaverunt vigilias omnes inimici ejus, invenit ibi tristitiam, et defecit spiritus ejus. Qui garriebat foris, ecce cœpit intus garrire securus, ubi solus in silentio cogitat annos æternos. « Et perscrutabar, inquit, spiritum

[1] Psal. CI, 28. — [2] Id. LXXVI, 7.

» meum. » Et hic timendum ne in spiritu suo remaneat, et non sit transiliens. Jam tamen melius agit, quam foris agebat. Transcendit aliquid : et hinc videamus quo. Non enim cessat iste transiliens, donec veniat in finem, unde habet titulum Psalmus : « Garriebam, inquit, et scrutabar » spiritum meum. »

X. Et quid invenisti? « Non in æternum repellet Deus[1]. » Tædium invenerat in hac vita; nusquam fidam, nusquam securam consolationem. Ad quoscumque homines intendebat, scandalum in eis inveniebat, aut timebat. Nusquam ergo securus. Tacere illi malum erat, ne sileret a bonis : loqui et foris garrire molestum erat, ne anticipantes vigilias omnes inimici ejus, calumnias inquirerent in verbis ejus. Angustatus in hac vita vehementer, multum de vita alia cogitavit, ubi ista non sit tentatio. Et quando illuc pervenitur? Non enim non constat, quia quod hic patimur, ira Dei est. Dicitur hoc in Isaïa : « Non in æter- » num vindex in vobis ero, neque per omne tempus irascar » vobis. » Et dicit quare : « Spiritus enim a me procedet, » et omnem flatum ego feci. Propter peccatum paululum » quid contristavi eum, et percussi eum, et averti faciem » meam ab illo; et abiit tristis, et ambulavit vias suas[2]. » Quid ergo, hæc ira Dei semper erit? Non hoc invenit iste in silentio. Quid enim dicit? « Non in æternum repellet » Deus; et non apponet ultra ut beneplaceat ei adhuc. » Id est, ut beneplaceat ei adhuc repellere, et in æternum repellere non apponet. Necesse est ut revocet ad se servos suos; necesse est ut recipiat fugitivos redeuntes ad Dominum; necesse est ut exaudiat vocem compeditorum. « Non » in æternum repellet Deus; et non apponet ultra ut be- » neplaceat ei adhuc. »

XI. « Aut in finem misericordiam abscidet a generatione

[1] Psal. LXXVI, 8. — [2] Isaï. LVII, 16, 17.

» in generationem; aut obliviscetur misereri Deus [1]? » In te, a te, in alterum nulla est misericordia, nisi eam tibi Deus donet : et ipse Deus obliviscetur misericordiam! Rivus currit : fons ipse siccabitur? « Aut obliviscetur misereri Deus; aut continebit in ira miserationes suas [2]? » Id est, sic irascetur, ut non misereatur? Facilius ille iram, quam misericordiam continebit. Hoc et per Isaïam dixerat : « Non in æternum vindex in vobis ero, neque per » omne tempus irascar vobis [3]. » Hoc et posteaquam dixit : « Abiit tristis, et ambulavit vias suas : Vias, inquit, ejus » vidi, et sanavi eum [4]. » Hoc ubi cognovit iste, transcendit et se, delectatus in Deo, ut ibi esset, et in ejus operibus magis garriret; non in spiritu suo, non in eo quod erat, sed in eo a quo factus erat. Et hinc ergo transiliens transcendit. Videte transilientem, videte si remaneat alicubi quousque perveniat ad Deum.

XII. « Et dixi. » Jam se ipsum transiliens, quid dixit? « Nunc cœpi : » cum excessissem et me. « Nunc cœpi. » Hic jam nullum periculum est : nam et in me ipso remanere, periculum fuit. « Et dixi : Nunc cœpi : hæc » est immutatio dexteræ Excelsi [5]. » Modo me cœpit mutare Excelsus; modo cœpi aliquid, ubi securus sim; modo intravi aliquam aulam gaudiorum, ubi nullus timeatur inimicus : modo cœpi esse in ea regione, ubi non anticipent vigilias omnes inimici mei. « Nunc cœpi : hæc » est immutatio dexteræ Excelsi. »

XIII. « Memor fui operum Domini [6]. » Jam videte illum spatiari in operibus Domini. Garriebat enim foris et contristatus inde defecit spiritus ejus; garrivit intus cum corde suo, et cum spiritu suo, et perscrutatus eumdem spiritum suum, memor fuit annorum æternorum, memor

[1] Psal. LXXVI, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Isaï. LVII, 16. — [4] Ibid. 18. — [5] Psal. LXXVI, 11. — [6] Ibid. 12.

fuit misericordiæ Domini, quia non repellet Dominus in æternum; et cœpit jam in ejus operibus securus gaudere, securus exultare. Audiamus jam opera ipsa et exultemus et nos. Sed affectibus etiam nos transiliamus, nec ad temporalia gaudeamus. Habemus enim et nos cubile nostrum. Quare non illuc intramus? quare non in silentio agimus? quare non spiritum nostrum perscrutamur? quare annos æternos non cogitamus? quare in operibus Dei non lætamur? Sic nunc audiamus, et ipso dicente delectemur, ut etiam cum hinc abierimus, faciamus quod ipso loquente faciebamus; si tamen facimus cœptum ipsius quod dixit, » Nunc cœpi. » Gaudere in operibus Dei, est oblivisci et te, si potes illo solo delectari. Quid enim melius illo? Non vides, quia cum ad te redis, in deteriorem redis? « Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio » mirabilium tuorum.

XIV. « Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in » affectionibus tuis garriam [1]. » Ecce tertium garrire. Garrivit foris, quando defecit; garrivit in spiritu suo intus, quando profecit; garrivit in operibu sDei, quando pervenit quo profecit. « Et in affectionibus tuis garriam : » non in affectionibus meis. Quis vivit sine affectionibus? Et putatis, fratres, quia qui Deum timent, Deum colunt, Deum diligunt, nullas habent affectiones? Vere hoc putabis, et putare audebis, quod affectiones habeat tabula, theatrum, venatio, aucupium, piscatus, et non habeant opera Dei, et non habeat meditatio Dei interiores affectiones quasdam suas, cum inspicitur mundus, et ponitur ante oculos spectaculum naturæ rerum, et in his quæritur artifex, et invenitur nusquam displicens et super omnia placens?

XV. « Deus in Sancto via tua [2]. » Inspicit jam opera

[1] Psal. LXXVI, 13. — [2] Id. LXXVI, 14.

misericordiæ Dei circa nos, ex his garrit, et in his affectionibus exultat. Primo inde cœpit : « In Sancto via tua. » Quæ via tua in Sancto? « Ego sum, inquit, via, veritas, » et vita[1]. » Redite ergo, homines, ab affectionibus vestris. Quo itis? quo curritis? quo non solum a Deo, sed etiam a vobis fugitis? Redite, prævaricatores, ad cor[2] : scrutamini spiritum vestrum, recolite annos æternos, invenite misericordiam Dei circa vos, attendite opera misericordiæ ejus : « In Sancto via ejus. Filii hominum usquequo » graves corde? Quid quæritis in affectionibus vestris? » Utquid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? Et » scitote quoniam magnificavit Dominus Sanctum tuum[3]. » In Sancto via tua. » Ad ipsum ergo attendamus, Christum attendamus, ibi via ejus. « Deus in Sancto via tua. Quis » Deus magnus, sicut Deus noster? » Habent gentes affectiones circa deos suos, idola adorant ; oculos habent, et non vident : aures habent, et non audiunt : pedes habent, et non ambulant[4]. Quid ambulas ad Deum qui non ambulat? Non, inquit, ea colo. Et quid colis? Numen quod ibi est? Certe hoc colis quod alibi dictum est : « Quoniam dii gen» tium dæmonia[5]. » Aut idola colis, aut dæmonia. Nec idola, nec dæmonia, inquit. Et quid colis? Stellas, solem, lunam, ista cœlestia. Quanto melius qui fecit et terrena et cœlestia. « Quis Deus magnus, sicut Deus noster. »

XVI. « Tu es Deus qui facis mirabilia solus. » Tu vere magnus Deus, faciens mirabilia in corpore, in anima, solus faciens. Audierunt surdi, viderunt cæci, convaluerunt languidi, surrexerunt mortui, constricti sunt paralytici. Sed miracula ista tunc in corporibus : videamus in anima. Sobrii sunt, paulo ante ebriosi ; fideles sunt, paulo ante adoratores simulacrorum : res suas donant pau-

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Isaï. XLVI, 8. — [3] Psal. IV, 3, 4. — [4] Psal. CXIII, 5-7. — [5] Id CXV, 5.

peribus, qui alienas ante rapiebant. « Quis Deus magnus, » sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia solus[1]. » Fecit et Moyses, sed non solus: fecit et Elias, fecit et Elisæus, fecerunt et Apostoli; sed nullus eorum solus. Illi ut facerent, tu cum eis; tu quando fecisti, illi non tecum. Non enim tecum fuerunt cum fecisti, quando et ipsos tu fecisti. « Tu es Deus qui facis mirabilia solus. » Quomodo solus? Numquid forte Pater et non Filius? aut Filius, et non Pater? Imo Pater et Filius et Spiritus sanctus. « Tu » es Deus qui facis mirabilia solus. » Non enim tres dii, sed unus Deus facit mirabilia solus, et in ipso transiliente. Nam ut etiam transiliret, et ad ista perveniret, miraculum Dei fuit : quando intus garrivit cum spiritu suo, ut transiliret et ipsum spiritum suum, et in Dei operibus delectaretur, ipse ibi fecit mirabilia. Sed quid fecit Deus? « Notam fecisti in populis virtutem tuam. » Inde congregatio ista Asaph transiliens; quia notam fecit in populis virtutem suam. Quam virtutem suam notam fecit in populis? « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, » Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; » ipsis autem vocatis Judæis et Græcis Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam[2]. » Si ergo Virtus Dei Christus, notum fecit Christum in populis. An et hoc nondum agnoscimus; et ita desipimus, ita infra jacemus, ita nihil transilimus ut hoc non videamus? « Notam fecisti in po- « pulis Virtutem tuam. »

XVII. « Redemisti in brachio tuo populum tuum. Brachio tuo, hoc est, virtute tua. Et brachium Domini » cui revelatum est[3]? Redemisti in brachio tuo populum » tuum, filios Israël et Joseph[4]. » Quomodo quasi duos populos, « Filios Israël et Joseph? » Nonne filii Joseph

[1] Psal. LXXVI, 15. — [2] I Cor. I, 23, 24. — [3] Isaï. LIII, I. — [4] Psal. LXXVI, 16.

in filiis Israël? Ita plane. Hoc scimus, hoc legimus, hoc Scriptura clamat, hoc veritas indicat, quoniam Israël idem qui Jacob, habuit filios duodecim, inter quos unus erat Joseph; et ex duodecim filiis Israël quotquot nati sunt, ad populum Israël pertinent. Quomodo ergo ait : « Filios » Israël et Joseph? » Nescio quid hic distinguendum admonuit. Perscrutemur spiritum nostrum, fortassis ibi aliquid posuit Deus, quem debemus et nocte quærere manibus nostris, ut non decipiamur, forte inveniemus et nos in hac distinctione « Filios Israël et Joseph. » Per Joseph alium populum intelligi voluit, Gentium populum intelligi voluit. Quare Gentium populum per Joseph? Quia Joseph venditus est in Ægyptum a fratribus suis[1]. Ille Joseph, cui fratres inviderunt, et eum in Ægyptum vendiderunt, venditus in Ægyptum, laboravit, humiliatus est; agnitus et exaltatus, floruit, imperavit. Et his omnibus quid significavit? Quid, nisi Christum a fratribus venditum, ejectum de terra sua tanquam in Ægyptum Gentium? Ibi primo humiliatum, quando persecutiones Martyres patiebantur : nunc exaltatum, sicut videmus; quoniam impletum est in eo : « Adorabunt eum omnes » reges terræ, omnes gentes servient illi[2]. » Ergo Joseph populus ex Gentibus, Israël vero populus ex gente Hebræorum. Redemit populum suum Deus, « Filios Israël » et Joseph. » Per quid? Per lapidem angularem, in quo duo parietes copulati sunt[3].

XVIII. Et exequitur quomodo : « Viderunt te aquæ » Deus[4]. » Quid sunt aquæ? Populi. Quæ sunt istæ aquæ, dictum est in Apocalypsi, responsum est, Populi : ibi invenimus apertissime aquas in figura positas populorum[5]. Supra autem dixerat : « Notam fecisti in populis Virtutem

[1] Gen. XXXVII, 28. — [2] Psal. LXXI, 11. — [3] Ephes. II, 24. — [4] Psal. LXXVI, 17. — [5] Apoc. XVII, 15.

» tuam. » Merito ergo, « Viderunt te aquæ Deus, vide» runt te aquæ, et timuerunt. « Ideo mutatæ sunt, quia timuerunt. « Viderunt te aquæ, Deus, et timuerunt : et » conturbatæ sunt abyssi. » Quæ sunt abyssi? Altitudines aquarum. Quis non turbatur in populis, cum conscientia pulsatur? Quæris altitudinem maris, quid profundius humana conscientia? Ista profunditas turbata est, quando in brachio suo redemit populum suum Deus. Quomodo turbatæ sunt abyssi? Quando omnes conscientias suas confitendo fuderunt. « Et turbatæ sunt abyssi. »

XIX. « Multitudo sonitus aquarum. » In laudibus Dei, in confessionibus peccatorum, in hymnis et canticis, in orationibus, « Multitudo sonitus aquarum. Vocem dede» runt nubes [1]. » Inde iste sonitus aquarum, inde abyssorum pertubatio, quia « Vocem dederunt nubes. » Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis. Quæ nubes? De quibus minatur cuidam vineæ Deus, quæ pro uva fecit spinas; et dicit : « Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam » imbrem [2]. » Denique Apostoli relinquentes Judæos, ierunt ad Gentes : in omnibus gentibus « Vocem dederunt » nubes : » prædicando Christum : « Vocem dederunt » nubes. »

XX. « Etenim sagittæ tuæ pertransierunt [3]. » Easdem voces nubium rursus sagittas dixit. Verba enim Evangelistarum sagittæ fuerunt. Similitudines enim sunt. Nam proprie nec sagitta est pluvia, nec pluvia sagitta : at vero verbum Dei, et sagitta est, quia percutit; et pluvia, quia rigat. Nemo ergo jam miretur abyssorum conturbationem, quando « Sagittæ tuæ pertransierunt. » Quid est : « Pertransierunt? » Non in auribus remanserunt, sed corda transfixerunt. « Vox tonitrui tui in rota. » Quid est hoc? Quomodo intellecturi sumus? Adjuvet Dominus,

[1] Psal. LXXVI, 18. — [2] Isaï v, 6. — [3] Psal. LXXVI, 19.

« Vox tonitrui tui in rota. » Solebamus pueri suspicari, cum audiremus tonitrua de cœlo, quasi vehicula de stabulo processisse. Habent enim tonitrua quamdam concussionem similem vehiculis. Numquid ad ista puerilia redituri sumus, ut intelligamus, « Vox tonitrui tui in » rota, » quasi aliqua vehicula habeat Deus in nubibus, et transitus vehiculorum illum strepitum concitet? Absit. Hoc puerile est, vanum, nugatorium. Quid est ergo, « Vox tonitrui tui in rota? » Volvitur vox tua. Neque hoc intelligo. Quid faciemus? Interrogemus ipsum Idithun, ne forte ipse exponat quod dixit : « Vox, inquit, tonitrui » tui in rota. » Non intelligo. Audiam quid dicis « Appa» ruerunt fulgura tua orbi terrarum. » Dic ergo, non intellexeram. Orbis terrarum est rota. Nam circuitus orbis terrarum, merito et orbis dicitur : unde brevis etiam rotella, orbiculus appellatur. « Vox tonitrui tui in rota : » apparuerunt fulgura tua orbi terrarum. » Nubes illæ in rota circumierunt orbem terrarum, circumierunt tonando et coruscando, abyssum commoverunt, præceptis tonuerunt, miraculis coruscaverunt. « In omnem enim » terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba » eorum[1]. Commota est, et contremebunda facta est » terra : » id est, omnes qui habitant in terra. Per similitudinem autem ipsa terra, mare est. Quare? Quia gentes omnes maris nomine nuncupantur, quod vita humana amara est, et procellis ac tempestatibus subdita. Jam illud si attendas, quod homines se tanquam pisces devorant, cum major minorem absorbet : est ergo hoc mare, illuc Evangelistæ ierunt.

XXI. « In mari est via tua[2] » Jamdudum in Sancto via tua, modo « In mari est via tua : quia ipse Sanctus in mari, et merito etiam super aquas maris ambulavit[3]. « In

[1] Psal. XVIII, 5. — [2] Id. LXXVI, 20. — [3] Matth. XIV, 25.

» mari via est tua, » id est, in Gentibus prædicatur Christus tuus. In alio quippe Psalmo ita dicitur : « Deus misereatur nostri, et benedicat nos, illuminet vultum suum » super nos, ut cognoscamus in terra viam tuam. Ubi in » terra? In omnibus gentibus salutare tuum[1] : » hoc est, « In mari est via tua. Et semitæ tuæ in aquis multis : » hoc est, in populis multis. « Et vestigia tua non cognoscentur. » Nescio quos tetigit, et mirum nisi et ipsos Judæos. Ecce jam sic propalata est Gentibus misericordia Christi, ut « In mari sit via tua, et semitæ tuæ in aquis » multis, et vestigia tua non cognoscentur. » Unde, a quibus non cognoscentur, nisi ab his qui adhuc dicunt: Nondum venit Christus? Quare dicunt : Nondum venit Christus? Quia nondum agnoscunt super mare ambulantem.

XXII. « Deduxisti sicut oves plebem tuam in manu » Moysi et Aaron[2]. » Quare hoc addiderit, indagare aliquantum difficile est. Adjuvate ergo nos intentione vestra : quia post ipsos duos versus finis erit et Psalmi et sermonis; ne forte cum aliquid restare arbitramini, timore laboris minus ad præsens attendatis. Cum dixisset : « In mari est » via tua, » quod intelligimus in gentibus; « Et semitæ » tuæ in aquis multis, » quod intelligimus in populis multis : adjunxit, « Et vestigia tua non agnoscentur. » Et quærebamus a quibus non agnoscerentur; et subjecit continuo : « Deduxisti sicut oves plebem tuam in manu » Moysi et Aaron : » id est, ab ista plebe tua, quæ deducta est in manu Moysi et Aaron, vestigia tua non cognoscentur. Quare ergo positum est, nisi increpandi et exprobrandi causa, « In mari est via tua? » Unde « In mari est » via tua, » nisi quia exclusa est a terra tua? Expulerunt Christum, noluerunt esse suum Salvatorem ægri : ille autem cœpit esse in gentibus, et in omnibus gentibus, in

[1] Psal. LXVI, 2, 3. — [2] Id. LXXVI, 21.

multis populis. Salvæ factæ sunt etiam reliquiæ populi illius. Remansit foris ingrata multitudo, et claudicans Jacob femoris latitudo[1]. Latitudo enim femoris intelligitur in multitudinegeneris, et facta est in majori parte Israëlitarum turba quædam vana et insipiens, quæ non agnosceret vestigia Christi in aquis. « Deduxisti sicut » oves plebem tuam : » et non te cognoverunt. Tanta cum illis bona fecisti, mare divisisti, inter aquas per aridam trajecisti, persequentes inimicos fluctibus operuisti, in deserto egentibus manna pluisti, deducens eos « In » manu Moysi et Aaron : » et expulerunt te a se, ut in mari esset via tua, et vestigia tua non cognoscerent.

ENARRATIO[2]

IN PSALMUM LXXVII.

I. Psalmus iste ea continet, quæ in veteri populo acta narrantur : recentior autem et posterior populus admonetur, ut caveat ne sit ingratus beneficiis Dei, ejusque in se provocet iracundiam, cujus obedienter et fideliter debet suscipere gratiam : « Ne fiant, inquit, sicut patres » eorum generatio prava et amaricans, generatio quæ » cor non direxit suum, et non est creditus cum Deo spi» ritus ejus[3]. » Hæc est igitur Psalmi hujus intentio, hæc utilitas, hic uberrimus fructus. Sed cum omnia videantur perspicua et aperta dici atque narrari, primitus movet atque intentos facit titulus ejus. Neque enim frustra inscribitur, « Intellectus Asaph[4] : » nisi quia fortasse non

[1] Gen. XXXII, 31. — [2] Dictata anno Christi 415, ex Epist. CLXIX ad Evodium n. 1. — [3] Psal. LXXVII, 9. — [4] Ibid. 1.

quod superficies sonat, sed interius aliquid intelligentem quærunt ista lectorem. Deinde narraturus et commemoraturus hæc omnia, quæ videntur auditore quam expositore potius indigere : « Aperiam, inquit, in parabolis os » meum, eloquar propositiones ab initio[1]. » Quis non hic de somno excitetur? Quis audeat velut manifestas legendo percurrere parabolas et propositiones, quæ nominibus suis indicant altius se perscrutari oportere? Parabola quippe alicujus rei similitudinem præ se gerit : quod licet sit vocabulum græcum, jam tamen pro latino usurpatur. Et notum est quod in parabolis quæ dicuntur rerum similitudines, rebus de quibus agitur, comparantur. Propositiones autem quæ græce appellantur, προβλήματα quæstiones sunt habentes aliquid quod disputatione solvendum sit. Quis ergo parabolas et propositiones transitorie legat? Quis non his auditis vigilantia mentis intendat, ut ad earum fructum intelligendo perveniat?

II. « Attendite, inquit, populus meus, legem meam[2]. » Quem hic credamus loqui nisi Deum? Ipse enim legem dedit populo suo, quem liberatum ex Ægypto congregavit, quæ congregatio proprie Synagoga nuncupatur, quod interpretatur Asaph. Utrum ergo ita dictum est, « Intellectus Asaph, » quod ipse Asaph intellexerit; an figurate intelligendum, quod eadem Synagoga, hoc est, idem populus intellexerit, cui dicitur : « Attendite, populus meus, legem meam? » Quid est ergo quod eumdem populum per Prophetam increpat, dicens : « Israël autem me non agnovit, et populus » meus non intellexit[3]? » Sed profecto erant etiam in illo populo qui intelligerent, habentes fidem quæ postea revelata est, non ad legis litteram, sed ad gratiam Spiritus pertinentem. Non enim sine ipsa fide fuerunt, qui ejus in Christo futuram revelationem prævidere et prænuntiare

[1] Psal. LXXVII, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Isaï. I, 3.

potuerunt; cum et illa vetera sacramenta significantia fuerint futurorum. An soli Prophetæ habebant hanc fidem, non et populus? Imovero etiam qui Prophetas fideliter audiebant, eadem adjuvabantur gratia, ut intelligerent quod audiebant. Sed utique sacramentum regni cœlorum velabatur in Veteri Testamento, quod plenitudine temporis revelaretur in Novo. « Nolo enim vos, ait Apostolus, » ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fue- » runt, et omnes per mare transierunt, et omnes per » Moysen baptizati sunt in nube et in mari, et omnes » eumdem cibum spiritalem manducaverunt, et omnes » eumdem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de » spiritali consequente eos petra, petra autem erat Chris- » tus. » Idem itaque in mysterio cibus et potus illorum qui noster, sed significatione idem, non specie : quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. « Sed non, inquit, in omnibus illis bene- » placitum est Deo[1]. Omnes quidem eumdem cibum spi- » ritalem manducaverunt, et eumdem potum spiritalem » biberunt, id est, spiritale aliquid significantem : sed non » in omnibus illis beneplacitum est Deo. » Cum dicit, « Non in omnibus, » erant ergo ibi aliqui in quibus beneplacitum est Deo; et cum essent omnia communia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum virtus est. Sicut et nunc jam revelata fide, quæ tunc velabatur omnibus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatis[2], commune est lavacrum regenerationis; sed ipsa gratia cujus ipsa sunt sacramenta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam et hæretici habent eumdem baptismum, et falsi fratres in communione catholici no-

[1] I Cor. x, 1-5. — [2] Matth. xxviii, 19.

minis. Ergo et hic recte dicitur : « Sed non in omnibus » illis beneplacitum est Deo. »

III. Neque tunc tamen, neque nunc infructuosa est vox dicentis : « Attendite, populus meus, legem meam. » Quæ locutio nota est in omnibus litteris, quod non ait : Attende; sed, « Attendite. Ex multis onim populus constat : quibus multis quod sequitur pluraliter dicitur. « In» clinate aurem vestram in verba oris mei. » Quod est, « Attendite, » hoc est, : « Inclinate aurem vestram : » et quod illic ait, « Legem meam ; » hoc ait hic, « Verba oris » mei. » Ille namque pie attendit legem Dei et verba oris ejus, cujus aurem inclinat humilitas : non cujus erigit cervicem superbia. Quod enim infunditur, concavo humilitatis excipitur, eminentia tumoris expellitur. Unde alio loco : « Inclina, inquit, aurem tuam, et excipe verba » intellectus[1]. » Satis itaque admoniti sumus etiam istum Psalmum hujus intellectus Asaph, quia genitivo casu in titulo positum est, hujus intellectus; non, hic intellectus, inclinata aure suscipere, id est, humili pietate. Nec, ipsius Asaph dictum est; sed, ipsiAsaph : quod græco articulo apparet, et in quibusdam latinis codicibus invenitur. Verba igitur ista intellectus sunt, id est, intelligentiæ sunt, quæ data est ipsi Asaph : quod non uni homini, sed melius accipimus congregationi populi Dei, unde nequaquam nos alienare debemus. Quamvis enim proprie dicatur Synagoga Judæorum, Ecclesia vero Christianorum, quia congregatio magis pecorum, convocatio vero magis hominum intelligi solet : tamen et illam dictam invenimus Ecclesiam, et nobis fortasse potius convenit dicere : « Salva nos, Domine Deus noster, et congrega nos de » nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo[2]. » Neque

[1] Prov. XXII, 17. — [2] Psal. CV, 47.

dedignari nos oportet, imo gratias ineffabiles agere, quod sumus oves manuum ejus, quas prævidebat cum diceret : « Habeo alias oves quæ non sunt de hoc ovili, oportet » me et ipsas adducere, ut sit unus grex et unus pastor[1] : » jungendo scilicet fidelem populum Gentilium, fideli populo Israëlitarum, de quibus prius dixerat : « Non sum » missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël[2]. » Nam et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos sicut pastor oves ab hœdis[3]. Sic igitur audiamus quod dictum est : « Attendite, populus meus, legem meam, in- » clinate aurem vestram in verba oris mei : » non tanquam Judæis, sed potius tanquam nobis, vel certe tam etiam nobis[4] ista dicantur. Cum enim dixisset Apostolus : « Sed » non in omnibus illis beneplacitum est Deo, » ita ostendens fuisse ibi etiam illos in quibus beneplacitum est Deo ; continuo subjecit : « Prostrati enim sunt in deserto, » deinde adjunxit : « Hæc autem figuræ nostræ factæ sunt, » ut non simus concupiscentes mala, sicut et illi con- » cupierunt. Neque idolis servientes, sicut quidam eo- » rum, sicut scriptum est : Sedit populus manducare et » bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut » quidam eorum fornicati sunt, et ceciderunt una die » viginti et tria millia. Neque tentemus Christum, sicut » quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. » Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmura- » verunt, et perierunt ab exterminatore. Omnia autem » hæc in figura contingebant illis : scripta autem sunt ad » correptionem nostram, in quos finis sæculorum obve- » nit[5]. » Nobis ergo potius ista cantata sunt. Unde in hoc Psalmo inter cætera dictum est : « Ut cognoscat ge- » neratio altera, filii qui nascentur et exurgent. » Porro si

[1] Joan. x, 16. — [2] Matth. xv, 24. — [3] Id. xxv, 32. — [4] *Subaudi*, quam Judæis. — [5] I Cor. x, 5-11.

ille interitus a serpentibus, et ab exterminatore illa perditio, et gladii trucidatio, figuræ fuerunt, sicut evidenter dicit Apostolus, cum illa omnia contigisse manifestum sit : non enim ait : In figura dicebantur, vel, In figura scripta sunt; sed, « In figura, inquit, contingebant illis : » quanto majore diligentia pietatis cavendæ sunt pœnæ, quarum figuræ illæ fuerunt! Procul dubio quippe sicut in bonis rebus multo amplius boni est in eo quod per figuram significatur, quam in ipsa figura : ita et in malis longe utique pejora sunt quæ significantur figuris, cum tanta mala sint etiam significantes figuræ. Nam sicut terra promissionis, quo ille populus ducebatur, in comparatione regni cœlorum nihil est, quo christianus populus ducitur : ita et pœnæ illæ quæ figuræ fuerunt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum quas significant, nihil sunt. Quas autem figuras dixit Apostolus, eas dicit iste Psalmus, quantum existimare possumus, parabolas et propositiones : non in eo habentes finem, quod contigerunt; sed in eis rebus, ad quas rationabili comparatione referuntur. Attendamus ergo legem Dei populus ejus, et inclinemus aurem nostram in verba oris ejus.

IV. « Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar » propositiones ab initio[1]. » A quo initio dicat, satis apparet in consequentibus. Non enim ex quo factum est cœlum et terra, vel ex quo creatum est in primo homine genus humanum; sed ex quo populi congregatio quæ adducta est ex Ægypto : ut sensus pertineat ad Asaph, quod interpretatur Congregatio. Sed utinam qui dixit : « Ape» riam in parabolis os meum, » etiam intellectum nostrum in eas aperire dignetur. Si enim sicut os suum aperuit in parabolis, ita aperiret etiam ipsas parabolas; et sicut eloquitur propositiones, ita eloqueretur et earum

[1] Psal. LXXVII, 2.

expositiones : non hic æstuaremus : nunc vero ita obtecta et clausa sunt omnia, ut etiamsi ad aliquid ipso adjuvante, unde salubriter pascamur, pervenire possimus, in sudore tamen vultus nostri edamus panem[1]; et pœnam definitionis antiquæ, non corporis tantum, sed et cordis labore pendamus. Dicat ergo, et audiamus parabolas et propositiones.

V. « Quanta audivimus, et cognovimus ea, et patres » nostri narraverunt nobis[2]? » Dominus superius loquebatur. Nam cujus alterius verba credenda sunt : « Attendite, populus meus, legem meam? » Quid est ergo quod nunc repente homo loquitur? Jam enim hominis verba sunt : « Quanta audivimus, et cognovimus ea, et patres » nostri narraverunt nobis? » Nimirum jam Deus ex hominis ministerio locuturus, sicut ait Apostolus : « An » vultis experimentum accipere ejus qui in me loquitur » Christus[3]? » ex persona sua primum verba fieri voluit, ne verba ejus loquens homo, contemneretur ut homo. Ita enim se habent locutiones Dei, quæ nobis insinuantur per sensum corporis nostri. Creaturam subditam opere invisibili Creator movet : non ejus substantia in aliquid corporale et temporale convertitur, ut corporalibus et temporalibus signis, sive ad oculos, sive ad aures pertinentibus, quantum capere homines possunt, suam faciat innotescere voluntatem. Si enim Angelus uti potest æthere, aëre, nube, igne, et alia qualibet natura vel specie corporali; et homo vultu, lingua, manu, calamo, litteris, aliisve significantibus rebus ad suæ mentis indicanda secreta; postremo cum homo sit, nuntios homines mittit, et dicit alii : « Vade, et vadit; et alii : Veni, et venit; et » servo suo : Fac hoc, et facit[4] : » quanto majore et efficaciore potestate Deus, cui Domino universa subjecta sunt,

[1] Gen. III, 19. — [2] Psal. LXXVII, 3. — [3] 2 Cor. XIII, 3. — [4] Luc. VII, 8.

et ipso Angelo et homine utitur, ut quod ei placet annuntiet? Quamvis itaque jam homo, dicat: « Quanta audivi- » mus, et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt » nobis? » Tamen tanquam Dei verba, non tanquam humanas fabulas audiamus. Propter hoc enim præmissum est: « Attendite, populus meus, legem meam, inclinate » aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis » os meum, eloquar propositiones ab initio. Quanta ergo » audivimus, inquit, et cognovimus ea, et patres nostri » narraverunt nobis? » Sic est, « Audivimus et cognovi- » mus; » quomodo: « Audi filia et vide[1]. » Audita enim sunt in Veteri Testamento, quæ cognoscuntur in Novo: audita cum prophetarentur, cognita cum implerentur. Ubi promissio redditur, non fraudatur auditio. « Et pa- » tres nostri, Moyses et Prophetæ, narraverunt nobis. »

VI. « Non sunt abscondita a filiis eorum, in generatione » altera. » Hæc est nostra generatio, in qua nobis donata est regeneratio. « Annuntiantes laudes Domini, et poten- » tias ejus, et mirabilia ejus quæ fecit[2]. » Ordo verborum est: « Et patres nostri narraverunt nobis, annuntiantes » laudes Domini. » Laudatur Dominus ut ametur. Quid enim salubrius amatur?

VII. « Et suscitavit Testimonium in Jacob, et Legem » posuit in Israël[3]. » Hoc est initium, de quo supra dictum est, « Eloquar propositiones ab initio. » Initium est ergo Vetus Testamentum, finis Novum. Timor enim prævalet in Lege: et, « Initium sapientiæ timor Domini[4]: » » Finis autem Legis Christus est ad justitiam omni cre- » denti[5]: quo donante diffunditur charitas in cordibus » nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis[6]: et » consumata charitas foras mittit timorem[7], quoniam

[1] Psal. XLIV, 11. — [2] Id. LXXVII, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Id. CX, 10. — [5] Rom. X, 4. — [6] Id. V, 5. — [7] 1 Joan. IV, 18.

» nunc sine Lege justitia Dei manifestata est. Sed quoniam » testimonium habet a Lege et Prophetis [1], » ideo « Suscitavit Testimonium in Jacob, et Legem posuit in Israël. » Nam et illud quod tam insigni et pleno tantis significationibus opere tabernaculum constitutum est, tabernaculum Testimonii nominatur [2], in quo erat velamen contra arcam Legis, sicut velamen contra faciem ministri Legis; quia in illa dispensatione parabolæ et propositiones erant. Ea quippe quæ prædicabantur et fiebant, velatis significationibus condebantur, et non revelatis manifestationibus cernebantur. « Cum autem transieris ad » Christum, ait Apostolus, auferetur velamen [3]. » Quotquot enim sunt promissiones Dei, in illo « Etiam. Amen [4].» Quisquis igitur Christo adhæret, totum bonum quod etiam in litteris Legis non intelligit habet : quisquis est autem alienus a Christo, nec intelligit, nec habet. « Suscitavit » ergo Testimonium in Jacob, et Legem posuit in Israël.» More suo repetit. Nam quod est, « Suscitavit Testimo» nium; » hoc est, « Legem posuit : » et quod est, « In » Jacob; » hoc est, « In Israël. » Nam sicut ista duo nomina sunt hominis unius, ita Lex et Testimonium duo sunt nomina rei unius. Interest aliquid, ait quispiam, inter « Suscitavit et posuit? » Ita sane, quemadmodum interest etiam inter « Jacob et Israël : » non quia erant duo homines, sed eadem duo nomina diversis causis uni homini sunt imposita; Jacob propter supplantationem, quoniam nascentis tenuit plantam fratris : Israël autem propter visionem Dei [5]. Sic aliud est, « Suscitavit, » aliud, « Posuit.» Nam, « Suscitavit Testimonium, » quantum existimo, dictum est, quod illo aliquid suscitatum est; « Sine Lege » enim, ait Apostolus, peccatum mortuum est : ego au-

[1] Rom. III, 21. — [2] Exod. XL, 2. — [3] 2 Cor. III, 16. — [4] Id. I, 20. — [5] Gen. XXV, 25, et XXXII, 28.

» tem vivebam aliquando sine Lege : adveniente autem » mandato, peccatum revixit. » Ecce quod suscitatum est per Testimonium, quod est Lex, ut appareat quod latebat, sicut paulo post dicit : « Sed peccatum, ut appareat » peccatum, per bonum mihi operatum est mortem [1]. Po» suit autem Legem, » dictum est, tanquam jugum peccatoribus : unde dicitur, « Quia justo non est lex posita[2].» Testimonium est igitur, in quantum aliquid probat; Lex autem, in quantum jubet; cum sit una eademque res. Quocirca sicut lapis Christus, sed credentibus in caput anguli[3], non credentibus autem lapis offensionis et petra scandali : ita Testimonium Legis eis, qui Lege non legitime utuntur, Testimonium est quo convincantur puniendi peccatores; his vero qui ea legitime utuntur, Testimonium est quo demonstratur ad quem liberandi confugere debent peccatores. « In ejus enim gratia est justitia Dei, testi» monium habens a Lege et Prophetis, qua justificatur » impius : quam quidam ignorantes, et suam volentes » constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti [4]. »

VIII. « Quanta, inquit, mandavit patribus nostris nota » facere ea filiis suis? Ut cognoscat generatio altera, filiis » qui nascentur et exurgent, et narrent filiis suis. Ut po» nant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum » Dei, et mandata ejus exquirant. Ne fiant, sicut patres » eorum, generatio prava et amaricans : generatio quæ » cor non direxit [5] suum, et non est creditus cum Deo » spiritus ejus? » Hæc verba indicant duos quodam modo populos, alterum ad Vetus, alterum ad Novum Testamentum pertinentem : nam quod ait, « Quanta mandavit » patribus nostris, nota facere ea filiis suis, » mandata eos accepisse dixit, « Nota facere ea filiis suis, » non ta-

[1] Rom. VII, 8, 9 et 13. — [2] I Tim. I, 9. — [3] Psal. CXVII, 22. — [4] Rom. X, 3. — [5] Psal. LXXVII, 5-8.

men eos agnovisse aut fecisse : sed ad hoc acceperunt ipsi, « Ut cognoscat generatio altera, » quod illa non cognovit. « Filii, qui nascentur et exurgent. » Nam illi qui nati sunt, non exurrexerunt : quia non sursum cor, sed in terra potius habuerunt. Cum Christo enim exurgitur : unde dictum est : « Si exurrexistis cum Christo, quæ sur- » sum sunt sapite [1]. Et narrent, inquit, filiis suis, ut » ponant in Deo spem suam. » Ita enim non suam justitiam justi volunt constituere, sed revelant ad Deum viam suam, et sperantin eum, ut ipse faciat[2]. « Et non oblivis- » cantur operum Dei : » magnificando scilicet et jactando opera sua, tanquam ipsi faciant; cum Deus sit qui operatur in eis qui bona operantur, et velle et operari pro bona voluntate[3]. « Et mandata ejus exquirant. » Cum jam ea didicerint, quomodo exquirant? « Quanta enim, inquit, » mandavit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera? » Quid cognoscat? Utique mandata quæ mandavit. Quomodo ergo adhùc exquirant, nisi quia ponendo in Deo spem suam, tunc mandata ejus exquirant, ut ab eis illo adjuvante compleantur? « Ne fiant, » sicut patres eorum, generatio prava et amaricans, gene- » ratio quæ non direxit cor suum. » Et dicit quare continuo subjungendo, « Et non est creditus cum Deo spiritus » ejus : » id est, quia non habebat fidem, quæ impetrat quod Lex imperat. Quando enim cum Spiritu Dei operante spiritus hominis cooperatur, tunc quod Deus jussit impletur : et hoc non fit, nisi credendo in eum qui justificat impium [4]. » Quam fidem non habuit generatio prava et amaricans; et ideo de illa dictum est : « Non est credi- » tus cum Deo spiritus ejus. » Multo enim hoc expressius dictum est, ad significandam gratiam Dei, quæ non so-

[1] Coloss. III, 1. — [2] Psal. XXXVI, 5. — [3] Philip. II, 13. — [4] Rom. IV, 5.

lum operatur remissionem peccatorum, sed etiam cooperantem sibi facit hominis spiritum in opere bonorum factorum : quasi diceret : Non credidit Deo spiritus ejus. Hoc est enim habere cum Deo creditum spiritum, non credere spiritum suum posse facere sine Deo justitiam, sed cum Deo. Hoc est etiam credere in Deum : quod utique plus est quam credere Deo. Nam et homini cuilibet plerumque credendum est, quamvis in eum non sit credendum. Hoc est ergo credere in Deum, credendo adhærere ad bene cooperandum bona operanti Deo. « Quia sine me, inquit, » nihil potestis facere [1]. » Quid autem plus hinc Apostolus dicere potuit, quam quod ait : « Qui autem adhæret Do» mino, unus spiritus est [2] ? » Alioquin Lex illa testimonium est quo damnetur, non quo absolvatur reus. Littera enim est minax, quæ convincat prævaricatores, non spiritus adjuvans, qui liberet et justificet peccatores. Generatio ergo illa, cujus exemplum cavendum est, ideo prava et amaricans fuit, quia « Non est creditus cum Deo spiritus » ejus : » quia etsi aliqua credidit Deo, non tamen credidit in Deum : non ex fide adhæsit Deo, ut sanata a Deo bene cooperaretur cum operante in se Deo.

IX. Denique, « Filii Ephræm intendentes et mittentes » arcus, conversi sunt in die belli [3]. » Persequentes Legem justitiæ, in Legem justitiæ non pervenerunt [4]. Quare? Quia non ex fide. Generatio enim erat, cujus spiritus cum Deo creditus non est : sed tanquam ex operibus : quia non sicut tetendit et misit arcus, (quod foris apparet, tanquam in operibus Legis,) ita direxit et cor, ubi justus vivit ex fide [5], quæ per dilectionem operatur [6]; qua inhæretur Deo, qui operatur in homine et velle et operari pro bona voluntate [7]. Nam quid est aliud tendere arcum, et mittere,

[1] Joan. xv, 5. — [2] I Cor. vi, 17. — [3] Psal. LXXVII, 9. — [4] Rom. IX, 31. — [5] Id. I, 17. — [6] Gal. v, 6. — [7] Philip. II, 13.

et converti in die belli, nisi attendere et promittere in die auditionis, et deserere in die tentationis; armis quasi proludere, et ad horam certaminis nolle pugnare? Quod sane ait: « Tendentes et mittentes arcus: » cum debuisse dicere videatur, tendentes arcus, et mittentes sagittas; non enim arcus mittitur, sed ab arcu aliquid mittitur: aut illa locutio est de qua superius disseruimus, ubi dictum est: « Suscitavit testimonium, » quia suscitavit aliquid testimonio, ita et hic, « Mittentes arcus, » quia miserunt aliquid arcubus: aut obscurus ordo verborum est, cum prætermissione verbi, quod etiam tacitum subaudiendum est, ut iste ordo sit, « Filii Ephræm intendentes arcus et » mittentes, » et subaudiatur sagittas, pleniusque sit, tendentes arcus et mittentes sagittas: quia etiam si diceret: « Tendentes et mittentes sagittas, » non utique tendentes sagittas intelligere deberemus; sed audito eo quod dixit, tendentes, subaudire potius arcum, quamvis dictum non fuerit. Nonnulli sane codices græci habere dicuntur, « Tendentes et mittentes arcubus, » ut sine dubitatione subaudiamus sagittas. Quod vero per filios Ephræm universam illam generationem amaricantem intelligi voluit, locutio est a parte totum significans. Et ideo fortasse electa est ista pars, ex qua ille populus totus significaretur, quia de his potissimum boni aliquid expectandum fuit; quia ex illo nati sunt, quem nepotem suum Jacob, quamvis a patre ejus tanquam minorem ad sinistram constitutum, manu tamen dextera benedixit, eumque majori fratri arcana benedictione præposuit[1]; ut quod ita hoc loco tribus illa culpatur, nec apparuisse in ea quod illa benedictio promittebat ostenditur, satis intelligamus quod etiam tunc ex verbis patriarchæ Jacob longe aliud figurabatur, quam prudentia carnis expectat. Figurabatur enim quod

[1] Gen. XLVIII, 14.

futuri essent novissimi qui erant primi, et primi futuri essent qui erant novissimi[1], per Salvatoris adventum, de quo dictum est, « Qui post me venit, ante me factus est[2]. » Sic Abel justus majori prælatus est fratri[3], sic Ismaëli Isaac[4], sic Esaü congemino suo, sed tamen prius nato, ipse Jacob[5] : sic Phares et ipse congeminum suum, qui prius manum ex utero miserat, et cœperat nasci, etiam nascendo præcessit[6]; sic David majoribus prælatus est fratribus[7] : et propter quod istæ omnes atque aliæ similes, non solum dictorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunr, sic populo Judæorum prælatus est populus christianus; pro quo redimendo quemadmodum Abel a Caïn[8], sic a Judæis occisus est Christus. Hoc præfiguratum est enim etiam cum Jacob decussatim porrectis manibus, dextera tetigit Ephræm ad sinistram constitutum; eumque præposuit Manasse ad dexteram constituto, quem sinistra ipse tangebat. Nam secundum carnem « Filii Ephræm » intendentes et mittentes arcus, conversi sunt in die » belli. »

X. Quid sit autem quod ait : « Conversi sunt in die » belli, » consequentia docent, quibus id apertissime exposuit : « Non custodierunt, inquit, testamentum Dei, » et in lege ejus noluerunt ambulare[9]. » Ecce quid est, « Conversi sunt in die belli : » non observaverunt testamentum Dei. Ubi arcus tendentes et mittentes, etiam promissionis promptissimæ verba protulerunt, dicentes : « Quæcumque locutus est Dominus Deus noster, facie- » mus et audiemus[10]. Conversi sunt in die belli : » quia promissionem obedientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cujus est autem cum Deo spiritus creditus, fidelem

[1] Matth. xx, 16. — [2] Joan. I, 27. — [3] Gen. IV, 4. — [4] Id. XXI, 12. — [5] Id. XXV, 23. — [6] Id. XXXVIII, 29. — [7] I Reg. XVI, 12. — [8] Gen. IV, 8. — [9] Psal. LXXVII, 10. — [10] Exod. XIX, 8.

tenet Deum, qui non eum permittet tentari super quod potest; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possit sustinere[1], ne convertatur in die belli. Qui autem in se, non in Deo gloriatur[2], quantumvis jactet pollicitationem virtutis suæ, velut tendens et mittens arcus, convertitur in die belli. Quia enim non est creditus cum Deo spiritus ejus, non est cum illo etiam Spiritus Dei : et sicut scriptum est : « Quia non credidit, ideo non protegetur[3]. » Quod vero cum dixisset : « Non observaverunt testamen- » tum Dei; » adjecit et ait : « Et in lege ejus noluerunt » ambulare : » repetitio est superioris sententiæ, cum quadam ejus expositione. Hoc enim appellavit, « Legem » ejus, » quod supra dixerat « Testamentum Dei : » ut illud quod dictum est : « Non custodierunt, » repetitum intelligatur in eo, « Ambulare noluerunt. » Sed cum brevius dici posset, et in lege ejus non ambulaverunt; nonnihil mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse, quod maluit dicere : « Noluerunt ambulare, » quam, non ambulaverunt. Poterat enim putari lex operum quasi sufficere ad justificationem, cum ea quæ præcipiuntur, forinsecus fiunt ab eis hominibus, qui mallent non præcipi, quæ non ex corde faciunt, et tamen faciunt; ac per hoc quasi videntur ambulare in lege Dei, sed nolunt ambulare : non enim ex corde faciunt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine fit pœnæ, non dilectione justitiæ. Nam quantum attinet ad facta quæ forinsecus aguntur, et qui timent pœnam et qui amant justitiam non furantur; et ideo pares sunt manu, dispares corde; pares opere, dispares voluntate. Ideo illi sic notati sunt : « Generatio, inquit, quæ cor non direxit suum. » Non dictum est, opera; sed, cor. Directo enim corde, recta sunt opera : cum autem cor directum non est, opera

[1] I Cor. x, 13. — [2] Id. I, 31. — [3] Eccli. II, 15.

recta non sunt, etiamsi recta videantur. Et unde cor non direxit prava generatio, satis aperuit, cum ait : « Et non » est creditus cum Deo spiritus ejus. » Rectus est enim Deus : et ideo recto adhærens, tanquam incommutabili regulæ, potest fieri rectum, quod in se fuit pravum cor hominis. Ut autem cor cum illo sit, et per hoc rectum esse possit, acceditur ad eum, non pede, sed fide. Ideo dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa generatione prava et amaricante : « Non profuit sermo auditus » illis non contemperatis fidei eorum qui obaudierunt[1]. » Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur a Domino, fide præcedente, qua acceditur ad Deum rectum, ut cor fiat rectum. Quæ fides præveniente et vocante misericordia Dei, per obedientiam suscitatur; et applicare incipit ad Deum cor, ut dirigatur : et quanto magis magisque dirigitur, tanto magis videt quod non videbat, et valet quod non valebat. Hoc non fecerat Simon, cui Petrus apostolus dixit : « Non est tibi pars neque sors in hac » fide; cor enim tuum non est rectum cum Deo[2]. » Ibi enim ostendit, quia non potest esse rectum sine Deo, ut incipiant homines, non tanquam servi sub lege ambulare metuentes, sed in lege tanquam filii volentes, in qua illi ambulare noluerunt, et sub illa rei remanserunt. Hanc enim voluntatem non timor, sed charitas habet : quæ diffunditur in cordibus credentium per Spiritum sanctum[3]. Quibus dicitur : « Gratia salvi facti estis per fidem; et hoc » non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne » forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, » creati in Christo Jesu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus[4]. » Non quomodo isti, qui « In lege ejus noluerunt ambulare, » non credendo

[1] Hebr. IV, 2. — [2] Act. VIII, 21. — [3] Rom. V, 5. — [4] Ephes. II, 8-10.

in eum, neque viam suam revelando ad eum et sperando in eum, ut ipse faceret.

XI. « Et obliti sunt beneficiorum ejus, et mirabilium » ejus quæ ostendit eis, coram patribus eorum quæ fecit » mirabilia[1]. » Quid sit hoc, non est quæstio negligenda. De ipsis patribus paulo ante dicebat, quod fuisset generatio prava et amaricans. « Ne fiant, inquit, sicut patres » eorum generatio prava et amaricans : generatio quæ » non direxit cor suum, » et cætera quæ adhuc de ipsa generatione dicuntur, cujus imitationem eo modo cavendam præcipit alteri generationi, « Ut ponant in Deo » spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et man- » data ejus exquirant : » de quibus jam satis quod visum est disseruimus. Quid sibi ergo vult, cum de ipsa generatione prava loquatur, quomodo, « Obliti sunt benefi- » ciorum Dei, et mirabilium ejus quæ ostendit eis, » quod addidit et dicit : « Coram patribus eorum quæ fecit mi- » rabilia. » Quibus patribus, cum isti ipsi sint patres, quorum non vult esse posteros similes? Si illos acceperimus ex quibus isti nati erant, velut Abraham, Isaac et Jacob, jam olim dormierant, quando mirabilia Deus ostendit in Ægypto. Sequitur enim : « In terra Ægypti, in » campo Thaneos : » ubi dicitur ostendisse Deum istis mirabilia coram patribus eorum. An forte spiritu præsentes erant? quia de ipsis Dominus in Evangelio ait : « Omnes enim illi vivunt[2]. » An accommodatius accipimus patres Moysen et Aaron, aliosque seniores qui commemorantur in eadem Scriptura etiam spiritum accepisse, unde acceperat et Moyses, ut eum adjuvarent ad eumdem populum regendum ac ferendum[3]? Cur enim non appellarentur patres? Non sicut Deus Pater unus est qui regenerat Spiritu suo, quos facit filios ad æternam hære-

[1] Psal. LXXVII, 11, 12. — [2] Luc. XX, 38. — [3] Num. XI, 16.

ditatem; sed honoris gratia propter ætatem curamque pietatis : sicut Paulus senior dicit : « Non ut confundam » vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo[1] : » cum sciret utique a Domino dictum : « Ne vobis dicatis » patrem in terra, unus est enim Pater vester Deus[2]. » Quod non ideo dictum est, ut hoc vocabulum honoris humani de loquendi consuetudine tolleretur; sed ne gratia Dei qua in æternam vitam regeneramur, naturæ, vel potestati, vel etiam sanctitati cujusquam hominis tribueretur. Ideo cum diceret : « Ego vos genui : » prædixit : « In Christo et per Evangelium; » ne ipsius putaretur esse quod Dei est.

XII. Ergo illa generatio prava et amaricans : « Obliti » sunt beneficiorum Dei, et mirabilium ejus quæ ostendit eis, coram patribus eorum quæ fecit mirabilia in » terra Ægypti, in campo Thaneos. » Et incipit eadem mirabilia commemorando retexere. Quæ si parabolæ sunt et propositiones, profecto ad aliquid comparando referendæ sunt. Nec oculum intentionis debemus auferre ab eo quod Psalmus iste intendit ostendere, hunc esse fructum omnium quæ dicuntur : et quare admoniti sumus hæc intentissime audire, Deo dicente : « Attendite, populus meus, legem meam, inclinate aurem vestram in » verba oris mei; » ut ponamus in Deo spem nostram, et non obliviscamur operum Dei, et mandata ejus exquiramus : ne fiamus, sicut illi patres, generatio prava et amaricans, generatio quæ cor non direxit suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus. Ad hoc ergo omnia referenda sunt, ac per hoc quidquid figurata actione ista significant, ita fieri possunt spiritaliter in homine, vel gratia Dei, si bona sunt; vel judicio Dei, si mala sunt; sicut illa bona facta sunt in Israëlitas, vel mala et in

[1] I Cor. IV, 14. — [2] Matth. XXIII, 9.

ipsos et in eorum inimicos. Quæ si non obliviscamur, sed in Deo spem nostram ponamus, nec ipsius gratiæ simus ingrati; cumque timeamus, non timore servili, quo sola mala corporalia formidantur, sed timore casto permanente in sæculum sæculi, qui timor magnam esse judicat pœnam privari luce justitiæ; non efficiemur, tanquam patres illi, generatio prava et amaricans. Terra itaque Ægypti in figura intelligenda est hujus sæculi. Campus Thaneos planities est mandati humilis. Nam mandatum humile interpretatur Thanis. In hoc ergo sæculo humilitatis mandatum suscipiamus, ut in alio sæculo exaltationem, quam promisit qui propter nos hic factus est humilis, accipere mereamur.

XIII. Nam qui « Disrupit mare, et trajecit eos, statuit » aquas quasi in utres[1], ut sic staret unda tanquam fuisset inclusa : potest per suam gratiam cohibere fluida et labentia concupiscentiarum carnalium, cum huic sæculo renuntiatur, ut tanquam inimicis peccatis omnibus perdeletis fidelium populus per sacramentum baptismatis trajiciatur. Qui « Deduxit eos in nube diei, et tota nocte » in illuminatione ignis[2] : » potest etiam spiritaliter dirigere itinera, si ad eum clamet fides, « Itinera mea dirige » secundum verbum tuum[3]. » De quo alibi dicitur : « Ipse » enim rectos faciet cursus tuos, et itinera tua in pace » producet[4], » per Jesum Christum Dominum nostrum, cujus in hoc sæculo, tanquam in die, sacramentum manifestatum est in carne, velut in nube; in judicio vero, tanquam in terrore nocturno; quia tunc erit magna tribulatio sæculi tanquam ignis, et lucebit justis, et ardebit injustis. Qui « Disrupit in deserto petram, et adaquavit » eos sicut in abysso multa; et eduxit aquam de petra,

[1] Psal. LXXVII, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Id. CXVIII, 133. — [4] Prov. IV, 27.

» et deduxit tanquam flumina aquas[1] : » potest utique sitienti fidei donum Spiritus sancti, quod illa res gesta spiritaliter significabat, infundere de spiritali sequente petra ; quod est Christus : qui stabat et clamabat, « Si » quis sitit, veniat ad me[2] : » et, « Quid biberit de aqua » quam ego dabo, flumina aquæ vivæ fluent de ventre » ejus[3]. Hoc enim dicebat, sicut in Evangelio legitur, » de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum[4]. » Ad quem velut virga lignum passionis accessit, ut emanaret credentibus gratia.

XIV. Et tamen illi, tanquam generatio prava et amaricans, « Apposuerunt adhuc peccare ei[5] : » id est, non credere. Nam hoc est peccatum, de quo arguit Spiritus mundum, sicut Dominus dicit : « De peccato quidem, quia » non crediderunt in me[6]. Et exacerbaverunt Altissimum » in siccitate : quod alii codices habent, « In inaquoso, » quod de græco est expressius, nec aliud quam siccitatem significat. Utrum in illa eremi siccitate, an potius in sua? Quia licet bibissent de petra, non ventres, sed mentes aridas habebant, nulla virentes fœcunditate justitiæ. In qua siccitate magis fideliter Deo supplices esse debuerant, ut qui satietatem donaverat faucibus, æquitatem donaret et moribus. Ad eum quippe fidelis anima clamat : « Oculi mei videant æquitatem[7]. »

XV. « Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut pete» rent escas animabus suis. » Aliud est petere credendo, aliud tentando. Denique sequitur : « Et detraxerunt de » Deo, et dixerunt : Numquid poterit Deus parare men» sam in deserto? Quoniam percussit petram, et fluxe» runt aquæ, et torrentes inundaverunt : numquid et » panem poterit dare, aut parare mensam populo suo[8] ? »

[1] Psal. LXXVII, 15, 16. — [2] Joan. VII, 37. — [3] Id. IV, 14. — [4] Id. VII, 39. — [5] Psal. LXXVII, 17. — [6] Joan. VI, 9. — [7] Psal. XVI, 2. — [8] Id. LXXVII, 18-20.

Non credentes ergo petierunt escas animabus suis. Non sic apostolus Jacobus escam mentis præcipit postulari, sed a credentibus eam peti admonet, non a tentantibus atque detrahentibus Deo. « Si quis autem vestrum, inquit, in» diget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus af» fluenter, et non improperat, et dabitur ei : postulet » autem in fide nihil hæsitans[1]. » Hanc fidem non habebat generatio, quæ cor non direxerat suum, et non erat creditus cum Deo spiritus ejus.

XVI. « Propter hoc audivit Dominus, et distulit, et » ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël[2]. » Exposuit quid ignem dixerit. Iram quippe appellavit ignem : quanquam multos proprie etiam ignis accenderit. Quid ergo est quod ait: « Audivit Dominus, et distulit? » An distulit eos introducere in terram promissionis, quo ducebantur; quod intra paucos dies fieri poterat, sed propter peccata in eremo fuerant conterendi, ubi et contriti sunt per quadraginta annos? Quod si ita est, distulit ergo populum, non istos ipsos qui tentantes detrahebant de Deo; nam omnes in eremo perierunt, et filii eorum in terram promissionis ingressi sunt. An distulit pœnam, ut prius satiaret etiam infidelem concupiscentiam, ne propterea putaretur iratus, quia hoc ab illo, licet tentantes et detrahentes, petebant quod facere non posset? « Au» divit ergo et distulit » vindicare : et posteaquam fecit quod eum illi facere non posse putaverunt, tunc « Ira » ascendit in Israël. »

XVII. Denique utroque breviter posito, deinceps aperte ordinem narrationis exequitur. « Quia non crediderunt » in Deo, nec speraverunt in salutare ejus. » Namque cum dixisset : « Quare ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit » in Israël, » id est, «Quia non crediderunt in Deo, nec spe-

[1] Jacob. I, 5, 6. — [2] Psal. LXXVII, 21.

» raverunt in salutare ejus : » continuo subjiciens quam evidentibus beneficiis ingrati fuerunt, « Et mandavit, » inquit, nubibus desuper, et januas cœli aperuit. Et » pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli de- » dit eis. Panem Angelorum manducavit homo[1] : cibaria » misit eis in abundantia. Transtulit Austrum de cœlo, et » induxit in virtute sua Africum. Et pluit super eos sicut » pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pen- » nata. Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa » tabernacula eorum. Et manducaverunt, et saturati sunt » nimis ; et desiderium eorum attulit eis : non sunt pri- » vati a desiderio suo. » Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. « Adhuc esca erat in ore ipso- » rum, et ira Dei ascendit super eos[2]. » Ecce quod distulerat. Prius enim, « Distulit ; » et postea, « Ignis » accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël. » Distulerat ergo, ut prius faceret quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in Deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus, implerentur. Qui enim « Mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit, et » pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli de- » dit eis, » ut, « Panem Angelorum manducaret homo, » qui « Cibaria misit eis in abundantia, » ut satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quem manna significabat : qui vere cibus est Angelorum, quos Dei Verbum incorruptibiles incorruptibiliter pascit : quod ut manducaret homo, caro factum est, et habitavit in nobis[3]. Ipse enim panis per nubes evangelicas universo orbi pluitur ; et apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus januis, non murmu-

[1] Idem versiculus 25 explicatur supra in Enarrat. Psalm. XXXIII, Serm. I, n. 6. — [2] Psal. LXXVII, 23-31. — [3] Joan. I, 14.

ranti et tentanti Synagogæ, sed credenti et in illo spem ponenti Ecclesiæ prædicatur. Qui « Transtulit Austrum » de cœlo, et induxit in virtute sua Africum, et pluit » super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam ma- » ris volatilia pennata : et ceciderunt in medio castrorum » eorum, circa tabernacula eorum : et manducaverunt, » et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis, » nec sunt privati a desiderio suo : » potest et non tentantium, sed credentium parvulam fidem, carne editis vocum signis et per aërem transcurrentibus, tanquam volatilibus pascere : non tamen ab Aquilone venientibus, ubi frigus et caligo prævalent, id est, eloquentia quæ huic sæculo placet; sed transferendo Austrum de cœlo. Quo, nisi ad terras? Ut qui in fide sunt parvuli, audiendo terrestria nutriantur ad capienda cœlestia. « Si enim ter- » restria, inquit, dixi vobis, et non creditis; quomodo » si cœlestia dixero vobis, credetis[1]? » Translatus enim erat ille de cœlo quodam modo, ubi mente excesserat Deo; ut temperans eis esset quibus dicebat : « Non potui » vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus[2]. » Ibi enim audierat ineffabilia verba[3], quæ in terra illi non licebat loqui per verba sonantia, quasi per volatilia pennata; et inducendo in virtute sua Africum, hoc est, per ventos meridianos ferventes et lucentes prædicantium spiritus; et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Africus quod habet ex Deo. Venient autem ultro isti venti ad homines, et apportant eis verba divinitus missa; ut in suis sedibus et circa tabernacula sua colligant ejusmodi volatilia, et adoret unusquisque Dominum de loco suo, omnes insulæ gentium[4].

XVIII. Sed infidelibus tanquam pravæ et amaricanti

[1] Joan. III, 12. — [2] I Cor. III, 1. — [3] 2 Cor. XII, 4. — [4] Sophon. II, 11.

generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, « Ira » Dei ascendit in eos, et occidit in plurimis eorum: » hoc est plurimos eorum, vel sicut nonnulli codices habent: « Pingues eorum. » Quod quidem in græcis quos habuimus non invenimus. Sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt « Pingues eorum, » nisi superbia prævalentes, de quibus dicitur: « Prodiet quasi ex adipe ini» quitas eorum[1]? Et electos Israël impedivit. » Erant illic etiam electi, quorum fidei non contemperabatur generatio prava et amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodessent, quibus paterno se affectu consulere cupiebant. Quibus enim Deus irascitur, quid misericordia confertur humana? An potius simul cum eis compeditos etiam electos intelligi voluit; ut qui mente et vita discernebantur, ad exemplum non justitiæ tantum, sed etiam patientiæ, cum illis molestias sustinerent? Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captivos ductos esse didicimus, quoniam in græcis codicibus non ἐνεπόδισεν, quod est « Impedivit; » sed συνεπόδισεν legimus, quod est potius, « Compedivit. »

XIX. Sed generatio prava et amaricans, « In omnibus » his peccaverunt adhuc, et non crediderunt in mirabi» libus ejus. Et defecerunt in vanitate dies eorum[2]. » Cum possent, si crederent, dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est: « Anni tui non deficient[3]. De» fecerunt ergo in vanitate dies eorum, et anni eorum » cum festinatione. » Festinatur quippe tota vita mortalium, et quæ videtur prolixior, vapor est aliquanto diuturnior.

XX. Verumtamen « Cum occideret eos, quærebant » eum: » non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quærebant ergo eum, non utique

[1] Psal. LXXII, 7. — [2] Id. LXXVII, 32, 33. — [3] Id. CI, 28.

ii quos occiderat, sed qui exemplo eorum occidi timebant, sic autem de illis Scriptura locuta est tanquam hi Deum quærerent qui occidebantur; quia unus populus erat, et tanquam de uno corpore dicitur. « Et revertebantur, et diluculo veniebant ad Deum. Et rememorati » sunt, quia Deus adjutor eorum est, et Deus excelsus » redemptor eorum est [1]. » Sed hoc totum propter acquirenda, temporalia bona, et vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum, sed illa quærebant, eo modo timore servili, non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur : hoc enim colitur quod diligitur. Unde quia Deus rebus omnibus major et melior invenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur.

XXI. Denique hic sequentia videamus : « Et dilexerunt » eum, inquit, in ore suo, et in lingua sua mentiti sunt ei. » Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles » habiti sunt in testamento ejus [2]. » Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inveniebat, cui secreta hominum nuda sunt, et sine ullo obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum Deo est, quando propter Deum quærit Deum. Unam quippe concupivit a Domino, hanc requiret, ut inhabitet in domo Domini semper, et contempletur ejus delectationem [3]. Cui dicit cor fidelium : Saturabor, non ollis carnium Ægyptiorum, nec melonibus et peponibus, et allio et cepis, quæ generatio prava et amaricans etiam pani cœlesti præferebat [4], nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis; sed, « Saturabor, cum manifestabitur gloria tua [5]. » Hæc est enim hæreditas Novi Testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt; cujus tamen fides etiam tunc quando

[1] Psal. LXXVII, 34, 35. — [2] Ibid. 36, 37. — [3] Id. XXVI, 4. — [4] Exod. XVI, 3. — [5] Psal. XVI, 15.

velabatur erat in electis, et nunc quando jam revelata est, non est in multis vocatis. « Multi enim sunt vocati, pauci » autem electi [1]. » Talis ergo erat generatio prava et amaricans, etiam cum Deum quærere videretur, diligens in ore et in lingua mentiens; in corde autem non recta cum Deo, ubi ea potius diligebat, propter quæ Dei adjutorium requirebat.

XXII. « Ipse autem est misericors, et propitius fiet » peccatis eorum, et non disperdet eos : et abundabit » ut avertat iram suam, et accendet omnem iram suam. » Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens et » non revertens [2]. » In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de divina misericordia pollicentur, etiam si tales esse perstiterint, qualis generatio ista describitur, « Prava et amaricans, quæ cor non direxit suum, » et non est creditus cum Deo spiritus ejus : » quibus consentire non expedit. Si enim, ut secundum ipsos loquar, Deus fortasse non perdet nec malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, ubi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant utique et volunt, quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam Deum esse mendacem. Sed cum ipsi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba divinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio prava blanditur, non ea depravet, sicut cor suum : quia et illo depravato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi possunt quod in Evangelio scriptum est : « Ut sitis sicut Pater vester qui in cœlis est, qui » facit oriri solem suum super bonos et malos, et pluit » super justos et injustos [3]. » Quis enim non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? sed ante judicium.

[1] Matth. xx, 16. — [2] Psal. LXXVII, 38, 39. — [3] Matth. v, 45.

Sic ergo pepercit illi genti, ut non accenderet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finiendam : quod in verbis ejus et intercessione pro peccatis eorum Moysi servi ejus evidenter apparet, ubi Deus dicit : « Deleam » eos, et faciam te in gentem magnam[1] : » ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quam ipsos ; sciens apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleret ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum pepercerit, et adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, et servavit eam gentem, quousque se, Christum interficiendo, sceleri omnium maximo colligarent : et quod eos ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminavit, non utique delevit : sed manet idem populus prolis successione servatus, velut Caïn signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat[2]. Ecce quemadmodum impletur quod dictum est : « Ipse autem est misericors, et propitius erit » peccatis eorum, et non perdet eos : et abundabit ut » avertat iram suam, et non accendet omnem iram suam. » Quia si omnis ira ejus, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita Deus cui cantatur misericordia et judicium[3] : et in isto sæculo per misericordiam « Facit oriri solem suum super bonos » et malos, » et in fine sæculi per judicium ab æterna luce sua separatos æternis tenebris punit malos.

XXIII. Deinde ne vim divinis verbis inferre videamur, et ubi dictum est : « Non perdet eos ; » nos dicamus : Sed postea perdet eos : de hoc ipso præsenti Psalmo usitatissimam Scripturæ locutionem advertamus, unde ista quæstio multo diligentius veriusque solvatur. Certe de his ipsis loquens paulo post, cum commemorasset quæ propter eos Ægyptii perpessi fuerant, commemorans ultimam pla-

[1] Exod. xxxii, 10. — [2] Gen. iv, 15. — [3] Psal. c, 1.

gam, « Et percussit, inquit, omne primitivum in terra » Ægypti, primitias laboris eorum in tabernaculis Cham. » Et abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos » tanquam gregem in deserto. Et deduxit eos in spe, et » non timuerunt: et inimicos eorum operuit mare. Et in- » duxit eos in montem sanctificationis suæ, montem » quem acquisivit dextera ejus. Et ejecit a facie eorum » gentes, et sorte distribuit eis terram in funiculo dis- » tributionis[1]. » Si quis ad hæc verba nobis inferens quæstionem dicat : Quomodo eis hæc omnia collata esse commemorat, cum ipsi non fuerint perducti in terram promissionis, qui ab Ægypto liberati sunt, quoniam illi mortui sunt? quid respondebimus, nisi eos dictos, quia idem ipse populus fuit per successionem filiorum? Sic ergo cum audimus, (maxime quia futuri temporis verba sunt,) « Et propitius fiet peccatis eorum, et non perdet » eos; et abundabit ut avertat iram suam, et non accen- » det omnem iram suam : » intelligamus in his impletum, de quibus dicit Apostolus : « Sic ergo et in hoc tempore » reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. » Unde etiam dicit: « Numquid repulit Deus plebem uam? Absit. » Nam et ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Benja- » min, Hebræus ex Hebræis[2]. » Hos igitur Scriptura prævidit, qui in Christum fuerant ex isto populo credituri, et accepturi peccatorum remissionem, usque ad illud maximum, quo insanientes ipsum medicum peremerunt. Hinc omnino dictum : « Ipse autem est misericors, et » propitius erit peccatis eorum, et non perdet eos : et » abundabit ut avertat iram suam ; » quia etiam illud remisit, quod ab eis unicus Filius ejus occisus est : « Et » non accendet omnem iram suam; » quia reliquiæ salvæ factæ sunt.

[1] Psal. LXXVII, 51-54. — [2] Rom. XI, 1-5, et Philip. III, 5.

XXIV. « Et recordatus est quia caro sunt, spiritus va- » dens et non revertens. » Ideo eos vocando et miserando per suam gratiam ipse revocavit, quia per se ipsos redire non possent. Quomodo enim redit caro, spiritus ambulans et non revertens, urgente se in ima atque longinqua malorum pondere meritorum, nisi per electionem gratiæ? Quæ non meritis tanquam merces redditur, sed tanquam donum gratis datur : ut justificetur impius [1], et redeat ovis perdita; non tamen in viribus suis, sed in humeris reportata pastoris [2], quæ se perdere potuit dum sponte vagaretur, se autem invenire non potuit, nec omnino inveniretur, nisi pastoris misericordia quæreretur. Non enim et ille filius ad hanc ovem non pertinet, qui reversus in semetipsum dixit : « Surgam, et ibo ad patrem meum. » Occulta itaque vocatione et inspiratione etiam ipse quæsitus est et resuscitatus, nonnisi ab illo qui vivificat omnia : et inventus, a quo, nisi ab illo qui perrexit salvare et quærere quod perierat [3]? « Mortuus enim erat, et revixit; » perierat, et inventus est [4]. » Nam et illa non levis, sic solvitur quæstio, quod in Proverbiis scriptum est, cum de via iniquitatis Scriptura loqueretur : « Omnes qui am- » bulant in ea, non revertentur [5]. » Sic enim dictum est, quasi de iniquis omnibus desperandum sit : Scriptura vero gratiam commendavit ; quia per se ipsum homo potest in illa ambulare, non potest autem per se ipsum redire, nisi gratia revocatus.

XXV. Hi ergo pravi et amaricantes, « Quoties exa- » cerbaverunt eum in deserto, et in iram concitaverunt » eum in inaquoso? Et conversi sunt, et tentaverunt » Deum, et sanctum Israël exacerbaverunt [6]. » Eamdem illorum infidelitatem repetit, quam superius jam comme-

[1] Rom. IV, 4, 5. — [2] Luc. XV, 5. — [3] Id. XIX, 10. — [4] Id. XV, 18 et 24. — [5] Prov. XI, 19, — [6] Psal. LXXVII, 40, 41.

moraverat. Sed repetendi causa est, ut commemorentur et plagæ, quas inflixit Ægyptiis propter illos: quæ omnia utique recordari debuerant, neque existere ingrati. Denique quid sequitur? « Non sunt recordati manus ejus, » die qua redemit eos de manu tribulantis. » Et incipit dicere quæ fecit Ægyptiis: « Posuit in Ægypto signa sua, » et prodigia sua in campo Thaneos: et convertit in san- » guinem flumina eorum, et imbres eorum ne biberent: vel potius, « Manationes aquarum[1]; » sicut nonnulli melius intelligunt, quod græce scriptum est, τὰ ὀμβρήματα, quas latine scaturigines dicimus, ab imo aquas ebullientes. Foderunt enim Ægyptii, et sanguinem pro aquis invenerunt. « Misit in eos cynomyam, et comedit eos; et » ranam, et disperdidit eos. Et dedit rubigini fructum » eorum, et labores eorum locustæ. Et occidit in gran- » dine vineas eorum, et moros eorum in pruina. Et tra- » didit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum » igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignatio- » nem et iram et tribulationem, immissionem per ange- » los malos. Viam fecit semitæ iræ suæ, et non pepercit » a morte animarum eorum, et jumenta eorum in morte » conclusit. Et percussit omne primitivum in terra Ægypti, » primitias laborum eorum in tabernaculis Cham[2]. »

XXVI. Hæ omnes Ægyptiorum pœnæ allegorica interpretatione exponi possunt, prout ea quisque intelligere, et rebus, ad quas referendæ sunt, comparare voluerit. Quod nos quoque facere tentabimus, tanto aptius facturi, quanto magis divinitus fuerimus adjuti. Ad hoc enim Psalmi hujus illa verba constringunt, ubi dictum est: « Aperiam in parabolis os meum, eloquar propositiones » ab initio. » Propter hoc quippe etiam aliqua hic dicta sunt, quæ omnino accidisse Ægyptiis non legimus, cum

[1] Psal. LXXVII, 42-44. — [2] Ibid. 45-51.

omnes eorum plagæ in Exodo diligentissime ex ordine contexantur; ut quoniam id quod ibi non dictum est, non frustra in Psalmo dictum esse certi sumus, neque id interpretari nisi figurate possumus, simul intelligamus etiam cætera quæ facta esse constat, ob aliquam figuratam significationem facta vel conscripta. Facit enim hoc Scriptura in multis locis propheticorum eloquiorum. Dicit aliquid quod in illa re gesta, quam videtur commemorare, non invenitur, imo et aliter esse invenitur; ut hinc intelligatur non hoc dicere quod potest putari, sed illud potius quod magis debet adverti : sicut est illud : « Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ[1]. » Quod in illius Salomonis regno constat non esse completum, de quo putari posset iste Psalmus loqui, cum de Christo Domino loqueretur. In plagis ergo Ægyptiorum, quæ sunt in libro, qui Exodus nominatur, ubi maxime Scriptura curavit, ut ea quibus afflicti sunt omnia ex ordine dicerentur, non invenitur quod habet iste Psalmus, « Et dedit rubigini fructus eorum. » Illud etiam quod, cum dixisset : « Et tradidit grandini jumenta eorum; » addidit, « Et possessionem eorum igni : » de jumentis grandine occisis legitur in Exodo[2]; quo vero possessio eorum igne cremata sit, omnino non legitur. Quamvis voces et ignes cum grandine fierent, sicut tonitrua cum fulgoribus solent; non tamen scriptum est aliquid traditum igni ut arderet. Denique mollia quæ lædere grando non poterat, dicuntur non esse percussa, id est, duris ictibus læsa; quæ postea comedit locusta[3]. Item quod hic dicitur : « Et moros eorum in pruina, » non est in Exodo. Multum enim pruina distat a grandine; nam serenis hyemalibus noctibus pruina terra canescit.

[1] Psal. LXXI, 8. — [2] Exod. IX, 25. — [3] Id. X, 1-15.

XXVII. Quid ergo ista significent, dicat tractator ut potest, judicet lector et auditor ut justum est. Aqua in sanguinem conversa, mihi videtur significare de rerum causis sentire carnaliter. Cynomyia, canini mores sunt, qui nec parentes quando nascuntur, vident. Rana, est loquacissima vanitas. Rubigo occulte nocet, quam etiam æruginem nonnulli interpretati sunt, alii caniculum: quod malum cui vitiorum aptius comparatur, nisi quod difficillime apparet, sicuti est multum de se fidere? Aura est enim noxia, quæ hoc in fructibus latenter operatur: sicut in moribus occulta superbia, quando se quisquam putat aliquid esse, cum nihil sit [1]. Locusta est malitia ore lædens, infideli scilicet testimonio. Grando est iniquitas res alienas auferens; unde furta, rapinæ, prædationesque nascuntur: plus autem vitio suo vastatur ipse vastator. Pruina significat vitium, quo charitas proximi stultitiæ tenebris velut nocturno frigore congelascit. Ignis vero, si non ille hic commemoratur, qui erat in grandine ex fulgurantibus nubibus, quoniam hic dixit: « Tradidit » possessionem eorum igni, » ubi eam significat utique incensam, quod ignis ille fecisse non legitur: immanitatem ergo iracundiæ mihi videtur significare, qua et homicidium admitti potest. Morte pecorum figuratum est, quantum arbitror damnum pudicitiæ. Concupiscentiam quippe, qua fœtus exoritur, communem cum pecoribus habemus. Hanc itaque edomitam habere et ordinatam, pudicitiæ virtus est. Mors primitivorum, est amissio ipsius justitiæ, qua quisque humano generi socialis est. Sed sive ita se habeant harum rerum figuratæ significationes, sive aliter melius intelligantur, quem non moveat quod decem plagis percutiuntur Ægyptii, et decem præceptis scribuntur tabulæ, quibus regatur populus Dei? De quibus, e

[1] Gal. VI, 3.

contrario, inter se comparandis, id est, plagis et præceptis, quoniam alibi diximus [1], expositionem Psalmi hujus in his onerare non opus est : tantum admonemus, quia et hic etsi non eodem ordine, decem tamen Ægyptiorum plagæ commemorantur, dum pro tribus quæ sunt in Exodo [2], et hic non sunt, id est, sciniphes, ulcera, tenebræ; aliæ tres commemorantur, quæ ibi non sunt, id est, rubigo, pruina et ignis, non fulgurum, sed cui dicta est tradita possessio eorum, quod ibi non legitur.

XXVIII. Satis autem hic expressum est, judicio Dei fieri hæc in illis per angelos malos, in hoc sæculo maligno, tanquam in Ægypto et in campo Thaneos, ubi humiles esse debemus, donec veniat sæculum, ubi exaltari ex ista humilitate mereamur. Nam et Ægyptus in hebræa lingua tenebras vel tribulationes significat, in qua lingua Thanis, sicut commemoravi, humile intelligitur esse mandatum. De angelis ergo malis in isto Psalmo, cum de ipsis plagis loqueretur, sic interpositum est, quod non transitorie prætereundum est : « Misit in eos, inquit, iram indignationis suæ, indignationem et iram et tribulationem, immissionem per angelos malos. » Esse autem diabolum et angelos ejus tam malos utique, ut eis ignis præparetur æternus, nullus fidelis ignorat : sed immitti per eos immissionem super quoslibet a Domino Deo, quos hac pœna judicat dignos, durum videtur eis qui minus idonei sunt cogitare, quemadmodum summa Dei justitia bene utatur et malis. Quos quidem quantum pertinet ad eorum substantiam, quis alius quam ipse fecit? Sed malos ipse non fecit : utitur tamen eis, quoniam bonus est, bene, id est, convenienter et juste : sicut e contra iniqui creaturis ejus bonis utuntur male. Utitur ergo Deus angelis malis, non

[1] Sermo de decem plagis et præceptis. — [2] Exod. VIII, 17, IX, 10 et X, 22.

non solum ad puniendos malos, sicuti in istis omnibus, de quibus loquitur Psalmus, sicut in rege Achab, quem fallaciæ spiritus ex Dei voluntate seduxit ut caderet in bello[1] : verumetiam ad probandos et manifestandos bonos, sicuti fecit in Job. Quod autem pertinet ad istam materiam corporalem visibilium elementorum, puto quod ea possunt uti Angeli et boni et mali, quantum cuique potestas est : quemadmodum et homines boni malique utuntur talibus, quantum possunt pro modulo infirmitatis humanæ. Nam et terra utimur et aqua et aëre et igne, non solum in necessariis rebus sustentationis nostræ, verumetiam in multis superfluis et ludicris et mirabiliter artificiosis operibus. Nam innumerabilia quæ appellantur μηχανήματα, his elementis arte tractatis modificantur. Sed in hæc Angelis longe amplior est potestas, et bonis et malis, quamvis utique major bonis; sed quantum Dei nutu atque ordine jubetur aut sinitur, sicut et nobis. Neque enim in his omnia quæ volumus possumus. In libro autem fidelissimo legimus diabolum potuisse etiam de cœlo ignem immittere, ad sancti viri tantum pecorum numerum mirabili et horrendo impetu consumendum, quod diabolo tribuere nemo fidelium fortassis auderet, nisi sanctæ Scripturæ auctoritate legeretur. Sed ille vir, Dei dono justus et fortis et pie peritus, non ait : Dominus dedit, et diabolus abstulit : sed, « Dominus dedit, Dominus abstulit[2] : » optime sciens diabolum etiam quod facere de istis elementis poterat, non tamen servo Dei, nisi ejus Domino volente ac permittente fuisse facturum ; malitiam diaboli confundebat, quoniam quis illa in se probando uteretur, sciebat. In filiis vero diffidentiæ tanquam in suis mancipiis operatur [3], quemadmodum homines in pecoribus suis ; et illic tamen quantum Dei justo judicio sinitur. Sed

[1] 3 Reg. XXII, 22. — [2] Job. I, 16 et 21. — [3] Ephes. II, 2.

aliud est, quando potestas ejus etiam a suis, sicut ei placet, tractandis majore potestate prohibetur; aliud quando ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur. Sicut homo de pecore suo, pro humano captu, facit quod vult, nec sane facit, si prohibeatur a potestate majore: de alieno autem pecore ut faciat, expectat sibi potestatem dari ab illo cujus est. Ibi ergo potestas quæ fuerat, prohibetur; hic autem quæ non fuerat, tribuitur.

XXIX. Quæ cum ita sint, si per angelos malos Deus illas plagas inflixit Ægyptiis, numquid audebimus dicere, et aquam in sanguinem per eosdem angelos versam, et ranas per eosdem angelos factas, quorum similia etiam magi Pharaonis veneficiis suis facere potuerunt; ut angeli mali ex utraque parte consisterent, hinc illos affligentes, inde fallentes, secundum judicium et dispensationem justissimi et omnipotentissimi Dei juste utentis etiam iniquorum malitia? Non audeo dicere. Unde enim sciniphes facere magi Pharaonis minime potuerunt[1]? An quia hoc permissi angeli mali non sunt? An, quod verius dicendum est, occulta causa est, et vires nostræ inquisitiones excedit? Nam si propterea per malos angelos illa Deum fecisse putaverimus, quia pœnæ infligebantur, non beneficia præstabantur, tanquam nemini Deus pœnas irroget per Angelos bonos, sed per illos velut militiæ cœlestis carnifices; consequens erit, ut etiam Sodomam per malos angelos eversam esse credamus, et malos angelos Abraham et Lot hospitio suscepisse videantur: quod absit ut contra Scripturas apertissimas sentiamus[2]. Claret igitur ista hominibus fieri per bonos et malos Angelos posse. Quid, aut quando fieri oporteat, me latet: illum vero qui facit, non latet, et cui voluerit revelare. Verumtamen quantum nostræ intentioni Scriptura divina moderatur, malis pœnas

[1] Exod. VII, 20, 22, et VIII, 6, 7 et 17, 18. — [2] Gen. XVIII, et XIX.

irrogari et per bonos Angelos, sicut Sodomitis, et per malos angelos, sicut Ægyptiis, legimus : justos vero corporalibus pœnis per bonos Angelos tentari et probari, non mihi occurrit.

XXX. Quod vero pertinet ad præsentem Psalmi hujus locum, si ea quæ mirabiliter de creaturis facta sunt, malis angelis tribuere non audemus; habemus quod eis tribuere sine dubitatione possumus, mortes pecorum, mortes primitivorum, et illud maxime unde religata sunt omnia, obdurationem cordis illorum, ut populum Dei nollent dimittere. Hanc enim iniquissimam et malignissimam obstinationem Deus cum facere dicitur[1], non instigando et inspirando, sed deserendo facit, ut illi operentur in filiis diffidentiæ[2], quod Deus debite justeque permittit. Nam et illud quod Isaïas propheta dicit : « Domine, ecce tu » iratus es, et nos peccavimus, propterea erravimus, et » facti sumus sicut immundi omnes[3], » ea ratione intelligitur. Præcessit enim aliquid, unde Deus justissime iratus ab eis suum lumen auferret, ut in peccata quæ nulla tergiversatione defendi possunt non esse peccata, cæcitas humanæ mentis offenderet, ab itinere justitiæ deviando et errando. Et quod in alio Psalmo scriptum est de his ipsis Ægyptiis, quod Deus converterit cor eorum ut odissent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus[4], bene creditur Deus fecisse per illos angelos malos, ut jam vitiosæ mentes filiorum infidelitatis per eos angelos, quibus eadem amica sunt vitia, excitarentur in odium populi Dei, atque ad terrendos et corrigendos bonos illa mirabilia sequerentur. Illa etiam mala morum, quæ his corporalibus plagis significata esse diximus, propter quod prædictum est : « Aperiam in parabolis os meum, » per malos ange-

[1] Exod. IV, 21. — [2] Ephes. II, 2. — [3] Isaï. LXIV, 5, 6. — [4] Psal. CIV, 25.

los exerceri in eos qui illis divina æquitate subduntur, convenientissime creditur. Neque enim cum fit quod ait Apostolus : « Tradidit illos Deus in concupiscentias cor-» dis eorum, ut faciant quæ non conveniunt[1], » non illic mali angeli tanquam in materia sui operis versantur et gaudent : quibus justissime subdita est vitiositas humana, præter eos quos liberat gratia. « Et ad hæc quis idoneus[2]? » Unde cum dixisset : « Misit in eos iram indignationis suæ, » indignationem et iram et tribulationem, immissionem » per angelos malos ; » illud quod addidit, « Viam fecit » semitæ iræ suæ, » cujus tandem acies sufficit penetrare, ut intelligat capiatque sententiam in tanta profunditate latitantem? Erat enim semita iræ Dei, qua Ægyptiorum impietatem occulta æquitate puniret : sed eidem semitæ viam fecit, ut eos tanquam ex abditis per malos angelos in manifesta scelera producens, in evidentissimos impios evidentissime vindicaret. Ab hac potestate malorum angelorum non liberat hominem nisi gratia Dei, de qua dicit Apostolus : « Qui eruit nos de potestate tenebrarum, » et transtulit in regnum Filii charitatis suæ[3] : » cujus rei populus iste figuram gerebat, cum esset erutus de potestate Ægyptiorum, et translatus in regnum terræ promissionis fluentis lac et mel, quod suavitatem significat gratiæ.

XXXI. Sequitur ergo post commemorationem plagarum Ægyptiorum Psalmus, et dicit : « Et abstulit sicut » oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem » in deserto. Et deduxit eos in spe, et non timuerunt, et » inimicos eorum operuit mare[4]. » Tanto fit hoc melius, quanto interius, ubi eruti de potestate tenebrarum in regnum Dei mente transferimur, et secundum pascua

[1] Rom. I, 24. — [2] 2 Cor. II, 16. — [3] Coloss. I, 13. — [4] Psal. LXXVII, 52, 53.

spiritalia efficimur oves Dei ambulantes in hoc sæculo velut in deserto, quoniam nemini est fides nostra conspicua : unde dicit Apostolus : « Vita vestra abscondita est » cum Christo in Deo [1]. » Deducimur autem in spe, quoniam « Spe salvi facti sumus. » Nec timere debemus. « Si » enim Deus pro nobis, quis contra nos [2]? Et inimicos nostros operuit mare, abolevit in baptismo remissione peccatorum.

XXXII. Deinde sequitur, « Et induxit eos in montem » sanctificationis suæ. » Quanto melius in sanctam Ecclesiam? « Montem quem acquisivit dextera ejus [3]. » Quanto est Ecclesia sublimior quam acquisivit Christus, de quo dictum est : « Et brachium Domini cui revelatum est [4]? » Et ejecit a facie eorum Gentes : » et a facie fidelium suorum. Nam quodam modo Gentes sunt gentilium errorum maligni spiritus. « Et sorte divisit eis terram in funi» culo distributionis. » Et in nobis « Omnia operatur » unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique » prout vult [5]. »

XXXIII. « Et habitare fecit in tabernaculis eorum tri» bus Israël [6]. » In tabernaculis, inquit, Gentium habitare fecit tribus Israël. Quod spiritaliter sic melius disserendum puto, ut ad cœlestem gloriam, unde peccantes angeli ejecti atque dejecti sunt, per Christi gratiam subvehamur. Illa enim generatio prava et amaricans, quoniam istis beneficiis corporalibus non ponebat tunicam vetustatis, « Tentaverunt adhuc et exacerbaverunt Deum ex» celsum, et testimonia ejus non custodierunt : et aver» terunt se, et non servaverunt pactum, quemadmodum » patres eorum [7]. » Pacto enim quodam et placito dixerunt : « Omnia quæ locutus est Dominus Deus noster,

[1] Coloss. III, 3. — [2] Rom. VIII, 24 et 31. — [3] Psal. LXXVII, 54. — [4] Isaï. LIII, 1. — [5] I Cor. XII, 14. — [6] Psal. LXXVII, 55. — [7] Ibid. 56, 57.

» faciemus et audiemus[1]. » Notandum sane quod ait, « Quemadmodum patres eorum : » cum per totum Psalmi textum tanquam de hominibus eisdem loqui videretur, apparet tamen nunc de illis dici, qui jam erant in terra promissionis, et patres eorum dictos qui in eremo amaricaverunt.

XXXIV. « Conversi sunt, inquit, in arcum pravum : » vel, sicut alii codices habent, « In arcum perversum. » Quid autem hoc sit, in eo quod sequitur magis apparet, ubi ait : « Et in iram concitaverunt eum in collibus suis[2]. » In idololatriam eos prosiluisse significat. Arcus ergo perversus est, non pro nomine Domini, sed contra nomen Domini, qui dixit eidem populo : « Non erunt tibi dii alii » præter me[3]. » Per arcum autem significat animi intentionem. Hoc ipsum denique planius exprimens : « Et in » sculptilibus suis, inquit, ad æmulationem eum pro» vocaverunt. »

XXXV. « Audivit Deus, et sprevit : id est, advertit, » et vindicavit, et ad nihilum redegit nimis Israël[4]. » Deo quippe spernente quid remanserunt, qui Deo adjuvante fuerunt quod fuerunt? Nimirum autem rem illam gestam commemorat, quando victi sunt ab Allophylis tempore Heli sacerdotis, et Arca Domini capta est, et magna strage vastati sunt[5]. Hoc est quod dicit, « Et » repulit tabernaculum Selom, tabernaculum suum » ubi habitavit in hominibus[6]. » Eleganter exposuit quare repulerit tabernaculum suum, cum ait : « Ubi habi» tavit in hominibus. » Cum ergo digni non essent in quibus habitaret, cur non repelleret tabernaculum, quod utique non propter se instituerat, sed propter ipsos, quos jam judicabat indignos in quibus habitaret?

[1] Exod. XIX, 8. — [2] Psal. LXXVII, 58. — [3] Exod. XX, 3. — [4] Psal. LXXVII, 59. — [5] I Reg. IV, 10, 11. — [6] Psal. LXXVII, 60.

XXXVI. « Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, » et pulchritudinem eorum in manus inimici[1]. » Ipsam Arcam unde sibi videbantur invicti et unde sibi plaudebant, virtutem et pulchritudinem eorum dicit. Denique et postea male viventes, et de templo Domini gloriantes, terret per Prophetam, dicens : « Videte quid feci Selom, » ubi erat tabernaculum meum[2]. »

XXXVII. « Et conclusit in gladio populum suum, et » hæreditatem suam sprevit. Juvenes eorum comedit » ignis : id est, ira. Et virgines eorum non sunt la- » mentatæ[3]. » Quia neque hoc vacabat in hostili metu.

XXXVIII. « Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, et » viduæ eorum non plorabantur[4]. » Ceciderunt enim in gladio filii Heli, quorum unius uxor viduata, et mox in partu mortua, propter eamdem perturbationem plangi non potuit honore funeris[5].

XXXIX. « Et excitatus est tanquam dormiens Domi- » nus. » Videtur enim dormire, quando populum suum dat in manus eorum quos odit ubi eis dicatur : « Ubi est » Deus tuus[6]? Excitatus ergo est tanquam dormiens, tan- » quam potens crapulatus a vino[7]. » Nullus hoc de Deo dicere auderet, nisi Spiritus ejus. Dixit enim, sicut videtur impiis insultantibus, quod velut ebrius diu dormiat, quando non tam cito quam putant homines, subvenit.

XL. « Et percussit inimicos suos in posteriora[8] : » illos utique qui gaudebant quod Arcam ejus captivare potuerunt : percussi enim sunt in sedibus suis[9]. Quod ejus pœnæ signum mihi videtur, qua quisque cruciabitur, si in posteriora respexerit; quæ, sicut Apostolus, æstimare debet ut stercora[10]. Qui enim sic suscipiunt testamentum Dei,

[1] Psal. LXXVII, 61. — [2] Jerem. VII, 12. — [3] Psal. LXXVII, 62, 63. — [4] Ibid. 64. — [5] I Reg. IV, 19, 20. — [6] Psal. XLI, 11. — [7] Id. LXXVII, 65. — [8] Ibid. 66. — [9] I Reg. V, 6. — [10] Philip. III, 8.

ut vetere vanitate non se exuant, similes sunt hostilibus populis, qui Arcam testamenti captivatam juxta sua idola posuerunt. Et illa quidem vetera etiam illis nolentibus cadunt : « Quia omnis caro fœnum, et claritas hominis » ut flos fœni. Fœnum aruit, et flos decidit : Arca au- » tem Domini manet in æternum [1], » secretum scilicet testamenti regnum cœlorum, ubi est æternum Verbum Dei. Sed illi qui posteriora dilexerunt, ex ipsis justissime cruciabantur : « Opprobrium enim sempiternum dedit » illis. »

XLI. « Et repulit, inquit, tabernaculum Joseph, et » tribum Ephræm non elegit. Et elegit tribum Juda [2] » Non dixit, Repulit tabernaculum Ruben, qui fuit primogenitus Jacob; nec eos qui sequuntur, et Judam nascendo præcedunt ut illis repulsis et non electis, tribus Juda eligeretur. Poterat enim dici merito illos repulsos; quia et in benedictione Jacob, qua suos filios benedixit, peccata eorum commemorata graviter detestatur [3] : quamvis in eis tribus Levi sacerdotalis tribus esse meruerit, unde etiam Moyses fuit [4]. Nec dixit, Repulit tabernaculum Benjamin; vel, Tribum Benjamin non elegit, ex qua rex esse jam cœperat; nam inde fuerat electus Saül [5] : unde ex ipsa vicinitate temporis, quando ille repulsus est atque reprobatus, et David electus [6], convenienter posset hoc dici ; nec tamen dictum est : sed eos potissimum nominavit, qui clarioribus meritis videbantur excellere. Nam Joseph pavit in Ægypto patrem et fratres suos, et impie venditus merito pietatis, castitatis, sapientiæ, justissime sublimatus est [7]; et Ephræm majori fratri avi sui Jacob benedictione prælatus est [8] : et tamen Deus « Repulit tabernaculum

[1] Isaï. XL, 6, 7. — [2] Psal. LXXVII, 67, 68. — [3] Gen. XLIX, 1-7. — [4] Exod. II, 1. — [5] 1 Reg. IX, 1. — [6] Id. XVI, 1 et 13. — [7] Gen. XLI, 40. — [8] Id. XLVIII, 19.

» Joseph, et tribum Ephræm non elegit. » Ubi per hæc præclari meriti nomina, quid aliud quam universum populum illum vetusta cupiditate a Domino terrena præmia requirentem, repulsum et reprobatum intelligimus; electam autem tribum Juda, non pro meritis ipsius Judæ? Longe quippe majora sunt merita Joseph, sed per tribum Juda, quoniam inde extitit Christus secundum carnem, novum populum Christi illi populo veteri prælatum Scriptura testatur, aperiente Domino in parabolis os suum. Jam inde etiam quod sequitur, « Montem Sion quem » dilexit, » Ecclesiam Christi melius intelligimus, non propter præsentis temporis beneficia carnalia Deum colentem, sed futura et æterna præmia oculis fidei longe speculantem : nam et Sion Speculatio interpretatur.

XLII. Denique sequitur, « Et ædificavit sicut unicor» nuorum sanctificationem suam [1] : » vel, sicut quidam interpretes verbum novum fecerunt, « Sanctificium » suum. » Unicornui recte intelliguntur, quorum firma spes in unum illud erigitur, de quo alius dicit Psalmus, « Unam petivi a Domino, hanc requiram [2]. » Sanctificium vero Dei est, secundum apostolum Petrum, intellecta « Plebs sancta et regale sacerdotium [3]. » Quod vero sequitur, « In terra quam fundavit in æternum : » quod habent græci codices εἰς τὸν αἰῶνα, utrum « In æternum, » an in sæculum » dicatur a nobis, in latinorum interpretum potestate est; quoniam utrumque significat : et ideo hoc in latinis codicibus, illud in aliis invenitur. Habent aliqui etiam pluraliter, id est, « In sæcula : » quod in græcis quos habuimus, non invenimus. Quis vero fidelium dubitet Ecclesiam, etiamsi aliis abeuntibus, aliis venientibus ex hac vita mortaliter transit, tamen in æternum esse fundatam?

[1] Psal. LXXVII, 69. — [2] Id. XXVI, 4. — [3] I Petr. II, 9.

XLIII. « Et elegit David servum suum[1]. » Tribum ergo Juda propter David : David autem propter Christum : tribum igitur Juda propter Christum. Quo transeunte clamaverunt cæci, « Miserere nobis, fili David : » et continuo misericordia ejus lumen receperunt[2]; quia verum erat quod clamaverunt. Hoc ideo non transeunter dicit, sed attente commendat Apostolus, scribens ad Timotheum : « Memor esto Christum Jesum resurrexisse a » mortuis, ex semine David, secundum Evangelium » meum, in quo laboro usque ad vincula, tanquam male» faciens; sed sermo Dei non est alligatus[3]. » Ipse itaque Salvator secundum carnem factus ex semine David, figuratur in hoc loco nomine David, aperiente Domino in parabolis os suum. Nec moveat quod cum dixisset : « Et elegit » David, » quo nomine Christum significavit, addidit, « Servum suum : » non, filium suum : imovero hinc agnoscamus, non Patri coæternam Unigeniti substantiam, sed formam servi susceptam ex semine David.

XLIV. « Et sustulit eum de gregibus ovium, de post » fœtantes accepit eum : pascere Jacob servum suum, et » Israël hæreditatem suam[4]. » Ille quidem David, ex cujus semine caro Christi est, ab officio pastorali pecorum ad hominum regnum translatus est : noster autem David ipse Jesus ab hominibus ad homines, a Judæis ad Gentes, tamen secundum parabolam ab ovibus ad oves ablatus atque translatus est. Non sunt enim modo in terra illa Ecclesiæ Judææ in Christo, quæ fuerunt circumcisorum recenti passione et resurrectione Domini nostri : de quibus dicit Apostolus : « Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, » quæ sunt in Christo : tantum autem audiebant, quia » is qui aliquando nos persequebatur, nunc evangelizat

[1] Psal. LXXVII, 70. — [2] Matth. XX, 30-34. — [3] 2 Tim. II, 8, 9. — [4] Psal. LXXVII, 71.

» fidem quam aliquando vastabat; et in me magnificabant » Dominum[1]. » Jam hinc illæ Ecclesiæ transierunt populorum circumcisorum ; ac per hoc in Judæa, quæ modo in terra est, non est modo Christus : ablatus est inde, nunc Gentium greges pascit. Sane de post fœtantes inde acceptus est. Illæ quippe priores fuerunt tales, de qualibus dicitur in Cantico canticorum uni Ecclesiæ quæ constat ex multis, id est, uni gregi cujus membra sunt multi greges; de talibus ergo dicitur : « Dentes tui, » id est, per quos loqueris, vel per quos in corpus tuum, velut manducando, cæteros trajicis; hoc itaque significantes « Dentes tui, sicut grex detonsarum ascendens de lava» cro, quæ omnes geminos creant, et sterilis non est in » eis[2]. » Deposuerunt enim tunc velut vellera onera sæculi, quando ante pedes Apostolorum venditarum rerum suarum pretia posuerunt[3], ascendentes de lavacro illo, de quo eos admonet apostolus Petrus, sollicitos quod Christi sanguinem fuderint, et dicit : « Agite pœnitentiam, et » baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu » Christi, et dimittentur vobis peccata vestra[4]. » Geminos autem creaverunt, opera scilicet duorum præceptorum geminæ charitatis, dilectionis Dei, et dilectionis proximi : unde sterilis non erat in eis. De post has oves fœtantes David noster acceptus, nunc alios greges pascit in Gentibus, et ipsos Jacob et Israël. Sic enim dictum est : « Pas» cere Jacob servum suum, et Israël hæreditatem suam.» Non enim, quia ex Gentibus sunt istæ oves, ideo ab illo semine alienatæ sunt, quod est Jacob et Israël. Semen est enim Abrahæ, semen promissionis, de quo ei Dominus dixit : « In Isaac vocabitur tibi semen[5]. » Quod exponens Apostolus : « Non, inquit, filii carnis, sed filii promissionis

[1] Gal. I, 22-24. — [2] Cant. IV, 2. — [3] Act. II, 45, et IV, 34. — [4] Id. II, 38. — [5] Gen. XXI, 12.

» deputantur in semine[1]. » Ex gentibus enim erant fideles, quibus dicebat : « Si autem vos Christi, ergo Abrahæ » semen estis, secundum repromissionem hæredes[2]. » Quod vero ait : « Jacob servum suum, et Israël hæreditatem suam, » more suo Scriptura repetivit eamdem sententiam. Nisi forte quispiam sic distinguere velit, ut hoc tempore Jacob serviat : tunc autem sit æterna hæreditas Dei, quando videbit Deum facie ad faciem, unde Israël nomen accepit[3].

XLV. « Et pavit eos, inquit, in innocentia cordis sui.» Quid illo innocentius, qui ullum peccatum, non solum a quo vinceretur, sed etiam quod vinceret, non habebat ? « Et intellectu manuum suarum deduxit eos[4] : » vel, sicut aliqui codices habent, « In intellectibus manuum » suarum. » Alius putaret ita congruentius potuisse dici : In innocentia manuum et intellectu cordis : hic autem qui magis quam alii quid loqueretur sciebat, cordi maluit adjungere innocentiam, et manibus intelligentiam. Illud propterea, quantum existimo, quia multi sibi videntur innocentes, qui non faciunt mala, cum timent ne patiantur si fecerint ; vellent autem facere, si impune potuissent. Tales videri possunt habere innocentiam manuum, non tamen cordis. Et quæ tandem aut qualis est ista innocentia, si cordis non est, ubi homo factus est ad imaginem Dei ? Quod vero ait : « In intellectu, vel, intelligentia ma» nuum suarum deduxit eos, » videtur mihi eam dixisse intelligentiam, quam ipse facit in credentibus; ideo «Ma» nuum suarum : » facere quippe ad manus pertinet : sed sicut possunt intelligi manus Dei; quia et Christus sic homo, ut etiam Deus. Hoc certe ille David, de cujus est iste semine, facere non poterat in populo, cui sicut homo regnabat : sed ille hoc facit, cui recte anima fidelis dicere

[1] Rom. IX, 8. — [2] Gal. III, 29. — [3] Gen. XXXII, 28. — [4] Psal. LXXVII, 72.

potest : « Intelligere me facito, et perscrutabor legem » tuam[1]. » Proinde, ne ab illo erremus, dum de nostra, velut ex nobis sit, intelligentia fidimus; ejus manibus nos credendo subdamus. Ipse in nobis eam faciat, ut in intelligentia manuum suarum nos deducat erutos ab errore, eoque perducat ubi jam non possimus errare. Hic est fructus populi Dei, attendentis legem Dei, et inclinantis aurem suam in verba oris ejus, ut dirigat in eo cor suum, et sit cum illo creditus spiritus ejus, ne immutetur in generationem pravam et amaricantem; sed his omnibus sibi annuntiatis, non solum ad præsentem vitam, verumetiam ad æternam, nec tantum ad recipienda bonorum operum præmia, sed etiam in ipsa bona opera facienda, ponat in Deo spem suam.

ENARRATIO[2]

IN PSALMUM LXXVIII.

I. In titulo Psalmi hujus tam brevi et simplici immorandum esse non puto. Prophetiam vero quam hic præmissam legimus, evidenter scimus impletam. Cum enim ista canerentur temporibus regis David, nihil tale adhuc contigerat ex adversitate Gentium civitati Jerusalem, nec templo Dei, quod nec ædificatum adhuc erat. Post mortem quippe David, filium ejus Salomonem Deo templum fecisse quis nesciat? Dicitur ergo tanquam præteritum, quod in Spiritu videbatur esse futurum. « Deus, venerunt

[1] Psal. CXVIII, 34 — [2] Dictata post expositum Psalmum LXXVII, de quo infra n. 3.

» Gentes in hæreditatem tuam [1]. » Qua loquendi consuetudine etiam illud est prophetatum de Domini passione : « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt » me aceto [2]; » et alia quæ in eodem Psalmo ventura velut facta narrantur. Nec illud mirandum est, quod Deo ista dicuntur. Non enim nescienti indicantur, quo revelante præsciuntur; sed anima cum Deo loquitur pietatis affectu, quem novit Deus. Nam et Angeli quæ hominibus nuntiant, nescientibus nuntiant : quæ autem Deo nuntiant, scienti nuntiant, quando illi offerunt orationes nostras, et ineffabili modo de actibus suis æternam veritatem, tanquam legem incommutabilem consulunt. Et iste ergo homo Dei dicit Deo quod discat a Deo, tanquam discipulus magistro non ignoranti, sed judicanti; ac sic, aut probanti quod docuit, aut quod non docuit reprehendenti : maxime quia specie precantis Propheta eos in se transfigurat, qui tunc futuri essent quando ista ventura. Solent autem in oratione dici Deo quæ vindicans fecerit, et adjungi petitio, ut jam misereatur et parcat. Hoc modo et hic dicuntur a quo prædicuntur, tanquam ab eis dicantur quibus acciderunt : et ipsa deploratio atque precatio, prophetatio est.

II. « Deus, venerunt Gentes in hæreditatem tuam : » polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum » tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum sicut » aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret [3]. » Si in ista prophetia quisquam nostrum eam vastationem Jerusalem intelligendam putaverit, quæ facta est a Tito imperatore Romano, cum jam Dominus Jesus Christus post resurrectionem et ascensionem suam prædicaretur in

[1] Psal. LXXVIII, 1. — [2] Id. LXVIII, 22 — [3] Id. LXXVIII, 1-3.

Gentibus, non mihi occurrit quomodo dici potuerit jam ille populus hæreditas Dei, non tenens Christum, quo reprobato et occiso factus est reprobus, qui in eum nec post ejus resurrectionem credere voluit, et insuper Martyres ejus occidit. Ex illo enim populo Israël quicumque in Christum crediderunt, quibus facta est Christi præsentatio, et quodammodo promissi redditio salubris atque fructuosa, de quibus et ipse Dominus dicit : « Non sum » missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël [1], ipsi » ex illis sunt filii promissionis, ipsi deputantur in se- » mine [2], » ipsi pertinent ad hæreditatem Dei. Hinc sunt Joseph homo justus, et virgo Maria quæ peperit Christum [3] : hinc Joannes Baptista amicus sponsi, et parentes ejus Zacharias et Elizabeth [4] : hinc Simeon senex et Anna vidua, qui Christum non loquentem sensu corporis audierunt; sed adhuc infantem non loquentem, spiritu cognoverunt [5] : hinc beati Apostoli : hinc Nathanaël, in quo dolus non erat [6] : hinc alius Joseph qui expectabat etiam ipse regnum Dei [7] : hinc tanta illa multitudo quæ præcedebat et sequebatur jumentum ejus, dicens : « Be- » nedictus qui venit in nomine Domini [8] : » in qua erat et congregatio puerorum, in quibus dixit impletum : « Ex » ore infantium et lactentium perfecisti laudem [9]. » Hinc etiam illi post ejus resurrectionem, quorum die uno tria, et alio quinque millia baptizati sunt [10], in animam unam et cor unum charitatis igne conflati; quorum nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia [11]. Hinc sancti diaconi, quorum Stephanus ante Apostolos martyrio est coronatus [12]. Hinc tot Ecclesiæ Judææ quæ in

[1] Matth. xv, 24. — [2] Rom. ix, 8. — [3] Matth. i, 16. — [4] Luc. i, 5. — [5] Id. ii, 25. — [6] Joan. i, 47. — [7] Id. xix, 38, et Luc. xxiii, 51. — [8] Matth. xxi, 9. — [9] Psal. viii, 3. — [10] Act. ii, 41, et iv, 4. — [11] Ibid. 32. — [12] Id. vii, 58.

Christo erant, quibus erat facie Paulus ignotus[1], notus autem sævitia famosissima, sed notior Christi misericordissima gratia. Hinc et ipse secundum præmissam de se prophetiam : « Lupus rapax, mane rapiens, et ad vespe- » rum dividens escas[2], » id est, prius rapiens persecutor ad mortem, postea pascens prædicator ad vitam. Hi erant ex illo populo hæreditas Dei. Unde et ait ipse minimus Apostolorum[3], doctor Gentium : « Dico ergo : Numquid » repulit Deus plebem suam? Absit. Nam et ego Israëlita » sum ex semine Israël, de tribu Benjamin. Non repulit Deus » plebem suam, quam præscivit[4]. » Hæc plebs quæ ex illa gente Christi corpori accessit, hæreditas Dei est. Nam quod ait Apostolus : « Non repulit Deus plebem suam » quam præscivit, » illi Psalmo utique respondet, ubi scriptum est : « Quoniam non repellet Dominus plebem » suam. » Ibi autem sequitur : « Et hæreditatem suam » non derelinquet[5] : » ubi evidenter apparet talem plebem esse hæreditatem Dei. Ut enim hoc diceret Apostolus, supra commemoraverat propheticum testimonium de prænuntiata futura incredulitate populi Israël : « Tota die » expandi manus meas ad populum non credentem et » contradicentem[6]. » Hic ergo ne quisquam male intelligens, universum illum populum crimine incredulitatis et contradictionis arbitretur esse damnatum, continuo subjecit : « Dico ergo : Numquid repulit Deus plebem suam? » Absit. Nam et ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu » Benjamin. » Hic ostendit quam plebem dixerit, utique populi prioris, quam si totam Deus reprobasset atque damnasset, non utique ipse Christi esset Apostolus, Israëlita ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Adhibet autem valde necessarium testimonium, dicens : « An nescitis in

[1] Gal. I, 22. — [2] Gen. XLIX, 27. — [3] I Cor. XV, 9. — [4] Rom. XI, 1, 2. — [5] Psal. XCIII, 14. — [6] Rom. X, 21, et Isaï. LXV, 2.

» Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat
» Deum adversus Israël? Domine, Prophetas tuos occide-
» runt, altaria tua suffoderunt, et ego derelictus sum so-
» lus, et quærunt animam meam. Sed quid dicit illi res-
» ponsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum,
» qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in
» hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ
» factæ sunt. » Istæ reliquiæ sunt ex illa gente hæredita-
tis Dei : non illi de quibus paulo post dicit : « Cæteri vero
» excæcati sunt. Sic enim ait : Quid ergo? Quod quære-
» bat Israël, hoc non est consecutus : electio autem con-
» secuta est : cæteri vero excæcati sunt[1]. » Ista igitur
electio, istæ reliquiæ, ista plebs Dei quam non repulit
Deus, hæreditas ejus dicitur. In illo autem Israël qui hoc
non est consecutus, in illis cæteris excæcatis, non erat
jam hæreditas Dei, de qua dici posset, post Christi in cœlis
glorificationem tempore Titi imperatoris : « Deus vene-
» runt Gentes in hæreditatem tuam, » et cætera quæ de
illius populi et templi et civitatis vastatione videntur in
hoc Psalmo esse prædicta.

III. Proinde aut ea debemus intelligere, quæ facta sunt ab aliis hostibus, antequam Christus venisset in carne : (Non enim erat alia tunc hæreditas Dei; ubi et Prophetæ sancti erant, quando facta est transmigratio in Babyloniam, graviterque gens illa vastata est[2]; et sub Antiocho etiam Machabæi horrenda perpessi, gloriosissime coronati sunt[3]. Ea quippe dicta sunt in hoc Psalmo, quæ solent fieri etiam strage bellorum :) aut certe si post resurrectionem et ascensionem Domini accipienda est hic commemorata hæreditas Dei; ea sunt intelligenda, quæ a cultoribus idolorum et inimicis nominis Christi, Ecclesia ejus, in tanta Martyrum numerositate perpessa est. Quanquam

[1] Rom. XI, 1-7. — [2] 4 Reg. XXIV, 14 — [3] 2 Machab. VII.

enim Asaph Synagoga interpretetur, quæ est congregatio, idque nomen usitatius insederit genti Judæorum : tamen et Ecclesiam istam posse dici congregationem; et illum veterem populum dictum esse Ecclesiam, jam in alio [1] Psalmo satis aperteque monstravimus. Hæc igitur Ecclesia, hæc hæreditas Dei ex circumcisione et præputio congregata est, id est, ex populo Israël et ex cæteris Gentibus, per « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, et » factus est in caput anguli[2], » in quo angulo tanquam duo parietes de diverso venientes copularentur. « Ipse est » enim pax nostra, qui fecit utraque unum; ut duos con- » deret in se in unum novum hominem, faciens pacem, » et coadunaret utrosque in uno corpore Deo[3]. » In quo corpore sumus filii Dei, clamantes : « Abbà, Pater[4]. » Abba propter illorum linguam, Pater propter nostram. Hoc est enim Abba, quod Pater. Unde Dominus qui dixit : « Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus » Israël[5], » ostendens illi genti redditam præsentiæ ipsius promissionem : ait tamen alio loco : « Habeo alias oves, » quæ non sunt de hoc ovili, oportet me et ipsas addu- » cere, ut sit unus grex et unus pastor[6] : » Gentes significans, quas erat adducturus, non quidem per suam præsentiam corporalem, ut illud verum sit : « Non sum » missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël : » sed tamen per Evangelium suum, quod erant disseminaturi « Speciosi pedes annuntiantium pacem, annuntiantium » bona[7]. In omnem enim terram exiit sonus eorum, et in » fines orbis terræ verba eorum[8]. » Hinc et Apostolus ait : « Dico ergo Christum Jesum ministrum fuisse cir- » cumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas pro-

[1] Supra in Enarrat. Psal. LXXVII, n. 3. — [2] Psal. CXVII, 22. — [3] Ephes. II, 14-16. — [4] Rom. VIII, 15, et Gal. IV, 6. — [5] Matth. XV, 24. — [6] Joan. X, 16. — [7] Rom. X, 15. — [8] Psal. XVIII, 5.

» missiones Patrum. » Ecce quod est : « Non sum missus » nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël. » Deinde subjungit Apostolus : « Gentes autem super misericordia » glorificare Deum. » Ecce quod est : « Habeo alias oves, » quæ non sunt de hoc ovili; oportet me et ipsas addu- » cere, ut sit unus grex et unus pastor. » Quod utrumque breviter dictum est in eo quod de Propheta idem Apostolus commemorat : « Lætamini Gentes cum plebe ejus [1]. » Isti ergo unus grex sub pastore uno, hæreditas Dei est, non solum Patris, sed etiam Filii. Nam Filii vox est : « Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas » mea præclara est mihi [2]. » Et ipsius hæreditatis vox est apud Prophetam : « Domine Deus noster, posside nos [3]. » Hanc hæreditatem non moriens Pater Filio reliquit : sed ipse Filius eam sua morte mirabiliter acquisivit, quam resurrectione possedit.

IV. Si ergo de hac intelligendum est quo in Psalmi hujus prophetia canitur : « Deus venerunt Gentes in hæ- » reditatem tuam, » ut venisse Gentes accipiamus in Ecclesiam, non credendo, sed persequendo, id est, eam invasisse voluntate delendi atque omnino perdendi, sicut tot persecutionum exempla monstrarunt : oportet ut quod sequitur : « Polluerunt templum sanctum tuum, » non in lignis et lapidibus, sed in ipsis intelligatur hominibus, de quibus, tanquam lapidibus vivis, construi dicit apostolus Petrus domum Dei [4]. Unde et apostolus Paulus apertissime dicit : « Templum Dei sanctum est, » quod estis vos [5]. » Hoc itaque templum persecutores in his utique polluerunt, quos ad negandum Christum terrendo vel cruciando coëgerunt, atque ut idolis supplicarent vehementer instando fecerunt : quorum multos pœ-

[1] Rom. xv, 8-10. — [2] Psal. cxv, 6. — [3] Isaï. xxvi, 13, juxta lxx. — [4] Petr. ii, 5. — [5] I Cor. iii, 17.

nitentia reparavit, atque ab illa inquinatione mundavit. Pœnitentis enim vox est: « Et a delicto meo munda me: » et, « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum » innova in visceribus meis[1]. » Jamvero quod sequitur: « Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam: » et ipsa Ecclesia hoc nomine recte intelligitur: « Jerusalem libera mater nostra, de qua scriptum est: « Lætare sterilis quæ » non paris, erumpe, et exclama, quæ non parturis: » quoniam multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet » virum[2]. In custodiam pomorum, » quod dictum est, desertionem intelligendam existimo, quam fecit vastitas persecutionis: id est, velut custodiam pomorum; quia deseruntur pomorum custodiæ, cum poma transierint. Et certe quando Gentilibus persequentibus Ecclesia deserta visa est, in cœlestem mensam spiritus Martyrum, tanquam de horto dominico multa et suavissima poma, transierunt.

V. « Posuerunt, inquit, morticina servorum tuorum » escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bes- » tiis terræ[3]. » Quod dictum est: « Morticina; » hoc repetitum est: « Carnes: » et quod dictum est: « Servorum » tuorum; » hoc repetitum est: « Sanctorum tuorum. » Illud tantummodo variatum est, « Volatilibus cœli, » et, « Bestiis terræ. » Melius sane interpretati sunt qui « Mor- » ticina » posuerunt, quam sicut quidam « Mortalia. » Morticina enim non dicuntur nisi mortuorum: mortalia vero etiam vivorum corporum nomen est. Cum ergo, sicut dixi, ad agricolam suum spiritus Martyrum velut poma transissent, morticina eorum et carnes eorum posuerunt volatilibus cœli, et bestiis terræ: quasi quidquam eorum resurrectioni deperiret, ex occultis naturæ sinibus totum redintegraturo illo, cui et capilli nostri numerati sunt[4].

[1] Psal. L, 4 et 12. — [2] Gal. IV, 26, et Isaï. LIV, 1. — [3] Psal. LXXVIII, 2. — [4] Matth. X, 30.

VI. « Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam, » id est, abundanter et viliter : « In circuitu Jerusalem[1]. » Si Jerusalem terrenam urbem hic accipimus, eorum sanguinem intelligimus effusum in circuitu ejus, quos hostes extra muros reperire potuerunt. Si autem Jerusalem illam intelligimus, de qua dictum est : « Multi filii desertæ » magis quam ejus quæ habet virum[2] : » circuitus ejus est per universam terram. In ea quippe lectione prophetica, ubi scriptum est : « Multi filii desertæ magis quam » ejus quæ habet virum : » paulo post ei dicitur : « Et qui » eruit te, Deus Israël universæ terræ vocabitur[3]. » Circuitus ergo hujus Jerusalem in hoc Psalmo intelligendus est, quousque tunc fuerat eadem Ecclesia dilatata, fructificans et crescens in universo mundo, quando in omni parte ejus persecutio sæviebat, et Martyrum stragem, quorum sanguis sicut aqua effundebatur, cum magnis lucris thesaurorum cœlestium faciebat. Quod vero adjunctum est : « Et non erat qui sepeliret : » aut non incredibile debet videri tam magnum in aliquibus locis fuisse terrorem, ut sepultores sanctorum corporum nulli prorsus existerent : aut certe quia insepulta cadavera in multis locis diu jacere potuerunt, donec a religiosis quodam modo furata sepelirentur.

VII. « Facti sumus, inquit, opprobrium vicinis nos» tris[4]. » Ideo pretiosa non in conspectu hominum, a quibus hoc erat opprobrium, sed in conspectu Domini mors sanctorum ejus[5]. « Subsannatio et irrisio : « vel, ut quidam interpretati sunt, « Illusio eis qui in circuitu » nostro sunt. » Repetitio est sententiæ superioris. Nam quod supra dictum est : « Opprobrium ; » hoc repetitum est : « Subsannatio et irrisio : » et quod supra dictum est :

[1] Psal. LXXVIII, 3. — [2] Isaï. LIV, 1. — [3] Ibid. 5. — [4] Psal. LXXVIII, 4. — [5] Id. CXV, 15.

« Vicinis nostris; » hoc repetitum est: « Eis qui in circuitu nostro sunt. » Proinde secundum Jerusalem terrenam vicini, et in circuitu gentis ejus, utique aliæ gentes intelliguntur. Secundum autem Jerusalem liberam matrem nostram, vicini sunt et in circuitu ejus, inter quos inimicos suos habitat Ecclesia in circuitu orbis terrarum.

VIII. Deinde jam manifestam precem fundens, unde intelligatur superioris afflictionis commemoratio non esse quasi indicatio, sed deploratio : « Usquequo, inquit, » Domine, irasceris in finem, exardescet velut ignis zelus » tuus[1]? » Rogat utique ne Deus usque in finem irascatur, id est, ne illa tanta pressura et tribulatio atque vastatio usque in finem perseveret : sed temperet correptionem suam, secundum illud quod in alio Psalmo dicitur : « Cibabis nos pane lacrymarum, et potabis nos in lacry» mis in mensura[2]. » Nam, « Quousque, Domine, iras» ceris in finem? » ita dictum est, ac si diceretur : Noli, Domine, irasci in finem. Et in eo quod sequitur : « Exar» descet velut ignis zelus tuus, » utrumque subaudiendum est, et, « Quousque, » et, « In finem : » ac si diceretur : Quousque exardescet velut ignis zelus tuus in finem? Nam ita hic duo ista subaudienda sunt, sicut superius unum illud quod dictum est, « Posuerunt. » Nam cum habeat prior sententia : « Posuerunt morticina ser» vorum tuorum escas volatilibus cœli : » hoc verbum posterior non habet, ubi dictum est : « Carnes sanctorum » tuorum bestiis terræ : » sed subauditur utique quod habet superior, « Posuerunt. » Ira porro et zelus Dei, non sunt perturbationes Dei; sicut nonnulli Scripturas quas non intelligunt[3], arguunt : sed nomine iræ intelligitur vindicta iniquitatis, nomine zeli exactio castitatis; ne anima legem Domini sui contemnat, et a Deo suo forni-

[1] Psal. LXXVIII, 5. — [2] Id. LXXIX, 6. — [3] Manichæi.

cando dispereat. Hæc ergo ipso effectu in hominum afflictione sunt turbulenta ; in Dei autem dispositione tranquilla sunt, cui dictum est : « Tu autem, Domine virtutum, » cum tranquillitate judicas[1]. » Satis autem his ostenditur verbis, propter peccata hominibus, licet fidelibus, has fieri tribulationes : quamvis hinc florescat Martyrum gloria merito patientiæ, et pie sustentato in flagello Domini moderamine disciplinæ. Hoc Machabæi inter sæva tormenta[2], hoc tres viri inter innoxias flammas[3], hoc Prophetæ sancti in captivitate testantur. Quamvis enim paternam correptionem fortissime et piissime perferant : non tamen tacent hæc accidere meritis peccatorum. Horum enim vox est et in Psalmis : « Emendans emendavit me Dominus, et » morti non tradidit me[4]. Flagellat enim omnem filium, » quem recipit. Et quis est filius cui non det disciplinam » pater ejus[5]? »

IX. Quod vero adjungit : « Effunde iram tuam in gentes » quæ te non noverunt, et in regna quæ non invocave- » runt nomen tuum[6] : » etiam ista prophetatio est, non optatio. Non malevolentiæ voto ista dicuntur, sed spiritu prævisa prædicuntur : sicut de Juda traditore, quæ mala illi fuerant pro suis meritis eventura, ita prophetata sunt, quasi optata sint. Quemadmodum enim Propheta non imperat Christo, quamvis modo imperativo pronuntiet quod dicit : « Accingere gladium tuum circa femur po- » tentissime ; specie tua et pulchritudine tua, et intende, » et prospere procede, et regna[7] : » ita non optat, sed prophetat qui dicit : « Effunde iram tuam in gentes quæ » te non noverunt. » Quod more suo repetit, dicens : « Et in regna quæ non invocaverunt nomen tuum. » Nam gentes per regna repetitæ sunt : et quod eum non nove-

[1] Sap. XII, 18. — [2] 2 Mach. VII, 1, 2, etc. — [3] Dan. III, 21. — [4] Psal. CXVII, 18. — [5] Hebr. XII, 6, 7. — [6] Psal. LXXVIII, 6. — [7] Id. XLIV, 4, 5.

runt, per hoc repetitum est, quod non invocaverunt nomen ejus. Quomodo ergo intelligendum est, quod ait Dominus in Evangelio : « Servus qui nescit voluntatem » domini sui, et facit digna plagis, vapulabit paucis; » servus autem qui scit voluntatem domini sui, et facit » digna plagis, vapulabit multis[1] : » si major ira Dei est in gentes, quæ Dominum non cognoverunt? In eo quippe, quod ait : « Effunde iram tuam, » satis hoc verbo indicavit, quam multam iram voluerit intelligi. Unde postea dicit : « Redde vicinis notris septies tantum[2]. » An quia multum interest inter servos, qui licet nesciant voluntatem Domini sui, tamen invocant nomen ejus, et alienos a familia tanti patrisfamilias, qui sic ignorant Deum, ut nec invocent Deum? Invocant enim pro eo vel simulacra, vel dæmonia, vel quamlibet creaturam; non Creatorem, qui est benedictus in sæcula. Neque enim istos, de quibus hoc prophetat, ita nescientes significat Domini sui voluntatem, ut tamen ipsum Dominum timeant; sed ita ipsum Dominum nescientes, ut nec invocent eum, et inimici nominis ejus existant. Multum ergo distat inter servos voluntatem domini sui nescientes, et tamen in familia ejus atque in domo viventes, et inimicos non solum ipsum dominum scire nolentes, sed et non ejus nomen invocantes, atque in servis insuper oppugnantes.

X. Denique sequitur : « Quia comederunt Jacob, et » locum ejus desolaverunt[3]. » Jacob quippe figuram gestavit Ecclesiæ, sicut Esaü veteris Synagogæ. Unde dictum est : « Et major serviet minori[4]. » Potest in hoc nomine intelligi ea, de qua loquebamur, hæreditas Dei, in quam invadendam atque vastandam post resurrectionem et ascensionem Domini, Gentes persequendo venerunt. Sed » locum Jacob » quomodo intueamur, intelligendum est.

[1] Luc. XII, 47, 48. — [2] Psal. LXXVIII, 12. — [3] Ibid. 7. — [4] Gen. XXV, 23.

Magis enim locus Jacob illa civitas putari potest, in qua erat et templum, quo universam illam gentem sacrificandi et adorandi causa et Pascha celebrandi, Dominus præceperat convenire. Nam si Christianorum conventus inhibitos atque compressos a persecutoribus Propheta vellet intelligi, loca desolata videretur dicere debuisse, non locum. Sed possumus accipere pro numero plurali, numerum singularem positum, sicut vestem pro vestibus, militem pro militibus, pecus pro pecoribus : multa enim hujusmodi moris est dici, nec solum vulgo loquentium, verumetiam disertissimorum auctorum eloquentiæ. Nec ab ipsa divina Scriptura hoc genus locutionis alienum est. Posuit enim et ipsa ranam pro ranis, locustam pro locustis[1], et innumerabilia talia. Quod vero dictum est : Comederunt » Jacob, » hoc bene intelligitur, quod multos in suum malignum corpus, hoc est, in suam societàtem terrendo transire coëgerunt.

XI. Meminit sane, quamvis illis pro merito pessimæ voluntatis ex ira Dei digna reddenda sint, non tamen eos aliquid adversus hæreditatem ejus valere potuisse, nisi eam voluisset ipse pro peccatis ejus flagellando emendare. Unde subjungit : « Ne memineris iniquitatum nostrarum anti- » quarum[2]. » Non ait præteritarum, quæ possent esse etiam recentiores ; sed, « Antiquarum, » hoc est, a parentibus venientium. Talibus quippe iniquitatibus damnatio, non correptio debetur. « Cito anticipent nos mise- » ricordiæ tuæ. » Anticipent utique ad judicium tuum. « Superexaltat enim misericordia in judicio. Judicium » autem sine misericordia, sed ei qui non fecit misericor- » diam[3]. » Quod autem adjungit : « Quia pauperes facti » sumus nimis : » ad hoc vult intelligi anticipare nos misericordias Dei, ut nostra paupertas, id est, infirmitas,

[1] Psal. LXXVII, 45. — [2] Id. LXXVIII, 8. — [3] Jacob. II, 13.

eo miserante adjuvetur ad ejus præcepta facienda, ne ad judicium ejus damnandi veniamus.

XII. Ideo sequitur : « Adjuva nos, Deus salutaris nos- » ter[1]. » Hoc verbo quod ait, « Salutaris noster, » satis exponit quam voluerit paupertatem intelligi in eo quod dixerat : « Quoniam pauperes facti sumus nimis. « Ipsa est quippe infirmitas, cui Salutaris est necessarius. Cum vero adjuvari nos vult, nec ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui enim adjuvatur, etiam per se ipsum aliquid agit. Addidit etiam : « Propter gloriam » nominis tui, Domine, libera nos : » ut qui gloriatur, non in se ipso, sed in Domino glorietur[2]. « Et propitius » esto, inquit, peccatis nostris propter nomen tuum : » non propter nos. Nam quid aliud merentur peccata nostra, quam debita et digna supplicia? Sed, « Propitius » esto peccatis nostris propter nomen tuum. » Sic ergo nos liberas, id est, eruis a malis, cum et adjuvas nos ad faciendam justitiam, et propitius es peccatis nostris, sine quibus in hac vita non sumus. «Quoniam non justificabitur » in conspectu tuo omnis vivens[3]. Peccatum autem iniqui- » tas est[4]. Et si iniquitates observaveris, quis sustinebit[5]? »

XIII. Quod autem adjungit : « Nequando dicant in » Gentibus : Ubi est Deus eorum[6] ? » Magis pro ipsis Gentibus est accipiendum. Male enim pereunt qui de Deo vero desperaverint, putantes eum vel non esse, vel suos non adjuvare, nec eis esse propitium. Illud vero quod sequitur : « Et innotescat in nationibus coram oculis nostris » vindicta sanguinis servorum tuorum qui effusus est : » vel sic intelligitur, cum credunt in verum Deum, qui persequebantur ejus hæreditatem; quia et ipsa vindicta est, qua perimitur sæva iniquitas eorum gladio verbi Dei,

[1] Psal. LXXVIII, 9. — [2] I Cor. I, 31. — [3] Psal. CXLII, 2. — [4] I Joan. III, 4. — [5] Psal. CXXIX. 3. — [6] Id. LXXVIII, 10.

de quo dictum est : « Accingere gladium tuum[1] : » vel cum perseverantes inimici in fine puniuntur. Nam mala corporalia quæ in hoc sæculo patiuntur, communia possunt habere cum bonis. Est et aliud vindictæ genus, quo Ecclesiæ dilatationem et fœcunditatem in hoc sæculo post tantas persecutiones, quibus eam omnino perituram putabant, peccator et incredulus et inimicus videt et irascitur, dentibus suis frendet et tabescet[2]. Quis enim negare audeat hanc etiam esse gravissimam pœnam? Sed nescio utrum satis eleganter accipiatur quod ait : « Ante oculos » nostros, si hoc pœnæ genus intelligamus quod in intimis cordis agitur, et torquet etiam illos qui nobis adulanter arrident, nec a nobis videri potest quid in homine interiore patiantur. Illud autem quod sive eis credentibus iniquitas eorum interimitur, sive in malignitate perseverantibus supplicium novissimum redditur; sine scrupulo quæstionis intelligitur dictum : « Innotescat ante oculos » nostros vindicta in nationibus. »

XIV. Et hæc quidem, ut diximus, prophetatio est, non optatio : sed propter illud quod scriptum est in Apocalypsi, sub ara Dei Martyres ad Deum clamare et dicere : « Quo» usque, Domine, non vindicas sanguinem nostrum[3], » non est prætereundum quemadmodum accipi oporteat; ne propter exsaturandum odium credantur sancti desiderare vindictam, quod ab eorum perfectione longe abest : et tamen scriptum est : « Lætabitur justus, cum viderit vin» dictam impiorum, manus suas lavabit in sanguine pec» catoris[4]. » Et Apostolus ait : « Non vos ipsos vindicantes, » charissimi, sed date locum iræ : scriptum est enim : » Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus[5]. » Nec ipse itaque præcipit ut nolint vindicari, sed ut non

[1] Psal. XLIV, 4. — [2] Id. CXI, 10. — [3] Apoc. VI, 10. — [4] Psal. LVII, 11. — [5] Rom. XII, 19, et Deut. XXXII, 35.

se ipsi vindicantes dent locum iræ Dei, qui dixit: « Mihi » vindictam, et ego retribuam: » Et Dominus in Evangelio viduam proponit in similitudinem, quæ vindicari desiderans, judicem interpellabat injustum, qui eam tandem aliquando non justitia ductus, sed tædio victus audivit[1]: hoc autem Dominus proposuit, ut ostenderet multo magis Deum justum cito facturum judicium electorum suorum, qui ad eum clamant die ac nocte[2]. Inde est et ille sub ara Dei Martyrum clamor, ut Dei judicio vindicentur. Ubi est ergo illud: « Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, et orate pro eis qui vos persequuntur[3]? Ubi est et illud: « Non reddentes malum pro malo, nec maledictum » pro maledicto[4]; » et, « Nulli malum pro malo reddentes[5]? Si enim malum pro malo non est cuiquam reddendum; non solum factum malum pro facto malo, sed nec votum malum reddendum est pro facto vel voto malo. Reddit autem votum malum, qui etiamsi non ipse vindicat, tamen ut ejus inimicum Deus puniat, expectat atque optat. Quapropter cum et homo justus et homo malus de inimicis suis velint a Domino vindicari, unde discernentur, nisi quia justus et magis cupit inimicum suum corrigi, quam puniri; et cum in eum videt a Domino vindicari, non ejus delectatur pœna, quia non eum odit; sed divina justitia, quia Deum diligit? Denique si in hoc sæculo in eum vindicatur, vel pro illo etiam lætatur, si corrigitur; vel certe pro aliis, ut eum timeant imitari. Ipse quoque fit melior, non supplicio illius odia sua pascendo, sed errata emendando. Ac per hoc de benevolentia, non de malitia est quod lætatur justus, cum videt vindictam, et manus suas lavat, id est, opera mundiora efficit in sanguine, hoc est, in exitio peccatoris, sumens inde non mali alieni

[1] Luc. XVIII, 3. — [2] Apoc. VI, 9. — [3] Matth. V, 44. — [4] I Petr. III, 9. — [5] Rom XII, 17.

gaudium, sed divinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro sæculo ultimo Dei judicio vindicatur, hoc ei placet quod Deo; ne bene sit malis, ne piorum præmiis etiam impii perfruantur : quod utique injustum est, et a regula veritatis, quam justus diligit, alienum. Cum enim nos ad diligendos inimicos Dominus hortaretur, exemplum proposuit Patris nostri qui in cœlis est, « Qui facit » solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super » justos et injustos[1]: » numquid tamen ideo vel temporalibus correptionibus non emendat, vel pertinaciter duros in fine non damnat? Sic ergo inimicus diligatur, ut non displiceat Domini justitia qua punitur; et sic placeat justitia qua punitur, ut non de malo ejus, sed de bono judice gaudeatur. Malevolus vero animus contristatur, si ejus inimicus correctus evaserit pœnam : et cum puniri eum videt, vindicari se ita gaudet, ut non justitia Dei, quem non diligit; sed illius, quem odit, miseria delectetur : et cum Deo dimittit judicium, ut plus noceat Deus, quam ipse nocere posset, exoptat : et cum dat cibum inimico esurienti, potumque sitienti, malitiose sapit quod scriptum est : « Hoc enim faciens carbones ignis » congeres super caput ejus[2]. » Agit enim ut amplius aggravet, et ei excitet indignationem Dei, quam carbonibus ignis significari putat; non intelligens illum ignem esse pœnitentiæ urentem dolorem, quousque caput erectum superbia beneficiis inimici ad humilitatem salubrem deponitur, et in bono illius hujus malum vincitur. Unde Apostolus vigilanter adjunxit : « Noli vinci a malo, sed » vince in bono malum[3]. » Quomodo autem potest vincere in bono malum in superficie bonus, et in alto malus; qui opere parcit, et corde sævit; manu mitis, voluntate crudelis? Sic ergo specie poscentis in hoc Psalmo futura

[1] Matth. v, 45. — [2] Rom. xii, 20. — [3] Ibid. 21.

in impios vindicta prophetatur, ut intelligamus sanctos homines Dei suos inimicos dilexisse, nec cuiquam voluisse nisi bonum, quod est pietas in hoc sæculo, æternitas in futuro : in pœnis autem malorum, non malis eorum, sed Dei bonis judiciis fuisse delectatos; et ubicumque in Scripturis sanctis leguntur in homines odia eorum, odia fuisse vitiorum, quæ ipse etiam unusquisque hominum oderit oportet in se, si diligit se.

XV. Jamvero quod sequitur, « Intret ante conspectum » tuum, vel sicut alii codices habent, in conspectu tuo » gemitus compeditorum [1] : » non facile quisquam reperit conjectos in compedes a persecutoribus sanctos; et si accidit in tam magna atque multiplici varietate pœnarum, tam raro accidit, ut non sit credendum hoc in isto versu quod commemoraret potissimum elegisse Prophetam. Sed nimirum compedes sunt infirmitas, et corruptibilitas corporis, quæ aggravant animam. Per ejus enim fragilitatem, velut quorumdam dolorum molestiarumque materiam, ad impietatem poterat compellere persecutor. Ab his compedibus concupiscebat dissolvi Apostolus, et esse cum Christo [1]; manere autem in carne necessarium propter illos, quibus Evangelium ministrabat[2]. Donec ergo corruptibile hoc induat incorruptionem, et mortale hoc induat immortalitatem [3], velut compedibus caro infirma promptum impedit spiritum. Has ergo compedes non sentiunt, nisi qui in semetipsis ingemiscunt gravati [4], habitaculum quod de cœlo est superindui cupientes : quia et mors horrori est, et mœrori vita mortalis. Pro his Propheta gementibus ingemit, ut in intret in conspectu Dei gemitus eorum. Possunt et illi intelligi compediti, qui præceptis sapientiæ colligati sunt, quæ patienter sustentata in ornamenta vertuntur : unde scriptum est,

[1] Psal. LXXVIII, XI. — [2] Philip. I, 23. — [3] I Cor. XV, 53. — [4] 2 Cor. V, 4.

« Injice pedem tuum in compedes ejus [1]. Secundum magnitudinem, inquit, brachii tui, recipe in adoptionem filios mortificatorum : » vel, sicut in aliis codicibus legitur, « Posside filios morte punitorum. » Ubi satis mihi videtur ostendisse Scriptura, quis fuerit gemitus compeditorum, qui pro nomine Christi persecutiones gravissimas pertulerunt, quæ in isto Psalmo apertissime prophetantur. In diversis enim passionibus constituti orabant pro Ecclesia, ne infructuosus esset posteris sanguis illorum; ut dominica seges, unde inimici eam putabant perituram, inde feracius pullularet. « Filios quippe mortificatorum » dicit, qui non solum non sunt territi præcedentium passionibus, sed in eum pro cujus nomine passos eos noverant, exhortante illorum gloria ad imitandum accensi, copiosissimis agminibus crediderunt. Ideo dixit, « Secundum magnitudinem brachii tui. » Res enim tam magna secuta est in populis christianis, ut eam qui se aliquid persequendo proficere putabant, nullo modo crederent secuturam.

XVI. « Redde, inquit, vicinis nostris septies tantum in sinus eorum [2]. » Non mala optat; sed justa prænuntiat, et ventura prophetat. Septenario autem numero, id est, septupla retributione perfectionem pœnæ vult intelligi; quia isto numero plenitudo significari solet. Unde et illud est in bonis, « Accipiet in hoc sæculo septies tantum [3] : » quod positum est pro omnibus. « Quasi nihil habentes, et omnia possidentes [4]. » Vicinos dicit, quia inter illos habitat Ecclesia usque in diem separationis : non enim modo fit discessio corporalis. « In sinus eorum » dicit, utique nunc in occultis; ut vindicta quæ in hac vita agitur in occulto, post innotescat in nationibus ante oculos nostros. Homo namque cum datur in reprobum sensum, in interiore sinu accipit suppliciorum meritum futurorum.

[1] Eccli. VI, 25. — [2] Psal. LXXVIII, 12. — [3] Marc. X, 30. — [4] 2 Cor. VI, 10.

« Opprobrium eorum, quod exprobraverunt tibi, Domine. » Hoc eis redde septuplum in sinus eorum, id est, pro isto opprobrio eos in occultis eorum plenissime reproba. Ibi enim exprobraverunt nomen tuum, te arbitrantes in servis tuis delere de terra.

XVII. « Nos autem populus tuus[1] : » generaliter accipiendum de omni genere piorum et verorum Christianorum. « Nos » ergo quos perdere se posse putaverunt « Populus tuus, et oves gregis tui : ut qui gloriatur, in » Domino glorietur[2], confitebimur tibi in sæculum. » Alii autem codices habent, « Confitebimur tibi in æternum. » Ex ambiguo græco facta est ista diversitas. Quod enim habet græcus εἰς τὸν αἰῶνα, et « In æternum, et in sæculum » interpretari potest : sed pro loco intelligendum quid melius interpretandum sit. Sensus ergo hujus loci magis mihi videtur ostendere, « In sæculum » dici oportere, id est, usque in finem sæculi. Sequens autem versus more Scripturarum, maximeque Psalmorum, repetitio superioris est ordine commutato, prius habens quod ibi est posterius, et posterius quod ibi est prius. Nam quod ibi dictum est, « Confitebimur tibi, » pro ipso hic dictum est, « Annuntiabimus laudem tuam. » Quod itaque ibi dictum est : « In sæculum ; » pro ipso hic dictum est, « In generationem et generationem. » Ista quippe generationis repetitio perpetuitatem significat : sive, ut nonnulli intelligunt, quia duæ sunt generationes, vetus et nova. Sed in hoc fit sæculo utraque. Quoniam qui non renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum[3]. Deinde quia in isto sæculo annuntiatur laus Dei, nam in futuro sæculo cum videbimus eum sicuti est[4], cui deinceps annuntietur, non erit. « Nos ergo populus tuus, et oves gregis tui, » quas persequendo illi

[1] Psal. LXXVIII, 13. — [2] 1 Cor. I, 31 — [3] Joan. III, 5. — [4] 1 Joan. III, 2.

crediderunt se posse consumere : « Confitebimur tibi in » sæculum, » permanente utique Ecclesia usque in finem, quam illi delere conati sunt : « In generationem et gene- » rationem annuntiabimus laudem tuam; » quæ laus ut taceretur, nos finire conati sunt. Multis autem jam locis sanctarum Scripturarum insinuavimus confessionem etiam pro laude poni : sicuti est illud, « Hæc dicetis in confes- » sione : Opera Domini universa quoniam bona valde[1]. » Maximeque illud quod ait ipse Salvator, qui nullum habebat omnino peccatum, quod pœnitendo confiteretur : « Con- » fiteor tibi, Pater Domine cœli et terræ, quia abscondisti » hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvu- » lis[2]. » Hoc dixi, ut apertius intelligatur id esse repetitum in eo quod dictum est, « Annuntiabimus laudem tuam; » quod superius dictum erat, « Confitebimur tibi. »

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXIX.

Sermo ad populum[3].

Non adeo multa sunt in hoc Psalmo, in quibus sermo patiatur difficultatem, vel intentio auditorum intelligendi impedimentum. Proinde adjuvante Domino, cum affectu audiendi et videndi jam quæ prophetata et prædicta sunt, tanquam eruditi in schola Christi, currere debemus quæ plana sunt : ut si forte obscura exigunt officium interpre- tandi, ea quæ plana sunt legendi officium a me debeant flagitare. Cantatur hic de adventu Domini et Salvatoris

[1] Eccli. xxxix, 39. — [2] Matth. xi, 25. — [3] Sermo iste ad populum habitus est post expositum Psalmum lxxiii, de quo infra n. 10.

nostri Jesu Christi, et de vinea ejus. Sed cantat ille Asaph, quantum apparet, illuminatus atque correctus, cujus nomine nostis significari Synagogam. Denique titulus Psalmi est; « In finem pro his qui immutabuntur[1] : » utique in melius. Quoniam Christus finis Legis[2] ideo venit, ut immutet in melius. Et addit : « Testimonium ipsi Asaph. » Bonum testimonium veritatis. Denique hoc testimonium et Christum et vineam confitetur; hoc est, caput et corpus, regem et plebem: pastorem et gregem, et totum omnium Scripturarum mysterium Christum et Ecclesiam. Concludit autem titulus Psalmi, « Pro Assyriis. » Assyrii interpretantur, Dirigentes. Jam ergo non sit generatio quæ cor non direxit suum[3], sed generatio jam dirigens. Ergo audiamus quid dicat in hoc testimonio.

II. « Qui pascis Israël intende. » Quid est, « Qui pas- » cis Israël intende, qui deducis velut oves Joseph[4]? » Invocatur ut veniat, expectatur ut veniat, desideratur ut veniat. Ergo dirigentes inveniat : « Qui deducis, inquit, » velut oves Joseph : » ipsum Joseph velut oves. Ipse Joseph oves sunt, et ipse Joseph ovis est. Audito Joseph, quanquam et interpretatio ejus nominis multum juvet; significat enim augmentum, et ideo utique venit ille, ut mortificatum granum multipliciter surgeret[5]; hoc est, augeretur populus Dei : tamen ex eo quod jam nostis contigisse Joseph, veniat in mentem a fratribus venditus, veniat a suis exhonoratus, apud alienigenas exaltatus[6]: et intelligetis in cujus grege esse debeamus, simul cum illis qui jam dirigunt cor suum, ut lapis reprobatus ab ædificantibus fiat in caput anguli[7], tenens duos parietes de diverso venientes, sed in angulo concordantes. « Qui

[1] Psal. LXXIX, 1. — [2] Rom. X, 4. — [3] Psal. LXXVII, 8. — [4] Id. LXXIX. 2. — [5] Joan. XII, 25. — [6] Gen. XXXVII, 28, et XLI, 40. — [7] Matth. XXI, 42, et Psal. CXVII, 22.

» sedes super Cherubim. » Cherubim sedes est gloriæ Dei, et interpretatur Plenitudo scientiæ. Ibi sedet Deus in plenitudine scientiæ licet intelligamus Cherubim sublimes esse cœlorum Potestates atque Virtutes : tamen si vis, eris Cherubim. Si enim Cherubim sedes est Dei, audi quid dicat Scriptura : « Anima justi, sedes est sapientiæ [1]. » Quomodo, inquis, ero plenitudo scientiæ? Quis hoc implet? Habes unde impleas : « Plenitudo Legis charitas [2]. » Noli per multa ire atque distendi. Terret te ramorum diffusio : radicem tene, et de magnitudine arboris noli cogitare. Sit in te charitas, et necesse est plenitudo scientiæ consequatur. Quid enim nescit qui charitatem scit? Quandoquidem dictum est : « Deus charitas est [3]. »

III. « Qui sedes super Cherubim, appare. » Ideo enim erravimus, quia non apparebas. « Coram Ephræm et Ben- » jamin et Manasse [4]. » Appare, inquam, coram gente Judæorum, coram populo Israël. Ibi enim Ephræm, ibi Manasses, ibi Benjamin. Sed interpretationem videamus : Ephræm Fructificatio, Benjamin Filius dexteræ, Manasses Oblitus. Appare enim coram fructificato, coram filio dexteræ; appare coram oblito, ut jam non sit oblitus, sed venias illi in mentem qui liberasti. Si enim Gentes commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universæ fines terræ [5] : populus ipse de Abraham veniens, non habuit parietem suum qui gaudeat in angulo, cum scriptum sit, « Reliquiæ salvæ fient [6]? Excita potentiam tuam. » Nam infirmus eras, quando dicebatur : « Si filius Dei est, » descendat de cruce [7]. » Nihil valere videbaris : prævaluit super te persecutor : et demonstrasti hoc antea, quia et Jacob ipse prævaluit in lucta, homo Angelo. Quando, nisi vellet Angelus? et prævaluit homo, et victus est An-

[1] Sap. VII. — [2] Rom. XIII, 10. — [3] I Joan. IV, 8. — [4] Psal. LXXIX, 3. — [5] Id. XXI, 28. — [6] Rom. IX, 27. — [7] Matth. XXVII, 40.

gelus; et victor homo tenet Angelum, et dicit: « Non di- » mittam te, nisi benedixeris me [1]. » Magnum sacramentum. Et stat victus, et benedicit victorem. Victus, quia voluit; carne infirmus, majestate fortis. Et benedixit, « Vocaberis, inquit, Israël [2]. » Tetigit tamen et femoris latitudinem, et aruit, eumdemque hominem unum fecit benedictum et claudum. Vides claudicasse populum Judæorum : vide ibi et benedictum genus Apostolorum. « Excita ergo potentiam tuam. » Quandiu videris infirmus? Crucifixus ex infirmitate, resurge in virtute [3] : « Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos. »

IV. » Deus converte nos. » Aversi enim sumus a te, et nisi tu convertas, non convertemur. « Et illumina fa- » ciem tuam, et salvi erimus [4]. » Numquid ille obscuram habet faciem? Non habet obscuram faciem, sed apposuit ei nubem carnis, et tanquam velum infirmitatis, et non est putatus ipse cum penderet in ligno, agnoscendus cum sederet in cœlo. Nam ita factum est. Præsentem in terra Christum et miracula facientem non agnovit Asaph, mortuum tamen posteaquam resurrexit et ascendit in cœlum, agnovit, compunctus est, dixerit et de illo totum hoc testimonium, quod modo agnoscimus in hoc Psalmo. « Illu- » mina faciem tuam, et salvi erimus. » Obtexisti faciem tuam, et ægrotavimus : illumina illam, et salvi erimus.

V. « Domine Deus virtutum usquequo irasceris in ora- » tionem servi tui [5]? » Jam servi tui. Irascebaris in orationem inimici tui, adhuc irasceris in orationem servi tui? Convertisti nos, agnovimus, et adhuc irasceris in orationem servi tui? Ita plane irasceris, ut pater corrigens, non ut judex damnans. Ita plane irasceris, quia scriptum est : » Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore,

[1] Gen. xxxii, 26. — [2] Ibid. 25. — [3] 2 Cor. xiii, 4. — [4] Psal. lxxix, 4. — [5] Ibid 5.

» et præpara animam tuam ad tentationem [1]. » Ne putes jam transisse iram Dei, quia conversus es; transiit, sed ne damnet in æternum. Flagellat autem, non parcit: quia « Flagellat omnem filium quem recipit [2]. » Si flagellari detrectas, recipi quare desideras? Flagellat omnem filium quem recipit. Flagellat omnem, qui et Unico non pepercit. Sed tamen « Quandiu irasceris in orationem servi » tui? » Non jam inimici tui: sed, « Irasceris in oratio- » nem servi tui; » quandiu?

VI. Sequitur: « Cibabis nos pane lacrymarum, et pota- » bis nos in lacrymis in mensura [3]. » Quid est, « In » mensura? » Apostolum audi: « Fidelis Deus qui non » vos permittit tentari, supra quam potestis ferre [4]. » Ipsa est mensura, pro viribus tuis: ipsa est mensura, ut erudiaris, non ut opprimaris.

VII. « Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris [5]. » Plane factum est, nam de Asaph electi sunt qui irent ad Gentes, et prædicarent Christum, et diceretur eis, « Quis » est iste novorum dæmoniorum annuntiator [6]? Posuisti » nos in contradictionem vicinis nostris. » Eum enim prædicabant cui contradicebatur. Quem prædicabant? Mortuum resurrexisse Christum. Quis hoc audiat? Quis hoc noverit? Nova res. Sed signa consequebantur, et incredibili rei fidem miracula faciebant. Contradicebatur, sed contradictor vincebatur, et ex contradictore fidelis efficiebatur. Ibi tamen magna flamma: ibi Martyres cibati de pane lacrymarum et potati in lacrymis, sed in mensura, non amplius quam poterant ferre; ut post mensuram lacrymarum sequeretur corona gaudiorum. « Et ini- » mici nostri subsannaverunt nos. » Et ubi sunt qui subsannaverunt? Diu dictum est: Qui sunt isti colentes

[1] Eccli. II, 1. — [2] Hebr. XII, 6. — [3] Psal. LXXIX, 6. — [4] I Cor. X, 13. — [5] Psal. LXXIX, 7. — [6] Act. XVII, 18.

mortuum, adorantes crucifixum? Diu dictum est: Ubi est nasus subsannantium? Nonne nunc qui reprehendunt, in cavernas fugiunt, ne videantur? « Et inimici nostri sub- » sannaverunt nos.

VIII. Sed videtis quid sequitur : « Domine Deus virtu- » tum converte nos, et ostende faciem tuam', et salvi eri- » mus. Vineam ex Ægypto ranstulisti , ejecisti gentes, » et plantasti eam [1]. » Novimus, factum est. Quot gentes ejectæ sunt? Amorrhæi, Cetthæi, Jebusæi, Gergesæi, et Evæi : quibus expulsis et victis, introductus est populus ex Ægypto liberatus in terram promissionis. Unde vinea ejecta sit, et ubi plantata sit, audivimus. Videamus quid deinde factum est, quomodo crediderit, quantum creverit, quid occupaverit. » Vineam ex Ægypto transtulisti, » ejecisti gentes, et plantasti eam. »

IX. « Viam fecisti in conspectu ejus, et plantasti radi- « ces ejus, et implevit terram [2]. » Numquid impleret terram, nisi via fieret in conspectu ejus? Quæ via facta est in conspectu ejus? « Ego sum, inquit, via, veritas et » vita [3]. » Merito implevit terram. Hoc dictum est modo de vinea ista, quod perfectum est usque in finem. Verumtamen quid prius? « Operuit montes umbra ejus, et ar- » busta ejus cedros Dei. Extendisti palmites ejus usque ad » mare, et usque ad flumen propagines ejus [4]. » Hoc desiderat officium expositoris, non sufficit lectoris et laudatoris : adjuvate me intendendo : solet enim vineæ hujus commemoratio in hoc Psalmo caliginem facere minus intentis. Etenim magnitudo vineæ hujus jam a nobis explicata est; et unde facta est, et unde facta sit magna, prædictum est. « Viam fecisti in conspectu ejus, et plantasti » radices ejus, et implevit terram : » hoc de perfectione

[1] Psal. LXXIX, 8, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Joan. XIV, 6. — [4] Psal. LXXIX, 11, 12.

ipsius dictum est. Sed tamen prima gens judæa fuit ista vinea. Gens autem judæa usque ad mare, et usque ad flumen regnavit. Usque ad mare : apparet in Scriptura quod mare ibi vicinum sit[1]. Et usque ad flumen Jordanem. Trans Jordanem enim aliquid Judæorum collocatum est, intra Jordanem autem tota gens. Ergo « Usque ad mare, » et usque ad flumen » regnum Judæorum, regnum Israël : non autem « A mari usque ad mare, et a flumine » usque ad terminos orbis terræ; » illa jam perfectio vineæ est, de qua hic prædixit : « Viam fecisti in conspectu ejus, et plantasti radices ejus, et implevit terram. » Cum tibi ergo prædixisset perfectionem, rediit ad initium, de quo initio sit facta perfectio, Initium vis audire? « Usque ad mare et usque ad flumen. » Finem vis audire? « Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque » ad terminos orbis terræ[2] : » hoc est, « Implevit terram. » Videamus ergo testimonium Asaph, quid factum est primæ vineæ, quid est expectandum secundæ vineæ, imo eidem vineæ. Ipsa est enim, non enim altera est. Inde Christus salus ex Judæis[3], inde Apostoli, inde primi credentes, et pretia rerum suarum ante pedes Apostolorum ponentes[4] inde omnia hæc. Et si aliqui ex ramis « Fracti » sunt, propter incredulitatem fracti sunt : tu autem po» pulus Gentium fide sta : noli altum sapere, sed time. » Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi » parcet. Si autem altum sapis, non tu radicem portas, » sed radix te[5]. » Quid ergo, vinea ante cujus conspectum facta est via, ut impleret terram, primo ubi fuit? « Operuit » montes umbra ejus. » Qui sunt montes? Prophetæ. Quare operuit illos umbra ejus? quia obscure locuti sunt quæ futura annuntiata sunt. Audis a Prophetis : Observa sab-

[1] Num. xxxiv, 5. — [2] Psal. lxxi, 8. — [3] Joan. iv, 22. — [4] Act. ii. 45, et iv, 35. — [5] Rom. xi, 18-21.

batum : Octavo die circumcide infantem : Offer sacrificium arietis, vituli, hirci. Noli moveri, umbra ejus est cooperiens montes Dei, veniet post umbram manifestatio. « Et » arbusta ejus cedros Dei, » id est, cooperuit cedros Dei, altissimas, sed Dei. Sunt enim cedri significantes superbos evertendos. Cedros Libani, altitudines mundi operuit crescendo vinea ista, et montes Dei, omnes sanctos Propqelas, Patriarchas.

X. Sed quousque « Extendisti palmites ejus? Usque ad » mare et usque ad flumen propagines ejus[1]. » Inde quid? « Utquid destruxisti maceriam ejus? » Jam videtis eversam illam gentem Judæorum : jam ex alio Psalmo audistis, « In dolabro et fractorio dejecerunt eam[2]. » Quando fieret, nisi ejus maceria destrueretur? Quæ est maceria ejus? Munitio ejus. Extitit enim superba adversus plantatorem suum. Servos ad se missos et petentes mercedem coloni flagellaverunt, ceciderunt, occiderunt : venit et unicus Filius; dixerunt: « Hic est hæres, venite occidamus » eum, et nostra erit hæreditas : occiderunt, et extra vineam » projecerunt[3]. » Projectus, magis possedit unde projectus est. Sic enim ei minatur per Isaïam : « Destruam maceriam » ejus. Quare? Expectavi enim ut faceret uvam, fecit au» tem spinas. » Expectavi inde fructum, et inveni peccatum. Quid ergo quæris, o Asaph, « Utquid destruxisti » maceriam ejus? » Tu enim nescis quare? « Expectavi ut fa» ceret judicium, et fecit iniquitatem[4]. » Non erat destruenda maceria ejus? Et venerunt Gentes, destructa maceria, invasa est vinea, ac deletum regnum Judæorum. Hoc primo plangit, sed non sine spe. De directione enim cordis jam loquitur, id est, pro Assyriis, pro dirigentibus Psalmus est. « Utquid destruxisti maceriam ejus; et vindemiant eam

[1] Psal. LXXIX, 13. — [2] Id. LXXIII, 6. — [3] Matth. XXI, 34-39. — [4] Isaï. V, 2, 5, 7.

» omnes transeuntes viam? » Quid est, «Viam transeuntes?» Temporaliter dominantes.

XI. Devastavit eam aper de sylva [1]. » Aprum de sylva quid intelligimus? Judæis porcus adversus est, et in porco ponunt tanquam immunditiam Gentium. A Gentibus autem eversa est gens Judæa : sed rex ille qui evertit, non tantum porcus immundus, sed etiam aper fuit. Quid enim aper nisi porcus sævus, porcus superbus? « Aper de sylva » vastavit eam. De sylva, » de Gentibus. Etenim illa vinea erat, Gentes autem sylvæ erant. Sed quando crediderunt Gentes, quid dictum est? « Tunc exultabunt omnia ligna » sylvarum[2]. Devastavit eam aper de sylva : et singularis » ferus depastus est eam. » Quid est, « Singularis ferus? » Ipse aper qui devastavit eam singularis ferus. Singularis, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, et nemo.

XII. Sed quo fructu hæc? « Deus virtutum convertere » vero. » Quamvis hæc facta sint, » Convertere vero. » Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam. Et » perfice eam, quam plantavit dextera tua[3]. » Non aliam institue, sed hanc perfice. Ipsum est enim semen Abraham, ipsum est semen in quo benedicuntur omnes Gentes[4] : ibi est radix, ubi portatur oleaster insertus. « Perfice vineam istam, quam plantavit dextera tua. » Sed ubi perficit? « Et super filium hominis, quem confirmasti » tibi. » Quid evidentius? Quid adhuc expectatis, ut vobis disputando exponamus, et non potius vobiscum admirando clamemus: « Perfice vineam istam, quam plantavit » dextera tua, et super filium hominis » eam perfice? Quem filium hominis? « Quem confirmasti tibi. » Magnum firmamentum : ædifica quantum potes. « Fundamentum

[1] Psal. LXXIX, 14. — [2] Id. XCV, 12. — [3] Id. LXXIX, 15, 16. — [4] Gen. XXII, 18.

» enim aliud nemo potest ponere, præterquam quod » positum est, quod est Christus Jesus[1]. »

XIII. « Succensa igni et effossa ab increpatione vultus » tui peribunt[2]. » Quæ sunt succensa igni et effossa, quæ peribunt ab increpatione vultus ejus? Videamus et intelligamus, quæ sint igni succensa et effossa. Quid increpavit Christus? Peccata : ab increpatione vultus ejus peccata perierunt. Quare ergo peccata igni succensa et effossa? Omnia peccata duæ res faciunt in homine, cupiditas et timor. Cogitate, discutite, interrogate corda vestra, perscrutamini conscientias, videte utrum possint esse peccata, nisi aut cupiendo, aut timendo. Proponitur præmium ut pecces, id est, quod te delectat, facis propter quod cupis. Sed forte non induceris donis : terreris minis, facis propter quod times. Corrumpere te vult aliquis ut dicas, verbi gratia, falsum testimonium. Innumerabilia sunt, sed planiora propono, de quibus cætera conjiciatis. Attendisti tu Deum, et dixisti in animo tuo : « Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, » animæ autem suæ detrimentum patiatur[3] ? » Non adducor præmio, ut perdam animam meam pro lucro pecuniæ. Convertit ille se ad incutiendum metum, qui præmio corrumpere non valuit, incipit minari damnum, expulsionem, cædes fortassis et mortem. Ibi jam, si cupiditas non valuit, forte timor valebit ut pecces. Porro autem si de Scripturis contra cupiditatem venit tibi in mentem, « Quid » prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ » autem suæ detrimentum patiatur : » veniat etiam contra timorem in mentem, « Nolite timere eos, qui corpus occi» dunt, animam autem non possunt occidere[4]. » Quicumque te vult occidere, usque ad corpus ei licet, usque ad animam non licet. Anima tua non morietur, nisi tu eam

[1] I Cor. III, 11. — [2] Psal. LXXIX, 17. — [3] Matth. XVI, 26. — [4] Id. X, 18.

volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tuam, dum servet veritas animam tuam. Si autem a veritate resilieris, quid tibi amplius facturus est inimicus, quam tu tibi ipse facis? Inimicus sæviens carnem potest occidere : tu autem dicendo falsum testimonium animam occidis. Audi Scripturam : « Os quod mentitur, occidit animam[1].» Itaque, fratres mei, ad omne recte factum amor et timor ducit : ad omne peccatum amor et timor ducit. Ut facias bene, amas Deum, et times Deum; ut autem facias male, amas mundum, et times mundum. Hæc duo convertantur ad bonum : amabas terram, ama vitam æternam; timebas mortem, time gehennam. Quidquid tibi iniquo promiserit mundus, numquid potest dare quantum dabit justo Deus? Quidquid tibi justo minatus fuerit mundus, numquid potest facere quod facit iniquo Deus? Vis videre quid daturus est Deus, si juste vixeris? « Venite, benedicti » Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est » ab origine mundi. » Vis videre quid facturus est impiis? « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et an» gelis ejus[2]. » Bene quidem nihil tu aliud vis, quam ut bene tibi sit. Nam in eo quod amas, vis ut bene tibi sit; et in eo quod times, non vis ut male tibi sit : sed non in ea regione quæris, in qua quærendum est. Festinas : nam et sine indigentia vis esse et sine molestia. Bonum est quod vis, sed tolera quod non vis, ut assequaris quod vis. Proinde illius facies delens peccata, quid faciet? Quæ sunt peccata succensa igni et effossa? Quid fecerat amor malus? Tanquam ignem succenderat. Quid fecerat timor malus? Tanquam effoderat. Amor quippe inflammat, timor humiliat : ideo peccata mali amoris, igne succensa sunt; peccata mali timoris, effossa sunt. Humiliat et bonus timor, accendit et bonus amor; sed aliter atque aliter. Nam et co-

[1] Sap. I, 11. — [2] Matth. XXV, 34 et 41.

lonus intercedens pro arbore, quæ fructus non dabat, ne subverteretur, ait: « Circumfodio eam, et adhibeo » cophinum stercoris[1]. » Fossa significat piam humilitatem timentis, et stercoris cophinus sordes utiles pœnitentis. De igne autem boni amoris Dominus dicit: « Ignem veni » mittere in mundum[2]. » Quo igne inardescant spiritu ferventes, et Dei ac proximi charitate flagrantes. Ac per hoc sicut omnia justa opera bono timore et bono amore fiunt: sic malo amore et malo timore omnia peccata committuntur. Ergo « Succensa igni et effossa, omnia scilicet peccata, ab increpatione vultus tui peribunt. »

XIV. « Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis quem confirmasti tibi. Et non discedimus a te[3]. » Quandiu generatio prava et amaricans, et quæ cor non dirigit suum[4]? Dicat Asaph: Ostendat se misericordia tua, fac bene cum vinea tua, perfice illam; « Quoniam cæcitas ex parte Israël facta est, ut plenitudo » Gentium introiret, et sic omnis Israël salvus fieret[5]. » Demonstrata facie tua « Super virum dexteræ tuæ, quem » confirmasti tibi, non discedimus a te. » Quandiu nos increpas? quandiu accusas? Hoc fac, « Et non discedimus » a te. Vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus. » Tu nobis dulcis eris, « Vivificabis nos. » Nam prius amabamus terram, non te; sed mortificasti membra nostra, quæ sunt super terram[6]. Illud enim Vetus Testamentum habens promissa terrena, hoc videtur suadere, ne gratis colatur Deus, sed quia aliquid dat in terra, ideo diligatur. Quid amas, ut Deum non ames? dic mihi. Ama, si potes aliquid quod ille non fecit. Circumspice universam creaturam, vide utrum alicubi cupiditatis visco tenearis, et a diligendo Creatore impediaris, nisi ea re quam creavit ipse quem

[1] Luc. XIII, 8. — [2] Id. XII, 49. — [3] Psal. LXXIX, 18, 19. — [4] Id. LXXVII, 8. — [5] Rom. XI, 25. — [6] Coloss. III, 5.

negligis. Quare autem amas ista, nisi quia pulchra sunt? Possunt esse tam pulchra, quam ille a quo facta sunt? Miraris hæc, quia illum non vides : sed per ea quæ miraris, ama quem non vides. Interroga creaturam ; si a se ipsa est, remane in illa : si autem ab illo est, non ob aliud perniciosa est amatori, nisi quia præponitur Creatori. Quare hoc dixi? Propter versum istum, fratres. Mortui ergo erant, qui propterea Deum colebant, ut eis secundum carnem bene esset : « Sapere enim secundum carnem » mors est[1] : » et mortui sunt qui non Deum gratis colunt, id est, quia ipse bonus est, non quia dat talia bona, quæ dat et non bonis. Pecuniam vis a Deo? Habet et latro. Uxorem, fœcunditatem filiorum, salutem corporis, dignitatem sæculi, attende quam multi mali habent. Hoc est totum propter quod eum colis? Nutabunt pedes tui, putabis te sine causa colere, quando in eis vides ista qui eum non colunt[2]. Ergo ista dat omnia etiam malis, se solum servat bonis. « Vivificabis nos : » nam mortui eramus, quando terrenis rebus inhærebamus ; mortui eramus, quando terreni hominis imaginem portabamus. « Vivifica» bis nos : » innovabis nos, vitam interioris hominis dabis nobis. « Et nomen tuum invocabimus : » id est, te diligemus. Tu nobis dulcis eris remissor peccatorum nostrorum, tu eris totum præmium justificatorum. « Domine Deus » virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi » erimus[3]. »

[1] Rom. VIII, 6. — [2] Psal. LXXII, 2. — [3] Id. LXXIX, 20.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXX.

Sermo ad plebem carthaginensem.

I. Loqui ad vos de præsenti Psalmo suscepimus[1] : adjuvet vocem nostram quies vestra; etenim aliquanto est obtunsior : dabit ei vires intentio audientium, et adjutorium jubentis ut loquar. Titulum habet Psalmus iste : « In finem pro torcularibus, quinta sabbati, Psalmus » ipsi Asaph. » In unum titulum multa sunt congesta mysteria, ita tamen ut limen Psalmi indicet interiora. Cum de torcularibus locuturi sumus, nemo vestrum aliquid expectet nos dicturos esse de lacu, de prelo, de fiscinis : quia nec ipse Psalmus hoc habet, et ideo magis indicat mysterium. Nam et si aliquid tale Psalmi textus contineret, non deesset qui putaret ad litteram esse accipienda torcularia, nec aliquid illic amplius requirendum, nec mystice aliquid positum, et sacrate significatum; sed diceret : Simpliciter Psalmus de torcularibus loquitur, et tu mihi nescio quid aliud suspicaris. Nihil hic tale audistis, cum legeretur. Ergo accipite torcularia mysterium Ecclesiæ, quod nunc agitur. In torcularibus animadvertimus quædam tria, pressuram, et de pressura quædam duo, unum recondendum, alterum projiciendum. Fit ergo in torculari conculcatio, tribulatio, pondus : et in his oleum eliquatur occulte in gemellarium, amurca publice per

[1] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 1, 2.

plateas currit. Intendite ad magnum hoc spectaculum. Non enim desinit Deus edere nobis quod cum magno gaudio spectemus, aut circi insania huic spectaculo comparanda est. Illa ad amurcam pertinet, hoc ad oleum. Quando ergo auditis contumaciter garrire blasphemos, et dicere abundare pressuras temporibus christianis; scitis enim quia hoc amant dicere : et vetus quidem, sed a temporibus christianis cœpit proverbium : Non pluit Deus, duc ad Christianos. Quanquam priores ista dixerunt. Isti autem modo dicunt et quia pluit Deus, duc ad Christianos. Non pluit Deus, non seminamus : pluit Deus, non trituramus. Et inde volunt superbire, unde deberent amplius supplicare, eligentes blasphemare quam orare. Cum ergo ista commemorant, cum ista jactant, cum ista dicunt, et contumaciter dicunt, non cum timore, sed cum elatione, non vos perturbent. Puta enim quia pressuræ abundant, tu oleum esto. Nigra tenebris ignorantiæ amurca insultet, et illa tanquam per plateas projecta publice insultet : tu apud te in corde tuo, ubi qui videt in occulto reddet tibi [1], liquare in gemellarium. Oliva in arbore quibusdam quidem tempestatibus agitatur, non tamen pressuris torcularis atteritur; ideo utrumque simul pendet ex arbore, et quod projiciendum est, et quod recondendum est : at ubi ad torcular et pressuras ventum fuerit, utrumque discernitur, dirimitur; et aliud appetitur, aliud respuitur. Vultis nosse vim torcularium istorum? Ut unum aliquid dicam, unde et ipsi murmurant qui ea faciunt : Quantæ, inquiunt, rapinæ temporibus nostris, quantæ pressuræ innocentium, quantæ expoliationes rerum alienarum? Ita sane in amurcam attendis, quia rapiuntur res alienæ : in oleum non attendis, quia pauperibus donantur et propriæ. Non habebat antiquitas tales raptores rerum alienarum : sed non

[1] Matth. vi, 6.

habebat antiquitas tales donatores rerum suarum. Aliquanto esto curiosior in torculari, noli hoc solum videre quod publice fluit : est aliquid quod quærendo invenias. Discute, audi, cognosce quam multi faciunt, quod ex ore Domini cum audisset unus dives, tristis abscessit. Ex Evangelio multi audiunt : « Vade, vende omnia quæ pos» sides, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, » et veni sequere me [1]. » Non attendis quam multi id faciunt? Pauci, inquiunt, sunt. Ipsi tamen pauci oleum sunt; et qui bene utuntur his rebus quas possident, ad oleum pertinent. Adjunge omnia, et videbis patrisfamilias tui plenas apothecas. Vides raptorem qualem nunquam vidisti : vide contemptorem rerum suarum qualem nunquam vidisti. Lauda torcularia, impletur prophetia de Apocalypsi : « Justus justior fiat, et sordidus sordescat » adhuc [2]. » Ecce torcularia in hac sententia : « Justus » justior fiat, et sordidus sordescat adhuc. »

II. Quare et « Quinta sabbati? » quid est hoc? Recurramus ad prima opera Dei, ne forte ibi aliquid inveniamus, quo et sacramentum intelligamus. Sabbatum enim septimus dies est, quo requievit Deus ab omnibus operibus suis [3], magnum intimans mysterium quietis nostræ futuræ ab omnibus operibus nostris. Prima sabbati dicitur primus dies, quem Dominicum etiam nominamus : secunda sabbati, secundus dies; tertia sabbati, tertius dies; quarta sabbati, quartus; quinta ergo sabbati, quintus a Dominico die : post quem sexta sabbati, sextus dies; et ipsum sabbatum, septimus dies. Videte itaque quibus loquatur hic Psalmus. Videtur enim mihi quoniam baptizatis loquitur. Quinto enim die Deus ex aquis creavit animalia : quinto die, id est, quinta sabbati dixit Deus : « Produ» cant aquæ reptilia animarum vivarum [4]. » Videte ergo

[1] Matth. XIX, 21. — [2] Apoc. XXII, 11. — [3] Gen. II, 2. — [4] Id. I, 20.

vos, in quibus jam produxerunt aquæ reptilia animarum vivarum. Vos enim ad torcularia pertinetis : et in vobis quos produxerunt aquæ, aliud eliquatur, aliud projicitur. Sunt enim multi non digne viventes baptismo, quod perceperunt. Quam multi enim baptizati hodie circum implere, quam istam basilicam maluerunt! Quam multi baptizati, aut casas in vicis faciunt, aut non fieri conqueruntur! Psalmus autem iste « Pro torcularibus et quinta sabbati, » in pressura discretionis, et in sacramento baptismi, cantatur « Ipsi Asaph. » Asaph homo quidam fuit hoc nomine appellatus, sicut Idithun, sicut Core, sicut alia nomina quæ invenimus in titulis Psalmorum : interpretatio tamen nominis mysterium intimat occultæ veritatis. Asaph quippe latine dicitur Congregatio. Ergo « Pro torcularibus, quinta » sabbati, » cantatur « Ipsi Asaph, » id est, pro pressura discernente, baptizatis ex aqua renatis, cantatur Psalmus dominicæ congregationi. Titulum in limine legimus, et in his prelis quid sibi velit, intelleximus : jam si placet etiam ipsam domum operis, id est, ipsius torcularis interiora videamus. Intremus, inspiciamus, gaudeamus, timeamus, appetamus, fugiamus. Omnia enim hæc inventuri estis in hac interiore domo, id est, in textu ipsius Psalmi, cum legere, et adjuvante Domino, quod donaverit loqui cœperimus.

III. Ecce vos, o Asaph, congregatio Domini : « Exul» tate Deo adjutori nostro[1]. » Vos qui congregati estis hodie, vos hodie Asaph Domini, siquidem vobis canitur Psalmus, ipsi Asaph : « Exultate Deo adjutori nostro. » Exultant alii circo, vos Deo : exultant alii deceptori suo, exultate vos adjutori vestro : exultant alii Deo suo ventri suo, exultate vos Deo vestro adjutori vestro. « Jubilate » Deo Jacob. » Quia et vos pertinetis ad Jacob : imo vos estis Jacob, minor populus, cui servit major[2]. « Jubilate

[1] Psal. LXXX, 2. — [2] Gen. XXV, 23.

» Deo Jacob. » Quidquid verbis explicare non poteritis, non ideo tamen ab exultatione cessetis : quod poteritis explicare, clamate ; quod non potestis , « Jubilate. » Etenim ex abundantia gaudiorum, cui verba sufficere non possunt, in jubilationem solet erumpere, « Jubilate Deo » Jacob. »

IV. « Accipite psalmum, et date tympanum[1]. Et accipite, et date. Quid accipite? quid date? Accipite psalmum, et date tympanum. » Dicit quodam loco apostolus Paulus, reprehendens et dolens quod nemo illi communicaverit « In ratione dati et accepti[2]. » Quid est : « In » ratione dati et accepti, » nisi quod alio loco aperte exposuit : « Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum » est si nos vestra carnalia metamus[3]? » Et verum est, quod tympanum quod de corio fit, ad carnem pertinet. Psalmus ergo spiritalis est, tympanum carnale. Ergo plebs Dei congregatio Dei : « Accipite psalmum, et date tympa- » num : » accipite spiritalia, et date carnalia. Hoc est quod vos et ad illam mensam Beati Martyris (1) exhortati sumus, ut accipientes spiritalia, daretis carnalia. Hæc enim quæ extruuntur ad tempus, ad recipienda corpora vel vivorum vel mortuorum necessaria sunt, sed tempore prætereunti. Numquid post judicium Dei istas fabricas in cœlum levabimus? Sine his tamen hoc tempore agere quæ ad possidendum cœlum pertinent non poterimus. Si ergo avidi estis in spiritalibus accipiendis, devoti estote in carnalibus erogandis. « Accipite psalmum, et date tympa- » num : » accipite vocem nostram, reddite manus vestras.

V. « Psalterium jucundum cum cithara. » Memini nos aliquando differentiam psalterii et citharæ intimasse Charitati Vestræ : studiosi qui meminerunt, recognoscant ;

[1] Psal. LXXX, 3. — [2] Philip. IV, 15. — [3] I Cor. IX, 11.

qui vel non audierunt, vel non meminerunt, discant. Istorum duorum organorum musicorum, et psalterii et citharæ hæc differentia est, quod psalterium lignum illud concavum, unde canoræ chordæ redduntur, in superiore parte habet : deorsum feriuntur chordæ, ut desuper sonent. In cithara vero hæc eadem concavitas ligni partem inferiorem tenet : tanquam illud sit de cœlo, hoc de terra. Cœlestis enim est prædicatio verbi Dei. Sed si expectamus cœlestia, non simus pigri ad operanda terrena ; quia « Psal- » terium jucundum, sed cum cithara. » Hoc alio modo dictum est quod supra : « Accipite psalmum, et date tym- » panum : » hic pro psalmo psalterium, pro tympano cithara posita est. Hoc tamen admoniti sumus, ut prædicationi verbi Dei corporalibus respondeamus operibus.

VI. « Tuba canite[1]. » Hoc est, clarius et fidentius prædicate, ne terreamini : sicut ait Propheta quodam loco : « Exclama, et exalta sicut tuba vocem tuam[2]. Tuba ca- » nite in initio mensis tubæ. » Præceptum erat ut in initio mensis tuba caneretur : et hoc usque nunc Judæi corporaliter faciunt, spiritaliter non intelligunt. Initium enim mensis, nova luna est : nova luna, nova vita est. Quid est nova luna? « Si qua igitur in Christo nova creatura[3]. » Quid est : « Tuba canite in initio mensis tubæ[4]? » Cum tota fiducia novam vitam prædicate, strepitum vitæ veteris nolite metuere.

VII. « Quia præceptum ipsi Israël est, et judicium Deo » Jacob[5]. » Ubi præceptum, ibi judicium. Qui enim in Lege peccaverunt, per Legem judicabuntur[6]. Et ipse præcepti dator Dominus Christus, Verbum caro factum : « In judicium, inquit, veni in hunc mundum, ut qui

[1] Psal. LXXX, 4. — [2] Isaï. LVIII, 1. — [3] 2 Cor. V, 17. — [4] Hanc versiculi 4 partem omittit, *In insigni die solemnitatis vestræ.* — [5] Psal. LXXX, 5. — [6] Rom. II, 12.

» non vident videant, et qui vident cæci fiant[1]. » Quid est : «Ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant,» nisi humiles exaltentur, superbi dejiciantur? Non enim qui vident cæci fiant, sed qui sibi videre videntur, de cæcitate convincantur. Hoc agit mysterium torcularis, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant.

VIII. « Testimonium in Joseph posuit illud[2], » Eia fratres, quid est? Joseph interpretatur Augmentatio. Meministis, nostis Joseph in Ægyptum venditum : Christus ad Gentes transiens. Ibi Joseph post tribulationes exaltatus[3]. et hic Christus post passionem Martyrum glorificatus. Ergo ad Joseph magis Gentes pertinent : et ideo augmentatio, quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum[4]. « Testimonium in Joseph posuit illud, » dum exiret de terra Ægypti. » Videte et hic significari quintam sabbati : Quando exiit de terra Ægypti Joseph, id est, populus multiplicatus per Joseph, per mare Rubrum trajectus est[5]. Et tunc ergo produxerunt aquæ reptilia animarum vivarum[6]. Nihil aliud tunc in figura portendebat transitus populi per mare, nisi transitum fidelium per baptismum; testis est Apostolus : « Nolo enim » vos, inquit, ignorare, fratres, quia patres nostri omnes » sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt, et » omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari[7]. » Nihil ergo aliud significabat transitus per mare, nisi sacramentum baptizatorum; nihil aliud insequentes Ægyptii, nisi abundantiam præteritorum delictorum. Videtis evidentissima sacramenta : premunt Ægyptii, urgent; instant ergo peccata, sed usque ad aquam. Quid ergo times, qui nondum venisti, venire ad baptismum Christi, transire per mare Rubrum? Quid est rubrum? Sanguine

[1] Joan. IX, 39. — [2] Psal. LXXX, 6. — [3] Gen. XXXVII, 28, XLI, 37, etc. — [4] Isaï. LIV, 1. — [5] Exod. XIV, 22-31. — [6] Gen. I, 20. — [7] I Cor. X, 1, 2.

Domini consecratum. Quid times venire ? Conscientia forte aliquorum immanium delictorum stimulat, et excruciat in te animum, et dicit tibi tam magnum esse illud quod commisisti, ut desperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliquid peccatorum, si vixit aliquis Ægyptiorum. Cum autem transieris Rubrum mare[1], cum eductus fueris a delictis tuis in manu potenti et brachio forti, percepturus es mysteria quæ non noveras : quia et ipse Joseph « Cum » exiret de terra Ægypti, linguam quam non noverat au» divit. » Audies linguam quam non noveras : quam modo audiunt et recognoscunt, testantes et scientes qui norunt. Audies ubi debeas habere cor : quod modo cum dicerem multi intellexerunt, et acclamaverunt ; reliqui muti steterunt, quia nondum linguam quam non noverant audierunt. Accelerent ergo, transeant, discant. « Linguam » quam non noverat audivit. »

IX. « Avertit ab oneribus dorsum ejus[2]. » Quis « Avertit » ab oneribus dorsum ejus, » nisi ille qui clamavit : « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis[3] ? » Alio modo hoc idem significatur. Quod faciebat insecutio Ægyptiorum, hoc faciunt sarcinæ peccatorum. « Avertit » ab oneribus dorsum ejus. » Et quasi diceres : Quibus oneribus ? « Manus ejus in cophino servierunt. » Per cophinum significantur opera servilia : mundare, stercorare, terram portare, cophino fit, servilia sunt opera : quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati ; et si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis[4]. Merito et abjecta mundi quasi cophini deputantur : sed et cophinos Deus buccellis implevit[5] : duodecim cophinos buccellarum implevit ; « Quia abjecta hujus mundi elegit, ut confunderet » fortia[6]. » Sed et quando in cophino serviebat Joseph,

1 Psal. cxxxv, 12. — 2 Id. lxxx, 7. — 3 Matth. xi, 28. — 4 Joan. viii, 34 et 36. — 5 Matth xiv, 20. — 6 1 Cor. i, 27.

terram ibi portabat, quia lateres faciebat. « Manus ejus » in cophino servierunt. »

X. « In tribulatione invocasti me, et erui te[1]. » Recognoscat se unaquæque conscientia christiana, si devote transierit mare Rubrum[1], si cum fide credendi et observandi linguam quam non noverat audivit, recognoscat se in tribulatione exauditam. Ipsa enim magna tribulatio erat, premi sarcinis peccatorum. Quantum gaudet relevata conscientia? Ecce baptizatus es, conscientia quæ heri premebatur, hodie gratulatur. Exauditus es in tribulatione, memento tribulationis tuæ. Antequam accederes ad aquam, quid sollicitudinis gerebas? quid jejuniorum exhibebas? quid tribulationum in corde gestabas, orationum internarum, piarum, devotarum? Occisi sunt hostes tui, omnia peccata tua deleta sunt. « In tribulatione invocasti » me, et erui te. »

XI. « Exaudivi te in abscondito tempestatis. » Non in tempestate maris, sed in tempestate cordis. « Exaudivi » te in abscondito tempestatis : probavi te in aqua con» tradictionis[2]. » Revera, fratres, revera, qui exauditus est in abscondito tempestatis, debet probari in aqua contradictionis. Cum enim crediderit, cum baptizatus fuerit, cum viam Dei carpere cœperit, cum in gemellarium eliquari intenderit, et ab amurca publice currente se extraxerit, habebit multos exagitatores, multos insultatores, multos detractores, dehortatores, minantes etiam ubi possunt, deterrentes, deprimentes. Hæc tota aqua contradictionis est. Puto hodie esse hic sic, arbitror esse hic nonnullos, quos amici sui volebant rapere ad circum, et ad nescio quas hodiernæ festivitatis nugas : forte ipsi illos adduxerunt ad Ecclesiam. Sed sive ipsi illos adduxerunt, sive ab eis ad circum abduci non potuerunt, in aqua con-

[1] Psal. LXXX, 8. — [2] Exod. XIV, 22.

tradictionis probati sunt. Non ergo erubescas prædicare quod nosti, defendere et inter blasphemos quod credidisti. Si enim exaudiris in abscondito tempestatis, corde creditur ad justitiam : si probaris in aqua contradictionis, ore confessio fit ad salutem[1]. Quanta est enim ipsa aqua contradictionis? Jam pene siccata est. Senserunt illam majores nostri, quando verbo Dei, quando mysterio Christi acriter resistebant Gentes, turbabatur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelligendas evidenter Apocalypsis Scriptura demonstrat, ubi aquæ multæ cum viderentur, et quæreretur quid essent, responsum est : « Populi sunt[2]. » Pertulerunt ergo illi aquam contradictionis, « Quando fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania; quando astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus[3]. » Quando fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samson venienti ad ducendam de alienigenis uxorem[4], Christo scilicet descendenti ad habendam Ecclesiam de Gentibus, fremens ibat in obviam. Sed quid egit? Accepit, tenuit, fregit, dissipavit leonem; factus est in manibus ejus velut hœdus caprarum. Quid enim fieret populus fremens, nisi languidus peccator? Occisa autem illa feritate, jam non sic fremit regia potestas, non sic fremit populus Gentium in obviam Christo : imovero in ipso regno Gentium invenimus leges pro Ecclesia, tanquam favum in ore leonis. Quid ergo jam metuam aquam contradictionis, quæ prope jam tota siccata est? Illa pene jam silet, si amurca non contradicat. Quantumlibet mali sæviant alieni, o si eos non adjuvent mali nostri. « Exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te in aqua contradictionis. » Recolitis quid de Christo dictum sit, sic natum eum esse in multorum ruinam, et multorum

[1] Rom. x, 10. — [2] Apoc. xvii, 15. — [3] Psal. ii, 1, 2. — [4] Judic. xiv, 4.

resurrectionem, et in signum cui contradicetur[1]. Novimus, videmus : signum crucis erectum est, et contradictum est ei. Contradictum est gloriæ crucis : sed titulus erat super crucem, qui non corrumpebatur. Est enim titulus in Psalmo : « In tituli inscriptionem, ne corrumpas[2]. » Signum erat cui contradiceretur : dixerunt enim Judæi : « Noli facere, Rex Judæorum; sed fac quod ipse dixerit » regem se esse Judæorum[3]. » Victa est contradictio, responsum est : « Quod scripsi scripsi. Exaudivit te in abs» condito tempestatis, probavi te in aqua contradictionis. »

XII. Hoc totum ab initio Psalmi usque ad hunc versum, de oleo torcularis audivimus. Quod restat magis dolendum est et cavendum : ad amurcam enim torcularis pertinet usque ad finem; fortasse non frustra et interposito « Diap» salmate. » Sed etiam hoc audire utile est, ut qui se jam in oleo videt, gaudeat ; qui periclitatur ne in amurca currat, caveat. Utrumque audi : unum dilige, alterum time. « Audi populus meus, et loquar et testificabor tibi[4]. » Non enim populo alieno, non enim populo non pertinenti ad torcular. « Judicate, inquit, inter me et vineam » meam[5]. Audi populus meus, et loquar, et testificabor » tibi. »

XIII. « Israël, si me audieris, non erit in te Deus re» cens[6]. » Deus recens, est ad tempus factus : Deus autem noster non recens, sed ab æternitate in æternitatem. Et Christus noster recens forte homo, sed sempiternus Deus. Quid enim ante principium? Et utique in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Et ipse Christus noster Verbum caro factum, ut habitaret in nobis[7]. Absit ergo ut sit in aliquo Deus recens. Deus recens, aut lapis, aut phantasma est. Non est,

[1] Luc. II, 34. — [2] Psal. LIX, 1. — [3] Joan. XIX, 19-22. — [4] Psal. LXXX, 9. — [5] Isaï. V, 3. — [6] Psal. LXXX, 10. — [7] Joan. I, 1 et 14.

inquit, lapis : ego argenteum habeo et aureum. Merito ipsa pretiosa voluit nominare, qui dixit : « Idola Gentium » argentum et aurum. » Magna sunt, quia aurea et argentea sunt ; pretiosa sunt, lucida sunt : sed tamen oculos habent, et non vident[1]. Recentes hi dii. Quid recentius deo ex officina? Licet illos jam vetustos aranearum casses contexerint, qui sempiterni non sunt, recentes sunt, hoc de Paganis. Nescio quis alius, in vanitatem accipiens nomen Domini Dei sui, fecit sibi Christum creaturam, Christum imparem et inæqualem generanti, Filium Dei dicens, et Filium Dei negans. Si enim Filius unicus est, hoc quod Pater est, et hoc est ex æternitate. Tu autem nescio quid aliud cogitasti in corde tuo, deum recentem posuisti. Fecit sibi alius deum pugnantem contra gentem tenebrarum, timentem ne invadatur, satagentem ne corrumpatur; ex parte tamen corruptum, ut posset esse totus salvus; sed non totus, quia ex parte corruptus. Manichæi ista dicunt, faciunt sibi et isti in corde recentem deum. Non est talis Deus noster, non est talis portio tua Jacob : sed qui fecit cœlum et terram, ipse est Deus tuus, qui non eget bonis, qui non timet a malis.

XIV. Multi ergo hæretici cum Paganis alios et alios deos sibi ipsi fecerunt, alios et alios deos sibi finxerunt; et eos etiamsi non in templis, tamen quod est pejus in suo corde posuerunt, et falsorum ridendorumque simulacrorum templa ipsi facti sunt. Magnum opus est, intus hæc idola frangere; et locum Deo viventi, non recenti mundare. Omnes enim isti aliud atque aliud sentientes, alios atque alios deos sibi facientes, ipsamque fidem falsitate variantes, videntur dissentire : sed omnes a terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus consentiunt sibi. Opinio diversa est, vanitas una est. De illis

[1] Psal. CXIII, 4, 5.

in alio Psalmo dicitur : « Ipsi de vanitate in unum[1]. » Quamvis opinionum varietate discordent, simili tamen vanitate colligantur. Et nostis quia vanitas retro est, posterior est : ideo ille quæ retro oblitus, id est, vanitatem oblitus, in ea quæ ante sunt, id est, in veritatem extentus, sequitur ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu[2]. Ergo in pejus sibi isti consentiunt, quamvis dissentire a se invicem videantur. Ideo Samson caudas vulpium colligavit[3]. Vulpes insidiosos maximeque hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cavernosis anfractibus latentes et decipientes, odore etiam tetro putentes. Contra quem odorem dicit Apostolus : « Christi bonus odor » sumus in omni loco[4]. » Istæ vulpes significantur in Canticis canticorum, ubi dicitur : « Capite nobis vulpes » pusillas exterminantes vineas, latentes in cavernis tor» tuosis[5]. Capite nobis, » convincite nobis : capis enim eum quem de falsitate convincis. Contradicentibus denique vulpeculis Domino, et dicentibus : « In qua potestate ista » facis ? Respondete mihi et vos, inquit, unum sermo» nem : Baptismus Joannis unde est ? de cœlo, an ex » hominibus? » Vulpes autem solent habere tales foveas, ut ex una parte intrent, et ex alia parte exeant : ad utrumque foramen captor vulpium retia posuit. Dicite mihi : « De cœlo est, an ex hominibus? » Sentiunt illi eum ex utraque parte tetendisse unde caperet; et aiunt apud se : « Si dixerimus, inquiunt, de cœlo, dicturus est nobis : » Quare ergo non credidistis? Ille enim testimonium » Christo perhibuit. Si dixerimus, de terra, lapidat nos » populus, quia ut Prophetam eum habent. » Sentientes ergo hac atque hac esse unde caperentur, responderunt : « Nescimus. » Et Dominus : « Nec ego vobis dico in qua

[1] Psal. LXI, 10. — [2] Philip. III, 13. — [3] Judic. XV, 4. — [4] 2 Cor. II, 15. — [5] Cant. II, 15.

» qua potestate ista facio[1]. » Vos dicitis vos nescire quod scitis, ego vobis non dico quod quæritis. Quia ex nulla parte exire ausi estis, in vestris tenebris remansistis. Obtemperemus ergo et nos, si possumus, dicenti verbo Dei : « Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas[2]. » Videamus si et nos quasdam vulpeculas capere possumus. Proponamus ad foramen utrumque, ut unde vulpes exire voluerit, capiatur. Verbi gratia, Manichæo facienti sibi Deum recentem, et in corde suo ponenti quod non est, dicamus et interrogemus eum : Substantia Dei corruptibilis est, an incorruptibilis? Elige quod vis, et exi qua vis, sed non effugies. Si dixeris : Corruptibilis; non a populo, sed a te ipso lapidaberis : si autem dixeris incorruptibilem Deum; incorruptibilis quomodo timuit gentem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gens corruptionis? Quid restat nisi ut dicatur : Nescimus? Sed tamen si hoc non dolo, sed ignorantia dicitur, non remaneat in tenebris, ex vulpe fiat ovis, credat invisibili, incorruptibili soli Deo, non recenti; soli ab eo quod est solus, non ab eo quod est sol, ne nos ipsi vulpi fugienti aliam cavernam aperuisse videamur. Quanquam nec nomen solis formidabimus. Est enim in Scripturis nostris : « Sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus[3]. » Ab æstu solis hujus umbra appetitur : sub alas autem solis hujus ab æstu fugitur; sanitas enim in pennis ejus. Iste est sol de quo dicturi sunt impii : Ergo erravimus a via veritatis, et » justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus » nobis[4]. » Dicturi sunt adoratores solis : « Sol non ortus » est nobis : » quia cum adorent solem, quem facit oriri super bonos et malos[5], non est eis ortus sol, qui solos illuminat bonos. Faciunt sibi ergo deos recentes quique

[1] Matth. xxi, 23-27, et Luc. x, 2, etc. — [2] Cant. ii, 13. — [3] Malach. iv, 2. — [4] Sap. v, 6. — [5] Matth. v, 45.

quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantasma, quale voluerit? Sed omnes hi in posterioribus consentiunt, id est, simili vanitate detinentur. Unde Samson noster, qui etiam interpretatur Sol ipsorum, eorum scilicet quibus lucet; non omnium, sicuti est oriens super bonos et malos; sed sol quorumdam, Sol justitiæ : figuram enim habebat Christi : colligavit, ut dicere cœperam, caudas vulpium, et ibi ignem alligavit[1]; ignem ad incendendum, sed messes alienigenarum. Proinde tales consentientes in posterioribus, tanquam caudis colligati, trahunt ignem corrumpentem; sed non incendunt nostrorum segetes. « Novit enim Dominus qui » sunt ejus, et recedat ab iniquitate omnis qui invocat » nomen Domini. In magna autem domo non solum sunt » vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia : et alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Si » quis autem mundaverit se ab hujusmodi, erit vas in » honorem, utile Domino, ad omne opus bonum para- » tum[2]; » et ideo nec caudas vulpium, nec faces vulpium pertimescet. Sed videamus de populo isto : « Si me au- » dieris, inquit, non erit in te deus recens. » Movet me, quod dixit : « In te. » Non enim dixit, a te, quasi simulacrum forinsecus adhibitum; sed, « In te, » in corde tuo, in imagine phantasmatis tui, in deceptione erroris tui tecum portabis deum tuum recentem, remanens vetustus. « Si ergo me audieris : me, » inquit; quia « Ego » sum qui sum[3], non erit in te deus recens : nec adorabis » deum alienum. » Si enim in te non sit, « Non adorabis » deum alienum. » Si tu non cogites deum falsum, non adorabis deum fabricatum : « Non enim erit in te deus » recens. »

XV. « Ego enim sum. » Quid vis adorare quod non est?

[1] Judic. xv, 4. — [2] 2 Tim. ii, 19-21. — [3] Exod. iii, 14.

« Ego enim sum Dominus Deus tuus[1]. Quia ego sum » qui sum. » Et ego quidem sum, inquit, qui sum, super omnem creaturam : tibi tamen temporaliter quid præstiti? « Qui eduxi te de terra Ægypti. » Non illi tantum populo dicitur. Omnes enim educti sumus de terra Ægypti, omnes per mare Rubrum transivimus, inimici nostri persequentes nos in aqua perierunt. Non simus ingrati Deo nostro, non obliviscamur Deum manentem, et fabricemus in nobis Deum recentem. « Qui eduxi te de terra Ægypti : » loquitur Deus, « Dilata os tuum, et adimplebo illud. » Angustias pateris in te propter deum recentem constitutum in corde tuo; frange vanum simulacrum, dejice de conscientia tua fictum idolum : « Dilata os tuum, » confitendo, amando : « Et adimplebo illud, » quoniam apud me fons vitæ[2].

XVI. Hoc quidem dicit Dominus, sed quid sequitur? « Et non obaudivit populus meus vocem meam[3]. » Non enim loqueretur ista, nisi populo suo. Scimus enim quia quæcumque Lex dicit, his qui in Lege sunt dicit[4]. « Et » non obaudivit populus meus vocem meam : et Israël non » intendit mihi. » Quis? cui? « Israël mihi. » O ingrata anima! Per me anima, a me vocata anima, a me in spem reducta, a me a peccatis abluta : « Et Israël non intendit » mihi. » Baptizantur enim et transeunt per mare Rubrum : sed in via murmurant, contradicunt, conqueruntur, seditionibus conturbantur, ingrati ei qui liberavit a persequentibus hostibus, qui ducit per siccum, per eremum, cum cibo tamen et potu, cum lumine nocturno et umbraculo diurno : « Et Israël non intendit mihi. »

XVII. « Et dimisi eos secundum affectiones cordis eo- » rum[5]. » Ecce torcular : aperta sunt foramina, currit

[1] Psal. LXXX, 11. — [2] Id. XXXV, 10. — [3] Id. LXXX, 12. — [4] Rom. III, 19. — [5] Psal. LXXX, 13.

amurca. « Et dimisi eos, » non secundum salutem præceptorum meorum; sed, « Secundum affectiones cordis » eorum : » donavi eos sibi. Dicit et Apostolus, « Tra» didit illos Deus in concupiscentias cordis eorum [1]. Dimisi » eos secundum affectiones cordis eorum : ibunt in affec» tionibus suis. » Inde est quod horretis : si tamen eliquamini in gemellaria abscondita Domini, si tamen apothecas ejus adamastis, inde est quod horretis. Alii defendunt circum, alii amphitheatrum, alii casas in vicis, alii theatra, alii illud, alii illud, alii postremo deos recentes suos. « Ibunt in affectionibus suis. »

XVIII. « Si plebs mea audisset me, Israël si in viis meis » ambulasset [2]. » Dicit enim fortasse iste Israël : Ecce pecco, manifestum est, eo post affectiones cordis mei : sed quid facio? Diabolus hoc facit, dæmones hoc faciunt. Quid est diabolus? Qui sunt dæmones? Certe inimici tui. » Israël si in viis meis ambulasset, in nihilum omnes ini» micos eorum humiliassem [3]. » Ergo, « Si plebs mea au» disset me. » Quare enim mea, si non audit me? « Si » plebs mea audisset me. » Quid est, « Plebs mea? Israël. » Quid est, « Audisset me? Si in viis meis ambulasset. » Quæritur et gemit sub inimicis : « In nihilum inimicos » eorum humiliassem; et super tribulantes eos misissem » manum meam. »

XIX. Nunc vero quid quæruntur de inimicis? Ipsi facti sunt pejores inimici. Quomodo enim? Quid sequitur? De inimicis quærimini : vos quid estis? « Inimici Domini men» titi sunt ei [4]. » Renuntias? Renuntio. Et redit ad quod renuntiat. Utique quibus rebus renuntias, nisi factis malis, factis diabolicis, factis a Deo damnandis, furtis, rapinis, perjuriis, homicidiis, adulteriis, sacrilegiis, sacris abominandis, curiositatibus? His omnibus renuntias, et

[1] Rom. I, 24. — [2] Psal. LXXX, 14. — [3] Ibid. 15. — [4] Ibid. 16.

rursus his inflexus superaris. Facta sunt tibi posteriora deteriora prioribus. « Canis reversus ad vomitum suum, » et sus lota in volutabris cœni[1]. Inimici Domini mentiti » sunt ei. » Et quanta patientia Domini? Quare non prosternuntur? Quare non trucidantur? Quare non terra dehiscente sorbentur? Quare non cœlo flagrante incenduntur? Quia magna patientia Domini. Et erunt impuniti? Absit. Non sibi tantum de Dei misericordia blandiantur, ut sibi ejus injustitiam polliceantur. « Ignoras quia Dei » patientia ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secun- » dum duritiam cordis tui et cor impœnitens, thesauri- » zas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, » qui reddet unicuique secundum opera sua[2]. » Et si modo non reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus reddit: non converso autem, nec correcto, in æternum reddet. Vide ergo quia non erunt impuniti, attende quod sequitur: « Inimici Domini mentiti sunt ei. » Dicturus es, et quid eis fecit? Non vivunt? Non auras carpunt; non lucem hauriunt? Non fontes potant? Non fructus terræ edunt? « Et erit tempus eorum in æternum. »

XX. Nemo sibi ergo blandiatur, quia quasi ad torcular pertinet: bonum est illi, si ad oleum in torculari pertineat. Non sibi polliceatur unusquisque habens facta nefaria, quæ regnum Dei non possidebunt, et dicat sibi: « Quo- » niam habeo signum Christi et sacramenta Christi[3], » non delebor in æternum; et si purgor, per ignem salvus ero. Nam quid est quod ait Apostolus de his qui habent fundamentum? « Fundamentum aliud nemo potest po- » nere præter id quod positum est, quod est Christus Je- » sus. Quid est, inquiunt, quod sequitur? Unusquisque » autem super fundamentum videat quid superædificat. » Alius enim superædificat aurum, argentum, lapides

[1] Petr. II, 20 et 22. — [2] Rom. II, 4-6. — [3] Gal. V, 21.

» pretiosos : alius ligna, fœnum, stipulam : uniuscujus-
» que opus quale sit, ignis probabit : dies enim Domini
» declarabit; quia in igne revelabitur. Si cujus opus per-
» manserit quod superædificavit, mercedem accipiet :
» hoc est, quia super fundamentum justa opera ædifica-
» vit, aurum, argentum, lapides pretiosos. Si autem
» peccata, lignum, fœnum, stipulam : tamen propter
» fundamentum ipse salvus erit, sic tamen tanquam per
» ignem[1]. » Fratres, nimis timidus esse volo : melius est enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo quod non accipio, timens terreo : securos vos facerem, si securus fierem : ego ignem æternum timeo. « Et erit tempus » eorum in æternum, » non accipio nisi ignem æternum : de quo alio loco Scriptura dicit : « Ignis eorum non extin- » guetur, et vermis eorum non morietur[2]. » Sed de impiis dixit, ait aliquis, non de me; qui quamvis peccator sim, quamvis adulter, quamvis fraudator, quamvis raptor, quamvis perjurus; habeo tamen in fundamento Christum, Christianus sum, baptizatus sum : ego per ignem purgor, et propter fundamentum non pereo. Dic mihi iterum, Quid es? Christianus, inquis. Interim transi. Quid aliud? Raptor, adulter, et cætera de quibus Apostolus dicit, « Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non posside- » bunt[3]. » Certe ergo a talibus non correctus, de talibus commissis pœnitentiam non agens, regnum cœlorum speras? Non opinor. « Quoniam qui talia agunt, regnum Dei » non possidebunt. » Et ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit[4]. Tu nescis quid tibi pollicens, secundum duritiam tuam et cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Attende ergo ipsum judicem venientem. Bene : Deo gratias : Non tacuit senten-

[1] I Cor. III, 10-15. — [2] Isaï. LXVI, 24. — [3] Gal. V, 21. — [4] Rom. II, 4.

tiam definitivam, non misit foras reos et duxit velum. Ante voluit prænuntiare, quod disposuit facere. Nempe congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? Separabit eas, et alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram [1]. Numquid medius locus servatus est? Quid dextris dicturus est? « Venite benedicti Patris mei, percipite » regnum [2]. » Quid sinistris? « Ite in ignem æternum qui » paratus est diabolo et angelis ejus [3]. » Si non times mitti quo, vide cum quo. Si ergo opera illa omnia regnum Dei non possidebunt; imo non opera, sed qui talia agunt : nam opera talia in igne non erunt [4]. Non enim illo igne ardentes furaturi sunt et adulteraturi : sed qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Non ergo erunt a dextris cum illis quibus dicetur : « Venite benedicti Patris mei, » percipite regnum : quia qui talia agunt, regnum Dei non » possidebunt. » Si ergo a dextris non erunt, non restat nisi ut sint a sinistris. Sinistris quid dicet? « Ite in ignem » æternum. Quia erit tempus eorum in æternum. »

XXI. Expone ergo, inquit, nobis, ligna, fœnum, stipulam qui ædificant super fundamentum, quomodo non pereant, sed salvi fiant, sic tamen quasi per ignem. Obscura quidem illa quæstio, sed ut possum breviter dico. Fratres, sunt homines omnino contemptores sæculi hujus, quibus non est gratum quidquid temporaliter fluit, non hærent dilectione aliqua terrenis operibus, sancti, casti, continentes, justi, fortassis et omnia sua vendentes et pauperibus distribuentes, aut possidentes, tanquam non possidentes, et utentes hoc mundo tanquam non utentes [5]. Sunt autem alii qui rebus infirmitati concessis inhærent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suam, ut si perdiderit, conturbetur. Non appetit

[1] Matth. xxv, 32. — [2] Ibid. 34. — [3] Ibid. 41. — [4] Gal. v, 21. — [5] I Cor. vii, 30

uxorem alienam, sed sic inhæret suæ, sic miscetur suæ, ut modum non ibi teneat præscriptum tabulis, liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua, et habet cum fratre suo judicium. Talibus enim dicitur, « Jam quidem omnino delictum est in vobis, quia judicia » habetis vobiscum[1]. » Verum ipsa judicia in Ecclesia jubet agi, non ad forum trahi, tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius quam decet eum cui promissum est regnum cœlorum. Non totum cor sursum levat, sed aliquam partem ejus trahit in terra. Denique si veniat tentatio ducendi martyrii, illi qui habent in fundamento Christum, et ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos[2], quid dicunt ex hac opportunitate? « Bonum est mihi dissolvi, et esse cum » Christo[3]. » Alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, graviter conturbantur, fœnum et stipula et ligna ardent. Habent ergo linga, fœnum, stipulam super fundamentum; sed rerum concessarum, non illicitarum. Dico enim, fratres, possides fundamentum, hære cœlo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi aurum, argentum, et lapides pretiosos. Cum autem dixeris : Amo possessionem istam, timeo ne pereat; et imminet damnum, et tu contristaris : non quidem præponis eam Christo; nam sic amas possessionem istam, ut si dicatur tibi : Ipsam vis, an Christum? et si tristis eam perdis, plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fundamento : salvus eris tanquam per ignem. Audi aliud : Non potes tenere possessionem istam, nisi dixeris falsum testimonium. Et hoc non facere, Christum in fundamento ponere est : veritas enim dixit : « Os quod mentitur, occidit animam[4]. » Ergo si possessionem tuam diligis,

[1] I Cor. VI, 7. — [2] Id, III, 11. — [3] Philip. I, 23. — [4] Sap. I, 11.

non tamen propter illam facis rapinam, non propter illam dicis falsum testimonium, non propter illam facis homicidium, non propter illam falsum juras, non propter illam Christum negas : eo quod non propter illam facis hæc, Christum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, et contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, non aurum, aut argentum, aut lapides pretiosos; sed ligna, fœnum, stipulam. Salvus ergo eris, cum ardere cœperit quod ædificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blaphemias, sacrilegia, idololatrias, perjuria, putet se salvum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula : sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, et ipse salvus erit per idoneum fundamentum.

XXII. « Inimici Domini mentiti sunt ei, » dicendo : Eo ad vineam, et non eundo[1] : « Et erit tempus eorum, » non ad tempus, sed « In æternum. » Et qui sunt isti? « Et cibavit illos ex adipe frumenti[2]. » Nostis adipem frumenti, unde cibantur multi inimici, qui mentiti sunt ei. « Et cibavit illos ex adipe frumenti : » miscuit eos sacramentis suis. Et Judam, quando dedit buccellam, ex adipe frumenti cibavit[3]. Et inimicus Domini mentitus est ei, et erit tempus ejus in æternum. Et cibavit illos ex adipe » frumenti : et de petra melle saturavit eos. » O ingratos! « Cibavit ex adipe frumenti, et de petra melle satu» ravit eos. » In eremo de petra aquam produxit[4], non mel. Mel sapientia est, primatum dulcoris tenens in escis cordis. Quam multi ergo inimici Domini mentientes Domino cibantur, non solum ex adipe frumenti, sed etiam de petra melle, de sapientia Christi? Quam multi delec-

[1] Matth. xxi, 30.— [2] Psal. lxxx, 17.— [3] Joan. xiii, 26. — [4] Exod. xvii, 6.

tantur verbo ejus et cognitione sacramentorum ejus, solutione parabolarum ejus quam multi delectantur! quam multi clamant! Et non est hoc mel de quolibet homine, sed de petra. « Petra autem erat Christus [1]. » Quam multi ergo satiantur de melle isto, clamant, dicunt, Suave est: dicunt, Nihil melius, nihil dulcius vel intelligi vel dici potuit. Et tamen inimici Domini mentiti sunt ei. Nolo amplius immorari in rebus dolendis : quanquam terribiliter Psalmus ad hoc finitus sit, tamen a fine ejus, obsecro vos, recurramus ad caput : «Exultate Deo adjutori nostro.» Conversi ad Deum.

Et post verbum [2] :

XXIII. Non parum vestras mentes in nomine Christi divina spectacula tenuerunt et suspenderunt vos, non solum ad appetenda quædam, sed ad quædam etiam fugienda. Ista sunt spectacula utilia, salubria, ædificantia, non destruentia : imo et destruentia, et ædificantia; destruentia recentes deos, ædificantia fidem in verum et æternum Deum. Etiam in crastinum diem invitamus Charitatem Vestram. Cras illi habent, ut audivimus, mare in theatro : nos habeamus portum in Christo. Sed quoniam perendino die, id est, quarta sabbati, non possumus ad mensam Cypriani convenire, quia festivitas est sanctorum Martyrum, crastino ad ipsam mensam conveniamus.

[1] Cor. x, 4. — [2] Adhortatio ad tractatum in sequenti die audiendum, et ludos sæculares contemnendos.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXI.

I. « Psalmus ipsi Asaph[1]. » Psalmo huic titulum, sicut aliis qui similiter prænotantur, vel nomen ejus hominis indidit, a quo scriptus est, vel ejusdem nominis interpretatio; ut ad Synagogam, quod est Asaph, ejus intelligentia referatur : præsertim quia hoc et primus ejus versus assignat. Sic enim incipit : « Deus stetit in synagoga deo» rum. » Quos utique deos absit ut intelligamus deos Gentium, sive idola, sive aliquam præter homines cœlestem terrestremve creaturam : cum paulo post hunc versum idem iste Psalmus asserat, et quos deos intelligi velit, in quorum synagoga stetit Deus, apertius exprimat, ubi ait : « Ego dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes; » vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de » principibus cadetis[2]. » In horum ergo synagoga filiorum Altissimi, de quibus idem Altissimus per Isaïam dicit : « Filios genui et exaltavi, ipsi autem me spreverunt[3], » stetit Deus. In synagoga populum Israël accipimus : quia et ipsorum proprie Synagoga dicit solet, quamvis et Ecclesia dicta sit. Nostram vero Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam : sive discernendi causa, sive quod inter congregationem unde Synagoga, et convocationem unde Ecclesia nomen accepit, distet aliquid : quod scilicet congregari et pecora solent, atque ipsa proprie, quorum et greges proprie dicimus; convo-

[1] Psal. LXXI, 1. — [2] Ibid. 6, 7. — [3] Isaï. 1, 2.

cari autem magis est utentium ratione, sicut sunt homines. Unde ex persona ipsius Asaph in alio Psalmo canitur, « Quasi pecus factus sum apud te, et ego semper tecum [1]. » Quando utique quamvis uni vero Deo mancipatus videretur, pro magnis tamen ac summis bonis ab illo carnalia, terrena, temporalia requirebat. Invenimus eos sæpe etiam filios appellatos, non ea gratia quæ ad Novum Testamentum pertinet, sed illa quæ ad Vetus : quia et ipsa gratia est, qua elegit Abraham, et ex ejus carne tam magnum populum propagavit; qua nondum natos, « Jacob dilexit, » Esaü autem odio habuit [2]; » qua liberavit ex Ægypto, qua in terram promissionis ejectis Gentibus introduxit. Nisi enim et ipsa esset gratia, non utique de nobis, quibus non ad terrenum, sed ad regnum cœlorum capessendum data est potestas filios Dei fieri [3], in eodem mox Evangelio diceretur, quod accepimus gratiam pro gratia [4], id est, pro Testamenti Veteris promissionibus Testamenti Novi promissiones. Liquet igitur quantum existimo, in qua deorum synagoga steterit Deus.

II. Deinceps requirendum est, utrum Patrem, an Filium, an Spiritum sanctum, an ipsam Trinitatem accipere debeamus « Stetisse in synagoga deorum, in medio » autem deos discernere. » Quia et singulus quisque Deus, et ipsa Trinitas unus Deus. Non quidem facile est hoc eliquare : quia et non corporalem, sed spiritualem Dei præsentiam, quæ congruit ejus substantiæ, negari non potest adesse conditis rebus, mirabili videlicet et vix paucis intelligibili modo, cui dicitur : « Si ascendero in cœlum, » tu ibi es; si descendero in infernum, ades [5]. » Unde merito perhibetur stare Deus in congregatione hominum invisibiliter, sicut cœlum et terram ipse implet, quod per

[1] Psal. LXXII, 23. — [2] Malac. I, 2, 3. — [3] Joan. I, 12. — [4] Ibid. 16. — [5] Psal. CXXXVIII, 8.

Prophetam de se ipse prædicat[1] : nec tantum perhibetur, sed pro captu mentis humanæ utcumque cognoscitur stare in eis quæ creavit, si et homo stet et audiat eum, et gaudio gaudeat propter ejus intimam vocem[2]. Verumtamen, quantum arbitror, Psalmus iste insinuare aliquid molitur, quod ex quodam tempore factum est, ut staret Deus in synagoga deorum. Nam illa statio qua cœlum et terram implet, nec ad Synagogam proprie pertinet, nec tempore variatur. « Deus itaque stetit in synagoga deorum, » nimirum ille qui de se dixit : « Non sum missus nisi ad oves, » quæ perierunt domus Israël[3]. » Dicitur, et causa : « In » medio autem deos discernere. » Agnosco igitur Deum stetisse in synagoga deorum, « Quorum patres, et ex qui» bus Christus secundum carnem. » Ut enim staret Deus in synagoga deorum, ad hoc ex ipsis secundum carnem. Sed quid Deus? Neque enim quales illi, in quorum deorum synagoga stetit : sed sicut illic Apostolus sequitur, « Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula[4]. » Agnosco, inquam, stetisse : agnosco et in medio Deum sponsum, de quo amicus ejus quidam dicit : « In medio » vestrum stat, quem vos nescitis[5]. » Quippe de quibus paulo post in hoc Psalmo dicitur : « Nescierunt, neque » intellexerunt, in tenebris ambulant. » Testificatur et Apostolus, « Quoniam cæcitas ex parte Israël facta est, » ut plenitudo Gentium intraret[6]. » Stantem quippe in medio sui videbant eum : sed non eum videbant Deum, qualem se volebat videri, dicens : « Qui me vidit, vidit » et Patrem[7]. » Discernit autem deos, non eorum meritis, sed gratia sua, ex eadem conspersione faciens alia vasa in honorem, alia in contumeliam[8]. Quis enim te discer-

[1] Jerem. XXIII, 24. — [2] Joan. III, 29. — [3] Matth. XV, 24. — [4] Rom. IX, 5. — [5] Joan. I, 26. — [6] Rom. XI, 25. — [7] Joan. XIV, 9. — [8] Rom. IX, 21.

nit? « Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem » accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis [1]? »

III. Audi et vocem Dei discernentis, audi et vocem Domini dividentis flammam ignis [2]: « Usquequo judicatis » iniquitatem et facies peccantium sumitis [3]? » Sicut alibi: « Usquequo graves corde [4]? » Numquid et usque ad adventum ejus qui lumen est cordis? Dedi legem, duriter restitistis: misi Prophetas, injuriis affecistis, aut interfecistis, aut hæc agentibus connivistis. Sed ut illis nec loqui dignum sit, qui occiderunt servos Dei præmissos ad se: vos qui cum hæc fierent tacuistis, id est, vos qui eos qui tunc tacuerunt, velut innocentes imitari voluistis: « Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccantium » sumitis? » Numquid etiam nunc et ipse hæres veniens occidendus est? Nonne ipse propter vos sine patre esse voluit tanquam pupillus? Nonne propter vos esurivit et sitivit ut egenus? Nonne ad vos clamavit: « Discite a me, » quia mitis sum et humilis corde [5]? » Nonne pauper factus est, cum dives esset, ut ipsius paupertate ditaremini [6]? « Judicate ergo pupillo et egeno, humilem et pauperem » justificate [7]. » Non illos propter se superbos et divites, sed istum propter vos humilem et pauperem, justum credite, justum prædicate.

IV. Sed invidebunt ei, nec omnino parcent, dicentes: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit » hæreditas [8]. Auferte ergo inopem, et pauperem de » manu peccatoris eruite [9]. » Hæc dicta sunt, ut sciretur in eo populo, in quo natus et occisus est Christus, nec illos fuisse immunes a tanto scelere, qui cum essent tantæ multitudinis, ut eos sicut Evangelium loquitur, timerent

[1] I Cor. IV, 7. — [2] Psal. XXVIII, 7. — [3] Id. LXXXI, 2. — [4] Id. IV, 3. — [5] Matth. XI, 29. — [6] 2 Cor. VIII, 9. — [7] Psal. LXXXI, 3. — [8] Matth. XXI, 38. — [9] Psal. LXXXI, 4.

Judæi, et propterea in Christum manum mittere non auderent[1], postea conniverunt, cumque interimi a malignis et invidis Judæorum principibus permiserunt: qui si voluissent, timerentur semper, ut nunquam in illum sceleratorum prævalerent manus. De his quippe et alibi dicitur: « Canes muti nescierunt latrare[2]. » De his etiam illud: « Ecce quomodo justus periit, et nemo considerat[3]. » Periit, quantum in ipsis est, qui eum perdere voluerunt: nam quomodo ille posset perire moriendo, qui eo modo potius quod erat perditum requirebat? Porro si isti juste increpantur, meritoque arguuntur, qui tantum scelus fieri dissimulando siverunt: quomodo increpandi aut ne increpandi quidem, sed qua severitate damnandi sunt, qui hoc consilio malitiaque fecerunt?

V. Verumtamen omnibus, quod sequitur, rectissime congruit: « Nescierunt et non intellexerunt, in tenebris » ambulant[4]. Quia et illi si cognovissent, nunquam Do- » minum gloriæ crucifixissent[5]: » et illi si cognovissent, nunquam Barabbam liberandum, et Christum crucifigendum petere consensissent. « Sed quoniam supra memorata » cæcitas ex parte Israël facta est donec plenitudo Gentium » intraret[6]: » per hanc utique illius populi cæcitatem crucifixo Christo: « Movebuntur omnia fundamenta » terræ. » Sic mota sunt, et movebuntur, donec intret quæ prædestinata est Gentium plenitudo. Nam et in ipsa morte Domini terra mota est, et petræ scissæ sunt[7]. Et si intelligamus fundamenta terræ, terrenorum bonorum copia felices; recte prædictum est quod moverentur, vel admirando sic amari, sic coli humilitatem, paupertatem, mortem, velut magnam secundum ipsos miseriam Christi, vel ipsi quoque hujus mundi vana felicitate contempta,

[1] Luc. xii, 2. — [2] Isaï. lvi, 10. — [3] Id. lvii, 1. — [4] Psal. lxxxi, 5. — [5] I Cor. i, 8. — [6] Rom. xi, 25. — [7] Matth. xxvii, 51.

illam diligendo atque sectando. Ita moventur omnia fundamenta terræ, cum partim mirantur, partim etiam commutantur. Sicut enim non absurde dicimus fundamenta cœli, quibus regnum cœlorum superædificatur in sanctis et fidelibus, quos dicit Scriptura lapides vivos [1] : quorum fundamentum est primitus ipse Christus ex Virgine, de quo dicit Apostolus : « Fundamentum aliud nemo potest » ponere præterquam quod positum est, quod est Chris- » tus Jesus [2] : » deinde ipsi Apostoli et Prophetæ, quorum auctoritate locus cœlestis eligitur, ut eam sectando coædificemur ; unde dicit ad Ephesios : « Jam non estis » peregrini et inquilini, sed estis cives sanctorum et do- » mestici Dei, superædificati supra fundamentum Aposto- » lorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide » existente Christo Jesu, in quo omnis ædificatio compacta » crescit in templum sanctum in Domino [3] : » ita non inconvenienter fundamenta terræ intelliguntur, quorum terrenam felicitatem præpollentem atque potentem homines invidendo, eorum auctoritate ad hujusmodi bona concupiscenda pertrahuntur, et adipiscendo coædificantur tanquam terra super terram, sicut in illo superno ædificio cœlum super cœlum : quia et peccatori dictum est : « Terra es, et in terram ibis [4] : » et, « Cœli enarrant glo- » riam Dei cum in omnem terram exiit sonus eorum, et » in fines orbis terræ verba eorum [5]. »

VI. Terrenæ autem felicitatis regnum superbia est, contra quam venit humilitas Christi, exprobrans eis quos vult ex humilitate filios Altissimi facere, atque increpans : « Ego dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes. Vos autem » sicut homines moriemini, et sicut unus ex principibus » cadetis [6]. » Sive ad illos dixerit : « Ego dixi : Dii estis,

[1] 2 Petr. II, 5. — [2] 1 Cor. III, 11. — [3] Ephes. II, 19-22. — [4] Gen. III, 19. — [5] Psal. XVIII, 2 et 5. — [6] Id. LXXXI, 6, 7.

» et filii Altissimi omnes. » Ad eos utique qui prædestinati sunt in vitam æternam : ad alios vero : « Vos autem » sicut homines moriemini, et sicut unus ex principibus » cadetis, » hoc modo etiam deos discernens : sive omnes simul increpat, ut obedientes correctosque discernat : « Ego, inquit, dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes : » id est, omnibus vobis promisi cœlestem felicitatem : « Vos » autem, » per infirmitatem carnis : « Sicut homines mo- » riemini ; » et per elationem animi : « Sicut unus ex prin- » cipibus, id est, diabolus, non extollemini, sed « Cadetis. » Velut si diceret : Cum tam pauci sint dies vitæ vestræ, ut cito sicut homines moriamini, non vobis prodest ad correctionem : sed tanquam diabolus, cujus dies in hoc sæculo multi sunt, quia carne non moritur, extollimini, ut cadatis. Per diabolicam quippe superbiam factum est, ut Christi gloriæ perversi et cæci principes Judæorum invidissent : per hoc vitium factum est, et fit, ut Christi usque ad mortem crucifixi humilitas vilescat eis, qui hujus sæculi diligunt excellentiam.

VII. Proinde ut hoc vitium sanetur, ex ipsius Prophetæ persona dicitur : « Surge Deus, judica terram [1]. » Tumuit enim terra, cum te crucifigeret : « Surge a mortuis, et ju- » dica terram. Quoniam tu disperdes in omnibus gentibus : » quid, nisi terram ? hoc est, eos qui terrena sapiunt, sive ipsum affectum in credentibus terrenæ cupidatis et elationem absumens ; sive non credentes, terram conterendam perdendamque discernens. Sic per membra sua quorum conversatio in cœlis est, judicat terram, et disperdit in omnibus gentibus. Nec prætereundum, quod nonnulli codices habent : « Quoniam tu hæreditabis in omnibus » gentibus. » Quia et hoc non inconvenienter accipitur, neque ut simul utrumque sit quidquam repugnat. Fit ergo

[1] Psal LXXXI, 8.

hæreditas ejus per charitatem, quam suis præceptis et gratia misericorditer excolendo, terrenam disperdit cupiditatem.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXII.

I. Psalmi hujus titulus est : « Canticum Psalmi Asaph[1]. » Jam sæpe diximus quid interpretetur Asaph, id est, Congregatio. Homo ergo ille qui vocabatur Asaph, in figura congregationis populi Dei in multorum Psalmorum titulis ponitur. Græce autem congregatio Synagoga dicitur, quod velut proprium nomen Judæorum populus tenuit, ut Synagoga appellaretur : sicut populus christianus usitatius vocatur Ecclesia, cum et ipse utique congregetur.

II. Populus itaque Dei in isto Psalmo dicit : « Deus, » quis similis erit tibi[2] ? » Quod ergo arbitror accommodatius accipi in Christo, quia in similitudine hominum factus, putatus est ab eis, a quibus contemptus est, cæteris hominibus comparandus : nam et inter iniquos deputatus est[3] ; sed ad hoc ut judicaretur. Cum autem veniet judicaturus, tunc fiet quod hic dicitur : « Deus, quis similis » erit tibi ? » Si enim Psalmi non solerent loqui ad Dominum Christum, non diceretur etiam illud, quod ipsi dictum esse nullus potest dubitare fidelium : « Thronus » tuus, Deus, in sæculum sæculi, virga directionis, virga » regni tui : dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem ; » propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis

[1] Psal. LXXXII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Isaï. LIII, 12.

» præ participibus tuis [1]. » Huic ergo et nunc dicitur : « Deus, quis similis erit tibi ? » Multis enim similis in humilitate esse voluisti, usque et latronibus, qui tecum sunt crucifixi[2] : sed in claritate cum venies, « Quis similis erit » tibi ? » Quid enim magnum dicitur, cum Deo dicitur : « Quis similis erit tibi? » nisi illa dicatur : « Qui similis » esse hominibus voluit, formam servi accipiens, in simi- » litudine hominum factus, et habitu inventus ut homo[3]?» Et ideo non ait : Quis similis est tibi ? quod utique recte diceretur, si hoc ad Divinitatem referretur. Quia vero ad formam servi relatum est, tunc ejus a cæteris hominibus dissimilitudo apparebit, quando apparebit in gloria. Ideo sequitur : « Nec taceas , neque compescaris, Deus. » Quia primo taquit, ut judicaretur : quando sicut agnus coram tondente se fuit sine voce, sic non aperuit os suum [4], et suam compescuit potestatem. Quam ut se compescere ostenderet, ad illam ejus vocem qua dixit : « Ego sum [5], » hi qui eum apprehendendum quærebant, redierunt retro, et ceciderunt. Quando ergo teneretur atque pateretur, nisi se ipse cohiberet atque compesceret, et quodam modo mitigaret? Nam et sic quidam interpretati sunt quod hic positum est , « Neque compescaris, Deus , » ut dicerent : « Neque mitescas, Deus. » Ipse alibi dicit : « Tacui, nun- » quid semper tacebo [6] ? » Cui dicitur hic : « Ne taceas : » de illo alibi dicitur, « Deus manifestus veniet, Deus noster, » et non silebit[7]. » Dicitur hic : « Ne taceas, » tacuit enim , ut judicaretur, quando venit occultus : non autem tacebit, ut judicet, quando veniet manifestus.

III. « Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui ode- » runt te extulerunt caput [8]. » Novissimos dies significare mihi videtur, quando hæc quæ nunc metu comprimun-

[1] Psal. XLIV, 7, 8. — [2] Luc. XIII, 33. — [3] Philip. II, 7. — [4] Isaï. LIII, 7. — [5] Joan. XVIII, 5. — [6] Isaï. XLII, 14. — [7] Psal. XLIX, 3. — [8] Id. LXXXII, 3.

tur, in liberam vocem eruptura sunt, sed plane irrationabilem, ut sonitus magis quam locutio vel sermo dicendus sit. Non itaque tunc odisse incipient, sed qui oderunt te, tunc levabunt caput. Nec capita, sed « Caput : » quando eo perventuri sunt, ut etiam illud caput habeant, quod extollitur super omne quod dicitur Deus, et quod colitur : ut in illo maxime impleatur, « Qui se exaltat humiliabi» tur [1] ? » et cum eum ille cui dicitur : « Ne taceas, neque » mitescas, Deus, » interficiet spiritu oris sui, et evacuabit illuminatione præsentiæ suæ [2].

IV. Super populum tuum malignaverunt consilium : » vel, sicut alii codices habent : « Astute cogitaverunt con» silium, et cogitaverunt adversus sanctos suos [3]. » Irridenter ista dicuntur. Quando enim valerent nocere populo vel plebi Dei, vel sanctis ejus qui noverunt dicere : « Si Deus pro nobis, quis contra nos [4] ? »

V. « Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente [5]. » Singularem numerum posuit pro plurali : sicut dicitur : Cujus est hoc pecus, etiamsi de grege interrogetur, et intelliguntur pecora. Denique alii codices, « De gentibus, » habent, ubi magis interpretes intellectum quam verbum secuti sunt. « Venite, et disperdamus eos de gente. » Ipse est ille sonus, quo sonuerunt magis quam locuti sunt, quoniam inaniter inania strepuerunt. « Et non memoretur » nominis Israël ultra. Hoc alii planius dixerunt : « Et » non sit memoria nominis Israël adhuc. » Quia « Me» moretur nominis, » in latina lingua inusitata locutio est : potius enim dici solet, memoretur nomen : sed eadem ipsa sententia est. Nam qui dixit : « Memoretur no» minis, » græcam transtulit locutionem. « Israël » autem hic debet intelligi utique semen Abrahæ, cui dicit Apos-

[1] Luc. XIV, 11. — [2] 2 Thess. II, 8. — [3] Psal. LXXXII, 4. — [4] Rom. VIII, 31. — [5] Psal. LXXXII, 5.

tolus : « Ergo Abrahæ semen estis, secundum promissio- » nem hæredes[1]. » Non Israël secundum carnem, de quo dicit : « Videte Israël secundum carnem[2]. »

VI. « Quoniam cogitaverunt unanimiter, simul adver- » sus te testamentum disposuerunt[3] : » quasi possent esse fortiores. Testamentum sane in Scripturis non illud solum dicitur, quod non valet nisi testatoribus mortuis : sed omne pactum et placitum testamentum vocabant. Nam Laban et Jacob testamentum fecerunt[4], quod utique etiam inter vivos valeret : et innumerabilia talia in divinis leguntur Eloquiis.

VII. Deinde incipit inimicos Christi commemorare sub quibusdam vocabulis Gentium : quorum vocabulorum interpretatio satis indicat quid velit intelligi. Talibus enim nominibus convenientissime figurantur veritatis inimici. Idumæi quippe interpretantur, vel Sanguinei, vel Terreni. Ismaëlitæ, Obedientes sibi, utique non Deo, sed sibi. Moab, Ex patre : quod in malo non intelligitur melius, nisi cum ipsa historia cogitatur, quod pater Lot filiæ suæ illlicite se utenti permixtus eum genuit ; quia ex ipsa re tale nomen accepit[5]. Bonus autem pater, sed sicut Lex, si quis ea legitime utatur, non inceste et illicite[6]. Agareni, Proselyti, id est, advenæ : quo nomine significantur inter inimicos populi Dei, non illi qui cives fiunt ; sed qui in animo alieno atque adventitio perseverant, et nocendi occasione inventa se ostendunt. Gebal, Vallis vana, id est, fallaciter humilis. Amon, Populus turbidus, vel populus mœroris. Amalech, Populus linguens ; unde alibi dictum est : « Et inimici ejus terram linguent[7]. » Alienigenæ quamvis et ipso nomine latino se indicent alienos, et ob hoc consequenter inimicos, tamen in hebræo dicuntur

[1] Gal. III, 29. — [2] I Cor. X, 18. — [3] Psal. LXXXII, 6 — [4] Gen. XXXI, 44. — [5] Gen XIX, 36, 37. — [6] I Tim. I, 8. — [7] Psal. LXXI, 9.

Philistiim, quod interpretatur, Cadentes potione, velut quos fecit ebrios luxuria sæcularis. Tyrus lingua hebræa dicitur Sor : quod sive angustia, sive tribulatio interpretetur, secundum illud accipiendum est in his inimicis populi Dei, quod ait Apostolus : « Tribulatio et angustia in » omnem animam hominis operantis malum [1]. » Omnes ergo hi sic enumerantur in hoc Psalmo : « Tabernacula » Idumæorum et Ismaëlitæ, Moab et Agareni, Gebal et » Amon et Amalech, et alienigenæ cum habitantibus » Tyrum [2]. »

VIII. Et tanquam indicans causam, quare sint inimici populo Dei, adjungit et dicit : « Etenim Assur venit cum » illis [3]. » Assur autem pro ipso diabolo figurate intelligi solet, qui operatur in filiis diffidentiæ [4], tanquam in vasis suis, ut oppugnent populum Dei. « Facti sunt, inquit, in » adjutorium filiis Lot. Quia omnes inimici, operante in se principe suo diabolo, « Facti sunt in adjutorium filiis » Lot, » qui interpretatur, Declinans. Angeli autem apostatici bene intelliguntur tanquam filii declinationis : a veritate quippe declinando, in satellitium diaboli discesserunt. Hi sunt de quibus dicit Apostolus : « Non est vobis » colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus » principes et potestates et rectores mundi tenebrarum » harum, adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus [5]? » Quapropter istos invisibiles inimicos adjuvant homines infideles, in quibus operantur ad oppugnandum populum Dei.

IX. Jam nunc videamus quid imprecetur propheticus spiritus, magis prædicens quam maledicens. « Fac illis, » inquit, sicut Madiam et Sisaræ, sicut Jabin in torrente » Cison. Disperierunt in Endor, facti sunt ut stercus ter-

[1] Rom. II, 9. — [2] Psal. LXXXII, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Ephes. II, 2. — [5] Ephes. VI, 12.

» ræ[1]. » Hos omnes secundum historiam populus Israël, qui tunc erat populus Dei, debellavit et vicit[2] : sicut etiam illos quos deinceps commemorat dicens : « Pone principes » eorum sicut Oreb et Zeb et Zebee et Salmana[3]. » Interpretationes autem eorum nominum istæ sunt. Madiam interpretatur, Declinans judicium : Sisara, Gaudii exclusio : Jabin, Sapiens. Sed in his inimicis a populo Dei superatis, ille intelligendus est sapiens, de quo Apostolus dicit : « Ubi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor hujus sæculi[4]?» Oreb, Siccitas : Zeb, Lupus : Zebbe, Victima, sed lupi ; habet enim et ipse victimas suas. Salmana, Umbra commotionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono vincit populus Dei. Porro autem Cison, in quo torrente victi sunt, iterpretatur, Duritia eorum. Endor, ubi perierunt, interpretatur, Fons generationis, sed utique carnalis, cui dediti perierunt : non curantes regenerationem, quæ perducit ad vitam, ubi non nubent, neque uxores ducent, non enim incipient mori[5]. Merito ergo de his dictum est : « Facti sunt ut stercus terræ : » de quibus nihil propagatum est, nisi terrena fœcunditas. Sicut ergo illi omnes in figura superati sunt a populo Dei, sic istos inimicos precatur in veritate superari.

X. « Omnes, inquit, principes eorum, qui dixerunt : » Hæreditate possideamus sanctuarium Dei[6]. » Ipse est sonitus inanis, quo, ut supra dictum est, inimici tui sonuerunt. Sanctuarium autem Dei, quid intelligendum est, nisi templum Dei, de quo Apostolus ait : « Templum enim » Dei sanctum est, quod estis vos[7]? » Nam quid aliud inimici, nisi populum Dei possidere, id est, subjugare moliuntur, ut cedat in eorum impias voluntates?

[1] Psal. LXXXII, 10, 11. — [2] Judic. IV, 15, 16, etc. — [3] Psal. LXXXII, 12. — [4] I Cor. I, 20. — [5] Matth. XXI, 30. — [6] Psal. LXXXII, 13. — [7] I Cor. II, 17.

XI. Sed quid sequitur? « Deus meus, pone illos ut ro- » tam[1]. » Convenienter quidem accipitur, ut non sint in eo quod cogitant stabiles : verumtamen etiam sic recte posse intelligi existimo, « Pone illos ut rotam, » quod rota ex his quæ retro sunt extollitur, ex his quæ ante sunt dejicitur : sic fiunt omnes inimici populi Dei. Non enim hæc optatio, sed prophetatio est. Adjungit etiam : « Sicut » stipulam ante faciem venti. » Faciem dicit præsentiam. Nam quæ facies est venti, cui nulla liniamenta sunt corporis; cum sit motus, id est, quasi fluctus aëris? Ponitur autem pro tentatione, qua levia et inania corda rapiuntur.

XII. Levitatem porro, qua facile consentitur ad mala, gravis sequitur cruciatus : unde deinceps dicitur : « Sicut » ignis qui comburit sylvam, sicut flamma comburens » montes : ita persequeris illos in tempestate tua, et in » ira tua conturbabis eos[2]. » Sylvam dixit propter sterilitatem, montes propter elationem : tales enim sunt inimici populi Dei, inanes justitiæ, pleni superbia. Ignem vero et flammam dicens, hoc idem alio nomine repetivit, quo intelligi voluit judicantem atque punientem Deum. Quod autem ait : « In tempestate tua; » hoc idem consequenter exposuit dicens : « In ira tua : » et quod supra dixit : « Persequeris eos; » hoc postea, « Conturbabis eos. » Meminerimus sane iram Dei sine ulla affectione turbulenta intelligere. Ira quippe ejus dicitur, ratio justa vindictæ : tanquam si lex dicatur irasci, cum ministri ejus secundum eam commoti vindicant.

XIII. « Imple, inquit, facies eorum ignominia, et » quærent nomen tuum, Domine. » Hoc sane illis bonum et optabile prophetatur : nec prophetaretur, nisi essent in ea societate inimicorum populi Dei etiam tales homines,

[1] Psal. LXXXII, 15, 16. — [2] Ibid. 17.

quibus hoc ante ultimum judicium præstaretur; quia et nunc idem ipsi sunt; et ipsum corpus est inimicorum secundum invidentiam qua æmulantur populum Dei. Et nunc ubi possunt, et sonant et levant caput; sed particulatim, non universaliter sicut in fine sæculi, novissimo imminente judicio. Tamen ipsum corpus est, et in his qui inde credituri sunt, atque in corpus aliud transituri; (horum enim facies salubriter impletur ignominia, ut quærant nomen Domini:) et in illis qui usque in finem in eadem malitia perseverant, qui ponuntur ut stipula ante faciem venti, et sylvæ montibusque infructuosis similes, comburuntur. Ad quos denuo revertitur, dicens: « Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi[1]. » Non enim in sæculum sæculi conturbantur, qui quærunt nomen Domini: sed respicientes ignominiam peccatorum suorum, ad hoc conturbantur, ut quærant nomen Domini, per quod non conturbentur.

XIV. Rursusque ad hos redit, qui in eadem societate inimicorum ad hoc confundendi sunt, ne confundantur in æternum; et ad hoc perdendi in quantum mali sunt, ut boni facti inveniantur in æternum. De his enim cum dixisset. « Et confundantur, et pereant; » statim subjecit, « Et cognoscant quia nomen tibi Dominus, tu solus altis- » simus in omni terra[2]. » Ad hanc cognitionem venientes sic confundantur, ut placeant; sic pereant, ut permaneant. « Cognoscant, inquit, quia nomen tibi Dominus: » tanquam non vero nec suo nomine nuncupentur, quicumque alii domini nominantur, quoniam serviliter dominantur, et vero Domino comparati nec domini sunt: sicut dictum est: « Ego sum qui sum[3]; » tanquam non sint ea quæ facta sunt, si comparentur ei a quo facta sunt. Quod vero adjunxit, « Tu solus altissimus in omni terra, »

[1] Psal. LXXXII, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Exod. III, 14.

vel, sicut alii codices habent, « Super omnem terram : » utique et in omni cœlo, vel super omne cœlum : sed hoc dicere maluit, quo terrena superbia premeretur. Desinit enim superbire terra, id est, homo, cui dictum est, « Terra es[1] : » et « Quid superbit terra et cinis[2]? » Cum cognoscit Dominum esse altissimum super omnem terram, id est, nullius hominis cogitationes valere adversus eos, qui secundum propositum vocati sunt, et de quibus dicitur, « Si Deus pro nobis, quis contra nos[3]? »

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXIII.

I. Psalmus iste[4] « Pro torcularibus[5], » inscribitur. Et quantum advertit nobiscum Charitas Vestra, (quia vos intentissime audire advertebamus,) nihil in ejus textu dictum est, vel de prelo, vel de fiscinis, vel de lacu, vel de instrumentis aut ædificio torcularis; omnino nihil in eo tale audivimus. Unde quid sibi velit titulus ejus, quod inscribitur : « Pro torcularibus, » non parva quæstio est. Profecto enim si post istum titulum aliquid de talibus rebus diceret, quales commemoravi, crederetur a carnalibus vere ista visibilia torcularia voluisse cantare : quia vero titulum imposuit « Pro torcularibus, » et nihil postea in omni versu Psalmi dixit de his torcularibus notissimis oculis nostris; non dubitatur esse alia torcularia, quæ nos hic quærere et intelligere voluit Spiritus Dei. Quapropter quid agatur in his visibilibus torcularibus recordemur, et hoc

[1] Gen. III, 19. — [2] Eccli. X, 9. — [3] Rom. VIII, 28 et 31. — [4] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 2-4. — [5] Psal. LXXXIII, 1.

videamus quemadmodum spiritaliter geratur in Ecclesia. Uva certe pendet in vitibus, et oliva in arboribus; (his enim duobus fructibus solent torcularia præparari:) et quandiu pendent in fruticibus suis, tanquam libero aëre perfruuntur; et nec uva vinum est, nec oliva oleum, ante pressuram. Sic sunt homines quos prædestinavit Deus ante sæcula conformes fieri imaginis unigeniti Filii sui [1], qui præcipue in passione magnus botrus expressus est. Hujusmodi ergo homines antequam accedant ad servitutem Dei, fruuntur in sæculo tanquam deliciosa libertate, velut uvæ aut olivæ pendentes : sed quoniam dictum est, « Fili, » accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, » et præpara animam tuam ad tentationem [2] : » accedens quisque ad servitutem Dei, ad torcularia se venisse cognoscat; contribulabitur, conteretur, comprimetur; non ut in hoc sæculo pereat, sed ut in apothecas Dei defluat. Exuitur carnalium desideriorum integumentis, quasi vinaciis : hoc enim ei contigit in desideriis carnalibus, propter quæ et Apostolus dicit : « Exuite vos veterem homi- » nem, et induite novum [3]. » Hoc totum non fit nisi de pressura. Propterea torcularia nominantur Ecclesiæ Dei hujus temporis.

II. Sed in torcularibus positi qui sumus? Filii Core. Sic enim additum est, « Pro torcularibus, filiis Core. » Filios Core interpretatos habemus Filios calvi, quantum nobis qui illam linguam noverunt, per ministerium quod Deo debebant, interpretari potuerunt : et in hoc non defugio magnum mysterium intueri, et adjuvante Domino invenire vobiscum. Non enim tanquam a filiis pestilentiæ omnis est irridenda calvities; ne cum quisque sacratam calvitiem irriserit, a dæmoniis dissipetur. Nam et Elisæus ibat, et insensati pueri clamaverunt post eum, « Calve,

[1] Rom. VIII, 29. — [2] Eccli. II, 1. — [3] Coloss. III, 9.

» calve : » et propter sacramentum implendum, conversus ad Dominum petivit, ut eos ursi de sylva exeuntes comederent [1]. Abrepta est quidem illorum infantia in exitium vitæ de hoc sæculo; mortui sunt pueri, senes quandoque morituri : verumtamen sacramenti terror datns est hominibus. Elisæus enim personam cujusdam tunc gerebat, cujus filii sumus, filii Core, Domini scilicet nostri Jesu Christi. Jam occurrit Charitati Vestræ ex Evangelio, quare calvus gerebat personam Christi, recordamini quod in Calvariæ loco crucifixus est [2]. Sive ergo hoc interpretatur « Filiis Core, » sicut secuti priores diximus; sive aliud aliquid, quod nos forsitan latet; interim quod occurrit, videte quia plenum est sacramento. Filii Core, filii Christi. Nam et filios suos dicit sponsus, cum ait : « Non » possunt filii sponsi jejunare, quandiu cum illis est spon» sus [3]. » Christianorum sunt ergo ista torcularia.

III. In pressuris autem constituti ad hoc conterimur, ut amore nostro, quo ferebamur in ista mundana, sæcularia, temporalia, fluxa atque peritura, passi in eis in hac vita tormenta et tribulationes pressurarum et abundantiam tentationum, incipiamus quærere illam quietem, quæ non est de hac vita, nec de hac terra : et fit Dominus, ut scriptum est, « Refugium pauperi [4]. » Quid est « Pau» peri? » Tanquam destituto, sine ope, sine auxilio, sine aliqua re, de qua in terra præsumat. Talibus enim pauperibus adest Deus. Quia homines etsi abundent pecunia in hac terra, respiciunt quod ait Apostolus, « Præ» cipe divitibus hujus mundi non superbe sapere, neque » sperare in incerto divitiarum [5]. » Et considerantes quam sit incertum unde gaudebant, antequam accederent ad servitutem Dei, id est, antequam introirent in torcu-

[1] 4 Reg. II, 23, 24. — [2] Matth. XXVII, 33. — [3] Id. IX, 15. — [4] Psal. IX, 10. — [5] I Tim. VI, 17.

laria, vident ex ipsis divitiis vel habere se pressuras cogitationum, quomodo ea gubernentur, quomodo custodiantur; vel si paululum inclinaverint cupiditatem ut ea diligant, plus eos impleri timoribus quam fructibus. Quid enim tam incertum, quam res volubilis? Nec immerito ipsa pecunia rotunda signatur, quia non stat. Tales ergo etsi habeant aliquid, pauperes sunt. Qui vero nihil horum habent, et habere desiderant, inter reprobandos divites computantur. Non enim attendit Deus facultatem, sed voluntatem. Pauperes igitur destituti omne ope sæculari, quia etsi ea circumfluant, intelligunt quam incerta sint; et ingemiscentes ad Deum, nihil habentes in hoc sæculo quo delectentur, quo teneantur, in abundantia pressurarum et tentationum tanquam in torcularibus constituti, defluant vinum, defluant oleum. Quæ sunt ista nisi bona desideria? Restat enim illis desiderandus Deus, jam non amant terram. Amant enim qui fecit cœlum et terram. Amant, et nondum cum eo sunt. Desiderium eorum differtur, ut crescat; crescit, ut capiat. Non enim parvum aliquid daturus est Deus desideranti, aut parum exercendus est ad capacitatem tanti boni. Non aliquid Deus quod fecit daturus est, sed se ipsum qui fecit omnia. Ad capiendum Deum exercere, quod semper habiturus es diu desidera. Reprobati sunt in populo Israël, qui festinaverunt : assidue affectus iste reprehenditur in Scriptura festinantium. Qui sunt enim qui festinant? Qui conversi ad Deum, cum hic non invenerint requiem quam quærebant, et gaudia quæ promittebantur, tanquam in itinere deficientes, et longum sibi quiddam donec hoc sæculum vel hæc vita finiantur, restare arbitrantes, et quærentes hic aliquam requiem, quæ si habetur, falsa est; respiciunt retro, et decidunt a proposito : nec attendunt cum quanto

terrore dictum est : « Memento te uxoris Lot [1]. » Utquid enim statua salis effecta est [2], si non homines condit, ut sapiant? Ergo exemplum illius malum, tibi fit bonum, si caveris. Mementote, inquit, uxoris Lot. Respexit enim retro, unde liberata erat a Sodomis, et ibi remansit, unde respexit; ipsa in loco mansura, et transeuntes alios censitura. Liberati ergo a Sodomis præteritæ vitæ, non respiciamus retro. Nam hoc festinare est, non attendere quod promisit Deus, quia longe est, et respicere ad id quod proximum est, unde jam liberatus es. De talibus quid dicit apostolus Petrus? « Contigit illis res veri proverbii, » Canis conversus ad suum vomitum [3]. » Premebat enim pectus conscientia peccatorum, accepta indulgentia quasi vomuisti, et revelatum est pectus tuum; facta est bona conscientia ex mala conscientia : quid rursus converteris ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis tuis, tu quid eris oculis Dei?

IV. Unusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiendo pervenit, et quem vovit Deo, inde respicit retro, cum ipsum dimiserit. Verbi gratia, statuit castitatem conjugalem servare, inde enim incipit justitia, recessit a fornicationibus, et ab illa illicita immunditia : quando se ad fornicationes converterit, retro respexit. Alius ex munere Dei majus aliquid vovit, statuit nec nuptias pati : qui non damnaretur, si duxisset uxorem, post votum quod Deo promisit si duxerit, damnabitur : cum hoc faciat, quod ille qui non promiserat; tamen ille non damnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retro? Jam enim ante erat, iste autem illuc nondum pervenerat. Sic virgo, quæ si nuberet, non peccaret [4], sanctimonialis si nupserit, Christi adultera deputabitur.

[1] Luc. xvii, 32. — [2] Gen. xix, 26. — [3] 2 Petr. ii, 22. — [4] 1 Cor. vii, 28.

Respexit enim retro de loco quo accesserat. Sic quibus placet relicta omni spe sæculari et omni actione terrena, conferre se in societatem sanctorum, in communem illam vitam, ubi non dicit aliquis aliquid proprium, sed sunt illis omnia communia, et est illis anima una et cor unum in Deum [1]; quisquis inde recedere voluerit, non talis habetur qualis ille qui non intravit. Ille enim nondum accessit, iste retro respexit. Quapropter, charissimi, quomodo quisque potest, vovete, et reddite Domino Deo vestro quod quisque potuerit [2]; nemo retro respiciat, nemo pristinis suis delectetur, nemo avertatur ab eo quod ante est, ad id quod retro est: currat donec perveniat; non enim pedibus, sed desiderio currimus. Nullus autem in hac vita pervenisse se dicat. Quis enim potest tam perfectus esse quam Paulus? Et ait tamen : « Fratres, ego » me non arbitror apprehendisse : unum autem, quæ » retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum » intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei » in Christo Jesu [3]. » Vides Paulum adhuc currere, et te jam existimas pervenisse?

V. Si ergo sentis pressuras hujus mundi, etiam cum felix es, intellexisti te esse in torculari. Putatis enim, fratres mei, infelicitatem sæculi metuendam esse, et felicitatem non esse metuendam? Imovero nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit. Quomodo ergo cavenda et timenda est ipsa corruptrix, ne te blandiendo seducat? Ne incumbas in baculum arundinis : nam et hoc scriptum est, quosdam incumbere in baculum arundinis. Noli te credere [4], fragile est quo niteris, frangitur et interimit te. Si ergo felicitate tibi iste mundus arrideat, in pressura te computa, ut dicas : « Tribulatio-

[1] Act. II, 44, et IV, 34. — [2] Psal. LXXV, 12. — [3] Philip. III, 13, 14. — [4] 4 Reg. XVIII, 21.

» nem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi[1]. » Non dixit : Inveni tribulationem, nisi quamdam quæ latet. Quædam enim tribulatio quosdam in hoc sæculo latet, qui putant sibi bene esse, cum peregrinentur a Domino. « Quandiu enim sumus in corpore, inquit, peregrinamur » a Domino[2]. » Si a patre tuo homine peregrinareris, miser esses : a Domino peregrinaris, et felix es? Ergo sunt qui putant bene sibi esse. Qui autem intelligunt in qualibet circumflentia copiarum et voluptatum, quamvis ad nutum cuncta deserviant, quamvis nihil molestum irrepat, nihil adversum terreat, tamen in malo se esse quandiu peregrinantur a Domino, acutissimo oculo tribulationem et dolorem invenerunt, et nomen Domini invocaverunt. Talis est qui cantat in hoc Psalmo. Quis est? Corpus Christi. Quis est iste? Vos, si vultis; nos omnes, si volumus; omnes filii Core, et omnes unus homo, quia unum Christi corpus. Quomodo non est unus homo, qui unum caput habet? Caput omnium nostrum Christus est : corpus illius capitis omnes nos sumus. Et omnes in hac vita in torcularibus sumus. Si bene sapimus, jam ad torcularia venimus. Ergo in pressuris tentationum constituti, edamus hanc vocem, et præmittamus desiderium nostrum. « Quam dilectissima sunt, inquit, tabernacula tua, Domine » virtutum[3]! » Erat in tabernaculis quibusdam, id est, in torcularibus : sed desiderabat alia tabernacula ubi nulla pressura est. In his illuc suspirabat, ab his in illa per desiderii canalem quodam modo defluebat.

VI. Et quid sequitur? « Concupiscit et deficit anima » mea in atria Domini[4]. » Parum est, « Concupiscit et » deficit : » sed quo deficit? « In atria Domini. » Defecit uva pressa : sed quo defecit? In vinum et in lacum, et in apothecæ requiem, servanda in quiete magna. Hic desi-

[1] Psal. cxiv, 3. — [2] 1 Cor. v, 6. — [3] Psal. lxxxiii, 2. — [4] Ibid. 3.

deratur, ibi capitur : hic suspiratur, ibi gaudetur : hic oratur, ibi laudatur : hic gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi quasi dura hic nemo aversetur, nemo quasi nolit pati. Metuendum est, ne uva, dum torcular timet, ab avibus vel a feris comedatur. In magna videtur tristitia esse, cum dicit : Concupiscit et deficit anima mea in atria Do- » mini : » non enim habet quod desiderat. Sed numquid sine gaudio est? Quo gaudio? Quod ait Apostolus : « Spe » gaudentes. » Ibi jam re gaudebit, modo adhuc spe. Ideoque qui spe gaudent, quia certi sunt se accepturos, tolerant in torculari omnes pressuras. Propterea et ipse Apostolus cum dixisset : « Spe gaudentes; » quasi his loqueretur, qui jam in torculari sunt; addidit statim : « In » tribulatione patientes. In tribulatione, inquit, patien- » tes : quid deinde? In oratione tolerantes [1]. » Quid est, « Tolerantes? » Quia differimini. Oratis et differimini, tolerate quod differimini. Toleretur quod differtur; quia cum venerit, non aufertur.

VII. Audisti gemitum in torculari : « Desiderat et deficit » anima mea in atria Domini : » audi unde duret, spe gaudens : « Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum » vivum. » Exultaverunt hic in illud. Unde exultatio, nisi de spe? Quo exultaverunt? « In Deum vivum. » Quæ tibi exultaverunt? « Cor meum et caro mea. » Unde exultaverunt? « Nam et passer, inquit, invenit sibi domum, ut » turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos [2]. » Quid est hoc? Duo dixerat, et duo reddidit in similitudinibus avium : dixerat exultasse cor suum, et carnem suam, et his duobus reddidit passerem et turturem : cor tanquam passer, caro tanquam turtur. Invenit sibi domum passer, invenit sibi domum cor meum. Exercet pennas in virtutibus hujus temporis, in ipsa fide et spe et charitate, quibus

[1] Rom. XII, 12. — [2] Psal. LXXXIII, 4.

volet in domum suam : et cum venerit permanebit, et jam querula vox passeris quæ hic est, non erit ibi. Nam ipse est querulus passer, de quo in alio Psalmo dicit : « Sicut » passer singularis in tecto[1]. » De tecto volat ad domum. Jam sit in tecto, calcet domum carnalem : habebit quemdam cœlestem locum, perpetuam domum : passer iste finiet querelas suas Turturi autem dedit et pullos, id est, carni : « Invenit nidum turtur, ubi ponat pullos suos. » Passer domum, turtur nidum, et nidum utique ubi ponat pullos suos. Domus tanquam ad sempiternum eligitur, nidus ad tempus congeritur. Corde cogitamus Deum, tanquam volante passere ad suam domum : carne autem agimus opera bona. Videtis enim per carnem sanctorum quanta bona fiant : per hanc enim operamur, quæ jussi sumus operari, quibus adjuvamur in hac vita. « Frange » esurienti panem tuum, et egenum sine tecto induc in » domum tuam ; si videris nudum, vesti[2] : » et cætera talia quæ nobis præcepta sunt, non operamur nisi per carnem. Passer ergo ille qui cogitat domum suam, non recedit a turture quærente sibi nidum, ubi ponat pullos suos : non enim abjicit illos ubicumque, sed invenit sibi nidum, ubi eos ponat. Dicimus autem, fratres, quod nostis : Quanti videntur præter Ecclesiam bona operari : Quam multi etiam Pagani pascunt esurientem, vestiunt nudum, suscipiunt hospitem, visitant ægrotum, consolantur inclusum? Quam multi hæc faciunt? Quasi videtur parere turtur : sed non sibi invenit nidum. Quam multa multi hæretici non in Ecclesia operantur, non in nido pullos ponunt? Conculcabuntur et conterentur ; non servabuntur, non custodientur. In hujus enim carnis operatricis persona posita est quædam mulier ab apostolo Paulo, cum ait : « Adam non est seductus, mulier autem

[1] Psal. CI, 8. — [2] Isaï. LVIII, 7.

» seducta est[1]. » Postea enim Adam consensit mulieri : nam a serpente mulier seducta est[2]. Nec modo potest aliqua mala suasio nisi carnis tuæ primo desiderium commovere, cui postea si mente consenseris, cecidit et passer : si autem vincuntur desideria carnis, tenentur membra ad opera bona, arma concupiscentiæ auferuntur ; et incipit turtur habere pullos. Propterea quid ibi ait Apostolus? « Salva autem erit per filiorum generationem[3]. » Mulier vidua sine filiis, si perseveret, nonne beatior erit[4]? Numquid salva non erit, quia non parit filios? Virgo Dei non melior erit? numquid salva non erit, quia filios non habet? aut ad Deum non pertinet? Salva ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur, per filiorum generationem, id est, si faciat opera bona. Sed non ubicumque turtur inveniat nidum sibi, ubi ponat pullos suos : in fide vera, in fide catholica, in societate unitatis Ecclesiæ pariat opera sua. Propterea et de illa cum loqueretur Apostolus, ita subjecit : « Salva autem erit per filiorum generationem, » si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione, » cum sobrietate[5]. » Permanendo ergo in fide, ipsa fides nidus est pullorum tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ dignatus est Dominus præbere tibi unde nidum faceres : indutus est enim fœno carnis, ut ad te veniret. In ista fide pone pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qui enim sunt nidi, vel quis est nidus? sequitur statim : « Altaria tua, Domine virtutum. » Cum dixisset : « Et turtur invenit sibi nidum, ubi ponat pullos » suos ; » quasi quæsisses : Quem nidum? « Altaria tua, » Domine virtutum, Rex meus et Deus meus. » Quid est, « Rex meus et Deus meus? » Qui regis me, qui creasti me.

[1] I Tim. II, 14. — [2] Gen. III, 6. — [3] I Tim. II, 15. — [4] I Cor. VII, 40. — [5] I Tim. II, 15.

VIII. Sed hic nudus est, et hic peregrinatio, et hic suspirium, et hic tritura, et hic pressura, quia hic torcular : quid est autem quod desiderat? quid concupiscit; quo it? quo tendit desiderium nostrum? quo nos rapit? Hic positus illa meditatur, positus inter tentationes, positus inter pressuras, positus in torcularibus, suspirans in superna promissa; quasi quid ibi acturus, jam præmeditatur gaudia futura. « Beati, inquit, qui habitant in domo » tua[1]. » Unde beati? Quid habituri? quid acturi? Omnes qui beati dicuntur in terra, habent aliquid, et agunt aliquid. Beatus est homo ille, tot prædiis, tanta familia, tanto auro et argento : habendo beatus dicitur. Beatus est, ad illos honores pervenit, ad proconsulatum, ad præfecturam : agendo beatus dicitur. Ergo aut habendo, aut agendo. Unde autem ibi beati? Quid habituri? quid acturi? Quid habituri, jam supra dixi : « Beati qui habitant in » domo tua. » Domum tuam si habueris, pauper es; domum Dei si habueris, dives es. In domo tua timebis latrones, domui Dei murus ipse Deus est. « Beati ergo qui » habitant in domo tua. » Possident Jerusalem cœlestem sine angustia, sine pressura, sine diversitate et divisione limitum : omnes habent eam, et singuli habent totam. Magnæ illæ divitiæ. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? Omnium enim actionum humanarum mater necessitas. Jam, fratres, breviter dixi : Currite animo per quaslibet actiones, videte, si eas parit, nisi necessitas. Ipsæ memorabiles artes quæ magnæ videntur in subveniendo, patrocinia linguæ et adjutoria medicinæ; ipsæ sunt enim in hoc sæculo excellentes actiones : tolle litigatores, quibus opitulatur advocatus? tolle vulnera et morbos, quid curat medicus? Et omnes istæ actiones nostræ ad quotidianam vitam quæ exiguntur

[1] Psal. LXXXIII, 5.

et fiunt, ex necessitate veniunt. Arare, seminare, novellare, navigare, talia omnia opera quæ parit nisi necessitas et indigentia? Tolle famem, sitim, nuditatem, cui opus sunt ista omnia? Hæc etiam quæ nobis jubentur bona opera : nam ista quæ commemoravi honesta sunt, sed omnium hominum, (exceptis operibus pessimis loquor, detestabilibus operibus, flagitiis et facinoribus, homicidiis, effracturis, adulteriis, illa nec deputo inter actiones humanas :) hæc honesta loquor, non parit nisi necessitas, necessitas fragilitatis carnalis : Hæc etiam quæ dixi juberi nobis : « Frange esurienti panem tuum. » Cui frangis, ubi nemo esurit? « Egenum sine tecto induc in domum tuam[1]. » Quem hospitem suscipis, ubi omnes in patria sua vivunt Quem visitas ægrotum, ubi perpetua sanitate gaudent? Quem concordas litigiosum, ubi pax sempiterna est? Quem sepelis mortuum, ubi semper vivitur? Nihil ergo horum acturus es ex operibus honestis illis omnium hominum : nihil acturus es ex istis bonis operibus; quia isti pulli turturis jam volabunt de nido. Quid ergo? Jam dixisti quid habituri sumus : Qui habitant in domo tua, beati sunt. Dic etiam quid actuii sunt, quia non ibi video aliquas necessitates, quæ me impellant ad agendum. Ecce modo quod loquor et disputo, necessitas parit. Numquid enim ibi talis disputatio erit, quasi quæ doceat ignaros, quasi quæ commemoret obliviosos? Aut vero in illa patria Evangelium recitabitur, ubi ipsum Dei Verbum contemplabitur? Ergo quia dixit iste desiderans et suspirans ex voce nostra, quid habituri sumus in illa patria cui suspiratur, et ait : « Beati qui habitant in domo tua : » dicat et quid acturi sumus. « In sæcula sæculorum laudabunt te. » Hoc erit totum negotium nostrum, sine defectu Alleluia. Non vobis, fratres, videatur quasi fastidium ibi futurum : quia

[1] Isaï. LVIII, 7.

si modo hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos avertit. Et quia non tantum delectat quod non videtur, si tanta alacritate in ipsa pressura et fragilitate carnis laudamus quod credimus, quomodo laudabimus quod videbimus? Cum absorpta fuerit mors in victoriam, cum mortale hoc induerit immortalitatem, et corruptibile hoc induerit incorruptionem [1], nemo dicet, Diu steti : nemo dicet, Diu jejunavi, diu vigilavi. Stabilitas enim magna ibi, et ipsa immortalitas jam corporis nostri suspendetur in contemplationem Dei. Et si modo verbum hoc quod vobis erogamus, tandiu fragilitatem carnis nostræ stantem tenet, quid nobis faciet illud gaudium? quomodo nos mutabit? « Similes enim ei erimus, quoniam videbi» mus eum sicuti est [2]. » Jam similes illi, quando deficiemus? quo avertemur? Securi ergo simus, fratres, non nos satiabit laus Dei, amor Dei. Si deficies ab amore, deficies a laude. Si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit; noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare. Ergo, « Beati qui » habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt » te. » Huic vitæ suspiremus.

IX. Sed quomodo illuc? « Beatus vir cujus est susceptio » ejus abs te, Domine [3]. » Intellexit ubi esset, quia per fragilitatem carnis suæ ad illam beatitudinem volare non posset : circumspexit pondera sua; quia dicitur alio loco : « Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam, et » deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitan» tem [4]. » Spiritus sursum vocat, pondus carnis deorsum revocat : inter duos conatus suspensionis et ponderis colluctatio quædam est; et ipsa colluctatio ad pressuram pertinet torcularis. Audi ipsam luctam de torculari ab

[1] I Cor. XV, 53, 54. — [2] I Joan. III, 2. — [3] Psal. LXXXIII, 6. — [4] Sap. IX, 15.

Apostolo expressam; quia et ipse ibi conterebatur, ibi premebatur. « Condelector, inquit, legi Dei secundum » interiorem hominem : video autem aliam legem in mem- » bris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum » me ducentem in lege peccati, quæ est in membris » meis. » Magna lucta, et evadendi magna desperatio, nisi subveniat de consequenti : « Infelix ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per » Jesum Christum Dominum nostrum[1]. » Ergo et hic in Psalmo isto vidit illa gaudia, cogitavit animo : « Beati qui » habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum » laudabunt te. » Sed quis illuc ascendet? Quid facio de carnis pondere? « Beati qui habitant in domo tua, in sæ- » cula sæculorum laudabunt te. Condelector enim legi » Dei secundum interiorem hominem. » Sed quid faciam? quomodo volabo? quomodo perveniam? « Video aliam » legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. » Dixit se infelicem, et dixit : « Quis me liberabit de cor- » pore mortis hujus, ut inhabitem in domo Domini, et » in sæcula sæculorum laudem eum? Quis me liberabit? » Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. » Sicut ergo in verbis Apostoli illi difficultati et quasi inextricabili luctæ subvenit quod subjecit : « Gratia Dei per » Jesum Christum Dominum nostrum : » sic et hic cum suspiraret flammante desiderio in domum Dei et in illas laudes Dei, considerata gravidine corporis sui et mole carnis suæ, et desperatione quadam suborta, rursus in spem evigilavit, et ait : « Beatus vir cujus est susceptio ejus abs » te, Domine. »

X. Quid ergo præstat Deus in hac gratia ei quem suscepit perducendum? Sequitur, et dicit : « Ascensus in corde » ejus. » Facit illi gradus, quibus ascendat. Ubi illi facit

[1] Roma. VII, 2-25.

gradus? In corde. Quanto ergo plus amaveris, tanto plus ascendes. « Ascensus, inquit, in corde ejus disposuit. » Quis? Qui suscepit eum: « Beatus enim, cujus est sus- » ceptio ejus abs te, Domine. » Quia per se non potest, opus est ut gratia tua suscipiat. Et quid facit gratia tua? Disponit ascensus in corde. Ubi disponit ascensus? « In corde, » in convalle plorationis. » Ecce habetis torcular convallem plorationis: ipsæ lacrymæ piæ contribulatorum, mustum sunt amantium. « Ascensus in corde ejus disposuit. » Ubi ergo disposuit? « In convalle plorationis. » Hic enim disposuit ascensus: « In convalle plorationis. » Hic enim ploratur, ubi seminatur. « Euntes, inquit, ibant et flebant, » mittentes semina sua[2]. » Ergo ascensus in corde tuo sint dispositi a Deo per gratiam ipsius. Amando ascende. Inde cantatur Canticum graduum. Et ubi tibi disposuit hos ascensus? « In corde, in convalle plorationis. » Dixit, ubi disposuit? quo disposuit? Quid disposuit? « As- » census. » Ubi? Intus « In corde. » In qua regione, et quasi habitationis loco? « In convalle plorationis. » Ut quo ascendatur? « In locum quem disposuit. » Quid est hoc, fratres, « In locum quem disposuit? » Quem locum diceret, quem disposuit, si dici posset? Dictum tibi est, « Ascensus disposuit in corde, in convalle plorationis. » Quæris quo? Quid tibi dicturus est? « Quod oculus non » vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit[3] » Collis est, mons est, terra est, pratum est; prope omnia ista dictus est locus ille. Sed quid sit per proprietatem, non per similitudinem, (Videmus enim nunc per speculum in ænigmate quid sit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem[4]:) quis explicet? Noli ergo quærere quo disposuit, « In locum quem disposuit. » Ipse novit quo, ipse novit qui disposuit quo te ducat, cujus ascensus in corde

[1] Psal. LXXXIII, 7. — [2] Id. CXXV, 6. — [3] I Cor. II, 9. — [4] Id. XIII, 12.

disposuit. Quid times ascendere, ne erret qui te ducit? Ecce in convalle plorationis disposuit ascensus, « In lo- » cum quem disposuit. » Ploramus modo. Unde? Ubi dispositi sunt nostri ascensus. Unde ploramus, nisi inde unde se miserum exclamabat Apostolus, quia videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ [1]? et unde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos facile justos esse posse quasi viribus nostris, antequam acciperemus mandatum : adveniente autem mandato, peccatum revixit : ego autem mortuus sum. Hoc ait Apostolus. Data est enim Lex hominibus, non quæ salvaret eos jam, sed per quam cognoscerent in qua ægritudine jacebant. Audi verba Apostoli : « Si enim data esset » Lex, quæ posset vivificare, omnino ex Lege esset jus- » titia : sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut » promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus[2] : » veniret gratia post Legem, inveniret hominem non solum jacentem, sed jam etiam confitentem et dicentem, « Miser » ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Et opportune veniret medicus ad convallem plorationis, et diceret : Certe cognovisti quia cecidisti, audi me ut surgas, qui me contempsisti ut caderes. Data est ergo Lex ut ægrum de morbo convinceret, qui sibi sanus videbatur : ut peccata demonstrarentur, non ut auferrentur. Demonstrato peccato per datam Legem, auctum est peccatum, quia peccatum est et contra Legem. « Occasione, » inquit, accepta, peccatum per mandatum operatum » est in me omnem concupiscentiam[3]. » Quid est, « Oc- » casione accepta per mandatum? » Acceptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere homines : victi concupiscentia, mandati etiam ipsius transgressione rei facti sunt. Sed quid ait Apostolus? « Ubi autem abundavit

[1] Rom. VII, 23. — [2] Galat. III, 21. — [3] Rom. VII, 8.

peccatum, superabundavit gratia[1] : » id est, auctus est morbus, commendata est medicina. Propterea, fratres, quinque illæ porticus Salomonis, numquid curabant ægrotos, ubi erat piscina in medio earum? « Et jacebant, in- » quit, ægroti in quinque porticibus[2] : » in Evangelio lectum habemus. Quinque illæ porticus, Lex est in quinque Libris Moysi. Ad hoc producebantur ægroti de domibus suis, ut jacerent in porticibus. Ergo Lex prodebat ægrotos, non sanabat : sed benedictione Dei turbabatur aqua, tanquam Angelo descendente. Visa aqua turbata, qui poterat unus descendebat, et sanabatur. Aqua illa cincta quinque porticibus, populus Judæorum erat Lege conclusus : hunc perturbavit Dominus præsentia sua, ut occideretur. Nisi enim descensu suo Dominus perturbaret populum Judæorum, numquid crucifigeretur? Itaque turbata aqua passionem Domini significabat, quæ facta est perturbata gente Judæorum. In hanc passionem credit languidus, tanquam in aquam turbatam descendens, et sanatur. Qui non sanabatur Lege, id est, porticibus, sanatur gratia, per passionis fidem Domini nostri Jesu Christi. Unus, quia unitas. Ergo et hic quid ait? « Ascen- » sus in corde ejus disposuit, in convalle plorationis, in locum quem disposuit. » Jam in illo loco gaudebimus.

XI. Quare autem, « In convalle plorationis? » Et ex qua convalle plorationis ad illum locum gaudii veniemus? « Nam et benedictionem, inquit, dabit qui Legem dedit[3]. » Afflixit nos Lege, pressit nos Lege, ostendit nobis torcular, vidimus pressuram, carnis nostræ tribulationem cognovimus, ingemuimus, rebellante peccato adversus mentem nostram, clamavimus : « Miser ego homo[4] : » sub Lege gemuimus; quid restat, nisi ut benedictionem det qui Legem dedit? Adveniet gratia post Legem, ipsa est

[1] Rom. v, 20. — [2] Joan. v, 3. — [3] Psal. LXXXIII, 8. — [4] Rom. VII, 4.

benedictio. Et quid nobis præstitit ista gratia et benedictio? « Ambulabunt a virtutibus in virtutem. » Hic enim per gratiam multæ virtutes dantur. « Alii quidem datur » per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ se- » cundum eumdem Spiritum, alii fides, alii donatio sa- » nitatum, alii genera linguarum, alii interpretatio ser- » monum, alii prophetatio[1]. » Multæ virtutes; sed hic necessariæ : et ab his virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam[2]. Ipse dat diversas virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus necessariis in convalle plorationis et utilibus, dabit unam virtutem se ipsum. Nam et virtutes agendæ vitæ nostræ quatuor describuntur a multis, et in Scriptura inveniuntur. Prudentia dicitur, qua dignoscimus inter bonum et malum. Justitia dicitur, qua sua cuique tribuimus : nemini quidquam debentes, sed omnes diligentes[3]. Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus. Istæ virtutes nunc in convalle plorationis per gratiam Dei dantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quæ erit illa virtus, nisi solius contemplationis Dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, ubi nulla mala occursura sunt quæ vitemus. Sed quid putamus, fratres? Non ista justitia, ubi nulla erit cujusquam indigentia, cui subvenire debeamus. Non ista temperantia, ubi nulla erit libido refrenanda. Non ista fortitudo, ubi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his virtutibus hujus actionis ibimus in virtutem illius contemplationis, qua contemplemur Deum : sicut scriptum est : « Mane astabo tibi, et contemplabor[4]. » Et audi quia ab hujus actionis virtutibus, in illam contemplationem ibimus. Sequitur ibi : « Ibunt a virtutibus » in virtutem. » Quam virtutem? Contemplandi. Quid est,

[1] I Cor. XII, 8-10. — [2] Id. I, 24. — [3] Rom. XIII, 8. — [4] Psal. V, 5.

contemplandi? « Apparebit Deus deorum in Sion. Deus » deorum, » Christus Christianorum. Quomodo, « Deus » deorum, » Christus Christianorum? « Ego dixi : Dii » estis, et filii Altissimi omnes[1]. » Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri[2] ille in quem credidimus, pulcher sponsus, qui hic propter deformitatem nostram deformis apparuit. « Quia vidimus eum, inquit, et non habebat » speciem neque decorem[3]. » Finita omni necessitate mortalitatis, sicuti est Deus apud Deum, Verbum apud Patrem, per quod facta sunt omnia, apparebit mundis corde. « Beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum vi» debunt[4]. Apparebit Deus deorum in Sion. »

XII. Et rursus iste a cogitatione illorum gaudiorum redit ad suspiria sua. Videt quid prævenerit spe, et ubi adhuc sit re. « Apparebit tunc Deus deorum in Sion. » Hoc est unde gaudebimus, ipsum in sæcula sæculorum laudabimus. Sed adhuc modo tempus est orandi, tempus deprecandi; et si aliquantum gaudendi, sed adhuc in spe: in peregrinatione sumus, in convalle plorationis sumus. Ad hujus ergo loci gemitum rediens dicit: « Domine Deus » virtutum, exaudi precem meam, auribus percipe, Deus » Jacob[5]. » Quia et ipsum Jacob fecisti de Jacob Israël. Apparuit enim illi Deus, et dictus est Israël, Videns Deum[6]. Audi ergo me, Deus Jacob, et fac me Israël[7]. Quando fiam Israël? « Cum apparebit Deus deorum in Sion. »

XIII. « Protector noster aspice, Deus. » Sub umbra alarum tuarum sperabunt[8] : ideo, « Protector noster as» pice, Deus. Et respice in faciem Christi tui. » Quando enim non respicit in faciem Christi sui Deus? Quid est, « Respice in faciem Christi tui? » Per faciem innotesci-

[1] Psal. LXXXI, 6. — [2] Joan. I, 12. — [3] Isaï. LIII, 2. — [4] Matth. V, 8. — [5] Psal. LXXXIII, 9. — [6] Gen. XXXII, 28. — [7] Psal. LXXXIII, 10. — [8] Id. XXXV, 8.

mus : quid est ergo, « Respice in faciem Christi tui : » Fac innotescere omnibus Christum tuum. « Respice in » faciem Christi tui : » notus sit omnibus Christus tuus, ut possimus ire a virtutibus in virtutem, ut possit superabundare gratia, quoniam abundavit peccatum [1].

XIV. « Quoniam melior est dies una in atriis tuis super » millia [2]. » Atria illa sunt in quæ suspirabat, in quæ deficiebat. Desiderat et deficit anima mea in atria Domini. Melior est ibi unus dies super millia dierum. Millia dierum desiderant homines, et multum volunt hic vivere : contemnant millia dierum, desiderent unum diem, qui non habet ortum et occasum : unum diem, diem sempiternum, cui non cedit hesternus, quem non urget crastinus. Ipse uuus dies desideretur a nobis. Quid nobis est cum millibus dierum? Imus a millibus dierum ad unum diem, sicut imus a virtutibus in virtutem.

XV. « Elegi abjici in domo Domini, magis quam ha- » bitare in tabernaculis peccatorum [3]. » Invenit enim iste convallem plorationis, invenit iste humilitatem unde ascendat : scit quia si se extollere voluerit, cadet; si se humiliaverit, erigetur : elegit abjici, ut sublevetur. Quam multi præter tabernaculum hoc torcularis dominici, id est, præter Ecclesiam catholicam volentes sublimari, et amantes honores suos, nolunt cognoscere veritatem? Si esset illis in corde versus iste : « Elegi abjici in domo Do- » mini, magis quam habitare in tabernaculis peccato- » rum : » nonne abjicerent honores; et currerent ad convallem plorationis, et hinc invenirent ascensus in corde, et hinc irent a virtutibus in virtutem, ponentes spem suam in Christo, non in nescio quo homine? Bona vox, gaudenda vox, eligenda vox : « Elegi abjici in domo

[1] Rom. v, 20. — [2] Psal. LXXXIII, 11. — [3] Ibid. — [4] Forte nondum prodierat Carthaginensis an. 401.

» Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccato-» rum. » Ipse elegit abjici in domo Domini : sed ille qui invitavit ad convivium, eligentem inferiorem locum vocat ad superiorem, et dicit illi : « Ascende [1]. » Ipse tamen non elegit nisi esse in domo Domini, in quocumque loco, non tamen extra limen.

XVI. Quare elegit abjectus esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum? « Quia mise-» ricordiam et veritatem diligit Deus [2]. » Dominus misericordiam diligit, qua mihi primo subvenit : veritatem diligit, ut credenti det quod promisit. Audi misericordiam et veritatem in apostolo Paulo, prius Saulo persecutore. Indigebat misericordia, et dixit in se factam : « Qui prius » fui blasphemus et persecutor et injuriosus, sed mise-» ricordiam consecutus sum, ut in me ostenderet Christus » Jesus omnem longanimitatem in eos, qui credituri sunt » illi in vitam æternam [3]. » Ut cum indulgentiam tantorum scelerum acciperet Paulus, nemo desperaret posse sibi donari quæcumque peccata. Ecce habes misericordiam. Noluit tunc Deus exercere veritatem, ut puniret peccantem. Etenim si puniretur peccator, nonne veritas esset? Aut auderet dicere : Non debeo puniri, qui non posset dicere : Non peccavi? Et si diceret : Non peccavi : cui diceret? quem falleret? Ergo primo Dominus in eum misericordiam prærogavit, post misericordiam veritatem. Audi illum jam exigentem veritatem. « Primo ergo, inquit : Misericordiam consecutus » sum, qui prius fui blasphemus, et persecutor, et inju-» riosus : sed gratia Dei sum quod sum [4]. » Postea dicit, cum passioni propinquaret : « Bonum agonem certavi. « cursum consummavi, fidem servavi ; superest mihi co-» rona justitiæ. » Ille qui tribuit misericordiam, servat

[1] Luc. XIV, 10. — [2] Psal. LXXXIII, 12. — [3] I Tim. I, 13 et 16. — [4] Id. XV, 10

veritatem. Unde servat veritatem? « Quam reddet mihi » Dominus in illo die justus judex[1]. » Indulgentiam donavit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Unde debitor? accepit aliquid? Cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus, consecutus misericordiam, exigens veritatem : « Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. » Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Unde tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, et retribuetur ei[2]? Debitorem Dominus ipse se fecit, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur : Redde quod accepisti: sed, Redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogavit, inquit, ut faceret me innocentem : nam prius fui blasphemus et injuriosus; sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogavit misericordiam, negare poterit debitum? « Diligit » misericordiam et veritatem. Gratiam et gloriam dabit. » Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit : Gratia Dei sum quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, superest mihi corona justitiæ?

XVII. Ideo, « Dominus, inquit, non privabit bonis » ambulantes in innocentia[3]. » Quare ergo homines non vultis tenere innocentiam, nisi ut habeatis bona? Non vult tenere innocentiam, ut non reddat quod illi assignatur : aurum vult habere, et perdit innocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet lucrum auri, passus est damnum innocentiæ. Est aliquid pretiosius innocentia? Sed si innocentiam retinebo, inquit, pauper ero. Parvæne divitiæ ipsa innocentia? Si arcam plenam auro habueris, dives eris : si cor habueris, plenum innocentia, pauper eris? Sed ecce bona desiderans, modo in egestate, in tribulatione, in convalle plorationis, in pressura, in tentationibus, serva innocentiam. Erit enim postea etiam

[1] 2 Tim. IV, 7, 8. — [2] Rom. XI, 35. — [3] Psal. LXXXIII, 13.

bonum tuum, quod desideras, requies, æternitas, immortalitas, impassibilitas erit postea : ipsa sunt bona quæ servat Deus justis suis. Nam bona quæ modo desideras pro magno, propter quæ vis esse nocens, et non innocens, attende illa qui habent, qui talibus abundant. Vides divitias apud latrones, apud impios, apud sceleratos, apud turpes, apud flagitiosos et facinorosos vides divitias : dat illis Deus ista propter communionem generis humani, propter abundantem affluentiam bonitatis suæ; « Qui » etiam solem suum oriri facit super bonos et malos, et » pluit super justos et injustos[1]. » Tanta dat et malis, et tibi nihil servat? Falsum est quod tibi promisit? Servat, securus esto. Qui misertus est tui, cum esses impius, deserit te, cum factus es pius? Qui peccatori donavit mortem Filii sui, quid servat salvato per mortem Filii sui? Securus ergo esto. Tene debitorem, quia credidisti in promissorem. « Dominus non privabit bonis ambulantes in inno» centia. » Ergo quid nobis hic restat in torculari, in afflictione, in re dura, in præsentia vitæ periculosæ? quid nobis restat, ut illuc perveniamus? « Domine Deus » virtutum, beatus homo qui sperat in te. »

[1] Matth. v, 45.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXIV.

Sermo ad plebem.

1. Deprecati sumus Dominum Deum nostrum[1], ut ostendat nobis misericordiam suam, et salutare suum det nobis. Dictum est hoc quidem in prophetia, cum primum Psalmi isti dicerentur et scriberentur : cæterum quod attinet ad hoc tempus, jam ostendit Dominus Gentibus misericordiam suam, et dedit eis salutare suum. Ille quidem ostendit : sed multi sanari nolunt, ut videant quod ostendit. Sed quia ipse sanat oculos cordis ad videndum se; propterea cum dixisset : « Ostende nobis misericordiam » tuam, » tanquam multis cæcis dicturis : Quomodo videbimus, cum cœperit ostendere? adjunxit : « Et salutare » tuum da nobis. » Dando enim salutare suum, sanat in nobis unde possimus videre quod ostendit : non quomodo medicus homo ipse curat, ut lucem istam ostendat eis quos curaverit : et aliud est ista lux, quam demonstraturus est; aliud autem ipse medicus, qui curat oculos quibus ostendat lucem, quæ lux non est ipse. Non ergo sic Dominus Deus noster. Ipse est enim medicus, qui curat unde videre possimus, et ipse est lux quam videre possimus. Totum tamen Psalmum breviter, quantum possumus, quantum donat Dominus, pro angustia temporis attenti curramus.

[1] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 4-12.

II. Titulus ejus est, « In finem filiis Core, Psalmus[1]. » Finem non intelligamus, nisi quem dicit Apostolus: « Fi- » nis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti[2]. » Ergo cum primo in titulo Psalmi posuit, « In finem : » direxit cor nostrum in Christum. In illum si intendamus, non errabimus : quia ipse est veritas quo festinamus, et ipse est via per quam curramus[3]. Quid est, « Filiis Core? » Interpretatur Core ex verbo hebræo in latinum Calvus. Ergo « Filiis Cori, » filiis calvi. Quis est iste calvus? Non ut irrideamus illum, sed ut ploremus ante illum. Nam irriserunt quidam, et a dæmonibus vastati sunt : quomodo in Regnorum libro calvum Elisæum irriserunt pueri, dicebantque post illum, « Calve, calve, » processerunt ursi de sylva, et comederunt pueros male ridentes[4], et plangendos a parentibus suis. Significavit hoc factum prophetia quadam, futurum Dominum nostrum Jesum Christum. Ille enim a Judæis irridentibus velut calvus irrisus est, quia in Calvariæ loco crucifixus est[5]. Nos autem si in illum crediderimus, filii ipsius sumus. Nobis ergo cantatur iste Psalmus, ubi inscribitur « Filiis Core : » sumus enim filii sponsi[6]. Ille quippe sponsus, dans arrham sponsæ suæ, sanguinem suum et Spiritum sanctum, quo locupletavit nos interim in ista peregrinatione; adhuc autem servat nobis occultas divitias suas. Unde enim tale pignus dedit, quid est quod servat?

III. Itaque cantat ei Propheta in futurum, et utitur verbis quasi jam præteriti temporis; tanquam facta dicit, quæ futura erant : quia apud Deum et quod futurum est, jam factum est. Ibi ergo Propheta videbat futura nobis, jam vero facta in illius providentia et prædestinatione certissima, quomodo dicit et in illo Psalmo ubi omnes Chris-

[1] Psal. LXXXIV, 2. — [2] Rom. X, 4. — [3] Joan. XIV, 6. — [4] 4 Reg. II, 23, 24. — [5] Matth. XXVII, 31. — [6] Id. IX, 15.

tum agnoscunt : sic enim recitatur, tanquam Evangelium legatur : « Foderunt manus meas et pedes, dinumeraverunt omnia ossa mea : ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem[1]. » Quis non, legente lectore Psalmum, agnoscat Evangelium? Et tamen cum diceretur in Psalmo, non dictum est : Fossuri sunt manus meas et pedes; sed, « Foderunt manus meas et pedes : » nec dictum est; Dinumeraturi sunt ossa mea; sed, « Dinumeraverunt ossa mea : » nec dictum est : Divisuri sunt vestimenta mea; sed, « Diviserunt sibi vestimenta mea. » Hæc omnia quæ futura videbat Propheta, tanquam præterita indicabat. Sic et hic, « Benedixisti, Domine, terram tuam : » tanquam jam fecerit.

IV. « Avertisti captivitatem Jacob[2]: » Populus ejus antiquus Jacob, populus Israël, natus de semine Abrahæ, in repromissione futurus aliquando hæres Dei. Erat quidem ergo ille populus, cui datum est Testamentum Vetus : sed in Vetere Testamento figurabatur Testamentum Novum. Illa figura erat, hæc expressio veritatis. In illa autem figura secundum quamdam prænuntiationem futurorum, data est illi populo terra quædam promissionis, in quadam regione ubi habitavit populus Judæorum : ubi est etiam Jerusalem civitas, cujus nomen omnes audivimus. Hanc ergo terram cum accepisset ille populus, ab hostibus suis vicinis circumquaque inimicantibus multas molestias patiebatur : et cum peccabat in Deum suum, dabatur in captivitatem; non ad interitum, sed ad disciplinam; non damnante patre, sed flagellante. Et cum possessa esset, liberabatur, et aliquoties captivata est et liberata est illa gens : et modo in captivitate est, et hoc pro peccato magno, quod Dominum suum crucifixit. Quid igitur secundum

[1] Psal. XXI, 17-19. — [2] Id. LXXXIV, 2.

istos accipimus, quod ait : « Avertisti captivitatem Jacob? » An forte intelligimus hic aliam captivitatem, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Jacob, si pertinemus ad semen Abrahæ. Hoc enim dicit Apostolus : « In Isaac vocabitur tibi semen : id est, non » hi qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis de» putantur in semen[1]. » Filii promissionis in semen deputantur, offendendo Deum Judæi degeneraverunt; nos promerendo Deum, de genere Abrahæ facti sumus, non pertinentes ad carnem, sed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filii facti sumus : illi autem degenerando a fide, exhæredari meruerunt. Nam, ut noveritis quia perdiderunt illud, quod nati erant de Abraham, cum se arroganter jactarent audiente Domino Jesu Christo, gloriantes de sanguine, et non de vita et dicerent Domino, « Nos patrem habemus Abraham : » ait illis Dominus tanquam degenerantibus : « Si filii Abrahæ estis, facta » Abrahæ facite[2]. » Si ergo illi propterea jam non filii, quia non faciebant facta Abrahæ; nos propterea filii, quia facimus facta Abrahæ. Quæ sunt facta Abrahæ quæ facimus? « Credidit autem Abraham Deo, et deputatum » est illi ad justitiam[3]. » Ergo omnes ad Jacob pertinemus, imitantes Abrahæ fidem, qui credidit Deo, et deputatum est illi ad justitiam. Quæ est ergo illa captivitas, unde nos volumus liberari? Puto enim neminem nostrum modo esse apud Barbaros, nec aliquam gentem irruisse armatam, et captivos duxisse nos. Sed modo ostendo quamdam captivitatem, in qua gemimus, et unde nos liberari cupimus. Paulus apostolus procedat, ipse illam dicat : sit ipse speculum nostrum, ille loquatur, et nos ibi videamus. Nemo est enim qui non hic se agnoscat. Ait ergo ille beatus Apostolus, « Condelector enim legi Dei secundum interio-

[1] Rom. IX, 7, 8. — [2] Joan. III, 39. — [3] Gen. XV, 6, et Gal. III, 6.

» rem hominem : » Intus delectat me lex Dei. « Video au-» tem aliam legem in membris meis, repugnantem legi men-» tis meæ. » Jam audisti legem, audisti pugnam; captivitatem nondum audieras, audi quæ sequuntur: « Repugnantem, » inquit, legi mentis meæ, et captivum me ducentem in » lege peccati, quæ est in membris meis[1]. » Agnovimus captivitatem : quis nostrum est qui nolit se de ista captivitate liberari? Et unde liberabitur? Quoniam hoc cantavit ipse Psalmus futurum : « Avertisti captivitatem Jacob. » Cui dixit? Christo, propter « In finem, » propter filios Core : ille enim avertit captivitatem Jacob. Audi et ipsum Paulum confitentem. Cum diceret se trahi captivum a lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, exclamavit sub illa captivitate, et ait : « Infelix ego homo, quis me » liberabit de corpore mortis hujus? » Quæsivit quis esset, et statim illi occurrit, « Gratia Dei per Jesum Christum » Dominum nostrum[2]. » De hac gratia Dei Propheta dicit huic Domino nostro Jesu Christo, « Avertisti captivitatem » Jacob. » Attendite captivitatem Jacob, attendite quia hoc est, avertisti captivitatem nostram : non liberando nos a Barbaris, in quos non incurrimus, sed liberando nos ab operibus malis, a peccatis nostris, per quæ nobis Satanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit a peccatis suis, non habet unde illi dominetur princeps peccatorum.

V. Quomodo enim avertit captivitatem Jacob? Videte quia ista liberatio spiritalis est, videte quia intus agitur : « Remisisti, inquit, iniquitatem plebis tuæ, operuisti » omnia peccata eorum[3]. » Ecce unde avertit captivitatem, quia remisit iniquitatem. Iniquitas tenebat captivum, remissa iniquitate liberaris. Confitere ergo te esse in captivitate, ut dignus sis liberari. Nam qui hostem suum

[1] Rom. VII, 22-25. — [2] Ibid. — [3] Psal. LXXXIV, 3.

non intellexit, quomodo invocat liberatorem? « Operuisti » omnia peccata eorum[1]. » Quid est, « Operuisti? » Ut non illa videres. Quid est, ut non illa videres? Ut non in illa vindicares. Noluisti videre peccata nostra : et ideo non vidisti, quia ipsa videre noluisti. « Operuisti omnia pec- » cata eorum. Sedasti omnem iram tuam; avertisti ab » ira indignationis tuæ[2]. »

VI. Et quoniam de futuro ista dicuntur, quamvis verba præterita sonent, sequitur, et dicit : « Converte nos, Do- » mine sanitatum nostrarum. » Quod modo narrabat quasi factum esset, quomodo orat ut fiat, nisi quia voluit ostendere præterita verba se in prophetia dixisse? Nondum autem factum esse quod dicebat jam factum, hinc ostendit, quia orat ut fiat. « Converte nos, Domine sa- » nitatum nostrarum : et averte iracundiam tuam a no- » bis[3]. » Non jam dudum dicebas : « Avertisti captivitatem » Jacob, operuisti omnia peccata eorum, sedasti omnem » iram tuam, aversus es ab ira indignationis tuæ? » Quomodo hic, « Et averte iracundiam tuam a nobis? » Respondet tibi Propheta : Illa dico quasi facta, quia video futura : quia vero nondum facta sunt, oro ut veniant, quæ jam vidi. « Averte iracundiam tuam a nobis. »

VII. « Non in æternum irascaris nobis. » De ira Dei enim mortales sumus, et de ira Dei in ista terra in egestate et labore vultus nostri manducamus panem. Hoc enim audivit Adam, quando peccavit[4]. Et Adam ille omnes nos eramus, quia in Adam omnes moriuntur : quod ille audivit; secutum est et nos. Non enim eramus jam nos, sed eramus in Adam. Ideo quidquid evenit ipsi Adam, secutum est et nos, ut moreremur : omnes quippe in illo fuimus. Ea enim peccata parentum non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes jam natis filiis. Jam enim nati filii

[1] Psal. LXXXIV, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Gen. III, 19.

ad se pertinent, et parentes ad se pertinent. Itaque illi qui nati sunt, si tenuerint vias parentum suorum malas, necesse est portent et merita ipsorum : si autem mutaverint se, et non fuerint imitati parentes malos, incipiunt habere meritum suum, non meritum parentum suorum. Usque adeo autem non tibi obest peccatum patris tui, si te mutaveris, ut nec ipsi patri tuo obsit, si se mutaverit. Sed jam quod accepit ad mortalitatem istam radix nostra, duxit de Adam. Quid duxit? Istam fragilitatem carnis, hoc tormentum dolorum, hanc domum paupertatis, hoc vinculum mortis, et laqueos tentationum. Portamus omnia ista in carne hac : et ira Dei est ista, quia vindicta Dei est. Sed quia futurum erat ut regeneraremur, et credendo novi efficeremur, atque in resurrectione omnis illa mortalitas absumeretur, et novitas totius hominis repararetur : « Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in » Christo omnes vivificabuntur[1] : » hoc videns Propheta ait : « Non in æternum irascaris nobis, vel extendas iram » tuam a generatione in generationem. » Fuit prima generatio mortalis de ira tua, erit altera generatio immortalis de misericordia tua.

VIII. Quid ergo, hoc tibi tu præstitisti, o homo, ut quia conversus es ad Deum, mereris misericordiam ipsius; qui autem conversi non sunt, non sunt adepti misericordiam, sed invenerunt iram? Quid autem, ut converteris, posses, nisi vocareris? Nonne ille qui te vocavit aversum, ipse præstitit ut converteris? Noli tibi ergo arrogare nec ipsam conversionem : quia nisi te ille vocaret fugientem, non posses converti. Propterea et ipsius conversionis beneficium Deo tribuens Propheta, hoc orat, et dicit : « Deus tu convertens vivificabis nos. » Et non quasi nos ipsi nostra sponte sine misericordia tua convertimur

[1] I Cor. XV, 22.

te, et tu vivificabis nos : sed, « Tu convertens vivificabis » nos; » ut non solum vivificatio nostra a te sit, sed etiam ipsa conversio ut vivificemur. « Deus, tu convertens vivi» ficabis nos : et plebs tua lætabitur in te[1]. » Malo suo lætabitur in se, bono suo lætabitur in te. Quando enim voluit habere gaudia de se, invenit planctum in se. Nunc vero quia totum gaudium nostrum Deus est, qui vult securus gaudere, in illo gaudeat qui non potest perire. Quid enim, fratres mei, gaudere vultis in argento? Aut argentum perit, aut tu; et nemo scit quid prius; verumtamen illud constat, quia utrumque periturum est; quid prius, incertum est. Nam nec homo hic potest manere semper, nec argentum hic potest manere semper : sic aurum, sic vestis, sic domus, sic pecunia, sic lata prædia, sic postremo lux ista. Noli ergo velle gaudere in istis : sed gaude in illa luce, quæ non habet occasum; gaude in illa luce, quam non præcedit hesternus dies, nec sequitur crastinus. Quid est ista lux? « Ego sum, inquit, lux mundi[2].» Qui tibi dicit : « Ego sum lux mundi, » vocat te ad se. Cum vocat te, convertit te : cum convertit te, sanat te : cum sanaverit te, videbis conversorem tuum, cui dicitur: « Et plebs tua lætabitur in te. »

IX. « Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam[3].» Hoc est quod cantavimus, et jam hinc diximus: « Ostende » nobis, Domine, misericordiam tuam; et salutare tuum » da nobis : » Salutare tuum, Christum tuum. Felix est cui ostendit Deus misericordiam suam. Ipse est qui superbire non potest, cui Deus ostendit misericordiam suam. Ostendendo enim illic misericordiam suam, persuadet illi quia quidquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab illo, qui omne bonum nostrum est. Et cum viderit homo quidquid boni habet, non se habere a se, sed a Deo suo;

[1] Psal. LXXXIV, 7. — [2] Joan. VIII, 12. — [3] Psal. LXXXIV, 8.

videt quia totum quod in illo laudatur, de misericordia Dei est, non de meritis ipsius : et videndo ista non superbit, non superbiendo non extollitur, non se extollendo non cadit, non cadendo stat, stando inhæret, inhærendo manet, manendo perfruitur, et lætatur in Domino Deo suo. Erunt illi deliciæ ipse qui fecit illum : et delicias ipsas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo aufert. Quis potens minabitur auferre? Quis vicinus malus, quis latro, quis insidiator tibi tollit Deum? Et potest tibi tollere totum quod possides corpore, non tibi tollit eum quem possides corde. Ipsa est misericordia, quam utinam Deus ostendat nobis. « Ostende nobis, Domine, miseri» cordiam tuam, et salutare tuum da nobis. » Christum tuum da nobis : in illo est enim misericordia tua. Dicamus illi et nos : Da nobis Christum tuum. Jam quidem dedit nobis Christum suum : adhuc illi tamen dicamus : Da nobis Christum tuum : quia dicimus illi : « Panem nostrum » quotidianum da nobis hodie[1]. » Et quis est panis noster, nisi ipse qui dixit : « Ego sum panis vivus, qui de » cœlo descendi[2]? » Dicamus illi : Da nobis Christum tuum. Dedit enim nobis Christum, sed hominem : quem nobis dedit hominem, eum ipsum nobis daturus est Deum. Hominibus enim hominem dedit; quia talem illum dedit hominibus, qualis posset capi ab hominibus. Deum enim Christum nullus hominum capere poterat. Factus est hominibus homo, servavit se Deum diis. An forte arroganter dixi? Revera arroganter, nisi ipse dixisset : « Ego dixi : » Dii estis, et filii Altissimi omnes[3]. » Ad ipsam adoptionem renovamur, ut efficiamur filii Dei. Jam quidem sumus, sed per fidem : sumus quidem in spe, nondum sumus in re. « Spe enim salvi facti sumus, sicut dicit Apostolus : » Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim vi-

[1] Matth. VI, 11. — [2] Joan. VI, 41. — [3] Psal. LXXXI, 6, et Joan. X, 34

» det quis, quid sperat? Si autem quod non videmus spe- » ramus, per patientiam expectamus[1].» Quid enim expectamus per patientiam, nisi videre quod credimus? Modo enim credimus quod non videmus : permanendo in eo quod credentes non videmus, merebimur videre quod credimus. Propterea Joannes in Epistola sua quid ait? « Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid » erimus[2]. » Quis non exultet, si subito nescio cui peregrinanti et ignoranti genus suum, patienti aliquam egestatem, et in ærumna et labore constituto diceretur : Filius senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vestra, revoco te ad patrem tuum : quali gaudio exultaret si hoc non fallax promissor diceret? Venit ergo non fallax Apostolus Christi, et ait : Quid est quod de vobis desperatis? quid est quod vos affligitis, et mœrore conteritis? quid est quod concupiscentias vestras sequendo, in egestate istarum voluptatum conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis est iste pater? « Dilectissimi, filii Dei sumus. » Quare ergo nondum videmus patrem nostrum? « Quia nondum apparuit quid » erimus. » Jam sumus, sed in spe : nam, « Quid erimus » nondum apparuit. » Et quid erimus? « Scimus, inquit, » quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[3]. » Sed hoc de Patre dixit, de Filio autem Domino Jesu Christo non dixit? Et forte videndo Patrem, non Filium, erimus beati? Ipsum audi Christum : « Qui me vidit, vidit et Patrem[4]. » Cum enim unus Deus videtur, Trinitas videtur, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Audi expressius quia ipsius Filii visio tribuet nobis beatitudinem, et nihil interest inter visionem ipsius et visionem Patris. Ipse ait in Evangelio: « Qui » diligit me, mandata mea custodit, et ego diligam illum,

[1] Rom. VIII, 24, 25. — [2] I Joan. III, 2. — [3] Ibid. — [4] Id. XIV, 9.

» et ostendam me ipsum illi[1]. » Loquebatur illis, et dicebat : « Ostendam me ipsum illi. » Quare? Non erat ipse qui loquebatur? Sed carnem caro videbat, divinitatem cor non videbat. Ad hoc autem caro carnem vidit, ut per fidem cor mundaretur, unde Deus videretur. Dictum est enim de Domino : « Fide mundans corda eorum [2]. » Et dixit Dominus : « Beati mundo corde, quia ipsi Deum » videbunt[3]. » Ergo nobis promisit ostendere se nobis. Qualis est pulchritudo ejus, fratres, cogitate. Omnia ista pulchra quæ videtis, quæ amatis, ipse fecit. Si hæc pulchra sunt, quid est ipse? si hæc magna sunt, quantus est ipse? Ergo ex istis quæ hic amamus, illum magis desideremus; et contemnentes ista, illum diligamus : ut ipsa dilectione per fidem cor mundemus, et mundatum cor nostrum inveniat aspectus illius. Lux quæ nobis ostendetur, sanos nos debet invenire. Hoc agit modo fides. Hoc ergo hic diximus. « Et salutare tuum da nobis : » Da nobis Christum tuum, noverimus Christum tuum, videamus Christum tuum : non quomodo illum viderunt Judæi, et crucifixerunt; sed quomodo illum vident Angeli, et gaudent.

X. « Audiam quid loquetur in me Dominus Deus [4]. » Propheta dixit. Loquebatur in illo Deus intus, et mundus faciebat illi strepitum foris. Cohibens ergo aliquantum ab strepitu mundi, et avertens se ad se, et a se in illum cujus vocem audiebat interius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ hujus inquietudinem, et contra animam corpore quod corrumpitur aggravatam, et sensum terrena inhabitatione deprimentem multa cogitantem [5], ait : « Audiam quid loquetur in me Dominus Deus. » Et audivit, quid? « Qoniam loquetur pacem in plebem » suam. » Vox ergo Christi, vox Dei pax est, ad pacem

[1] Joan. XIV, 21. — [2] Act. XV, 9 — [3] Matth. V, 8 — [4] Psal. LXXXIV, 9. — [5] Sap. IX, 15.

vocat. Eia, dicit, quicumque nondum estis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me invenire potestis quam pacem. Pax quid est? Ubi nullum bellum est. Quid est ubi nullum bellum est? Ubi nulla est contradictio, ubi nihil resistit, nihil adversum est. Videte si jam ibi sumus, videte si jam non est conflictus cum diabolo, videte si non omnes sancti et fideles cum principe dæmoniorum luctantur. Et quomodo cum illo luctantur, quem non vident? Luctantur cum concupiscentiis suis, quibus ille suggerit peccata; et non consentiendo quod suggerit, etsi non vincuntur, tamen pugnant. Nondum est ergo pax, ubi pugna est. Aut date mihi hominem qui nihil tentationis patitur in carne sua, ut possit mihi dicere quia jam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur: vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat unde contineat. Sed ecce jam nihil delectat illicitum: vel contra famem et sitim pugnat quotidie. Quis enim justus hinc alienus? Pugnat ergo fames et sitis, pugnat contra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio somni, pugnat oppressio. Vigilare volumus, dormitamus: jejunare volumus, esurimus et sitimus: stare volumus, defatigamur: quærimus sedere, si et hoc diu facimus, deficimus. Quidquid nobis providerimus ad refectionem, illic rursus invenimus defectionem. Esuris, dicit tibi aliquis. Respondes: Esurio. Ponit ante te cibum, ad rèfectionem posuerat: persevera in eo quod posuit; certe reficere te volebas, hoc age semper; hoc agendo, in eo quod adhibueras ad refectionem, ibi invenis lassitudinem. Multum sedendo fatigatus eras, surgis, deambulando reficeris: persevera in eo quo reficeris, multum deambulando lassaris; sedere iterum quæris. Inveni mihi aliquid unde te reficias, ubi non, si perseveraveris, iterum deficias. Qualis ergo est ista pax, quam hic

habent homines tantis resistentibus molestiis, cupiditatibus, indigentiis, lassitudinibus? Non est ista vera, non est perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? « Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere im-
» mortalitatem: tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta
» est mors in victoriam. Ubi est, mors, aculeus tuus? ubi
» est, mors, contentio tua[1]? » Ubi enim adhuc mortalitas, quomodo est plena pax? Etenim de morte venit lassitudo ista, quam invenimus in omnibus refectionibus nostris. De morte est, quia corpus mortale portamus: quod quidem mortuum dicit Apostolus et ante animæ resolutionem. « Corpus quidem, inquit, mortuum est propter
» peccatum[2]. » Nam si perseveraveris in eo quo te reficis, etiam morieris. Persevera in multum manducando; ipsa res te interficiet: persevera in multum jejunando; inde morieris: sede semper, ut nolis surgere; morieris inde: ambula semper, ut nolis quiescere; morieris inde: vigila semper, ut nolis dormire; morieris inde: dormi semper, ut nolis vigilare; morieris inde. Quando ergo absorpta fuerit mors in victoriam, non erunt ista: et erit pax plena et æterna. Erimus in quadam civitate: fratres, quando de illa loquor, finire nolo, et maxime quando scandala crebrescunt. Quis non desideret illam civitatem, unde amicus non exit, quo inimicus non intrat, ubi nullus tentator est, nullus seditiosus, nullus dividens populum Dei, nullus fatigans Ecclesiam in ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mittitur in ignem æternum, et hi cum illo quicumque illi consentiunt, et recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis Dei, omnibus amantibus se, videntibus se plenos Deo, cum erit Deus omnia in omnibus[3]. Commune spectaculum habebimus Deum, communem possessionem habebimus Deum,

[1] I Cor. xv, 53-55. — [2] Rom. viii, 10. — [3] I Cor. xv, 28.

communem pacem habebimus Deum. Quidquid enim est quod nobis modo dat, ipse nobis erit pro omnibus quæ dat : ipsa erit perfecta et plena pax. Hanc loquitur in plebem suam : hanc volebat audire ille qui ait : « Audiam » quid loquetur in me Dominus Deus : quoniam loquetur » pacem in plebem suam ; et super sanctos suos, et in » eos qui convertunt cor ad ipsum[1]. » Eia, fratres, vultis ut ad vos pertineat ista pax, quam loquitur Deus? Convertite cor ad ipsum ; non ad me, aut ad illum, aut ad quemquam hominem. Quisquis enim homo voluerit convertere ad se corda hominum, cadit cum ipsis. Quid est melius, ut cadas cum illo ad quem converteris, an ut stes cum illo cum quo converteris? Gaudium nostrum, pax nostra, requies nostra, finis omnium molestiarum, non est nisi Deus. « Beati qui convertunt cor ad ipsum. »

XI. « Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius[2]. » Erant quidam qui jam timebant eum in gente Judæorum. Per omnes terras ubique idola colebantur ; dæmonia timebantur, non Deus : in illa gente timebatur Deus. Sed propter quid timebatur? In Veteri Testamento timebatur, ne daret illos in captivitatem, ne tolleret illis terram, ne grandine contunderet vites ipsorum, ne faceret steriles uxores eorum, ne auferret ab eis filios ipsorum. Hæc enim carnalia promissa Dei tenebant adhuc parvas animas, et propter hæc timebatur Deus : sed prope illis erat, qui vel propter hæc ipsum timebant. Terram petebat Paganus a diabolo, terram petebat Judæus a Deo : unum erat quod petebant, sed non unus a quo petebant. Petendo iste quod Paganus petebat, discernebatur tamen a Pagano ; quia ab illo ista petebat, qui omnia fecerat. Et prope illis erat Deus, qui Gentibus longe erat : tamen respexit et eos qui longe erant, et eos qui prope erant ; sicut dicit Apostolus :

[1] Psal. LXXXIV, 9. — [2] Ibid. 10.

« Et veniens evangelizavit pacem vobis qui eratis longe, et » pacem his qui prope[1]. » Quos dixit qui erant prope? Judæos, quia unum Deum colebant. Quos dixit qui erant longe? Gentes quia dimiserant eum a quo facti erant, et colebant illa quæ ipsi fecerant. Non enim regionibus longe est quisque a Deo, sed affectibus. Amas Deum, prope es: odisti Deum, longe es. Uno loco stans, et prope es, et longe es. Ergo, fratres, respexit ista Propheta : quanquam generalem vidit misericordiam Dei super omnes, tamen aliquid speciale et proprium vidit in gente Judæa, et ait : « Verumtamen. Audiam quid loquetur in me Do» minus Deus : quoniam loquetur pacem in plebem » suam. » Et plebs ipsius non Judæa sola erit, sed de omnibus Gentibus colligetur : « Quia super sanctos suos » loquetur pacem, et in eos qui convertunt cor ad ipsum, » et omnes qui conversuri sunt cor ad ipsum de omni » orbe terrarum. Verumtamen prope timentes eum salu» tare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra : » id est, in ea terra, in qua natus erat Propheta, inhabitet gloria major; quia inde cœpit prædicari Christus. Inde Apostoli, et illuc prius missi : inde Prophetæ, ibi primo templum, ibi sacrificabatur Deo, ibi Patriarchæ, ibi ipse etiam venit de semine Abrahæ, ibi manifestatus est Christus, ibi apparuit Christus : inde enim Virgo Maria, quæ peperit Christum. Ibi ambulavit pedibus suis, ibi mirabilia fecit. Postremo tantum honorem illi genti detulit, ut cum eum interpellaret quædam mulier Chananæa salutem quærens filiæ suæ, dixerit ei : « Non sum missus nisi ad oves, quæ » perierunt domus Israël[2]. » Hoc ergo videns Propheta, ait : « Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, » ut inhabitet gloria in terra nostra. »

XII. « Misericordia et veritas occurrerunt sibi[3]. » Veri-

[1] Ephes. II, 17. — [2] Matth. XV, 24. — [3] Psal. LXXXIV, 11.

tas in terra nostra ex persona Judæorum, misericordia in terra Gentium. Veritas enim ubi? Ubi erant eloquia Dei. Misericordia ubi? In illis qui dimiserant Deum suum, et converterant se ad dæmonia. Numquid et ipsos despexit? Quomodo si diceret : Voca et istos longe fugitivos, qui multum a me recesserunt : voca, inveniant me quærentem se, quia ipsi nolebant quærere me. Ergo, « Misericordia et » veritas occurrerunt sibi : justitia et pax osculatæ sunt » se. » Fac justitiam, et habebis pacem ; ut osculentur se justitia et pax. Si enim non amaveris justitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista, justitia et pax, et osculantur se ; ut qui fecerit justitiam, inveniat pacem osculantem justitiam. Duæ amicæ sunt, tu forte unam vis, et alteram non facis. Nemo est enim qui non vult pacem : sed non omnes volunt operari justitiam. Interroga omnes homines, Vis pacem? Uno ore tibi respondet totum genus humanum, Opto, cupio, volo, amo. Ama et justitiam : quia duæ amicæ sunt justitia et pax ; ipsæ se osculantur. Si amicam pacis non amaveris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem ? Quivis malus desiderat pacem. Bona enim res est pax. Sed fac justitiam ; quia justitia et pax se osculantur, non litigant. Tu quare litigas cum justitia ? Ecce justitia dicit tibi : Ne fureris : et non audis. Ne adulteres : non vis audire. Non facias alteri quod tu pati non vis ; non dicas alteri quod et tibi dici non vis. Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum justitiæ, quemcumque invenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac justitiam. Ideo alius Psalmus dicit tibi : « Declina a malo, et fac bonum, » (hoc est amare justitiam : et cum jam declinaveris a » malo, et feceris bonum, quære pacem, et persequere

» eam[1]. » Jam enim non diu illam quæres : quia et ipsa occurret tibi, ut osculetur justitiam.

XIII. « Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo » prospexit[2]. Veritas de terra orta est, » Christus de fœmina natus est. « Veritas de terra orta est, » Filius Dei de carne processit. Quid est veritas? Filius Dei. Quid est terra? Caro. Interroga unde natus est Christus, et vides quia « Veritas de terra orta est. » Sed hæc veritas quæ orta est de terra, erat ante terram, et per ipsam factum est cœlum et terra. Sed ut justitia de cœlo prospiceret, id est, ut justificarentur homines divina gratia, veritas nata est de Maria virgine : ut posset pro illis justificandis offerre sacrificium, sacrificium passionis, sacrificium crucis. Et unde offerret sacrificium pro peccatis nostris, nisi moreretur? Unde autem moreretur, nisi a nobis acciperet ubi moreretur? Id est, nisi a nobis sumeret carnem mortalem, Christus mori non posset : quia Verbum non moritur, Divinitas non moritur, Virtus et Sapientia Dei non moritur. Quomodo offerret sacrificium victimam salutarem, si non moreretur? Quomodo autem moreretur, nisi carnem indueret? Quomodo carnem indueret, nisi veritas de terra oriretur? « Veritas de terra orta est, et » justitia de cœlo prospexit. »

XIV. Possumus hinc dicere alterum sensum : « Veri- » tas de terra orta est : » confessio ab homine. Homo enim peccator eras. O terra, qui quando peccasti, audisti, « Terra es, et in terram ibis[3], » oriatur de te veritas, ut respiciat de cœlo justitia. Quomodo a te oritur veritas, cum tu peccator sis, cum tu iniquus sis? Confitere peccata tua, et orietur de te veritas. Si enim cum sis iniquus, dicis te justum, quomodo a te veritas orietur? Si autem cum sis iniquus, dicis te iniquum, « Veritas de terra orta

[1] Psal. xxxiii, 15. — [2] Id. lxxxiv, 12. — [3] Gen. iii, 19.

» est. » Intende illum Publicanum longe a Pharisæo in templo orantem, qui neque oculos ad cœlum audebat levare, sed percutiebat pectus suum, dicens : « Domine, » propitius esto mihi peccatori. » Ecce « Veritas de terra » orta est : » quia confessio peccatorum ab homine facta est. Quid ergo sequitur? « Amen dico vobis, quia descen- » dit justificatus Publicanus ille magis quam ille Phari- » sæus : quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui » se humiliat, exaltabitur[1]. Orta est veritas de terra, » in confessione peccatorum : « Et justitia de cœlo pros- » pexit, » ut descenderet justificatus Publicanus ille magis quam ille Pharisæus. Nam ut noveritis quia veritas pertinet ad confessionem peccatorum, ait Joannes Evangelista : « Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos » ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. » Quomodo ergo veritas de terra oritur, ut justitia de cœlo prospiciat, audi illum sequentem et dicentem : « Si con- » fiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remit- » tat nobis peccata, et purget nos ab omni iniquitate[2]. » Veritas ergo de terra orta est, et justitia de cœlo pros- » pexit. » Quæ « Justitia de cœlo prospexit? » Tanquam Dei dicentis : Parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit : ignoscamus, quia ipse ignoscit. Conversus est ad puniendum peccatum suum, convertar et ego ad eum liberandum. « Veritas de terra orta est, et justitia de » cœlo prospexit. »

XV. « Etenim Dominus dabit suavitatem, et terra nos- » tra dabit fructum suum[3]. » Unus versus restat, peto sine tædio sit quod dicturus sum. Attendite rem necessariam, fratres mei, attendite, percipite, auferte vobiscum, et non sit inane semen Dei in cordibus vestris, « Veritas, inquit, de terra orta est, » confessio pecca-

[1] Luc. XVIII, 13, 14. — [2] I Joan. I, 8, 9. — [3] Psal. LXXXIV, 13.

torum ab homine : « Et justitia de cœlo prospexit, » id est, a Domino Deo data est justificatio confitenti, ut ipse agnoscat impius pium se fieri non posse, nisi ille fecerit cui confitetur, credendo in eum qui justificat impium[1]. Tua ergo peccata potes habere, fructum bonum non habebis, nisi ille dederit cui confiteris. Ideo cum dixisset : « Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit : » tanquam diceretur ei : Quid est quod dixisti : « Justitia » de cœlo prospexit ? Etenim, inquit, Dominus dabit sua» vitatem, et terra nostra dabit fructum suum. » Nos ergo respiciamus nos; et si nihil in nobis invenerimus nisi peccata, oderimus peccata, et desideremus justitiam. Cum enim cœperimus odisse peccata, jam ipsum odium peccatorum similes nos incipit facere Deo : quia hoc odimus, quod odit et Deus. Cum ergo cœperis odisse peccata et confiteri Deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt et ducunt ad ea quæ tibi non prosunt, ingemisce ad Deum : et confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectationem, et suavitatem justitiæ faciendæ dabit tibi, ut incipiat te delectare justitia, quem primo delectabat iniquitas : ut qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in sobrietate; et qui primo gaudebas de furtis, ut tolleres homini quod non habebas, quæras donare non habenti quod habebas : et quem delectabat rapere, delectet donare; quem delectabat spectare, delectet orare; quem delectabant cantica nugatoria et adulterina, delectet hymnum dicere Deo; currere ad Ecclesiam, qui primo currebas ad theatrum. Unde nata est ista suavitas, nisi quia « Domi» nus dabit suavitatem, et terra nostra dabit fructum » suum? » Ecce enim videte quod dico : ecce locuti sumus vobis verbum Dei, semen sparsimus devotis cordibus, tanquam sulcata invenientes pectora vestra aratro

[1] Rom. IV, 5.

confessionis; devotione et intentione suscepistis semen, cogitate de verbo quod audistis, tanquam glebas frangentes, ne semen rapiant volatilia, ut possit ibi germinare quod seminatum est : et nisi Deus pluerit, quid prodest quod seminatur? Hoc est, « Dominus dabit suavitatem, » et terra nostra dabit fructum suum. » Ille enim visitationibus suis, in otio, in negotio, in domo, in lecto, in convivio, in collocutione, in deambulatione visitet corda vestra, ubi nos non sumus. Veniat imber Dei, et fructificet quod ibi seminatum est : et ubi non sumus nos, et securi quiescimus, aut aliud agimus, Deus det incrementum seminibus, quæ sparsimus, ut attendentes postea bonos mores vestros, etiam de fructu gaudeamus. « Quoniam Dominus dabit suavitatem, et terra nostra dabit » fructum suum. »

XVI. « Justitia ante eum præibit, et ponet in via gres» sus suos [1]. » Justitia illa est, quæ est in confessione peccatorum : veritas enim ipsa est. Justus enim debes esse in te, ut punias te. Ipsa est prima hominis justitia, ut punias te malum, et faciat te Deus bonum. Quia ergo ipsa est prima hominis justitia, ipsa fit via Deo, ut veniat ad te Deus : ibi illic fac viam, in confessione peccatorum. Ideo et Joannes cum baptizaret in aqua pœnitentiæ, et vellet ad se venire pœnitentes de suis prioribus factis, hoc dicebat : « Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus [2]. » Placebas tibi in peccatis tuis, o homo : displiceat tibi quod eras, ut possis esse quod non eras. « Parate viam » Domino, » præcedat ista justitia, ut confitearis peccata. Veniet ille et visitabit te, quia « Ponet in via gres» sus suos. » Est enim jam ubi ponat gressus suos, est ubi ad te veniat. Ante autem quam confitereris peccata, intercluseras ad te viam Dei, non erat qua ad te veniret.

[1] Psal. LXXXIV, 14. — [2] Matth. III, 3.

Confitere vitam, et aperis viam : et veniet Christus, « Et » ponet in via gressus suos, » ut te informet vestigiis suis.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXV.

Sermo ad plebem [1].

I. Nullum majus donum præstare posset Deus hominibus, quam ut Verbum suum per quod condidit omnia, faceret illis caput, et illos ei tanquam membra coaptaret, ut esset Filius Dei et filius hominis, unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus : ut et quando loquimur ad Deum deprecantes, non inde Filium separemus; et quando precatur corpus Filii, non a se separet caput suum; sitque ipse unus salvator corporis sui Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, qui et oret pro nobis, et oret in nobis, et oretur a nobis. Orat pro nobis, ut sacerdos noster; orat in nobis, ut caput nostrum; oratur a nobis, ut Deus noster. Agnoscamus ergo et in illo voces nostras, et voces ejus in nobis. Neque cum aliquid dicitur de Domino Jesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quamdam humilitatem indignam Deo, dubitemus eam illi tribuere, qui non dubitavit se nobis adjungere. Ei quippe servit universa creatura, quia per ipsum facta est universa creatura. Et propterea cum ejus sublimitatem divinitatemque intuemur, quando audimus : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et

[1] Sermo iste ad plebem, in pervigilio solemnitatis, forte S. Cypriani, et apud Carthaginem habitus est.

» Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, » omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil[1] : » intuentes hanc et supereminentissimam et excedentem omnia creaturarum sublimia divinitatem Filii Dei; audimus etiam in aliqua parte Scripturarum velut gementem, orantem, confitentem; et dubitamus ei tribuere verba hæc, ex eo quod cogitatio nostra de recenti ejus contemplatione quæ erat in Divinitate, pigrescit descendere ad ejus humilitatem; et tanquam faciat illi injuriam, si ejus verba in homine agnoscat, ad quem verba dirigebat cum Deum deprecaretur, hæret plerumque, et conatur mutare sententiam; et non ei occurrit in Scriptura, nisi quod ad ipsum recurrat, et ab illo deviare non sinat. Expergiscatur ergo, et evigilet in fide sua; et videat quia ille quem contemplabatur paulo ante in forma Dei, formam servi accepit, in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit se factus obediens usque ad mortem[2] : et verba Psalmi voluit esse sua, in cruce pendens, et dicens : « Deus meus, Deus meus, ut- » quid me dereliquisti[3]? » Oratur ergo in forma Dei, orat in forma servi : ibi Creator, hic creatus, creaturam mutandam non mutatus assumens, et secum nos faciens unum hominem, caput et corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo : et dicimus cum illo, et dicit nobiscum; dicimus in illo, dicit in nobis Psalmi hujus orationem, qui intitulatur, « Oratio David[4]. » Quia Dominus noster secundum carnem filius David; secundum vero divinitatem Dominus David, et creator David; et non solum ante David, sed et ante Abraham, ex quo David; sed et ante Adam, ex quo omnes homines; sed et ante cœlum et terram, in quo omnis creatura est. Nemo

[1] Joan. I, 1-3. — [2] Philip. II, 5-8. — [3] Psal. XXI, 2. — [4] Id LXXXV, 1.

ergo, cum audit hæc verba, dicat : Non Christus dicit; aut rursus dicat : Non ego dico : imo si se in Christi corpore agnoscit, utrumque dicat, et Christus dicit, et, Ego dico : Noli aliquid dicere sine illo, et non dicit aliquid sine te. Nonne habemus in Evangelio? Ubi certe scriptum est : « In principio erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum, omnia per » ipsum facta sunt : » ibi certe habemus ; « Et contris- » tatus est Jesus[1], et fatigatus est Jesus[2], et dormivit » Jesus[3], et esurivit[4], et sitivit Jesus[5], et oravit, et pernoctavit in orando Jesus. « Pernoctabat, inquit, Je- » sus[6], et perstabat in orando : et globi sanguinis decur- » rebant per corpus ejus[7]. » Quid ostendebat, quando per corpus orantis globi sanguinis destillabant, nisi quia corpus ejus, quod est Ecclesia, Martyrum sanguine jam fluebat?

II. « Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me[8]. » Ille ex forma servi dicit, tu serve in forma Domini tui : « Inclina, Domine, aurem tuam. » Inclinat aurem, si tu non erigas cervicem. Humiliato enim appropinquat : ab exaltato longe discedit, nisi quem ipse humiliatum exaltaverit. Inclinat ergo Deus aurem suam ad nos. Ille enim sursum est, nos deorsum : ille in altitudine, nos in humilitate, sed non relicti. « Ostendit enim dilectionem » suam Deus in nobis. Etenim cum adhuc peccatores es- » semus, Christus pro nobis mortuus est. Vix enim, in- » quit, pro justo quis moritur : nam pro bono forsitan » quis audeat mori. Dominus autem noster pro impiis » mortuus est[9]. » Neque enim merita nostra præcesserant, pro quibus Filius Dei moreretur : sed magis quia nulla

[1] Matth. xxvi, 38. — [2] Joan. iv, 6. — [3] Matth. viii, 24. — [4] Id. iv, 2. — [5] Joan. iv, 7 et xix, 28. — [6] Luc. vi, 12. — [7] Id. xxii, 43, 44. — [8] Psal. lxxxv, 1. — [9] Rom. v, 6-9.

erant merita, magna erat misericordia. Quam certa ergo, quam firma promissione servat justis vitam suam, qui donavit injustis mortem suam? « Inclina, Domine, aurem » tuam, et exaudi me : quoniam egenus et inops ego » sum. » Ergo non inclinat aurem ad divitem : ad inopem et egenum inclinat aurem, id est, ad humilem et ad confitentem, ad indigentem misericordia : non ad saturatum et extollentem se, et jactantem, quasi nihil ei desit, et dicentem : « Gratias tibi, quia non sum sicut Publi- » canus iste[1]. » Dives enim Pharisæus jactabat merita sua : inops Publicanus confitebatur peccata sua.

III. Nec sic accipiatis, fratres, quod dixi : Ad divitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat Deus eos qui habent aurum et argentum, et familiam et fundos : si sic forte nati sunt, aut eum locum rerum humanarum tenent, tantum meminerint, quod ait Apostolus : « Præcipe divitibus hujus mundi non superbe sapere[2]. » Qui enim non superbe sapiunt, in Deo pauperes sunt : et pauperibus atque inopibus et egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro et argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit ut divitiæ non illos perdant, ut non obsint sat est : nam prodesse nihil possunt. Plane prodest opus misericordiæ et in divite et in paupere : in divite ex voluntate et opere, in paupere ex sola voluntate. Cum ergo talis est contemnens in se quidquid est unde superbia solet inflari, pauper Dei est : inclinat illi aurem suam, novit enim contribulatum cor ejus. Certe, fratres, ille pauper ante januam divitis ulcerosus qui jacebat, ab Angelis ablatus est in sinum Abrahæ : sic legimus, sic credimus. Dives autem ille qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, ablatus est ad inferos

[1] Luc. XVIII, 11-13 — [2] I Tim. VI, 17.

ad tormenta[1]. Numquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatus est ab Angelis, dives autem ille peccato divitiarum suarum ad tormenta missus est? In illo paupere humilitas intelligitur honorificata, in illo divite superbia damnata. Breviter probo, quia non divitiæ, sed superbia in illo divite cruciabatur. Certe ille pauper in sinum Abrahæ sublatus est : de ipso Abraham dicit Scriptura, quia habebat hic plurimum auri et argenti, et dives fuit in terra[2]. Si qui dives est, ad tormenta rapitur ; quomodo Abraham præcesserat pauperem, ut ablatum in sinum suûm susciperet? Sed erat Abraham in divitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta, et obaudiens. Usque adeo autem pro nihilo habebat illas divitias, ut jussus a Domino filium suum immolaret[3], cui servabat divitias. Discite ergo esse inopes et pauperes, sive qui habetis aliquid in isto sæculo, sive qui non habetis. Nam et hominem mendicum invenis superbientem, et hominem habentem divitias invenis confitentem. Resistit Deus superbis, et holosericatis et pannosis : humilibus autem dat gratiam[4], et habentibus aliquam substantiam hujus sæculi et non habentibus. Interior inspector est Deus : ibi appendit, ibi examinat : stateram Dei non vides, cogitatio tua in illam levatur. Videte quia meritum exauditionis suæ, id est, quo exaudiretur, in eo posuit ut diceret : « Quoniam ege- » nus et inops ego sum. » Observa ne non sis egenus et inops : si non fueris, non exaudieris. Quidquid est circa te vel in te unde possis præsumere, abjice a te ; tota præsumptio tua Deus sit : illius indigens esto, ut ipso implearis. Quidquid enim aliud habueris sine ipso, latius inanis es.

IV. « Custodi animam meam, quoniam sanctus sum[5].»

[1] Luc. XVI, 19-24. — [2] Gen. XIII, 2. — [3] Id. XXII, 10. — [4] Jacob. IV, 6. — [5] Psal. LXXXV, 2.

Hoc vero, « Quoniam sanctus sum, » nescio utrum potuerit forte alius dicere, nisi ille qui sine peccato erat in hoc mundo; peccatorum omnium non commissor, sed dimissor. Agnoscimus vocem dicentis : « Quoniam sanc» tus sum, custodi animam meam : » utique in illa forma servi, quam assumpserat. Ibi enim caro, ibi et anima. Neque enim ut nonnulli [1] dixerunt, caro sola erat et Verbum : sed et caro et anima et Verbum : et totum hoc unus Filius Dei, unus Christus, unus Salvator; in forma Dei æqualis Patri, in forma servi caput Ecclesiæ. Ergo, « Quo» niam sanctus sum, » cum audio, vocem ejus agnosco, et hic separo meam? Certe inseparabiliter a corpore suo loquitur, cum sic loquitur. Et audebo ego dicere : « Quo» niam sanctus sum? » Si sanctus tanquam sanctificans, et nullo sanctificante indigens; superbus et mendax : si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod dictum est : « Sancti estote, quia et ego sanctus sum [2]; » audeat et corpus Christi, audeat et unus ille homo clamans a finibus terræ [3], cum capite suo, et sub capite suo dicere : « Quo» niam sanctus sum. » Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi et remissionis peccatorum. « Et hæc qui» dem fuistis, » ait Apostolus, enumerans multa peccata, et levia et gravia, et usitata et horribilia : « Et hæc » quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis [4]. » Si ergo sanctificatos dicit, dicat et unusquisque fidelium : « Sanctus sum. » Non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati. Si enim dixeris te ex te esse sanctum, superbus es : rursus fidelis in Christo, et membrum Christi, si te dixeris non esse sanctum, ingratus es. Arguens enim superbiam Apostolus, non ait : Non habes : sed ait : « Quid » enim habes, quod non accepisti [5]? » Non arguebaris,

[1] Appollinaristæ. — [2] Levit. XIX, 2. — [3] Psal. LX, 3. — [4] I Cor. VI, 11. — [5] Id. IV, 7.

quia dicebas te habere quod non habes; sed quia ex te tibi volebas esse quod habes. Imo et habere te agnosce, et ex te nihil habere, ut nec superbus sis, nec ingratus. Dic Deo tuo : Sanctus sum, quia sanctificasti me; quia accepi, non quia habui; quia tu dedisti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere incipis injuriam facere ipsi Domino nostro Jesu Christo. Si enim Christiani omnes et fideles et baptizati in illo ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit : « Quotquot in Christo baptizati estis, Christum » induistis[1] : » si membra sunt facti corporis ejus, et dicunt se sancta non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta non sunt. Jam vide ubi sis, et de capite tuo dignitatem cape. « Etenim eras in tenebris, nunc au» tem lux in Domino. Fuistis, inquit, aliquando tene» bræ[2] : » sed numquid tenebræ remansistis? Ad hoc illuminator venit, ut et tenebræ remaneretis, an ut in illo lux fieretis? Ergo dicat et unusquisque Christianus, imo dicat totum corpus Christi, clamet ubique patiens tribulationes, diversas tentationes et scandala innumerabilia; dicat : « Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. » Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te. » Ecce ille sanctus non est superbus, quia sperat in Domino.

V. « Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi » tota die[3] : » non una die. « Tota die, » omni tempore intellige : ex quo corpus Christi gemit in pressuris, usque in finem sæculi quo transeunt pressuræ, gemit iste homo, et clamat ad Deum; et unusquisque nostrum pro portione habet clamorem suum in toto isto corpore. Clamasti tu diebus tuis, et transierunt dies tui; successit tibi alius, et clamavit diebus suis; et tu hic, ille ibi, ille alibi : corpus Christi tota die clamat sibi decedentibus et succedentibus membris. Unus homo usque in finem sæculi exten-

[1] Gal. III, 27. — [2] Ephes. v, 8. — [3] Psal. LXXXV. 3.

ditur. Eadem membra Christi clamant, et quædam membra jam in illo requiescunt, quædam modo clamant, quædam vero cum ipsi nos requieverimus clamabunt, et post illa alia clamabunt. Totius corporis Christi hic attendit vocem, dicentis : « Ad te clamavi tota die. » Caput autem nostrum ad dexteram Patris interpellat pro nobis[1]. Alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia revocat, alia corrigit, alia redintegrat.

VI. « Jucunda animam servi tui : quoniam ad te, Domine, levavi animam meam[2]. » Jucunda eam, quia levavi ad te eam. In terra enim erat, et in terra amaritudinem sentiebat : ne in amaritudine contabesceret, ne omnem tuæ gratiæ suavitatem amitteret, levavi eam ad te : jucunda eam apud te. Solus enim tu es jucunditas : amaritudine plenus est mundus. Certe recte admonet membra sua, ut sursum cor habeant. Audiant ergo, et faciant : levent ad illum quod male est in terra. Ibi enim non putrescit cor, si levetur ad Deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret, levares ad superiora. Frumento mutares locum, et cor permittis in terra putrescere? Frumentum levares in superiora, cor leva in cœlum. Et unde, inquis, possum? Qui funes, quæ machinæ, quæ scalæ opus sunt? Gradus, affectus sunt : iter tuum, voluntas tua est. Amando ascendis, negligend descendis. Stans in terra, in cœlo es, si diligas Deum. N enim sic levatur cor, quomodo levatur corpus. Corpu levetur, locum mutat : cor ut levetur, voluntatem tat. « Quoniam ad te, Domine, levavi animam mea

VII. « Quia tu, Domine, suavis es ac mitis[3]. » jucunda. Tanquam tædio affectus ex amaritudine norum indulcari voluit, et quæsivit fontem dulce

[1] Rom. VIII, 34. — [2] Psal. LXXXV, 4. — [3] Ibid. 5.

et in terra non invenit. Quacumque enim se vertebat, scandala, timores, tribulationes, tentationes inveniebat. In quo homine securitas? de quo certum gaudium? Nec de se ipso utique : quanto magis de alio? Aut mali sunt, et necesse est eos pati, et sperare quia mutari possunt : aut boni sunt, et sic eos oportet diligere, ut timeamus (quia possunt mutari) ne mali sint. Ibi malitia eorum facit amaritudinem animæ : hic sollicitudo et timor, ne labatur qui bene ambulat. Quocumque ergo se converterit, in terrenis rebus amaritudinem invenit : unde dulcescat non habet, nisi levet se ad Deum. « Quoniam tu, Do» mine, suavis et mitis. » Quid est, « Mitis? » Portans me, donec perficias me. Vere enim, fratres mei, dicam tanquam homo in hominibus, et ex hominibus : ferat quisque cor suum, et intueatur se sine adulatione, et sine palpatione. Nihil est enim stultius, quam ut se ipsum quisque palpet atque seducat. Attendat ergo et videat quanta aguntur in corde humano, quemadmodum ipsæ plerumque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita ut vix stet cor ad Deum suum : et vult se tenere ut stet, et quodam modo fugit a se, nec invenit cancellos quibus se includat, aut obices quosdam quibus retineat avolationes suas et vagos quosdam motus, et stet jucundari a Deo suo. Vix est ut occurrat talis oratio inter multas orationes. Diceret unusquisque sibi contingere et alteri non contingere, nisi inveniremus in Scripturis Dei David orantem quodam in loco, et dicentem : « Quoniam inveni, Domine, cor meum, » ut orarem ad te[1]. » Invenire se dixit cor suum, quasi soleret ab eo fugere, et ille sequi quasi fugitivum, et non posse comprehendere, et clamare ad Deum : « Quoniam cor meum » dereliquit me[2]. » Itaque, fratres mei, attendens quod hic ait : « Suavis es tu et mitis : » videor mihi videre hic

[1] 2 Reg. VII, 27. — [2] Psal. XXXIX, 13.

quod ait : « Mitis. Jucunda animam servi tui, quoniam » ad te levavi animam meam, quoniam tu suavis et mitis » es : » videor mihi videre ad hoc dixisse mitem Deum, quia patitur ista nostra, et expectat tamen a nobis orationem, ut perficiat nos : et quando illi eam dederimus, accipit grate, et exaudit ; nec meminit tantas quas incondite fundimus, et accipit unam quam vix invenimus. Quis enim est, fratres mei, homo, cum quo si cœperit amicus ejus colloqui, et voluerit ille respondere collocutioni ejus, et viderit eum averti a se, et aliud loqui ad alium, qui hoc ferat? Aut si forte interpelles judicem, et constituas eum loco ut te audiat, et subito cum ad eum loqueris, dimittas eum, et incipias fabulari cum amico tuo, quando te tolerat? Et tolerat Deus tot corda precantium, et diversas res cogitantium : omitto dicere et noxias, omitto dicere aliquando perversas et inimicas Deo ; ipsas superfluas cogitare injuria est ejus, cum quo loqui cœperas. Oratio tua locutio est ad Deum. Quando legis, Deus tibi loquitur : quando oras, Deo loqueris. Sed quid? Desperandum est de genere humano, et dicendum jam ad damnationem pertinere omnem hominem, cui subrepserit aliqua cogitatio oranti, et interruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus, fratres, quæ spes remaneat, non video. Porro quia est aliqua spes ad Deum, quia magna est ejus misericordia, dicamus ei : « Jucunda animam servi tui, quoniam ad te, Domine, » levavi animam meam. » Et quomodo eam levavi? Quomodo potui? quomodo tu vires dedisti? quomodo eam fugientem apprehendere valui ; et excidit tibi, quia quotiescumque ante me stetisti, (puta Deum dicere,) tanta vana et superflua cogitasti, et vix mihi fixam et stabilem orationem fudisti? « Quia tu suavis es, Domine, » ac mitis. » Mitis es, tolerans me. Ex ægritudine defluo, cura et stabo : confirma, et firmus ero. Donec autem fa-

cias, toleras me : « Quia tu suavis es, Domine, et mitis. »

VIII. « Et multum misericors. » Non enim solum misericors, sed, « Multum misericors. » Abundat enim iniquitas nostra, abundat et misericordia tua. « Et multum » misericors es omnibus invocantibus te. » Et quid est quod dicit multis locis Scriptura : « Quia invocabunt, et » non exaudiam eos[1] : (Certe « Misericors omnibus in- » vocantibus te : ») nisi quia quidam invocantes, non ipsum invocant? de quibus dicitur : « Deum non invoca- » verunt[2]. » Invocant, sed non Deum. Invocas quidquid amas : invocas quidquid in te vocas, invocas quidquid vis ut veniat ad te. Porro si Deum propterea invocas, ut veniat ad te pecunia, ut veniat ad te hæreditas, ut veniat ad te sæcularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniant ad te : sed Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum, non exauditorem desideriorum. Deus bonus, si det quod vis. Quid, si male vis, nonne erit magis non dando misericors? Porro, si non dederit, jam nihil tibi Deus est : et dicis : Quantum rogavi, quam sæpe rogavi, et non sum exauditus! Quid enim petebas? Forte mortem inimici tui. Quid si et ille petebat tuam? Qui te creavit ipse et illum; homo es, homo est et ille : Deus autem judex est; audit ambos, et non exaudit ambos. Tristis es, quia non es exauditus contra illum : gaude, quia non est exauditus contra te. Ego, inquis, non hoc petebam; non inimici mei petebam mortem, sed vitam petebam filii mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas. Nam quid, si ille raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius[3]? Sed peccator, inquis, erat; et ideo volebam eum vivere, ut corrigeretur. Tu volebas eum vivere, ut melior esset : quid si Deus noverat, si viveret, pejorem futurum? Unde ergo nosti quid illi prodesset, mori an vivere? Si

[1] Prov. I, 28. — [2] Psal. LII, 6. — [3] Sap. IV, 11.

ergo non nosti, redi ad cor tuum, dimitte Deo consilium suum. Quid ergo, inquis, faciam? quid orem? Quid ores? Quod te docuit Dominus, quod te docuit cœlestis Magister. Invoca Deum tanquam Deum, ama Deum tanquam Deum. Illo melius nihil est : ipsum desidera, ipsum concupisce. Vide invocantem Deum in alio Psalmo : « Unam » petii a Domino, hanc requiram. » Quid est quod petit? « Ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ » meæ. » Utquid hoc? « Ut contempler delectationem » Domini[1]. » Si ergo amator Dei esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi inhia quo jucundius nihil invenis, quo melius, quo lætius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quam id quod est sempiternum? Non times ne aliquando a te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu invocas Deum tanquam Deum, securus esto, exaudiris : pertines ad istum versum, « Et multum misericors omnibus invo- » cantibus te. »

IX. Noli ergo dicere : Illud mihi non dedit. Redi ad conscientiam tuam, libra, interroga, parcere illi noli. Si vere Deum invocasti, certus esto quia id forte quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia non tibi proderat. Ædificetur in hoc cor vestrum, fratres, cor christianum, cor fidele : ne incipiatis tristes facti, veluti fraudati desideriis vestris, ire in indignationem contra Deum. Etenim non expedit adversus stimulum calcitrare[2]. Recurrite ad Scripturas. Exauditur diabolus, et non exauditur Apostolus. Quid vobis videtur? quomodo exaudiuntur dæmones? Petierunt se ire in porcos, et concessum est eis[3]. Quomodo exauditus est diabolus? Petiit Job tentandum, et accepit[4]. Quomodo non exauditus est Apostolus? « In » magnitudine, inquit, revelationum ne extollar, datus

[1] Psal. xxvi, 4. — [2] Act. ix, 5. — [3] Matth. viii, 32. — [4] Job. i, 12.

» est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me » colaphizet : propter quod ter Dominum rogavi ut au- » ferret eum a me, et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea; » nam virtus in infirmitate perficitur[1]. » Exaudivit eum quem disponebat damnare, et non exaudivit eum quem volebat sanare. Nam et æger petit multa a medico, non dat medicus : non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum pone Deum; pete ab illo salutem, et salus tua ipse erit : non quasi salutem extrinsecus, sed ut salus ipse sit; ne rursus ames aliam salutem præter ipsum, sed quomodo habes in Psalmo : « Dic ani- » mæ meæ : Salus tua ego sum[2]. » Quid ad te, quid tibi dicat, ut se tibi det? Vis ut det se tibi? Quid si quod vis habere, non vult ipse ut habeas, ut se tibi det? Impedimenta removet, ut intret ad te. Bona cogitate et considerate, fratres, quæ dat Deus peccatoribus; et hinc intelligite quid servet servis suis. Peccatoribus blasphemantibus eum quotidie dat cœlum et terram, dat fontes, fructus, salutem, filios, copias, ubertatem : hæc omnia bona non dat nisi Deus. Qui talia peccatoribus dat, quid eum putas servare fidelibus suis? Hoccine de illo sentiendum est, quia qui talia malis dat, nihil servat bonis? Imovero servat, non terram, sed cœlum. Vilius forte aliquid dico, cum dico cœlum : sed se ipsum, qui fecit cœlum. Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fabricator cœli. Sed video cœlum, et illum non video. Oculos enim habes ad videndum cœlum; cor nondum habes ad videndum fabricatorem cœli. Ideo venit de cœlo in terram, ut mundet cor, quo videatur qui fecit cœlum et terram. Sed plane cum patientia salutem expecta. Quibus te medicamentis curet, ille novit; quibus sectionibus, quibus ustionibus, ille novit. Tu tibi ægritudinem comparasti peccando : ille

[1] 2 Cor. XII, 7-9. — [2] Psal. XXXIV, 3.

venit non solum fovere, sed et secare et urere. Non vides quanta homines patiantur sub medicorum manibus, spem incertam homine promittente? Sanaberis, dicit medicus, sanaberis, si secuero. Et homo dicit, et homini dicit: nec qui dicit certus est, nec qui audit; quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, et non perfecte scit quid agatur in homine : et tamen ad verba hominis plus nescientis quid agatur in homine credit homo, subdit membra, ligari se patitur, aut plerumque etiam non ligatus secatur aut uritur; et accepit forte salutem paucorum dierum, jam sanatus quando moriatur ignorans; et fortasse, dum curatur, moritur, et fortasse curari non poterit. Cui autem promisit Deus aliquid, et fefellit?

X. « Auribus infige, Domine, orationem meam[1]. » Magnus orantis affectus. « Auribus infige, Domine, orationem meam : » id est, non exeat de auribus tuis oratio mea, fige illam ibi in auribus tuis. Quomodo parturivit, ut figeret orationem suam in auribus Dei? Respondeat Deus, et dicat nobis : Vis figam orationem tuam in auribus meis? Fige in corde tuo legem meam. « Auribus » infige, Domine, orationem meam : et intende voci orationis meæ. »

XI. « In die tribulationis meæ clamavi ad te, quoniam » exaudisti me[2]. » Causa ut exaudires me, quia « In die » tribulationis meæ clamavi ad te. » Paulo ante dixerat : Tota die clamavi, tota die tribulatus sum. Nullus ergo Christianus dicat esse diem in quo non sit tribulatus. Totam diem, totum tempus intelleximus. Tota die tribulatur. Quid ergo, tribulatio est et quando bene est? Utique tribulatio. Unde tribulatio? « Quia quandiu in corpore » sumus, peregrinamur a Domino[3]. » Quodlibet hic abundet, nondum sumus in illa patria, quo redire festinamus

[1] Psal. LXXXV, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] 2 Cor. V, 6.

Cui peregrinatio dulcis est, non amat patriam : si dulcis est patria, amara est peregrinatio : si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non est tribulatio? Quando in patria delectatio. « Delectationes in dextera tua usque in » finem. Implebis me lætitia, ait, cum vultu tuo[1] : ut » contempler delectationem Domini[2]. » Ibi transiet labor et gemitus : ibi non oratio, sed laudatio : ibi Alleluia, Amen ibi, vox consona cum Angelis : ibi visio sine defectu, et amor sine fastidio. Quandiu ergo non ibi, videtis quia non in bono. Sed abundant omnia? Abundent omnia, vide si securus es quia non pereunt omnia. Sed habeo quod non habebam, accessit pecunia quæ non erat? Forte accessit et timor qui non erat : forte tanto securior eras, quanto pauperior. Postremo sint copiæ, redundet affluentia hujus sæculi, detur securitas quod non pereant. Dicat Deus desuper : Æternus in his eris, æterna tecum erunt ista, sed meam faciem non videbis. Nemo carnem consulat, spiritum consulite : respondeat vobis cor vestrum; respondeat spes, fides, charitas, quæ in vobis esse cœpit. Ergo-ne si acciperemus securitatem nos in affluentia bonorum sæcularium semper futuros, et diceret nobis Deus : Faciem meam non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere, et dicere : Abundant mihi ista, bene mihi est, nihil amplius quæro. Nondum cœpit esse amator Dei, nondum cœpit suspirare tanquam peregrinus. Absit, absit. Recedant omnia seductoria, recedant blandimenta falsa, recedant ea quæ nobis quotidie dicunt : « Ubi est Deus tuus? » Effundamus super nos animam nostram, confiteamur in lacrymis, gemamus in confessionibus, in miseriis suspiremus[3]. Quidquid nobis adest præter Deum nostrum, non est dulce. Nolumus omnia quæ dedit, si non dat se ipsum

[1] Psal. XV, 11. — [2] Id. XXVI, 4. — [3] Id. XLI, 4, 5 et 11.

qui omnia dedit. « Auribus infige, Domine, orationem » meam, et intende voci orationis meæ. In die tribulationis meæ clamavi ad te, quoniam exaudisti me. »

XII. « Non est similis tibi in diis, Domine[1]. » Et quid dixit? « Non est similis tibi in diis, Domine. » Fingant sibi deos quos volunt Pagani, adducant fabros argentarios, aurifices, expolitores, sculptores, faciant deos. Quales deos? Oculos habentes, et non videntes[2] : et cætera quæ dicit Psalmus consequenter. Sed ista non colimus, ait, non colimus, hæc signa sunt. Et quid colitis? Aliud aliquid pejus : « Quoniam dii gentium dæmonia[3]. » Et quid? Nec dæmonia, inquiunt, colimus. Plane nihil aliud habetis in templis, nihil aliud implet vates vestros quam dæmonium. Sed quid dicitis? Angelos colimus, Angelos habemus Deos. Non plane nostis Angelos. Angeli enim unum Deum colunt, nec favent hominibus qui volunt colere Angelos, et non Deum. Nam invenimus honoratos Angelos prohibentes homines ne se adorarent[4], sed verum Deum. Sed Angelos dicant, homines dicant, quia dictum est : « Ego dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes[5] : Non est similis tibi in diis, Domine. » Quodlibet aliud cogitet homo, non est simile quod factum est illi qui fecit. Excepto Deo, quidquid aliud est in natura rerum, factum est a Deo. Quantum interest inter eum qui fecit, et illud quod factum est, quis digne cogitet? Iste ergo dixit : « Non est similis tibi in diis, Domine. » Quantum autem sit dissimilis Deus, non dixit, quia dici non potest. Intendat Charitas Vestra, Deus ineffabilis est. Facilius dicimus quid non sit, quam quid sit. Terram cogitas, non est hoc Deus : mare cogitas, non est hoc Deus : omnia quæ sunt in terra, homines et animalia, non est

[1] Psal. LXXXV, 8. — [2] Id. CXIII, 5. — [3] Id. XCV, 5. — [4] Apoc. XIX, 10. — [5] Psal. LXXXI, 6.

hoc Deus : omnia quæ sunt in mari, quæ volant per aërem, non est hoc Deus : quidquid lucet in cœlo, stellæ, sol et luna, non est hoc Deus : ipsum cœlum, non est hoc Deus : Angelos cogita, Virtutes, Potestates, Archangelos, Thronos, Sedes, Dominationes, non est hoc Deus. Et quid est? Hoc solum potui dicere, quid non sit. Quæris quid sit? « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec » in cor hominis ascendit[1]. » Quid quæris ut ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? « Non est similis tibi » in diis, Domine : et non est secundum opera tua. »

XIII. « Omnes gentes quotquot fecisti, venient, et ado- » rabunt coram te, Domine[2]. » Annuntiavit Ecclesiam, « Omnes gentes quotquot fecisti. » Si est gens quam non fecit Deus, non adorabit eum : nulla est autem gens quam non fecit Deus; quia fontem omnium gentium Adam et Evam fecit Deus, inde propagatæ sunt omnes gentes : omnes ergo gentes Deus fecit. « Omnes ergo gentes quot- » quot fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine. » Quando dictum est? Quando coram eo non adorabant nisi pauci sancti in uno populo Hebræorum, tunc dictum est hoc; et modo videtur quod dictum est : « Omnes gentes » quotquot fecisti, venient, et adorabunt coram te, Do- » mine. » Quando dicebantur hæc, non videbantur, et credebantur : quando videntur, quare negantur? « Om- » nes gentes quotquot fecisti, venient, et adorabunt co- » ram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum. »

XIV. « Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia, tu » es Deus solus magnus[3]. » Nemo se dicat magnum. Futuri erant, qui se dicerent magnos : contra hos dicitur : « Tu es Deus solus magnus. » Nam quid magnum dicitur Deo, quia ipse est solus Deus magnus? Quis hoc nescit, quia ipse est Deus magnus? Sed quia futuri erant, qui se

[1] I Cor. II, 9. — [2] Psal. LXXXV, 9. — [3] Ibid. 10.

dicerent magnos, et Deum facerent parvum, contra illos dicitur : « Tu es solus Deus magnus. » Etenim quod tu dicis, impletur, non quod illi dicunt, qui se dicunt magnos. Quid dixit Deus per Spiritum suum? « Omnes gentes » quotquot fecisti, venient, et adorabunt coram te, Do- » mine. » Quid dicit nescio quis, qui se dicit magnum? Absit : non adoratur Deus in omnibus gentibus : perierunt omnes gentes, sola Africa remansit. Hoc tu dicis, qui te dicis magnum : aliud dicit qui est solus Deus magnus. Quid dicit qui est solus Deus magnus? « Omnes gentes » quotquot fecisti, venient, et adorabunt coram te, Do- » mine. » Video quod dixit solus Deus magnus, taceat homo falso magnus; ideo fallaciter magnus, quia dedignatur esse parvus. Quis parvus esse dedignatur? Iste qui hoc dicit : « Quicumque vult inter vos major esse, dixit » Dominus, erit vester servus[1]. » Ille si servus vellet esse fratrum suorum, non eos separaret a matre ipsorum. Sed cum vult esse magnus, et non vult esse salubriter parvus : « Deus qui superbis resistit, humilibus autem dat » gratiam[2], » quia solus est magnus, implet omnia quæ prædixit, et contradicit maledicentibus. Christo enim tales maledicunt, qui dicunt quia periit Ecclesia de toto orbe terrarum, et remansit in sola Africa. Si diceres illi : Perdes villam tuam, forte non a te temperaret manum : et dicit Christum perdidisse hæreditatem suam redemptam sanguine suo. Quam autem faciat injuriam, videte, fratres. Scriptura dicit : « In lata gente gloria regis, in » diminutione populi contritio principis[3]. » Ergo hanc injuriam facis Christo, ut dicas populum ejus ad istam exiguitatem diminutum? Ideo natus es, ideo Christianum te dicis, ut invideas gloriæ Christi, cujus signum te in fronte portare asseris, et de corde perdidisti? « In lata

[1] Matth. xx, 26. — [2] Jacob. iv, 6. — [3] Prov. xiv, 28.

» gente gloria regis. » Agnosce regem tuum : da illi gloriam, da illi latam gentem. Quam latam gentem dabo, inquis? Noli ex tuo corde dare, et recte dabis. Unde do, inquies? Ecce hinc da : « Omnes gentes quotquot fecisti, venient, » et adorabunt coram te, Domine. » Dic hoc, confitere hoc, et dedisti latam gentem : quia omnes gentes in uno una; ipsa est unitas. Quomodo enim Ecclesia et Ecclesiæ, illæ Ecclesiæ quæ Ecclesia : sic illa gens quæ gentes. Antea gentes, multæ gentes : modo una gens? Quare una gens? Quia una fides, quia una spes, quia una charitas, quia una expectatio. Postremo quare non una gens, si una patria? Patria cœlestis est, patria Jerusalem est, quisquis inde civis non est, ad istam gentem non pertinet; quisquis autem inde civis est, in una gente Dei est. Et hæc gens ab Oriente in Occidentem, ab Aquilone et Mari distenditur per quatuor partes totius orbis. Hoc Deus dicit. Ab Oriente et Occidente, ab Aquilone et Mari date gloriam Deo. Hoc prædixit, hoc implevit, qui solus est magnus. Desinat ergo hoc dicere contra solum magnum, qui noluit esse parvus : quia non possunt esse duo magni, Deus et Donatus.

XV. « Deduc me, Domine, in via tua, et ambulabo in » veritate tua [1]. » Via tua, veritas tua, vita tua, Christus. Ergo corpus ad illum, et corpus de illo. « Ego sum » via et veritas et vita [2]. Deduc me, Domine, in via tua. » In qua via? « Et ambulabo in veritate tua. » Aliud est, ut ducat ad viam? aliud, ut deducat in via. Vide hominem ubique pauperem, ubique adjutorio egentem. Qui præter viam sunt, Christiani non sunt, aut Catholici nondum sunt : deducantur ad viam. Sed cum perducti fuerint ad viam, et Catholici in Christo facti fuerint, ab ipso deducantur in ipsa via, ne cadant. Certe jam ambu-

[1] Psal. LXXXV, 11. — [2] Joan. XIV, 6.

lant in via. « Deduc me, Domine, in via tua. » Certe jam in via tua sum, deduc me ibi. « Et ambulabo in veritate » tua. » Te deducente, non errabo : si dimiseris, errabo. Ora ergo ut non dimittat, sed usque in finem deducat. Quomodo deducit? Semper monendo, semper dando tibi manum suam. Et brachium Domini cui revelatum est [1]? Dando enim Christum suum, dat manum suam; dando manum suam, Christum suum dat. Ad viam ducit, perducendo ad Christum suum : in via deducit, deducendo in Christo suo. Christus autem veritas. « Deduc me ergo, Do» mine, in via tua, et ambulabo in veritate tua. » In illo utique qui ait : « Ego sum via et veritas et vita [2]. » Nam qui in via et veritate deducis, quo nisi ad vitam perducis? Deducis ergo in illo, ad illum. « Deduc me, Domine, in » via tua, et ambulabo in veritate tua. »

XVI. « Jucundetur cor meum, ut timeat nomen » tuum. » Ergo timor in jucunditate est. Et quomodo jucunditas, si timor? Nonne timor amarus solet esse? Erit aliquando jucunditas sine timore : modo jucunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta jucunditas. Si nulla jucunditas, deficimus : si plena securitas, male exultamus. Ergo et jucunditatem aspergat, et timorem incutiat, ut de dulcedine jucunditatis perducat nos ad sedem securitatis. Dando timorem, non nos faciat male exultare, et recedere de via. Ideo dicit Psalmus; « Servite Domino in timore, et exultate ei cum » tremore [3]. » Sic et apostolus Paulus dicit : « Cum timore » et tremore vestram ipsorum salutem operamini, Deus » enim est qui operatur in vobis [4]. » Quidquid ergo prosperum venit, fratres, magis metuendum est : quæ putatis prospera, magis tentationes sunt. Venit hæreditas, venit copia rerum, abundat circumfluentia nescio cujus

[1] Isaï. LIII, 1. — [2] Joan. XIV, 6. — [3] Psal. II, 11. — [4] Philip. II, 11-13.

felicitatis : tentationes sunt istæ; cavete ne vos ista corrumpant. Quidquid etiam prosperum est secundum Christum et germanam charitatem Christi : si forte lucratus es uxorem tuam, quæ fuit in parte Donati; si forte crediderunt filii tui, qui fuerunt Pagani; si forte lucratus es amicum tuum, qui te volebat seducere ad theatra, et tu eum duxisti ad Ecclesiam; si forte contradictor nescio quis inimicus tuus et rabide sævius, deposita illa rabie factus est mitis, et agnovit Deum, nec oblatrat adversus te, sed clamat tecum adversus malum : ista jucunda sunt. Unde enim gaudemus, si de his non gaudemus? aut quæ sunt alia gaudia nostra, nisi ista? Sed quia abundant et tribulationes et tentationes et dissensiones et schismata, et cætera mala sine quibus non potest esse sæculum hoc, donec transeat iniquitas; exultatio illa non nos faciat securos, sed ita jucundetur cor nostrum, ut timeat nomen Domini, ne aliunde jucundetur, aliunde feriatur. Securitatem non expectetis in peregrinatione : quando illam hic voluerimus, viscum erit corporis, non securitas hominis, « Jucundetur cor meum, ut timeant nomen » tuum. »

XVII. « Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto » corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum. » Quoniam misericordia tua magna est super me, et eruisti » animam meam ex inferno inferiore [1]. » Quod dicimus, fratres, hoc si non vobis tanquam certus exposuero, ne succenseatis. Homo sum enim, et quantum conceditur de Scripturis sanctis, tantum audeo dicere : nihil ex me. Infernum nec ego expertus sum adhuc, nec vos : et fortassis alia via erit, et non per infernum erit. Incerta sunt hæc. Verum quia dicit Scriptura, cui contradici non potest, « Eruisti animam meam ex inferno inferiore : » intel-

[1] Psal. LXXXV, 12, 13.

ligimus tanquam duo inferna esse, superius et inferius. Nam unde infernum inferius, nisi quia est infernum superius? Aliud non diceretur infernum, nisi in comparatione illius superioris partis. Videtur ergo, fratres, esse habitatio quædam cœlestis Angelorum : ibi vita ineffabilium gaudiorum, ibi immortalitas et incorruptio, ibi omnia secundum Dei donum et gratiam permanentia. Illa pars rerum superna est. Si ergo illa superna est; hæc terrena, ubi caro et sanguis, ubi corruptibilitas, ubi nativitas et mortalitas, ubi decessio, atque successio, ubi mutabilitas et inconstantia, ubi timores, cupiditates, horrores, lætitiæ incertæ, spes fragilis, caduca substantia, puto quia omnis ista pars non potest comparari illi cœlo, de quo loquebar paulo ante : si ergo illi parti hæc pars non comparatur, illa superna est, hæc inferna. Et post mortem quo hinc, nisi sit infernum inferius hoc inferno, in quo sumus in carne et ista mortalitate? « Corpus »enim mortuum est, ait Apostolus, propter peccatum [1]. » Ergo et hic sunt mortui : ut non mireris quia infernum dicitur, si mortuis abundat. Non enim ait : Corpus moriturum est; sed, « Corpus mortuum est. » Adhuc habet vitam utique corpus nostrum; et tamen comparatum corpori illi, quod futurum est qualia sunt Angelorum corpora, invenitur corpus hominis mortuum, quamvis adhuc habens animam. Sed rursus ab hoc inferno, id est, ab hac parte inferni, est aliud inferius, quo eunt mortui, unde voluit Deus eruere animas nostras, etiam illuc mittens Filium suum. Etenim, fratres, propter ista duo inferna missus est Filius Dei, undique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Propterea vox ejus est in illo Psalmo, non quoquam homine conjiciente, sed Apostolo exponente, ubi ait : « Quoniam non dere-

[1] Rom. VIII, 10.

» linques animam meam in inferno[1]. » Ergo aut ipsius vox est et hic, « Eruisti animam meam ex inferno inferiore : » aut nostra vox per ipsum Christum Dominum nostrum ; quia ideo ille pervenit usque ad infernum, ne nos remaneremus in inferno.

XVIII. Aliam etiam opinionem dicam. Fortassis enim apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quo truduntur impii, qui plurimum peccaverunt. Etenim apud inferos utrum in locis quibusdam non fuisset Abraham, non satis possumus definire. Nondum enim Dominus venerat ad infernum, ut erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas, et tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidam dives cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham, levavit oculos. Non eum posset levatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Et quid ei respondit Abraham, cum diceret : « Pater Abraham, mitte » Lazarum, ut intingat digitum suum, et stillet in linguam » meam, quoniam crucior in hac flamma? Fili, ait, » memento quia recepisti bona in vita tua, Lazarus au» tem mala : nunc autem hic requiescit, tu vero torque» ris. Et super hæc, ait, inter nos et vos magnum chaos » firmatum est, ut nec nos possimus venire ad vos, nec » inde aliquis venire ad nos[2]. » Ergo inter ista duo fortasse inferna, quorum in uno quieverunt animæ justorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic, jam hic in corpore Christi positus, et orans in voce Christi, eruisse Deum animam suam ab inferno inferiore dixit, quia liberavit se a talibus peccatis, per quæ posset deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum si medicus videat tibi imminentem ægritudinem forte ex aliquo labore, et dicat : Parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis utere : nam si non feceris, ægro-

[1] Psal. xv, 10, et Act. II, 27. — [2] Luc. XVI, 22-26.

tabis : tu autem si feceris, et salvus fueris, recte dicis medico : Liberasti me ab ægritudine ; non in qua jam eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habens causam molestam, mittendus erat in carcerem : venit alius, defendit eum : gratias agens quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspendendus erat debitor, solutum est pro eo : liberatus dicitur de suspendio. In his omnibus non erant ; sed quia talibus meritis agebantur, ut nisi subventum esset, ibi essent ; inde se recte dicunt liberari, quo per liberatores suos non sunt permissi perduci. Ergo, fratres, sive illud, sive illud sit, hic me scrutatorem verbi Dei, non temerarium affirmatorem teneatis. « Et eruisti » animam meam ex inferno inferiore. »

XIX. « Deus, prætereuntes legem insurrexerunt su- » per me[1]. » Quos dicit prætereuntes legem? Non Paganos, qui non acceperunt legem. Nemo enim præterit quod non accepit. Dicit Apostolus definite : « Ubi enim lex » non est, nec prævaricatio[2]. » Prætereuntes legem, prævaricatores legis dicit. Quos ergo intelligimus, fratres? Si ab ipso Domino accipiamus hanc vocem, prætereuntes legem Judæi erant. « Insurrexerunt super me prætereun- » tes legem : » non servaverunt legem, et accusaverunt Christum, quasi ipse præteriret legem. « Prætereuntes » legem insurrexerunt super me. » Et passus est Dominus quæ novimus. Putas nihil tale patitur modo corpus ejus? Unde fieri potest? « Si patremfamilias Beelzebub voca- » verunt, quanto magis domesticos ejus? Non est disci- » pulus super magistrum, nec servus super dominum » suum[3]. » Patitur et corpus prætereuntes legem, et insurgunt super corpus Christi. Prætereuntes legem qui sunt? Numquid forte Judæi audent insurgere super Christum? Non : nam nec ipsi nobis valde faciunt tribulationem.

[1] Psal. LXXXV, 14. — [2] Rom. IV, 15. — [3] Matth. X, 24, 25.

Nondum enim crediderunt, nondum salutem agnoverunt. Insurgunt super corpus Christi mali Christiani, de quibus quotidie tribulationem patitur corpus Christi. Omnia schismata, omnes hæreses, omnes intus pessime viventes, et mores suos bene viventibus imponentes, et ad sua trahentes, et malis colloquiis bonos mores corrumpentes[1], ipsi « Prætereuntes legem insurrexerunt super me. » Dicat omnis anima pia, dicat omnis anima christiana. Quæ hoc non patitur, non dicat. Si autem christiana anima est, novit quia mala patitur : si agnoscit in se passionem suam, agnoscat hic vocem suam : si autem extra passionem est, et extra vocem sit : ut autem non sit extra passionem, ambulet per viam angustam[2], et incipiat pie vivere in Christo : necesse est ut hanc persecutionem patiatur. « Omnes enim, inquit Apostolus, qui volunt in Christo » pie vivere, persecutionem patiuntur[3]. Deus, præte- » reuntes legem insurrexerunt super me : et synagoga » potentium inquisierunt animam meam. » Synagoga potentium congregatio est superborum. Synagoga potentium insurrexit super caput, id est, Dominum nostrum Jesum Christum, clamantium et dicentium uno ore : « Crucifige, » crucifige[4]. » de quibus dictum est, « Filii hominum » dentes eorum arma et sagittæ et lingua eorum gladius » acutus[5]. » Non percusserunt, sed clamaverunt. Clamando ferierunt, clamando crucifixerunt. Voluntas clamantium impleta est, quando Dominus crucifixus est. « Et synagoga potentium inquisierunt animam meam. Et » non proposuerunt te in conspectu suo. » Quomodo non proposuerunt? Non intellexerunt Deum. Homini parcerent : ad quod videbant, ad hoc ambularent. Puta quia

[1] I Cor. xv, 33. — [2] Matth. vii, 14. — [3] 2 Tim. iii, 12 — [4] Joan. xix, 6. — [5] Psal. lvi, 57.

Deus non erat, homo erat : ideo occidendus erat? Parce homini, et agnosce Deum.

XX. Et tu, Domine Deus miserator et misericors, lon-» ganimis et multum misericors et verax [1]. » Quare lon-» ganimis, et multum misericors, et miserator? » Quia in cruce pendens ait : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt » quid faciunt [2]. » Quem petit? pro quibus petit? quis petit? ubi petit? Patrem filius, pro impiis crucifixus, inter ipsas injurias, non verborum, sed mortis illatæ, pendens in cruce : tanquam ad hoc extentas manus habuerit, ut sic pro illis oraret, ut dirigeretur oratio ejus tanquam incensum in conspectu Patris, et elevatio manuum ejus sacrificium vespertinum [3]. « Longanimis et multum mise-» ricors et verax. »

XXI. Si ergo tu verax : « Respice in me et miserere mei, » da potestatem puero tuo [4]. » Quia verax, « Da potesta-» tem puero tuo. » Transeat tempus patientiæ, veniat tempus judicii. Quomodo, « Da potestatem puero tuo? » Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit » Filio [5]. » Ille resurgens, et in terram ipse veniet judicaturus; ipse videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis. Demonstrabit potentiam, qui demonstravit patientiam. In cruce patientia erat : in judicio potentia erit. Apparebit enim homo judicans, sed in claritate : « Quia » sicut eum vidistis ire, dixerunt Angeli, sic veniet [6]. » Forma ipsa veniet ad judicium; ideo videbunt illum et impii : nam formam Dei non videbunt. « Beati enim » mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt [7]. » Apparens in hominis forma, dicet, « Ite in ignem æternum [8] : » ut impleatur quod dixit Isaïas: « Tollatur impius, ut non

[1] Psal. LXXXV, 15. — [2] Luc. XXIII, 34. — [3] Psal. CXL, 2. — [4] Id. LXXXV, 16. — [5] Joan. V, 22. — [6] Act. I, 11. — [7] Matth. V, 3. — [8] Id. XXV, 41.

» videat claritatem Domini[1]. » Tollatur ut non videat formam Dei. Formam ergo videbunt hominis. « Qui cum in » forma Dei esset æqualis Deo[2] : » hoc non videbunt impii. « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud » Deum, et Deus erat Verbum[3] : » hoc non videbunt impii. Si enim Deus Verbum, et, « Beati mundi corde, » quoniam ipsi Deum videbunt[4]; impii autem immundi sunt corde : procul dubio Deum non videbunt. Et ubi est, « Videbunt in quem pupugerunt[5] : » nisi quia apparet formam hominis eos visuros ut judicentur, formam Dei non visuros, nisi eos qui ad dexteram separabuntur ? Etenim cum separati fuerint ad dexteram, hóc eis dicetur, « Venite benedicti Patris meis, percipite regnum, quod » vobis paratum est ab origine mundi. » Impiis vero ad sinistram quid? « Ite in ignem æternum, quem paravit » Pater meus diabolo et angelis ejus. » Finito autem judicio quomodo conclusit ? « Sic ibunt impii in ambustio- » nem æternam, justi autem in vitam æternam[6]. » Jam a visione formæ hominis pergunt illi ad visionem formæ Dei. « Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscant » te unum verum Deum, et quem misisti Jesum Chris- » tum[7] : subaudis, et ipsum unum verum Deum; » quia Pater et Filius unus verus Deus : ut iste sit sensus, Te et quem misisti Jesum Christum cognoscant unum verum Deum. Non enim illi ibunt ad visionem Patris, et non ibi videbunt et Filium ? Si non esset et Filius in Patris sui visione, non diceret ipse Filius Discipulis suis, quia Filius in Patre est, et Pater in Filio. Dicunt illi Discipuli, « Os- » tende nobis Patrem, et sufficit nobis. Ait illis : Tanto » tempore vobiscum sum, et non me nostis ? Philippe, qui

[1] Isaï. XXVI, 10, juxta LXX. — [2] Philip. II, 6. — [3] Joan. I, 1. — [4] Matth. V, 8. — [5] Joan. XIX, 37. — [6] Matth. XXV, 34, 41 et 46. — [7] Joan. XVII, 3.

» me vidit, vidit et Patrem. » Videtis, quia in visione Patris, et Filii visio est; et in visione Filii, et Patris visio est. Ideo consequenter subjecit, et ait : « Nescitis quia ego » in Patre, et Pater in me? » Id est, et me viso videtur et Pater, et Patre viso videtur et Filius. Patris et Filii separari non potest visio. Ubi non separatur natura et substantia, visio separari non potest. Nam ut noveritis illuc debere præparari cor ad videndam Divinitatem Patris et Filii et Spiritus sancti, in quam non visam credimus, et credendo, cor unde videri possit mundamus; ipse Dominus alio loco dicit : « Qui habet mandata mea, et servat ea, ille » est qui diligit me : qui autem diligit me, diligetur a Patre » meo et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum [1]. » Numquid non eum videbant cum quibus loquebatur? Et videbant, et non videbant : aliquid videbant, aliquid credebant : videbant hominem, credebant Deum. In judicio autem eumdem Dominum nostrum Jesum videbunt hominem cum impiis ; post judicium videbunt Deum præter impios. « Da potestatem puero tuo. »

XXII. « Et salvum fac filium ancillæ tuæ [2]. » Dominus filius ancillæ. Cujus ancillæ? Cui nasciturus quando nuntiatus est, respondit et ait : « Ecce ancilla Domini ; fiat » mihi secundum verbum tuum [3]. » Salvum fecit Filium ancillæ suæ, et Filium suum; Filium suum, in forma Dei; Filium ancillæ suæ, in forma servi [4]. De ancilla Dei natus est ergo Dominus in forma servi; et dixit : « Salvum fac » filium ancillæ tuæ. » Et salvatus est a morte, sicut nostis, resuscitata carne sua, quæ mortua erat. Sed ut videatis quia Deus est, et non a Patre sic est suscitatus, ut a se non sit suscitatus; quia et ipse suscitavit carnem suam, habes in Evangelio dictum : « Destruite templum hoc, et tri-

[1] Joan. XIV, 8-10 et 21. — [2] Psal. LXXXV, 16. — [3] Luc. I, 38. — [4] Philip. II, 6.

» duo suscitabo illud[1]. » Ne autem nos aliud suspicaremur, Evangelista secutus ait : « Hoc autem dicebat de templo cor- » poris sui[2]. » Salvus ergo factus est Filius ancillæ. Dicat et unusquisque Christianus in corpore Christi positus : « Sal- » vum fac filium ancillæ tuæ. » Forte non potest dicere, « Da » potestatem puero tuo : » quia ille Filius accepit potestatem. Sed quare non dicit et hoc ? Annon servis dictum est : « Sedebitis super duodecim sedes judicantes duodecim » tribus Israël [3] ? Et servi dicunt : « Nescitis quia Angelos » judicabimus [4] ? » Accipit ergo et unusquisque sanctorum potestatem, et est unusquisque sanctorum filius ancillæ ejus. Quid si de Pagana natus est, et Christianus factus est ? Filius Paganæ quomodo potest esse filius ancillæ ipsius ? Est quidem Paganæ filius carnaliter, sed filius Ecclesiæ spiritaliter. « Et salvum fac filium ancillæ tuæ. »

XXIII. « Fac mecum signum in bono. » Quod signum, nisi resurrectionis ? Dominus dicit : « Generatio hæc prava » et amaricans signum quærit ; et signum non dabitur ei, » nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim Jonas fuit in ven- » tre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit et Filius » hominis in corde terræ [5]. » Ergo cum capite nostro jam factum est signum in bono : dicat et unusquisque nostrum, « Fac mecum signum in bono : » quia in novissima tuba, in adventu Domini, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur[6]. Erit hoc signum in bono. « Fac me- » cum signum in bono , ut videant qui me oderunt, et » confundantur. » In judicio confundentur perniciose, qui modo nolunt confundi salubriter. Modo ergo confundantur, accusent vias suas malas, teneant viam bonam : quia nemo nostrum vivit sine confusione, nisi prius confusus reviviscat. Præbet illis Deus modo aditum salubris

[1] Joan. II, 19. — [2] Ibid. 21. — [3] Matth. XIX, 28. — [4] I Cor. VI, 3. — [5] Psal. LXXXV, 17. — [6] Matth. XI, 39, 40. — [7] I Cor. XV, 52,

confusionis, si non contemnant medicinam confessionis. Si autem modo nolunt confundi, tunc confundentur, quando deducent eos ex adverso iniquitates eorum [1]. Quomodo confundentur? Quando dicent : « Hi sunt quos » aliquando habuimus in risum et in similitudinem impro- » perii. Nos insensati vitam eorum æstimabamus insaniam : » quomodo computati sunt inter filios Dei? Quid nobis » profuit superbia[2] : » Tunc dicent : modo dicant, et salubriter dicunt. Convertatur enim unusquisque ad Deum humilis, et modo dicat, « Quid mihi profuit superbia? » et audiat ab Apostolo : « Quam enim gloriam habuistis in » his, in quibus nunc erubescitis[3]? Videtis esse et modo confusionem salubrem in loco pœnitentiæ; tunc autem seram, inutilem, infructuosam. « Quid nobis profuit » superbia? aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? » Transierunt omnia tanquam umbra [4]. » Quid enim, quando hic vivebas, non videbas quia transiebant ista omnia tanquam umbra? Tunc relinqueres umbram, et esses in luce : non postea diceres : « Transierunt omnia » velut umbra, » quando ab umbra in tenebras iturus es. « Fac mecum signum in bono, ut videant qui me ode- » runt, et confundantur. »

XXIV. « Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consola- » tus es me[5]. Adjuvisti me, » in certamine; « Et consolatus » es me, » in tristitia. Nemo enim consolationem quærit, nisi qui est in miseria. Non vultis consolari? Dicite quia felices estis? Et auditis, « Populus meus, » (Jam respondetis, et audio murmur bene tenentium Scripturas. Deus qui nos scripsit in cordibus vestris, confirmet in factis vestris. Videtis, fratres, quia qui vobis dicunt : Felices estis, seducunt vos.) « Populus meus, qui vos felices dicunt, in errorem

[1] Sap. IV, 20. — [2] Id. V, 3-6. — [3] Rom. VI, 21. — [4] Sap. V, 8, 9. — [5] Psal. LXXXV, 17.

» vos mittunt, et turbant semitas pedum vestrorum[1]. » Sic et de Epistola Jacobi apostoli : « Miseri estote, inquit, » et lugete ; risus vester in luctum convertatur[2]. » Videtis quæ audistis : quando nobis hæc dicerentur in regione securitatis? Utique regio ista scandalorum est, et tentationum, et omnium malorum, ut gemamus hic, et mereamur gaudere ibi : hic tribulari, et consolari ibi, et dicere : « Quoniam exemisti oculos meos a lacrymis, pedes » meos a labina : placebo Domino in regione vivorum[3]. » Ista regio mortuorum est. Transit regio mortuorum, venit regio vivorum. In regione mortuorum labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, suspirium. Hic falsi felices, veri infelices : quia falsa felicitas, vera miseria est. Qui vero se agnoscit in vera esse miseria, erit etiam in vera felicitate. Et tamen nunc quia miser es, Dominum audi dicentem : « Beati lugentes[4]. O beati lugentes! » Nihil tam conjunctum miseriæ quam luctus ; nihil tam remotum et contrarium miseriæ quam beatitudo : tu dicis lugentes, et tu dicis beatos! Intelligite, inquit, quod dico : Beatos dico lugentes. Quare beati? In spe. Quare lugentes. In re. Etenim lugent in morte ista, in tribulationibus istis, in peregrinatione sua : et quia agnoscunt se esse in ista miseria, et gemunt, beati sunt. Quare lugent? Contristatus est beatus Cyprianus in passione; modo consolatus est in corona. Modo et consolatus adhuc tristis est. « Dominus » enim noster Jesus Christus adhuc interpellat pro no- » bis[5] : » omnes Martyres qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. Cum autem transierit gemitus noster, omnes in una voce, in uno populo, in una patria consolabimur, millia millium conjuncta psallenti-

[1] Isaï. III, 12. — [2] Jacob IV, 9. — [3] Psal. CXIV, 8, 9. — [4] Matth. V, 5. — [5] Rom. VIII, 34.

bus Angelis, choris cœlestium Potestatum in una civitate viventium. Quis ibi gemit? quis ibi suspirat? quis ibi laborat? quis ibi eget? quis ibi moritur? quis ibi misericordiam præbet? quis frangit panem esurienti, ubi omnes pane justitiæ saginantur? Nemo tibi dicit : Hospitem suscipe : peregrinus ibi nemo erit, omnes in patria sua vivunt. Nemo tibi dicit : Concorda amicos tuos litigantes : in pace sempiterna Dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit : Visita ægrum : sanitas immortalitasque permanet. Nemo tibi dicit : Sepeli mortuum : omnes in vita æterna erunt. Cessant opera misericordiæ, quia miseria non invenitur. Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortasse? Si modo pugnamus contra nos, quamvis geramus domum somni carnem istam, et vigilamus in his luminaribus, et solemnitas ista dat nobis animum vigilandi; dies ille quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus, non dormiemus. Quid agemus? Opera misericordiæ ista non erunt; quia nulla miseria erit. Forte opera necessitatis erunt ista, quæ hic sunt modo, seminandi, arandi, coquendi, molendi, texendi? Nihil horum, quia necessitas non erit. Sic non erunt opera misericordiæ, quia transit miseria : ubi necessitas non erit nec miseria, opera necessitatis et misericordiæ non erunt. Quid ibi erit? quod negotium nostrum? quæ actio nostra? An nulla actio, quia quies? Sedebimus ergo, et torpebimus, et nihil agemus? Si refrigescet amor noster, refrigescet actio nostra. Amor ergo quietus in vultu Dei, quem modo desideramus, cui suspiramus; cum ad eum venerimus, quomodo nos accendet? In quem nondum visum sic suspiramus, cum ad eum venerimus, quomodo illuminabit? quomodo nos mutabit? quid de nobis faciet? Quid ergo agemus, fratres? Psalmus nobis dicat : « Beati qui habitant in domo tua. »

Unde? « In sæcula sæculorum laudabunt te[1]. » Hæc erit actio nostra, laus Dei. Amas, et laudas. Desines laudare, si desines amare. Non autem desines amare, quia talis est quem vides, qui nullo te offendat fastidio : et satiat te, et non te satiat. Mirum est quod dico. Si dicam quia satiat te, timeo ne quasi satiatus velis abscedere : quomodo de prandio, quomodo de cœna. Ergo quid dico : Non te satiat? Timeo rursus, ne si dixero : Non te satiat, indigens videaris; et quasi inanior existas, et minus in te sit aliquid quod debeat impleri. Quid ergo dicam, nisi quod dici potest, cogitari vix potest? Et satiat te, et non te satiat : quia utrumque invenio in Scriptura. Nam cum diceret : « Beati esurientes, quia ipsi saturabuntur[2]. » Et rursus dictum de Sapientia : « Qui te manducant, iterum esurient; » et qui te bibunt, iterum sitient[3]. » Imovero non dixit, iterum; sed dixit, adhuc. Nam iterum sitiet, quasi primo saginatus discesserit et digesserit et redierit bibere. Tale est, « Qui te edunt, adhuc esurient, » sic cum edunt, esurient : et qui te bibunt, sic bibendo, sitient. Quid est, bibendo sitire? Nunquam fastidire. Si ergo ista ineffabilis et sempiterna dulcedo erit : modo quid a nobis petit, fratres, nisi fidem non fictam, spem firmam, charitatem puram, et ambulet homo in via quam Dominus dedit, ferat tentationes, et suscipiat consolationes.

[1] Isaï. LXXXIII, 5. — [2] Matth. V, 6. — [3] Eccli. XXIV, 29.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXVI.

Sermo ad plebem [1].

I. Psalmus, qui modo cantatus est, brevis est numero verborum, magnus pondere sententiarum. Nam totus lectus est, et videtis quam exiguo tempore ad terminum usque perductus. Hic nobis, quantum Dominus donare dignatur, cum Vestra Charitate tractandus, modo est propositus a beatissimo præsente[2] patre nostro. Repentina propositio me gravaret, nisi me continuo proponentis oratio sublevaret. Intendat ergo Charitas Vestra. Civitas quædam in isto Psalmo cantata et commendata est : cujus cives sumus, in quantum Christiani sumus; et unde peregrinamur, quandiu mortales sumus; et ad quam tendimus, per cujus viam, quæ omnino quasi dumetis et sentibus interclusa non inveniebatur, rex ipsius civitatis se fecit viam, ut ad civitatem perveniremus. Ambulantes ergo in Christo, et adhuc peregrinantes donec perveniamus, et suspirantes desiderio cujusdam ineffabilis quietis, quæ habitat in illa civitate, de qua quiete dictum est hoc nobis esse promissum : « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor » hominis ascendit[3] : » ambulantes ergo, sic cantemus, ut desideremus. Nam qui desiderat, etsi lingua taceat,

[1] Iste Sermo ad plebem forte Carthaginensem, habitus est proximo die post expositum Psalmum LXXXV, de quo infra n. 9. — [2] *Forte* Aurelio episcopo Carthaginense. — [3] I Cor. II, 9.

cantat corde : qui autem non desiderat, quolibet clamore aures hominum feriat, mutus est Deo. Videte quomodo erant amatores hujus civitatis ardentes, illi ipsi per quos hæc dicta sunt, per quos hæc nobis commendata sunt, quanto per eos affectu ista cantata sunt. Affectum istum generabat in eis amor civitatis, amorem autem civitatis infuderat Spiritus Dei. « Charitas, inquit, Dei diffusa est » in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus » est nobis [1]. » Hoc ergo Spiritu ferventes audiamus quæ dicta sunt de hac civitate.

II. « Fundamenta ejus in montibus sanctis [2]. » Nihil de illa adhuc dixerat Psalmus : hinc incipit, et ait : « Fun- » damenta ejus in montibus sanctis. » Cujus fundamenta? Non dubium est, quia fundamenta, præsertim in montibus, civitatis alicujus sunt. Repletus ergo Spiritu sancto civis iste, et multa de amore et desiderio civitatis hujus volvens secum, tanquam plura intus apud se meditatus, erupit in hoc, « Fundamenta ejus in montibus sanctis : quasi jam de illa dixerit aliquid. Quomodo de illa nihil dixerat, qui nunquam de illa corde tacuerat? Quomodo enim dicitur « Ejus, » de qua nihil dictum est? Sed multa, ut dixi, secum in silentio de illa civitate parturiens, clamans ad Deum, erupit etiam in aures hominum : « Fun- » damenta ejus in montibus sanctis. » Et quasi homines audientes quærerent. Cujus « Diligit, inquit, Dominus » portas Sion. » Ecce cujus fundamenta in montibus sanctis, cujusdam civitatis Sion, cujus Dominus portas diligit, sicut consequenter dicit : « Super omnia taberna- » cula Jacob [3]. » Sed quid est, « Fundamenta ejus in » montibus sanctis? » Qui sunt montes sancti, super quos fundata est ista civitas? Alter quidam civis planius hoc dixit, apostolus Paulus. Civis inde Propheta, civis inde

[1] Rom. v, 5. — [2] Psal. LXXXVI, 1. — [3] Ibid 2.

Apostolus. Et hi propterea loquebantur, ut cæteros cives exhortarentur. Sed hi, id est, Prophetæ et Apostoli, quomodo cives? Fortasse ita ut etiam ipsi sint montes, super quos fundamenta sunt hujus civitatis, cujus portas diligit Dominus. Dicat ergo alius civis hoc aperte, ne nos suspicari videamur. Loquens ad Gentes, et commemorans ut redirent, et quasi construerentur in fabricam sanctam, « Superædificati, inquit, super fundamentum Apostolo- » rum et Prophetarum. » Et quia nec ipsi Apostoli aut Prophetæ, in quibus fundamentum est civitatis, se tenerent in se; secutus ibi ait : « Ipso summo existente lapide an- » gulari Christo Jesu. » Ne itaque putarent Gentes non se pertinere ad Sion : erat enim quædam civitas Sion terrena, quæ per umbram gestavit imaginem cujusdam Sion de qua modo dicitur, cœlestis illius Jerusalem de qua dicit Apostolus : « Quæ est mater omnium nostrum [1] : ne ergo illi non pertinere dicerentur ad Sion, quia non erant de populo Judæorum, hoc eis dixit : « Igitur jam non estis » peregrini et inquilini; sed estis cives sanctorum, et do- » mestici Dei, superædificati super fundamentum Apos- » tolorum et Prophetarum. » Habes constructionem tantæ civitatis. Sed omnis ista compages ubi innititur, ubi incumbit, ut nusquam cadat? « Ipso, inquit, summo angu- » lari lapide existente Christo Jesu [2]. »

III. Dicet fortasse aliquis : Si angularis lapis est Christus Jesus, in illo quidem duo parietes compaginantur. Neque enim angulum faciunt, nisi duo parietes in unum de diverso venientes. Sic et populi duo ex circumcisione et ex præputio, ad pacem christianam sibimet connexi in una fide, una spe, una charitate. Sed si angulus summus Christus Jesus, quasi videntur priora fundamenta et posterior lapis angularis. Potest ergo aliquis dicere, quia ma-

[1] Gal. IV, 26. — [2] Ephes. II, 19, 20.

gis Christus super Prophetas et Apostolos incumbit, non illi super illum, si illi sunt in fundamento, ipse in angulo. Sed cogitet qui hoc dicit, angulum et in fundamento esse. Neque enim ibi est tantum angulus ubi videtur, ut surgat in apicem : a fundamento enim incipit. Nam ut noveritis quia et fundamentum Christus et primum et maximum : « Fundamentum, inquit Apostolus, nemo » potest ponere præter id quod positum est, quod est » Christus Jesus. » Quomodo ergo fundamenta Prophetæ et Apostoli, et quomodo fundamentum Christus Jesus, quo ulterius nihil est? Quomodo putamus, nisi quemadmodum aperte dicitur sanctus sanctorum, sic figurate fundamentum fundamentorum? Si ergo sacramenta cogites, Christus sanctus sanctorum : si gregem subditum cogites, Christus pastor pastorum : si fabricam cogites, Christus fundamentum fundamentorum. In ædificiis istis non potest esse idem lapis in imo et in summo : si fuerit in imo, in summo non erit; si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec ubique esse possunt, nec semper. Divinitas autem quæ ubique præsto est, undique ad eam potest duci similitudo : et totum potest esse in similitudinibus, quia nihil horum est in proprietatibus. Numquid Christus janua est, quemadmodum videmus januas factas a fabro? Non utique. Et tamen dixit, « Ego sum janua[1]. » Aut numquid sic est pastor, quomodo videmus pastores istes præpositos pecorum? Et dixit, « Ego sum pastor[2]. » Et uno loco ambas res dixit. In Evangelio dixit, quia pastor per januam intrat : et ibi dixit, « Ego sum pastor bonus : » et ibi dixit, « Ego sum » janua[3]. » Pastor intrat per januam. Et quis est pastor qui intrat per januam? « Ego sum pastor bonus. » Et quæ est ergo janua, qua intras tu, pastor bone? « Ego

[1] I Cor. III, 11. — [2] Joan. X, 9. — [3] Ibid. 11.

» sum janua. » Quomodo ergo tu omnia? Quomodo per me omnia. Verbi gratia, cum Paulus intrat per januam, nonne Christus intrat per januam? Quare? Non quia Paulus Christus; sed quia in Paulo Christus, et per Christum Paulus. Ipse dixit, « An experimentum ejus vultis accipere, » qui in me loquitur Christus[1]? » Cum sancti ejus et fideles ejus intrant per januam, nonne Christus intrat per januam? Quomodo probamus? Quia ipsos sanctos ejus persequebatur Saulus, nondum Paulus, quando ei clamavit de cœlo : « Saule, Saule, quid me persequeris[2]? » Ergo fundamentum et lapis angularis ipse est, ab imo surgens; si tamen ab imo. Etenim origo fundamenti hujus summitatem tenet : et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamentum spiritalis fabricæ in summo est. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum : quia cœlestis fabrica est, ad cœlos præcessit fundamentum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, montesque Apostoli, Prophetæ magni, portantes fabricam civitatis, faciunt vivum quoddam ædificium. Hoc ædificium modo clamat de cordibus vestris, hoc agit artificiosa manus Dei etiam per linguam nostram, ut ad illius ædificii fabricam conquadremini. Non enim frustra etiam de lignis quadratis ædificata est arca Noë[3], quæ nihilominus figuram gestabat Ecclesiæ. Quid est enim quadrari? Attendite similitudinem quadrati lapidis : similis debet esse Christianus. In omni tentatione sua Christianus non cadit : et si impellitur, et quasi vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem quacumque verteris, stat. Cadere visi sunt Martyres, cum percuterentur : sed quid dixit quædam vox Cantici? « Cum ceciderit justus, non » conturbabitur, quoniam Dominus confirmat manum

[1] 2 Cor. XIII, 3. — [2] Act. IX, 4. — [3] Gen. VI, 14, juxta LXX.

» ejus[1]. » Sic ergo quadramini, ad omnes tentationes parati : quidquid impulerit, non vos evertat. Stantem te inveniat omnis casus. Erigeris ergo in hanc fabricam affectu pio, religione sincera, fide, spe, charitate : et ipsum ædificari ambulare est. In istis civitatibus alia est fabrica ædificiorum : alii sunt cives inhabitantes in fabrica : illa civitas civibus suis ædificatur, ipsi sunt lapides qui sunt cives; lapides enim vivi sunt. « Et vos, inquit, tanquam lapides vivi ædificamini in domum spiritalem[2]. » Ad nos directa vox est. Ergo sequamur de ista civitate.

IV. « Fundamenta ejus in montibus sanctis diligit Dominus portas Sion. » Jam ideo prælocutus sum, ne putetis alia esse fundamenta, alias portas. Quare sunt fundamenta Apostoli et Prophetæ? Quia eorum auctoritas portat infirmitatem nostram. Quare sunt portæ? Quia per ipsos intramus ad regnum Dei : prædicant enim nobis. Et cum per ipsos intramus, per Christum intramus. Ipse est enim janua[3]. Et dicuntur duodecim portæ Jerusalem[4], et una porta Christus, et duodecim portæ Christus; quia in duodecim portis Christus. Et ideo duodenarius numerus Apostolorum. Sacramentum magnum hujus duodenarii numeri. « Sedebitis, inquit, super duodecim sedes, » judicantes duodecim tribus Israël[5]. » Si duodecim sellæ ibi sunt; non est ubi sedeat tertius-decimus Paulus apostolus, et non erit quomodo judicet : et ipse se judicaturum dixit, non homines tantum, sed et Angelos. Quos Angelos, nisi apostatas angelos? « Nescitis, inquit, quia » angelos judicabimus[6]? » Responderet ergo turba, Quid te jactas judicaturum? Ubi sedebis? Duodecim sedes dixit Dominus duodecim Apostolis, unus cecidit Judas, in lo-

[1] Psal. xxxvi, 24. — [2] 1 Petr. ii, 5. — [3] Joan. x, 9. — [4] Apoc. xxi, 12. — [5] Matth. xix, 28. — [6] 1 Cor. vi, 3.

cum ipsius Matthias ordinatus est, impletus est duodenarius numerus sedium[1] : primo locum inveni ubi sedeas, et sic te minare judicaturum. Duodecim ergo sedes quid sibi velint, videamus. Sacramentum est cujusdam universitatis : quia per totum orbem terrarum futura erat Ecclesia, unde vocatur hoc ædificium ad Christi compagem. Et ideo quia undique venitur ad judicandum, duodecim sedes sunt : sicut quia undique intratur in illam civitatem, duodecim portæ sunt. Non solum ergo illi duodecim et apostolus Paulus, sed quotquot judicaturi sunt, propter significationem universitatis, ad sedes duodecim pertinent : quemadmodum quotquot intrabunt, ad duodecim portas pertinent. Partes enim mundi quatuor sunt, Oriens, Occidens, Aquilo, et Meridies. Istæ quatuor partes assidue nominantur in Scripturis. Ab omnibus istis quatuor ventis, sicut dicit Dominus in Evangelio, a quatuor ventis se collecturum electos suos[2] : ab omnibus ergo istis quatuor ventis vocatur Ecclesia. Quomodo vocatur? Undique in Trinitate vocatur : non vocatur nisi baptismo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quatuor ergo ter ducta, duodecim inveniuntur.

V. Pulsate ergo affectu ad has portas, et clamet in vobis Christus : « Aperite mihi portas justitiæ[3]. » Præcessit enim in capite, sequitur se in corpore. Videte quid dixit Apostolus : quia in ipso Christus patiebatur. « Ut adimpleam, inquit, quæ desunt pressurarum Christi in carne » mea[4]. Ut adimpleam : » quid? « Quæ desunt? » Cui desunt? « Pressurarum Christi. » Et ubi desunt? « In carne » mea. » Numquid aliquid pressurarum deerat in illo homine, quod factum est Verbum Dei, nato de Maria virgine? Passus enim est quidquid pati deberet, ex sua voluntate, non ex peccati necessitate : et videtur quia

[1] Act. I, 5 et 26. — [2] Marc. XIII, 27. — [3] Psal. CXVII, 19. — [4] Coloss. I, 24.

omnia : in cruce enim positus accepit acetum ultimum, et ait, « Perfectum est. Et inclinato capite emisit spiritum[1]. » Quid est, « Perfectum est? Jam de mensura passionum nihil mihi deest; omnia quæ de me prædicta sunt, completa sunt : tanquam ideo expectaret ut complerentur. Quis est qui sic proficiscatur, quomodo ille de corpore egressus est? Sed quis est qui hoc potuit? Qui primo dixerat, « Potestatem habeo ponendi animam meam, et » potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo tollit eam » a me; sed ego pono eam a me, et iterum sumo eam[2]. » Posuit quando voluit, sumpsit quando voluit : nemo abstulit, nemo extorsit. Ergo impletæ erant omnes passiones, sed in capite : restabant adhuc Christi passiones in corpore. « Vos autem estis corpus Christi et membra[3]. » In his ergo membris cum esset Apostolus, dixit : « Ut adimpleam » quæ desunt pressurarum Christi in carne mea[4]. » Ergo illuc imus quo Christus præcessit, et adhuc Christus illuc pergit quo præcessit. Præcessit enim Christus in capite, sequitur in corpore. Et adhuc Christus hic laborat : et Christus hic patiebatur a Saulo, quando audivit Saulus, « Saule, Saule, quid me persequeris[5]. » Quomodo solet lingua dicere calcato pede, Calcas me. Linguam nullus tetigit : compassione clamat, non attritione. Adhuc Christus hic eget, Christus hic peregrinatur, Christus hic ægrotat, Christus hic in carcere includitur. Injuriam ei facimus, si non ipse dixit : « Esurivi, et dedistis mihi » manducare : sitivi, et potastis me : hospes, et collegistis » me : nudus, et vestistis me : æger, et visitastis me. Et » illi, Quando te vidimus hæc patientem, et ministravimus tibi? Et ille, Cum uni ex minimis meis fecistis, » mihi fecistis[6]. » Ergo ædificemur in Christum super

[1] Joan. XIX, 30. — [2] Id. X, 17, 18. — [3] I Cor. XII, 27. — [4] Coloss. I, 24. — [5] Act. IX, 4. — [6] Matth. XXV, 35-40.

fundamentum Apostolorum et Prophetarum [1], ipso summo angulari lapide existente : quia « Diligit Dominus portas » Sion super omnia tabernacula Jacob. » Quasi vero et ipsa Sion non inter tabernacula Jacob. Et ubi erat Sion nisi in populo Jacob ? Jacob enim nepos Abrahæ, unde natus populus Judæorum, dicitur populus Israël, quia ipse Jacob appellatus est et Israël [2]. Hæc bene novit Sanctitas Vestra. Sed quia erant quædam tabernacula temporalia et imaginaria ; loquitur autem iste de civitate quadam, quam spiritaliter intelligit, cujus umbra et figura erat illa terrena : ait, « Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula » Jacob. » Diligit illam spiritalem civitatem super omnia figurata, quibus intimabatur illa civitas semper manens, et semper cœlestis in pace.

VI. « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. » Quasi intuebatur civitatem illam Jerusalem in terra. Nam videte quam civitatem dicit, de qua dicta sunt quædam gloriosissima. Nam illa destructa est in terra, hostes passa cecidit in terram, jam non est quod erat : expressit imaginem, transivit umbra. Unde igitur, « Gloriosa dicta sunt de te, » civitas Dei ? » Audi unde : « Memor ero Raab et Babylonis, scientibus me [3]. » In illa civitate, inquit, jam ex persona Dei, memor ero Raab, et memor ero Babylonis. Raab non pertinet ad populum Judæorum ; Babylon non pertinet ad populum Judæorum. Nam sequitur : « Etenim alienigenæ et Tyrus et populus Æthiopum, » hi fuerunt ibi. » Merito, « Gloriosa dicta sunt de te, » civitas Dei : » ubi non solus est ille populus Judæorum natus ex carne Abrahæ, sed ibi omnes gentes, quarum quædam nominatæ sunt, ut omnes intelligantur. « Memor » ero, inquit, Raab : » quæ ista est meretrix, illa in Jerico meretrix, quæ suscepit nuntios, et alia via ejecit ;

[1] Ephes. II, 20. — [2] Gen. XXXII, 28. — [3] Psal. LXXXVI, 3, 4.

quæ præsumpsit in promissione, quæ timuit Deum, cui dictum est, ut per fenestram mitteret coccum, id est, ut in fronte haberet signum sanguinis Christi. Salvata est ibi[1], et Ecclesiam Gentium significavit. Unde Dominus superbientibus Pharisæis, « Amen dico vobis, publicani et me-» retrices præcedunt vos in regnum cœlorum[2]. » Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo, et ceditur fidei, nec obsistere potest quisquam; quia qui vim faciunt, diripiunt illud. Ibi enim positum est : « Regnum cœlo-» rum vim patitur, et qui vim faciunt, diripiunt illud[3]. » Hoc fecit ille latro[4], fortior in cruce quam in fauce. « Memor ero Raab et Babylonis. » Babylon civitas dicitur secundum sæculum. Quomodo una civitas sancta, Jerusalem; una civitas iniqua, Babylon; omnes iniqui ad Babyloniam pertinent : quomodo omnes sancti ad Jerusalem. Sed delabitur de Babylone in Jerusalem. Unde nisi per eum qui justificat impium[5]? Piorum civitas Jerusalem, impiorum civitas Babylon. Sed venit ille qui justificat impium : quia, « Memor ero, » inquit, non solum « Raab, » sed etiam « Babylonis. » Sed quorum memor erit Raab et Babylonis? « Scientibus me. » Ideo quodam loco dicit Scriptura : « Effunde iram tuam in Gentes, » quæ te non cognoverunt[6]. » Hic ait : « Effunde iram » tuam in Gentes, quæ te non cognoverunt : » Et alibi, « Prætende misericordiam tuam scientibus te[7]. » Et ut noveritis quia in Raab et Babylone Gentes significavit; quasi diceretur : Quid est quod dixisti : « Memor ero Raab » et Babylonis, scientibus me? » quare hoc dixisti? « Et » enim alienigenæ, » inquit, id est, pertinentes ad Raab, pertinentes ad Babylonem, « et Tyrus. » Sed quousque Gentes? Usque ad fines terræ. Elegit enim populum qui

[1] Josuë II, I et VI, 25. — [2] Matth. XXI, 31. — [3] Id. XI, 12. — [4] Luc. XXIII, 40. — [5] Rom IV, 5. — [6] Psal. LXXVIII, 6. — [7] Id. XXXV, 11.

in fine terræ est : « Et populus, inquit, Æthiopum, hi » fuerunt ibi. » Si ergo ibi Raab, ibi ex Babylone, quia ibi alienigenæ, ibi Tyrus, ibi populus Æthiopum ; merito : « Gloriosissima de te dicta sunt, civitas Dei. »

VII. Jam attendite sacramentum magnum. Per eum illic Raab, per quem illic Babylon, jam non Babylon ; caret enim Babylone, et incipit esse Jerusalem. Dividitur filia adversus matrem suam, et erit in membris reginæ illius, cui dicitur : « Obliviscere populum tuum » et domum patris tui ; concupivit rex speciem tuam [1]. » Nam unde Babylon aspiraret ad Jerusalem? unde Raab ad illa fundamenta perveniret? unde alienigenæ, unde Tyrus, unde populus Æthiopum? Audi unde : « Mater » Sion (2), dicet homo [2]. » Est quidam homo qui dicit : « Mater Sion, » et per hunc veniunt isti omnes. Sed iste homo quis est? Dicit, si audiamus, si capiamus : « Mater Sion, » dicet homo. » Sequitur ibi, quasi quæreres, per quem venerit Raab, Babylon, alienigenæ, Tyrus, Æthiopes. Ecce per quem venerunt : « Mater Sion, dicet homo ; et » homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissi- » mus. » Quid apertius, fratres? Vere quia gloriosissima de te dicta sunt, civitas Dei. Ecce, « Mater Sion, dicet » homo. » Quis homo? Qui « Homo factus est in ea. » In ea factus est homo, et ipse eam fundavit? Quomodo in ea factus est, et ipse eam fundavit? Ut in ea fieret homo, jam fundata erat. Sic intellige, si potes : Etenim, « Mater » Sion dicet ; » sed, « Homo, Mater Sion, dicet ; homo » autem factus est in ea : ipse autem fundavit eam, non » homo, sed Altissimus. » Sic fundavit civitatem in qua nasceretur, quomodo creavit matrem, de qua nasceretur. Quid est hoc, fratres? Quales promissiones, quantam

[1] Psal. XLIV, 11. — [2] Id. LXXXVI, 5.

spem tenemus! Ecce propter nos Altissimus qui fundavit civitatem, « Mater dicit, ipsi civitati, et homo in ea factus » est, et Altissimus eam fundavit. »

VIII. Quasi diceretur : Unde ista scitis? Cantavimus hæc omnes, et cantat homo in omnibus Christus : homo propter nos, Deus ante nos. Sed quid magnum, ante nos? Ante terram et cœlum, ante sæcula. Hic ergo homo propter nos factus in ea, idem ipse Altissimus fundavit eam. Unde ista scimus? « Dominus narrabit in Scriptura populorum. » Hoc enim sequitur in Psalmo. « Mater Sion, » dicet homo; et homo factus est in ea, et ipse fundavit » eam Altissimus. Dominus narrabit in Scriptura popu- » lorum, et principum [1]. » Quorum principum? « Horum » qui facti sunt in ea. » Principes qui facti sunt in ea, in ea facti sunt principes. Nam antequam in ea fierent principes : « Abjecta mundi elegit Deus, ut confunderet for- » tia [2]. » Numquid princeps piscator? Numquid princeps publicanus? Principes plane; sed quia facti sunt in ea. Quales isti principes? Venerunt de Babylone principes, credentes de sæculo principes venerunt ad urbem Romam, quasi caput Babylonis; non ierunt ad templum imperatoris, sed ad memoriam Piscatoris. Unde enim isti principes? « Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia : et » ignobilia elegit Deus, et ea quæ non sunt tanquam quæ » sunt, ut quæ sunt evacuentur [3]. » Hoc facit qui erigit de terra inopem, et de stercore exaltat pauperem. Utquid erigit? « Ut collocet eum cum principibus, cum » principibus populi sui [4]. » Magna res, magnum gaudium, magna lætitia. Postea venerunt in hanc civitatem et oratores : sed non venirent, nisi præcederent piscatores. Magna hæc : sed ubi hæc, nisi in illa civitate Dei, de qua gloriosissima dicta sunt?

[1] Psal. LXXXVI, 6. — [2] I Cor. I, 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Psal. CXII, 7, 8.

IX. Ideo collatis omnibus gaudiis atque conflatis, quomodo clausit? «Tanquam jucundatorum omnium habitatio in te[1]. Tanquam jucundatorum, habitatio omnium jucundatorum in hac civitate. In peregrinatione ista conterimur : habitatio nostra, jucunditas sola erit. Peribit labor et gemitus; transeunt orationes, succedunt laudationes. Ibi ergo habitatio jucundatorum, non erit gemitus desiderantium, sed lætitia perfruentium. Aderit enim cui modo suspiramus : similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[2]. Ibi totum negotium nostrum non erit, nisi laudare Deum, et frui Deo. Et quid aliud quæremus, ubi solus sufficit, per quem facta sunt omnia? Habitabimur et habitabimus : subjicientur illi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus[3]. «Beati ergo qui habitant in domo » tua.» Unde beati? Habendo aurum, habendo argentum, numerosam familiam, multiplicem prolem? unde beati? « Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum » laudabunt te[4]. » Hoc uno beati otioso negotio. Hoc ergo unum desideremus, fratres, cum venerimus ad hoc; nos paremus gaudere ad Deum, laudare Deum. Opera bona quæ modo nos perducunt, non ibi erunt. Diximus et hesterno die[5], quantum potuimus; non ibi erunt opera misericordiæ, ubi nulla erit miseria. Egentem non invenies, nudum non invenies, nemo tibi occurret sitiens, nullus peregrinus erit, nullus ægrotus quem visites, nullus mortuus quem sepelias, nullus litigatorum inter quos pacem componas. Quid facturus es? An forte propter necessitates corporis nostri novellabimus, et arabimus, et negotiabimur, et peregrinabimur? Magna ibi quies. Nam ibi omnia opera, quæ necessitas flagitat, subtrahentur : mortua necessitate, peribunt opera necessitatis. Quid ergo erit?

1 Psal. LXXXVI, 7. — 2 I Joan. III, 2. — 3 I Cor. XV, 28. — 4 Psal. LXXXIII, 5. — 5 In superiorem Psal. XI, 24.

Quomodo potuit, dixit lingua humana : « Tanquam » jucundatorum omnium habitatio in te. » Quid est « tanquam ? » Quare, « tanquam ? » Quia talis ibi erit jucunditas, qualem hic non novimus. Video hic multas jucunditates, et multi gaudent in sæculo, alii hinc, alii inde; et non est quod illi gaudio comparem, sed tanquam jucunditas erit. Nam si dicam, Jucunditas : incipit homini occurrere talis jucunditas, qualem solet habere in poculis, in prandiis, in avaritia, in honoribus sæculi. Extolluntur enim homines, et lætitia quadam insaniunt : « Sed non » est gaudere impiis, dicit Dominus[1]. » Est quædam jucunditas, « Quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in » cor hominis ascendit[2]. Tanquam jucundatorum omnium habitatio in te. » Ad aliud gaudium nos paremus : quia hic tanquam simile invenimus, et non est hoc : ne quasi paremus nos talibus ibi perfrui, qualibus hic gaudemus; alioquin continentia nostra avaritia erit. Sunt enim homines qui invitantur ad cœnam opimam, ubi multa et pretiosa ponenda sunt; non prandent : jam si quæras ab eis quare non prandeant; [3]Jejunamus. Magnum opus, christianum opus jejunium. Noli cito laudare; quære causam; negotium ventris agitur, non religionis. Quare jejunant? Ne ventrem præoccupent vilia, et non possit admittere pretiosa. Ergo negotium gutturis gerit in jejunio. Magna res utique jejunium : contra ventrem et guttur pugnat; aliquando illis militat. Itaque, fratres mei, si putatis aliquid tale habituros nos in illa patria, ad quam nos exhortatur tuba cœlestis, et propterea vos a præsentibus abstinetis, ut illic talia copiosius recipiatis; sic estis quomodo illi qui jejunant propter epulas majores; et continent se majore incontinentia. Nolite ergo sic : ad aliquid vos ineffabile præparate, mundate cor ab omni-

[1] Isaï. XLVIII, 22, juxta LXX. — [2] I Cor. II, 9. — [3] *Supple*, respondent.

bus affectionibus vestris terrenis et sæcularibus. Visuri sumus quiddam, quo viso beati erimus, et hoc solum nobis sufficiet. Et quid? Non manducabimus? Imo manducabimus; et ipse erit cibus noster, qui et reficiat, et non deficiat. « Tanquam jucundatorum omnium habitatio in » te. » Jam dictum est unde jucundabimur : « Beati qui » habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt » te[1]. » Laudemus et modo Dominum, quantum possumus, mixtis gemitibus, quia laudando eum, desideramus eum, et nondum tenemus. Cum tenuerimus, subtrahetur omnis gemitus, et remanebit sola et pura et æterna laudatio. Conversi ad Dominum.

ENARRATIO[2]

IN PSALMUM LXXXVII.

I. Psalmi hujus octogesimi et septimi titulus habet aliquid, quod novum negotium disputatori afferat. Nusquam enim aliorum Psalmorum positum est, quod hic legitur : « Pro melech ad respondendum. » Nam de Psalmo cantici et cantico Psalmi alias jam quid nobis videretur diximus (3) : et, « Filiis Core, usitatum in titulis Psalmorum sæpissimeque tractatum est; et quid sit, « In » finem : » sed quod sequitur : « Pro melech ad respon- » dendum, » hoc inusitatum habet iste titulus. « Pro me- » lech » autem, latine pro choro dici potest : melech enim verbo hebræo chorus significatur. Quid est ergo, « Pro » choro ad respondendum, » nisi forte ut canenti chorus

[1] Psal. LXXXIII, 5. — [2] Dictata post expositum, Psal. XLI de quo infra n. 7, et forte post Psal. LXVII.

consonando respondeat? Sicut non istum solum, sed alios quoque Psalmos credendum est esse cantatos, quamvis alios titulos acceperint: quod factum existimo causa varietatis, qua fastidium levaretur. Non enim solus iste Psalmus dignus est habitus, ubi responderet chorus, cum utique non sit solus de Domini passione conscriptus. Aut si est alia causa, cur tanta sit varietas titulorum, qua possit ostendi ita Psalmos omnes esse prænotatos, qui sunt aliter atque aliter prænotati, ut nullius titulus valeat alicui alteri convenire; ego eam, fateor, cum multum conatus essem, penetrare non potui: et si quid de hac re legi ab eis dictum, qui ante nos ista tractarunt, non satisfecit expectationi sive tarditati meæ. In quo igitur mysterio dictum mihi videatur: Pro choro ad respondendum, id est, ut canenti per chorum respondeatur, exponam. Domini hic passio prophetatur. Dicit autem apostolus Petrus: « Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exem- » plum ut sequamur vestigia ejus[1]; » hoc est respondere. Dicit etiam apostolus Joannes: « Sicut Christus pro nobis » animam suam posuit, ita et nos debemus animam pro » fratribus ponere[2]; hoc est, respondere. » Chorus autem concordiam significat, quæ in charitate consistit. Quisquis ergo quasi æmulator dominicæ passionis tradiderit corpus suum ut ardeat, si charitatem non habeat, non respondet in choro; et ideo nihil ei prodest[3]. Proinde quemadmodum dicuntur in arte musica, sicut ea docti homines latine dicere potuerunt, præcentor et succentor, præcentor scilicet qui vocem præmittit in cantu, succentor autem qui subsequenter canendo respondet: ita in hoc cantico passionis præcedentem Christum subsequitur chorus Martyrum in finem cœlestium coronarum. Hoc enim canitur « Filiis Core, » id est, imitatoribus passionis Christi:

[1] I Petr. II, 21. — [2] I Joan. III, 16 — [3] I Cor. XIII, 3.

quoniam in Calvariæ loco crucifixus est Christus[1], quæ illius hebræi nominis interpretatio perhibetur, id est, Core. Et hic est, « Intellectus Æman Israëlitæ (4) : » quod in tituli hujus ultimo positum est. Æman quippe interpretari dicitur, frater ejus. Eos enim fratres suos Christus facere dignatus est, qui sacramentum crucis ejus intelligunt, et non solum de illa non erubescunt, verumetiam in illa fideliter gloriantur, non se de suis meritis extollentes, sed ejus gratiæ non ingrati; ut unicuique eorum dici possit : « Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est[2] : » sicut ipsum Israël Scriptura sine dolo fuisse commendat[3]. Jam itaque Christi vocem in prophetia præcinentis audiamus, cui suus chorus vel imitatione vel gratiarum actione respondeat.

II. « Domine Deus salutis meæ, in die clamavi et nocte » coram te. Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina au- » rem tuam ad precem meam[4]. » Oravit enim et Dominus, non secundum formam Dei, sed secundum formam servi : secundum hanc enim et passus est. Oravit autem et cum in lætis rebus ageret, quod diei nomine; et cum in adversis, quod noctis nomine significari arbitror. Ingressus orationis in conspectu Dei, acceptatio ejus est; inclinatio auris Dei, misericors exauditio est : nam membra talia qualia nos habemus in corpore, non habet Deus. Est autem solita repetitio : nam quod est : « Intret in conspectu tuo oratio mea; » idipsum est, « Inclina aurem tuam ad precem meam. »

III. « Quoniam repleta est malis anima mea, et vita » mea in inferno appropinquavit[5]. » Audemus-ne dicere animam Christi repletam malis, cum illa passionis afflictio in carne valuerit, quidquid valuit? Unde et ipse suos ad tolerantiam passionis accendens, et tanquam ad respondendum exhortans chorum suum : « Nolite, inquit, ti-

[1] Matth. XXVII, 33. — [2] Joan. I, 47. — [3] Gen. XXV, 27. — [4] Psal. LXXXVII, 2, 3. — [5] Ibid. 4.

» mere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere[1].» An occidi a persecutoribus anima non potest, malis autem repleri potest? Quod si ita est, quærendum quibus. Non enim vitiis, per quæ homini dominatur iniquitas, animam illam repletam possumus dicere; sed forte doloribus, quibus anima suæ carni in ejus passione compatitur. Non enim vel ipse qui dicitur corporis dolor, potest esse sine anima, quem inevitabiliter imminentem præcedit tristitia, quæ solius animæ dolor est. Dolere ergo anima etiam non dolente corpore potest: dolere autem corpus sine anima non potest. Cur itaque non dicamus non humanis peccatis, sed tamen humanis malis repletam fuisse animam Christi? De quo alius Propheta dicit quod pro nobis doluerit[2]: et Evangelista: « Assumpto, inquit, Petro et duobus filiis Zebedæi; » cœpit contristari et mœstus esse. » Et ipse Dominus de se ipso tunc ait illis: « Tristis est anima mea usque ad » mortem[3]. » Hæc futura prævidens Propheta, Psalmi hujusce conscriptor, inducens eum loquentem: « Quo» niam repleta est, inquit, malis anima mea, et vita » mea in inferno appropinquavit. » Nam ipsam sententiam omnino verbis aliis explicavit, qua dictum est: « Tristis est anima mea usque ad mortem. » Quod enim ait: » Tristis est anima mea; » hoc dictum est: « Repleta » est malis anima mea: » et quod sequitur, « Usque ad » mortem, » hoc dictum est: « Et vita mea in inferno ap» propinquavit. » Hos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem infirmitatis humanæ, ac mortem carnis humanæ Dominus Jesus, non conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit, ut transfiguraret in se corpus suum, quod est Ecclesia, cui caput esse dignatus est, hoc est, membra sua in sanctis et fidelibus suis: ut

[1] Matth. x, 28. — [2] Isaï. LIII, 4. — [3] Matth. XXVI, 37, 38.

si cui eorum inter humanas tentationes contristari et dolere contingeret, non ideo se ab ejus gratia putaret alienum; et non esse ista peccata, sed humanæ infirmitatis indicia, tanquam voci præmissæ concinens chorus, ita corpus ejus ex ipso suo capite addisceret. In hoc quippe corpore præcipuum membrorum apostolum Paulum legimus et audimus confitentem talibus malis repletam animam suam, cum dicit tristitiam sibi esse magnam, et continuum dolorem cordi suo pro fratribus suis secundum carnem, qui sunt Israëlitæ[1]. Pro quibus si contristatum dicamus et Dominum, cum ejus passio propinquaret, in qua illi se immanissimo scelere fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere existimo.

IV. Denique illud quod in cruce dixit : « Pater, ignosce » illis, quia nesciunt quid faciunt[2] : » etiam in isto Psalmo deinceps dicitur : « Deputatus sum cum descen- » dentibus in lacum[3] : » utique a nescientibus quid facerent, qui eum sic mori putaverunt, ut moriuntur homines cæteri, tanquam necessitati subditum atque illa necessitate devictum. Lacum enim dixit, vel miseriæ vel inferni profunditatem.

V. « Factus sum, inquit, sicut homo sine adjutorio, » inter mortuos liber[4]. » In his verbis maxime persona Domini apparet. Quis enim alius inter mortuos liber, nisi in similitudine carnis peccati[5] inter peccatores solus sine peccato? Unde illis qui se insipienter liberos putabant : « Omnis, ait, qui facit peccatum, servus est peccati[6]. » Et quia per eum qui non habebat peccatum, oportebat liberari a peccatis : « Si vos, inquit, Filius liberaverit, « tunc vere liberi eritis[7]. » Hic ergo inter mortuos liber, qui in potestate habebat ponere animam suam, et iterum

[1] Rom. IX, 2-4. — [2] Luc. XXIII, 28. — [3] Psal. LXXXVII, 5, — [4] Ibid. 6. — [5] Rom. VIII, 3 — [6] Joan. VIII, 34. — [7] Ibid 36.

sumere eam[1]; a quo eam nemo tollebat, sed eam ipse voluntate ponebat; qui etiam carnem suam tanquam solutum ab eis templum, resuscitare poterat, cum volebat[2]; quem passurum cum omnes deseruissent, solus non remansit, quia Pater eum non deseruit[3], sicut ipse testatur: ab inimicis tamen pro quibus oravit nescientibus quid faciebant, et dicentibus: « Alios salvos fecit, se ipsum non » potest: Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, et » credimus ei. Salvum faciat eum, si vult eum[4]: » factus est, id est, existimatus est, « Tanquam homo sine adju» torio. Tanquam vulnerati dormientes in sepulcro. » Sed addit: « Quorum non meministi adhuc. » Ubi est Domini Christi a cæteris mortuis animadvertenda discretio. Nam et ipse vulneratus est, et mortuus positus in sepulcro[5]: sed illi qui nesciebant quid faciebant, quis esset utique nescientes, similem illum putaverunt aliis vulnere occisis et dormientibus in sepulcro, quorum Deus adhuc non meminit, id est, quorum nondum tempus resurgendi advenit. Ideo namque mortuos consuevit Scriptura dicere dormientes, quia evigilaturos, id est, resurrecturos vult intelligi. Sed hic vulneratus et dormiens in sepulcro, die tertio evigilavit, et factus est sicut passer singularis in tecto[6], id est, ad dexteram Patris in cœlo: « Nec jam » moritur, et mors ei ultra non dominabitur[7]. » Unde longe distat ab eis, quorum ad talem resurrectionem Deus non meminit adhuc. Quod enim præcedere oportebat in capite, corpori servatur in fine. Tunc autem dicitur Deus meminisse, quando facit; tunc oblivisci, quando non facit. Nam neque oblivio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia non obliviscitur. « Fac» tus sum » ergo, ab eis nescientibus quid faciebant,

[1] Joan. x, 18. — [2] Id. II, 19. — [3] Id. VIII, 29. — [4] Matth. XXVII, 40-43, et Marc. XV, 31, etc. — [5] Matth. XXVII, 50 et 60. — [6] Psal. CI, 8. — [7] Rom. VI, 9.

« Tanquam homo sine adjutorio; » cum essem, « Inter » mortuos liber : » factus sum ab eis nescientibus quod faciebant, « Velut vulnerati dormientes in sepulcro : Et « ipsi expulsi sunt de manu tua. » Id est, cum hæc ab eis factus sum, « Ipsi expulsi sunt de manu sua : » ipsi adjutorio manus tuæ privati sunt, qui me sine adjutorio esse putaverunt. « Foderunt enim, sicut dicit in alio » Psalmo, ante faciem meam foveam, et inciderunt in » eam [1], » Melius enim sic intelligendum existimo, quam ut id quod dictum est: « Et ipsi expulsi sunt de manu tua, » ad illos referatur dormientes in sepulcro, quorum non meminit adhuc : cum sint in eis justi, quorum licet non meminerit adhuc ut resurgant; de his tamen dictum est : » Justorum animæ in manu Dei sunt [2], » hoc est, habitant in adjutorio Altissimi [3], et in protectione Dei cœli commorantur. Sed illi expulsi sunt de manu Dei, qui Dominum Christum de manu ejus expulsum esse crediderunt, quia eum inter iniquos deputatum occidere potuerunt.

VI. « Posuerunt me [3] inquit, in lacu inferiore [4] : » vel potius, « In lacu infimo. » Sic enim est in græco [5]. » Quid est autem lacus infimus, nisi profundissima miseria, qua non sit profundior? Unde alibi dicitur : « Eduxisti me de » lacu miseriæ [6]. In tenebrosis et in umbra mortis : » posuerunt utique id existimantes, quando quid faciebant nesciebant, et ignorabant eum quem nemo principum hujus sæculi cognovit [7]. Umbra enim mortis, nescio utrum mors corporis hic intelligenda sit : an illa potius de qua scriptum est : « Qui sedebant in tenebris et umbra mortis, » lux orta est eis [8] : » quia credendo in lucem et in vitam, ex tenebris et morte impietatis educti sunt. Talem ergo illi, qui nesciebant quid faciebant, Dominum putave-

[1] Psal. LVI, 7. — [2] Sap. III, 1. — [3] Psal. XCI, 1. — [4] Id LXXXVII, 7. — [5] Græc. κατωτάτῳ. — [6] Psal. XXXIX, 3. — [7] I Cor. II, 8. — [8] Isaï. IX, 2.

runt, et inter tales nesciendo posuerunt, qualibus ne hoc essent ipse subvenit.

VII. « In me confirmata est indignatio tua[1] : » vel, sicut alii codices habent : « Ira tua : » vel, sicut alii : « Furor tuus. » Quod enim græce positum est θυμὸς, diverse interpretati sunt nostri. Nam ubi græci codices habent ὀργὴ, ibi iram latine dicere nullus fere dubitavit interpres : ubi autem θυμὸς positum est, plerique non putaverunt iram esse dicendam, cum magni auctores latinæ eloquentiæ de philosophorum græcorum libris etiam hoc iræ nomine verterint in latinum : neque de hac re diutius disputandum est, cui tamen si et nos aliud nomen adhibere debemus, tolerabilius indignationem dixerim quam furorem. Furor quippe, sicut se latinum habet eloquium, non solet esse sanorum. Quid ergo est : « In » me confirmata est ira tua, » nisi quemadmodum illi putaverunt, qui Dominum gloriæ non cognoverunt[2]? Apud eos enim sic erat, quod ira Dei non solum commota, verumetiam confirmata fuerit super eum, quem usque ad mortem, nec quamlibet mortem, sed quam præ cæteris execrabilius habebant, id est, usque ad mortem crucis perducere potuerunt. Unde dicit Apostolus : « Christus » nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis ma» ledictum : scriptum est enim : Maledictus omnis qui » pendet in ligno[3]. » Et ideo cum ejus obedientiam usque ad extremam humilitatem commendare vellet : « Hu» miliavit, inquit, semetipsum, factus obediens usque ad » mortem[4]. » Quod cum parum videretur, adjecit, « Mor» tem autem crucis. » Propter hoc, quantum mihi videtur, etiam in isto Psalmo talis versus sequitur : « Et omnes » suspensiones tuas : » vel sicut quidam sunt interpretati :

[1] Psal. LXXXVII, 8. — [2] I Cor. II, 8. — [3] Gal. III, 13, et Deut. XXI, 23. — [4] Philip. II, 8.

« Omnes fluctus tuos : » aut sicut alii : « Omnes elationes » tuas super me induxisti. » Scriptum est et in alio Psalmo : « Omnes suspensiones tuæ, et fluctus tui super me » ingressi sunt[1] : » vel, Sicut quidam melius transtulerunt, « Super me transierunt. » διῆλθον enim est in græco, non εἰσῆλθον. Ubi ergo utrumque positum est, et suspensiones et fluctus, non ibi potuerunt poni pro suspensionibus fluctus. Quæ duo sic exposuimus, ut suspensiones diceremus comminationes, fluctus autem jam ipsas passiones : quæ utraque veniunt de judicio Dei. Sed illic dictum est : « Omnes super me transierunt : » hic vero, « Omnes super me induxisti. » Illic ergo etsi quædam acciderunt; omnia tamen mala quæ illis verbis intelligi voluit, Super me transierunt, dixit : hic vero : Super me » induxisti. » Transeuntes enim, sive quæ non attingunt, sicut suspensiones; sive quæ attingunt, sicut fluctus. Cum autem : « Omnes suspensiones, » non ait : « Super me » transierunt, » sed, « Super me induxisti : » omnia quæ impendebant evenisse significat; impendebant autem, quandiu in prophetia futura imminebant, omnia quæ de illius passione prædicta sunt.

VIII. « Longe, inquit, fecisti notos meos a me[2]. » Si eos quos noverat acceperimus dictum esse, « Notos meos, » omnes erunt : nam quem ille non noverat? Sed eos dicit notos, quibus et ipse notus erat, quantum eum tunc nosse potuerunt, certe vel hactenus quod sciebant eum innocentem, etiamsi hominem tantummodo, non et Deum putabant. Quamvis et bonos quos probaret, notos dicere potuerit; sicut malos quos improbaret, ignotos, quibus in fine dicturus est : « Non novi vos[3]. » Quod vero adjungit : « Posuerunt me abominationem sibi, » possunt et illi quidem intelligi, quos notos suos dixit, quia et

[1] Psal. LI, 8. — [2] Id. LXXXVII, 9. — [3] Matth. VII, 23.

ipsi genus illius mortis horrebant : sed melius intelligitur de his, de quibus suis persecutoribus superius loquebatur : « Traditus sum, inquit, et non egrediebar. » Utrum quia foris erant Discipuli ejus[1], quando ipse intus judicabatur : an potius : « Non egrediebar, » altius dictum debemus accipere, id est, in interioribus meis latebam, non ostendebam quis essem, non propalabar, non manifestabar? Et ideo sequitur : « Oculi mei infirmati sunt ab » inopia[2]. » Nam quos ejus oculos intellecturi sumus? Si exteriores in carne in qua patiebatur positos, non eos in ejus passione legimus infirmatos ab inopia, id est, tanquam fame, ut assolet, languisse. Post cœnam quippe suam traditus, et eodem die crucifixus est. Si interiores, quomodo infirmati sunt ab inopia, cum in eis esset lux indeficiens? Sed nimirum oculos suos dixit membra, quæ in suo corpore, cui caput est ipse, clariora et eminentiora et præcipua diligebat. De quo corpore Apostolus loquens, et de nostro corpore similitudinem adhibens, ait : « Si » totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, » ubi odoratus? si fuissent omnia unum membrum, ubi » corpus? Nunc autem multa membra, unum autem cor» pus. Non potest dicere oculus manibus : Opus vobis » non habeo. Et si dixerit manus : Quia non sum oculus, » non sum de corpore : num ideo non est de corpore? » Quid autem his verbis vellet intelligi, evidentius expressit dicens : « Vos autem estis corpus Christi et membra[3]. » Quapropter et illi oculi, id est, sancti Apostoli, quibus non revelaverat caro et sanguis, sed Pater ejus qui in cœlis est, ut Petrus diceret : « Tu es Christus Filius Dei vivi[4], » videntes eum tradi, ac tanta perpeti mala ; quoniam non eum videbant qualem volebant, quia non egrediebatur,

[1] Matth. XXVI, 56. — [2] Psal. LXXXVII, 10. — [3] I Cor. XII, 12-27. — [4] Matth. XVI, 16, 17.

id est, non manifestabatur in virtute et potentia sua, sed in suis interioribus occultus, omnia quasi superatus atque impotens perferebat: « Infirmati sunt ab inopia, » velut subtracto sibi cibo suo, lumine suo.

IX. « Et clamavi, inquit, ad te, Domine. » Hoc quidem et apertissime fecit, cum penderet in ligno. Sed quod sequitur: « Tota die expandi manus meas ad te, » quomodo oporteat accipi, merito quæritur. Si enim in eo quod ait: « Expandi manus meas, » crucis patibulum intellexerimus: quomodo intellecturi sumus, « Tota die? » Numquid tota die pependit in ligno, cum et nox ad totum diem pertineat? Si autem hoc loco diem voluit intelligi, qui præter noctem dies appellari solet; etiam talis diei, quando crucifixus est, jam pars prima et non parva transierat. Si autem diem pro tempore positum velimus accipere, (maxime quia hoc nomen genere fœminino posuit, quod in latino eloquio nonnisi tempus significare solet: quamvis in græco non ita sit, semper quippe in ea lingua dies fœminino genere dicitur, et ideo nostros sic interpretari puto,) arctius quæstio colligabitur. Quomodo enim toto tempore, si nec saltem uno toto die manus extendit in cruce? Porro si totum pro parte accipiendum esse dicamus, quia isto genere locutionis uti etiam sancta Scriptura consuevit, non mihi occurrit exemplum, totum pro parte etiam tunc posse accipi, quando ipsum verbum additur et dicitur totum. Nam et in eo quod dixit Dominus in Evangelio: « Sic erit et Filius hominis in corde terræ tribus » diebus et tribus noctibus[1]: » ideo totum pro parte non insolenter accipitur, quia non ait: Totis tribus diebus et totis tribus noctibus. Unus quippe medius fuit totus dies, duorum autem partes, primi ultima, ultimi prima. Si autem non crucem suam in hac prophetia Psalmi signifi-

[1] Matth. XII, 40.

cavit his verbis, sed orationem, quam eum ex forma servi fudisse Deo Patri, Evangelio teste, didicimus, ubi eum et longe ante passionem, et sub die passionis, et in ipsa cruce orasse meminimus; nusquam hoc eum toto die fecisse legimus. Proinde convenienter per extentas manus tota die continuationem bonorum operum intelligere possumus, a quorum nunquam intentione cessavit.

X. Sed quia solis prædestinatis ad æternam salutem, non autem omnibus hominibus, nec ipsis inter quos facta sunt, ejus bona opera profuerunt: ideo consequenter adjecit: « Numquid mortuis facies mirabilia[1]? » Hoc enim si de his dictum putaverimus, quorum caro exanimis facta est; magna mirabilia facta sunt mortuis, cum quidam eorum etiam revixerunt[2]: et quod Dominus penetravit inferna, atque inde mortis victor ascendit, magnum mortuis miraculum factum est. Significat ergo isto verbo quo ait: « Numquid mortuis facies mirabilia, » homines corde ita mortuos, ut eos ad vitam fidei tanta Christi mirabilia non moverent. Neque enim propterea dixit non eis fieri mirabilia, quia non ea vident; sed quia non eis prosunt. Nam sicut hic ait: « Tota die » expandi manus meas ad te: » quia omnia opera sua nonnisi ad voluntatem referat Patris, sæpissime contestans ideo se venisse, ut voluntatem Patris impleret[3]: ita quia eadem opera etiam infidelis populus vidit, alius Propheta dicit: « Tota die expandi manus meas ad populum » non credentem, et contradicentem[4]. » Ipsi sunt mortui, quibus non sunt facta mirabilia; non quod ea non viderunt, sed quod per ea non revixerunt. Quod autem sequitur: « Aut medici exsuscitabunt, et confitebuntur » tibi? » Id est, quia non a medicis exsuscitabuntur ho-

[1] Psal. LXXXVII, 11. — [2] Matth. XXVII, 52. — [3] Joan. VI, 38. — [4] Isaï. LXV, 2.

mines, ut confiteantur tibi. In hebræo quidem aliter se habere firmatur : non enim medici, sed gigantes esse perhibentur. Verum Septuaginta interpretes, quorum auctoritas tanta est, ut non immerito propter mirabilem consonantiam divino Spiritu interpretati esse credantur, de vocis similitudine, qua in hebræa lingua gigantes et medici pene eodem modo sonant, et exigua differentia distinguuntur, non errore, sed potius occasione, quomodo isto loco accipiendi essent gigantes, significare voluerunt. Si enim superbos gigantum nomine insinuatos intelligamus, de quibus dicit Apostolus : « Ubi sapiens? ubi scriba? » ubi conquisitor hujus sæculi[1]? » non fuit incongruum eosdem medicos nuncupari, velut per artem sapientiæ suæ promittentes animarum salutem. Contra quos dicitur : « Domini est salus[2]. » Si autem in bono acceperimus gigantes, quia et de ipso Domino dictum est : » Exultavit » ut gigas ad currendam viam[3] : » quod ita sit gigas gigantum, magnorum scilicet et fortissimorum, qui in ejus Ecclesia spiritali robore excellunt ; sicuti est mons montium, quia de illo scriptum est : « Erit in novissimis tem» poribus manifestus mons Domini, paratus in cacumine » montium[4] : » sicut etiam sanctus sanctorum : non est absurdum ut iidem ipsi magni et fortes etiam medici vocentur. Unde dicit apostolus Paulus : « Si quo modo æmulari » potero carnem meam, ut salvos faciam aliquos ex illis[5]. » Sed etiam tales medici, quamvis non de suo curent, quia nec medici corporis curant de suo : tamen quantumlibet per fidele ministerium opitulentur saluti, viventes curare possunt, non mortuos excitare : de quibus dictum est : » Numquid mortuis facies mirabilia? » Nimis enim occulta Dei gratia est, quia hominum mentes quodam modo revi-

[1] I Cor. I, 20. — [2] Psal. XXXI, 9. — [3] Id. XVIII, 6. — [4] Isaï. II, 2. — [5] Rom. XI, 14.

viscunt, ut possint a quibuslibet ejus ministris præcepta sanitatis audire. Quam gratiam commendat in Evangelio dicens : « Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit » me, traxerit eum. » Et paulo post apertius hoc ipsum repetens, ait : « Verba quæ ego locutus sum vobis, spi» ritus et vita sunt : sed sunt quidam ex vobis qui non » credunt. » Deinde interponit Evangelista : « Sciebat » enim ab initio Jesus qui essent credentes, et quis tradi» turus eum esset. » Et secutus atque ipsius Domini verba conjungens, ait : « Et dicebat : Propterea, dixi vobis, » quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a » Patre meo[1]. » Supra dixerat : « Sed sunt quidam ex » vobis qui non credunt : » et tanquam hujus rei causam exponens : « Propterea dixi, inquit, vobis, quia nemo » potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo : » ut ostenderet etiam ipsam fidem qua credit, et ex morte sui cordis anima reviviscit, dari nobis a Deo. Quantumlibet ergo excellentes verbi prædicatores, et veritatis etiam per miracula suasores, tanquam magni medici, agant cum hominibus; si mortui sunt et tua gratia non revixerunt : « Numquid mortuis facies mirabilia, aut me» dici exsuscitabunt, et hi quos exsuscitabunt confite» buntur tibi? » Hæc enim confessio indicat vivos : non sicut alibi scriptum est : « A mortuo, velut qui non sit, » perit confessio[2]. »

XI. « Numquid enarrabit quis in sepulcro misericor» diam tuam, et veritatem tuam in perditione[3] ? » Subauditur quod supra dictum est, ut etiam iste versus ita se habeat, ac si dictum sit : Numquid enarrabit quis veritatem tuam in perditione? Misericordiam quippe et veritatem amat Scriptura conjungere, maxime in Psalmis. Quod vero ait : « In perditione, » alio verbo repetivit quod

[1] Joan. VI, 44, 64-66. — [2] Eccli. XVII, 26 — [3] Psal. LXXXVII, 12.

supra dixerat : « In sepulcro. » Sic autem dictum est : « In sepulcro : » ut intelligantur ii qui sunt in sepulcro, qui et superius significati snnt nomine mortuorum, ubi ait : Numquid mortuis facies mirabilia? Animæ namque mortuæ corpus sepulcrum est. Unde Dominus in Evangelio talibus dicit : « Similes estis sepulcris deal- » batis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus » vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia : » sic et vos a foris quidem paretis hominibus justi; intus » autem pleni estis hypocrisi, et iniquitate[1]. »

XII. « Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia » tua, et justitia tua in terra oblita[2]? » Quod est, « In te- » nebris; » hoc est, « In terra oblita. » Infideles enim significantur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apostolus : « Fuistis enim aliquando tenebræ[3]. » Sic et terra oblita, homo est qui oblitus est Deum. Potest namque anima infidelis usque ad tantas tenebras pervenire, ut dicat stultus in corde suo : « Non est Deus[4]. » Totus ergo iste sensus ita continuatur atque contexitur : « Clamavi ad te, Domine, » inter passiones meas; tota die expandi manus meas ad te : » id est, non destiti ad te glorificandum extendere opera mea. Cur ergo in me impii sæviunt, nisi quia mortuis non facies mirabilia? Id est, non eis commoventur ad fidem, nec medici eos exsuscitabunt, ut confiteantur tibi, in quibus occulta gratia tua non operatur, qua trahantur ut credant : quia nemo venit ad me, nisi quem tu attraxeris. « Nam quis enarrabit in sepulcro misericordiam tuam, » id est, animæ mortuæ, cujus mors[6] jacet sub corporis pondere? « Et veritatem tuam in perditione, » hoc est, in tali morte nihil horum valenti credere atque sentire? Numquid enim in tenebris hujus mortis, hoc est, in ho-

[1] Matth. XXIII, 27, 28. — [2] Psal. LXXXVII, 13. — [3] Ephes. V, 8. — [4] Psal. XIII, 1. — [5] *Forte* latet. — [6] Joan. VI, 44.

mine qui te obliviscendo vitæ lumen amisit : « Tua mira- » bilia et justitia cognoscentur? »

XIII. Occurrebat autem quæstio, quisnam sit usus istorum mortuorum; quid ex his agat Deus ad utilitatem corporis Christi, quod est Ecclesia : ut in eis demonstretur, quæ sit Dei gratia in prædestinatis, qui secundum propositum vocati sunt. Unde ipsum corpus in alio Psalmo dicit : « Deus meus, misericordia ejus præveniet me : » Deus meus demonstrabit mihi in inimicis meis[1]. » Ergo et hic sequitur, ac dicit : « Et ego ad te, Domine, cla- » mavi[2]. » In quibus verbis jam intelligendus est Dominus Christus ex voce corporis sui loqui, id est, Ecclesiæ. Quid est enim : « Et ego : » nisi quia fuimus et nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri[3]? Sed, « Ad te clamavi, » ut salvus essem. Quis enim me discernit ab aliis filiis iræ, cum Apostolum audiam ingratos terribiliter increpantem ac dicentem : « Quis enim te discernit? Quid autem habes, » quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris » quasi non acceperis[4]? » Domini est salus[5]. Gigas autem in multitudine virtutis suæ non erit salvus[6] : sed, sicut scriptum est : « Qui invocaverit nomen Domini, salvus » erit[7]. Quomodo autem invocabunt, in quem non cre- » diderunt? aut quomodo credent ei, quem non audie- » runt? quomodo autem audient sine prædicante? aut » quomodo prædicabunt, si non mittantur[8]? Sicut » scriptum est : Quam speciosi pedes eorum qui annun- » tiant pacem, qui annuntiant bona[9]. » Ipsi sunt medici curantes a latronibus sauciatum; sed Dominus eum perduxit ad stabulum[10] : quia ipsi sunt etiam operantes in agro dominico : « Nec tamen qui plantat est aliquid, aut qui

[1] Psal. LIX, 11, 12. — [2] Id. LXXXVII, 14. — [3] Ephes. II, 3. — [4] 1 Cor. IV, 7. — [5] Psal. III, 9. — [6] Id. XXXII, 16. — [7] Joël. II, 32. — [8] Rom. X, 13-15. — [9] Isaï LII, 7. — [10] Luc. X, 34.

» rigat, sed qui incrementum dat Deus[1]. » Ideo et ego ad Dominum clamavi : hoc est, Dominum ut salvus essem invocavi. Quomodo autem invocarem, nisi crederem? quomodo crederem, nisi audirem? Sed ut audita crederem, ipse me attraxit : quia in occulto a morte cordis non quilibet medici, sed ipse excitavit. Nam multi audierunt, quia « In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines » orbis terræ verba eorum[2] : » sed non omnium est fides[3] : » Et novit Dominus qui sunt ejus[4]. » Ac per hoc, nec credere potuissem, nisi me Dei misericordia prævenisset[5]; et quia mortuos suscitat, et « Vocat ea quæ non sunt, » tanquam quæ sunt, » me in occultis vocando et suscitando, et trahendo, a tenebris eduxisset, et ad lumen fidei perduxisset. Ideo sequitur : « Et mane oratio mea præ» veniet te. » Jam mane, posteaquam nox infidelitatis et tenebræ transierunt. Quod mane ut mihi esset, misericordia quidem tua prævenit me : sed quia restat illa clarificatio, ubi illuminabuntur occulta tenebrarum, et manifestabuntur cogitationes cordis, et laus erit unicuique a te[6]; nunc in ista vita, in ista peregrinatione, in hac luce fidei, quæ in comparatione tenebrarum infidelium jam dies est, sed in comparatione diei ubi videbimus facie ad faciem, adhuc nox est, adhuc « Oratio mea præve» niet te. »

XIV. Ut autem ista fervescat et exerceatur oratio, quod nobis quantum expediat, nullis, ut opinor, verbis explicari potest; differtur bonum quod in æternum dabitur, et mala transitura crebrescunt. Ideo sequitur : « Utquid, » Domine, repulisti orationem meam[7]? » Hoc et in illis verbis dictum est : » Deus, Deus meus, respice in me, ut» quid me dereliquisti[8]? » Causa cognoscenda proposita

[1] I Cor. III, 7. — [2] Psal. XVIII, 5. — [3] 2 Thess. III, 2. — [4] 2. Tim. II, 19.
[5] I Cor. I, 28. — [6] Id. IV, 9. — [7] Psal. LXXXVII, 15. — [8] Id. XXI, 2.

est, non tanquam sine causa hoc faceret Dei culpata sapientia : ita et hic : « Utquid, Domine, repulisti oratio» nem meam ? » Hujus tamen rei causa si diligenter advertatur, jam superius indicata est. Ad hoc enim oratio sanctorum dilatione tanti beneficii et tribulationum adversitate quasi repellitur, ut tanquam ignis flatu repercussus inflammetur ardentius.

XV. Exequitur itaque breviter etiam tribulationes corporis Christi. Neque enim in solo capite factæ sunt, cum et Saulo dictum sit, « Quid me persequeris[1] ? » Et ipse jam Paulus tanquam electum membrum in eodem corpore positus dicat, « Ut suppleam quæ desunt pressurarum » Christi in carne mea[2]. Utquid ergo, Domine, repulisti » orationem meam, avertis faciem tuam a me? Inops sum » ego, et in laboribus a juventute mea; exaltatus autem » humiliatus sum et conturbatus. In me transierunt iræ » tuæ, et terrores tui conturbaverunt me. Circumdede» runt me sicut aqua tota die, circumdederunt me simul. » Longe fecisti a me amicum et notos meos a miseria[3] » Contigerunt et contingunt omnia hæc in membris corporis Christi. Et avertit Deus ab orantibus faciem, non exaudiendo ad id quod volunt, quando sibi nesciunt non expedire quod petunt. Et inops est Ecclesia, cum esurit et sitit peregrina, unde satietur in patria. Et in laboribus est a juvente sua. Ipsum enim corpus Christi et in alio Psalmo dicit, « Sæpe expugnaverunt me a juventute mea[4]. » Et ad hoc exaltantur etiam in sæculo isto quædam membra ejus, ut in eis sit major humilitas. Et super ipsum corpus, id est, unitatem sanctorum atque fidelium, cui caput est Christus, transeunt iræ Dei, non autem manent : quia non de fideli, sed de infideli dictum est, « Ira Dei

[1] Act. IX, 4. — [2] Coloss. I, 24. — [3] Psal. LXXXVII, 16-19. — [4] Id. CXXVIII, I.

» manet super eum [1]. » Et terrores Dei conturbant infirmitatem fidelium : quia omne quod accidere potest, etiamsi non accidat, prudenter timetur. Et aliquando terrores ipsi ita conturbant animum cogitantis circumpendentibus malis, ut sicut aqua undique circumfluere videantur et simul circumdare metuentem. Et quia Ecclesiæ in hoc mundo peregrinanti ista non desunt, dum modo in his, modo in illis membris ejus usquequaque contingunt; ideo dixit, « Tota die, » continuationem significans temporis, donec finiatur hoc sæculum. Et sæpe amici et noti periclitantes secundum sæculum, sanctos formidine deserunt. De quibus dicit Apostolus, « Omnes » me reliquerunt, non illis imputetur [2]. » Sed utquid hæc omnia, nisi ut oratio hujus sancti corporis mane, id est, post noctem infidelitatis in luce fidei præveniat Deum, donec veniat salus illa, in cujus nondum re, sed jam spe salvi facti sumus, eamque cum patientia fideliter expectamus [3]? Ubi nec repellet Dominus orationem nostram quoniam tunc nihil erit petendum, sed quidquid recte petitum est, obtinendum : nec faciem suam avertet a nobis, quoniam videbimus eum sicuti est [4] : nec inopes erimus, quia copia nostra ipse Deus erit omnia in omnibus [5] : nec laborabimus, quia nulla remanebit infirmitas : nec exaltati humiliabimur et conturbabimur, quia nulla ibi erit adversitas : nec iram Dei vel transeuntem sustinebimus, quia in ejus benignitate manente manebimus : nec terrores ejus nos conturbabunt, quia promissa reddita nos beabunt : nec territus longe fiet a nobis notus et amicus, ubi nullus erit qui timeatur inimicus.

[1] Joan. III, 36. — [2] 2 Tim. IV, 16. — [3] Rom. VIII, 24, 25. — [4] 1 Joan. III, 2. — [5] 1 Cor. V, 28.

ENARRATIO I

IN PSALMUM LXXXVIII.

SERMO I [1].

De prima parte Psalmi.

I. Psalmum istum, de quo loqui proposuimus Charitati Vestræ, donante Domino, accipite de spe quam habemus in Christo Jesu Domino nostro : et erigite animos, quia ille qui promisit, ita cætera completurus est, ut multa complevit. Dat enim nobis ad eum fiduciam, non meritum nostrum, sed illius misericordia. Et ipse est, quantum arbitror, « Intellectus Æthan Israëlitæ (5) : » unde iste Psalmus titulum accepit. Videris enim quis homo fuerit, qui vocabatur Æthan : interpretatio tamen nominis hujus Robustum indicat. Et nemo in hoc sæculo robustus est, nisi in spe promissionis Dei. Quantum enim attinet ad merita nostra, infirmi sumus : quantum ad ejus misericordiam, robusti sumus. Itaque iste infirmus in se, robustus in misericordia Dei, inde cœpit.

II. « Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo : » in generationem et generationem annuntiabo veritatem » tuam in ore meo [2]. » Obsequantur membra, inquit, mea Domino meo : loquor, sed tua loquor : « Annuntiabo ve» ritatem tuam in ore meo. » Si non obsequor, servus

[1] Habitus est iste Sermo matutinis horis in Martyrum quorumdam celebritate. — [2] Psal. LXXXVIII, 2.

non sum : si a me loquor, mendax sum. Ergo ut et abs te dicam, et ego dicam, duo quædam sunt; unum tuum, unum meum; veritas tua, os meum. Quam ergo veritatem annuntiet, quas misericordias cantet, audiamus.

III. « Quoniam dixisti; In æternum misericordia ædificabitur [1].» Hoc canto, hæc est veritas tua, huic annuntiandæ servit os meum : « Quoniam dixisti: In æternum » misericordia ædificabitur. » Sic, inquis, ædifico, ut non destruam; quoniam quosdam sic destruis, ut non ædifices; quosdam vero sic destruis, ut ædifices. Nisi enim quidam destruerentur ut ædificarentur, non diceretur Jeremiæ, « Ecce posui te ad destructionem, et ædificationem [2]. » Et utique omnes qui idola colebant, et lapidibus serviebant, in Christo non ædificarentur, nisi in pristino errore destruerentur. Rursus nisi quidam ita destruerentur, ut non ædificarentur, non diceretur, « Destrues eos, et non ædificabis illos [3]. » Propter eos ergo qui destruuntur et ædificantur, ne putarent ædificationem qua ædificantur, esse temporalem, sicut temporalis fuit ruina in qua destruuntur; tenuit se iste, cujus os servit veritati Dei ad ipsam veritatem Dei. Ideo annuntiabo, ideo dico, « Quoniam dixisti : » securus homo dico, quoniam tu Deus dixisti. Quia et si ego in verbo meo fluctuarem, verbo tuo confirmarer, « Quoniam dixisti. » Quid dixisti? « In æternum misericordia ædificabitur. In cœlis » præparabitur veritas tua. » Quomodo superius, ita in sequentibus. « Misericordias tuas, Domine, inquit, in » æternum cantabo : in generationem et generationem » annuntiabo veritatem tuam in ore meo.» Dixit misericordias, dixit veritatem : ita rursus utrumque conjunxit, « Quoniam dixisti : In æternum misericordia ædificabitur. » In cœlis præparabitur veritas tua. » Et hic repetivit

[1] Psal. LXXXVIII, 3. — [2] Jerem. I, 10. — [3] Psal. XXVII, 5.

misericordiam et veritatem. « Universæ enim viæ Domini » misericordia et veritas[1]. » Neque enim exhiberetur veritas in impletione promissorum, nisi præcederet misericordia in remissione peccatorum. Deinde quoniam populo Israël etiam secundum carnem venienti de semine Abrahæ promissa erant multa prophetice, et ita ille populus propagatus est, in quo implerentur promissa Dei; non autem clausit Deus fontem bonitatis suæ etiam in alienigenas gentes, quas sub Angelis constituerat, portionem sibi faciens populum Israël : in hæc duo et Apostolus distincte distribuit misericordiam Domini et veritatem. « Ait enim » Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum[2].» Ecce quia non fefellit Deus; ecce quia non repulit plebem suam, quam præscivit. Etenim cum de casu Judæorum ageretur, ne quis putaret sic illos improbatos, ut nihil frumenti ex illa ventilatione in horreum mitteretur, ait Apostolus, « Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit : nam et ego Israëlita sum[3].» Si totum illud spinæ fuerunt, unde granum vobis loquor? Ergo impleta est veritas Dei in iis qui ex Israëlitis crediderunt, et venit unus paries de circumcisione applicans se ad lapidem angularem[4]. Sed ille lapis angulum non faceret, nisi alium parietem ex Gentibus susciperet. Ille itaque paries tanquam proprie pertinet ad veritatem, iste autem alius ad misericordiam. « Dico enim, inquit, Jesum Christum minis» trum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad » confirmandas promissiones patrum ; Gentes autem super » misericordia glorificare Deum[5].» Merito, « In cœlis præ» parabitur veritas tua. » Etenim omnes illi Israëlitæ vocati Apostoli, cœli facti sunt qui enarrant gloriam Dei.

[1] Psal. xxiv, 10. — [2] Rom. xv, 8. — [3] Id. xi, 1, 2. — [4] Ephes. ii, 20. — [5] Rom. xv, 8, 9.

De his cœlis dicitur, « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera » manuum ejus annuntiat firmamentum[1]. » Et ut noveritis de his cœlis dici, certe de his in consequenti expressius dictum est, « Non sunt loquelæ neque sermones, » quorum non audiantur voces eorum[2]. » Quære quorum, non invenies supra nisi cœlorum. Si ergo Apostoli sunt, quorum in omnibus loquelis vox audita est, ipsi sunt de quibus dictum est, « In omnem terram exiit sonus eorum, » et in fines orbis terræ verba eorum[3]; » quia etsi assumpti hinc sunt antequam Ecclesia impleret orbem terrarum, tamen verba eorum pervenerunt usque ad terminos orbis terræ : bene accipimus in his impletum, quod nunc legimus, « In cœlis præparabitur veritas tua. »

IV. « Disposui testamentum electis meis[4]. » Dixisti (intelligitis) hoc totum : dixisti, « Disposui testamentum » electis meis. » Quod testamentum, nisi Novum? Quod testamentum, nisi quo renovamur ad novam hæreditatem? Quod testamentum, nisi cujus hæreditatis desiderio et amore cantamus canticum novum? « Disposui, inquit, » testamentum electis meis. Juravi David servo meo. » Quam securus loquitur iste, qui intelligit, cujus os servit veritati? Quoniam dixisti, securus loquor. Si securum me facis, quia dixisti : quanto securiorem, quia jurasti? Dei quippe juratio, promissionis est confirmatio. Bene prohibetur homo jurare[5]; ne consuetudine jurandi, quia potest homo falli, etiam in perjurium prolabatur. Deus solus securus jurat, quia falli non potest.

V. Videamus ergo quid juraverit Deus. « Juravi, inquit, » David servo meo : Usque in æternum præparabo semen » tuum[6]. » Semen David quod est, nisi semen Abrahæ[7]? Quod autem semen Abrahæ? Et semini, inquit, tuo quod

[1] Psal. XVIII, 2 — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Psal. LXXXVIII, 4 — [5] Matth. V, 34. — [6] Psal. LXXXVIII, 5. — [7] Gal. III, 16.

est Christus. Sed forte ille Christus caput Ecclesiæ[1], salvator corporis, semen est Abrahæ, et ideo David; nos autem non sumus semen Abrahæ? Imovero sumus, sicut Apostolus ait: « Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, se» cundum promissionem hæredes[2]. » Sic ergo hic accipiamus, fratres, « Usque in æternum præparabo semen » tuum, » non tantum illam carnem Christi natam ex virgine Maria, sed etiam nos omnes credentes in Christum. Illius enim capitis membra sumus. Non potest hoc corpus decollari. Si in æternum caput, in æternum gloriantur et membra, ut sit ille Christus integer in æternum. « Usque in æternum præparabo semen tuum. Et ædifi» cabo in generationem et generationem sedem tuam. » Putamus hoc dixit: « In æternum, » quod « In genera» tionem et generationem? » Quoniam et supra dixerat: « In generationem et generationem annuntiabo veritatem » tuam in ore meo. » Quid est, « In generationem et ge» nerationem? » In omnem generationem. Non enim toties repetendum erat verbum, quoties generatio venit et transit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione significata et commendata est. An forte duæ generationes sunt intelligendæ, sicut nostis, sicut jam insinuatum Vestræ Charitati retinetis? Est enim generatio nunc carnis, et sanguinis, erit generatio futura in resurrectione mortuorum. Prædicatur hic Christus; prædicabitur ibi: sed hic prædicatur, ut credatur; ibi prædicabitur, ut videatur. « Ædificabo in generationem et generationem sedem » tuam. » Nunc Christus habet in nobis sedem, ædificata est sedes ejus in nobis. Nisi enim sederet in nobis, non nos regeret: si autem ab illo non regeremur, a nobis ipsis præcipitaremur. Sedet ergo in nobis, regnans in nobis: sedet etiam in alia generatione, quæ fuerit ex resur-

[1] Ephss. v, 23. — [2] Gal. III, 29.

rectione mortuorum. In æternum Christus regnabit in sanctis suis. Hoc promisit Deus, hoc dixit Deus : si parum est, hoc juravit Deus. Quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum illius misericordiam firma est promissio : nemo debet cum trepidatione prædicare, unde non potest dubitare. Fiat ergo in cordibus nostris robur illud, unde Æthan nomen accepit, robustus corde : prædicemus veritatem Dei, eloquium Dei, promissa Dei, jurationem Dei ; et his modis omni ex parte firmati prædicemus, et portando Deum cœli simus.

VI. « Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine[1]. » Non merita sua confitebuntur cœli, sed « Confitebuntur cœli » mirabilia tua, Domine. » In omni enim misericordia perditorum, in justificatione impiorum, quid laudamus nisi mirabilia Dei? Laudas quia resurrexerunt mortui : plus lauda quia redempti sunt perditi. Quæ gratia, quæ misericordia Dei? Vides hominem heri voraginem ebriositatis, hodie ornamentum sobrietatis : vides hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ : vides hominem heri blasphematorem Dei, hodie laudatorem Dei : vides hominem heri servum creaturæ, hodie cultorem Creatoris. Ab istis omnibus desperationibus ita homines convertuntur : non respiciant ad merita sua, fiant cœli : confiteantur cœli mirabilia ejus, a quo facti sunt cœli. « Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum » tuorum[2]. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine. » Et ut noveritis, qui cœli confitebuntur, videte ubi confiteantur : sequitur enim : « Et veritatem tuam in Ecclesia » sanctorum. » De cœlis ergo nulla dubitatio est, quoniam intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et ubi confitebuntur cœli mirabilia tua et veritatem tuam? « In » Ecclesia sanctorum. » Excipiat Ecclesia rorem cœlo-

[1] Psal. LXXXVIII, 6. — [2] Id. VIII, 4.

rum, sitienti terræ pluant cœli, et germinet excipiens pluviam germina bona, opera bona: ne pro bona pluvia det spinas, et pro horreo expectet ignem. « Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in » Ecclesia sanctorum. » Cœli ergo confitebuntur mirabilia tua et veritatem tuam. Totum quidquid prædicant cœli, ex te est, de te est: et ideo securi prædicant. Norunt enim quem prædicant, quia non possunt de prædicato erubescere.

VII. Quid prædicant cœli? Quid confitebuntur in Ecclesia sanctorum? « Quoniam quis in nubibus æquabitur » Domino [1]? » Hoccine cœli confitebuntur, hoc cœli pluent? Quid? « Quoniam quis in nubibus æquabitur Do- » mino? » Inde securi prædicatores, quoniam nemo in nubibus æquabitur Domino. Magna laus vobis videtur, fratres, non æquari nubes Creatori. Si intelligatur sine mysterio ad litteram, non magna laus est, Domino non æquari nubes. Quid enim, stellæ quæ sunt supra nubes æquantur Domino? Quid enim, sol, luna, Angeli, cœli, vel comparari poterunt Domino? Quid est quod pro magno ait: « Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? » Intelligimus, fratres, nubes istas sicut cœlos, prædicatores esse veritatis, Prophetas, Apostolos, annuntiatores verbi Dei. Nam ista omnia genera prædicatorum nubes esse dictas, ex illa prophetia intelligimus, ubi Deus iratus vineæ suæ dixit: « Mandabo nubibus meis ne pluant super eam » imbrem [2]. » Quam vineam explicat et designat apertissime, dicens: « Vinea Domini Sabaoth, domus Israël » est [3]. » Ne tu aliter intelligas vineam, et relictis hominibus significatis terram scruteris: « Vinea, inquit, Do- » mini Sabaoth, domus Israël est. » Non intelligat aliud, se intelligat domus Israël esse vineam meam; se intelligat

[1] Psal. LXXXVIII, 7. — [2] Isaï. V, 6. — [3] Ibid. 7.

mihi non dedisse uvam, sed spinas; se intelligat ingratam extitisse plantatori atque cultori, ingratam extitisse irrigatori. Ergo si vinea Domini Sabaoth domus Israël est, quid dixit iratus? « Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. » Et revera ita fecit: missi sunt Apostoli tanquam nubes, ut pluerent Judæis, et illi verbum Dei repellentes quia pro uva spinas dederunt, dixerunt Apostoli : « Ad vos missi eramus, sed quia repulistis verbum Dei, imus ad Gentes [1]. » Ex illo cœperunt nubes non pluere pluviam super vineam illam. Si igitur nubes sunt prædicatores veritatis, quæramus primo quare sint nubes. Iidem quippe cœli, iidem nubes : cœli propter fulgorem veritatis, nubes propter occulta carnis : nubes enim omnes nebulosæ sunt, propter mortalitatem, et veniunt, et transeunt. Propter ipsa occulta carnis, id est, occulta nubium, ait Apostolus : « Nolite ante tempus quidquam judicare, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum [2]. » Nunc ergo quid loquatur homo, vides; quid gestet in corde, non vides : quod exprimitur de nube, vides; quod servatur in nube, non vides. Cujus enim oculi nubem penetrant? Ergo nubes in carne prædicatores veritatis. Venit et ipse omnium Creator in carne. Sed, « Quis in nubibus æquabitur Domino? Quis ergo in nubibus æquabitur Domino, et quis similis erit Domino in filiis Dei? » Ergo nemo in filiis Dei similis erit Filio Dei. Et ipse dictus est Filius Dei, et nos dicti sumus filii Dei : sed, « Quis similis erit Domino in filiis Dei? » Ille unicus, nos multi : ille unus, nos in illo unum : ille natus, nos adoptati : ille ab æterno Filius genitus per naturam, nos a tempore facti per gratiam : ille sine ullo peccato, nos per illum liberati a peccato. « Quis ergo in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Do-

[1] Act. XIII, 46. — [2] I Cor. IV, 5.

» mino in filiis Dei? Dicimur nubes propter carnem, et sumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium: sed caro nostra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur et filii Dei, sed ille aliter Filius Dei. Illius nubes ex virgine, ille Filius ex æternitate, Patri æqualis. «Quis ergo in nu-» bibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Domino » in filiis Dei? » Dicat ipse Dominus utrum similem inveniat. «Quem me dicunt homines esse filium hominis[1]?» Ecce enim quia videor, quia conspicior, quia inter vos ambulo, et fortasse præsentia vilui; dicite: « Quem me di-» cunt homines esse filium hominis? » Certe quia filium hominis vident, nubem vident: dicant, vel dicite, quem me dicunt homines esse. Et responderunt dicta hominum: « Alii dicunt Jeremiam, alii Eliam, alii Joannem Baptis-» tam, aut unum ex Prophetis[2]. » Nominatæ sunt multæ nubes et filii Dei. Etenim quia justi et sancti, utique et ipsi filii Dei: Jeremias, Elias, Joannes, filii Dei; et nubes, quia prædicatores Dei. Dixistis quas nubes me homines esse putent, et in quibus filiis Dei me homines numerent: dicite et vos, quem me dicitis esse. Respondens Petrus pro omnibus, pro unitate unus: « Tu es, inquit, » Christus Filius Dei vivi[3]. Quoniam quis in nubibus » æquabitur Domino, aut quis similis erit Domino inter » filios Dei? » Tu es Christus Filius Dei vivi: non quomodo filii Dei, qui tibi non æquantur. Venisti in carne, sed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur.

VIII. Quis enim tu, cui respondetur: « Tu es Christus Fi-» lius Dei vivi; » quem putaverunt alii homines non sancti, non justi, unum ex Prophetis, aut Eliam, aut Jeremiam, aut Joannem Baptistam; quis ergo tu? Audi quod sequitur: « Deus glorificandus in consilio justorum. » Quis ergo in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Do-

[1] Matth. XVI, 13. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 16.

mino in filiis Dei, quando ille Deus est glorificandus in consilio justorum? Quoniam non possunt æquales illi esse; consilium ipsorum sit credere in illum. Quoniam non possunt æquales illi esse nubes et filii Dei; restat consilium humanæ fragilitati, « Ut qui gloriatur in Domino glorie-» tur[1]. Deus glorificandus in consilio justorum: magnus » et terribilis in omnes qui in circuitu ejus sunt[2]. » Ubique Deus. Qui ergo in circuitu ejus sunt, qui ubique est? Si enim habet aliquos in circuitu, quasi undique finitus intelligitur. Porro si verum dictum est Deo et de Deo, « Magnitudinis ejus non est finis[3]: » qui remanent, qui sunt in circuitu ejus, nisi quia ille qui ubique est, voluit per carnem in uno loco nasci, in una gente conversari, in uno loco crucifigi, ex uno loco resurgere, ex uno loco in cœlum ascendere? Ubi hoc fecit, in circuitu ejus Gentes sunt. Si ibi remaneret ubi ista fecit, non esset « Mag-» nus et terribilis in omnes, qui in circuitu ejus sunt. » Quia vero ibi sic prædicavit, ut inde sui nominis mitteret prædicatores per omnes Gentes toto orbe terrarum; faciendo miracula per servos suos, factus est « Magnus et » terribilis in omnes qui in circuitu ejus sunt. »

IX. « Domine Deus virtutum, quis similis tibi? Potens » es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo[4]. » Magna potentia tua; tu fecisti cœlum et terram, et omnia quæ in eis sunt: sed plus est misericordia tua, quæ exhibuit veritatem tuam in circuitu tuo. Si enim ibi solum prædicareris, ubi nasci, ubi pati, ubi resurgere, unde ascendere voluisti; impleta esset illa veritas promissi Dei, « Ad con-» firmandas promissiones patrum: » sed non impleretur, « Gentes autem super misericordia glorificare Deum[5]; » nisi illa veritas expanderetur, et ab illo loco ubi apparere

[1] I Cor. I, 31. — [2] Psal. LXXXVIII, 8. — [3] Id CXLIV, 3. — [4] Id. LXXXVIII, 9. — [5] Rom. XV, 8, 9.

voluisti, in circuitu diffunderetur. Tu quidem in illo loco de nube propria intonuisti, sed ad rigandum in circuitu Gentium alias nubes misisti. Vere potens implesti quod dixisti : « Amodo videbitis Filium hominis venientem in » nubibus cœli[1]. Potens es, Domine, et veritas tua in » circuitu tuo. »

X. Sed cum cœpit veritas tua in circuitu prædicari, « Utique fremuerunt gentes, et populi meditati sunt ina- » nia; astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in » unum adversus Dominum, et adversum Christum ejus[2]. » Utique cum cœpisset veritas tua prædicari in circuitu tuo, tanquam venires ad ducendam conjugem ex alienigenis, occurrit leo fremens, et suffocatus est a te. Hoc enim præfiguratum est in Samson[3] : et illis verbis meis, sine nomine illius dictis, non acclamaretis, nisi agnosceretis : audistis enim, ut illi qui soletis complui a nubibus Dei. Ergo « Veritas tua in circuitu tuo. » Sed quando sine persecutionibus, quando sine contradictionibus, cum dictum sit eum natum in signum cui contradicetur[4] ? Quia ergo illa gens, ubi nasci, ubi conversari voluisti, tanquam terra erat separata a fluctibus Gentium, ut appareret arida compluenda, reliquiæ autem Gentes mare erant in amaritudine sterilitatis suæ : quid faciunt prædicatores tui spargentes veritatem tuam in circuitu tuo, quoniam fremunt fluctus maris? quid faciunt? « Tu dominaris potes- » tati maris. » Nam quid fecit mare sæviendo, nisi diem quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulavit. Securæ ergo pergant nubes; diffundant veritatem tuam in circuitu tuo, non timeant rabidos fluctus. « Tu dominaris potestati ma- » ris. » Movetur quidem mare, contradicit mare, perstrepit mare : sed fidelis Deus, qui non vos sinat tentari

[1] Matth. xxvi, 64. — [2] Psal. ii, 1, 2. — [3] Judic. xiv, 5, 6. — [4] Luc. ii, 34.

supra id quod potestis[1]. Quia ergo fidelis est; qui non vos sinit tentari supra id quod potestis : « Motum autem fluctuum ejus tu mitigas. »

XI. Denique ut placaretur mare, imo ut enervaretur rabies maris, quid in ipso mari fecisti? « Tu humiliasti sicut vulneratum superbum[2]. » Et quidam superbus draco in mari; de quo alia Scriptura dicit : « Mandabo draconi ibi ut mordeat eum[3] : » est draco de quo dicitur : « Draco hic quem finxisti ad illudendum ei[4] : » cujus caput contundi super aquam. « Tu, inquit, humiliasti sicut vulneratum superbum. » Humiliasti te, et humiliatus est superbus. Superbus enim per superbiam superbos tenebat : humiliatus est magnus, credens autem in eum factus est parvus. Dum nutritur parvus exemplo magni facti parvi, perdidit quod tenebat diabolus : quia superbus nonnisi superbos tenebat. Dato tanto humilitati exemplo, didicerunt homines damnare superbiam suam, imitari humilitatem Dei. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipse humiliatus est; non correctus, sed prostratus. « Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. » Humiliatus es, et humiliasti; vulneratus es et vulnerasti : neque enim eum non vulneraret sanguis tuus, qui fusus est, ut deleret chirographum peccatorum. Unde enim superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tenebat? Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo sanguine delevisti[5] : illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata carne, quam non habet; sed percusso corde, ubi superbus est. « Et in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. »

XII. « Tui sunt cœli, et tua est terra[6]. » A te pluunt, super tuam pluunt. « Tui sunt cœli, » per quos prædicata

[1] I Cor. x, 13. — [2] Psal. LXXXVIII, 11. — [3] Amos. IX, 3. — [4] Psal. CIII, 26. — [5] Coloss. II, 14. — [6] Psal. LXXXVIII, 12.

est veritas in circuitu tuo : « Tua est terra, » quæ excepit veritatem in circuitu tuo. Denique quid de illa pluvia factum est? « Orbem terrarum et plenitudinem ejus tu fun» dasti; Aquilonem et maria tu creasti [1]. » Non enim aliquid contra te valet, contra Creatorem suum. Et malitia quidem sua, per suæ voluntatis perversitatem sævire potest mundus : numquid tamen excedit modum positum a Creatore, qui fecit omnia? Quid ergo timeo Aquilonem? quid timeo maria? Est quidem in Aquilône diabolus, qui dixit : « Ponam sedem meam in Aquilonem, et ero similis » Altissimo [2] : » sed humiliasti sicut vulneratum superbum. Ergo quod in illis tu fecisti, plus valet ad dominationem tuam, quam illorum voluntas ad malitiam suam. « Aquilonem et maria tu creasti. »

XIII. « Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt. » Montes isti intelliguntur, sed aliquid significant. « Tha» bor et Hermon in nomine tuo exultabunt. » Thabor interpretari dicitur Veniens lumen. Sed unde venit lumen de quo dictum est : « Vos estis lumen mundi [3] : » nisi ab illo de quo dictum est : « Erat lumen verum, quod illu» minat omnem hominem venientem in hunc mundum [4]? » Illud ergo lumen quod est lumen mundi, ab illo lumine venit quod non aliunde accenditur, ut timendum sit ne extinguatur. Ergo venit lumen ab illo, lucerna illa quæ non ponitur sub modio, sed super candelabrum, veniens lumen Thabor. Hermon autem interpretatur Anathema ejus. Merito venit lumen et factum est anathema ejus. Cujus, nisi diaboli, vulnerati, superbi? Ut ergo illuminaremur, abs te datum est : ut anathema nobis esset, qui nos in suo errore et superbia detinebat, a te nobis est. Ergo « Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt : » non in meritis suis, sed, « In nomine tuo. » Dicent enim

[1] Psal. LXXXVIII, 13. — [2] Isaï. XIV, 13. — [3] Matth. V, 14. — [4] Joan. I, 9.

isti : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da » gloriam : » propter mare sæviens : « Ne forte dicant gen- » tes : Ubi est Deus eorum [1]? »

XIV. « Tuum brachium cum potentia. » Nemo sibi aliquid arroget : « Tuum brachium cum potentia : » a te facti sumus, a te defensi sumus. « Tuum brachium cum » potentia. Confirmetur manus tua, et exaltetur dextera » tua [2]. »

XV. « Justitia et judicium præparatio sedis tuæ [3]. » Apparebit in fine justitia tua et judicium tuum : nunc occulta sunt ista. Et de judicio tuo dicitur in alio Psalmo, « Pro occultis filii [4]. » Erit manifestatio judicii tui et justitiæ tuæ. Ponentur quidam ad dexteram, et quidam ad sinistram [5] : et expavescent infideles, cum viderint quod modo deridentes non credunt : gaudebunt justi, cum viderint quod modo non videntes credunt. « Justitia et » judicium præparatio sedis tuæ : utique in die judicii. Nunc ergo quid? « Misericordia et veritas præeunt ante » faciem tuam. » Præparationem sedis tuæ, justitiam tuam et judicium tuum venturum timerem, nisi antecederet te misericordia et veritas tua. Quid timeam in fine judicia tua, quando præcedente misericordia tua deles peccata mea, et exhibendo veritatem imples promissa tua? « Misericordia et veritas præeunt ante faciem tuam? » Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas [6].

XVI. In his omnibus non exultabimus? aut quod exultamus capiemus? aut verba sufficient lætitiæ nostræ? aut lingua idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla verba sufficiunt : « Beatus populus sciens jubilatio- » nem [7]. » O beate popule, putas, intelligis jubilationem? nullo modo beatus es, nisi intelligas jubilationem. Quid

[1] Psal. CXIII, secund. 1, 2. — [2] Id. LXXXVIII, 14. — [3] Ibid 15. — [4] Id. IX, 1. — [5] Matth. XXV, 33. — [6] Psal. XXIV, 20. — [7] Id. LXXXVIII, 16.

est, intelligas jubilationem? Scias unde gaudeas quod verbis explicare non possis. Gaudium enim tuum non de te, « Ut qui gloriatur, in Domino glorietur[1]. » Noli ergo exultare in superbia tua, sed in gratia Dei. Vide ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, et intellexisti jubilationem.

XVII. Denique si intellexisti in gratia jubilationem, ipsius gratiæ audi commendationem. « Beatus certe po- » pulus sciens jubilationem. » Quam jubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de Deo, et omnino non de te. « Domine, in lumine vultus tui ambulabunt. » Thabor ille, Veniens lumen, nisi in lumine vultus tui ambulet, vento superbiæ lucerna extinguitur. « Domine, in lumine » vultus tui ambulabunt : et in nomine tuo exultabunt » tota die[2]. » Thabor ille et Hermon « In nomine tuo » exultabunt : » si volunt, « Tota die, » in nomine tuo; si autem exultabunt in nomine suo, non tota die exultabunt. Non enim in gaudio perseverabunt, quando de se ipsis gaudebunt, et per superbiam cadent. Ergo ut tota die exultent, « In nomine tuo exultabunt : et in tua jus- » titia exaltabuntur. » Non in sua justitia, sed « In tua : » ne sint zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam. Quidam enim notantur ab Apostolo, quod zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam; « Ignorantes Dei » justitiam, et suam volentes constituere, et non in lu- » mine tuo exultantes, justitiæ Dei non sunt subjecti[3]. » Sed unde? Quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Populus autem sciens jubilationem, (illi enim non secundum scientiam, beatus autem populus non nesciens, sed sciens jubilationem :) unde debet jubilare, unde debet exultare, nisi in nomine tuo, ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, sed in tua jus-

[1] I Cor. I, 31. — [2] Psal. LXXXVIII, 17. — [3] Rom. X, 2, 3.

titia. Auferat de medio justitiam suam, et humilietur : veniet Dei justitia, et exaltabitur. « Et in tua justitia exal- » tabuntur. »

XVIII. « Quoniam gloria virtutis eorum tu es, et in » beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum[1]. » Quia tibi beneplacuit, non quia nos digni sumus.

XIX. « Quoniam Domini est susceptio. » Nam ego ut cumulus arenæ impulsus sum, ut caderem; et cecidissem, nisi Dominus suscepisset me. « Quoniam Domini est » susceptio : et sancti Israël regis nostri[2]. » Ipse susceptio, ipse te illuminat : in ejus lumine tutus es, in ejus lumine ambulas, justitia ejus exaltaris. Ipse te suscepit, infirmitatem tuam ipse custodit, ipse te facit robustum de se, non de te.

XX. « Tunc locutus es in aspectu filiis tuis, et dixisti[3]. » Locutus es in aspectu tuo, » revelasti hoc Prophetis tuis. Ideo locutus es in aspectu, id est, in revelatione, unde Prophetæ Videntes dicebantur[4]. Viderunt quiddam intus, quod dicerent foris : et in occulto audierunt quod palam prædicaverunt. « Tunc locutus es in aspectu filiis tuis, et » dixisti : Posui adjutorium super potentem. » Intelligitis quem potentem. « Exaltavi electum de populo meo. » Intelligitis quem electum : quem jam gaudetis exaltatum.

XXI. « Inveni David servum meum[5] : » istum David, ex semine David. « In oleo sancto meo unxi eum. » De illo enim dicitur : « Unxit te, Deus, Deus tuus oleo exul- » tationis præ participibus tuis[6]. »

XXII. « Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium » meum confortabit eum[7]. » Secundum quod susceptio hominis facta est, secundum quod caro in utero Virginis

[1] Psal. LXXXVIII, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Ibid. 20. — [4] I Reg. IX, 9 — [5] Psal. LXXXVIII, 21. — [6] Id. XLIV, 8. — [7] Id. LXXXVIII, 22.

assumpta est[1], secundum quod ab illo qui in forma Dei æqualis est Patri, forma servi suscepta est, et factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis[2].

XXIII. « Non proficiet inimicus in eo. » Sævit quidem inimicus, sed non proficiet in eo : solet quidem nocere, sed non nocebit. Quid est ergo quod affliget? Exercebit, non nocebit. Proderit sæviendo, quia in quos sævit, coronabuntur vincendo. Quid enim vincitur, si nihil contra nos sævit? Aut ubi adjutor noster Deus, si nos non dimicamus? Inimicus ergo faciet quod suum est : sed « Non » proficiet inimicus in eo; et filius iniquitatis non apponet » nocere ei[3]. »

XXIV. « Et concidam inimicos ejus a facie illius[4]. » Conciduntur a conspiratione sua, et quod credunt conciduntur. Paulatim enim credunt, tanquam comminuto capite vituli, venient in potum populi Dei. Comminuit enim caput vituli Moyses, sparsit in aqua, et dedit bibere filiis Israël[5]. Comminuuntur omnes infideles, credunt paulatim, et a populo Dei bibuntur, in corpus Christi trajiciuntur. « Et concidam inimicos ejus a facie illius; et » eos qui oderunt eum, fugabo : » ne noceant. Sed fugatorum istorum forte aliqui dicunt : « Quo ibo a spi» ritu tuo, et a facie tua quo fugiam[6]? » Et videntes non se habere quo fugiant ab Omnipotente, conversi fugiunt ad Omnipotentem. « Et eos qui oderunt eum, fugabo. »

XXV. « Et veritas mea et misericordia mea cum ipso » est[7]. » Universæ viæ Domini misericordia et veritas[8]. » Mementote, quantum potestis, quam sæpe nobis commendentur duo hæc, ut reddamus illa Deo. Sicut enim ipse exhibuit nobis misericordiam, ut deleret peccata

[1] Luc. I, 30. — [2] Philip. II, 6. — [3] Psal. LXXXVIII, 23. — [4] Ibid. 24. — [5] Exod. XXXII, 20. — [6] Psal. CXXXVIII, 7. — [7] Id. LXXXVIII, 25. — [8] Id. XXIV, 10.

nostra; et veritatem, ut impleret promissa sua; sic et nos ambulantes in via ejus, debemus ei reddere misericordiam et veritatem; misericordiam, ut miserorum misereamur; veritatem, ut non inique judicemus. Non tibi tollat veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem. Si enim per misericordiam judicaveris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam; non ambulabis in via Dei, ubi misericordia et veritas occurrerunt sibi[1]. « Et in nomine meo exaltabitur » cornu ejus. » Quid opus est ut immoremur? Christiani estis, Christum agnoscite.

XXVI. « Et ponam in mari manum ejus: » hoc est, dominabitur Gentibus. « Et in fluminibus dexteram ejus[2]. » Flumina currunt in mare; cupidi homines in amaritudinem hujus sæculi prolabuntur : omnia tamen genera ista Christo subdita erunt.

XXVII. « Ipse invocabit me: Pater meus es tu, Deus » et susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam » eum, excelsum apud reges terræ[3]. » Martyres nostri, quorum natalitia celebramus, sanguinem suum propter hæc credita et nondum visa fuderunt. Quanto fortiores nos esse debemus, videndo quod illi crediderunt? Excelsum enim apud reges terræ illi nondum viderant Christum; adhuc principes conveniebant in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus. Nondum impletum erat quod in ipso Psalmo sequitur : « Et nunc, reges, intelligite; erudimini omnes qui judicatis terram[4]. » Jam ego factus est Christus excelsus apud reges terræ.

XXVIII. « In æternum servabo ei misericordiam meam, » et Testamentum meum fidele ipsi[5]. » Propter ipsum, fidele Testamentum; in ipso mediatum est Testamentum;

[1] Psal. LXXXIV, 11. — [2] Id. LXXXVIII, 26. — [3] Ibid 27, 28. — [4] Id. II, 2 et 10. — [5] Id. LXXXVIII, 29.

ipse mediator Testamenti, ipse signator Testamenti, ipse fidejussor Testamenti, ipse testis Testamenti, ipse hæreditas Testamenti, ipse cohæres Testamenti.

XXIX. « Et ponam in sæculum sæculi semen ejus[1]. » Non tantum in hoc sæculo, sed « In sæculum sæculi : » quo transibit utique semen ejus, quæ est hæreditas ejus, semen Abrahæ quod est Christus. Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis[2]. Et si in æternum accepturi hæreditatem, ponet « In sæculum sæculi semen ejus. Et » thronum ejus sicut dies cœli. » Throni regum terrenorum sicut dies terræ. Alii sunt dies cœli, alii sunt dies terræ. Dies cœli anni sunt illi, de quibus dicitur : « Tu autem » idem ipse es, et anni tui non deficient[3]. » Dies terræ succedentibus urgentur, præcedentes excluduntur, nec qui succedunt manent, sed veniunt ut eant, et pene antequam veniant eunt. Ita sunt dies terræ. Dies autem cœli et illi anni non deficientes, nec initium habent nec terminum : nec ullus ibi dies angustatur inter hesternum et crastinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum : sed dies cœli semper præsentes sunt, ubi erit thronus ejus in æternum. Quod restat, si placet, servemus : quoniam longus est Psalmus, et adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi acturi sumus. Reficite ergo vires, non dico animi vestri, nam video quod animo infatigabiles estis : sed propter servos animæ, ut durent in ministerio corpora vestra, aliquantulum reficimini, et refecti ad cibos redite.

[1] Psal. LXXXVIII, 30. — [2] Gal. III, 16 et 29. — [3] Psal. CI, 28.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM LXXXVIII.

SERMO II[1].

De secunda parte Psalmi.

I. Ad reliqua Psalmi, de quo in matutino locuti sumus, animum intendite, et pium debitum exigite: eo reddituro per nos qui fecit et nos et vos. Dominus Christus in superioribus Psalmi ex promisso Dei annuntiabatur, et adhuc in his etiam verbis quæ tractaturi sumus, ipse annuntiatur. De illo enim inter cætera paulo superius dictum erat: « Et ego primogenitum ponam eum, excelsum » apud reges terræ. In æternum servabo illi misericor- » diam meam, et Testamentum meum fidele ipsi. Et po- » nam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus » sicut dies cœli[2]. » De his et de omnibus supra ab ipso exordio, quæ potuimus, diximus.

II. Sequitur autem: « Si dereliquerint filii ejus legem » meam, et in judiciis meis non ambulaverint: si justifi- » cationes meas profanaverint, et mandata mea non cus- » todierint: visitabo in virga iniquitates eorum, et in » flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam non » dispergam ab eis[3]: neque profanabo Testamentum

[1] Habitus eodem die cum superiori Sermone. — [2] Psal. LXXXVIII, 28-30. — [3] Forte legendum, *ab eo*; quam lectionem postea explicando præfert et vulgarem fuisse significat.

» meum; et quæ procedunt de labiis meis, non repro-» babo[1]. » Magnum firmamentum promissionis Dei. Filii hujus David, filii sunt sponsi: omnes ergo Christiani, filii ejus dicuntur. Multum est autem quod promittit Deus, quia « Si Christiani, » hoc est, « Filii ejus dereliquerint, » inquit, legem meam, et in judiciis meis non ambula-» verint; si justificationes meas profanaverint, et mandata » mea non custodierint : » non contemnam eos, neque in perditione dimittam eos : sed quid faciam? « Visitabo in » virga iniquitates eorum, et in flagellis delicta eorum. Non ergo tantum misericordia vocantis est, sed et verberantis et flagellantis. Sit itaque manus paterna super te: et si filius bonus es, noli repellere disciplinam. Quis est enim filius, cui non dat disciplinam pater ejus? Det disciplinam, dum non auferat misericordiam : cædat contumacem, dum tamen reddat hæreditatem. Tu si promissa patris bene agnovisti, non timeas flagellari, sed exhæredari. « Quem enim diligit Dominus, corripit : flagellat » autem omnem filium quem recipit[2]. » Peccator filius dedignatur flagellari, cum sine peccato videat Unicum flagellatum? « Visitabo ergo, ait, in virga iniquitates eorum. » « Sic et Apostolus comminatur : « Quid vultis? In virga » veniam ad vos[3]? » Absit ut dicerent pii filii : Si cum virga venturus es, noli venire. Melius est enim erudiri in virga patris, quam in blandimento perire prædonis.

III. « Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, et » in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam » non dispergam ab eo. » A quo? Ab illo scilicet David; cui talia promisi, quem unxi in oleo sancto meo præ participibus suis[4]. Agnoscitis eum, a quo non disperget Deus misericordiam suam? Ne quis forte sollicitus dicat: Quando-

[1] Psal. LXXXVIII, 28-30. — [2] Hebr. XII, 5-7. — [3] I Cor. IV, 21. — [4] Psal. XLIV, 8.

quidem Christum dicit, a quo se misericordiam suam non dispersurum esse confirmat, quid ergo peccator? Numquid enim hoc dixit : Misericordiam autem meam non dispergam ab eis? « Visitabo, inquit, in virga iniquitates » eorum, et in flagellis delicta eorum. » Expectabas ad securitatem tuam : « Misericordiam vero meam non dis» pergam ab eis. » Et quidem hoc nonnulli codices habent, sed emendatiores non habent : tamen et qui hoc habent, nihil ab re habent. Quomodo enim a Christo misericordiam suam non dispergit? Numquid ipse Salvator corporis vel in terra vel in cœlo peccavit ; qui sedet ad dexteram ejus, et interpellat pro nobis[1] ? » A Christo tamen : sed a membris ejus, a corpore ejus quod est Ecclesia. Sic enim pro magno dicit quod ab illo non dispergat misericordiam suam, quasi non agnoscimus unigenitum Filium qui est in sinu Patris : non enim pro persona sua ibi computatur homo, sed una persona est Deus et homo. Ergo ab eo non dispergit misericordiam suam, cum a membris ejus, cum a corpore ejus non dispergit misericordiam suam, in quo et ipse in terra persecutiones patiebatur, cum jam sederet in cœlo ; et de cœlo clamabat : « Saule, Saule, » non : Quid persequeris servos meos ; non ; Quid persequeris sanctos meos ; non : Quid persequeris Discipulos meos : sed, « Quid me persequeris[2] ? » Sicut ergo cum eum sedentem in cœlo nemo persequeretur, clamavit : « Quid me persequeris ? » cum caput membra sua cognosceret, et a compage corporis sui caput charitas non separaret : sic cum misericordiam suam non dispergit ab eo, a nobis utique non dispergit, qui sumus membra ejus et corpus ejus. Nec ideo tamen debemus securi peccare, et perverse nobis polliceri, quoniam quidquid fecerimus, non perimus. Sunt enim quædam peccata

[1] Rom. VIII, 34. — [2] Act. IX, 4.

et quædam iniquitates, de quibus quidem disserere atque definire, aut impossibile nobis est; aut si jam esset possibile, certe tempori longum esset. Nemo enim potest dicere esse se sine peccato : quia si dixerit, mentietur. « Si » enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est[1]? » Ergo unusquisque pro peccatis suis necessario flagellatur; sed ab eo, si Christianus est, Dei misericordia non dispergitur. Plane si in tantas ieris iniquitates, ut repellas a te virgam verberantis, si repellas manum flagellantis, et de disciplina Dei indigneris, et fugias a patre cædente, et nolis eum patrem pati, quia non parcit peccanti; tu te alienasti ab hæreditate, ipse te non abjecit : nam si maneres flagellatus, non remaneres exhæredatus. « Misericordiam vero, » inquit, meam non dispergam ab eo, neque nocebo in » veritate mea. » Ad hoc enim non dispergetur misericordia liberantis, ne noceat veritas vindicantis.

IV. « Neque profanabo testamentum meum, et quæ » procedunt de labiis meis non reprobabo[2]. » Non quia filii ejus peccant, ideo ego mendax inveniar : promisi, facio. Pone quia volunt illi etiam cum desperatione peccare, et sic ire omnino in peccata, ut offendant oculos Patris, et exhæredari mereantur : nonne ipse est Deus, de quo dictum est : « De lapidibus istis suscitabit filios » Abrahæ[3]? » Itaque dico vobis, fratres, multi Christiani tolerabiliter peccant, multi flagello a peccato corriguntur, et emendantur, et sanantur; multi omnino aversi, dura cervice obnitentes adversus disciplinam Patris, et ipsam omnino Dei paternitatem recusantes, habentes tamen signum Christi, eunt in tales iniquitates, ut non possit nisi recitari contra eos : « Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt[4]. » Non tamen propter hos

[1] I Joan. I, 8. — [2] Psal. LXXXVIII, 35. — [3] Matth. III, 9. — [4] Gal. V, 21.

remanebit Christus sine hæreditate : non propter paleam etiam frumenta interibunt[1] : non propter pisces malos nihil ex illa sagena mittetur in vascula[2]. Novit Dominus qui sunt ejus[3]. Securus enim promisit, qui nos antequam essemus prædestinavit. « Quos autem prædestinavit, illos » et vocavit; quos autem vocavit, illos et justificavit : » quos autem justificavit, illos et glorificavit. » Peccent quantum volent desperati : respondeant membra Christi : « Si Deus pro nobis, quis contra nos[4]? » Non ergo nocebit Deus in veritate sua, nec profanabit Testamentum suum. Manet immobile Testamentum ejus, quia ipse sibi præsciens prædestinavit hæredes. Et quæ procedunt de labiis ejus, non reprobabit.

V. Audi ad confirmationem tuam, audi ad securitatem tuam, si te in membris Christi esse cognoscis. « Semel » juravi in sancto meo, si David mentiar[5]. » Expectas ut iterum juret Deus? Quoties juraturus est, si semel jurando mentitur? Unam jurationem pro vita nostra habuit, qui pro nobis ad mortem Unicum suum misit. « Semel » juravi in sancto meo, si David mentiar : Semen ejus in » æternum manebit[6]. » In æternum manet semen ejus; quia novit Dominus qui sunt ejus[7]. « Et sedes ejus sicut » sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, » et testis in cœlo fidelis[8]. » Sedes ejus, quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes ejus, et membra ejus : quia etiam membra nostra sedes sunt capitis nostri. Videte quemadmodum cætera omnia membra nostra caput portent : caput autem ipsum super se non portat aliquid, sed ipsum portatur a cæteris membris nostris, quasi totum corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo

[1] Matth. III, 12. — [2] Id. XIII, 47, 48. — [3] 2 Tim. II, 19. — [4] Rom. VIII, 29-31. — [5] Psal. LXXXVIII, 36 — [6] Ibid. 37. — [7] 2 Tim. II, 19. — [8] Psal. LXXXVIII, 38.

ejus, omnes in quibus regnat Deus, sic erunt, inquit, in conspectu meo sicut sol : quia justi fulgebunt in regno Patris mei sicut sol[1]. Sed sol spiritaliter; non corporaliter, sicut lucet iste de cœlo, quem facit oriri super bonos et malos[2]. » Denique iste sol in conspectu est, non solum hominum, verumetiam pecorum minutissimarumque muscarum. Quod enim quorumlibet vilissimorum animalium non videt solum istum? At vero de ille sole quid ait proprie? « Sicut sol in conspectu meo. » Non in conspectu hominum, non in conspectu carnis, non in conspectu mortalium animalium, sed, « In conspectu meo. Et sicut luna. » sed quæ luna? « Perfecta in æternum. » Etenim etsi perficitur luna ista quam novimus, alio die incipit minui, posteaquam perfecta fuerit. « Sicut luna, inquit, perfecta in » æternum. » Sic perficietur sedes ejus tanquam luna; sed luna in æternum perfecta. Si sol, quare et luna? Per lunam solent significare Scripturæ mortalitatem carnis hujus, propter augmenta et decrementa, propter transitoriam speciem. Denique et Jericho Luna interpretatur. Et utique quidam qui descendebat ab Jerusalem in Jericho, incidit in latrones[3] : descendebat enim ab immortalitate ad mortalitatem. Similis est ergo caro ista lunæ, quæ omni tempore et omni mense patitur augmenta et decrementa : sed erit caro ista nostra in resurrectione perfecta : « Et » testis in cœlo fidelis. » Itaque si in solo animo perficeremur, tantummodo soli nos compararet : rursus si in solo corpore perficeremur, tantummodo lunæ nos compararet : sed quia perficiet nos Deus et in animo et in corpore, secundum animum dictum est : « Sicut sol in conspectu meo; quia animum non videt nisi Deus : « Et sicut luna, » jam caro; « Perfecta in æternum, » in resurrectione mortuorum : « Et testis in cœlo fidelis; quia vera dicebantur

[1] Matth. XIII, 43. — [2] Id. V, 45. — [3] Luc. X, 30.

omnia de resurrectione mortuorum. Obsecro vos, audite hoc iterum planius, et mementote. Scio enim quosdam intellexisse, alios vero fortassis quid dixerim adhuc inquirere. In nulla re sic contradicitur fidei christianæ, quam in resurrectione carnis. Denique ille qui natus est in signum, cui contradicitur[1], et ipsam carnem suam resuscitavit, ut obviam iret contradictori : et qui posset membra sua sic sanare, ut ea vulnerata fuisse non appareret, cicatrices servavit in corpore, ut vulnus dubitationis sanaret in corde. In nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixe et contentiose contradicitur fidei christianæ, sicut de carnis resurrectione. Nam de animi immortalitate multi etiam philosophi Gentium multa disputaverunt, et immortalem esse animum humanum pluribus et multiplicibus libris conscriptum memoriæ reliquerunt. Cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis, non titubant, sed apertissime contradicunt, et contradictio eorum talis est, ut dicant fieri non posse, ut caro ista terrena possit in cœlum ascendere. Ideo luna ista perfecta in æternum, et adversus omnes contradictores testis in cœlo fidelis.

VI. Hæc de Christo promissa sunt, quam certa, quam firma, quam aperta, quam indubitata. Nam etsi quædam sunt tecta mysteriis : quædam tamen sic manifesta, ut ex ipsis facillime aperiantur obscura. Hæc cum ita sint, videte quid sequitur : « Tu vero repulisti, et ad nihilum » deduxisti : distulisti Christum tuum. Evertisti Testa» mentum servi tui, profanasti in terra sanctitatem ejus. » Destruxisti omnes macerias ejus, posuisti munitiones » ejus formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes » viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexte» ram inimicorum ejus, jucundasti omnes inimicos ejus.

[1] Luc. II, 34.

» Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es opitulatus ei » in bello. Dissolvisti eum ab emundatione : sedem ejus » in terram collisisti. Minuisti dies sedis ejus, perfudisti » eum confusione[1]. » Quid est hoc? Illa omnia promisisti, tu vero ista contraria fecisti. Ubi sunt promissiones, ad quas paulo ante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus, de quibus securi gratulabamur? Quasi alius promiserit, alius everterit. Quod mirandum est, non alius: sed, « Tu vero, » tu qui promittebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam jurabas, illa promisisti, et ista fecisti. Ubi tenebo jusjurandum tuum, ubi inveniam promissum tuum? Quid est hoc? Ita vero falsum promitteret Deus, aut falsum juraret? Quare ergo illa promisit, et ista fecit? Ego dico quia ista fecit, ut promissa firmaret. Sed quis ego qui hoc dico? Videamus si hoc veritas dicit, tunc non erit inane quod dico. David positus erat, cui promitterentur hæc omnia, in semine ejus quod est Christus implenda. Propter promissa ergo quæ dicta sunt ad David, expectabant homines ea impleri in David. Proinde ne quisquam Christianus cum diceret : De Christo dixit; alius diceret : Non, sed de illo David dixit : et erraret, cum videret impleta omnia esse in David; destruxit ea in David, ut cum vides ea in illo non impleta, quæ necesse est impleri, quæras alterum in quo ostendantur impleri. Ita etiam de Esaü et Jacob, invenimus majorem adoratum a minore, cum scriptum sit : « Major serviet minori[2] : » ut cum in illis duobus præcedentibus videris non impletum, expectes duos populos, in quibus impleatur quod non mendax Deus polliceri dignatur. « Ecce ex semine tuo, dixit David, ponam super se» dem tuam[3]. » Promisit ex semine ejus in æternum aliquid; et natus Salomon, factus est tantæ sapientiæ, ut

[1] Psal. LXXXVIII, 39-46. — [2] Gen. XXV, 23. — [3] Psal. CXXXI, 11.

promissio Dei de semine David in illo putaretur impleta : sed cecidit Salomon[1], et dedit locum sperando Christo ; ut quoniam Deus nec falli posset, nec fallere, quem sciebat casurum, non in eo poneret promissum suum, sed post casum ejus respiceres tu Deum, et flagitares promissum. Ergo, Domine, mentitus es? Non imples quod promisisti? non exhibes quod jurasti? Forte hic dicturus tibi erat Deus : Juravi quidem et promisi, sed iste noluit perseverare. Quid ergo, tu, Domine Deus, non præsciebas istum non perseveraturum? Utique sciebas. Quare ergo in non perseveraturo mihi quod æternum esset promittebas? Nonne tu dixisti : « Si dereliquerint legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint, et mandata mea non cus- » todierint, et Testamentum meum profanaverint ; » manebit tamen promissio mea, implebitur juratio mea? « Semel juravi in sancto meo, » intus in secreto quodam, in ipso fonte unde Prophetæ biberunt, qui nobis hæc ructaverunt : « Semel, inquit, juravi, si David mentiar. » Exhibe ergo quod jurasti, redde quod promisisti. Sublatum est de isto David, ne expectaretur in isto David. Expecta ergo quod promisi.

VII. Novit illud et ipse David. Vide enim quid dicat : « Tu vero repulisti, et ad nihilum deduxisti. » Ergo ubi est quod promisisti? « Distulisti Christum tuum. » Quamvis tristia quædam enumeret, in hoc tamen verbo reficit nos. Manet omnino, Deus, quod promisisti : nam Christum tuum non abstulisti, sed distulisti. Huic ergo David, in quo sperabant ignari promissa sua Deum completurum, videte quid accidit, ut promissa Dei firmius in alio sperata compleantur : « Distulisti Christum tuum : evertisti » testamentum servi tui. » Ubi est enim Testamentum Vetus Judæorum? ubi est terra illa promissionis, in qua ha-

[1] 3 Reg. XI, 1, etc.

bitantes peccarunt, qua deleta migrarunt? Regnum Judæorum quæris, non est : altare Judæorum quæris, non est : sacrificium Judæorum quæris, non est : sacerdotium Judæorum quæris, non est : « Evertisti testamentum » servi tui, profanasti in terra sanctitatem ejus. » Sancta illa quæ habebant, terrena esse ostendisti. « Destruxisti » omnes macerias ejus, » quibus eum munieras. Quando enim diriperetur, nisi maceriæ dirutæ fuissent? « Posuisti » munitiones ejus formidinem. » Quid est, « Formidi- » nem? » Ut dicatur peccantibus : « Si Deus naturalibus » ramis non pepercit, neque tibi parcet [1]. Diripuerunt » eum omnes transeuntes viam : » omnes scilicet Gentes, per « Viam, » hoc est, per vitam istam transeuntes diripuerunt Israël, diripuerunt David. Primum videte frustra ejus in omnibus Gentibus : de ipsis enim dictum est : « Partes vulpium erunt [2]. » Reges quippe impios vulpes appellavit Scriptura, dolosos et timidos quos terret virtus aliena. Ideo ipse Dominus cum de Herode comminante loqueretur : « Dicite, inquit, vulpi illi [3]. » Rex qui neminem hominum timet, ipse vulpes non est : leo ille de tribu Juda, cui dicitur : « Ascendisti recumbens, dormisti sicut » leo [4]. » Potestate ascendisti, potestate dormisti; quia voluisti, dormisti. Ideo in alio Psalmo dicit : « Ego dor- » mivi. » Nonne plena erat sententia : « Dormivi, et som- » num cepi, et exurrexi, quoniam Dominus suscipiet » me [5]? » Quare additum est : « Ego? » Et cum magno pondere pronuntiandum est : « Ego, Ego dormivi. » Illi sævierunt, illi persecuti sunt : sed si noluissem, non dormissem. « Ego dormivi. » Ergo de quibus dictum erat : « Partes vulpium erunt; » de his nunc dictum est : « Di- » ripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est op-

[1] Rom. XI, 21. — [2] Psal. LXII, 11. — [3] Luc. XIII, 31. — [4] Gen. XLIX, 9. — [5] Psal. III, 6.

» probrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum » ejus, jucundasti omnes inimicos ejus.» Advertite Judæos, et videte omnia impleta quæ prædicta sunt. « Avertisti » adjutorium gladii ejus.» Quomodo solebant pauci dimicare, multos prosternere. « Avertisti adjutorium gladii » ejus, et non es opitulatus ei in bello. » Merito victus, merito captus, merito a regno suo alienatus, merito dispersus. Eam enim terram perdidit, pro qua Dominum occidit. « Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es opi» tulatus ei in bello. Dissolvisti eum ab emundatione. » Quid est hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Quantumcumque enim cædat Deus, quantumlibet irascatur, quantumlibet verberet, flagellet : ligatum tamen flagellet, quem mundet, non dissolvat ab emundatione. Si enim dissolvit ab emundatione; jam non habet mundandum, sed projiciendum. A qua ergo emundatione dissolvitur Judæus? A fide. Ex fide enim vivimus[1] : et de fide dictum est : « Fide mundans corda eorum[2].» Et quia sola fides Christi mundat, non credendo in Christum soluti sunt ab emundatione. « Dissolvisti eum ab emundatione : » sedem ejus in terram collisisti : » merito et fregisti. « Minuisti dies sedis ejus : » putabant se in æternum regnaturos. « Perfudisti eum confusione.» Hæc omnia evenerunt Judæis : non tamen ablato Christo, sed dilato.

VIII. Videamus ergo utrum impleat Deus promissa sua. Post hæc dura, quæ commemoravit evenisse illi populo et illi regno, ne ibi putaretur Deus implevisse quod promiserat, et[3] non daret alterum regnum in Christo, cujus regni non erit finis; alloquitur eum Propheta, et dicit : « Quousque, Domine, averteris in finem[4]?» Forte enim non in finem et ab ipsis : quia cæcitas ex parte Israël facta est, ut plenitudo Gentium intraret, et sic omnis Israël salvus

[1] Gal. III, 11. — [2] Act. XV, 9. — [3] *Forte* ut. — [4] Psal. LXXXVIII, 47.

fieret [1]. Interea tamen : « Exardescet sicut ignis ira tua. »

IX. « Memento quæ est substantia mea [2]. » David iste dicit positus in carne in Judæis, positus in spe in Christo. « Memento quæ est substantia mea. » Non enim quia Judæi defecerunt, defecit substantia mea. Etenim de illo populo virgo Maria, de virgine Maria caro Christi : et caro illa non peccatrix, sed peccatorum mundatrix. Ibi est, inquit, substantia mea : « Memento quæ est substantia » mea. » Non enim omnino interiit radix : veniet semen cui promissum est, dispositum per Angelos in manu mediatoris [3] : « Memento quæ est substantia mea. Non enim » vane constituisti omnes filios hominum. » Ecce omnes filii hominum ierunt in vanitatem : tu tamen non vane illos constituisti. Cum ergo ierunt omnes in vanitatem, quos tu non vane constituisti; unde eos mundares a vanitate, numquid nihil tibi servasti? Illud quod tibi servasti, unde mundares homines a vanitate, sanctus ille tuus, in eo substantia mea. Ex illo enim mundantur omnes, quos non frustra constituisti, a propria vanitate : quibus dicitur : « Filii hominum quousque graves eorde, utquid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium [4]? » Forte solliciti facti converterentur a vanitate, invenirent se vanitate inquinatos, quærerent unde mundarentur. Succurre, fac securos. « Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanc» tum suum [5]. » Sanctum suum admirabilem fecit, inde omnes a vanitate mundavit. Ibi est, inquit, substantia mea; memento ejus. « Non enim vane constituisti omnes » filios hominum. » Ergo servasti aliquid, unde mundarentur. Quis est iste quem servasti? « Quis est homo qui » vivet, et non videbit mortem [6]? » Ergo ille homo, qui vivet, et non videbit mortem, ipse mundat a vanitate.

[1] Rom. XI, 25. — [2] Psal. LXXXVIII, 48. — [3] Gal. III, 19. — [4] Psal. IV, 3. — [5] Ibid. 4. — [6] Id. LXXXVIII, 49.

Non enim in vanitate constituit omnes filios hominum, aut potest illos contemnere, qui fecit illos, ut non eos converteret, et non mundaret.

X. « Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? » Surgens enim a mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur[1]. Denique cum in alio Psalmo scriptum legatur : « Non derelinques animam meam in inferno, nec » dabis sanctum tuum videre corruptionem[2] : » assumit hoc testimonium apostolica disciplina, et ita in Actibus Apostolorum contra infideles disputat, dicens : « Viri fra- » tres, scimus quia David patriarcha mortuus est, et caro » ejus vidit corruptionem[3]. » Non ergo de illo dictum est : « Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. » Si ergo non de illo dictum est, de quo dictum est: « Quis » est homo, qui vivet, et non videbit mortem? » Sed forte nullus est. Imo, « Quis est, » ut quæras, dictum est, non ut desperes. Sed forte est aliquis homo, « Qui » vivet, et non videbit mortem ; » non tamen de Christo dixit, qui mortuus est? Nullus omnino homo est, « Qui » vivet, et non videbit mortem, » nisi qui jam pro mortalibus mortuus est. Nam ut scias quia de illo dixit, vide quid sequitur : « Quis est homo, qui vivet, et non videbit » mortem? » Ergo nunquam fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo « Vivet, et non videbit mortem? Eruet animam » suam de manibus inferni. » Ecce vere solus, omnino singulariter solus « Vivet et non videbit mortem, eruet » animam suam de manibus inferni : » quia etsi cæteri fideles ejus resurgent a mortuis, et vivent et ipsi in æternum, et non videbunt mortem; non tamen animam suam ipsi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animam suam de manibus inferni, ipse eruit animas fidelium suorum; ipsi se eruere non possunt. Proba quia ipse animam

[1] Rom. VI, 9. — [2] Psal. XV, 10. — [3] Act. II, 29.

suam eruit. « Potestatem habeo ponendi animam meam, » et potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo tollit » eam a me; quia ego dormivi[1] : sed ipse eam pono a me, » et iterum sumo eam[2]; » quia ipse est, qui eruit animam suam de manibus inferni.

XI. Sed et in ipsa fide Christi laboratum est aliquantum, et diu dixerunt Gentes frementes : « Quando mo- » rietur, et peribit nomen ejus[3]? » Propter hos ergo jam in Christum credentes, sed aliquandiu laboraturos, sequitur et dicit : « Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, » Domine[4]? » Jam agnovimus Christum mundatorem, jam tenemus in quo comples promissa : exhibe in illo quod promisisti. Ipse est qui vivet, et non videbit mortem; ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni : et nos tamen adhuc laboramus. Dixerunt ista Martyres, quorum natalia celebramus. Ipse vivet, et non videbit mortem, ipse eruit animam suam de manibus inferni : et nos propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis[5]. « Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Do- » mine, quas jurasti David in veritate tua? »

XII. « Memento, Domine, opprobrii servorum tuo- » rum[6]. » Jam illo vivente, jam in cœlo ad dexteram Patris sedente, opprobria objecta sunt Christianis : crimen de Christo Christiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, et habens filios abundantiores quam illa quæ habebat virum[7], audivit ignominias, audivit opprobria : sed Ecclesia multiplicata, extendens in dexteram atque sinistram, ignominiæ viduitatis suæ jam non est memor. « Memento, » Domine, » apud quem est abundantia suavitatis memoriæ tuæ : « Memento, » noli oblivisci. Quid, « Me- » mento? Memento opprobrii servorum tuorum, quod

[1] Psal. III, 6. — [2] Joan. x, 17, 18. — [3] Psal. XL, 6. — [4] Id. LXXXVIII, 50. — [5] Id. XLIII, 22. — [6] Id LXXXVIII, 51. — [7] Isaï. LIV, 1, et Gal. IV, 27.

» continui in sinu meo multarum gentium. » Ibam, inquit, prædicare, et opprobria audiebam, et in sinu meo continebam; quia implebam : « Blasphemamur, rogamus, » quasi purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsema[1]. » Diu continuerunt Christiani opprobria in sinu suo, in corde suo; nec audebant resistere conviciantibus : antea cum crimen videretur respondere pagano, nunc jam crimen est remanere paganum. Gratias Domino, memor fuit opprobriorum nostrorum : exaltavit cornu Christi sui, fecit admirabilem apud reges terræ. Jam modo nemo insultat Christianis; aut si insultat, non publice insultat : sic loquitur, ut plus timeat audiri, quam velit credi. « Quod continui in sinu meo multarum gentium. »

XIII. « Quod exprobraverunt inimici tui, Domine[2] : » et Judæi et Pagani. « Quod exprobraverunt. » Quid exprobraverunt? « Commutationem Christi tui. » Hoc exprobraverunt, « Commutationem Christi tui. » Hoc enim objecerunt, quia mortuus est Christus, quia crucifixus est Christus. Quid objicitis, insani? Quamvis jam nemo est qui objiciat : tamen si qui reliqui remanserunt, quid objicitis, quia mortuus est Christus? Ille non perimebatur, sed commutabatur. Mortuus dicitur propter triduum. Ecce quid exprobraverunt inimici tui : non amissionem, non perditionem; sed plane « Commutationem Christi tui. » Mutatus est ille a temporali vita ad æternam, mutatus est a Judæis ad Gentes, mutatus est etiam a terra in cœlum. Eant nunc vani inimici tui, et adhuc exprobrent commutationem Christi tui. Utinam et ipsi mutentur : commutationem Christi non exprobrabunt. Sed displicet Christi mutatio, quia ipsi mutari nolunt. Neque enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum[3]. « Quod exprobra- » verunt inimici tui, commutationem Christi tui. »

[1] Cor. IV, 13. — [2] Psal. LXXXVIII, 52. — [3] Id. LIV, 20.

XIV. Exprobraverunt illi commutationem : tu autem quid? « Benedictio Domini in æternum : Fiat, fiat[1]. » Gratias misericordiæ ipsius : gratias gratiæ ipsius. Nos enim gratias agimus : non damus, nec reddimus, nec referimus, nec rependimus : gratias verbis agimus, re tenemus. Ipse nos gratis salvos fecit, ipse impietates nostras non attendit; ipse nos non eum quærentes quæsivit, invenit, redemit, liberavit a dominatu diaboli et potestate dæmoniorum : alligavit nos fide mundandos, unde solvit illos inimicos qui non credunt, et ideo mundari non possunt. Dicant qui remanserunt quotidie quidquid volunt, in dies singulos minus minusque remanebunt : objiciant, irrideant, exprobrent, non interitum, sed commutationem Christi tui. Non vident, quia cum ista dicunt, deficiunt aut credendo, aut moriendo? Illorum enim maledictio temporalis est : « Benedictio autem Domini in æter- » num. » Et ad confirmandam benedictionem, ne quis timeat, « Fiat, fiat. » Ista subscriptio est cautionis Dei. Securi ergo de promissionibus ejus, præterita credamus, præsentia cognoscamus, futura speremus. Non nos avertat inimicus a via, ut qui colligit nos tanquam pullos suos sub alis suis, foveat nos, ne aberremus ab alis ejus, ne accipiter aëreus rapiat implumes adhuc pullos. Non enim de se debet sperare Christianus : si vult esse firmus, vapore materno nutriatur. Illa est enim gallina colligens pullos suos, de qua improperatur illi civitati infideli Jerusalem : « Quoties volui colligere filios tuos, tanquam » gallina pullos suos sub alas suas, et noluisti? Ecce relin- » quetur vobis domus vestra deserta[2]. » Hinc dictum est, « Posuisti munitiones ejus formidinem. » Quia ergo illi noluerunt contegi sub alis gallinæ hujus, et tale exemplum dederunt, quo timere debeamus a volaticis spiritibus im-

[1] Psal. LXXXVIII, 53. — [2] Matth. XXIII, 37, 38.

mundis, quærentibus quotidie quod rapiant; intremus sub alas gallinæ hujus divinæ Sapientiæ, quoniam propter pullos suos infirmata est usque ad mortem. Amemus Dominum Deum nostrum, amemus Ecclesiam ejus : illum sicut Patrem, istam sicut matrem; illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam ejus : quia filii ancillæ ipsius sumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit unum et promeretur alterum. Nemo dicat : Ad idola quidem vado, arreptitios et sortilegos consulo : sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo; Catholicus sum. Tenens matrem, offendisti Patrem. Alius item dicit, Absit a me, non consulo sortilegum, non quæro arreptitium, non quæro divinationes sacrilegas, non eo ad adoranda dæmonia, non servio lapidibus : sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus Pater, qui offensam vindicat matrem? Quid prodest si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium ejus agnoscis, sedentem ad Patris dexteram confiteris; et blasphemas Ecclesiam ejus? Non te corrigunt exempla humani conjugii? Si haberes aliquem patronum, cui quotidie obsequereris, cujus limina serviendo contereres, quem quotidie, non dico salutares, sed et adorares, cui impenderes fidelia obsequia; si unum crimen de ejus conjuge diceres, numquid domum ejus intrares? Tenete ergo, Charissimi, tenete omnes unanimiter Deum Patrem et matrem Ecclesiam. Natalitia sanctorum cum sobrietate celebrate, ut imitemur eos qui præcesserunt, et gaudeant de vobis qui orant pro vobis; ut « Benedictio Domini in æternum maneat super vos : Fiat, fiat. »

ENARRATIO

IN PSALMUM LXXXIX.

I. « Oratio Moysi hominis Dei[1], » Psalmus iste prænotatur : per quem hominem suum Deus Legem dedit populo suo, quem per eumdem hominem suum de domo servitutis liberans, quadraginta annos per eremum duxit. Fuit ergo Moyses minister Testamenti Veteris et propheta Testamenti Novi. « Omnia quippe illa in figura contin- » gebant in illis, sicut ait Apostolus : scripta sunt autem » ad correptionem nostram, in quos finis sæculorum ob- » venit[2]. » Secundum hanc ergo dispensationem quæ facta est per Moysen, inspiciendus est iste Psalmus, qui ex ejus oratione titulum accepit.

II. « Domine, inquit, refugium factus es nobis in ge- » neratione et generatione[3]. » Sive in omni generatione, sive in duabus generationibus, vetere et nova : quia sicut dixi, minister fuit ille Testamenti pertinentis ad generationem veterem, et propheta Testamenti pertinentis ad generationem novam. Cujus Testamenti sponsor, sponsusque conjugii quod de illa generatione sortitus est, ait ipse Jesus, « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi; de me » enim ille scripsit[4]. » Non enim credendum est ab ipso omnino Moyse istum Psalmum fuisse conscriptum, qui ullis ejus litteris inditus non est, in quibus ejus cantica scripta sunt : sed alicujus significationis gratia tam magni

[1] Vide D. Guillon, tom. XXI, pag. 561-563. — [2] I Cor. X, 11. — [3] Psal. LXXXIX, 1. — [4] Joan. V, 46.

meriti servi Dei nomen adhibitum est, ex quo dirigeretur legentis vel audientis intentio. « Factus es ergo nobis, » inquit, Domine, refugium in generatione et generatione. »

III. Quale autem refugium factus sit, quoniam scilicet nobis cœpit esse quod non erat, id est, refugium, non autem ipse non erat antequam nobis esset refugium, secutus adjunxit, « Prius quam montes fierent, et formaretur » terra et orbis terræ, et a sæculo usque in sæculum tu » es[1]. » Tu ergo qui semper es, et antequam essemus, et antequam mundus esset, refugium ex quo ad te conversi sumus factus es nobis. Non mihi autem videtur utcumque intelligendum quod ait, « Prius quam montes fierent et » formaretur terra : » vel, sicut alii codices habent, quod de uno verbo græco expressum est, « Fingeretur terra. » Montes quippe partes terræ sunt altiores. Et utique si antequam formaretur terra Deus est, a quo terra formata est : quid magnum de montibus vel quibuslibet aliis ejus partibus dicitur, cum sit Deus non solum ante terram, sed et ante cœlum et terram, et ante omnem corporalem spiritalemque creaturam? Sed nimirum universa creatura rationalis hac differentia fortasse distincta est, ut montium nomine significentur celsitudines Angelorum, et terræ nomine humilitas hominum. Et ideo quamvis omnia quæ creata sunt, non incongrue vel facta vel formata dicantur : tamen si verborum istorum est ulla proprietas, facti sunt Angeli, qui cum in ejus cœlestibus enumerarentur operibus, ita enumeratio ipsa conclusa est, « Ipse » dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt[2]. » Unde autem homo secundum corpus fieret, terra formata est. Nam hoc verbo Scriptura utitur, ubi legimus, vel, « Finxit Deus; » vel, « Formavit Deus hominem de limo ter-

[1] Psal. LXXXIX, 2. — [2] Id. CXLVIII, 5.

» ræ[1].» Ergo prius quam fierent ea, quæ in creatura tua summa atque magna sunt, quid enim majus rationali cœlesti creatura? et prius quam fingeretur terra, ut esset qui te agnosceret et laudaret in terra : et hoc parum est, quia ista cœperunt, sive in tempore, sive cum tempore; sed « A sæculo et usque in sæculum tu es.» Quod convenientius diceretur, ab æterno in æternum. Non enim a sæculo Deus, qui est ante sæcula; aut usque in sæculum, cujus est finis, cum sit ille sine fine. Sed ex ambiguo verbo græco fit plerumque in Scripturis, ut vel sæculum pro æterno, vel æternum pro sæculo ponat Latinus interpres. Optime autem non ait : A sæculo tu fuisti et usque in sæculum tu eris : sed præsentis significationis verbum posuit, insinuans Dei substantiam omni modo incommutabilem, ubi non est, Fuit et Erit; sed tantum, Est. Unde dictum est, « Ego sum qui sum : » et « Qui est, misit me » ad vos[2] : » et « Mutabis ea, et mutabuntur, tu autem » idem ipse es, et anni tui non deficient[3]. » Ecce quæ æternitas facta est nobis refugium : ut in ea mansuri, ad eam de hac temporis mutabilitate fugiamus.

IV. Sed quoniam cum hic sumus, in magnis et multis tentationibus vivimus, quibus ne avertamur ab isto refugio metuendum est : intueamur quid consequenter oratio poscat hominis Dei. « Ne avertas hominem in humilita- » tem[4].» Id est, ne a tuis æternis atque sublimibus homo aversus, temporalia concupiscat, sapiatque terrena. Et hoc a Deo petit, quod Deus ipse præcepit : simili omnino sententia, qua in oratione dicimus, « Ne nos inferas in » tentationem[5]. » Denique et hic adjungit, « Et dixisti, » Convertimini filii hominum. » Tanquam diceret, hoc a te peto, quod ipse jussisti : dans ejus gratiæ gloriam,

[1] Gen. II, 7. — [2] Exod. III, 14. — [3] Psal. CI, 27, 28. — [4] Id. LXXXIX, 3. — [5] Matth. VI, 13.

« Ut qui gloriatur, in Domino glorietur[1] : » sine cujus adjutorio, per arbitrium voluntatis tentationes hujus vitæ superare non possumus. « Ne avertas, inquit, hominem in » humilitatem. Et tamen tu dixisti, Convertimini filii » hominum. » Sed da quod jussisti, precem petentis exaudiendo, et adjuvando volentis fidem.

V. « Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam » dies hesterna, quæ præteriit[2]. » Ideo debemus ad refugium tuum, ubi sine ulla mutabilitate tu es, ab his prætereuntibus labentibusque converti; quoniam quantumlibet huic vitæ longum tempus optetur, « Mille anni » ante oculos tuos, tanquam dies hesternus est, qui præ» teriit : » non saltem tanquam dies crastinus, qui venturus est : ita omnia quæ temporis fine clauduntur, pro transactis habenda sunt. Unde et ea sibi Apostoli postposuit intentio, quæ retro sunt obliviscentis, ubi temporalia cuncta oportet intelligi, et in ea quæ ante sunt extenti[3], quæ appetitio est æternorum. Ne putarent autem aliqui mille annos sic computari apud Deum pro uno die, quasi tam longos dies Deus habeat, cum hoc ad contemnendam temporis longitudinem dictum sit : ideo addidit, « Et » sicut vigilia in nocte. » Cum vigiliæ spatium non habeat amplius quam tres horas. Et tamen ausi sunt homines præsumere scientiam temporum; quod scire cupientibus Discipulis Dominus ait : « Non est vestrum scire tempora, » quæ Pater posuit in sua potestate[4] : » et definierunt hoc sæculum sex annorum millibus, tanquam sex diebus, posse finiri. Nec attenderunt quod dictum est, « Tanquam » dies unus qui præteriit. » Non enim quando dictum est, soli mille anni præterierant. Et eos maxime debuit admonere, ne temporum luderentur incerto, quod est « sicut vigilia in nocte. » Neque enim sicut de sex diebus

[1] 1 Cor. I, 31. — [2] Psal. LXXXIX, 4. — [3] Philip. III, 13. — [4] Act. I, 7.

aliquid verisimile videntur opinati, propter sex dies primos, quibus Deus perfecit opera sua[1] : sic etiam sex vigilias, id est, horas decem et octo possunt illi opinationi coaptare.

VI. Deinde iste homo Dei, vel potius Propheticus spiritus, velut Dei legem in secreta ejus Sapientia conscriptam, ubi vitæ mortalium peccatrici constituit procurrendi modum ac mortalitatis ærumnam, videtur quodam modo recitare, cum dicit : « Quæ pro nihilo habentur, anni erunt » eorum. Mane sicut herba transeat, mane floreat et præ- » tereat : vespere decidat, durescat et arescat[2]. » Felicitas ergo hæredum Veteris Testamenti, quam pro magno bono expetiverunt a Domino Deo suo, hanc legem accipere meruit in occulta ejus providentia, quam videtur recitare Moyses : « Quæ pro nihilo habentur, anni erunt » eorum. » Pro nihilo enim habentur, quæ antequam veniant, adhuc non sunt; cum venerint, jam non erunt : non enim ut adsint veniunt, sed ut non sint. « Mane, » « id est, prius, sicut herba transeat, mane floreat et præ- » tereat : vespere, id est, postea, decidat, durescat et » arescat. Decidat, » utique in morte; « durescat, » in cadavere; « arescat, » in pulvere. Quæ nisi caro, ubi est concupiscentia damnata carnalium? « Omnis enim caro » fœnum, et claritas hominis ut flos fœni. Fœnum aruit, » flos decidit : Verbum autem Domini manet in æter- » num[3]. »

VII. Hanc autem pœnam de peccato venisse non tacens, continuo subjecit, « Quoniam defecimus in ira tua, » et in indignatione tua conturbati sumus[4]. Defecimus, » in infirmitate; « conturbati sumus, » mortis timore. Infirmi enim facti sumus, et infirmitatem finire trepidamus.

[1] Gen. I, 31. — [2] Psal. LXXXIX, 5, 6. — [3] Isaï. XL, 6, etc. — [4] Psal. LXXXIX, 7.

« Alter te, inquit, cinget, et feret quo tu non vis[1] : » quamvis martyrio non puniendum, sed coronandum. Et ipsius Domini anima nos in se transfigurans, tristis erat usque ad mortem[2] : quoniam et Domini exitus nonnisi mortis[3].

VIII. « Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo : » id est, non ab eis dissimulasti. « Sæculum nostrum in il- » luminatione vultus tui[4]. » Subauditur, posuisti. « In » illuminatione autem vultus tui, » dixit ; quod superius, « in conspectu tuo : et sæculum nostrum ; » quod superius, « iniquitates nostras. »

IX. « Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira » tua defecimus[5]. » Satis in his verbis ostenditur pœnalis esse ista mortalitas. Defecisse dies dicit, sive quod in eis deficiant homines amando quæ transeunt, sive quod ad paucitatem redacti sint : quod videtur in consequentibus aperire, cum dicit, « Anni nostri sicut aranea medi- » tabantur : dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta » anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, et am- » plius eorum labor et dolor[6]. » Hæc quidem verba videntur exprimere brevitatem miseriamque vitæ hujus ; quia longævi appellantur hoc tempore etiam qui septuaginta annos vixerunt. Usque ad octoginta autem videntur aliquas vires habere : his vero amplius si vixerint, multiplicatis labore doloribus vivunt. Sed multi et intra septuaginta annos gerunt infirmissimam et ærumnosissimam senectutem, et sæpe ultra octoginta annos senes mirabiliter vigere probati sunt. Melius est ergo in his numeris spiritale aliquid perscrutari. Neque enim super filios Adam, per quem unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors et ita in omnes homines

[1] Joan. XXI, 18. — [2] Matth. XXVI, 38. — [3] Psal. LXVII, 21. — [4] Id. LXXXIX, 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Ibid. 10.

mors pertransiit[1], major ira est Dei, quia multo brevius vivunt quam vixerunt antiqui ; cum et vitæ ipsorum irrisa sit longitudo, ubi mille anni comparati sunt diei hesterno atque præterito, et horis tribus. Et utique tunc multum vivebant, quando iram Dei provocaverunt usque ad diluvium quo perierunt.

X. Septuaginta porro anni et octoginta, fiunt centum-quinquaginta : quem sacratum esse numerum, satis insinuat liber iste Psalmorum. Hanc enim habent in significatione rationem centum-quinquaginta, quam quindecim. Qui numerus fit septem et octo conjunctis; quorum primus insinuat propter sabbati observationem Testamentum Vetus, secundus Testamentum Novum propter Domini resurrectionem. Hinc sunt in templo quindecim gradus, hinc sunt in Psalmis quindecim cantica graduum, hinc quindecim cubitis summos montes aqua diluvii superavit[2], et si quibus aliis locis sacratus commendatur hic numerus. Ergo, « Anni nostri, inquit, sicut aranea meditabantur. » In rebus corruptibilibus laborabamus, corruptibilia opera texebamus : quæ nos, secundum Isaïam prophetam, minime contegebant[3]. « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni : si autem in potentatibus octoginta anni. » Aliud est « in ipsis, » aliud « in potentatibus. In ipsis, » hoc est in annis vel diebus ipsis : quod datur intelligi in temporalibus rebus. Ideo « septuaginta : » quia temporalia promitti videntur in Vetere Testamento. « Si autem, » non in ipsis annis, sed « in potentatibus, » id est, non in rebus temporalibus, sed in æternis, « octoginta anni, » quod Novum Testamentum in spe est renovationis et resurrectionis in æternum : « Et amplius eorum labor et dolor, » id est, quisquis hanc fidem transgreditur, et amplius aliquid quærit,

[1] Rom. v, 12. — [2] Gen. vii, 20. — [3] Isaï. lix, 6.

labores invenit et dolores. Potest et sic intelligi : Quia licet in Novo Testamento constituti simus, quod octogenarius significat numerus, amplius habet hæc vita nostra laborem et dolorem, dum in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. « Spe enim salvi facti sumus : et quod nondum videmus, » per patientiam expectamus[1]. » Et hoc ad misericordiam Dei pertinet : unde sequitur, et dicit, « Quoniam super» venit super nos mansuetudo, et corripiemur. » Quem » enim diligit Dominus, corripit ; flagellat autem omnem » filium, quem recipit[2] : » et dat etiam magnis quibusdam stimulum carnis, a quo colaphizentur, ne extollantur in magnitudine revelationum suarum, ut virtus in infirmitate perficiatur[3]. Quidam sane codices non habent, « corripiemur; » sed, « erudiemur, » quod ad eamdem mansuetudinem revocatur. Non enim potest erudiri quisquam sine labore et dolore : « Quia virtus in infirmitate » perficitur. »

XI. « Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo » iram tuam dinumerare[4]? » Valde paucorum hominum est, inquit, nosse iræ tuæ potestatem : quia plerisque ita magis cum parcis irasceris, ut non ad iram, sed potius ad mansuetudinem tuam pertinere intelligatur labor et dolor, quo corripis erudisque quos diligis, ne pœnis excrucientur æternis. Sicut enim legitur in alio Psalmo, « Irritavit » Dominum peccator, pro magnitudine iræ suæ non ex» quiret[5]. Quis ergo novit, id est, quotusquisque » reperitur qui noverit potestatem iræ tuæ, et præ timore » tuo iram tuam dinumerare? » Etiam hic subauditur, quis novit. Quam difficile invenitur qui noverit ita præ timore tuo dinumerare iram tuam, ut etiam hoc addat, et

[1] Rom. IX, 23-25. — [2] Hebr. XII, 6. — [3] 2 Cor. XII. 7. — [4] Psal. LXXXIX, 11, 12. — [5] Id. X, 4.

ad eam intelligat pertinere, quod nonnullis quibus plus irasceris parcere videaris, ut prosperetur peccator in via sua, et majora recipiat in novissimo? Potestas quippe humanæ iræ cum corpus occiderit, amplius non habet quid faciat : Deus vero habet potestatem et hic punire, et post corporis mortem mittere in gehennam[1]. Et a paucis eruditis major ejus ira intelligitur vana et seductoria felicitas impiorum. Hanc ille non noverat, cujus pene commoti sunt pedes, quia zelavit in peccatoribus, pacem peccatorum intuens : sed didicit eam, cum intraret in sanctuarium Dei, et intelligeret in novissima[2] : quo pauci intrant, ut discant præ timore Dei dinumerare iram ejus, et prosperitatem hominum malorum numero applicare pœnarum.

XII. « Dexteram tuam sic notam fac. » Hoc enim magis habent codices græci : non sicut quidam latini : « Dexteram tuam notam fac mihi. » Quid est ergo, « Dexteram tuam sic notam fac, » nisi Christum tuum, de quo dictum est : « Et brachium Domini cui revelatum est[3], » sic notum fac, ut in eo discant fideles sui ea magis a te poscere et sperare præmia fidei, quæ non apparent in Vetere Testamento, sed revelantur in Novo; ne arbitrentur pro magno habendam et cupiendam vel adamandam esse terrenorum ac temporalium bonorum felicitatem, ac commoveantur pedes eorum, cum eam viderint et in eis qui te non colunt; et gressus eorum effundantur in lapsum, dum nesciunt dinumerare iram tuam? Denique secundum hanc orationem hominis sui, sic notum fecit Christum suum, ut suis passionibus demonstraret, non ea munera quæ videntur sonare in Vetere Testamento, ubi sunt umbræ futurorum, sed æterna esse concupiscenda. Potest in isto sensu etiam Dei dextera intelligi, in

[1] Matth. x, 28. — [2] Psal. LXXII, 2, 3 et 17. — [3] Isaï. LIII, 1.

qua justos suos ab impiis segregabit : quia et ipsa bene sic innotescit, cum flagellat omnem filium, quem recipit[1], nec in peccatis suis prosperari sinit plus irascendo, sed in mansuetudine sinistra flagellat, ut emendatum ad dexteram ponat[2]. » Et illud quod plerique codices habent : « Dexteram tuam notam fac mihi, » ad utrumque referri potest, sive ad Christum, sive ad æternam felicitatem. Nam Deus ita non habet corporalis formæ dexteram, sicut nec iram commotionibus turbulentam.

XIII. Quod vero adjungit : « Et compeditos corde in sapientia : » alii codices non habent, « Compeditos ; » sed, « eruditos. » Verbum enim græcum ita in utraque significatione similiter sonat, ut una syllaba paululum differat. Sed cum illi erudiantur in sapientia, qui injiciunt, sicut scriptum est : « Pedem in compedes ejus[3], » non utique pedem corporis, sed pedem cordis, et ejus velut aureis vinculis illigati a via Dei non exorbitant, nec fiunt ab illo fugitivi : quodlibet horum legatur, salva est sententia veritatis. Et ipsos enim « Compeditos » vel « Eru» ditos corde in sapientia, » sic notos Deus fecit in Novo Testamento, ut pro fide quam Judæorum et Gentilium detestabatur impietas, omnia contemnerent; et eis se privari paterentur, quæ magna putant promissa in Vetere Testamento, qui carnaliter judicant.

XIV. Et quoniam cum sic noti fierent, ut illa contemnerent, et desiderandis æternis per suas passiones testimonium perhiberent, unde et testes dicti sunt, sic enim græce Martyres appellantur, multa et multum mala et acerba temporalia pertulerunt : hoc attendit iste homo Dei, et spiritus propheticus per Moysi vocabulum figuratus, et ait : « Convertere, Domine, quousque, et depre-

[1] Hebr XII, 6. — [2] Matth XXV, 32, 33. — [3] Eccli VI, 25.

» cabilis esto super servos tuos[1]. » Vox est eorum, vel pro eis, qui multa persequente isto sæculo mala tolerantes, innotescunt compediti corde in sapientia, ut nec tantis malis coacti refugiant a Domino ad hujus sæculi bona. Secundum autem illud quod alibi scriptum est : « Quousque avertis faciem tuam a me[2]; » etiam hoc dictum est : « Convertere, Domine, quousque. » Et ut sciant qui multum carnaliter Deo tribuunt humani corporis formam, aversionem vultus ejus et conversionem non fieri motu simili motibus corporis nostri ; in hoc eodem Psalmo recolant superiora : « Posuisti iniquitates nostras in con- » spectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus » tui. » Quomodo ergo hic dicit : « Convertere, » ut sit propitius, quasi faciem avertisset iratus ; cum ibi sic insinuet iratum, ut non averterit faciem ab iniquitatibus et sæculo eorum, quibus irasceretur, sed ea potius in conspectu suo, et in illuminatione vultus sui posuerit? Quod autem dicitur « Quousque, » verbum est orantis justitiæ, non indignantis impatientiæ. Sane quod hic positum est, « Deprecabilis esto ; » alii verbum e verbo, « Deprecare, » interpretati sunt. Sed qui ait : « Deprecabilis esto, » vitavit ambiguum : quia deprecari commune verbum est; nam et ille deprecatur qui deprecationem fundit, et ille cui funditur : dicimus enim : Deprecor te, et deprecor a te.

XV. Deinde illa bona quæ futura sunt, spe anticipans, et velut jam facta deputans : « Repleti sumus, inquit, » mane misericordia tua[3]. » Ergo in his velut nocturnis laboribus et doloribus prophetia nobis accensa est, sicut lucerna in obscuro loco, donec dies lucescat, et lucifer oriatur in cordibus nostris[4]. « Beati enim mundi corde,

[1] Psal. LXXXIX, 13. — [2] Id. XII, 1. — [3] Id. LXXXIX, 14. — [4] 2 Petr. I, 19.

» quia ipsi Deum videbunt[1]. » Tunc replebuntur eo bono justi, quod nunc esuriunt et sitiunt, cum fidem ambulantes peregrinantur a Domino[2]. Unde et illud dicitur : « Replebis me lætitia cum vultu tuo[3]. » Mane astabunt et contemplabuntur[4]. Et sicut alii dixerunt interpretes : « Satiati sumus mane misericordia tua, » tunc satiabuntur. Sicut enim alibi ait : « Satiabor dum manifestabitur » gloria tua[5]. » Unde dicitur : « Ostende nobis Patrem et » sufficit nobis. » Atque ipse Dominus ait : « Ostendam me » ipsum illi[6]. » Quod donec fiat, nihil boni nobis sufficit; nec sufficere debet, ne desiderium nostrum in via remaneat, quod donec perveniat extendendum est. « Repleti sumus » mane misericordia tua : et exultavimus, et jucundati su- » mus in omnibus diebus nostris. » Dies ille, dies est sine fine. Simul sunt illi omnes dies, ideo satiant. Non enim succedentibus cedunt, ubi non est aliquid quod non veniendo nondum sit, et veniendo jam non sit. Omnes simul sunt, quia unus est qui stat et non transit : ipsa est æternitas. Hi sunt dies de quibus dicitur : « Quis est homo qui vult vitam, » et diligit videre dies bonos[7] ? » Hi dies et alio loco anni appellantur, ubi Deo dicitur : « Tu autem idem ipse es, et « anni tui non deficient[8]. » Non enim anni sunt qui pro nihilo habentur, aut dies sunt qui sicut umbra declinaverunt[9] : sed dies sunt qui sunt, quorum numerum notum sibi fieri precabatur, qui dicebat : « Notum fac mihi, » Domine, finem meum, quo perveniendo maneam, et » nihil ulterius jam requiram, et numerum dierum meo- » rum qui est[10] : » utique qui est, non qui non est. Quia dies isti, de quibus et illic consequenter dicit : « Ecce » Veteres posuisti dies meos[11], » non sunt, quia non

[1] Matth. v, 8. — [2] 2 Cor. v, 6. — [3] Psal. xv, 10. — [4] Id v, 5. — [5] Id. xvi, 15. — [6] Joan xiv, 8 et 21 — [7] Psal. 33, 11. — [8] Id. ci, 28. — [9] Ibid. 12. — [10] Id. xxxviii, 5. — [11] Ibid. 6

stant, non manent, celerrima mutabilitate transcurrunt; nec una hora in eis invenitur, in qua ita simus, ut non alia pars ejus transierit, alia ventura sit, nulla stet ut sit. Illi autem anni et dies non deficiunt, in quibus nec nos deficiemus, sed sine defectu reficiemur : Exæstuet anima nostra illorum dierum desiderio, sitiat ardenter atque vehementer : ut illic repleamur, ibi satiemur, ibi dicamus quod hic prædicimus : « Satiati sumus mane misericordia » tua : et exultavimus, et jucundati sumus in omnibus » diebus nostris. Lætati sumus pro diebus quibus nos » humiliasti, annis quibus vidimus mala [1]. »

XVI. Nunc autem in diebus adhuc malignis dicamus quod sequitur : « Et respice in servos tuos et in opera » tua [2]. » Ipsi enim servi tui opera tua sunt. Non solum ut homines sint, sed etiam ut sint servi tui, id est, obedientes jussis tuis. Ipsius enim sumus figmentum, non solum in Adam, sed etiam creati in Christo Jesu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus [3]. Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari, pro bona voluntate [4]. « Et dirige filios eorum : » ut sint recti corde, quibus bonus est Deus. Bonus enim Deus Israël, sed rectis corde. Non sicut ille cui commoti sunt pedes, quia pacem peccatorum intuenti displicere cœperat Deus, quasi ista nesciens, quasi ista non curans, et ab humani generis gubernatione dissimulans [5].

XVII. « Et sit splendor Domini Dei nostri super nos [6]. » Unde dicitur : « Signatum est super nos lumen vultus tui, » Domine [7]. Et opera manuum nostrarum dirige super » nos : » ut non ea pro rerum terrenarum mercede faciamus : tunc enim non directa, sed curva sunt. Huc usque Psalmum istum multi codices habent : sed in non-

[1] Psal. LXXXIX, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ephes. II, 10. — [4] Philip II, 13. — [5] Psal. LXXII, 1-14. — [6] Id. LXXXIX, 17. — [7] Id. IV, 7.

nullis legitur alius ultimus versus : « Et opus manuum » nostrarum dirige. » Cui versui diligentes et docti prænotant stellam, quos asteriscos vocant, quibus significant ea quæ in hebræo vel aliis interpretibus græcis reperiuntur, in Septuaginta vero interpretatione non sunt. Quem versum si velimus exponere, id mihi videtur habere sententiæ, quod omnia bona opera nostra, unum opus est charitatis. « Plenitudo enim Legis charitas[1]. » Nam superiore versu cum dixisset : « Et opera manuum nostrarum » dirige super nos; » isto ultimo non « Opera, sed, « Opus » dixit manuum nostrarum dirige : » tanquam ultimo versu volens ostendere ipsa opera unum opus esse, id est, ad unum opus dirigi. Tunc enim recta sunt opera, cum ad hunc unum finem diriguntur. « Finis enim præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona et fide non » ficta[2]. » Opus ergo unum est, in quo sunt omnia, fides quæ per dilectionem operatur[3]. » Unde etiam Dominus in Evangelio dicit : « Hoc est opus Dei, ut credatis in eum » quem ille misit[4]. » Cum ergo in isto Psalmo, et vita vetus et vita nova, et vita mortalis et vita vitalis, et anni qui pro nihilo habentur et dies habentes plenitudinem misericordiæ veræque lætitiæ, id est, et pœna primi hominis et regnum secundi, satis aperteque distincta sint : ad hoc existimo hominis Dei Moysi nomen titulo ejus inscriptum, ut eis qui pie recteque scrutantur Scripturas, eo modo intimaretur etiam Legem Dei, quæ per Moysen ministrata est, ubi pro bonis operibus sola vel pene sola præmia terrenorum bonorum Deus polliceri videtur, sine dubio habere sub velamento tale aliquid, quale iste Psalmus ostendit. Sed cum quisque transierit ad Christum, auferetur velamen[5], et revelabuntur oculi ejus, ut consi-

[1] Rom. XIII, 10. — [2] 1 Tim. I, 5. — [3] Gal. V, 6. — [4] Joan. VI, 29. — [5] 2 Cor. III, 16.

deret mirabilia de lege Dei : donante illo, cui dicimus : « Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege » tua [1]. »

ENARRATIO I

IN PSALMUM XC.

SERMO I.

I. PSALMUS iste est de quo Dominum nostrum Jesum Christum diabolus tentare ausus est. Audiamus ergo, ut possimus instructi resistere tentatori, non præsumentes in nobis, sed in ipso qui prior tentatus est, ne nos in tentatione vinceremur. Illi enim tentatio non erat necessaria : tentatio Christi, nostra doctrina est. Si autem attendamus quid responderit diabolo, ut hoc et nos respondeamus, quando similiter tentat; intramus per januam, sicut audistis lectionem Evangelii. Quid est enim intrare per januam? Intrare per Christum. Ipse enim dixit : « Ego sum » janua [2]. » Quid est autem intrare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imitaturi sumus vias Christi? numquid in ea magnificentia, qua Deus erat in carne? aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc a nobis exigit, ut talia miracula qualia fecit ipse, faciamus? Aut vero Dominus noster Jesus Christus non et modo et semper cum Patre totum mundum gubernat? Et numquid vel ad hoc vocat hominem faciens eum imitatorem suum, ut cum illo gubernet cœlum et terram, et omnia quæ in eis sunt; aut ut sit et ipse creator, per quem fiant omnia, sicut per Christum

[1] Psal. CXVIII, 18. — [2] Joan. X, 7.

facta sunt omnia? Neque ad ista opera te invitat Deus Salvator Dominus noster Jesus Christus, quæ fecit ab initio, de quibus scriptum est: « Omnia per ipsum facta sunt[1]: » neque ad illa quæ fecit in terra. Non hoc tibi dicit: Non eris discipulus meus, nisi ambulaveris super mare[2], aut nisi suscitaveris mortuum quatriduanum[3], aut nisi oculos cæci nati aperueris[4]. Nec hoc. Quid est ergo intrare per januam? « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde[5]. » Quod factus est propter te, hoc in eo debes attendere, ut imiteris. Miracula enim et nondum natus de Maria fecit. Quis enim unquam fecit, nisi ipse de quo dictum est: « Qui facit mirabilia magna solus[6]? » In ipsius enim virtute, et antea qui fecerunt, potuerunt aliquid facere: in virtute Christi Elias mortuum suscitavit[7]. Nisi forte major est Petrus quam Christus, quia Christus voce suscitavit ægrotantem[8], Petrus autem cum transiret, umbra ipsius tangendi proferebantur ægroti[9]. Potentior ergo Petrus quam Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare ergo tanta potentia in Petro? Quia Christus in Petro. Ideo dixit: « Omnes qui venerunt, fures sunt et latrones[10]: » id est, qui venerunt sua sponte, a me non sunt missi, qui venerunt sine me, in quibus ego non fui, quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula facta sunt, sive a præcedentibus, sive a consequentibus, idem ipse Dominus fecit, qui fecit et præsentia sua. Nec ad ipsa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit et antequam esset homo: sed quo te hortatur? Ut imiteris quod non posset, nisi factus homo. Tolerare enim passiones numquid posset, nisi homo? Mori et crucifigi et humiliari non posset, nisi homo. Sic ergo et tu molestias hujus sæculi cum pateris, quas facit diabolus,

[1] Joan. I, 3. — [2] Matth. IV, 25. — [3] Joan. XI, 38-44. — [4] Id. IX, 1-7. — [5] Matth. XI, 29. — [6] Psal. LXXI, 18. — [7] 3 Reg. XVII, 22. — [8] Joan. XI, 43. — [9] Act. V, 15. — [10] Joan. X, 8.

sive aperte per homines, sive occulte sicut Job, sis fortis, sis tolerans : habitans in adjutorio Altissimi, sicut dicit iste Psalmus. Quia si recedas ab adjutorio Altissimi, te ipsum non valens adjuvare, cades.

II. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus patiuntur persecutionem, et vident eos aperte sævire in se; et putant quia tunc imitantur passiones Christi, si aperte eos homines persequantur : si autem occulta diaboli persecutione feriantur, putant se non coronari a Christo. Noli timere quando imitaris Christum. Nam et quando tentavit diabolus Dominum, nullus homo fuit in eremo, occulte illum tentavit; sed superatus est, et aperte sæviens superatus est [1]. Sic et tu fac, si vis intrare per januam, quando occulte tentat inimicus, quando postulat hominem ut aliquid ei noceat per corporales molestias, per febres, per ægritudines, per aliquos labores corporis, sicut laboravit Job. Diabolum non videbat, sed potestatem Dei intelligebat. Noverat quia diabolus in eum nihil posset, nisi ab illo cujus summa potestas est, permitteretur : totam gloriam Deo dabat, potentiam diabolo non dabat. Nam et quando abstulit diabolus omnia, hoc dixit : « Dominus » dedit, Dominus abstulit [2]. » Non dixit : Dominus dedit, diabolus abstulit. Quia nihil abstulisset diabolus, nisi permisisset Dominus. Ideo autem permisit Dominus, ut homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percussit, ille permisit. Quia cum a capite usque ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potestatem Job : sed cum ei suggessisset uxor ejus, quam solam reliquerat diabolus, non consolatricem mariti, sed adjutricem sui, et dixisset ei : « Dic aliquod » verbum in Deum, et morere : » dixit ei : « Locuta es » tanquam una de insipientibus mulieribus : si bona sus-

[1] Matth. IV, 1-11. — [2] Job. I, 21.

» cepimus de manu Domini, mala non sustinebimus [1]? »

III. Ergo qui sic imitatur Christum, ut toleret omnes molestias hujus sæculi, spes ejus in Deo sit, ut nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, ipse est, « Qui habitat » in adjutorio Altissimi, et in protectione Dei cœli commorabitur [2] : » sicut audistis Psalmum, et cantastis; nam inde incipit Psalmus. Quibus autem verbis tentavit Dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus, agnoscetis : nota sunt enim. « Dicet Domino : Susceptor meus es tu, » et refugium meum, Deus meus [3]. » Quis hoc dicit Domino? « Qui habitat in adjutorio Altissimi. » Quis est, « Qui habitat in adjutorio Altissimi? » Qui non habitat in adjutorio suo. Quis est, « Qui habitat in adjutorio Altis» simi? » Qui non est superbus, quomodo illi qui manducaverunt ut essent quasi dii, et perdiderunt quod erant facti homines immortales. In adjutorio enim suo habitare voluerunt, non in adjutorio Altissimi : ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum Dei contempserunt; et invenerunt hoc evenisse in se, quod minatus est Deus, non quod promisit diabolus [4].

IV. Ergo sic et tu dic : « Sperabo in eum : quoniam ipse eruet me, » non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi ut tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Unde te eruet? « De muscipula venantium, et a verbo » aspero [5]. De muscipula venantium, » magnum aliquid est : « A verbo aspero, » quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum ceciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus et angeli ejus, tanquam venantes tendunt muscipulas : et longe ab ipsis muscipulis ambulant homines, qui in Christo ambulant. Non audet enim in Christo tendere muscipulam : circa viam ponit,

[1] Job. II, 9, 10. — [2] Psal. XC, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Gen. III. — [5] Psal. XC, 3.

in via non ponit. Via autem tua Christus sit; et tu non cades in muscipulam diaboli. Aberranti a via, jam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulam, inter laqueos ambulas. Sed vis securus ambulare? Noli declinare in dexteram neque in sinistram; et sit tibi via ille, qui tibi factus est via, ut perducat te ad se per se; et non timebis laqueos venantium. Sed quid est, « A verbo aspero? « Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus: verbi gratia, qui voluerint esse Christiani inter Paganos, insultatores patiuntur Paganos: erubescunt inter insultatores, et a verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium. Et quid tibi facturum est verbum asperum? Nihil. Numquid nihil tibi facturus est laqueus, quo te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerumque tenduntur, ad caput sepis tenduntur avibus, et lapides mittuntur in sepem: lapides illi nihil facturi sunt avibus. Quando enim ferit avem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem avis inanem sonum, cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana et inania, et erubescentes conviciis superfluis, cadunt in laqueos venantium, et captivantur a diabolo. Sed cur non dico, fratres, quod non est tacendum, quod me cogit Deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me Deus dicere: et si non dixero, ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo, ut non dicam; ego ipse a verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo ut non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter Paganos qui fuerit Christianus, a Paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantium: sic inter Christianos qui voluerint esse diligentiores et meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest,

frater, quod aliquando invenis civitatem, ubi nullus est Paganus? Nemo ibi insultat Christiano quod Christianus est, quia non ibi invenitur Paganus : sed sunt multi male viventes Christiani; inter quos qui voluerit bene vivere, et inter ebriosos sobrius esse, et inter fornicarios castus esse, et inter consultores mathematicorum Deum sinceriter colere, et nihil tale requirere, et inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, et patitur verba aspera : et dicunt : Magnus tu, justus, tu es Elias, tu es Petrus, de cœlo venisti. Insultant; quocumque se verterit, audit hinc atque inde verbum asperum. Quod si timet, et recedit a via Christi, cadit in laqueos venantium. Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, non receditur a via? Quid est, non recedere a via? Quando audit verba aspera, unde sibi habet facere solatium, ut non curet verba aspera, nec recedat a via, et intret per januam? Dicat : Qualia verba audio, servus, peccator? Dominus meus audivit : « Dæ» monium habes[1]. » Modo audistis verbum asperum quod dictum est in Dominum : non opus erat ut Dominus hoc audiret, sed te monuit adversus verba aspera ne incidas in laqueos venantium.

V. « Inter scapulas suas obumbrabit tibi, et sub alis » ejus sperabis[2]. » Hoc dicit, ne tua protectio a te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere : ille te proteget, ut eruat; et eruet de muscipula venantium, et a verbo aspero. « Inter scapulas suas obumbrabit tibi, » et a tergo potes intelligere, et a pectore. Scapulæ enim circa caput sunt. Sed quia dicit : « Sub alis ejus sperabis, » manifestum est, quia protectio alarum expansarum facit te esse inter scapulas Dei, ut hinc atque hinc alæ Dei te ponant in medio : et non timebis ne quis tibi noceat; tantum tu

[1] Joan. VIII, 48. — [2] Psal. XC, 4.

noli inde recedere, quo nullus inimicus audet accedere. Si gallina protegit pullos suos sub alis suis; quanto magis tu sub alis Dei tutus eris, et adversus diabolum et angelos ejus, quæ aëreæ potestates tanquam accipitres circumvolitant, ut infirmum pullum auferant? Neque enim sine causa comparata est gallina ipsi Sapientiæ Dei : nam Christus ipse Dominus noster et salvator tanquam gallinam se dixit : « Jerusalem, Jerusalem, quoties volui colligere » filios tuos, tanquam gallina pullos suos, et noluisti[1]? » Noluit illa Jerusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aëreis potestatibus fugiens alas gallinæ, præsumens de viribus suis, cum esset infirma : nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas Dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim injuriosum nomen gallinæ. Attendite cæteras aves, fratres; multæ aves ante nos fœtant, calefaciunt pullos suos; nulla sic avis infirmatur cum pullis, quomodo gallina. Attendat Charitas Vestra : hirundines, passeres et ciconias videmus extra nidos suos, nec cognoscimus utrum fœtus habeant : at vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, in relaxatione plumarum : tota mutatur affectu pullorum; quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo et nos infirmi eramus, infirmam se fecit Sapientia Dei : quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[2]; ut sub alis ejus speremus.

VI. « Scuto circumdabit te veritas ejus[3]. » Quæ sunt alæ, hoc est scutum : quia nec alæ sunt, nec scutum. Si aliquid horum proprie esset, numquid alæ scutum esse possent, vel scutum alæ? Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista possunt, ideo et alæ et scutum esse potuerunt. Si vere lapis esset Christus, leo non esset; et

[1] Matth. XXIII, 37. — [2] Joan. I, 14. — [3] Psal. XC, 5.

si leo esset, agnus non esset : ideo et leo[1] et agnus[2] et lapis[3] et vitulus, et si quid hujusmodi ; quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus, sed salvator omnium Jesus Christus. Istæ enim similitudines sunt, non proprietates. « Veritas ejus, inquit, circumdabit te. » Tanquam scutum veritas ejus est ; ut non misceat eos qui in se ipsis sperant, cum eis qui in Deo sperant. Peccator est, et peccator : sed da peccatorem de se præsumentem, contemnentem, peccata sua non confitentem, et dicet : Si Deo displicerent peccata mea, non permitteret me vivere. Alius autem oculos non audebat levare, sed percutiebat pectus suum, dicens : « Domine, propitius esto mihi peccatori[4]. » Et ille peccator, et ille : sed ille irridens, iste plangens ; ille contemptor, hic confessor peccatorum suorum. Veritas autem Dei quæ non personas accipit, discernit pœnitentem a defendente, discernit humilem a superbo, discernit præsumentem de se ipso a præsumente de Deo. « Ergo » veritas ejus tanquam scuto circumdabit te. »

VII. « Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante » per diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina » et dæmonio meridiano. » Duobus quæ supra dixit, redduntur duo quæ infra dixit : « Non timebis a timore noc» turno, a sagitta volante per diem[5] : » et propter timorem nocturnum, « A negotio perambulante in tenebris ; » et propter sagittam volantem per diem, « A ruina et dæ» monio meridiano. » Quid est timendum in nocte, et quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam in nocte peccat : cum autem sciens peccat, tanquam in die peccat. Duo ergo illa leviora ; ipsa sunt graviora, quæ repetita sunt. Intendite, ut diligenter hoc, si Dominus an-

[1] Apoc. v, 5. — [2] Joan. I, 29. — [3] Dan. II, 34. — [4] Luc. XVIII, 13. — [5] Psal. XC, 6.

nuerit, exponatur vobis : obscurum est enim, et erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quæ fit in ignorantibus levis, timorem nocturnum appellavit : et tentationem quæ fit in scientibus levis, sagittam volantem per diem appellavit. Quæ sunt leves tentationes? Quæ non sic instant, non sic urgent, ut cogant, sed possunt cito declinata transire. Eadem rursus fac gravia. Si persecutor instat, et vehementer terret ignorantes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quod ad hoc sunt Christiani, ut futuram vitam sperent; cum cœperint terreri de malis temporalibus, putant quod deseruit illos Christus, et sine causa sunt Christiani : non norunt enim, ut dixi, quia ad hoc sunt Christiani, ut præsentia superent, et futura sperent : invenit illos negotium perambulans in tenebris, et capit eos. Sunt autem quidam qui noverunt se ad futuram spem vocatos; quia quod nobis promisit Deus, non est de ista terra, non est de ista vita ; quia istæ omnes tentationes tolerandæ sunt, ut illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promisit Deus in æternum ; norunt ista : sed quando cœperit persecutor instare vehementius, agere minis, pœnis, tormentis, aliquando cedunt, et scientes tanquam in die cadunt.

VIII. Quare autem in meridie? Quia multum fervet persecutio : majores æstus dixit meridiem. Attendat hoc Charitas Vestra de Scripturis me probantem. Quando de seminante dicebat Dominus, quia exiit seminans seminare, ét aliud cecidit in viam, aliud in petrosa, aliud inter spinas : dignatus est ipse exponere similitudinem, et cum venisset ad petrosa, hoc ait : « Hi sunt qui audiunt verbum, et ad horam gaudent ad verbum, et in tribulatione quæ fit propter verbum, continuo scandalizantur.» Quid enim dixerat de his quæ exierant in petrosis? « Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant altam

» radicem[1]. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad ver» bum, et cum persecutio facta fuerit, propter verbum, » arescunt. » Quare arescunt? « Quia non habebant fir» mam radicem.» Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit Apostolus : « Ut in charitate radicati et fundati[2]. » Quomodo enim radix omnium malorum cupiditas[3], sic radix omnium bonorum charitas est. Nostis hoc, et sæpe dictum est : sed quare hoc volui commemorare? Ut intelligatis Psalmum, quia dæmonium meridianum propter æstum vehementis persecutionis positum est. Sic enim Dominus dicit : « Ortus est sol, et aruit herba, quia radi» cem non habebat. » Et exponens nobis quid est a sole herbam arescere, dixit, quia persecutione facta non manent illi, quia altam radicem non habebant. Recte hic intelligimus dæmonium meridianum persecutionem vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando, fratres, commemorem, unde Dominus liberavit Ecclesiam suam, dignetur attendere Charitas Vestra. Primo quod imperatores et reges sæculi putaverunt se persequendo tollere posse de terra nomen Christi et nomen Christianorum, jusserunt ut quisquis se confiteretur Christianum, feriretur. Quicumque noluit feriri, negavit se Christianum : sciens quid mali faceret, pervenit ad illum sagitta volans per diem. Quicumque autem non curavit præsentem vitam, sed certus speravit futuram, declinavit sagittam volantem per diem, confessus est se Christianum : percussus carne, liberatus est spiritu ; expectare cœpit positus apud Deum in quiete, etiam redemptionem corporis sui in resurrectione mortuorum : evasit a tentatione illa, a sagitta volante per diem. Ergo, Quicumque se confessus fuerit Christianum, feriatur : quomodo sagitta volans per diem fuit. Nondum erat dæmonium meridianum, flagrans ve-

[1] Matth. XIII, 3 et 23. — [2] Ephes. III, 17. — [3] I Tim. VI, 10.

hementi persecutione, et faciens magnos æstus etiam fortibus. Audite enim quid secutum sit? Cum vidissent inimici quod multi festinarent ad martyrium, et tanto plures crederent in Christum, quanto plures patiebantur, dixerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanum, tot millia quæ credunt in hoc nomine : si occiderimus omnes, prope nullus in terra remanebit. Cœpit fervere sol, cœpit fervere æstus. Audite enim quid jusserint : Quomodo antea jusserant : Quicumque confessus se fuerit Christianum, feriatur : jusserunt postea : Quicumque confessus se fuerit Christianum, torqueatur, et tandiu torqueatur, donec neget se esse Christianum[1]. Comparate sagittam volantem per diem, et dæmonium meridianum. Sagitta volans per diem quid erat? Qui se confessus fuerit Christianum, feriatur. Quis fidelis eam mortis celeritate non declinaret? Illud autem : Si se confitetur Christianum, non occidatur; sed torqueatur, donec neget; si se negaverit, dimittatur : dæmonium meridianum erat. Multi ergo non negantes in tormentis deficiebant : tandiu enim torquebantur, donec negarent. Perseverantibus autem in non negando Christum, quid facturus erat gladius, uno ictu occidendo corpus, animam ad Deum mittendo? Hoc faciebant et diuturna tormenta. Sed quis tandem inveniretur, qui duraret adversus tantos et tam longos cruciatus? Multi defecerunt : et credo, illi defecerunt, qui de se præsumpserunt, qui non habitabant in adjutorio Altissimi, et in protectione Dei cœli : qui non dixerunt Domino, Susceptor meus es : qui non sub umbra alarum ejus speraverunt, sed viribus suis multum dederunt. Dejecti sunt a Deo, ut ostenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tentationes, ipse tantum venire permittit, quantum potest ferre cui venit.

[1] Vide Tertullianum in Apologetico, c. 2.

IX. Multi ergo ceciderunt a dæmonio meridiano. Quam multi, vultis nosse? Sequitur, et dicit : « Cadent a latere » tuo mille et dena millia a dextris tuis : ad te autem non » appropinquabit[1]. » Cui dicitur hoc? cui, fratres, nisi Domino Jesu Christo? Dominus enim Jesus, non solum in se, sed et in nobis. Recordamini verba illa : « Saule, Saule, » quid me persequeris[2]. » Quando ipsum nemo tangebat, et dicebat, Quid me persequeris, numquid non in nobis se ipsum computabat? Quando dicebat : « Qui fecit » uni ex minimis meis, mihi fecit[3] : » nonne in nobis se ipsum computabat? Non enim divisa sunt ab invicem membra, caput et corpus. Quid est caput et corpus? Salvator et Ecclesia. Quomodo ergo dictum est : « Cadent a » latere tuo mille, et dena millia a dextris tuis?» Cadent enim a dæmonio meridiano. Magnus terror, fratres, a latere Christi cadere, a dextris Christi cadere. Quomodo cadent a latere? Quare illi a latere, illi a dextris? Quare mille a latere, et dena millia a dextris? Quid est, a latere mille? Quia pauciores sunt mille, quam dena millia quæ a dextris cadent. Qui sunt isti? Modo planum erit in nomine Christi, modo apertum erit. Quibusdam promisit Christus quia cum illo judicabunt : Apostolis scilicet, qui dimiserunt omnia, et secuti sunt eum. Nam Petrus ait illi : « Ecce » nos dimisimus omnia, et secuti sumus te : » et hoc illis promisit, « Sedebitis super duodecim sedes judicantes » duodecim tribus Israël[4]. » Nolite putare quia ipsis solis promisit Dominus. Ubi enim sedebit Paulus apostolus, qui plus omnibus illis laboravit[5], si non ibi sedebunt nisi duodecim? Ille enim tertius-decimus est. Nam de duodecim cecidit Judas; in locum autem Judæ traditoris Matthias ordinatus est : in Actibus Apostolorum legimus[6] :

[1] Psal. xc, 7. — [2] Act. ix, 4. — [3] Matth. xxv, 40. — [4] Id. xix, 27, 28. — [5] 1 Cor. xv, 10 — [6] Act. i, 26.

Impletæ sunt duodecim sedes. Non ibi sedebit qui plus omnibus illis laboravit? An duodecim sedes perfectio est tribunalis? Nam millia sedebunt in duodecim sedibus. Sed unde mihi probas, ait aliquis, quia et Paulus inter judices erit? Audi illum dicentem: « Nescitis quia Ange- » los judicabimus[1]? Judicabimus, » inquit. Et ipse non dubitavit in præsumptione, qua credidit, computare se inter illos qui judicabunt cum Christo. Qui ergo judicabunt cum Christo, principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt. Talibus dixit: « Si vis esse perfectus, vade, vende omnia » tua, et da pauperibus[2]. » Quid est: « Vis esse perfec- » tus? » Vis mecum judicare, et non judicari. Ille contristatus abscessit; sed multi hoc fecerunt, et multi hoc faciunt: ergo isti cum illo judicabunt. Sed multi promittunt sibi quia judicabunt cum Christo, quia dimittunt omnia sua et sequuntur Christum; sed habent præsumptionem de se, habent quemdam typhum et superbiam, quam Deus solus potest nosse, et non possunt evitare dæmonium meridianum, id est, casum ferventis caloris nimiæ persecutionis. Tales multi cum essent illo tempore, qui distribuerant omnia sua pauperibus, et sibi jam promittebant quia sessuri erant cum Christo, et judicaturi gentes, fervente calore persecutionis tanquam a dæmonio meridiano defecerunt in tormentis, et negaverunt Christum. Ipsi sunt qui a latere ceciderunt: tanquam sessuri cum Christo ad mundum judicandum ceciderunt.

X. A dextris autem dicam qui cadunt. Nostis quia cum apparuerit ipsum tribunal, ubi cum Christo Domino judicabunt, qui voluerunt esse et vere fuerunt perfecti, radicati et fundati in charitate, ut non arescerent de sole et dæmonio meridiano, hoc ait Dominus: « Congregabun- » tur ante eum omnes gentes, et dividet illos ab invicem,

[1] I Cor. VI, 3. — [2] Matth. XIX, 21.

» sicut pastor dividit oves ab hœdis, et oves ponet a dex-» tris, hœdos autem a sinistris[1]; » et judicabuntur. Multi erunt qui judicabunt, sed pauciores erunt quam illi qui ante tribunal stabunt : quia illi tanquam mille, illi tanquam dena millia. A dextris positis quid dicturus est? « Esurivi, et dedistis mihi manducare; hospes fui, et sus-» cepistis me. » Manifestum est, quia his dicet qui habent substantiam hujus sæculi, unde ista humana faciant. Tamen et ipsi cum illis regnabunt. Quia illi tanquam milites, illi tanquam annonam præbentes Provinciales (7) : sub uno tamen Imperatore et miles et Provincialis in regno est. Miles fortis, Provincialis devotus : miles fortis orationibus pugnat adversus diabolum, devotus Provincialis annonam tribuit militibus. Intelligat Charitas Vestra. Et audient in fine ad dexteram positi : « Venite » benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis para-» tum est ab origine mundi. » Erant ergo illo tempore multi, quando graviter inferbuerat sol persecutionis et dæmonium meridianum, erant qui sibi promittebant quia judicaturi erant cum Christo; non potuerunt ferre æstum persecutionis, et ceciderunt a latere ipsius : erant ibi alii, qui non sibi promittebant sedes judicantium; sed per eleemosynas promittebant sibi quia ad dexteram futuri erant quibus dicturus erat Christus : « Venite benedicti » Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est » ab origine mundi. » Et quia multi de spe illa judicandi ceciderunt, multi autem et multo plures de spe illa dexteræ ceciderunt, ideo dictum est Christo : « Cadent a la-» tere tuo mille, et dena millia a dextris tuis. » Et quia multi erunt cum illo, qui omnia illa non curarunt, cum quibus tanquam membris unus est Christus : « Ad te au-» tem, inquit, non appropinquabit. » Numquid ad solum

[1] Matth. xxv, 22-33.

caput dixit, « Non appropinquabit? » Non utique : sed nec ad Petrum, nec ad Paulum, nec ad omnes Apostolos, nec ad omnes Martyres, qui in tormentis non defecerunt. Quomodo ergo « Non appropinquabit? » Cur sic torti sunt? Propinquavit carni tormentum, sed non pervenit ad locum fidei. Itaque longe erat fides ipsorum a terrore torquentium. Torqueant, nec appropinquabit terror : torqueant, sed irridebunt tormentum, præsumentes in illo qui prior vicit, ut cæteri vincerent. Et qui vincunt, nisi qui de se non præsumpserunt? Intendat Charitas Vestra : ad hoc enim dixit omnia superiora. « Dicet Domino, » Susceptor meus es tu et refugium meum : et, Sperabo » in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula ve- » nantium. Ipse eruet me, » non ego me. « Inter scapu- » las suas obumbrabit tibi. » Sed quando? Quando « Sub » alis ejus sperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus. » Quia ergo in illo præsumpsisti, et totam spem tuam in illo posuisti, sequitur : quid? « Non timebis a timore noc- » turno : a sagitta volante per diem, a negotio peram- » bulante in tenebris, a ruina et dæmonio meridiano [1]. » Quis non timebit? Qui non in se, sed in Christo præsumit. Qui autem de se præsumunt, etsi jam sibi sperabant latus Christi tanquam judicaturi, etsi futuros se jam sperabant a dextris Christi, quasi diceret illis : « Venite be- » nedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis para- » tum est ab origine mundi [2] : » venit dæmonium meridianum, id est, fervens æstus persecutionis, vehementer terrens, et ceciderunt multi a spe sedis judiciariæ, de quibus dictum est : « Cadent a latere tuo mille : » et multi a spe remunerationis obsequiorum suorum, de quibus dictum est : « Et dena millia a dextris tuis. Ad te » autem, » id est, ad caput et corpus, « Non appopinqua-

[1] Psal. xc, 2-6. — [2] Matth. xxv, 34.

» bit, » ruina et dæmonium meridianum : « Quoniam » novit Dominus qui sunt ejus[1]. »

XI. Verumtamen oculis tuis considerabis, et retribu- » tionem peccatorum videbis[2]. » Quid est hoc? Quare « Verumtamen? » Quia licuit impiis superbire in servos tuos, licuit impiis persequi servos tuos. Impune ergo erit impiis, quia persecuti sunt servos tuos? Non erit impune. Quamvis enim tu permiseris, et magis inde tui coronati sint : « Verumtamen oculis tuis considerabis, et retribu- » tionem peccatorum videbis, » Malum enim qnod voluerunt, non bonum quod per nescientes actum est, eis retribuetur. Modo opus est ut oculos fidei habeamus, et viedamus quia exaltantur ad tempus, et plangent in æternum; et quibus datur potestas in servos Dei temporaliter, dicetur eis : « Ite in ignem æternum, qui paratus est dia- » bolo et angelis ejus[3]. » Sed si habeat quisque oculos, sicut dixit : « Oculis tuis considerabis : » non est leve videre impium florentem in hoc sæculo, et habere ad illum oculos, ut consideres fide quid ille passurus est in fine, si se non correxerit : quia qui modo tonare volunt, postea fulminantur. « Verumtamen oculis tuis considerabis, » et retributionem peccatorum videbis. »

XII. « Quoniam tu es, Domine, spes mea. » Ecce venit ad illud, quare non cadat a ruina et dæmonio meridiano: « Quoniam tu es, Domine, spes mea, Altissimum posuisti » refugium tuum[4]. » Quid est quod in alto est refugium tuum? Multi enim sic sibi faciunt refugium Dei, quo fugiant a temporalibus æstibus. In alto est enim refugium Dei, valde in occulto est, quo fugias ab ira ventura. Intus » altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te » mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. » Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te

[1] 2 Tim. II, 19. — [2] Psal. XC, 8. — [3] Matth. XXV, 41. — [4] Psal. XC, 9.

» in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando » offendas ad lapidem pedem tuum[1]. » Ista sunt verba, quæ diabolus dixit Domino Jesu Christo, quando illum tentavit. Sed quia diligentius consideranda sunt, ne vos fatigemus, differamus in crastinum, (quia et crastino debetur vobis sermo,) ut ab isto loco Psalmi rursus incipiamus, propter tædium vestrum, ne cum volumus finire res obscuras, præcipitemus, et non perveniant ad intelligentiam vestram.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XC.

SERMO II.

I. Sicut non dubito meminisse Charitatem Vestram, qui hesterno die sermoni affuistis, Psalmum quem cœpetamus exponere, ne ad terminum perveniret, angustia temporis impedivit : et dilata est pars ejus in hodiernum diem. Hoc qui heri affuistis, recordamini : qui non affuistis, cognoscite. Propterea fecimus ipsam lectionem Evangelii recitari, ubi Dominus tentatus est per ea verba Psalmi, quæ hic audistis[2]. Ideo tentatus est Christus, ne vincatur a tentatore Christianus. Ille quippe magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur : sicut mori voluit, quia morimur : sicut resurgere voluit, quia resurrecturi sumus. Illa enim quæ ostendit in homine, qui factus est propter nos homo, cum esset Deus per quem facti sumus,

[1] Psal. xc, 9. — [2] Matth. iv, 6.

propter nos ostendit. Et sæpe commendavimus Charitati Vestræ, quod nos sæpe iterare non piget : ut quia forte multi vestrum legere non possunt, quia non eis vacat legere, aut litteras non norunt, saltem assidue audiendo non obliviscantur salubrem fidem suam. Certe ea repetendo quibusdam molesti videamur, dum tamen quosdam ædificemus. Novimus enim multos esse et memoria prævalentes, et lectionis divinæ studiosos, qui ea quæ dicturi sumus noverunt; et forte nos ea volunt dicere quæ non noverunt. Sed si celeriores sunt, intueantur quia cum tardioribus ambulant viam. Quando autem duo comites unam viam ambulant, quorum est unus celerior, alter tardior, in potestate celerioris est ut cum illo ambulet tardior, non in potestate tardioris : quia si velit celerior tantum facere quantum potest, tardior illum non sequitur. Opus est ergo ut celerior refrenet celeritatem suam, et non relinquat comitem tardiorem. Hoc est ergo quod dixi me sæpe dixisse; et nunc iterum dico : sicut dicit Apostolus, « Eadem scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis » autem tutum[1]. » Dominus noster Jesus Christus, tanquam totus perfectus vir et caput et corpus : caput in illo homine agnoscimus, qui natus est de Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, sepultus, resurrexit, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, inde illum expectamus judicem vivorum atque mortuorum : hoc est caput Ecclesiæ[2]. Corpus hujus capitis Ecclesia est, non quæ hoc loco est, sed et quæ hoc loco et per totum orbem terrarum : nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel usque ad eos qui nascituri sunt usque in finem, et credituri in Christum, totus populus sanctorum ad unam civitatem pertinentium, quæ civitas corpus est Christi, cui caput est Christus. Ibi sunt et Angeli cives nostri. Sed quia nos

[1] Philip. III, 1. — [2] Ephes. V, 23.

peregrinamur, laboramus : illi autem in civitate expectant adventum nostrum. Et de illa civitate, unde peregrinamur, litteræ nobis venerunt : ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur ut bene vivamus. Quid dicam venisse litteras? Ipse rex descendit, et factus est nobis via in peregrinatione; ut in illo ambulantes, nec erremus, nec deficiamus, nec in latrocinantes incidamus, nec in laqueos irruamus, qui ponuntur juxta viam. Talem ergo scientes Christum totum atque universum simul cum Ecclesia : ipsum autem solum natum de Virgine, caput Ecclesiæ, mediatorem scilicet inter Deum et homines Christum Jesum[1]; ad hoc mediatorem, ut eos qui recesserant, per se reconciliet : medius enim non est nisi inter duos. Recesseramus a majestate Dei, et peccato nostro offenderamus eum : missus est Filius mediator, qui sanguine suo solveret peccata nostra, quibus separabamur a Deo; et interpositus redderet nos ei, et reconciliaret a quo aversi in peccatis nostris et delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum, ipse est Deus æqualis Patri, Verbum Dei per quod facta sunt omnia[2] : sed Deus ut crearet, homo ut recrearet : Deus ut faceret, homo ut reficeret. Hunc intuentes, sic audiamus Psalmum. Intendat Charitas Vestra. Disciplina est ista et doctrina scholæ hujus, quæ vobis valeat non ad unum Psalmum intelligendum, sed ad multos, si teneatis hanc regulam. Aliquando Psalmus, non solum Psalmus, sed et omnis prophetia, aliquando sic loquitur de Christo ut caput solum commendet, et aliquando a capite it ad corpus, id est, ad Ecclesiam, et non videtur mutasse personam; quia non separatur caput a corpore, sed tanquam de uno loquitur. Videat enim Charitas Vestra quod dico. Manifestus est certe omnibus Psalmus, ubi de passione Domini dicitur : « Foderunt manus meas

[1] I Tim. II, 5. — [2] Joan. I, 3.

» et pedes, dinumeraverunt omnia ossa mea : diviserunt » sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum » miserunt sortem[1]. » Hoc et Judæi quando audiunt erubescunt : evidentissime enim prophetia de passione Domini nostri Jesu Christi prolata est. Delicta autem non habebat Dominus noster Jesus Christus : et tamen in capite ipsius Psalmi dicit : « Deus, Deus meus, utquid me » dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meo- » rum[2]. » Videtis ergo quid dicatur ex persona capitis, quid ex persona corporis. Delicta ad nos pertinent, passio pro nobis ad caput pertinet : sed propter passionem illius pro nobis, et quod ad nos pertinet delictorum solvitur. Sic et in isto Psalmo.

II. Jam istos versus hesterna die tractavimus : breviter commemoremus illos. « Qui habitat in adjutorio Altissimi, » in protectione Dei cœli commorabitur[3]. » Hoc commendavimus Charitati Vestræ in istis versibus, ne quisquam in se spem ponat, sed totam spem suam in illo ponat, in quo sunt vires nostræ. Ex adjutorio enim ejus vincimus, non ex nostra præsumptione. Protegit ergo nos Deus cœli, si dicamus Domino quod sequitur : « Dicet Domino : Sus- » ceptor meus es tu, et refugium meum, Deus meus, spe- » rabo in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula ve- » nantium, et a verbo aspero[4]. » Diximus quia multi timentes asperum verbum incidunt in muscipulam venantium. Insultatur homini, quia Christianus est; et pœnitet illum, quia Christianus factus est, et ab aspero verbo incidit in muscipulam diaboli. Insultatur etiam homini, quia inter multos Christianos melius vivit; et timens aspera verba insultatorum, incidit in laqueos diaboli, ut non sit triticum in area, sed paleam sequatur. Qui autem in Deo sperat, eruitur a muscipula venantium et a verbo aspero.

[1] Psal. xxi, 18, 19. — [2] Ibid. 2. — [3] Psal. xc, 1. — [4] Ibid. 2, 3.

Quomodo autem te protegit Deus? « Inter scapulas suas » obumbrabit tibi[1] : » id est, ante pectus tuum te ponet, ut alis suis te protegat : si modo agnoscas infirmitatem tuam, ut quasi pullus infirmus fugias sub alas matris, ne a milvo rapiaris. Milvi sunt enim aëreæ potestates, diabolus et angeli ejus : rapere volunt infirmitatem nostram. Fugiamus sub alas matris Sapientiæ : quia et ipsa Sapientia infirmata est propter nos; quia Verbum caro factum est[2]. Sicut infirmatur gallina cum pullis suis[3], ut protegat eos alis suis : sic Dominus noster Jesus Christus, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, ut infirmaretur nobiscum, et alis suis protegeret nos, semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo[4]. « Et sub alis ejus sperabis. Scuto circumdabit te » veritas ejus, non timebis a timore nocturno[5]. » Tentationes ignorantiæ, timor nocturnus; peccata scientiæ, sagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifestatio. Sunt qui ignorantes peccant, sunt qui scientes peccant. Qui ignorantes peccant, a timore nocturno supplantantur : qui scientes peccant, a sagitta volante per diem percussi sunt. Hæc autem cum in gravioribus persecutionibus fiunt, quousque perveniatur tanquam ad meridiem, quicumque illo calore ceciderit, tanquam a dæmonio meridiano cadet. Et multi a calore isto ceciderunt, sicut jam exposuimus hesterno die Charitati Vestræ : quia fervente persecutione dictum est[6], Torqueantur Christiani, donec negent quod Christiani sunt. Cum antea solerent confessi percuti, ad hoc postea torquebantur ut negarent. Et cum omnis reus tandiu torqueatur, quandiu neget; Christianorum confessio torque-

[1] Psal. xc, 4. — [2] Joan. I, 14. — [3] Matth. xxiii, 37. — [4] Philip. II, 6, 7. — [5] Psal. xc, 5. — [6] In superiori Sermone n. 8.

batur, negatio dimittebatur. Erat ergo tunc magnus æstus persequentium. Quicumque in illa tentatione ceciderunt, tanquam a dæmonio meridiano ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi qui se sperabant sessuros cum Domino et judicaturos, illi a latere ceciderunt. Item multi qui se sperabant ad dexteram futuros, in plebe sancta stipendiaria tanquam Provinciales, qui annonam militibus præbent, quibus dici habet : « Esurivi, et dedistis mihi manducare[1] : » (ad dexteram enim erunt multi ;) et de ipsa spe ceciderunt, et plures inde, quia plures ibi. Pauciores enim qui cum Domino judicabunt, et plures qui stabunt ante illum ; sed non una conditio eorum. Alii ad sinistram, alii ad dexteram ; alii ut regnent, alii ut puniantur ; alii ut audiant, « Venite benedicti Patris mei, percipite regnum : » alii ut audiant, « Ite in ignem æternum, qui » præparatus est diabolo et angelis ejus. Ergo qui a » ruina et dæmonio meridiano cadent mille a latere, et » dena millia ad extris. Ad te autem non appropinquabit[2] : » Quid? Dæmonium meridianum te non dejicit. Quid mirum si caput non dejicit? Sed non dejicit et illos qui sic hærent capiti, quomodo ait Apostolus, « Novit Dominus qui sunt » ejus[3]. » Sunt enim quidam ita prædestinati, ut noverit Dominus qui pertineant ad corpus ipsius. Cum ergo ad hos non accedet illa tentatio, ut dejiciat eos ; isti intelliguntur in eo, quod scriptum est, « Ad te autem non appropinquabit. » Sed ne illi peccatores quibus tanta licuit exercere in Christianos, attendantur a quibusdam infirmis, et dicatur, Ecce quid voluit Deus, ut tantum impiis et sceleratis liceat in servos Dei : modicum considera oculis tuis, oculis fidei, et videbis retributionem peccatorum in fine, quibus modo tanta permittuntur, ut exercearis.

[1] Matth. xxv, 35. — [2] Psal. xc, 7. — [3] 2 Tim. ii, 19.

Hoc enim sequitur : « Verumtamen oculis tuis considera- » bis, et retributionem peccatorum videbis [1]. »

III. « Quoniam tu es, Domine, spes mea, altissimum po- » suisti refugium tuum. Non accedent ad te mala. » Domino dicit, « Quoniam tu es, Domine, spes mea, altissimum » posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala : et » flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. » Deinde jam verba, quæ audistis dicta a diabolo[2] : « Quoniam » Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in om- » nibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando » offendas ad lapidem pedem tuum[3]. » Cui hoc dicit? Cui dixit : « Quoniam tu es, Domine, spes mea. » Jam puto non esse exponendum Christianis quis sit Dominus. Si Deum Patrem intelligunt, quomodo illum tollent Angeli in manibus, ne offendat ad lapidem pedem suum? Videtis ergo quia et Christus Dominus, dum loqueretur de corpore, subito cœpit loqui de capite. Caput nostrum appellatum est modo, cum diceretur : « Quoniam tu es, Domine, » spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Ideo » posuisti altissimum refugium tuum, quoniam tu es, » Domine, spes mea. » Quid sibi hoc vult? Attendat Charitas Vestra : « Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissi- » mum posuisti refugium tuum. » Jam non est mirandum : propterea enim sequitur, « Non accedent ad te » mala, quia altissimum posuisti refugium tuum : et » flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quia » altissimum posuisti refugium tuum. » Non autem legimus in Evangelio, quia alicubi Angeli portaverunt Dominum, ne offenderet ad lapidem : et tamen intelligimus. Hæc enim jam facta sunt, et non sine causa prophetata sunt, nisi quia futura erant. Et non possumus dicere :

[1] Psal. xc, 8. — [2] Matth. iv, 12. — [3] Psal. xc, 9-12.

Postea venturus est Christus, ut non offendat ad lapidem pedem suum: Judicaturus enim veniet. Ubi ergo completum est? Intendat Charitas Vestra.

IV. Primo hos versus audite: « Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissimum posuisti refugium tuum. » Genus humanum mori hominem noverat, resurgere non noverat: ideo quod timeret habebat, quod speraret non habebat. Ut ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter præmium futuræ vitæ æternæ daret spem resurrectionis, prior resurrexit Dominus noster Jesus Christus. Mortuus est post multos; resurrexit ante omnes. Hoc passus est moriendo, quod jam multi passi erant: hoc jam fecit resurgendo, quod nullus ante illum. Quando enim hoc accipiet Ecclesia, nisi in fine? Præcessit in capite quod membra sperent: novit enim Charitas Vestra, quomodo inter se dicant. Dicat ergo Ecclesia Domino suo Jesu Christo, dicat corpus capiti suo: « Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissimum posuisti refugium tuum: » id est, ideo resurrexisti a mortuis, et in cœlum ascendisti, ut altum poneres refugium tuum ascendens, et fieres spes mea, qui in terra desperabam, et me resurrecturum esse non credebam; modo jam credo, quia ascendit in cœlum caput meum; quo caput præcessit, et membra secutura sunt. Puto jam manifestum esse quod dictum est: « Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissimum posuisti refugium tuum. » Hoc planius dixerim. Ut haberem spem resurrectionis quam non habebam, ideo prior resurrexisti, ut quo præcessisti, illuc me secuturum sperarem. Vox enim est Ecclesiæ ad Dominum suum, vox est corporis ad caput suum.

V. Noli ergo mirari: « Non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. » Ta-

bernaculum Dei caro est. In carne inhabitavit Verbum [1], et caro facta est tabernaculum Deo. In ipso tabernaculo Imperator militavit pro nobis : in ipso tabernaculo ab hoste tentatus est, ne miles deficeret. Et quia ipsam carnem ostendit oculis nostris, quia oculi nostri ista luce gaudent, et visibili lumine isto delectantur, quia in manifestatione posuit carnem suam, ut omnes viderent : ideo Psalmus dicit : « In sole posuit tabernaculum suum. » Quid est, « In sole? » In aperto, in manifesto, in luce terrena, id est, in luce quæ terras de cœlo perfundit, ibi posuit tabernaculum suum. Sed quomodo ibi poneret tabernaculum suum, si non tanquam sponsus procederet de thalamo suo? hoc enim sequitur : « In sole posuit ta» bernaculum suum. » Et quasi diceretur ei : Quomodo? « Et ipse, inquit, tanquam sponsus procedens de tha» lamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam [2]. » Quod est tabernaculum, ipsa est sponsa. Verbum sponsus, caro sponsa, et thalamus uterus Virginis. Et quid dicit Apostolus? « Et erunt duo in carne una. Sacramen» tum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in » Ecclesia [3]. » Et quid ipse Dominus in Evangelio? « Igitur » jam non sunt duo, sed una caro [4]. » Ex duobus unum, ex Verbo et carne unus homo, unus Deus. Hoc autem tabernaculum ejus sensit flagella in terra; manifestum est, quia flagellatus est Dominus [5]. Numquid in cœlo sentit flagella? Quare? Nequaquam. Quia altissimum posuit refugium suum, ut esset spes nostra; et non ad eum accedent mala, nec flagellum propinquabit tabernaculo ejus. Longe est super omnes cœlos, sed pedes habet in terra. Caput in cœlo est, corpus in terra. Cum autem pedes ipsius flagellarentur et calcarentur a Saulo, clamavit caput : « Saule,

[1] Joan. I, 14. — [2] Psal. XVIII, 6. — [3] Ephes. V, 31, 32. — [4] Matth. XIX, 6. — [5] Id. XXVII, 26.

» Saule, quid me persequeris[1]? » Ecce caput nemo persequitur, ecce caput in cœlo : « Quia Christus resurgens a » mortuis, jam non moritur, et mors ei ultra non domi» nabitur[2] : Non accedent ad te mala, et flagellum non » appropinquabit tabernaculo tuo. » Sed ne putemus quia separatum est caput a corpore ; discretum est enim locis, sed junctum est affectu : ipsa affectus conjunctio clamavit de cœlo : « Saule, Saule, quid me persequeris ? » Prostravit enim eum voce objurgante, et levavit dextera miserante. Qui corpus Christi persequebatur, factus est membrum Christi ; ut quod faciebat, ipse ibi pateretur.

VI. Quid ergo, fratres? de capite nostro quid dictum est? « Quoniam tu es, Domine, spes mea ; altissimum po» suisti refugium tuum. Non Accedent ad te mala, et fla» gellum non appropinquabit tabernaculo tuo. » Dicta sunt hæc. « Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut cus» todiant te in omnibus viis tuis. Audistis modo, cum Evangelium recitaretur[3] : attendite. Baptizatus Dominus jejunavit. Quare baptizatus ? Ut non aspernaremur baptizari. Nam cum ipse Joannes diceret Domino : « Tu ad me » venis baptizari ; ego a te debeo baptizari : » et Domi» nus, « Sine modo ; sic enim decet nos implere omnem » justitiam[4] : » voluit implere humilitatem, ut ablueretur qui sordes non habebat. Utquid hoc? Propter superbiam futurorum. Existit enim aliquando aliquis catechumenus, qui forte doctrina et moribus vincit multos fideles : attendit jam baptizatos multos imperitos, et multos non sic viventes quomodo ipse vivit, non in tanta continentia, non in tanta castitate : jam ille nec uxorem quærit, et videt aliquando fidelem, si non fornicantem, tamen uxore intemperantius utentem : potest erigere cervicem superbiæ, et dicere : Quid mihi jam opus est baptizari, ut hoc

[1] Act. IX, 4. — [2] Rom. VI, 9. — [3] Matth. IV, 2. — [4] Id. III, 14, 15.

accipiam quod iste habet, quem jam et vita et docrina præcedo. Huic Dominus, Quid præcessisti ? quantum præcessisti? Tantum-ne quantum ego te? « Non est servus super dominum suum, neque discipulus super magistrum » suum : sufficit servo ut sit sicut dominus ejus, et discipulo » ut sit sicut magister ejus[1]. » Noli extolli, ut non quæras baptismum. Baptismum quæres Domini, ego servi quæsivi. Baptizatus est ergo Dominus, et post baptismum tentatus est, jejunavit quadraginta diebus in mysterio, quod sæpe vobis commemoravi. Non omnia uno tempore dici possunt, ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esurivit. Poterat et nunquam esurire : sed quomodo tentaretur? Aut si ille non vinceret tentatorem, quomodo disceres tu cum tentatore pugnare? Esurivit : et jam tentator, « Dic » lapidibus istis ut panes fiant, si Filius Dei es[2]. » Quid magnum erat Domino Jesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot millia saturavit[3]. De nihilo fecit panem. Tanta enim multitudo escæ, quæ saturaret tot millia, unde processit? Fontes panis erant in manibus Domini. Non est mirum. Nam ipse fecit de quinque panibus multum panis unde saturaret tot millia, qui facit quotidie in terra de paucis granis messes ingentes. Ipsa enim sunt miracula Domini : sed assiduitate viluerunt. Quid ergo, fratres, impossibile erat Domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipso Joanne Baptista : « Potens est Deus de lapidibus istis » suscitare filios Abrahæ[4]. » Quare ergo non fecit? Ut te doceret respondere tentatori, ut si forte in aliqua angustia positus fueris, et suggesserit ibi tentator : Si Christianus esses et ad Christum pertineres, desereret te modo? non tibi misisset auxilium? Et forte adhuc medicus secat, et ideo deserit : sed non deserit. Quomodo Paulum ipsum

[1] Matth. x, 24. 25. — [2] Id. iv, 3. — [3] Id. xiv, 17-21. — [4] Id. iii, 9.

ideo non exaudivit, quia exaudivit. Nam dicit Paulus non se esse exauditum de stimulo carnis suæ angelo Satanæ, a quo colaphizari se dixit : « Propter quod Dominum ter rogavi, ut auferret eum a me, et dixit mihi : Sufficit tibi » gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur[1]. » Tanquam medico diceretur, posito forte epithemate : Molestum est mihi hoc emplastrum; rogo te, tolle illud. Et medicus : Non, opus est diu ibi sit; non enim aliter sanari poteris. Ægrotum non exaudivit medicus ad voluntatem, quia exaudivit ad salutem. Ideoque fortes estote, fratres : et quando aliqua inopia tentamini, Deo flagellante et erudiente vos, quibus et parat et servat æternam hæreditatem, non vobis suggerat diabolus : Si justus esses, nonne tibi per corvum mitteret panem, quomodo misit Eliæ[2]? Ubi est quod legisti : « Nunquam vidi justum derelictum, » nec semen ejus quærens panem[3]? » Tu responde diabolo : Verum dicit Scriptura : « Nunquam vidi justum » derelictum, nec semen ejus quærens panem : » habeo enim panem meum, quem tu non nosti. Quem panem? Audi Dominum : « Non in solo pane vivit homo, sed in » omni verbo Dei[4]. » Putas-ne verbum Dei panem? Si non esset panis Verbum Dei per quod facta sunt omnia, non diceret : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo des- » cendi[5]. » Didicisti ergo quid respondeas tentatori in angustia famis.

VII. Quid, si te sic tentat, ut dicat tibi : Si Christianus esses, faceres miracula, quomodo fecerunt multi Christiani? Tu jam suggestione mala deceptus, tentares Dominum Deum tuum, ut diceres Domino Deo nostro : Si Christianus sum, et sum ante oculos tuos, et in aliquo numero tuorum me computas, faciam et ego aliquid, qualia multa

[1] I Cor. XII, 7-9. — [2] 3 Reg. XVII, 6. — [3] Psal. XXXVI, 25. — [4] Matth. IV, 4, et Deut. VIII, 3. — [5] Joan. VI, 41.

fecerunt sancti tui? Tentasti Deum, quasi non sis Christianus si hoc non facias. Multi talia desiderantes ceciderunt. Nam Simon ille magus talia desideravit ab Apostolis, qui Spiritum sanctum pecunia voluit comparare[1]. Amavit potentiam miraculorum, et non amavit imitationem humilitatis. Ideo quidam Discipulus, vel quidam de turba cum vellet sequi Dominum, attendens miracula quæ faciebat; vidit illum Dominus superbum non quærere viam humilitatis, sed typhum potentiæ, et ait: « Vulpes foveas » habent et volucres cœli nidos; Filius autem hominis non » habet ubi caput reclinet[2]. » Vulpes in te foveas habent, volucres cœli nidos in te habent. Vulpes dolus est, volucres cœli superbia est. Sicut enim volucres alta petunt, sic superbi: et ut vulpes cavernas habent dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit Dominus? Potest in te habitare superbia et dolus, Christus non habet ubi in te habitet, ubi reclinet caput suum. Quia reclinatio capitis, humilitas Christi est. Nisi reclinaret caput, non justificareris. Talia desiderantes et Discipuli, et volentes jam appetere sedem regni, antequam viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est a matre Discipulorum: « Dic ut unus sedeat ad dexteram, et alius ad sinistram » tuam[3]: » potentiam quærebant, sed per passionem humilitatis venitur ad potentiam regni. Ait Dominus: « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum[4]? » Quid cogitatis altitudinem regni, et non imitamini humilitatem meam? Ergo quid, si sic te tentet, fac miracula? ne tu tentes Deum, quid debes respondere? Quod respondit Dominus. Ait illi diabolus: « Mitte te deorsum, quia scriptum est: Angelis suis mandavit de te, ut in manibus » tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum[5]. »

[1] Act. VIII, 18, 19. — [2] Matth. VIII, 20. — [3] Id. XX, 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Id. IV, 6.

Si te miseris, Angeli te suscipient. Et posset quidem fieri, fratres, ut si se misisset Dominus, obsequia Angelorum susciperent carnem Domini. Sed quid illi ait? « Iterum » scriptum est : Non tentabis Dominum Deum tuum[1]. » Hominem me putas. Ad hoc enim accessit diabolus, ut tentaret utrum Filius Dei ipse esset. Videbat carnem, sed majestas in operibus apparebat: Angeli testimonium dixerant. Ille videbat mortalem, ut tentaret, ut Christo tentato doceretur Christianus. Quid ergo scriptum est ? « Non » tentabis Dominum Deum tuum. » Itaque non tentemus Dominum, ut dicamus : Si ad te pertinemus, miraculum faciamus.

VIII. Redeamus propter verba Psalmi. « Angelis suis, » inquit, mandavit de te, ut custodiant te in omnibus » viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad » lapidem pedem tuum. » Sublatus est Christus in manibus Angelorum, quando assumptus est in cœlum[2] : non quia si non portarent Angeli, ruiturus erat; sed quia obsequebantur Regi. Ne forte dicatis : Meliores sunt qui portabant, quam ille qui portabatur. Ergo meliora sunt jumenta quam homines? Sed quia infirmitatem hominum portant jumenta ; nec hoc debemus dicere : etenim jumenta si se subtrahant, cadunt qui sedent. Sed quomodo debemus dicere? Nam et de Deo dictum est : « Cœlum » mihi sedes est[3]. » Quia ergo cœlum portat, et Deus sedet, ideo melius est cœlum? Sic ergo et de obsequio Angelorum in hoc Psalmo intelligere poterimus : non ad infirmitatem Domini pertinet, sed ad illorum honorificentiam, ad illorum servitutem. Resurrexit autem Dominus Jesus Christus : propter quid? Apostolum audite : « Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter

[1] Deut. VI, 16. — [2] Marc. XVI, 9, et Act. I, 2 et 9. — [3] Isaï. LXVI, I, et Act. VII, 49.

» justificationem nostram[1].» Item de Spiritu sancto Evangelium : « Spiritus, inquit, nondum erat datus, quia » Jesus nondum erat clarificatus[2]. » Quæ est clarificatio Jesu? Resurrexit et ascendit in cœlum. A Deo clarificatus ascensione in cœlum, misit Spiritum suum sanctum die Pentecostes. In Lege autem, in libro Moysi Exodo, a die agni occisi et manducati quinquaginta dies numerantur; et data est Lex in tabulis lapideis scripta digito Dei[3]. Quid sit digitus Dei, Evangelium nobis exponit, quia digitus Dei Spiritus sanctus est. Quomodo probamus? Dominus respondens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub ejicere dæmonia, ait : « Si ego in Spiritu Dei ejicio dæ» monia[4]. » Alius Evangelista cum hoc narraret, « Si ego, » inquit, in digito Dei ejicio dæmonia[5]. » Quod ergo positum est in uno aperte, positum est in altero obscure. Nesciebas quid sit digitus Dei, exponit alius Evangelista, dicens eum esse Spiritum Dei. Digito ergo Dei scripta Lex data est die quinquagesimo ab occisione agni, et Spiritus sanctus venit die quinquagesimo a passione Domini nostri Jesu Christi. Occisus est agnus, factum est Pascha, impleti sunt quinquaginta dies, data est Lex. Sed Lex illa ad timorem, non ad amorem. Ut autem timor converteretur in amorem, occisus est justus jam in veritate; cujus typus erat ille agnus, quem occidebant Judæi. Resurrexit; et a die Paschæ Domini, sicut a die Paschæ agni occisi, numerantur quinquaginta dies; et venit Spiritus sanctus[6], jam in plenitudine amoris, non in pœna timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo resurrexit Dominus et glorificatus est, ut mitteret Spiritum sanctum. Et dixeram jamdudum quia caput in cœlo est, pedes in terra. Si caput in cœlo, pedes in terra; quid est pedes Domini in terra? Sancti Do-

[1] Rom. IV, 25. — [2] Joan. VII, 39. — [3] Exod. XII, 19. — [4] Matth. XII, 28. — [5] Luc. XI, 20. — [6] Act. II, 1-4.

mini in terra? Qui sunt pedes Domini? Apostoli missi per totum orbem terrarum. Qui sunt pedes Domini? Omnes Evangelistæ, in quibus peragrat Dominus universas gentes. Metuendum erat ne Evangelistæ offenderent in lapidem. Illo enim in cœlo posito capite, pedes qui in terra laborabant, possent offendere in lapidem. In quem lapidem? In Legem in tabulis lapideis datam. Ne ergo Legis rei fierent, non accepta gratia, et in Lege rei tenerentur; ipsa est enim offensio reatus : quos Lex tenebat reos, absolvit Dominus, ut jam in Legem non offenderent. Ne pedes hujus capitis incurrerent in Legis reatum, missus est Spiritus sanctus ut amorem faceret, et solveret a timore. Timor Legem non implebat, amor implevit. Timuerunt homines, et non impleverunt; amaverunt et impleverunt. Quomodo timuerunt, et non impleverunt; amaverunt, et impleverunt? Timebant homines, et rapiebant res alienas; amaverunt et donaverunt suas. Ergo non est mirandum, quia ideo in manibus Angelorum assumptus est Dominus in cœlum, ne offenderet ad lapidem pes ejus : ne illi qui in terra laborabant in corpore ejus, peragrantes totum orbem terrarum fierent rei Legis, subtraxit ab eis timorem, et implevit eos amore. Timore Petrus ter negavit [1] : nondum enim acceperat Spiritum sanctum. Accepto postea Spiritu sancto, cum fiducia cœpit prædicare. Qui ad vocem ancillæ ter negavit, accepto Spiritu sancto inter flagella principum confessus est quem negaverat [2]. Non mirum : quia Dominus ipsum trinum timorem trino amore dissolvit. Resurgens enim a mortuis ait Petro : « Petre, amas me? » Non dixit : Times me? Nam si adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem suum. « Amas me, » inquit? Et ille, « Amo. » Sufficiebat semel. Forte mihi sufficeret, qui cor non video : quanto magis sufficeret Domino, qui vi-

[1] Matth. XXVI, 69-75 — [2] Act. II, 1, et V, 29.

debat quibus medullis viscerum suorum dicebat Petrus : « Amo ? » Non sufficit Domino respondere semel : interrogat iterum, et respondet ille, « Amo. » Interrogat tertio ; et jam tædio affectus Petrus, quasi dubitaret Dominus de amore ipsius, « Domine, tu, inquit, scis omnia, tu scis quia » amo te [1]. » Sed Dominus cum illo sic egit, tanquam diceret : Ter me negasti timendo, ter confitere amando. Isto amore et ista charitate replevit Discipulos suos. Quare? Quia altissimum posuit refugium suum : quia clarificatus misit Spiritum sanctum, solvit credentes a reatu Legis, ne in lapidem offenderent pedes ejus.

IX. Jam cætera manifesta sunt, fratres, quia sæpe tractata sunt. « Super aspidem et basiliscum ambulabis : et » conculcabis leonem et draconem [2]. » Quis sit serpens, nostis ; quomodo super illum calcet Ecclesia, quæ non vincitur, quia cavet astutias ipsius. Quemadmodum autem sit leo et draco, puto et hoc nosse Charitatem Vestram. Leo aperte sævit, draco occulte insidiatur : utramque vim et potestatem habet diabolus. Quando Martyres occidebantur, leo erat sæviens : quando hæretici insidiantur, draco est subrepens. Vicisti leonem, vince et draconem : non te fregit leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat, quando aperte sæviebat. Exhortans Martyres Petrus ait : « Nescitis quia adversarius vester diabolus tanquam » leo rugiens circuit quærens quem devoret [3] ? » Aperte sæviens leo, quærebat quem devoraret : draco quomodo insidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus, ne ab illis corrumperetur Ecclesia a virginitate fidei, quam gestat in corde, ait : « Desponsavi enim vos uni viro virginem » castam exhibere Christo ; et timeo ne sicut serpens » Evam seduxit astutia sua, ita et mentes vestræ corrumpantur a castitate quæ est in Christo [4]. » Virginitatem

[1] Joan. XXI, 15-17. — [2] Psal. XC, 13. — [3] 1 Petr. V, 8. — [4] 2 Cor. XI, 2, 3.

corporis paucæ fœminæ habent in Ecclesia, sed virginitatem cordis omnes fideles habent. In ipsa fide virginitatem cordis timebat corrumpi a diabolo : quam qui perdiderint, sine causa sunt virgines corpore. Corrupta corde quid servat in corpore? Adeo mulier catholica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non est virgo in corpore, ista mulier facta est in corde ; et mulier non a marito Deo, sed a serpente. Quid autem Ecclesia? « Super aspidem et » basiliscum ambulabis. » Rex est serpentium basiliscus, sicut diabolus rex est dæmoniorum. « Et conculcabis leo» nem et draconem. »

X. Jam verba Dei ad Ecclesiam : « Quoniam in me spe» ravit, eruam eum[1]. » Non solum ergo caput, quod modo sedet in cœlo, quia altissimum posuit refugium suum, ad quod non accedent mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo ejus; sed et nos qui laboramus in terra, et adhuc in tentationibus vivimus, quorum gressus timentur, ne in laqueos incidant, audiamus vocem Domini Dei nostri consolantis nos, et dicentis nobis : « Quoniam in me speravit, eruam eum : protegam eum, » quoniam cognovit nomen meum. »

XI. « Invocabit me, et ego exaudiam eum, cum ipso » sum in tribulatione[2]. » Noli timere quando tribularis, ne quasi non tecum sit Deus. Fides sit tecum, et tecum est Deus in tribulatione. Fluctus sunt maris, turbaris in navigio, quia dormit Christus. Dormiebat in navi Christus, peribant homines[3]. Si fides tua dormit in corde tuo, tanquam in navi tua dormit Christus : quia Christus per fidem in te habitat. Cum turbari cœperis, excita Christum dormientem : erige fidem tuam, et noveris quia non te deserit. Sed ideo putas te deseri, quia non quando[4] vis

[1] Psal. xc, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Matth. VIII, 24, 25. — [4] *Forte :* quomodo : *id est, quia non corporaliter eripit.*

eripit. Eripuit tres pueros de igne[1]. Qui eripuit tres pueros, deseruit Machabæos[2]? Absit. Et illos eripuit, et illos: illos corporaliter, ut infideles confunderentur; istos spiritaliter, ut fideles imitarentur. « Cum ipso sum in tri» bulatione : et eximam eum, et glorificabo eum. »

XII. « Longitudine dierum replebo eum[3]. » Quæ est longitudo dierum? Vita æterna. Fratres, nolite putare longitudinem dierum dici, sicut sunt hyeme dies minores, æstate dies majores. Tales dies nobis habet dare? Longitudo illa est quæ non habet finem, æterna vita quæ nobis promittitur in diebus longis. Et vere, quia sufficit, non sine causa dixit : « Replebo eum. » Non nobis sufficit quidquid longum est in tempore, si habet finem; et ideo nec longum dicendum est. Et si avari sumus, vitæ æternæ debemus esse avari : talem vitam desiderate, quæ non habet finem. Ecce ubi extendatur avaritia nostra. Argentum vis sine fine? Vitam æternam desidera sine fine. Non vis ut habeat finem possessio tua? Vitam æternam quære. « Longitudine dierum replebo eum. »

XIII. « Et ostendam illi salutare meum. » Nec hoc, fratres, breviter prætereundum est. « Ostendam illi salu» tare meum : » hoc dicit : Ostendam illi ipsum Christum. Quare? Non est visus in terra? Quid magnum nobis habet ostendere? Sed non est visus tali visu, quali videbimus. Tali visu visus est, quali qui viderunt, crucifixerunt. Ecce qui viderunt crucifixerunt, nos non vidimus et credidimus. Illi oculos habebant, nos non habemus? Imo et nos cordis habemus; sed per fidem adhuc videmus, non per speciem. Quando erit species? « Quando videbi» mus facie ad faciem[4], » quod dicit Apostolus : quod nobis promittit Deus in magno præmio omnium laborum

[1] Dan. III, 49, 50.— [2] 2 Mach. VII, 1, 2, etc.— [3] Psal. XC, 16.—[4] 1 Cor. XIII, 12.

nostrorum. Quidquid laboras, ad hoc laboras, ut videas. Nescio quid magnum est quod visuri sumus, quando tota merces nostra visio est : et ipsum magnum visum hoc est, Dominus noster Jesus Christus. Ipse qui humilis visus est ipse videbitur magnus, et lætificabit nos, quomodo videtur modo ab Angelis : « In principio erat Verbum, et » Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum[1]. » Attendite qui hoc promisit, ipsum Dominum in Evangelio dicentem : « Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego » diligam eum. » Et quasi diceretur ei : Et quid ei dabis qui diligit te? « Ostendam, inquit, me ipsum illi[2]. » Desideremus, et amemus : flagremus, si sponsa sumus. Sponsus absens est, sustineamus : veniet quem desideramus. Tantum pignus dedit, non timeat sponsa ne deseratur ab sponso : non dimittit pignus suum. Quod pignus dedit? Sanguinem suum fudit? Quod pignus dedit? Spiritum sanctum misit. Talia pignora dimittet ille sponsus? Si non amaret, talia pignora non daret. Jam amat. O si sic amaremus! Majorem dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis[3]. Et nos quomodo possumus ponere animas nostras pro illo? Quid illi prodest, quando jam altissimum posuit refugium suum, et flagellum non appropinquat tabernaculo ejus? Sed quid dicit Joannes? « Sicut Christus pro nobis animam posuit, sic et nos de» bemus pro fratribus animam ponere[4]. » Unusquisque ponens pro fratre animam, pro Christo ponit : quomodo pascens fratrem, Christum pascit ; « Cum uni ex minimis » meis fecistis, mihi fecistis[5]. » Amemus, et imitemur, curramus post unguenta ejus, quomodo dicitur in Canticis Canticorum : « Post odorem unguentorum tuorum cur» remus[6]. » Venit enim et olevit, et odor ipsius implevit

[1] Joan. I, 1. — [2] Id. XIV, 21. — [3] Id. XV, 13. — [4] I Joan. III, 16. — [5] Matth. XXV, 40. — [6] Cant. I, 3.

mundum. Unde odor? De cœlo. Sequere ergo ad cœlum, si non falsum respondes cum dicitur : Sursum cor, sursum cogitationem, sursum amorem, sursum spem, ne putrescat in terra. Triticum non audes ponere in humida terra, ne putrescat, quia laborasti et messuisti, triturasti et ventilasti. Quæris locum tritico tuo, et non quæris locum cordi tuo? non quæris locum thesauro tuo? Fac quidquid poteris in terra : eroga, non perdes, sed recondes. Et quis servat? Christus qui et te servat. Te novit servare, thesaurum tuum non novit servare? Quare autem vult ut locum mutes thesauro tuo, nisi ut locum mutes cordi tuo? Nemo enim cogitat nisi de thesauro suo. Quam multi hic sunt qui me modo audiunt, et non est cor eorum nisi in saccellis suis? In terra estis, quia in terra est quod amatis : mittatur in cœlum, et erit ibi cor vestrum. « Ubi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum[1]. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XCI.

Sermo ad plebem[2].

I. Attendite ad Psalmum[3] : det nobis Dominus aperire mysteria, quæ hic continentur; cum propter fastidium animorum eadem diverse varieque tractantur. Nam

[1] Matth. vi, 21. — [2] Sermo iste ad populum habitus die prima sabbati, ex n. 2. — [3] Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 12-16.

nullum aliud canticum nos docet Deus, nisi fidei, spei et charitatis : ut fides nostra firma sit in ipso, quandiu non illum videmus, credentes in eum quem non videmus, ut gaudeamus cum viderimus, et fidei nostræ succedat species lucis ejus, ubi jam non nobis dicetur: Crede quod non vides, sed, Gaude quia vides. Spes etiam nostra incommutabilis sit, et figatur in illo, et non nutet et fluctuet, non agitetur : sicut ipse Deus in quo figitur, non potest agitari. Spes enim modo vocatur; tunc non spes, sed res erit. Tandiu enim vocatur spes, quandiu non videtur quod speratur, dicente Apostolo : « Spes autem » quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid » sperat ? Si autem quod non videmus speramus, per pa» tientiam expectamus[1]. » Modo ergo patientia necessaria est, quandiu veniat quod promissum est. Nemo autem patiens est in bonis. Quando exigitur de homine patientia, in malis agit. Quando dicitur : Patiens esto, tolera, sustine : molestia est, sub qua te Deus vult esse fortem, tolerantem, longanimem, patientem. Sed numquid decipit qui promisit? Medicus exerit ferrum ad secandum vulnera, et dicit ei quem secturus est : Patiens esto, sustine, tolera : in doloribus exigit patientiam, sed post dolores promittit salutem. Et ille qui tolerat dolores in ferro medici, nisi sibi proponat sanitatem, quam nondum habet, deficit in dolore quem patitur. Multa ergo mala sunt in isto sæculo, intus, foris, prorsus non cessant, abundant scandala : nemo illa sentit, nisi qui graditur viam Dei. Ei dicitur in omnibus divinis paginis ut toleret præsentia, speret futura, amet quem non videt, ut amplectatur cum viderit. Charitas enim, quæ tertia nobis adjungitur ad fidem et spem, major est supra fidem et spem[2] : quia fides rerum est quæ non videntur; erit autem species, cum

[1] Rom. VIII, 24, 25. — [2] I Cor. XIII, 13.

visæ fuerint : et spes rei est quæ non tenetur ; quæ adveniente ipsa re, non erit jam spes, quia tenebimus, non sperabimus : charitas autem non novit nisi crescere magis magisque. Si enim amamus quem non videmus, quomodo amaturi sumus cum viderimus? Desiderium ergo nostrum crescat. Christiani non sumus, nisi propter futurum sæculum : nemo præsentia bona speret, nemo sibi promittat felicitatem mundi, quia Christianus est ; sed utatur felicitate præsenti ut potest, quomodo potest, quando potest, quantum potest. Cum adest, consolationi Dei gratias agat : cum deest, justitiæ Dei gratias agat. Ubique sit gratus, nusquam ingratus : et Patri consolanti et blandienti gratus sit ; et Patri emendanti et flagellanti et disciplinam danti gratus sit : amat enim ille semper, sive blandiatur, sive minetur : et dicat quod audistis in Psalmo : « Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini » tuo, Altissime[1]. »

II. Titulus Psalmi habet : « Psalmus Cantici in diem » sabbati[2]. » Ecce et hodiernus dies sabbati est : hunc in præsenti tempore otio quodam corporaliter languido et fluxo et luxurioso celebrant Judæi. Vacant enim ad nugas : et cum Deus præceperit sabbatum[3], illi in his quæ Deus prohibet exercent sabbatum. Vacatio nostra a malis operibus, vacatio illorum a bonis operibus est. Melius est enim arare, quam saltare. Illi ab opere bono vacant : ab opere nugatorio non vacant. Nobis sabbatum indicit Deus. Quale? Primo ubi sit videte. Intus est, in corde est sabbatum nostrum. Multi enim vacant membris, et tumultuantur conscientia. Omnis homo malus, sabbatum habere non potest : nusquam enim illi conquiescit conscientia ; necesse est in perturbationibus vivat. Cui autem bona est conscientia, tranquillus est : et

[1] Psal. XCI, 2. — [2] Ibid. 1. — [3] Exod. XX, 8.

ipsa tranquillitas sabbatum est cordis. Attendit enim promissorem Dominum ; et si laborat in præsenti, extenditur spe futuri, et serenatur omne nubilum tristitiæ, sicut dicit Apostolus : « Spe gaudentes[1]. » Ipsum autem gaudium in tranquillitate spei nostræ, sabbatum nostrum est. Hoc commendatur, hoc cantatur in isto Psalmo, quomodo sit homo Christianus in sabbato cordis sui, id est, in vacatione et tranquillitate et serenitate conscientiæ suæ non perturbatus. Inde dicit hic, unde solent perturbari homines, et docet te agere sabbatum in corde tuo.

III. Primum est, ut tu ipse, si aliquid profecisti, Deo confitearis ex eo quod profecisti, quia munera ipsius sunt, non merita tua. Hinc incipe sabbatum, non tibi tribuendo quasi non acceperis quod accepisti[2] : neque excusando te ab eo quod facis mali, quia ipsa sunt tua. Perversi enim homines et perturbati, qui non agunt sabbatum, mala sua Deo tribuunt, bona sua sibi. Si quid boni fecerit : Ego feci, dicit : si quid mali fecerit, quærit quem accuset, ne confiteatur Deo. Et quid est, quærit quem accuset? Si non est valde impius, ad manum habet Satanam quem accuset : Satanas fecit, dicit, ipse mihi persuasit : quasi Satanas habeat potestatem cogendi. Astutiam suadendi habet. Sed si Satanas loqueretur, et taceret Deus, haberes unde te excusares : modo aures tuæ positæ sunt inter monentem Deum, et suggerentem serpentem. Quare huc flectuntur, hinc avertuntur? Non cessat Satanas suadere malum : sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum : in tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquid persuadente Satana mali feceris; dimitte Satanam, accusa te, ut accusatione tua Dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, et accipis indulgentiam.

[1] Rom. XII, 12. — [2] I Cor. IV, 7.

Deinde multi non accusant Satanam, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit, dicit. Cum dixeris illi : Quare fecisti? quare peccasti? Et ille : Fato meo malo. Ne dicat : Ego feci, jam manus ad Deum tendit : lingua blasphemat. Nondum quidem hoc aperte dicit, sed tamen attende, et vide quia hoc dicit. Quæris ab illo quid sit fatum : et dicit : Stellæ malæ. Quæris ab illo quis fecit stellas, quis ordinavit stellas : non habet quid tibi respondeat, nisi Deus. Restat ergo ut sive per transennam, sive per cannam longam, sive per proximum, Deum accuset; et cum Deus puniat peccata, Deum faciat auctorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri ut puniat quod fecit. Punit quod facis, ut liberet quod fecit. Aliquando autem dimissis omnibus omnino directe eunt in Deum; et quando peccant, dicunt : Deus hoc voluit, si nollet Deus, non peccarem. Ad hoc monet, ut non solum non audiatur ut non pecces, sed accusetur quia peccas? Quid ergo nos docet Psalmus iste? « Bonum est confiteri » Domino. » Quid est, « Confiteri Domino? » In utraque re, et in peccato tuo, quia tu fecisti, et in bono facto, confitere Domino, quia ipse fecit. Tunc « Psalles nomini » Dei Altissimi : » quærens gloriam Dei, non tuam, nomen ipsius, non tuum. Si enim tu quæris nomen Dei, quærit et ipse nomen tuum : si autem tu neglexeris nomen Dei, delet et ipse nomen tuum. Quomodo autem dixi, Quærit nomen tuum? Quomodo dixit Discipulis venientibus, postea quam misit eos evangelizare : cum fecissent multa miracula, et in nomine Christi dæmonia ejecissent, redeuntes dixerunt : « Domine, ecce dæmonia nobis sub» jecta sunt. » Dixerunt quidem, « In nomine tuo : » sed ille vidit in eis quia ipsa glorificatione gaudebant, et extollebant se, et ibant inde in superbiam, quia licuit illis expellere dæmonia. Vidit illos quærere gloriam suam, et

ait illis, quærens ipse, imo conservans nomina eorum apud se : « Nolite gaudere hoc, gaudete autem quod no- » mina vestra scripta sunt in cœlo[1]. » Ecce ubi habes nomen, si tu nomen Dei non negligas. Psalle ergo nomini Dei, ut fixum sit apud Deum nomen tuum. Psallere autem quid est, fratres? Psalterium organi genus est, chordas habet. Opus nostrum, psalterium nostrum est. Quicumque manibus operatur opera bona, psallit Deo : quicumque ore confitetur, cantat Deo. Canta ore, psalle operibus. Ad quam rem?

IV. « Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et » veritatem tuam per noctem[2]. » Quid sibi vult, quia mane annuntianda est misericordia Dei, et per noctem veritas Dei? Mane dicitur, quando nobis bene est : nox dicitur, quando tristitia tribulationis est. Quid ergo dixit breviter? Quando tibi bene est, gaude Deo, quia misericordia ipsius est. Jam tu forte diceres : Si ego gaudeo Deo, quando mihi bene est, quia misericordia ipsius est; quando in tristitia, in tribulatione sum, quid facio? Misericordia ipsius est, quando mihi bene est; crudelitas ergo ipsius, quando male est? Si laudo misericordiam, quando bene est; reprehendam ergo crudelitatem, quando male est? Non. Sed quando bene est, lauda misericordiam; quando male, lauda veritatem : quia peccata flagellat, non est iniquus. In nocte erat Daniel, quando orabat. Erat enim in captivitate Jerusalem, erat in potestate hostium. Tunc multa mala sancti patiebantur : tunc ipse in lacum leonum missus est, tuuc tres pueri in ignem præcipitati sunt. Hæc patiebatur in captivitate populus Israël : nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatem Dei : dicebat in oratione : « Peccavimus, impie egimus, iniquitatem fecimus : tibi, Domine, gloria, nobis confusio[3]. » Verita-

[1] Luc. x, 17 et 20. — [2] Psal. xci, 3. — [3] Dan. ix, 5, 7.

tem Dei annuntiabat per noctem. Quid est, veritatem Dei annuntiare per noctem? Non accusare Deum, quia pateris aliquid mali; sed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipsius: « Ad annuntiandum mane misericordiam, ipsius » et veritatem per noctem. » Cum misericordiam annuntias mane et veritatem per noctem, semper laudas Deum, semper confiteris Deo, et psallis nomini ejus.

V. « In decachordo psalterio, cum cantico in cithara[1].» Decachordum psalterium non modo audistis. Decachordum psalterium significat decem præcepta Legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam et Judæi habent Legem, portant, non psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Parum est. Qui operantur cum tristitia, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit Apostolus? « Hilarem enim datorem diligit » Deus[2]. » Quidquid facis, cum hilaritate fac: bonum tunc et bene facis. Si autem cum tristitia facis, fit de te, non facis; et portas magis psalterium, non cantas. « In » psalterio decachordo, cum cantico in cithara: » hoc est, verbo et opere. « Cum cantico, » verbo; « In ci- » thara, » opere. Si verba sola dicis, quasi canticum solum habes, citharam non habes: si operaris, et non loqueris, quasi solam citharam habes. Propter hoc et loquere bene, et fac bene, si vis habere canticum cum cithara.

VI. « Quia jucundasti me, Domine, in factura tua et » in operibus manuum tuarum exultabo[3]. » Videtis quid dicat. Tu me fecisti bene viventem, tu me formasti: si quid forte boni facio, in factura manuum tuarum exultabo. Quomodo dicit Apostolus: « Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis[4]. » Nisi enim te for-

[1] Psal. XCI, 4. — [2] 2 Cor. IX, 7. — [3] Psal. XCI, 5. — [4] Ephes II, 10.

maret ad opera bona, non nosses nisi opera tua mala. « Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur[1]. » Hoc Evangelium dicit. Omne peccatum mendacium est. Contra Legem enim et contra veritatem quidquid est, mendacium dicitur. Ergo quid ait ? « Qui loquitur mendacium, » de suo loquitur : » id est, qui peccat, de suo peccat. Attendite sententiam contra. Si enim qui loquitur mendacium, de suo sententiam loquitur ; restat ut qui loquitur veritatem, de Dei loquatur. Ideo dicitur in alio loco : « Deus solus ve- » rax, omnis autem homo mendax[2]. » Non tibi dicitur in hac sententia ; Vade, securus mentire, quia homo es : imo vide te hominem, quia mendax es ; et ut sis verax, bibe veritatem, ut de Deo ructes, ut sis verax. Quia de tuo illam non potes habere, restat ut inde illam bibas, unde fluit. Quomodo si a luce recesseris, in tenebris es : quomodo lapis non de se fervet, sed vel a sole, vel ab igne, si eum calori subtraxeris, frigescit ; ibi apparet, quia quod fervebat, non erat ipsius : sed fervebat vel a sole vel ab igne : sic et tu si a Deo recesseris, frigesces ; si ad Deum accesseris, fervesces : sicut dicit Apostolus : « Spiritu » ferventes[3]. » Item de luce quid dicit ? Si ad eum accesseris, in lumine eris : ideo Psalmus dicit : « Accedite ad » eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubes- » cent[4]. » Quia ergo nihil boni potes operari, nisi illuminatus a lumine Dei, et fervefactus a Spiritu Dei ; quando videris te bene operantem, confitere Deo, et dic quod ait Apostolus, dic tibi ne extollaris : « Quid enim » habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid glo- » riaris quasi non acceperis[5] ? » Hic ergo confitetur Deo, et docet nos bonam confessionem : quia dicit : « Jucun-

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Rom. III, 4. — [3] Id. XII, 11. — [4] Psal. XXXIII, 5. — [5] I Cor. IV, 7.

» dasti me, Domine, in factura tua et in operibus ma-
» nuum tuarum exultabo. »

VII. Quid agimus de illis qui male vivunt et florent? Hinc enim perturbatum animum habet, qui perdit sabbatum : videt se in bonis operibus quotidie versantem et laborantem in angustia rerum, forte in inopia rei familiaris, forte in fame et siti et nuditate, forte se in carcere bona facientem, et illum a quo in carcerem missus est mala facientem et exultantem : et subintrat cor pessima cogitatio adversus Deum, et dicit : Deus, quare tibi servio, quare obedio verbis tuis? Non rapui aliena, non furtum feci, non hominem occidi, non cujusquam rem concupivi, non falsum testimonium adversus aliquem dixi, non patri vel matri injuriam feci, non ad idola inclinatus sum, non accepi nomen Domini Dei in vanum : servavi me a peccato. Enumerat decem chordas, id est, decem præcepta Legis[1], et interrogat se secundum singula, et videt se non peccasse, nec in uno, et contristatur quia talia mala patitur. Et illi qui, non dico, aliquas chordas tangunt, sed nec tangunt ipsum psalterium, et nihil boni operantur, consulunt idola : et forte tunc videntur Christiani, quando nihil mali patitur domus eorum; quando autem aliqua ibi tribulatio est, currunt ad pythonem, aut sortilegum, aut mathematicum. Dicitur illi nomen Christi, subsannat, torquet os. Dicitur illi : Fidelis, consulis mathematicum? Et ille : Recede a me : ipse mihi prodidit res meas; nam perdidissem, et in planctu remansissem. Homo bone, nonne signas te signo crucis Christi? Et Lex omnia ista prohibet. Gaudes quia res tuas invenisti, non es tristis quia tu peristi? Quanto melius tunica tua periret quam anima tua? Subsannat in his omni-

[1] Exod. xx, 1-17.

bus, contumeliosus est parentibus, odit inimicum, insectatur usque ad mortem, furatur ubi occasionem invenerit, a falso testimonio non cessat, insidiatur matrimonio alieno, concupiscit rem proximi sui : facit hæc omnia, et floret in divitiis, in honoribus, in excellentia mundi hujus. Videt eum ille miser bene operans, et mala patiens, perturbatur et dicit : Deus, puto, mali tibi placent, et bonos odisti, amas eos qui faciunt iniquitatem. Si commotus fuèrit, et illi cogitationi consenserit, perdet sabbatum de corde : jam incipit ad psalterium hoc non attendere ; deviavit inde, sine causa cantat, « Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime. » Jam perdito sabbato ab interiore homine et exclusa quiete cordis, et bona cogitatione repulsa, incipit jam imitari illum quem videt in malis florentem ; et convertit se et ipse ad facienda mala. Deus autem patiens est, quia æternus est, et novit diem judicii sui, ubi omnia examinat.

VIII. Hoc nos docens quid ait? « Quam magnificata » sunt opera tua, Domine! Nimis profundæ factæ sunt » cogitationes tuæ[1]. » Revera, fratres mei, nullum mare tam profundum est quam est ista cogitatio Dei, ut mali floreant, et boni laborent : nihil tam profundum, nihil tam altum : ibi naufragat omnis infidelis, in isto alto, in isto profundo. Vis transire profundum hoc? A ligno Christi noli resilire, non mergeris : tene te ad Christum. Quid est quod dico, tene Te ad Christum? Ideo voluit ipse in terra laborare. Audistis, cum Propheta legeretur, non avertisse eum scapulas a flagellis, non avertisse eum faciem a sputis hominum, non avertisse maxillam a palmis eorum[2]. Quare omnia ista pati voluit, nisi ut consoletur patientes? Et poterat et ipse in fine resuscitare carnem suam : sed tu qui non videras, non esset quod sperares.

[1] Psal. XCI, 6. — [2] Isaï. L, 6.

Non distulit resurrectionem suam, ne tu adhuc dubitares. Eo ergo fine patere et tolera tribulationes in mundo, quem attendisti in Christo: et non te moveant qui faciunt mala, et in isto sæculo florent. « Nimis profundæ factæ » sunt cogitationes Dei. » Ubi est cogitatio Dei? Ad præsens habenas laxat; sed postea astringet. Noli gaudere ad piscem, qui in esca sua exultat; nondum traxit hamum piscator : nam jam ille hamum habet in faucibus. Et quod tibi videtur longum, breve est : omnia ista cito transeunt. Quid est longa vita hominis ad æternitatem Dei? Vis esse longanimis? Vide æternitatem Dei? Nam attendis ad dies tuos paucos, et diebus tuis paucis vis impleri omnia. Quæ omnia? Ut damnentur omnes impii, et coronentur omnes boni. Istis diebus tuis vis hæc impleri? Implet illa Deus tempore suo. Quid tu tædium pateris et facis? Æternus est, tardat, longanimis est : tu autem dicis: Ideo ego non sum longanimis, quia temporalis sum. Sed in potestate habes : junge cor tuum æternitati Dei, et cum illo æternus eris. Quid enim dictum est de temporalibus? « Omnis » caro fœnum, et omnis claritas carnis ut flos fœni : fœ» num aruit, et flos decidit[1]. » Omnia ergo arescunt et decidunt : non verbum illud. « Verbum enim Domini ma» net in æternum.» Transit fœnum, transit claritas fœni : sed habes quo te teneas; «Verbum Domini manet in æter» num. » Dic ergo illi : « Nimis profundæ factæ sunt co» gitationes tuæ. » Tenuisti lignum, transis per istam profunditatem. Vides ibi aliquid? intelligis ibi aliquid? Intelligo, dicis. Si jam Christianus es, et bene eruditus, dicis, Deus judicio suo reservat omnia. Boni laborant, quia flagellantur ut filii: mali exultant, quia damnantur ut alieni. Duos filios habet homo; alterum castigat, alterum dimittit : facit unus male, et non corripitur a patre; alter

[1] Isaï. XL, 6-8.

mox ut se moverit, colaphis cæditur, flagellatur. Unde ille dimittitur, ille cæditur, nisi quia huic cæso hæreditas servatur, ille autem dimissus exhæredatus est? Videt eum non habere spem, et dimittit eum ut faciat quod vult. Puer autem qui flagellatur, si cor non habuerit, et imprudens fuerit et stultus, gratulatur fratri suo qui non vapulat; et gemit de se, et dicit in corde suo: Tanta mala facit frater meus, quidquid vult facit contra præcepta patris mei, et nemo illi facit verbum durum, ego mox ut me movero, cædor. Stultus est, imprudens est: attendit quid patitur, non attendit quid illi servatur.

IX. Ideo dixisset: « Nimis profundæ factæ sunt co» gitationes tuæ: » subjecit statim, « Vir imprudens non » cognoscet, et stultus non intelliget ea[1]. » Quæ sunt quæ non intelliget stultus, et quæ non cognoscet imprudens? « Cum exoriuntur peccatores sicut fœnum[2]. » Quid est, « Sicut fœnum? » Virent cum hyems est: sed arescent æstate. Attendis florem fœni. Quid citius transit? quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipsius, sed time ariditatem ipsius. Audisti « Peccatores sicut fœ» num, » audi et justos: « Quoniam ecce. » Interim videte peccatores, sicut fœnum florent, bene: sed qui sunt qui non cognoscunt? Stulti et imprudentes. « Cum exo» riuntur peccatores sicut fœnum, et prospexerint omnes » qui operantur iniquitatem[3]. » Omnes qui in corde suo non recta sentiunt de Deo, prospexerunt peccatores exorientes sicut fœnum, id est, florentes ad tempus. Quare illos prospiciunt? « Ut intereant in sæculum sæculi. Attedunt enim florem ipsorum temporalem, imitantur illos, et volentes cum illis florere ad tempus, intereunt in æternum: hoc est, « Ut intereant in sæculum sæculi.

X. « Tu autem Altissimus in æternum es, Domine. »

[1] Psal. XCI, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 10.

Expectans desuper ex æternitate tua quando transeat tempus iniquorum, et veniat tempus justorum. « Quoniam » ecce. » Intendite, fratres. Jam et ipse qui loquitur : (Loquitur enim ex persona nostra, loquitur ex persona corporis Christi : Christus enim loquitur in corpore suo, id est, in Ecclesia sua.) jam junxit se æternitati Dei : sicut vobis paulo ante dicebam, longanimis est Deus et patiens, omnia ista quæ videt mala a malis fieri, tolerat. Quare? Quia æternus est, et videt quid illis servet. Vis et tu esse longanimis et patiens? Junge te æternitati Dei, cum illo expecta illa quæ infra te sunt : cum enim adhæserit cor tuum Altissimo, infra te erunt omnia mortalia : et dic quod sequitur, « Quoniam ecce inimici tui peribunt. » Qui modo florent, postea peribunt. Qui sunt inimici Dei? Fratres, forte illos solos putatis inimicos Dei qui blasphemant? Sunt quidem et ipsi, et atroces isti qui nec lingua nec cogitationibus malis parcunt injuriis Dei. Et quid faciunt Deo excelso, æterno? Si pugno in columnam ferias, tu læderis : et putas quia blasphemia Deum percutiens non tu disrumperis? nam nihil facis Deo. Sed inimici Dei aperte blasphematores sunt, et quotidie occulti inveniuntur. Cavete tales inimicitias Dei. Quosdam enim occultos inimicos Dei Scriptura aperit : ut quia non illos potes nosse corde tuo, noveris illos in Scriptura Dei, et caveas inveniri cum illis. Aperte didit Jacobus in Epistola sua, « Nescitis quia amicus hujus mundi, inimicus Dei constituitur[1]? Audisti. Non vis esse inimicus Dei? Noli esse amicus hujus mundi. Nam si amicus fueris hujus mundi, inimicus eris Deo. Quomodo enim non potest fieri adultera conjux, nisi inimica sit viro suo : sic anima adultera amore rerum sæcularium, non potest nisi inimica esse Deo. Timet, sed non amat : pœnam timet, non justitia delectatur. Ergo

[1] Jacob. iv, 4.

inimici Dei omnes amatores mundi, omnes inquisitores nugarum, omnes consultores sortilegorum, mathematicorum, pythonum. Intrent Ecclesias : non intrent Ecclesias, inimici Dei sunt. Ad tempus possunt florere sicut fœnum : peribunt autem, cum ille inspicere cœperit, et judicium suum in omnem carnem adduxerit. Junge te Scripturæ Dei, et dic illud cum illo Psalmo, « Quoniam ecce inimici » tui peribunt : » Non ibi inveniaris, ubi peribunt. « Et » dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. »

XI. Quid tu qui laboras modo, si inimici Dei peribunt, et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Tu qui inter ista scandala, inter iniquitates humanas gemis, qui tribularis in carne, sed gaudes in corde, quid tu? quæ tibi spes, o corpus Christi? O Christe, qui in cœlis sedes ad dexteram Patris, sed pedibus tuis et membris tuis laboras in terra, et dicis : « Saule, Saule, quid me persequeris[1]? » tu quam spem habebis, si inimici Dei peribunt, et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? quid tibi erit? « Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum[2]. Quare dixit, « Sicut unicornis? » Aliquando unicornis significat superbiam, aliquando unicornis exaltationem unitatis significat : quia unitas exaltatur, omnes hæreses cum inimicis Dei peribunt. « Et exaltabitur sicut unicornis cornu » meum. » Et quando erit? « Et senectus mea in misericor- » dia pingui. » Quid dixit, « Senectus mea? » Novissima mea. Quomodo in ætatibus nostris novissima senectus est : sic totum hoc quod modo patitur corpus Christi in laboribus, in ærumnis, in vigiliis, in fame, in siti, in scandalis, in iniquitatibus, in pressuris, juventus ipsius est : senectus ipsius, id est, novissima ipsius in lætitia erunt. Et intendat Charitas Vestra, quia dixit senectutem, ne putetis et mortem : homo enim in carne ideo senescit, ut moriatur.

[1] Act. IX, 4. — [2] Psal. XCI, 11

Senecta Ecclesiæ candida erit recte factis, morte autem non corrumpetur. Quod est caput senis, hoc erunt opera nostra. Videtis quemadmodum canescat caput, et inalbescat, quantumcumque senectus accedit. Qui bene senescit ordine suo, quæris illi aliquando in capite capillum nigrum, et non invenis : sic cum fuerit vita nostra talis, ut quæratur nigritudo peccatorum, et non inveniatur, senecta ista juvenilis est, senecta ista viridis est, semper virebit. Audistis de fœno peccatorum, audite de senecta justorum : « Senectus mea in misericordia pingui. »

XII, « Et respexit oculus meus in inimicis meis. » Quos dicit inimicos suos? Omnes qui operantur iniquitatem. Noli attendere quia amicus tuus est iniquus : incurrat negotium, et ibi illum probas. Incipis venire contra iniquitatem ipsius, et ibi videbis, quia quando tibi blandiebatur, inimicus erat; sed nondum pulsaveras, non ut institueretur in corde quod non erat, sed ut erumperet quod erat. « Et respexit » oculus meus in inimicis meis : et in eis qui insurgunt » in me malignantibus, audiet auris mea[1]. » Quando? In senecta. Quid est, in senecta? In novissimo. Et quid audiet auris nostra? Stantes ad dexteram audiemus quod dicetur eis qui sunt ad sinistram, « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus[2]. » Ab isto auditu malo justus non timebit. Scitis quia dictum est in quodam Psalmo, « In memoria æterna erit justus, ab auditu malo non ti- » mebit[3]. » Quo auditu malo? « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. « Et in eis qui in- » surgunt in me malignantibus, audiet auris mea. »

XIII. Transit fœnum, transit flos peccatorum : quid de justis? « Justus ut palma florebit. » Illi exoriuntur sicut fœnum : « Justus ut palma florebit. » In palma altitudinem significavit. Forte et hoc significavit in palma, quia

[1] Psal. xci, 12. — [2] Matth. xxv, 41. — [3] Psal. cxi, 7.

in novissimis suis pulchra est : ut initium ejus a terra ducas, finem ipsius in cacumine, ubi habet totam pulchritudinem : aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub cœlo est. Erit ergo et tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa sit : sed sursum versus habemus radicem nostram. Radix enim nostra Christus est, qui ascendit in cœlum. Humiliatus exaltabitur. « Velut cedrus in Libano, multiplicabitur. » Videte quas arbores dixit : « Justus ut palma florebit ; velut cedrus in Libano, multiplicabitur. » Numquid cum sol exierit, arescit palma? numquid arescit cedrus? Cum autem sol candens aliquando fuerit, arescit fœnum. Veniet ergo judicium, ut arescant peccatores, et virescant fideles. « Velut cedrus in Libano, multiplicabitur. »

XIV. « Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nos- » tri florebunt. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi : » et tranquilli erunt, ut annuntient[1]. » Hoc est sabbatum, quod vobis paulo ante commendavi, unde habet titulum Psalmus. Tranquilli erunt, ut annuntient. » Quare tranquilli annuntiant? Non illos movet fœnum peccatorum. Cedrus et palma nec in tempestatibus curvantur. Ergo tranquilli sint, ut annuntient : et vere, quia modo annuntiandum est et subsannantibus hominibus. O miseri homines amatores mundi, annuntiant vobis qui plantati sunt in domo Domini : qui confitentur Domino in cantico et cithara, in verbo et opere, annuntiant vobis, et dicunt vobis : Nolite seduci felicitate iniquorum, nolite attendere florem fœni ; nolite attendere ad tempus beatos, in æternum miseros. Nec ista beatitudo, quæ modo foris videtur, vera est ; nec in corde beati sunt, quia torquentur mala conscientia. Tu autem tranquillus esto, sperans de promissis Domini Dei tui. Quid enim annuntiabis in tranquillitate? « Quoniam rectus Dominus Deus, et non est iniquitas

[1] Psal. XCI, 14-16.

» in eo. » Attendite, fratres, si plantati estis in domo Domini, si vultis florere sicut palma, et multiplicari sicut cedrus Libani, et non arescere sicut fœnum sole candente : sicut hi qui videntur florere sole absente. Si ergo non vultis esse fœnum, sed palma et cedrus, quid annuntiabitis? « Quoniam rectus Dominus Deus, et non est iniquitas in » illo. » Quomodo non est iniquitas? Tanta mala facit, sanus est, filios habet, plenam domum, abundat gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, et omnia mala committit : alius innocens sui negotii, non rapiens aliena, non contra quemquam faciens, laborat in vinculis, in carceribus, in inopia æstuat et suspirat. Quomodo « Non est iniquitas in eo? Esto tranquillus, et intelliges. Nam perturbaris, et in cubiculo tuo obscuras tibi lucem. Radiare tibi vult æternus Deus, noli tibi facere nubilum de perturbatione. Esto tranquillus in te, et vide quid tibi dicam. Quia Deus æternus est, quia modo parcit malis, adducens illos ad pœnitentiam; flagellat bonos, erudiens illos ad regnum cœlorum; « Non est iniquitas in eo : » noli timere. Ecce ego flagellatus sum tantum, manifestum est, confiteor, peccavi : non enim dico me justum. Hoc enim dicunt plerique. Quando est forte quisquam in aliqua miseria, in doloribus, intras consolari illum : et ille, Peccavi, fateor, sunt peccata mea, agnosco illa, sed numquid tanta peccavi, quanta ille? Ego novi quanta fecit ille, ego novi quanta commisit : peccata mea sunt, fateor illa Deo, sed minora sunt quam illius, et ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus esto, ut scias « Quoniam rectus Dominus, et non est iniquitas in eo. » Quid, si te propterea flagellat modo, quia non tibi servat ignem sempiternum? Quid si illum propterea dimittit modo, quia auditurus est, « Ite in ignem æternum? » Sed quando? Cum tu positus fueris ad dexteram, tunc dicetur positis

ad sinistram : « Ite in ignem æternum, qui paratus est » diabolo et angelis ejus[1]. » Non te ergo ista moveant : tranquillus esto, sabbatiza, et annuntia. « Quoniam rec- » tus Dominus Deus, et non est iniquitas in eo. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XCII.

Sermo ad plebem.

I. Psalmi hujus titulum, cum pronuntiaretur, audivimus : et quid sibi velit, de Scriptura Dei, hoc est, ex libro Genesis, non est difficile cognoscere. In titulo enim tanquam admonemur in limine quid intus quæramus. Inscriptus ergo est ita : « Laus cantici ipsi David, in diem ante sab- » batum, quando fundata est terra.» Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit Deus, quando creavit et ordinavit universa a primo die usque ad sextum diem : (septimum enim sanctificavit, quia in illo requievit post omnia opera, quæ fecit bona valde :) et invenimus eum sexto die fecisse, (qui dies hic commemoratur, quia dicit, « Ante » sabbatum,) omnia animalia in terra. Deinde ipso die fecit hominem ad imaginem et similitudinem suam. Non autem sine causa illi dies sic sunt ordinati, nisi quia et sæcula sic cursura erant, antequam requiescamus in Deo. Tunc autem requiescimus, si facimus opera bona. Ad hoc exemplum scriptum est de Deo. « Requievit Deus septimo » die, » cum fecisset omnia opera bona valde[2]. Non enim

[1] Matth. xxv, 41. — [2] Gen. ii, 2.

fatigatus est, ut requiesceret, aut modo non operatur : cum aperte Dominus Christus dicat, « Pater meus usque » nunc operatur [1]. » Dicit illud enim Judæis, qui carnaliter sentiebant de Deo, nec intelligebant quia Deus cum quiete operatur, et semper operatur, et semper quietus est. Ergo et nos, quos in se voluit Deus tunc figurare, post omnia opera bona habebimus requiem. Et quidem opera bona nostra, fratres, quæ hic operamur in sæculo ante requiem, quasi cum labore sunt : et requies illa in spe est, nondum tenetur in re; et nisi esset in spe, deficeremus in labore : sed transeunt opera laboriosa et bona. Quid enim tam bonum, quam porrigere panem esurienti? Et quod audiebamus modo, cum Evangelium legeretur, quid tam bonum, quam id quod admonebat generaliter, « Omnis qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, pascat esurientem [2] ? Nudum vestire, bonum opus est : numquid semper erit hoc opus bonum? Habet aliquantulum laborem, sed habet solatium in spe futuræ quietis. Quantum autem laborem habet quod vestis nudum? Bonum opus non multum laborat : malum opus habet laborem. Qui enim vestit nudum, si habet unde faciat, non laborat : si non habet unde faciat, « Gloria in excel- » sis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis [3]. » Qui autem vult spoliare vestitum, quantum laboret, quis numerat? Et tamen et ista transitura sunt, cum venerimus ad illam requiem, ubi nemo esurit qui pascatur, nemo nudus est qui vestiatur. Ideo quia et ista transitura sunt opera bona, et sextus iste dies, quando perficiuntur opera bona valde, habet vesperam. In sabbato autem non invenimus esse vesperam, quia requies nostra non habebit finem. Vespera enim pro fine ponitur. Sicut ego sexto die fecit Deus hominem ad imaginem suam [4]; sic invenimus

[1] Joan. v, 17. — [2] Luc. iii, 11. — [3] Id. ii, 14. — [4] Gen. i, 26.

sexto sæculo venisse Dominum Jesum Christum, ut reformaretur homo ad imaginem Dei. Primum enim tempus, tanquam primus dies, ab Adam usque ad Noë : secundum tempus, tanquam secundus dies, a Noë usque ad Abraham : tertium tempus, tanquam tertius dies, ab Abraham usque ad David : quartum tempus, tanquam quartus dies, a David usque ad transmigrationem Babyloniæ : quintum tempus, tanquam quintus dies, a transmigratione Babyloniæ usque ad prædicationem Joannis. Sextus dies jam a prædicatione Joannis agitur usque ad finem, et post finem sexti diei pervenimus ad requiem. Modo ergo sextus dies agitur. Si sextus dies agitur, videte quid habeat titulus : « In diem ante sabbatum, quando » fundata est terra. » Jam audiamus ipsum Psalmum : ipsum interrogemus quomodo fundata est terra, ne forte tunc facta est terra. Nec in Genesi sic legimus. Quando ergo fundata est terra? Quando, nisi cum fit quod lectum est modo in Apostolo, « Si tamen statis in fide, ait, sta» biles et immobiles[1]? » Cum omnes qui credunt per universam terram immobiles sunt in fide, fundata est terra : tunc fit homo ad imaginem Dei[2]. Quod significat sextus ille dies de Genesi. Sed quomodo illud fecit Deus? quomodo fundata est terra? Christus venit, ut fundaret terram. « Fundamentum enim nemo potest ponere, præter » id quod positum est, quod est Christus Jesus[3]. » De illo ergo cantat Psalmus.

II. « Dominus regnavit, decorem induit; induit Domi» nus fortitudinem, et præcinctus est. » Videmus quia duas res induit, decorem et fortitudinem. Utquid autem? Ut fundaret terram. Sequitur enim : « Etenim confirmavit » orbem terræ, qui non commovebitur. » Unde confirmavit? Quia decorem induit. Non confirmaret, si solum

[1] 1 Cor. III, 15 et 58. — [2] Gen. I, 26. — [3] 1 Cor. III, 11.

decorem indueret, non et fortitudinem. Quare ergo decorem? quare fortitudinem? Utrumque enim dixit : « Dominus regnavit, decorem induit; induit Dominus fortitudinem, et præcinctus est. » Nostis, fratres, quia Dominus noster cum venisset in carne, his quibus prædicabat Evangelium regni, aliis placebat, aliis displicebat. Nam divisæ sunt adversus se linguæ Judæorum : « Alii dicebant : Quia bonus est ; alii dicebant : Non, sed seducit turbas [1]. » Alii ergo bene loquebantur : alii detrahebant, lacerabant, mordebant, conviciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorem induit : ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo et tu Dominum tuum, ut possis esse vestis ipsius : esto cum decore ad eos quibus placent bona opera tua ; esto fortis adversus detractores. Audi apostolum Paulum imitantem Dominum suum, quomodo et ipse habuit decorem, habuit fortitudinem. « Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt [2]. » Quibus enim placet bonum, salvi fiunt : qui detrahunt bono, pereunt. Quod suum erat, ille odorem habebat bonum ; imo bonus odor erat : sed væ miseris, qui et bono odore moriuntur. Non enim ait : Illis bonus odor sumus, illis malus odor sumus ; sed, « Christi bonus odor sumus, ait, in omni loco, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt. » Subjecit statim, « Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem [3]. » Quibus erat odor vitæ in vitam, decorem induerat : quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinem induerat. Si autem tunc gaudes, quando te laudant homines, et placent illis bona opera tua ; cum autem vituperaverint, deficis in bonis operibus, et quasi fructum bonorum te perdidisse arbitraris, quia invenis reprehensores : non stetisti immo-

[1] Joan. VII, 12. — [2] II Cor. II, 15. — [3] Ibid. 16.

bilis; non pertines ad « Orbem terrarum, qui non com-» movebitur. Induit Dominus fortitudinem, et præcinc-» tus est. » De ipso decore et fortitudine habet alium locum apostolus Paulus : « Per arma justitiæ dextera et » sinistra. » Vide ubi decorem, ubi fortitudinem : « Per » gloriam et ignobilitatem [1]. » In gloria decorus, in ignobilitate fortis. Apud alios gloriosus prædicabatur; apud alios ignobilis contemnebatur. Decorem afferebat eis quibus placebat, fortitudinem adversus eos quibus displicebat. Et sic enumerat omnia usque in finem, ubi dicit : « Quasi nihil habentes, et omnia possidentes [2]. » Cum omnia possidet, decorus est; cum nihil habet, fortis est. Non ergo mirum, si sequitur, « Etenim confirmavit or-» bem terræ, qui non commovebitur. » Quomodo enim non commovebitur orbis terrarum? Cum credunt in Christum omnes fideles, et parati sunt ad utrumque; gaudere cum laudantibus, fortes esse adversus vituperantes; non mollescere linguis laudantium, nec frangi linguis vituperantium.

III. Forte quæramus et de hoc verbo, quare dixit : « Præ-» cinctus est. » Cinctio opera significat. Tunc enim se quisque cingit, cum operaturus est. Sed quare non dixit, Cinctus est; sed, « Præcinctus est? » Dicit enim in alio Psalmo : « Accingere gladium tuum circa femur potentis-» sime : populi sub te cadent [3]. » Nec ibi dixit : Cingere, neque, præcingere, sed, « Accingere gladium tuum. » Accingeris enim quando aliquid adjungis lateri tuo per cinctionem. Ideo, « Accingere gladium tuum. » Gladius Domini unde debellavit orbem terrarum, occidendo nequitiam, Spiritus Dei est in veritate sermonis Dei. Quare circa femur accingere dicitur gladium? Aliud quidem ex alio de alio Psalmo ad cinctionem diximus : sed tamen quia

[1] 2 Cor. VI. — [2] Ibid. 10. — [3] Psal. XLIV, 4, 6.

commemoratum est, non est prætermittendum. Quid est accinctio gladii circa femur? Per femur, carnem significat. Non enim aliter debellaret Dominus orbem terrarum, nisi in carnem veniret gladius veritatis. Hic ergo quare præcinctus est? Qui se præcingit, ante se ponit aliquid quo præcingitur. Unde dictum est: « Præcinctus est linteo, et lavit » pedes Discipulorum suorum. » Quia enim tunc humilis fuit, quando linteo præcinctus est, lavit pedes Discipulorum suorum. Omnis autem fortitudo in humilitate; quia fragilis est omnis superbia. Ideo cum de fortitudine diceret, addidit, « Præcinctus est: » Ut recolas Deum præcinctum humilem, quando pedes Discipulorum lavit. Et exhorruit Petrus Dominum suum, magistrum suum (minus dixi magistrum suum, cum dixissem Dominum suum), curvantem se ad pedes suos, et lavantem sibi pedes, expavit, et dixit: « Domine, non lavabis mihi pe- » des. » Et ille, « Quod ego facio, tu nescis modo, » scies autem postea. » Et ille, « Non lavabis mihi pedes » in æternum. » Et ille, « Si non lavero te, non ha- « bebis partem mecum. » Qui primo Petrus expaverat Dominum lavantem sibi pedes, plus expavit, « Non habebis » partem mecum: » Et credidit non sine causa hoc facere Dominum, nisi quia aliquod erat illud forte sacramentum: et ait, « Domine, non pedes tantum, sed et caput, et to- » tum. » Et ille, « Qui lotus est semel, non habet neces- » sitatem iterum lavandi, sed est mundus totus. » Non ergo ad sacramentum tanquam mundationis pertinebat, quod lavit eis pedes, sed ad exemplum humilitatis. Hoc enim dixerat: « Quod enim ego facio, nescis, scies autem pos- « tea. » Videamus si scierunt postea, videamus si aperuit illis quod faciebat, ut videamus Dominum præcinctum fortitudine: quia in humilitate est tota fortitudo. Cum lavisset eis pedes, rursus discubuit, et ait illis: « Dicitis me Magis-

» trum, et verum dicitis; sum enim : dicitis me Dominum, et » verum dicitis; sum enim : si ergo ego Magister et Domi- » nus vester lavi vobis pedes, quomodo oportet vobis in- » vicem faciatis[1]? » Si ergo in humilitate est fortitudo, nolite timere superbos. Humiles tanquam petra sunt : petra deorsum videtur, sed solida est. Superbi quid? Quasi fumus : et si alti sunt, evanescunt. Ergo ad humilitatem Domini referre debemus quod præcinctus est, secundum commemorationem Evangelii, quod præcinctus est, ut lavaret pedes Discipulis suis.

IV. Est aliud quod in hoc verbo possimus intelligere. Diximus quia qui se præcingit, ante se ponit quod sibi adjungit, ut se cingat. Quia ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis absentibus faciunt, tanquam post dorsum; aliquando coram in faciem, sicut Domino faciebant pendenti in cruce : « Si Filius Dei est, descendat de » cruce[2] : » non opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit absenti; quia non audis, nec sentis : si autem in faciem tibi dicat, opus est ut fortis sis. Quid est, fortis sis? Ut feras : ne forte ideo te putes fortem, cum audieris, quia percutis pugno victus convicio. Non est ista fortitudo, si conviciatus percutias, quoniam ab ira victus es. Et valde stultum est, hominem victum fortem dicere; cum dicat Scriptura : « Melior est qui vincit » iram, quam qui capit civitatem[3]. » Meliorem dixit iræ victorem, quam civitatis captivatorem. Habes ergo adversarium magnum in te ipso. Cum audito convicio ira cœperit surgere, ut reddas malum pro malo, recordare verba Apostoli : « Non reddentes malum pro malo, neque ma- » ledictum pro maledicto[4]. » His verbis recordatis frangis iram, tenes fortitudinem : et quia coram te ille tibi

[1] Joan. XIII, 4-15. — [2] Matth. XXVII, 40. — [3] Prov. XVI, 32. — [4] I Petr. III, 9.

maledixit, non post dorsum tuum, præcinctus es illa.

V. Jam cætera audiamus. Brevis est Psalmus. « Etenim » confirmavit orbem terræ, qui non commovebitur[1]. » Videtis, fratres, multi credunt in Christum, magna turba est : et tamen in hac magna turba, audistis modo, cum Evangelium legeretur, quia veniet Dominus ferens palam in manu sua, et mundabit aream suam, frumentum recondet in horreo, paleas comburet igni inextinguibili[2]. Sunt ergo per totam terram et boni et mali : boni grana sunt, mali palea. In aream intrat tribula : paleam concidit, triticum purgat. Quis est ergo « Orbis terrarum qui non » commovebitur ? » Quod utique non diceret, nisi esset et orbis terrarum qui commovebitur. Est orbis terrarum qui non commovebitur ; est orbis terrarum qui commovebitur. Quia et boni qui stabiles sunt in fide, orbis terrarum est : ne quis diceret, In parte sunt ; et mali, qui non stant in fide cum senserint aliquam tribulationem, per orbem terrarum sunt. Est ergo orbis terrarum mobilis ; est orbis terrarum immobilis : de[3] quo dicit Apostolus. Vide orbem terrarum mobilem : Rogo te de quibus dicebat Apostolus : « Ex quibus est Hymenæus et Phi- » letus, qui circa veritatem aberraverunt, dicentes re- » surrectionem jam factam esse, et fidem quorumdam » subvertunt[4] ? » Numquid isti ad orbem terrarum pertinebant, qui non commovebitur? Sed palea erant : Et fidem, » inquit, quorumdam subvertunt. » Non dixit, Omnium : et si omnium diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad civitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum diabolo : tamen « Fidem quorumdam » dixit. Et quasi diceretur ei, Et quis eis potest resistere? subjecit statim : « Firmum autem fundamentum Dei stat[5]. » Ecce

[1] Psal. xcii, 1. — [2] Matth. iii, 12. — [3] *Forte* de utroque. — [4] 2 Tim. ii, 17, 18. — [5] Ibid. 19.

habes orbem terrarum qui non commovebitur. « Habens » signaculum hoc. » Quod signaculum habet firmum fundamentum? « Novit Dominus qui sunt ejus. » Iste est orbis terrarum qui non commovebitur : « Novit Dominus qui » sunt ejus. » Et quod signaculum habet? « Et recedat ab » injustitia omnis qui nominat nomen Domini. » Modo ab iniquitate recedat. Ab iniquis enim non potest recedere, quia mixta est palea tritico usque dum ventiletur. Quid dicimus, fratres? Et in ipsa area, mira res est de tritico. Recedit a palea, cum expoliatur : et non recedit ab area, cum trituratur. Quando autem omnino separabitur? Cum venerit ventilator[1]. Ergo modo area in orbe terrarum est : necesse est ut, si proficis, inter iniquos vivas. Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede. « Recedat ab iniquitate » omnis qui nominat nomen Domini : » et erit in orbe terrarum qui non commovebitur.

VI. « Parata est sedes tua, Deus, ex illo[2]. Ex illo, » quid est? Ex tunc. Tanquam si diceret: Quæ est sedes Dei? ubi sedet Deus? In sanctis suis. Vis esse sedes Dei? Para locum in corde tuo ubi sedeat. Quæ est sedes Dei, nisi ubi habitat Deus? Ubi habitat Deus, nisi in templo suo. Quod est templum ejus? Parietibus instruitur? Absit. Mundus iste est forte templum ipsius, quia valde magnus est, et digna res quæ capiat Deum? Nec capit eum a quo factus est. Et ubi capitur? In anima quieta, in anima justa : ipsa illum portat. Magna res, fratres : certe magnus est Deus; fortibus gravis, infirmis levis est. Quos dixi fortes? Superbos, qui quasi habent præsumptionem virium suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, major fortitudo est. Audi Apostolum dicentem, « Quando infirmor, tunc » potens sum[3]. » Hoc est quod commendavi, quia Dominus præcinctus est fortitudine, quando humilitatem

[1] Matth. III, 12. — [2] Psal. XCI, 2. — [3] 2 Cor. X, 10

docebat. Ergo ipsa et sedes Dei, quæ aperte alio loco in Propheta dicitur : « Super quem requiescet Spiritus » meus? » id est, ubi requiescet Spiritus Dei, nisi in sede Dei? Audi quomodo describat ipsam sedem. Forte auditurus eras marmoratam domum, ampla spatia atriorum, in magna altitudine et fulgore tectorum. Audi quid sibi paret Deus : « Super quem requiescet Spiritus meus? Su- » per humilem et quietum, et trementem verba mea[1].» Ecce humilis es et quietus, et in te habitat Deus. Altus est Deus, non in te habitat, si altus esse volueris. Certe altus vis esse, ut habitet in te : humilis esto et tremens verba ejus, et ibi habitat. Non timet trementem domum, quia ipse illam firmat. « Parata est sedes tua, Deus, ex illo. » Ex illo, » id est, « Ex tunc : » id est, quasi quoddam tempus significat. « Ex tunc, » ex quo? Forte ex die ante sabbatum. « Ex illo, » quia titulus Psalmi præscribit nobis ex quo. Sexto enim die, id est, tempore hujus mundi sexto, venit Dominus in carne. Ex illo ergo, plane ex illo secundum hominem, ex illo, ex utero. Quid enim dicit alius Psalmus? « In splendore sanctorum ex utero. In » splendore sanctorum, » id est, ut illuminentur sancti, ut videant Deum in carne; et purgetur cor, unde videatur in Divinitate. « In splendore sanctorum ex utero. » Sed quid ibi sequitur? Ne forte ex utero inde incipere putares esse Christum : « Ante luciferum genui te[2]. Cum dixisset, « In splendore sanctorum ex utero : » subjecit statim, ne putares Christum a tempore esse cœpisse, ex quo natus est, sicut cœpit Adam, sicut Abraham, sicut David, « Ante luciferum genuit te : » ante omne quod illuminatur. Per luciferum enim, aut stellas omnes significat, et per stellas tempora, quia fecit Deus stellas in signa temporum[3], ut ante tempora invenias natum esse

[1] Isaï. LXVI, 2. — [2] Psal. CIX, 3. — [3] Gen. I, 14.

Christum : et utique qui natus est ante tempora, non potest videri natus ex tempore; quia et tempora creatura Dei sunt. Et utique si omnia per ipsum facta sunt[1], et tempora per ipsum facta sunt. Aut certe ante omnem spiritum, qui illuminatur, de Sapientia dixit : « Ante luciferum genui te. » Intendat Charitas Vestra. Quomodo ergo cum dixisset : « Ex utero, » veluti præcavens fidei nostræ, ne inde putaremus cœpisse Christum ex quo ex utero Virginis natus est, subjecit statim, « Ante luciferum genui te : » sic et hic cum dixisset, « Ex illo, » id est, ex quodam tempore, ex die ante sabbatum, ex illa sexta ætate mundi, quando venit Dominus Christus, et in carne natus est, quia dignatus est, homo factus propter nos, Deus non solum ante Abraham, sed ante cœlum et terram, qui dixit : « Ante Abraham ego sum[2] : » non solum ante Abraham, sed ante Adam; non solum ante Adam, sed ante omnes Angelos, ante cœlum et terram, quia omnia per ipsum facta sunt[3] : subjecit, ne tu intendens diem nativitatis Domini ex quo natus est, putares ex illo esse cœpisse : « Parata est sedes tua, Deus. » Sed quis Deus? « A sæculo tu es : » ab æterno dixit ἀπὸ αἰῶνος : sic habet græcus αἰών aliquando sæculum ponitur, aliquando æternum ponitur. Ergo o tu qui ex illo videris natus, ex æterno es. Non autem nativitas humana cogitetur, sed cogitetur æternitas divina. Ergo cœpit, ex quo natus est, crevit : audistis Evangelium. Elegit Discipulos, implevit illos, cœperunt prædicare Discipuli. Forte hoc est quod consequenter dicit.

VII. « Elevaverunt flumina voces suas[4]. » Quæ sunt ista flumina, quæ elevaverunt voces suas? Non audivimus : neque quando natus est Dominus, audivimus locuta flumina, neque quando baptizatus est, neque quando

[1] Joan. I, 3. — [2] Id. VIII, 58. — [3] Id. I, 3. — [4] Psal. XCII, 3.

passus est, non audivimus flumina locuta. Legite Evangelium, non invenitis quia locuta sunt flumina. Parum est quia locuta sunt, « Elevaverunt voces suas : » non solum locuta sunt, sed fortiter, magne, excelse. Quæ sunt ista flumina, quæ locuta sunt? Diximus quod in Evangelio non legimus, tamen ibi quæramus. Nam si ibi non invenimus, ubi inveniemus? Ego vobis fingere potero : et subito ero non certus dispensator, sed ineptus fabulator. In Evangelio quæramus, simul quæramus, quæ sunt flumina quæ elevaverunt voces suas. « Stabat Jesus » et clamabat,» dictum est in Evangelio. Quid clamabat? Ecce jam ipsum caput fluminum clamat, ipse fons vitæ unde sunt flumina cursura, levavit prior vocem suam. Et quid stanas Jesus clamabat? « Qui credit in me, sicut » Scriptura dicit, flumina aquæ vivæ de ventre ejus » fluent. » Evangelista sequitur statim : « Hoc autem di» cebat de Spiritu, quem accepturi erant hi, qui in eum » erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, » quia Jesus nondum erat glorificatus[1].» Cum autem glorificatus esset Jesus in resurrectione et ascensione in cœlos, sicut nostis, fratres, impletis ibi decem diebus propter quoddam sacramentum, misit Spiritum suum sanctum, implevit Discipulos[2]. Ipse Spiritus magnum flumen unde impleta sunt multa flumina. De ipso flumine dicit Psalmus alio loco : « Fluminis impetus lætificat civitatem » Dei[3]. » Ergo facta sunt flumina currentia de ventre Discipulorum, cum acceperunt Spiritum sanctum : ipsa flumina accepto Spiritu sancto. Unde flumina elevaverunt voces suas? quare elevaverunt? Quia primo timuerunt. Petrus nondum fuit flumen, quando interrogatione ancillæ ter Christum negavit : « Nescio hominem[4]. » Hic

[1] Joan. VII, 37-39. — [2] Act. II, 4. — [3] Psal. XLV, 5. — [4] Matth. XXVI, 69-74.

timens mentitur : nondum elevat vocem, nondum est flumen. Ubi autem impleti sunt Spiritu sancto, accersierunt eos Judæi, et præceperunt eis ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Petrus autem et Joannes dixerunt ad eos : « Si justum est coram Deo, ut vobis » obediamus magis quam Deo, judicate : non enim pos» sumus quæ vidimus et audivimus, non loqui. Elevave» runt ergo flumina vocem suam, a vocibus aquarum » multarum. » Ad ipsam elevationem vocis pertinet quod ibi scriptum est : « Stetit autem Petrus cum undecim, et » elevata voce dixit ad eos : Viri Judæi[1] : » et cætera quibus annuntiat Jesum sine timore cum magna fiducia. « Elevaverunt enim flumina vocem suam, a vocibus aqua» rum multarum. » Nam et cum dimissi essent Apostoli de concilio Judæorum, venerunt ad suos, et indicaverunt quanta eis sacerdotes et seniores dixerunt. At illi audientes levaverunt vocem unanimes omnes ad Dominum, et dixerunt : « Domine, tu es qui fecisti cœlum et terram, » et mare, et omnia quæ in eis sunt[2] : » et cætera quæ dicere potuerunt flumina elevantia vocem suam. « Mira» biles suspensuræ maris. » Cum enim illi elevassent voces suas Discipuli, crediderunt multi, et acceperunt multi Spiritum sanctum, et cœperunt multa flumina clamare de paucis. Ideo sequitur : « A vocibus aquarum multa» rum mirabiles suspensuræ maris : » id est, hujus sæculi. Cum cœpisset Christus tantis vocibus prædicari, cœpit irasci mare, cœperunt crebrescere persecutiones. « Cum elevassent ergo flumina vocem suam, a vocibus » aquarum multarum mirabiles suspensuræ maris. » Suspensuræ, exaltationes sunt; quia quando irascitur mare, suspenduntur fluctus. Suspendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult ; « mirabiles » quidem

[1] Act. II, 14. — [2] Id IV, 18-24.

« suspensuræ maris, » mirabiles minæ, mirabiles persecutiones, sed vide quid sequitur : « Mirabilis in excelsis » Dominus. » Compescat se ergo mare, et aliquando tranquilletur, detur pax Christianis. Turbabatur mare, fluctuabat navicula. Navicula Ecclesia est, mare sæculum est. Venit Dominus, ambulavit super mare, et pressit fluctus[1]. Quomodo ambulavit Dominus super mare? Super capita istorum fluctuum magnorum spumantium. Potestates, et reges crediderunt, subjugati sunt Christo. Ergo non terreamur, quia « Mirabiles suspensuræ maris : » Mirabilis in excelsis Dominus. »

VIII. « Testimonia tua credita facta sunt nimis[2]. » Magis quam mirabiles erant suspensuræ maris, et mirabilis in excelsis Dominus. « Testimonia tua credita facta » sunt nimis. Testimonia tua, » quia dixerat illud ante : « Hæc dico vobis, ut in me pacem habeatis, in mundo » autem pressuram[3].» Ergo quia mundus pressuram vobis facturus est, dico vobis. Cœperunt pati, et confirmarunt in se quod illis prædixerat Dominus, et magis fortes sunt facti. Cum enim videbant impleri in se passiones, sperabant compleri in se et coronas. Et ideo « Mirabiles » suspensuræ maris mirabilis in excelsis Dominus. Ut in » me, inquit, pacem habeatis, in mundo autem pressu- » ram. » Ergo quid facimus? Sævit mare, extolluntur fluctus et rabidi fremunt, pressuras patimur : nonne forte deficimus? Absit. « Mirabilis in excelsis Dominus. » Adeo et ibi cum diceret : « Ut in me pacem habeatis, in mundo » autem pressuram : » quasi dicerent, Putas non premet nos mundus, et extinguet nos? statim subjecit, « Sed » gaudete, quia ego vici sæculum[4]. » Si ergo ait, « Ego » vici sæculum, » adhærete illi, qui vicit sæculum, qui vicit mare. Gaudete ad eum, quia mirabilis est in excelsis Do-

[1] Matth. XIV, 24, 25. — [2] Psal. XCII, 5. — [3] Joan. X, 33. — [4] Ibid.

minus et « Testimonia tua credita facta sunt nimis. » Et quid factum est de his omnibus? « Domum tuam decet » sanctificatio, Domine. » Domum tuam, totam domum tuam. Non hic, aut hic, aut ibi; sed domum tuam totam, per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? « Quia correxit orbem terræ, qui non commove» bitur[1]. » Domus Domini fortis erit, per totum orbem terrarum erit. Multi cadent, sed domus illa stat : multi turbabuntur, sed domus illa non movebitur. « Domum » tuam decet sanctificatio, Domine. » Numquid parvo tempore? Absit. « In longitudinem dierum. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XCIII.

Sermo[2].

I. Sicut intentissime audivimus[3]; cum Psalmus iste legeretur : ita intendamus, cum revelat Dominus, quæ hic dignatus est opacare mysteria. Ad hoc enim clauduntur quædam sacramenta Scripturarum, non ut denegentur, sed ut pulsantibus aperiantur. Si ergo affectu pio et sincera cordis charitate pulsetis, ille aperiet[4] qui videt unde pulsetis. Notum est omnibus nobis (atque utinam de numero eorum non simus,) multos murmurare adversus Dei patientiam, et dolere iniquos homines et impios vel vivere in hac terra, vel etiam plurimum posse; et quod

[1] Psal. xcv, 10. — [2] Iste Sermo in aliena diœcesi habitus, rogante Episcoporum cœtu, sicuti ex fine intelligitur. — [3] Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 16-25. — [4] Matth. vii, 7.

est amplius, plerumque plurimum posse malos adversus bonos, et sæpe malos premere bonos; malos exultare, bonos laborare; malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia in genere humano, (abundant enim,) pervertuntur impatientes et infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia Deus avertit vel avertere videtur oculos suos a bonis operibus piorum et fidelium, et augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustra se bene vivere, aut invitantur ad imitandam malitiam eorum, quos quasi florere conspiciunt : aut si per infirmitatem vel personæ suæ vel animi, timent male facere, ne aliquid illis secundum leges sæculi mali accidat, non quia justitiam diligunt, sed ut dicam apertius, timentes damnari inter homines ab hominibus, abstinent se quidem a factis malis, sed non se abstinent a cogitationibus malis. Et inter cogitationes eorum iniquas præcipue caput iniquitatis illa tenet impietas, qua videtur eis Deus negligere et non curare res humanas; et aut æqualiter habere bonos et malos; aut etiam, quod est perniciosius cogitare, insectari bonos et malis favere. Qui talia cogitat, etsi nihil mali alicui faciat, facit plurimum sibi, et in se ipsum impius est; et iniquitate sua non lædit Deum, sed interficit se. Neque nocent hominibus, quia timidi sunt qui talia cogitant, sed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes et rapinas eorum videt Deus, et punit in cogitationibus eorum. Quid enim velint, ille attendit, cujus oculus non repellitur carne, ut non videat voluntatem. Tales si occasiones inveniant, non mali fiunt, sed manifestantur : non ut sentias quod natum sit manifestum, sed ut intelligas quod latebat inclusum. Paucis his annis, et prope hesterno die viderunt hæc homines, et probaverunt etiam qui tarde intelligunt. Erat enim hic una domus potentissima ad tempus, de qua flagellum fecerat Deus generi

humano, et castigatum est inde genus humanum; si cognoscat flagellum patris, et timeat sententiam judicis. Cum ergo esset hic eadem domus magna, multi sub illa gemebant, murmurabant, reprehendebant, detestabantur, blasphemabant. Quomodo se arctant homines, et dantur divino illo judicio multi in concupiscentias cordis sui [1]? Subito fiebant ipsius domus illi qui murmurabant de ipsa domo; et ab eis talia homines patiebantur, qualia se pati ipsi a talibus paulo ante querebantur. Bonus ergo ille est, qui et quando potest male facere, non facit: dequo scriptum est: « Qui potuit transgredi et non est transgressus, » et facere mala et non fecit: quis est hic, et laudabimus » eum? Fecit enim mirabilia in vita sua [2]. » Loquebatur Scriptura de potentibus innocentibus. Et lupus enim tantum vult nocere, quantum leo. Dissimiliter nocent, sed non dissimiliter cupiunt. Leo enim non solum contemnit canem latrantem; sed etiam fugat, et venit ad ovile, et obmutescentibus canibus rapit quod potest: lupus non audet inter latratus canum. Numquid propterea quia non potuit auferre a canibus territus, innocentior remeavit? Docet ergo Deus innocentiam, ut quisque innocens sit non timore pœnæ, sed amore justitiæ. Tunc enim liber est innocens, et verus est innocens. Qui autem timore innocens fit, non est innocens, quamvis non noceat cui vult nocere. Non enim nocet alteri per factum malum, sed sibi plurimum per cupiditatem malam. Nam quomodo sibi noceat, audi Scripturam: « Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam [3] » Et revera multum erant homines, qui putant injustitiam suam aliis nocere, et sibi non nocere. Ad alios procedit iniquitas cujuslibet, ut corpori noceat, ut rem familiarem lædat, ut villam invadat, ut mancipium abducat, ut aurum auferat, aut argentum, vel si quid aliud

[1] Rom. I, 24. — [2] Eccli. XXXI, 9, 10. — [3] Psal. X, 6.

possidet. Ad hoc profertur ad alterum illa iniquitas. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet, tuo animo non nocet?

II. Contra istam simplicem veracemque doctrinam, qua insinuatur hominibus bonis, ut ipsam justitiam diligant, et ex ea placere Deo velint, ab illo intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam, ut faciant justa opera, et illam lucem sapientiæ omnibus quæ in sæculo diliguntur præponant : contra istam doctrinam talia murmura sunt hominum ; et si non procedunt in voce, roduntur in corde. Quid ergo dicunt? Vere placiturus sum Deo per justitiam? aut justi illi placent, sub cujus imperio mali florent? Tanta mala committunt, et nihil illis evenit mali. Aut si forte evenit aliquid mali : quid tibi dicunt illi, cum eis cœperis dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi redditum est, qualem exitum habuit? Incipiunt illi cogitare justos quibus mala evenerunt, et opponunt nobis, et dicunt, Si illi propterea mali aliquid accidit, quia iniquus fuit, illi quare accidit, qui tam juste vixit? Qui eleemosynas tantas fecit, qui tam multa bona operatus est in Ecclesia, quare talem sortem invenit? quare talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua commissit? Ad hoc autem ista dicunt, ut ostendant se propterea non facere male, quia non possunt, aut quia non audent. Nam quid velit cor, lingua testatur. Et quidem etiamsi lingua obmutesceret, et ipsa timore compressa, Deus videret intus quid cogitaret homo, etiamsi alium hominem lateret. Tacitas ergo cogitationes hominum tales, aut etiam erumpentes in verba vel facta, curat iste Psalmus, si curari velint. Intendant ergo, et curentur. Atque utinam in hac multitudine tota, quæ nunc est inter istos parietes, et audit per nos verbum Domini, nulla sint talia vulnera quæ curentur : utinam nulla sint. Non tamen rem superfluam facimus dicere : si nulla ibi sunt vulnera. Instruan-

tur corda ad sanandos alios, cum audire talia cœperint. Credo enim quia unusquisque Christianus, cum audierit aliquem talia dicentem, si bonus fidelis est, et bene credit Deo, et spes ejus est in futuro sæculo, non in hac terra, non in hac vita est, et non frustra audit ut sursum cor habeat; irridet et dolet talia murmurantes, et dicit sibi : Deus novit quid agat, nos non possumus nosse consilium ipsius, quare parcit malis ad tempus, vel quare laborant boni ad tempus : sufficit mihi tamen hoc scire, quia et ad tempus laborat bonus, et ad tempus floret malus. Qui ergo talis est, securus est, et patienter fert omnes felicitates malorum, et labores bonorum patienter fert, tolerat, donec finiatur hoc sæculum, donec transeat iniquitas. Jam talis beatus est, et erudivit eum Deus de lege sua, et mitigavit eum a diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. Qui vero nondum est talis, audiat per nos quod Domino placet. Plura autem ipse dicat in corde, qui melius videt vulnus quod curet.

III. Psalmus hunc titulum habet, id est, hanc inscriptionem : « Psalmus ipsi David, quarta sabbatorum. » Docturus est Psalmus iste patientiam in laboribus justorum : contra iniquorum felicitates patientiam docet, patientiam ædificat. Hoc habet totus a capite usque in finem. Quare ergo talem habet titulum, « In quarta sabbati ? » Una sabbati, dies Dominicus est : secunda sabbati, secunda feria, quem sæculares diem Lunæ vocant : tertia sabbati, tertia feria, quem diem illi Martis vocant. Quarta ergo sabbatorum, quarta feria, qui Mercurii dies dicitur a Paganis, et a multis Christianis : sed nollemus; atque utinam corrigant, et non dicant sic. Habent enim linguam suam, qua utantur. Non enim et in omnibus gentibus ista dicuntur. Multæ gentes aliæ atque aliæ aliter atque aliter vocant. Melius ergo de ore christiano ritus

loquendi Ecclesiasticus procedit. Tamen si quem forte consuetudo traxerit, ut illud exeat ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes, de quorum nominibus appellata sunt sidera, homines fuisse, nec ex eo esse cœpisse ista sidera in cœlo, ex quo illi cœperunt. Et ante ibi fuerunt : sed per beneficia quædam mortalium mortalia, illi homines pro tempore suo, quia plurimum potuerunt et eminuerunt in hoc sæculo, cum chari essent hominibus, non propter vitam æternam, sed propter commodum temporale, deferebantur eis divini honores. Veteres enim sæculi decepti, et decipere volentes, in eorum adulationem qui sibi aliquid secundum amorem sæculi præstitissent, sidera ostendebant in cœlo, dicentes, quod illius esset illud sidus, et illud illius : homines autem qui antea non aspexerant, ut viderent quia ibi erant et illa sidera antequam nascerentur, decepti crediderunt; et concepta est opinio vanitatis. Hanc opinionem erroris diabolus confirmavit, Christus evertit. Nos ergo secundum quod loquimur, quarta sabbatorum, quartus dies intelligitur a die Dominico. Attendat itaque Charitas Vestra, quid sibi velit iste titulus. Hic grande mysterium, et revera occultum. Nam pleraque ipsius Psalmi manifeste sonant, et manifeste movent, et cito intelliguntur : hic autem titulus, quod fatendum est, habet non parum obscuritatis : sed aderit Dominus, serenabit nubilum, et videbitis Psalmum, et ex fronte Psalmi cognoscetis eum. In fronte enim habet Psalmus iste, « Psalmus ipsi David, quarta sabbatorum. » In limine est titulus, in postibus fixus est. Volunt homines titulum cognoscere, et sic domum intrare. Recolamus ergo Scripturam sanctam in Genesi, primo die quid sit factum; invenimus lucem : secundo die quid sit factum; invenimus firmamentum, quod appellavit Deus cœlum : tertio die quid sit factum; invenimus speciem terræ et

maris, et segregationem, ut omnis congregatio aquarum vocaretur mare, et arida vocaretur terra. Quarto die, luminaria fecit Deus in cœlo [1], solem in potestatem diei, lunam et stellas in potestatem noctis [2]. Hoc quarto die fecit. Quid sibi ergo vult quod de quarto die accepit Psalmus titulum? In quo Psalmo docetur patientia adversus felicitates malorum, et labores bonorum. Habes Paulum apostolum dicentem sanctis fidelibus roboratis in Christo, « Omnia facite sine murmuratione et disceptatione, ut sitis irreprehensibiles, et sinceres, immaculati filii Dei in » medio nationis tortuosæ et perversæ, in quibus appa» retis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes [3]. » Similitudo de luminaribus data est ad sanctos, ut sine murmuratione sint in natione tortuosa et perversa.

IV. Sed ne quisquam propterea putet colenda esse et adoranda luminaria cœli, quia inde aliqua similitudo ducta est ad significationem sanctorum; prius hoc explicemus in nomine Christi, quam non sit consequens, ut propterea tibi videatur adorandus sol, aut luna; aut stellæ, aut cœlum, quia aliqua de illis similitudo ducta est, qua significarentur sancti; quia multa sunt, de quibus ducta est similitudo ad significandos sanctos, quæ non adorantur. Si enim quidquid est unde similitudo ducitur ad sanctos, adorandum tibi putas; adora montes et colles, quia dictum est, « Montes exultaverunt velut arietes, et colles » velut agni ovium [4]. » Tu de sanctis dicis, ego de ipso Christo dico. Adora leonem, quia dictum est, « Vicit leo » de tribu Juda [5]. » Adora petram, quia dictum est, « Petra autem erat Christus [6]. » Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamvis de illis similitudo quædam data est; ad significandos sanctos de quacumque creatura

[1] Gen. I, 3-19. — [2] Psal. CXXXV, 8, 9. — [3] Philip. II, 14-16. — [4] Psal. CXIII, 4. — [5] Apoc. V, 5. — [6] I Cor. X, 4.

ducta fuerit similitudo, tu intellige similitudinem creaturæ, et adora artificem creaturæ. Dictus est sol Dominus noster Jesus Christus [1] : numquid iste sol quem et minutissima animalia nobiscum vident? Sed de quo dictum est, « Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem » venientem in hunc mundum[2]. » Nam lux ista non hominem solum illuminat, sed et jumenta et pecora et omnia animalia. Quod autem illuminat omnem hominem, in corde illuminat, ubi intellectum solum habet.

V. Intelligat ergo Charitas Vestra, quibus dixit Apostolus, « In natione tortuosa et perversa, id est, inter ini- » quos, in quibus apparetis sicu tluminaria in mundo, ver- » bum vitæ habentes[1] : » quodam modo admonuit nos et istum Psalmum intelligere, et prænoscere titulum ipsius. Tales enim sancti in quibus est verbum vitæ, de conversatione quam habent in cœlo, despiciunt omnia iniqua quæ fiunt in terra : et quomodo luminaria in cœlo per diem et per noctem procedunt, peragunt itinera sua, cursus suos certos habent; et committuntur tanta mala, nec deviant desuper stellæ fixæ in cœlo ; agentes per tractus cœlestes quæ illis præstituit et constituit Creator ipsarum : sic debent sancti, sed si in cœlo figantur corda eorum, si non frustra audiant et respondeant sursum se habere cor, si imitentur eum qui ait : « Nostra autem conver- » satio in cœlis est[3]. » Quia ergo sunt in supernis, et de supernis cogitant, sicut dictum est, « Ubi est thesau- » rus tuus, ibi est et cor tuum[4] : » de ipsis cogitationibus supernorum patientes fiunt ; et quidquid in terra committitur, sic non curant, donec peragant itinera sua, quemadmodum non curant luminaria cœli, nisi quomodo exerceant dies et noctes, quamvis tanta mala videant fieri super terram. Sed facile est forte, ut ferant justi ini-

[1] Sap. v, 6. — [2] Joan. I, 9. — [3] Philip. III, 20. — [4] Matth. VI, 21.

quitates malorum, quæ non in ipsos fiunt : sed sicut ferunt quæ in alios fiunt, sic ferant et quæ in ipsos fiunt. Non enim propterea debent ferre et tolerare, quia in alios fiunt : etsi in se fiant, non debent perdere tolerantiam. Nam qui perdiderit tolerantiam, cecidit de cœlo : qui autem fixum habet cor in cœlo, terra ipsius laborat in terra. Quanta et de ipsis luminaribus fingunt homines, et patienter ferunt? quomodo justi patienter debent ferre omnes etiam de se falsas criminationes. Hoc ipsum quod jam dudum dixi, quia illa stella Mercurii est, et illa stella Saturni est, et illa stella Jovis est, convicia fiunt stellis. Quid, illæ cum audiunt tanta convicia, numquid moventur, aut non exercent cursus suos? Sic et homo, qui in natione perversa et tortuosa habet verbum Dei, sicut luminare est fulgens in cœlo. Quanti qui sibi videntur honorare solem, de illo mentiuntur? Qui dicunt, Christus est sol, mentiuntur de sole : Novit sol Dominum suum esse Christum et Creatorem suum. Et si indignari potest, acerbius indignatur contra falso honorantem, quam contra contumeliosum. Servo enim bono major contumelia est injuria Domini. Quanta falsa de ipsis luminaribus quidam dicunt? et ferunt, tolerant, et non moventur. Quare? Quia in cœlo sunt. Cœlum autem quid est? Nec hoc prætermittamus : quanta mentiuntur homines, quando vident obscurari lunam, et dicunt : Malefici illam deponunt? cum certis temporibus defectum suum habeat secundum Dei dispositionem. Non curat tamen ista verba hominum illa quæ in cœlo est. Sed quid est, in cœlo? In firmamento cœli est. Cujus ergo cor in firmamento libri Dei est, ista non curat.

VI. Nam cœlum, id est, firmamentum, intelligitur pe figuram Liber Legis. Ideo quodam loco dicitur : « Exten-

» dit cœlum sicut pellem [1]. » Si extenditur sicut pellis, tanquam liber est extentus, ut legatur. Transacto autem tempore non legitur. Propterea enim legitur Lex, quia nondum venimus ad illam Sapientiam, quæ implet corda et mentes intuentium : et non opus erit ut aliquid ibi nobis legatur. Quia in eo quod nobis legitur, syllabæ sonant et transeunt : illa lux veritatis non præterit, sed fixa permanens inebriat corda videntium : quomodo dictum est, « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente deliciarum tuarum potabis eos; quoniam apud te est, » Domine, fons vitæ. » Et vide ipsum fontem : « In lu» mine, inquit, tuo videbimus lumen [2]. » Modo ergo lectio necessaria est, quandiu « Ex parte cognoscimus, et ex » parte prophetamus, » sicut dicit Apostolus : « Cum » autem venerit quod perfectum est, auferetur quod ex » parte est [3]. » Non enim in illa civitate Jerusalem, ubi Angeli vivunt, unde nos modo peregrinamur, et peregrinatio nostra gemit; gemit autem, si scimus quia peregrinamur; nam odit valde patriam, qui putat sibi bene esse cum peregrinatur : numquid in illa civitate ubi sunt Angeli, Evangelium legitur, aut Apostolus? Verbo Dei pascuntur. Quod Verbum Dei, ut sonaret nobis ad tempus, « Ver» bum caro factum est, et habitavit in nobis [4]. » Sed tamen ipsa Lex, quæ scripta est, firmamentum nobis est : ibi si sit cor nostrum, non convellitur iniquitatibus hominum. Dictum est ergo, « Extendit cœlum sicut pellem. » Cum autem transeunt tempora necessitatis librorum, quid dictum est? « Cœlum plicabitur ut liber [5]. » Qui ergo sursum habet cor, ipsum cor ipsius luminare est. In cœlo fulget, nec vincitur tenebris. Infra enim sunt tenebræ : tenebræ autem iniquitas, non incommutabiles tenebræ.

[1] Psal. CIII, 2. — [2] Id. XXXV, 9, 10. — [3] I Cor. XIII, 9. — [4] Joan. I, 14. — [5] Isaï. XXXIV, 4.

Jam et hesterno die commemoravimus. Sed qui hodie tenebræ sunt, si velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingressi sunt, si velint, jam lux esse possunt. Aperte enim Apostolus, ne quis putaret naturales esse iniquitates, quæ mutari non possunt, « Fuistis enim, inquit, aliquando » tenebræ; nunc autem lux in Domino, sicut filii lucis » ambulate[1]. Lux inquit, in Domino : » non in vobis. Cor ergo in libro : si cor in libro, cor in firmamento cœli. Si ibi est cor, inde luceat, et non movebitur iniquitatibus subterpositis : non quia ibi est in cœlo per carnem, sed quia ibi est per conversationem, secundum quod dictum est, « Nostra autem conversatio in cœlis est[2]. » Non potes cogitare illam civitatem, quia nondum vides. Vis cogitare cœlum? Librum Dei cogita. Audi Psalmum, « Et in lege » ejus meditabitur die ac nocte. Et ibi beatus dictus est, » qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccato- » rum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit; sed » in lege Domini fuit voluntas ejus[3]. » Vide luminare in cœlo : « Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. » Vult patienter ferre omnia? Non descendat de cœlo, et in lege ejus meditetur die ac nocte. Ergo in cœlo cor ejus; si in cœlo cor ejus, omnes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes felicitates malorum hominum, omnes labores justorum meditanti die ac nocte legem Dei, nulli sunt; et patienter tolerat omnia, et erit beatus eruditus a Deo. Et quomodo in firmamento cœli? Quia lex firmamentum est. « Beatus vir quem tu erudieris, Domine, et » ex lege tua docueris eum : ut mitiges eum a diebus » malignis, donec fodiatur peccatori fovea[4]. » Attendite ergo luminaria, quomodo procedunt, et occidunt, et redeunt, agunt cursus suos, distinguunt diem et noctem,

[1] Ephes v, 8. — [2] Philip. III, 20. — [3] Psal. I, 1, 2. — [4] Id. XCIII, 12, 13.

volvunt annos et tempora; et tanta mala fiunt in terra, illis quietem in cœlo habentibus. Quid est ergo quod nos docet Deus? Jam attendamus Psalmum.

VII. « Deus ultionum Dominus, Deus ultionum fidenter » egit[1]. » Tu putas quia non vindicat? Vindicat Deus ultionum. Quid est. « Deus ultionum? » Deus vindictarum. In eo certe murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos vindicatur. Facit ille furtum, et vivit : tu murmuras adversus Deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit. Si jam non facis furtum, vide : si enim jam non facis, vide ne aliquando fecisti. Si jam dies es, recole noctem tuam : si jam fixus in cœlo es, recole terram tuam. Invenis te furem forte fuisse aliquando ; et aliquem alium forte stomachatum, quia et tu furtum faciens vixisti, et non es mortuus : quomodo autem tu quando faciebas, ideo vixisti ut postea non faceres ; noli quia tu transisti, velle misericordiæ Dei pontem subvertere. Nescis illac multos transituros, qua et tu transisti? Esses modo qui murmurares, si adversus te audiretur qui prior de te murmuravit? Et tamen et nunc optas vindictam Dei in malos, ut fur moriatur : et murmuras adversus Deum, quia fur non moritur. Appende in statera æquitatis furem et blasphemum : jam dicis quia fur non es; sed murmurando adversus Deum, blasphemus es. Ille captat somnum hominis, ut aliquid involet ; et tu dicis quia dormit Deus, et hominem non videt. Ergo vis ille ut corrigat manum, prior tu linguam corrige : vis ille ut corrigat cor adversus hominem, tu corrige cor adversus Deum : ne forte cum optas vindictam Dei, si venerit, te priorem inveniat. Nam ille veniet, veniet et judicabit perseverantes in nequitia sua, ingratos prærogationi misericordiæ ipsius, ingratos patientiæ ipsius, thesaurizantes sibi iram

[1] Psal. XCIII, 1.

in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua[1]. quia « Deus ultionum Do» minus, Deus ultionum, » ideo « Fidenter egit. » Nulli enim pepercit, quando hic locutus est : ipse Dominus erat in carnis infirmitate, sed in virtute sermonis. Non accepit personas principum Judæorum. Quanta in illos dicit ? et, quomodo dictum est, vere in fiducia : quia scriptum est in Psalmis de illo, « Propter miseriam inopum et gemitum » pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus[2]. » Qui sunt pauperes? qui sunt inopes? Qui spem non habent nisi in illo solo, in quo solo spes non fallitur. Attendite, fratres, qui sunt pauperes et inopes. Non omnino pauperes qui nihil habent, videntur dici ab Scriptura, quando laudantur pauperes. Invenis enim pauperem hominem, qui quando patitur aliquam injuriam, non attendit nisi patronum suum, in cujus forte domo manet, cujus inquilinus est, cujus colonus est, cujus cliens est; et ideo se indigne pati asserit, quia ad illum pertinet. Cor ipsius in homine, spes ipsius in homine, cinis in cinere. Sunt autem alii qui opulenti sunt, et honoribus secundum tempus humanis fulciuntur; et tamen nec in pecunia sua spem ponunt, nec in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem ponunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis; sed totam spem in illo ponunt, cui non succeditur, qui mori non potest, qui falli et qui fallere non potest : tales etsi multa videntur habere secundum sæculum, bene ea tamen gubernant ad refectionem indigentium; inter pauperes Domini numerantur. Vident enim periculose se vivere in hac vita, sentiunt se esse peregrinos : sic diversantur in opulentia divitiarum suarum, quomodo viator in stabulo, transiturus, non possessurus. Ergo quid Dominus ? « Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc

[1] Rom. II, 5. — [2] Psal. XI, 6.

» exurgam, dicit Dominus : ponam in salutari. Salutaris noster, Salvator noster est. » In illo voluit ponere spem omnium inopum et egentium. Et quid ait? « Fiducialiter » agam in eo[1]. » Quid est, « Fiducialiter agam? » Non timebit, non parcet vitiis et concupiscentiis hominum. Vere medicus fidelis, medicinali ferro sermonis instructus, secuit omnia vulnera. Ideo qui talis prædictus et prænuntiatus, talis etiam inventus est. Loquebatur in monte, ubi dixit : « Beati pauperes spiritu, quoniam » ipsorum est regnum cœlorum. Ibi beati dicti sunt, qui » persecutionem patiuntur propter justitiam : » in ipso sermone dixit, « Quia ipsorum est regnum cœlorum. » Et ut faceret illos luminaria, id est, patienter tolerantes omnia ista iniqua, quæ transeunt : « Beati eritis, inquit, » cum vos persecuti fuerint, et dixerint omne malum ad- » versum vos ; gaudete et exultate, quia merces vestra » magna est in cœlis[2]. » Deinde in progressu sermonis cum docere inciperet, quamvis eum turba circumdaret, dixit talia Discipulis suis, quæ ferirent faciem Pharisæorum et Judæorum, qui quasi primatus habebant exponendarum Scripturarum omnium ; qui sibi quasi justi videbantur, vel videri se arbitrabantur, et ad quorum primatum plebis obsequium videbatur obtemperare : non pepercit, et dixit, « Quando oratis, non eritis sicut hypocritæ, » qui amant in synagogis et angulis platearum stantes orare, » ut videantur ab hominibus[3] : » et cætera talia. Tetigit omnes, non timuit aliquem. Et cum terminasset ipsum sermonem, conclusit de illo Scriptura Evangelii sic : « Fac- » tum est, inquit, cum consummasset Jesus verba hæc, » admirabantur turbæ super doctrina ejus. Erat enim » docens eos tanquam potestatem habens, non quasi » Scribæ eorum et Pharisæi[4]. » Quanta ergo ille, de quo

[1] Psal. xi, 6. — [2] Matth. v, 3 et 10-12. — [3] Id. vi, 5. — [4] Id. vii, 28, 29.

dictum est : « Erat docens eos tanquam potestatem ha- » bens, » quanta dixit : « Væ vobis Scribæ et Pharisæi » hypocritæ[1] ? » quanta in illos coram in faciem ? Neminem timuit. Quare? Quia Deus ultionum est. Ideo non parcebat in verbo, ut essent postea quibus parceret in judicio : quia si nollent accipere verbi medicinam, incursuri erant utique inventuri judicis sententiam. Quare? Quia dixit : « Deus ultionum Dominus, Deus ultionum fi- » denter egit : » id est, nulli pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit passurus, parcet in sententia judicaturus? Qui neminem timuit in humilitate, timebit quemquam in claritate? Ex eo quod jam fidenter egit, cogita quomodo sit acturus in fine sæculi. Noli ergo murmurare adversus Deum, qui quasi parcit malis : sed esto bonus cui forte ad tempus in flagello non parcat, et in fine parcat in judicio. « Deus ultionum Dominus, Deus ultio- » num fidenter egit. »

VIII. Et quia fidenter egit, illi non tulerunt fiduciam ejus. Et quia humilis venerat, et carne mortali indutus erat, et mori venerat; non facere quod peccatores, sed pati quod peccatores; quia propterea venerat, cum fidenter egisset, et illi ferre non possent fiduciam ejus in verbo, quid fecerunt? Tenuerunt, flagellaverunt, illuserunt, colaphizaverunt, sputis illinierunt, spinis coronaverunt, in cruce levaverunt, postremo occiderunt. Sed quid sequitur quod fidenter egerit? « Exaltare, qui judicas ter- » ram[2]. » Puta quia tenuerunt humilem, tenebunt excelsum? Puta quia judicaverunt mortalem, nonne ab immortali judicabuntur? Quid ergo ait? Exaltare, tu qui fidenter egisti, et fiduciam verbi tui non sunt passi iniqui, et putaverunt se aliquid egisse, quia te comprehendentes crucifixerunt; qui te deberent fide comprehendere, com-

[1] Matth. XXIII, 13, 14. — [2] Psal. XCIII, 2.

prehenderunt persecutione. Tu ergo qui fidenter egisti inter iniquos, et neminem timuisti, et quia passus es, « Exaltare, » id est, resurge, vade in cœlum. Patiatur et Ecclesia patienter, quod passum est caput Ecclesiæ patienter. « Exaltare, qui judicas terram, redde retributio- » nem superbis? » Redditurus est, fratres. Quid est enim quod dictum est : « Exaltare, qui judicas terram, redde » retributionem superbis? » Prophetia est prædicentis, non audacia jubentis. Non enim quia dixit Propheta: « Exaltare, qui judicas terram, » obtemperavit Prophetæ Christus, ut resurgeret et iret in cœlum : sed quia hoc factus erat Christus, hoc prædixit Propheta. Non ideo fecit Christus, quia Propheta prædixerat : sed ideo Propheta prædixerat quia ille facturus erat. Videt humilem Christum in spiritu, videt humilem; neminem timentem, nulli parcentem in verbo, et dicit : « Fidenter egit. » Videt illum quam fidenter egit, videt illum comprehensum, videt illum crucifixum, videt illum humiliatum, videt illum resurgentem et euntem in cœlum, et venturum inde ad judicium eorum, inter quorum manus passus est omnia mala : « Exaltare, inquit, qui judicas terram; redde » retributionem superbis. » Superbis reddet, non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quod mala faciunt, et defendere peccata sua volunt. Namque de his qui crucifixerunt Christum, facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Judæorum crediderunt, et donatus est illis sanguis Christi. Impias manus et cruentas de sanguine Christi portabant : lavit eas ipse cujus sanguinem fuderant. Adjuncti sunt corpori ipsius, id est, Ecclesiæ, qui corpus ejus mortale, quod viderant, persecuti sunt. Fuderunt pretium suum, ut biberent pretium suum. Namque postea plures conversi sunt. Cum multa miracula fierent ab Apostolis, aliquot hominum millia una die cre-

diderunt[1] : et tam in propinquo inventi sunt, ut omnia sua quæ habebant venderent, et pretium rerum suarum ad pedes Apostolorum ponerent; et unicuique distribuebatur quomodo opus erat; et erat illis una anima et cor unum in Deum; de ipsis crucifixoribus Domini. Sed quare non illis redditum est? Quia, « Redde retributionem superbis, » dictum et, illi autem noluerunt esse superbi. Etenim cum viderent multa miracula fieri per nomen Christi, quem se putabant interfecisse; commoti miraculis, audierunt a Petro in cujus nomine illa fierent. Non enim sibi arrogare servi voluerunt potentiam Domini sui, ut dicerent a se factum esse quod ille in ipsis faciebat. Honorem ergo dederunt servi Domino suo : dixerunt, quia quæ illi mirabantur, in nomine fierent ejus, quem illi crucifixerunt. « Et facti sunt humiles, compuncti sunt corde, conturbati sunt confitentes peccatum suum[2]; et consilium quæsierunt, dicentes : « Quid ergo faciemus? » Non desperant de salute, sed quærunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, « Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi. » Qui egerunt pœnitentiam, humiles fuerunt : non ergo illis redditum est. Quia, vide quid dicat Psalmus iste : « Exaltare, qui judicas terram, redde retributionem superbis. » Ab illo numero ergo excepti erant illi : in illis valuit vox illa Domini pendentis in cruce, et dicentis; « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt[3]. Exaltare, qui judicas terram, redde retributionem superbis. » Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis.

IX. Sed quando? Quando reddet? Interim mali triumphant, et exultant mali, blasphemant mali, omnia mala faciunt. Movet te? Cum pietate quære, non cum superbia

[1] Act. IV, 4. — [2] Id. II, 37, etc. — [3] Luc. XXIII, 34.

reprehende. Movet te? Compatitur tibi et Psalmus, quærit tecum, non quia nescit : sed ideo tecum quærit quod scit, ut in illo invenias quod nesciebas. Quomodo qui vult aliquem consolari, nisi condoleat cum illo, non illum erigit. Prius cum illo dolet, et sic eum reficit sermone consolatorio. Si autem intret ad illum ridens luctum ejus, non facit quod modo lectum est, dicente Apostolo : » Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus [1]. » Ergo ut gaudeat tecum, prius fles cum illo; contristaris cum illo, ut reficias eum : sic et Psalmus et Spiritus Dei, utique omnia sciens, quærit tecum, quasi verba tua dicit. « Usquequo peccatores, Domine, usquequo » peccatores gloriabuntur; respondent, et loquentur ini- » quitatem ; loquentur omnes qui operantur injusti- » tiam [2]? » Quid loquentur, nisi contra Deum, qui dicunt : Quid nobis prodest quia sic vivimus? Quid dicturus est? Vere curat ista quæ facimus Deus? Quia enim vivunt, putant Deum nescire quod faciunt. Vide quid mali illis contingat : quia si stationarius sciret (7), teneret illos; et ideo vitant oculos stationarii, ne statim teneantur. Oculos enim Dei vitare nemo potest : quia non solum in cubiculo videt, sed et intima cordis tui. Cogitant et ipsi, quia nihil potest latere Deum : et quia faciunt, et sciunt quid fecerunt, et vident se vivere sciente Deo, qui non viverent sciente stationario, dicunt sibi: Placent ista Deo; et revera si illi displicerent facta nostra, quomodo displicent judicibus, quomodo displicent regibus, quomodo displicent imperatoribus, et quomodo displicent commentariensibus (8), numquid quomodo illorum oculos vitamus, vitare possemus oculos Dei? Ergo placent ista Deo. Ideo in alio Psalmo peccatori dicitur : « Hæc fecisti, et » tacui[2]: suspicatus es iniquitatem, quod ero tibi simi-

[1] Rom. XII, 15. — [2] Psal. XCIII, 3, 4.

» lis[1]. » Quid est, « Ero tibi similis? » Ut quomodo tibi placet factum tuum malum, sic putes quia et mihi placet. Et minatur in posterum, « Arguam te[1]. » Ergo non tacet qui dixit, « Tacui. » Cum diceret, « Hæc fecisti, et ta- » cui; suspicatus es iniquitatem, quod ero tui similis; » et non tacuit. Cum enim nos loquimur, ille non tacet : cum enim lector legit, ille non tacet : cum Psalmus ista cantat, ille non tacet. Et istæ omnes voces Dei per orbem terrarum fiunt. Quomodo ergo tacet, quomodo non tacet? Non tacet in verbo, tacet in vindicta. Quid est ergo, « Hæc fecisti, et tacui? » Hæc fecisti, et non vindicavi. « Suspicatus es iniquitatem, quod ero tui similis. » De ipsa vindictæ taciturnitate, id est, de cessatione vindictæ, aliio loco dicit : « Tacui, numquid semper tacebo[2]? » Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores » gloriabuntur; respondent, et loquentur iniquitatem; » loquentur omnes qui operantur injustitiam? » Et dicit omnia opera. « Respondent et loquentur iniquitatem. » Quid est, « Respondent? » Contra justum habent quod respondeant. Venit justus aliquis, et dicit : Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris. Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit justitiam, et mortuus est : quare mortuus est? Ego feci iniquitatem, quare me non abstulit Deus? Ecce, ille fecit justitiam, et quare sic in illum vindicavit? quare ille sic laborat? respondent : hoc est, « Respondent, » quia habent quod dicant : quia parcitur illis, de patientia Dei inveniunt argumentum responsionis suæ. Parcit ille propter aliud, respondent illi propter aliud, quia vivunt. Quare enim parcat ille, dicit Apostolus, exponit consilium patientiæ Dei : « Existimas, inquit, » qui talia agis, quia tu effugies judicium Dei? An divitias » benignitatis et longanimitatis ejus contemnis, ignorans

[1] Psal. XLIX, 21. — [2] Isaï. XLII, 14.

» quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? » Tu autem, id est, ille qui respondet et dicit : Si displicerem Deo, non mihi parceret Deus. Vide quid sibi facit, audi Apostolum : « Tu autem secundum duritiam cordis tui » et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et » revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secun» dum opera sua [1]. » Ille ergo auget longanimitatem, et tu auges iniquitatem. Erit illius thesaurus in sempiterna misericordia in eos qui non contempserunt misericordiam : tuus autem thesaurus in ira invenietur, et quod ponis quotidie per modicum, postea massam inventurus es : minutatim ponis, sed cumulum invenies. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana : de minutissimis guttis flumina implentur.

X. Quid autem illi faciunt, qui respondent et loquentur iniquitatem, quia faciunt et parcitur eis? « Populum » tuum, Domine, humiliaverunt : » id est, omnes qui juste vivunt, in quos volunt superbire omnes mali. « Po» pulum tuum, Domine, humiliaverunt, et hæreditatem » tuam vexaverunt : viduam et pupilllos interfecerunt, et » proselytum occiderunt [2] : » id est, peregrinum, advenam, adventitium, ipsum dicit proselytum. Manifesta sunt ista singula, nec opus est in his immorari.

XI. « Et dixerunt : Non videbit Dominus [3].» Non attendit ista, negligit ista, alias res curat, non intelligit. Hæ enim duæ voces sunt malorum : una quam jam dixi : « Hæc fecisti, et tacui; suspicatus es iniquitatem, quod » ero tibi similis [4]. » Quid est, « Quod ero tibi similis? » Putas quia video facta tua, et placent mihi, quia non vindico. Alia est vox iniquorum : Quia nec attendit ista Deus, nec advertit ut sciat quemadmodum vivam, non me curat Deus. Ergo inter aliqua me computat Deus? aut vere me

[1] Rom. II, 3-6. — [2] Psal. XCIII, 5, 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Id. XLIX, 21.

numerat Deus? aut ipsos homines numerat? Infelix homo! ut esses curavit : ut bene vivas non curat? Istorum ergo ista vox est. « Et dixerunt : Non videbit Dominus, neque » intelliget Deus Jacob. »

XII. « Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, » et stulti aliquando sapite[1]. » Populum suum erudit, cui possunt commoveri pedes, quando felicitates iniquorum videt homo, jam bene vivens in numero sanctorum Dei, id est, in numero filiorum Ecclesiæ ; videt quia florent mali, et faciunt iniquitatem, et æmulatur eos, et adducitur ut imitetur facta ipsorum ; quia videt quasi nihil sibi prodesse quod bene vivat humilis, hic sperans mercedem. Nam si illam speret futuram, non illam perdit, quia nondum venit tempus ut accipiat eam. In vinea operaris, fac opus tuum, et accipies mercedem tuam. A patrefamilias non exigeres antequam operareris, et a Deo exigis antequam opereris? Et ista tolerantia ad opus tuum pertinet, et hoc ad mercedem pertinet. Minus vis facere in vinea, qui non vis tolerare : quia et ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, ut invenias mercedem. Quod si dolosus es, vide ne non solum non accipias mercedem, sed et pœnam invenias ; quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidem operarius dolosus ut incipias non bene facere, oculos patrisfamilias attendit, ad illum aspicit qui conduxit ad vineam, ut cum ille averterit oculos, cesset, et non bene operetur ; cum autem ille converterit oculos, bene operetur. Deus autem qui te conduxit, non avertit oculos ; non tibi licet dolose operari : super te semper sunt oculi patrisfamilias ; quæri ubi illum fallas, et cessa si potes. Ergo si qui forte aliquid cogitabatis, quando videbatis malos florere, et cogitationes vestræ faciebant nutare pedes vestros in via Dei ; vobis loquitur Psalmus iste :

[1] Psal. XCIII, 8.

si autem nullus vestrum talis est, per vos aliis loquitur, dicens, « Intelligite nunc : » quia dixerunt illi, « Non videbit Dominus, neque intelliget Deus Jacob. « « Intel-» ligite, inquit, nunc qui insipientes estis in populo, et » stulti aliquando sapite. »

XIII. « Qui plantavit aurem, non audiet? » Non habet unde audiat, qui tibi fecit unde audias? « Qui plantavit » aurem, nou audiet? Aut qui finxit oculum, non consi-» derat? Qui erudit gentes, non arguet[1]? » Attendite hoc magnopere, fratres mei, « Qui erudit gentes, non ar-» guet? » Hoc modo facit Deus, erudit gentes : ideo misit verbum suum per orbem terrarum hominibus, misit per Angelos, per Patriarchas, per Prophetas, per servos, per tot præcones antecedentes Judicem. Misit et ipsum Verbum suum, misit et ipsum Filium suum; misit servos Filii sui, et in ipsis servis Filium suum. Per totum orbem terrarum prædicatur ubique verbum Dei. Ubi non dicitur hominibus : Relinquite iniquitates vestras priores, convertite vos ad itinera recta? Ideo parcit, ut vos corrigatis : ideo heri non vindicavit, ut hodie bene vivatis. Erudit gentes, non ergo arguet? non auditurus est quos erudit? non judicaturus est quibus sermonem præmisit et præseminavit? In schola si esses, acciperes, et non redderes? Utique quando accipis a magistro, eruditis. Committit tibi magister quod præbet, et non exiget quando reddis? aut cum cœperis reddere, sine metu eris plagarum? Modo ergo accipimus, postea statuimur ante magistrum, ut reddamus omnes præteritas nostras, id est, ut rationem reddamus de his omnibus, quæ nobis modo erogantur. Audi Apostolum dicentem : « Omnes astabimus ante tri-» bunal Christi, ut illic recipiat unusquisque secundum » ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum[2].

[1] Psal. XCIII, 9, 10. — [2] Rom. XIV, 10, et 2 Cor. V. 10.

» Qui erudit gentes, non arguet? Qui docet hominem » scientiam? » Ipse non scit qui te fecit scire? « Qui do» cet hominem scientiam? »

XIV. « Dominus scit cogitationes hominum, quoniam » vanæ sunt[1]. » Nam etsi tu nescis cogitationes Dei, quoniam justæ sunt; ille « Scit cogitationes hominum, quo» niam vanæ sunt. » Et homines scierunt cogitationes Dei : sed quibus jam amicus factus est, prodit consilium suum. Et vos, fratres mei, nolite vos contemnere : si cum fide acceditis ad Dominum, auditis cogitationes Dei : eas modo discitis, hoc vobis dicitur, et ad hoc instruimini, quare parcat modo Deus malis, ne murmuretis adversus Deum, qui docet hominem scientiam. « Dominus scit co» gitationes hominum, quoniam vanæ sunt.» Relinquite ergo cogitationes hominum, quæ vanæ sunt; ut comprehendatis cogitationes Dei, quæ sapientes sunt. Sed quis est qui comprehendit cogitationes Dei? Qui ponitur in firmamento cœli. Jam hoc cantavimus, jam hoc diximus et exposuimus.

XV. « Beatus vir quem tu erudieris, Domine, et ex lege » tua docueris eum : ut mitiges eum a diebus malignis, » donec fodiatur peccatori fovea[2]. » Ecce habes consilium Dei, quare parcat malis : foditur fovea peccatori. Tu jam vis illum sepelire : adhuc fovea illi foditur; noli festinare sepelire. Quid est. « Donec fodiatur peccatori fo» vea? » Aut quem ponit peccatorem? unum hominem? Non. Quid ergo? Omne genus hominum peccatorum, sed superborum : jam enim præmisit, « Redde retributionem » superbis. » Nam et ille peccator fuit Publicanus, qui oculos eliserat in terram, et percutiebat pectus suum, dicens : « Deus, propitius esto mihi peccatori[3].» Sed quia non superbus erat, Deus autem reddet retributionem su-

[1] Psal. XCIII, 11. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] Luc. XVIII, 13.

perbis; non illi, sed talibus foditur fovea, donec reddat retributionem superbis. Ergo quod ait: « Donec fodiatur » peccatori fovea, » superbos intellige. Quid est superbus? Qui non confessione peccatorum agit pœnitentiam, ut sanari per humilitatem possit. Quis est superbus? Qui illa ipsa pauca quæ videtur habere bona, sibi vult arrogare, et derogat misericordiæ Dei. Quis est superbus? Qui etiamsi Deo tribuat bona quæ facit, insultat tamen eis qui illa non faciunt, et extollit se super illos. Nam et ille Pharisæus, « Gratias tibi ago, » inquit. Non dixit, Ego facio. De his quæ faciebat, gratias Deo agebat. Sentiebat ergo et bene se facere, et ab illo se facere. Unde ergo improbatus est? Quia insultabat Publicano. Ut perficiamini attendite. Primo præcedere debet, sive virum, sive fœminam confessio peccatorum, salubris pœnitentia quæ valeat ad corrigendum hominem, non ad irridendum Deum. Cum autem post pœnitentiam bene vivere cœperit, habet adhuc quod cogitet, ne sibi tribuat quod bene facit, sed illi agat gratias, cujus gratia factum est, ut bene viveret: quia ille illum vocavit, ille illum illuminavit. Ergo iste jam perfectus est? Non : adhuc deest illi aliquid. Quid illi deest? Ut non superbiat super eos, qui necdum sic vivunt, quomodo ipse vivit. Qui talis fuerit, securus sit; non illi redditur retributio, de qua dictum est : « Redde » retributionem superbis : » non est inter illos quibus foditur fovea. Nam videte illum qui dicebat : « Gratias » tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, injusti, » raptores, adulteri, sicut et Publicanus iste. » Quantum se extulit, cum dicit, « Quia non sum sicut et Publicanus » iste?» Ille autem, elisa facie, percutiebat pectus suum, dicens: « Deus, propitius esto mihi peccatori.» Ille superbus erat in bonis factis, ille humilis in malis factis. Videte,

[1] Luc. XVIII, 11.

fratres, placuit Deo magis humilitas in malis factis, quam superbia in bonis factis : sic odit Deus superbos. Et ideo sic conclusit : « Amen dico vobis, descendit justificatus » Publicanus magis quam Pharisæus. » Et dicit quare : « Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et omnis qui » se humiliat, exaltabitur [1]. » Fratres mei, vel hinc solum nos discimus, quia humilitatem nos docuit Christus, quia Deus factus est homo. Ipsa et humilitas quæ displicet Paganis, unde nobis insultant : Qualem Deum colitis qui natus est? qualem Deum colitis qui crucifixus est? Humilitas Christi superbis displicet : tibi autem Christiano si placet, imitare. Si imitatus fueris, non laborabis : quia ipse dixit : « Venite ad me, omnes qui laboratis et one» rati estis, et discite a me, quoniam mitis sum et hu» milis corde [2]. » Hæc est ergo disciplina christiana : Nemo facit aliquid bene, nisi gratia ipsius. Quod facit homo male, ipsius est hominis : quod facit bene, de beneficio Dei facit. Cum cœperit facere bene, non sibi tribuat; cum non sibi tribuerit, gratias agat ei a quo acceperit. Cum autem bene facit, non insultet illi qui illud non facit, aut extollat se super eum. Non enim in illo finita est gratia Dei, ut ad alium non perveniat.

XVI. « Ut mitiges eum a diebus malignis, donec fodia» tur peccatori fovea [3]. » Mitis ergo esto, quisquis Christianus es, a diebus malignis. Maligni enim sunt dies, quibus videntur florere peccatores, et laborare justi : sed labor justorum flagellum est Patris, et felicitas peccatorum fovea ipsorum est. Quia enim mitigat vos Deus a diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea; non cogitetis quia modo in aliquo loco stant Angeli cum bidentibus, et fodiunt istam foveam magnam, quæ possit capere omne genus iniquorum; et quia videtis multos esse iniquos, et

[1] Luc. XVIII, 10-14. — [2] Matth. XI, 28. — [3] Psal. XCIII, 13.

dicatis vobis carnaliter : Revera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbam peccantium quæ fovea potest capere? quando foditur talis quæ omnes capiat, quando exhauritur? ideo parcit Deus. Non est hoc : fossa peccatorum, ipsa felicitas peccatorum est : in illam enim cadent tanquam in foveam. Intendite, fratres, quia magna res est ut felicitas fovea dicatur : « Donec fodiatur peccatori fo-» vea. » Parcit enim illi Deus, quem novit peccatorem et impium, occulta justitia sua; et hoc ipsum quod ei parcit Deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille se altum putat, et cadit : in eo ipso cadit, quo se altum putat. Hoc se ille putat sublimiter ire, et Deus hoc fossam vocat. Fossa ad ima tendit, non ad cœlum : peccatores autem superbi quasi in cœlum eunt, et in terram merguntur. Contra, humiles quasi in terram se deprimunt, et in cœlum ascendunt. Mitesce ergo, quisquis es fidelis, si eruditus es ex lege Dei, ut sit cor tuum in firmamento cœli : quia Deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta sabbati, unde titulum Psalmus iste percepit. Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere cursus suos, et non curare quæ in se dicant homines : sic et tu non cures quidquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo caro et sanguis est. Non enim vilis es in comparatione alterius carnis, a qua videris premi. Quia pro te ille suscepit carnem, et pro te ille fudit sanguinem, qui et te et illum ad suum est perducturus examen : et si tanta prærogavit, cum esses impius, quid servat fideli? Hinc mitesce. Quemadmodum mitescis? Cum dicis : Quia Deus hoc vult, ideo florent mali : parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit : sed illi non corriguntur : novit ille quomodo de illis judicet. Immitis est autem homo, cum vult contradicere aut bonitati Domini, aut patientiæ, aut potestati, aut justitiæ judicis. Erigitur superbus in Deum,

mergit illum Deus : et in eo ipso mergitur, quo erigitur in Deum. Nam in alio Psalmo sic ait : « Dejecisti eos, dum » extollerentur[1]. » Non dixit, Dejecisti eos, quia elati sunt; aut, « Dejecisti eos, posteaquam elati sunt : ut aliud sit tempus elationis eorum, aliud tempus dejectionis : sed in eo ipso extollebantur, ibi dejiciebantur. Quantum enim superbum cor hominis, tantum recedit a Deo : et si recedit a Deo, in profundum it. Contra, cor humile de cœlo adducit Deum, ut proximus fiat. Certe altus est Deus, super omnes cœlos est Deus, transcendit omnes Angelos : quantum habes erigi, ut attingas ad illum excelsum? Nolo te rumpas extendendo te : aliud consilium tibi do, ne in ista extensione forte crepes per superbiam. Certe altus est Deus : tu humilia te, et descendet ad te.

XVII. Audivimus quare parcat malis, hoc ipsum fossa ipsorum est. Dicit tibi Deus : Quomodo illis foditur, et quare illis foditur fovea, non est tuum cognoscere : sed ex lege mea disce patientem te esse debere, « Donec fo» diatur peccatori fovea. » Et quid de me, inquis, qui laboro, et laboro inter ipsos peccatores? Respondetur tibi quod sequitur : « Qui non repellet Dominus plebem » suam[2]. » Exercet, non repellit. Quomodo enim dicit alio loco Scriptura? « Quoniam quem diligit Deus, cor» ripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit[3]. » Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis suis facere illud : aliquando jam desperatos filios suos dimittunt vivere quomodo volunt; eos qui spem habent, flagellant; illos quos omnino viderint sine spe et indomitos esse, dimittunt ut faciant quod volunt. Jam quem dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem suam : cum autem flagellat filium, cui ipsam hæreditatem servat. Cum autem flagellat

[1] Psal. LXXII, 18 — [2] Id. XCIII, 14 — [3] Hebr. XII, 6.

Deus filium, currat sub manu Patris flagellantis : quia qui flagellat, ad hæreditatem erudit. Ab hæreditate non repellit filium suum, quem castigat : sed ideo flagellat, ut recipiat. Non sit tam vano sensu et puerili, ut dicat : Plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere quidquid vult : ego si me movero contra jussionem patris mei, flagella invenio. Tu gaude sub flagellis : quia tibi servatur hæreditas : « Quia non repellet Dominus plebem » suam. » Ad tempus emendat, non in æternum damnat. Illis autem ad tempus parcit, in æternum illos damnabit. Elige tibi : temporalem vis laborem, an sempiternam pœnam? temporalem felicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur Deus ? Sempiternam pœnam. Quid promittit Deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat bonos, temporale est : in quo parcit malis, temporale est. « Quia » non repellet Dominus plebem suam, et hæreditatem » suam non derelinquet. »

XXVIII. « Quousque justitia, inquit, convertatur in » judicium : et qui habent eam omnes recto sunt corde[1]. » Attende modo, et habe justitiam : quia judicium nondum potes habere. Prius est ut habeas justitiam : sed ipsa justitia tua convertetur in judicium. Habuerunt hic justitiam Apostoli, et pertulerunt iniquos. Sed quid illis dicitur? « Sedebitis super duodecim sedes, judicantes duode» cim tribus Israël[2]. » Ergo justitia ipsorum convertetur in judicium. Modo enim justus quisquis hic fuerit, ad hoc est ut patiatur mala et toleret. Patiatur tempus passionis, et venit dies judicationis. Sed quid dico de servis Dei? Ipse Dominus qui judex est omnium vivorum et mortuorum, primo judicari voluit, et sic judicare. « Quo» usque justitia convertatur in judicium : et qui habent » eam omnes recto sunt corde. » Qui habent modo jus-

[1] Psal. xciii, 15. — [2] Matth. xix, 28.

titiam, nondum judicant. Primo est enim habere justitiam, et postea judicare. Primo patitur malos, et postea judicat malos. Modo justitia sit, postea convertetur in judicium. Et tandiu patitur homines malos, quandiu vult Deus, quandiu illos perferet Ecclesia Dei, ut erudiatur per malitiam ipsorum. Non tamen repellet Deus plebem suam, « Quousque justitia convertatur in judicium : » et qui habent eam, omnes recto sunt corde. » Qui sunt « recto corde? » Qui hoc volunt quod Deus vult. Parcit peccatoribus, tu vis ut jam perdat peccatores. Distorti cordis es et pravæ voluntatis, quando aliud vis, aliud vult Deus. Vult autem Deus parcere malis, tu non vis parci : patiens est Deus peccatoribus, tu non vis tolerare peccatores. Sed ut dicere cœperam, aliud vis tu, aliud Deus : converte cor tuum, et dirige ad Deum. Quia et Dominus infirmis compassus est. Vidit in corpore suo, id est, in Ecclesia sua infirmos, qui primo voluntatem suam sequi tentarent; sed cum viderent voluntatem Dei aliam esse, dirigerent se et cor suum ad suscipiendam et sequendam voluntatem Dei. Ne voluntatem Dei velis torquere ad voluntatem tuam, sed tuam corrige ad voluntatem Dei. Voluntas Dei sic est quomodo regula : ecce, puta, torsisti regulam, unde habes corrigi? Illa autem integra manet : regula est enim incommutabilis. Quandiu integra est regula, habes quo te convertas et corrigas pravitatem tuam, habes unde corrigas quod in te tortum est. Quid autem volunt homines? Parum est quia voluntatem suam tortuosam habent : etiam volunt voluntatem Dei tortam facere secundum cor suum, ut hoc faciat Deus quod ipsi volunt, cum ipsi hoc debeant facere quod Deus vult.

XIX. Quomodo autem complexus est Dominus ex duabus voluntatibus unam factam in homine quem portabat? Præfigurans in corpore suo, id est, in Ecclesia sua, futu-

ros quosdam, qui voluntatem suam vellent facere, sed sequerentur postea Dei : quia infirmos quosdam ostendit, quod ad ipsum pertineant, et eos præfiguravit in se. Nam ideo et toto corpore sanguinem sudavit [1], quia in corpore suo, id est, in Ecclesia sua Martyrum sanguinem ostendit. Toto corpore sanguis exibat : ita Ecclesia ejus habet Martyres, per totum corpus ejus fusus est sanguis. Quosdam ergo infirmos in se præfigurans, vel in corpore suo, ex persona infirmorum compatiens illis, ait, « Pater, si » fieri potest, transeat a me calix iste [2]. » Ostendit hominis voluntatem : si in ipsa voluntate permaneret, jam pravum cor videretur ostendere. Sed si compassus est tibi, et te liberat in se; imitare quod sequitur, dicens, « Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater [3]. » Si cœpertit tibi subrepere voluntas humana, O, si occidat Deus inimicum istum meum, ut non me persequatur! o, si posset fieri ut non ab illo paterer tanta! Jam si perseveraveris, et hoc tibi placuerit, et vides quia non hoc vult Deus, pravus corde es, non habes justitiam quæ convertetur in judicium : « Qui enim illam habent, omnes recti » sunt corde. » Et qui sunt, « Recti corde? » Qui sic inveniuntur quomodo inventus est Job, qui ait : « Dominus » dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita fac» tum est : sit nomen Domini benedictum [4]. » Ecce rectum cor. Iterum in gravi vulnere quid dixit uxori, quam propterea reliquerat diabolus, et non occiderat, ut ipse haberet adjutricem, non ut maritus consolatricem? Meminerat enim quia per illam Evam deceptus erat Adam [5], et necessariam sibi putabat hanc Evam. Accessit ad Job illa, tanquam Eva : sed Adam melior fuit in stercore victor, quam Adam victus in paradiso. Quid enim respondit

[1] Luc. XII, 44. — [2] Matth. XXVI, 39 — [3] Ibid. — [4] Job. I, 21. — [5] Gen. III, 6

illi mulieri? Vide cor paratum, vide cor rectum. Numquid non patiebatur persecutiones et graves? Et omnes Christiani patiuntur : et si non sæviunt homines, sævit diabolus. Et si Christiani facti sunt imperatores, numquid diabolus Christianus factus est? Intendat ergo Sanctitas Vestra quid sit rectum cor. Accessit ad eum, et ait : « Dic aliquid in Deum, et morere. » Enumeravit omnes ærumnas vel ipsius vel suas : « Dic aliquid, inquit, in » Deum, et morere. » Et ille jam cognoscens Evam, redire volens unde lapsus est, fixo corde in Deo tanquam luminare in firmamento, habitans corde in libro Dei : « Locuta es, inquit, tanquam una ex insipientibus mu» lieribus; si bona suscepimus de manu Domini, mala » non tolerabimus[1]? » Quia fixum cor in Deo, ideo rectum. Quia enim rectus est Deus, quando in illo figis cor, forma tibi sit, ut sit tibi cor rectum. Fige ergo cor tuum in illo, et rectum cor erit. Sed subrepebat voluntas humana, nescio quid de carnis infirmitate lactabat mentem tuam : noli jam desperare. Te præsignavit Dominus in sua infirmitate, non se : non enim timebat Dominus pati, tertio die resurrecturus. Si prorsus quomodo homo pateretur, et non quomodo Deus pati veniret, et si sciret se post triduum resurrecturum, nullo modo formidaret moriturus, quod non formidavit apostolus Paulus, in fine sæculi resurrecturus. Ait enim, « Compellor autem ex duobus, » concupiscentiam habens dissolvi, et esse cum Christo; » multo enim magis optimum : manere in carne neces» sarium propter vos[2]. » Tædium enim illi erat manere in carne, ex duobus patiebatur ardorem; dissolvi et esse cum Christo, multo magis optimum dicebat. Adeo cum appropinquaret ipsa passio, quomodo exultabat! quomodo gloriabatur! « Bonum certamen certavi, cursum

[1] Job. II, 10. — [2] Philip. I, 23, 24.

» consummavi, fidem servavi ; de cætero superest mihi co-
» rona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die
» justus judex[1]. » Iste gaudet coronandus, et tristis est ille coronaturus. Gaudet sic Apostolus, et dicit Christus Dominus noster : « Pater, si fieri potest, transeat hic ca-
» lix[2]. » Sed tristitiam sic assumpsit quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dicimus, non fuisse tristem Dominum. Si enim hoc dixerimus, quia non erat tristis, cum Evangelium dicat : « Tristis est anima mea usque ad
» mortem[3] : » ergo et quando dicit Evangelium ; « Dor-
» mivit Jesus[4], » non dormivit Jesus : et quando Evangelium dicit : Manducavit Jesus[5], non manducavit Jesus : subrepit vermiculus putredinis, et nihil sanum relinquit, ut dicatur, quia et corpus non erat verum, et carnem veram non habuit. Quidquid ergo de illo scriptum est, fratres, factum est, verum est. Ergo tristis fuit? Prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem : quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram. Sic ergo voluntate ostendit in se, ut si forte subrepserit tibi humana infirmitas, et cœperit aliud velle quam Deus vult, videas pravitatem cordis tui extra regulam, figas illud ad regulam, et dirigatur in Deum cor tuum, quod in homine cœperat esse pravum. Sic ergo Dominus te ostendens dixit : « Tristis
» est anima mea usque ad mortem : » et dixit, « Pater, si
» fieri potest, transeat a me calix iste » Sed statim fac, quod ideo fecit, ut te doceret : « Verum non quod ego
» volo, sed quod tu vis, Pater[6]. » Si enim hoc feceritis, justitiam habebitis : si justitiam habebitis, rectum est cor : si rectum est cor ; justitia illa quæ modo tolerat, convertetur in judicium ; et postea judicante Domino tuo,

[1] 2 Tim. IV, 7, 8. — [2] Matth. XXVI, 39. — [3] Ibid. 38. — [4] Id. VIII, 24. — [5] Luc. XIV, 1. — [6] Matth. XXVI, 37, 38.

non solum non expavesces mala, sed etiam gloriaberis de corona. Tunc videbis quomodo profecerit patientia Dei, vel ad illorum pœnam, vel ad tuam coronam : modo non vides; crede quod nondum vides, ne erubescas cum videris. « Quousque justitia convertatur in judicium : et » qui habent eam, omnes recto sunt corde. »

XX. « Quis exurget mihi adversus malignantes, aut » quis consistet mihi adversus operantes iniquitatem [1]? » Persuadent multi multa mala, susurrare serpens non desinit, ut facias iniquitatem : quacumque te converteris, forte si profecisti, quæris cum aliquo bene vivere, et vix invenis : multi mali te circumdant; quia pauca grana, multa palea. Habet hæc area grana sua, sed adhuc laborant. Separata ergo a palea tota massa grandis erit : pauca grana sunt, sed in comparatione palearum; multa autem in se. Ergo cum indique mali perstrepant, et dicant : Quare sic vivis? tu solus Christianus es? quare non facis quod faciunt et alii? quare non spectas, quemadmodum et alii? quare non remedia et ligaturas adhibes? quare non mathematicos et haruspices consulis, sicut et alii? Et tu signas te, et dicis : Christianus sum, ut repellas istos nescio quos. Sed adversarius premit, urget; quod pejus est, exemplo Christianorum suffocat Christianos. Sudatur, æstuatur; tribulatur anima christiana : vincere habet tamen; sed numquid de se? Ideo vide quid dicat. Respondet enim : Quid mihi prodest, quia modo mihi facio remedia, et lucror paucos dies? Exeo hinc de isto sæculo, et vado ad Dominum meum, et mittet me in ignem, quia præposui paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehennas. Quas gehennas? Æterni judicii Dei. Vere, nisi putas quia Deus curat quomodo vivant homines? Et hoc forte non in platea tibi dicit amicus, sed in domo uxor, aut forte ma-

[1] Psal. xciii, 16.

ritus uxori fideli bonæ et sanctæ, deceptor ipsius. Si mulier marito, Eva est illi : si vir uxori, diabolus est illi. Aut ipsa tibi Eva est, aut tu illi serpens es. Aliquando vult convertere pater cogitationem suam vel ad filium : invenit et ipsum malum, nequissimum; æstuat, fluctuat, quærit quomodo vincat, prope sorbetur, prope consentit, sed adsit Deus. Audite Ergo Psalmum : « Quis exurget » mihi, inquit, adversus malignantes? » Tam multi sunt; quacumque respicio, ipsi occurrunt. Quis occurret principi iniquitatis diabolo et angelis ejus, et hominibus seductis ab eo?

XXI. « Nisi quia Dominus, inquit, adjuvit me, paulo » minus habitaverit in inferno anima mea [1]. » Prope rueram in illam fossam, quæ paratur peccatoribus : hoc est, « Paulo minus in inferno habitaverat anima mea. » Quia jam mutabat, jam prope consentiebat, respexit ad Dominum. Ut puta, verbi gratia, insultabatur illi, ut faceret iniquitatem. Aliquando enim congregant se mali, et insultant bonis; maxime si fuerint illi plures, et ceperint illum unum, quomodo aliquando multa palea est circa unum granum; (tunc non erunt simul cum fuerit massa ventilata :) capitur inter multos iniquos ille, insultatur illi, circumvenitur; superponere se volunt illi, exagitant quasi justum, et insultant quasi de ipsa justitia : Magnus, inquiunt, Apostolus; in cœlum volasti, quomodo Elias. Faciunt homines ista, ita ut aliquando attendens ad linguam humanam, erubescat esse bonus inter malos. Resistat ergo malis; sed non de viribus suis, ne efficiatur superbus, cum vult evadere superbos, et augeat numerum superborum. Sed quid dicat? « Quis exurget mihi adver- » sus malignantes, aut quis consistent mihi adversus ope- » rantes iniquitatem? Nisi quia Dominus adjuvit me,

[1] Psal. xcii, 17.

» paulo minus habitaverat in inferno anima mea. »

XXII. « Si dicebam : Motus est pes meus : misericor- » dia tua, Domine, adjuvabat me[1]. » Vide quomodo confessionem amat Deus. Movetur pes tuus, et non dicis : Movetur pes meus : sed stare te dicis, cum jam ruas. Imo si jam cœpisti moveri, si jam cœpisti fluctuare, confitere motum, ne plangas ruinam ; ut adjuvet te ille, ne in inferno sit anima tua. Confessionem vult Deus ; humilitatem vult. Motus es, ut homo ; adjuvat te ille, ut Deus : sed dic tamen : « Motus est pes meus. » Quare jam moveris, et dicis, Sto ? « Si dicebam : Motus est pes meus ; » misericordia tua, Domine, adjuvabat me. » Quo modo præsumpsit Petrus, non in viribus suis. Videbatur Dominus ambulare super mare, calcans capita omnium superborum in isto sæculo. Ipsum iter suum calcantis capita superborum, significavit ambulans super tumidos fluctus. Calcat et Ecclesia : nam ipsa est Petrus. Non tamen ausus est Petrus per se ipsum ambulare super aquas : sed quid ait? « Domine, si tu es, jube me venire ad te » super aquas. » Ille in potestate sua, Petrus in jussu illius. « Jube, inquit, venire me ad te. Respondit ille, » Veni[2]. » Calcat enim et Ecclesia capita superborum : sed quia Ecclesia est, et habet infirmitatem humanam, ut compleretur, « Si dicebam : Motus est pes meus, » titubavit Petrus in mari, et exclamavit : « Domine, pereo. » Quod ergo hic positum est, « Si dicebam : Motus est pes meus : » hoc ibi positum est, « Domine, pereo[3]. » Et quod hic positum est, « Misericordia tua, Domine, adjuvabat me : » hoc ibi positum est : « Porrexit manum Jesus dicens : Mo- » dicæ fidei, utquid dubitasti[4] ? » Mirum est quomodo probat Deus homines : ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciunt liberantem. Nam videte quod sequitur. Quia

[1] Psal. xciii, 18. — [2] Matth. xiv, 28. — [3] Ibid. 30. — [4] Ibid. 31, 32.

dixit : « Si dicebam : Motus est pes meus : misericordia » tua, Domine, adjuvabat me : » dulcis illi utique factus est Dominus, eripiens illum a periculis : et ideo exponens ipsam dulcedinem Domini, exclamat dicens : « Domine, » secundum multitudinem dolorum meorum in corde » meo, exhortationes tuæ jucundaverunt animam meam[1]. » Multi dolores, sed multæ consolationes : amara vulnera, sed suavia medicamenta.

XXIII. « Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui » fingis dolorem in præcepto[2]? » Hoc dixit: Nemo sedet tecum iniquus, nec tu sedem iniquitatis habebis. Et unde hoc intelligat, reddit rationem : « Qui fingis, inquit, do» lorem in præcepto. » Ex hoc enim intelligo quod non tibi adhæret sedes iniquitatis, quia nec nobis pepercisti. Habes hoc in Epistola apostoli Petri, et ad hoc testimonium posuit de Scriptura : Tempus est, ait, inchoationis » judicii ex domo Domini,» id est, tempus est ut modo judicentur qui pertinent ad domum Domini. Si flagellantur filii, quid debent sperare servi nequissimi? Ideoque addidit, « Si autem initium a nobis, quis finis eorum qui non » credunt Dei Evangelio[3]? » Deinde adjungit illud testimonium : « Et si justus vix salvabitur, peccator et impius » ubi parebunt[4]? » Quomodo ergo erunt tecum iniqui, quando nec tuis fidelibus parcis, ut exerceas et erudias eos? Sed quia propter hoc non parcit, ut erudiat ; ideo dixit : « Qui fingis dolorem in præcepto. Figis » enim est, Facis, formas, plasmas; unde et figuli dicuntur, et vas fictile dicitur : non fictum illud quod mendacium est; sed quod formatur ut sit, et habeat aliquam formam, sicut jamdudum dixit : « Qui finxit oculum non videbit? » Numquid, « Finxit oculum, » mendacium est? Sed intelligitur, Plasmavit oculum, fecit oculum. Nonne figulus

[1] Psal. xciii, 19. — [2] Ibid. 20. — [3] Ibid. 18. — [4] Prov. xi, 31 et 1 Petr. iv, 17, 18.

est, cum fragiles, infirmos, et terrenos facit? Audi Apostolum dicentem : « Habemus thesaurum istum in vasis » fictilibus[1]. » Sed forte alius nobis fecit hæç vasa? Ipsum audi dicentem : « O homo, tu quis es qui respondeas » Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quare » sic me fecisti? Annon habet potestatem figulus luti ex » eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in » contumeliam[2]? » Vide et ipsum Dominum Christum, quia ostendit se figulum. Nam quia de limo hominem fecerat[3], de limo inunxit, cui minus in utero oculos fecerat[4]. Ergo quod dixit : « Numquid adhæret tibi sedes iniqui» tatis, qui fingis dolorem in præcepto : » sic dicamus, Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui formas dolorem in præcepto? Formas, inquit, dolorem in præcepto, id est, de dolore præceptum nobis facis, ut ipse dolor præceptum sit nobis. Quomodo nobis dolor est præceptum? Quando te flagellat qui pro te mortuus est, et non tibi promittit beatitudinem in ista vita, et fallere non potest, et hic non dat quod quæris. Quid dabit? ubi dabit? quantum dabit, qui hic non dat, qui hic erudit, qui fingit dolorem in præcepto? Labor est hic tuus, et requies tibi promittitur. Attendis te habere hic laborem : sed attende qualem ille requiem pollicetur. Numquid cogitare potes? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit : « Nunc scio ex parte[5], » Quid ait Apostolus? « Etenim quod est ad præsens temporale et » leve tribulationis nostræ, juxta incredibilem modum, » et in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus » operatur nobis. » Quid est, « Æternum gloriæ pondus » operatur nobis? » quibus operatur? « Non respicien-

[1] 2 Cor. IV, 7. — [2] Rom. IX, 20, 21. — [3] Gen. II, 7. — [4] Joan IX, 6. — [5] 1 Cor. XIII, 12.

» tibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim » videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur, » æterna [1]. » Noli esse piger in labore breviter, et gaudebis incessabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus: cogita quanto labore emenda sit.

XXIV. Intendite, fratres; venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam de labore. Intendite, ut simus in nomine Christi fortes Christiani : jam modicum est quod restat in Psalmo, non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit esse in faciendo, qui deficit in audiendo? Aderit Dominus ut vois quob reliquum est, explicemus. Attendite : quodam modo Deus proposuit venale regnum cœlorum. Dicis illi : Quantum valet? Pretium ipsius labor est : quomodo si diceret, Pretium ipsius aurum est, non sufficeret hoc solum dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam et solidus aurum est, et semiuncia, et libra, et tale aliquid. Ideo dixit pretium, ne laborares quærere quandiu invenires. Hujus rei pretium labor est? Quantus labor est? Jam quære tu quantum laborandum sit. Nondum dicitur tibi quantus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur: illud tibi dicit Deus : Ego ostendo quanta sit illa requies; tu judica quanto labore emenda sit. Dicat ergo Deus quanta futura sit ipsa requies. « Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum » laudabunt te [2]. » Hæc est requies sempiterna : sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit lætitia ista, sine fine erit incorruptio : vitam æternam habebis; requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, et verum judicare, æterna requies æterno labore recte emitur. Verum hoc est : sed noli timere, misericors est

[1] 2 Cor. IV, 17, 18. — [2] Psal. LXXXIII, 5.

Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquam pervenires ad æternam quietem. Semper laborans quando perventurus eras ad illud, quod digne quidem potest emi sempiterno labore, quia sempiterna requies est? Æqua pretium : æterno certe labore digna est æterna quies comparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem pervenires. Ergo ut aliquando pervenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est : non quia non valet tanti, sed ut possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo : sed necesse est ut labore temporali ematur. Certe tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid valent? Decies centena millia annorum habent finem : Quod tibi dabo, dicit Deus, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit : Decies centena millia annorum labora ; non dicit, Vel mille annos labora ; non dicit, Quingentos annos labora : cum vivis labora, in paucis annis ; inde jam requies erit, et finem non habebit. Et adhuc audi consequentia, « Domine, » secundum multitudinem dolorum meorum in corde » meo, exhortationes tuæ jucundaverunt animam meam[1]. » Et paucos annos laboras, et in ipsis laboribus non deest consolatio, non desunt gaudia quotidiana. Sed noli gaudere in sæculo : gaude in Christo, gaude in verbo ejus, gaude in lege ejus. Ad ipsa gaudia pertinet quod loquimur, et quod auditis. Quantæ ergo sunt istæ consolationes in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit Apostolus, « Etenim quod ad præsens temporale est et leve » tribulationis nostræ, juxta incredibilem modum, et in » incredibilem modum, æternum gloriæ pondus opera» tur nobis[2]. » Ecce quantum pretium damus, quodam modo unam siliquam ad accipiendos thesauros sempiter-

[1] Psal. XCIII, 19. — [2] 2 Cor. IV, 17.

nos : siliquam laboris ad requiem incredibilem, secundum quod dictum est : « Juxta incredibilem modum, et in in- » credibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur.» Gaudes ad tempus, noli ibi fidere : tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat felicitas, et non frangat adversitas : ne forte dicas in animo tuo : Non potest fieri, ut Deus admittat ad se iniquos, qui justos ipsos emendat, ut salvet; qui ideo emendat, ut erudiat. « Si justus vix » salvus fiet ; peccator et impius ubi parebunt[1]? Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis,» id est, Numquid adhæret tibi sedes impiorum ; « Qui fingis dolorem in præcepto, » qui et istos filios sic voluisti exercere et erudire, sic voluisti eis præcepta dare, ut non essent sine timore, ne amarent aliquid aliud, et obliviscerentur te verum bonum suum? Bonus est Deus. Si cessaret Deus, et non misceret amaritudines felicitatibus sæculi, oblivisceremur eum.

XXV. Sed ubi angores molestiarum faciunt fluctus animæ, fides illa quæ ibi dormiebat, excitatur. Tranquillum enim erat, quando dormivit Christus in mari : illo dormiente tempestas orta est, et cœperunt periclitari. Ergo in corde christiano et tranquillitas erit, et pax ; sed quandiu vigilat fides nostra : si autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim significat dormiens Christus, quia quidam obliviscuntur fidem suam, et periclitantur. Sed quomodo illa navis cum fluctuaret, excitatus est Christus a fluctuantibus, et dicentibus, « Domine, perimus : » surrexit ille, imperavit tempestatibus, imperavit fluctibus, cessavit periculum, facta est tranquillitas[2] : sic et te cum turbant concupiscentiæ malæ, persuasiones malæ, fluctus sunt, tranquillabuntur. Jam desperas, et putas te non pertinere ad Dominum : evigilet fides tua, excita Christum in corde tuo; surgente fide, jam agnoscis ubi sis : et

[1] Prov. xi, 31, et 1 Petr. iv, 18. — [2] Matth. viii 25.

si forte tentant fluctus concupiscentiæ, intueris quid promisit Deus; et dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum sæculi : et si forte multæ urgent minæ potentium malorum, et ipsæ te expellunt de justitia; attendis quod minatur Deus, « Ite in ignem æternum, qui para- » tus est diabolo et angelis ejus[1], » et non dimittis justitiam : timens ergo ignem sempiternum, contemnis dolores temporales; et pro eo quod promisit Deus, contemnis temporalem felicitatem. Promisit requiem, patere molestiam : minatur ignem æternum, contemne dolores temporales : et evigilante Christo tranquilletur cor tuum, ut ad portum quoque pervenias. Non enim non præpararet portum, qui paravit navem. « Numquid adhæret tibi se- » des iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto? » De hominibus malis exercet nos, et de illorum insecutionibus nos erudit. De malitia mali flagellatur bonus, et de servo emendatur filius : ita fingitur dolor in præcepto. Quod illos posse Deus permittit, hoc faciunt mali homines, quibus ad tempus parcit.

XXVI. Quid enim sequitur? « Captabunt in animam » justi[2]. » Quare captabunt? Quia verum crimen non inveniunt, quod objiciant. Quid enim captaverunt in Domino? Concinnaverunt falsa crimina[3], quia vera invenire non potuerunt. « Et sanguinem innocentem condemna- » bunt. » Quare hoc totum fiat, in consequentibus declarabit.

XXVII. « Et factus est, inquit, mihi Dominus in refu- » gium[4]. » Non quæreres tale refugium, si non periclitareris : sed ideo periclitatus es, ut quæreres, quia ille fingit dolorem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tribulationem; punctus tribulatione cœpi quærere

[1] Matth. xxv, 41. — [2] Psal. xciii, 21. — [3] Matth. xxvi, 59. — [4] Psal. xciii, 21.

refugium, quod in illa felicitate sæculari desieram quærere. Quis enim facile recordatur Deum, qui semper felix est, et spe præsenti gaudet? Recedat spes sæculi, et accedat spes Dei; ut possis dicere : « Et factus est mihi Dominus » in refugium. » Ad hoc doleam, ut fiat mihi Dominus in refugium. « Et Deus meus in auxilium spei meæ. » Modo enim Dominus spes. Quandiu enim hic sumus, in spe sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest promissor erigens nos, et temperans ipsa mala quæ patimur. Non enim frustra dictum est : « Fidelis Deus, qui non » sinet vos supra quam potestis ferre; sed faciet cum ten- » tatione etiam exitum, ut possitis sustinere [1] : » sic mittat in fornacem tribulationis, ut coquatur vas, non ut frangatur. « Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus » meus in auxilium spei meæ. » Cur ergo, quid tibi videbatur quasi injustus esse, quia parcit malis? Vide quomodo jam corrigitur Psalmus, et tu cum Psalmo corrigere : ideo enim voces tuas habebat Psalmus. Quæ sunt voces? « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores » gloriabuntur? » Psalmus voces tuas habebat : modo ergo tu habeto voces Psalmi. Quæ sunt voces Psalmi? « Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus » in auxilium spei meæ. »

XXVIII. « Et reddet illis Dominus secundum opera » eorum, et secundum malitiam eorum disperdet illos » Dominus Deus noster[2]. » Non vocat quod ait, « Secun- » dum malitiam eorum. » Mihi de illis præstatur : et tamen malitia eorum dicitur, non beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, flagellat nos. Ad quam rem flagellat? Utique ad regnum cœlorum. « Flagellat enim » omnem filium, quem recipit. Et quis est filius cui non » det disciplinam pater ejus[3]? » Quod cum facit Deus,

[1] 1 Cor. x, 13. — [2] Psal. xciii, 23. — [3] Prov. iii, 12, et Hebr. xii, 6.

ad hæreditatem sempiternam nos erudit; et hoc nobis præstat sæpe de malis hominibus, in quibus exercet et perficit dilectionem nostram, quam vult extendi usque ad inimicos. Neque enim est perfecta dilectio Christiani, nisi cum implet quod Christus præcepit: « Diligite inimicos » vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro » eis qui vos persequuntur[1]. » Hinc ipse diabolus vincitur, hinc victoriæ corona percipitur. Ecce quanta nobis Deus præstat de malis hominibus : nec tamen secundum id quod de illis nobis præstat, sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte enim quanta nobis præstitit de ipso immanissimo scelere Judæ traditoris. Judas quippe tradidit ad passionem Filium Dei, et per passionem Filii Dei omnes gentes redemptæ sunt ad salutem : nec tamen pro salute gentium merces reddita est Judæ, sed pro ejus malitia debitum supplicium retributum est. Nam si traditio Christi, et non tradentis animus considerandus est, hoc fecit Judas, quod fecit Deus Pater, de quo scriptum est, quia « Filio proprio non pepercit, sed » pro nobis omnibus tradidit illum[2]. » Hoc fecit Judas, quod fecit ipse Dominus Christus, de quo scriptum est, « Qui se ipsum tradidit pro nobis oblationem et hostiam » Deo in odorem suavitatis. » Et iterum; « Sicut Chris- » tus, inquit, dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro » ea[3]. » Et tamen gratias agimus Deo Patri, qui unico Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit eum : gratias agimus ipsi Filio, qui se ipsum tradidit pro nobis, et in eo voluntatem Patris implevit : et detestamur Judam, de cujus facto nobis tantum beneficium præstitit Deus; et recte dicimus: Reddidit ei Dominus secundum iniquitatem ejus, et secundum malitiam ejus disperdidit eum. Non enim ille pro nobis tradidit Christum, sed pro argento quo

[1] Matth. v, 44. — [2] Rom. viii, 32. — [3] Ephes. v, 2 et 25.

vendidit eum : quamvis traditio Christi sit nostra receptio, et Christi venditio sit nostra redemptio. Sic et illi qui Martyres persecuti sunt, persequendo in terra, in cœlum mittebant; et scientes quidem præsentis vitæ damnum inferebant, nescientes autem futuræ vitæ lucrum conferebant. Quicumque tamen perseveraverunt in odio injusto justorum, reddet eis Dominus secundum iniquitates eorum et secundum malitiam eorum disperdet eos. Sicut enim malis obest bonitas justorum, sic bonis prodest iniquitas impiorum. Nam et Dominus dicit : « Ego veni, ut qui non vident, videant, et » qui vident cæci fiant[1]. » Et Apostolus, « Aliis quidem, in» quit, sumus odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis » in mortem[2]. » Malitia vero iniquorum, sinistra sunt arma justorum : sicut idem dicit Apostolus, « Per arma » justitiæ dextra et sinistra, id est, per gloriam et ignobi» litatem[3] : » atque ita deinceps cætera exequitur, dextra arma demonstrans, gloriam Dei, famam bonam, veritatem qua cognoscebantur, quod vivebant, quod non mortificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant, quod omnia possidebant : sinistra vero, quod ignobiles et malæ famæ habebantur, quod seductores putabantur, quod ignorabantur, occidebantur, coërcebantur, contristabantur, egere ac nihil habere videbantur. Et quid mirum, si milites Christi et dextris et sinistris armis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus bonæ voluntatis[4], et quando sunt aliis odor mortis in mortem : sic interitus hominibus malæ voluntatis, et quando justis arma sinistra sunt ad salutem. Itaque reddet illis non secundum nostram utilitatem, quæ de ipsis fit; sed secundum ipsorum iniquitatem, quam diligendo oderunt animas suas : et non secundum beneficium quod nobis de ipsis præstat, honorat eos, qui etiam malis bene utitur; sed

[1] Joan. IX, 39. — [2] 2 Cor. II, 16. — [3] Id. VI, 7. — [4] Luc. II, 14.

quam in ista alacritate studii vestri non hoc appareat. Sed « Secundum malitiam eorum disperdet eos Dominus Deus » noster. »

XXIX. Toleret ergo justus injustum ; toleret temporalem impunitatem injusti temporalis labor justi : « Sed » justus ex fide vivit [1]. » Non est enim alia justitia hominis in hac vita, nisi ex fide vivere, quæ per dilectionem operatur [2]. Si autem ex fide vivit, credat et sibi futuram requiem post præsentem laborem, et illis sempiternos cruciatus post præsentem exultationem. Et si fides per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos [3], et quantum in ipso est, prodesse illis velit : ita enim faciet ne sibi obsint illi, cum hoc velint. Et quando forte potestatem acceperint quasi nocendi et dominandi; sursum cor habeat, ubi ei nemo nocet, edoctus et eruditus ex Lege Dei, ut mitigetur a diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. Si enim in Lege Domini voluntas ejus est, et in Lege ejus meditabitur die ac nocte [4], cujus conversatio in cœlis est [5], de firmamento lucet super terram : unde iste Psalmus titulum de quarta sabbati accepit, quando facta sunt luminaria [6] : ut omnia faciat sine murmuratione, verbum vitæ habens in natione tortuosa et perversa [7]. Sicut enim stellas in cœlo non extinguit nox : sic mentes fidelium inhærentes firmamento Scripturæ Dei non vincit iniquitas. Et hoc ipsum quod nostra terrena dantur aliquando in potestatem malorum, non solum ad nostram pertinet eruditionem, ut fiat nobis Dominus in refugium, et Deus in auxilium spei nostræ; sed etiam ad ipsius peccatoris foveam proficit, de quo in alio Psalmo dicitur, « Inclina» bitur et cadet, cum dominabitur pauperum [8]. »

XXX. Forte onerosa fuit vobis longitudo sermonis : quan-

[1] Rom. I, 17. — [2] Gal. V, 6. — [3] Matth. IV, 44. — [4] Psal. I, 2. — [5] Philip. III, 20. — [6] Gen. I, 14. — [7] Philip. II, 16. — [8] Psal. IX, 10.

etsi ita est, ignoscite : primo, quia jussus feci; nam Dominus Deus noster per eos mihi fratres jussit, in quibus habitat. Non enim jubet Deus, nisi de sede sua. Deinde quia tantum avidi fuistis nostri, confitemur, et nos avidi fuimus vestri. Consoletur ergo Deus noster laborem istum, ut sudor iste noster sit vobis in provectum salutis, non in testimonium accusationis. Hoc dico, fratres, ut ex eo quod audistis, proficiatis, et ruminetis vobiscum : non vos permittatis oblivisci, non solum ista recogitando et colloquendo, sed etiam ita vivendo. Bona vita enim ex præceptis Dei quæ agitur, tanquam stylus est, quod auditur scribens in corde. Si in cera scriberetur, facile deleretur : scribite illud in cordibus vestris, moribus vestris, et nunquam delebitur.

ENARRATIO

IN PSALMUM XCIV.

Sermo [1].

I. Ego vellem, fratres, ut patrem nostrum potius audiremus : sed et hoc bonum est, ut patri obediamus. Quia ergo jussit nobis, qui dignatur orare pro nobis, de præsenti Psalmo quod Dominus Deus omnium nostrum donare dignabitur, loquar Charitati Vestræ. Est autem Psalmi titulus : « Laus cantici ipsi David. Laus Cantici »

[1] Sermo iste habitus est jussu Aurelii Carthaginensis; vel potius Valerii Hipponensis episcopi, adeoque Augustino recens episcopo aut adhuc presbytero

et hilaritatem significat, quia cantus est; et devotionem, quia laus est. Quid enim magis homo debet laudare, quam id quod sic placet, ut non possit sibi displicere? Securitas ergo laudis in laude Dei est. Ibi laudator securus est, ubi non timet ne de laudato erubescat. Et laudemus ergo, et cantemus : hoc est, cum hilaritate et cum lætitia laudemus. Quid autem laudaturi sumus, ipse Psalmus sequentibus versibus indicat nobis.

II. « Venite, exultemus Domino. » Invitat ad magnas epulas exultandi, non sæculo, sed Domino. Nisi enim esset in hoc sæculo exultatio mala, quæ distinguenda est ab exultatione bona, sufficeret dicere : « Venite, exultemus. » Sed breviter distinxit. Quid est bene exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala est, exultare sæculo : exultatio bona est, exultare Domino. Pie debes Domino exultare, si vis securus mundo insultare : Quid est autem, » Venite? Unde vocat ut veniant, cum quibus vult exultare Domino; nisi quia longe sunt ut veniendo propinquent, propinquando accedant, accedendo exultent? Unde autem longe sunt? Numquid locis longe potest homo esse ab eo qui ubique est? Vis esse ab eo longe? Quo ibis, ut longe sis? Nam quidam peccator quidem, sed tamen cum spe salutis pœnitens et dolens de peccatis, et metuens iram Dei, et volens placare Deum, sic in alio Psalmo loquitur : « Quo ibo ab spiritu tuo? et a facie tua quo fugiam[1]? Si ascendero in cœlum, tu ibi » es. » Quid ergo restat? Quia si ascenderit in cœlum, ibi invenit Deum : ut longe fugiat a Deo, quo iturus est? Vide quid dicat : « Si descendero ad infernum, ades. » Si ergo ascendendo in cœlum, ibi invenit Deum; descendendo in infernum, non fugit Deum : quo iturus est, quo fugiturus est ab illo irato, nisi ad ipsum placatum? Et tamen,

[1] Psal. CXXXVIII, 7.

cum omnino nemo possit fugere ab illo qui ubique est, nisi quidam longe essent a Deo, non diceretur : « Popu- » lus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est » a me[1]. » Non ergo loco quisque longe est a Deo, sed dissimilitudine. Quid est, dissimilitudine? Mala vita, malis moribus. Si enim bonis moribus propinquatur Deo; malis moribus receditur a Deo. Unus ergo idemque homo corpore stans uno loco, et amando Deum accedit ad Deum, et amando iniquitatem recedit a Deo : nusquam pedes movet, et tamen potest et accedere et recedere. Pedes enim nostri in hoc itinere, affectus nostri sunt. Prout quisque affectum habuerit, prout quisque amorem habuerit, ita accedit vel recedit a Deo. Nonne plerumque dicimus, quando invenimus aliqua dissimilia : Hoc longe est ab illo? Quando aliquos duos forte homines comparamus, duos equos, duas vestes, et dixerit aliquis : Similis est hæc vestis, talis est qualis illa; aut, Iste homo talis est qualis ille : quid alius dicit, qui contradicit? Absit : longe est ab illo. Quid est, longe est ab illo? Dissimilis est illi. Et juxta stant, et tamen iste longe est ab illo. Duo vero iniqui pares vita et moribus, si unus sit in Oriente, alter in Occidente, juxta invicem sunt. Et duo justi similiter, alter sit in Oriente, alter in Occidente, secum sunt, quia in Deo sunt. Contra, unus justus, alter iniquus, etiamsi una catena ligentur, multum a se separati sunt. Ergo si dissimilitudine recedimus a Deo, similitudine accedimus ad Deum. Qua similitudine? Ad quam facti sumus, quam in nobis peccando corruperamus, quam peccatorum remissione recepimus, quæ in nobis renovatur intus in mente, ut tanquam resculpatur in nummo, id est, in anima nostra imago Dei nostri, et redeamus ad thesauros ejus. Nam unde, fratres, de nummo voluit Dominus nos-

[1] Isaï. XXIX, 13, et Matth. XV, 8.

ter Jesus Christus ostendere tentatoribus suis quid quærat Deus? Quando enim de tributo Cæsaris, quærentes causam calumniæ, consulere Magistrum veritatis voluerunt, et consulendo tentare utrum liceret tributum dari Cæsari, quid ille ait? « Quid me tentatis, hypocritæ? » Petiit afferri sibi nummum, et allatus est. « Cujus habet, » inquit, imaginem? Responderunt, Cæsaris. Et ille : » Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei » sunt[1]. » Tanquam diceret : Si Cæsar quærit in nummo imaginem suam, Deus non quærit in homine imaginem suam? Ad hanc similitudinem nos Dominus noster Jesus Christus invitans, imperat nobis ut nostros etiam inimicos diligamus; et dat exemplum de ipso Deo : « Sicut Pater » vester, ait, qui in cœlis est, qui solem suum oriri fa» cit super bonos et malos, et pluit super justos et injus» tos. Estote ergo sicut Pater vester perfecti[2]. » Cum dicit : « Estote sicut ille perfecti, » ad similitudinem nos invitat. Si ergo ad similitudinem nos invitat, constat quia dissimiles existendo recesseramus a Deo, et facti eramus longe per dissimilitudinem, et efficimur prope per similitudinem, ut jam fiat in nobis quod scriptum est : « Acce» dite ad eum, et illuminamini[3]. » Ergo quibusdam longe positis et male viventibus Psalmus iste dicit : « Venite, » exultemus Domino. » Quo itis? quo receditis? quo disceditis? quo fugitis, exultando mundo? « Venite, exulte» mus Domino. » Quo itis exultare, ubi deficitis? Venite, exultemus in illo a quo facti sumus. « Venite, exultemus » Domino. »

III. « Jubilemus Deo salutari nostro. » Quid est jubilare? Gaudium verbis non posse explicare, et tamen voce testari quod intus conceptum est, et verbis explicari non potest : hoc est jubilare. Nam consideret Charitas Vestra

[1] Matth. XXII, 15-21. — [2] Id. V, 45 et 48. — [3] Psal. XXXIII, 5.

qui jubilant in cantilenis quibusque, et quasi in certamine quodam lætitiæ sæcularis ; et videtis quasi inter cantica verbis expressa exundantes lætitia, cui lingua dicendo non sufficit, quemadmodum jubilent, ut per illam vocem indicetur animi affectus, verbis explicare non valentis quod corde concipitur. Si ergo illi de gaudio terreno jubilant : nos de gaudio cœlesti jubilare non debemus, quod vere verbis explicare non possumus?

IV. « Præoccupemus faciem ejus in confessione. » Confessio quidem duobus modis accipitur in Scripturis. Est confessio laudantis, est confessio gementis. Confessio laudantis, ad honorem pertinet ejus qui laudatur : confessio gementis, ad pœnitentiam pertinet ejus qui confitetur. Confitentur enim homines, cum laudant Deum : confitentur, cum accusant se, et nihil dignius facit lingua. Vere puto quod ipsa sint vota, de quibus dicit in alio Psalmo : « Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea[1]. » Nihil ista distinctione sublimius, nihil tam necessarium et ad intelligendum et ad faciendum. Quomodo ergo distinguis vota, quæ reddis Deo? Ut illum laudes, te accuses : quia illius est misericordia, ut peccata nostra dimittat. Nam si vellet pro meritis agere, non inveniret nisi quos damnaret. « Venite, » ergo dixit, ut recedamus jam a peccatis nostris, et non nobiscum deducat rationem de præteritis ; sed tanquam tabulæ novæ fiant, incensis omnibus chirographis debitorum nostrorum. Quanta ergo illius laus, quanta misericordia, confiteamur, utique laudantes. Nam si semper confessio pœnitentis esset, non diceretur in Evangelio de ipso Domino : « In illa hora » exultavit Jesus in Spiritu sancto, et ait : Confiteor tibi, » Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a » sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis[2]. »

[1] Psal LXV, 13, 14. — [2] Luc. X, 21.

Numquid quia Christus confitebatur, pœnitens erat? Illum nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat: sed confitebatur in laude Patris. Ergo quia et hic exultationis locus est, forte illam debemus intelligere confessionem, quæ est in laude Dei: unde et « Laus cantici, » ut non hic intelligamus confessionem pœnitentium, sed laudantium. Et quid est quod continuo nos admonet de quadam confessione, cum ait: « Præveniamus faciem ejus » in confessione? » Quid est, « Præveniamus faciem ejus » in confessione? » Venturus est, « Præveniamus faciem » ejus in confessione, » prius: antequam veniat, nos confitendo damnemus quod fecimus, ut ille quod coronet, non quod damnet, inveniat. Numquid autem et hoc non pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Imovero maxime pertinet ad laudem Dei. Quare maxime pertinet ad laudem Dei? Quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim major laus est ignoscentis, quanto major exaggeratio est peccata confitentis. Non ergo putemus recessisse nos a laude cantici, si hanc confessionem hic intelligimus, qua confitemur peccata nostra. Et hoc ad laudem cantici pertinet: quia dum peccata nostra cognoscimus, Dei gloriam commendamus. « Præveniamus » faciem ejus in confessione. »

V. « Et in Psalmis jubilemus illi[1]. » Jam diximus quid sit jubilare: repetitum est, ut confirmetur in faciendo. Ipsa repetitio exhortatio est. Non enim jam obliti sumus, ut jam moneri nos velimus, quæ dicta sint superius, ut jubilemus: sed plerumque in affectu animi repetitur verbum quod notum erat, non ut innotescat, sed ut ipsa repetitio faciat confirmationem: repetitur enim ad intelli-

[1] Psal. XCIV, 2.

gendum affectum dicentis. Inde est quod dicit Dominus : « Amen, amen dico vobis[1]. » Sufficiebat Amen unum : quare, « Amen, amen, » nisi quia ipsa repetitio confirmatio est? « In Psalmis ergo, inquit, jubilemus illi. » Et quæ dicemus in Psalmis? Quæ dicemus, vel potius sentiemus in jubilatione? Quæ sunt quæ pertinent ad laudem cantici hujus? Jam audite : « Quoniam Deus magnus est » Dominus, et rex magnus super omnes deos : » propterea ergo jubilemus illi. « Quoniam non repellet Dominus ple- » bem suam : » jubilemus illi. « Quoniam in manu ejus » fines terræ, et altitudines montium ipsius sunt : » in his omnibus jubilemus illi. « Quoniam ipsius est mare, et ipse » fecit illud, et aridam terram manus ejus finxerunt[2] : » jubilemus illi. Sed hæc omnia quid sibi velint, si congruenter discutiantur, tempus forte non sufficit : sed rursus si penitus negligantur, debitores remanebimus. Breviter itaque pro tempore, quantum perstringere potuerimus, accipite : quia et pauca semina uberrimam messem referunt, si sit terra fructifera.

VI. Primum quare jubilemus, quare laudemus, hoc posuit : « Quoniam Deus magnus est Dominus, et rex mag- » nus super omnes deos. » Sunt ergo dii super quos sit magnus Deus noster, cui jubilamus, cui exultamus, cui laudes cantici dicimus : sunt, sed non nobis. Apostolus enim ait : « Nam etsi sunt qui dicuntur dii, sive in cœlo, » sive in terra, quemadmodum sunt dii multi et domini » multi : nobis tamen unus Deus, ex quo omnia, et nos » per ipsum ; et unus Dominus noster Jesus Christus, per » quem omnia, et nos in ipso[3]. » Si ergo non nobis, quibus? Audi ex alio Psalmo : « Quoniam dii gentium dæ- » monia, Dominus autem cœlos fecit[4]. » Magnificentius et brevius tibi commendare non potuit Spiritus sanctus

[1] Joan. I, 51 — [2] Psal. XCIV, 3-5. — [3] I Cor. VIII, 5, 6. — [4] Psal. XVC, 5.

per Prophetam Deum et Dominum tuum. Parum enim erat, quia terribilis super omnia dæmonia Deus; quid magnum, esse super omnia dæmonia? « Quia dii gen- » tium dæmonia. » Ubi autem Deus tuus? « Dominus au- » tem cœlos fecit. » Illud fecit Dominus tuus, ubi non possunt habitare dæmonia : de cœlis enim dejecta sunt dæmonia. Cœli præponuntur dæmoniis, Dominus tuus et cœlis; quia Dominus tuus et cœlos fecit. Quanto ergo altior dæmoniis diis gentium, qui altior est cœlis, unde ceciderunt angeli, ut fierent dæmonia? Et tamen gentes omnes sub dæmonibus erant : dæmonibus templa fabricata sunt, dæmonibus aræ constructæ, dæmonibus sacerdotes instituti, dæmonibus oblata sacrificia, dæmonibus arreptitii tanquam vates inducti. Hæc omnia dæmonibus gentes exhibuerunt, hæc omnia vera nonnisi uni magno Deo debentur : templum fecerunt gentes dæmonibus; habet Deus templum : sacerdotes fecerunt gentes dæmonibus, habet Deus sacerdotem : sacrificium exhibuerunt gentes dæmonibus, habet Deus sacrificium. Etenim illi dæmones volentes videri dii, non sibi ista exigerent ut fallerent, nisi quia sciunt ea deberi vero Deo. Hoc enim mos est deberi vero Deo, quod sibi exigit falsus deus. Ergo verum templum Dei agnoscimus. « Templum enim » Dei sanctum est, inquit, quod estis vos[1]. » Si ergo nos sumus templum Dei; ara Dei anima nostra est. Sacrificium Dei quid est? Forte hoc facimus modo, imponimus in ara sacrificium, quando Deum laudamus : docet enim nos Psalmus, dicens : « Sacrificium laudis glorificabit me, et » ibi via est, ubi ostendam illi salutare Dei[2]. » At vero sacerdotem si requiras, super cœlos est : interpellat pro te, qui in terra mortuus est pro te[3]. Ergo, « Deus mag- » nus est Dominus, et rex magnus super omnes deos. »

[1] Cor. III, 17. — [2] Psal. XLIX, 23. — [3] Rom. VIII, 34.

Hic accipe homines deos : non enim rex Dominus super dæmonia. Et hinc habemus Scripturæ testimonium : « Deus stetit in synagoga deorum ; in medio autem deos » discernere [1]. » Deos dixit participatione, non natura ; gratia, qua voluit facere deos. Quantus Deus qui facit est deos? Aut quales dii sunt quos facit homo? Quam ille magnus deos faciendo, tam isti nihil qui ab homine facti sunt. Deus verus facit deos credentes in se, quibus dedit potestatem filios Dei fieri [2]. Et ideo ipse verus Deus, quia Deus non factus est : nos autem facti, non veri dii, meliores tamen illis quos homo facit. « Quoniam simulacra » gentium argentum et aurum, opus manuum hominum : » os habent, et non loquentur ; oculos habent et non » videbunt [3]. » Nobis autem Deus noster oculos videntes fecit. Nec in eo tamen nos deos fecit, quia videntes oculos nobis fecit ; nam fecit hoc et pecoribus : sed ideo nos deos fecit, quia interiores oculos nostros illuminavit. Ergo sit laus illi : confessio illi, sit jubilatio illi : « Quia magnus » est Dominus, et rex magnus super omnes deos. »

VII. « Quia non repellet Dominus plebem suam : » laus illi, jubilatio illi. Quam plebem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non licet : præscriptum habemus ab Apostolo, exposuit hoc Apostolus unde sit dictum [4]. Erat enim plebs judæa, plebs ubi fuerunt Prophetæ, plebs ubi fuerunt Patriarchæ, plebs etiam secundum carnem propagata de semine Abrahæ ; plebs in qua præcesserunt omnia sacramenta Salvatorem nostrum promittentia ; plebs ubi institutum est templum, unctio, sacerdos ad figuram, ut cum omnes ipsæ umbræ præterirent, ipsa lux adveniret : erat ergo ista plebs Dei ; ad eam Prophetæ missi, in illa nati qui missi ; ei tradita et credita eloquia Dei. Quid ergo? totum illud damnatum est? Absit. Arbor olivæ ipsa

[1] Psal. LXXXI, 1. — [2] Joan. I, 12. — [3] Psal. CXIII, 4, 5. — [4] Rom. XI, 1.

dicta est Apostolo; cœpit enim ista arbor a Patriarchis: sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per superbiam; præcisi ergo propter sterilitatem, insertus oleaster propter humilitatem. Verumtamen, charissimi, ne superbiret oleaster insertus, quid ait Apostolus? « Si tu ex naturali » incisus oleastro, et contra naturam insertus es in bonam » olivam, quanto magis qui secundum naturam sunt, in- » serentur suæ olivæ [1]? » Ut quomodo tu non permanens in infidelitate, meruisti inseri in olivam, cum esses oleaster; sic isti correcti facilius suæ olivæ naturaliter inserantur: hoc de illis Apostolus. Ergo ipsa est arbor; etsi aliqui ex ramis fracti sunt, non omnes. Nam si omnes rami frangerentur, unde Petrus? unde Joannes? unde Thomas? unde Matthæus? unde Andreas? unde illi omnes Apostoli? unde ipse Paulus apostolus qui loquebatur, et suo fructu olivam testabatur? Nonne isti omnes inde? Unde etiam quingenti illi fratres, quibus Dominus post resurrectionem apparuit[2]: unde tot millia ad vocem Petri, quando Spiritu sancto repleti Apostoli omnium gentium linguis locuti sunt, tanta aviditate Dei laudis et suæ accusationis conversi sunt, ut qui primo sanguinem Domini fuderunt sævientes, bibere discerent jam credentes? Sic autem omnia illa conversa sunt millia hominum, ut res suas venderent, et pretia rerum suarum ante pedes Apostolorum ponerent[3]. Quod dives unus non fecit, quando ore Domini audivit, et a Domino tristis abscessit[4], hoc fecerunt subito tot millia eorum hominum, quorum manibus Christus fuerat crucifixus. Quanto majus vulnus erat in corde ipsorum, tanto avidius medicum quæsierunt. Cum ergo inde illi omnes fuerunt, de ipsis dicit modo Psalmus: « Quoniam non repellet Dominus plebem suam. » Nam hoc testimonio Psalmi, cum hinc loqueretur, usus

[1] Rom. XI, 16-24. — [2] I Cor. XV, 6. — [3] Act. IV, 4. — [4] Matth. XIX, 22.

est Apostolus, et dixit : « Quid ergo dicemus, fratres? » Numquid Deus repulit plebem suam, quam præscivit? » Absit : nam et ego Israëlita sum, ex semine Abrahæ, de » tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam » præscivit[1]. » Utique si repelleret Dominus plebem suam, non esset unde esset ipse Apostolus. Unde autem ipse, inde et alii. In his plebs Domini, non in omnibus; sed quemadmodum scriptum est : « Reliquiæ salvæ erunt[2]. » Non in omnibus; sed area ventilata, massa intromissa est, palea jacet[3]. Totum quidquid vides Judæorum reproborum, paleam vides. Unde vides istam paleam, jam ide exiit massa, jam in horreo recondita est. Ambas res videamus, ambas discernamus.

VIII. Quid Psalmus adjungit? « Quoniam in manu ejus » fines terræ. » Agnoscimus lapidem angularem; lapis angularis, Christus. Non potest esse angulus, nisi duos in se copulaverit parietes : ad angulum de diverso veniunt, sed in angulo sibi non adversantur. Venit ex una parte circumcisio, venit ex alia parte præputium. In Christo ambo populi concordaverunt : quia ille factus est lapis, de quo scriptum est : « Lapidem quem reprobaverunt ædifi- » cantes, hic factus est in caput anguli[4]. » Si ergo Christus in caput anguli, non attendamus diversitatem de longe venientium, sed propinquitatem in Christo cohærentium. Ibi agitur, ibi videamus, « Quoniam non repellet Domi- » nus plebem suam. » Ecce unus paries, in quo jam, ut diximus : « Non repulit Dominus plebem suam. » Inde Apostoli, inde Israëlitæ omnes qui crediderunt, ac venditarum rerum suarum pretia ante pedes Apostolorum posuerunt[5] : voluntate pauperes, de Deo divites. Agnovimus unum parietem, impletum esse ibi quod diximus : « Quia

[1] Rom. XI, 1, 2. — [2] Isaï. X, 22, et Rom IX, 27. — [3] Matth. III, 12. — [4] Psal. CXVII, 22. — [5] Act. IV, 34, 35.

» non repellet Dominus plebem suam : » videamus et alium parietem. « Quoniam in manu ejus fines terræ. » Ecce alius paries in omnibus gentibus : « In manu ejus » fines terræ. » Venerunt etiam omnes gentes ad lapidem angularem, ubi osculum pacis agnoverunt, in illum unum, qui de duobus fecit unum : non quemadmodum hæretici, qui de uno fecerunt duo. Hoc enim idem ait Apostolus de Domino Christo : « Ipse est enim, inquit, pax nostra, qui » fecit utraque unum[1]. » Ergo jubilemus illi. Quare? « Quia Non repellet Dominus plebem suam. » Iterum quare? « Quo» niam in manu ejus fines terræ, et altitudines montium » ipsius sunt. » Altitudines montium, sublimitates terrarum. Aliquando istæ sublimitates, id est, ipsæ terrenæ potestates adversatæ sunt Ecclesiæ, leges contra Ecclesiam promulgarunt, nomen christianum de terra delere conati sunt : sed posteaquam impletum est quod prophetatum est : « Adorabunt eum omnes reges terræ[2]; » factum est quod hic dictum est : « Altitudines montium ipsius » sunt. »

IX. Sed forte tu de tentationibus satagis, ut constitutus in tanta gratia promissionum Dei, propter scandala mundi turberis? Nec ipsa scandala aliquid tibi faciunt; quoniam mensuram a Domino acceperunt : « Quoniam » ipsius est mare. » Est enim mare mundus iste, sed et mare Deus fecit. Nec sævire fluctus possunt, nisi usque ad littus, ubi ipse terminum posuit. Nulla ergo tentatio, nisi acceperit mensuram a Domino. Sint ergo tentationes, sint tribulationes: consummaris eis, non consumeris. Vide utrum ipsæ tentationes non prosint. Attende Apostolum : « Fidelis Deus, qui non vos sinet tentari supra quam po» testis ferre; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut » possitis sustinere[3]. » Non ait : Non vos sinet tentari om-

[1] Ephes. II, 14 — [2] Psal. LXXI, 11. — [3] I Cor. X, 13.

nino. Si enim recusares tentationem, recusares refectionem. Ergo reficeris : et si reficeris, in manibus artificis es. Aliquid tibi tollit, aliquid corrigit, aliquid complanat, aliquid mundat : agit quibusdam ferramentis suis ; ipsa sunt scandala hujus sæculi ; tu tantum de manu artificis noli cadere. Nihil tentationis accedet ultra vires tuas. Hoc permittit Deus ad utilitatem tuam, unde tu possis proficere. Denique ipsum Apostolum audi hoc conjungentem : « Sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sus- » tinere. » Ergo mare forte metuendum tibi erat ? Noli timere : « Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud. » A gentibus times scandala ? Et ipsas gentes ipse fecit ; non permittet illas ultra eam sævire, quam novit ille mensuram, ex qua proficias. Nonne dicit alius Psalmus : « Om- » nes gentes quotquot fecisti, venient et adorabunt coram » te, Domine[1] ? » Si omnes gentes quotquot fecisti, manifestum est quia et gentes ipse fecit. Ideo « Ipsius est » mare, et ipse fecit illud, et aridam terram manus ejus » finxerunt. » Esto tu arida terra, siti gratiam Dei, ut veniat super te imber dulcis, inveniat in te fructum. Non permittit fluctus operire quod servit : « Et aridam terram » manus ejus finxerunt. » Ergo et hinc jubilemus illi.

X. Nam quoniam hæc ita sunt, quoniam tanta explicavimus ad laudem Dei pertinentia, redite ad illud unde cœperat : « Venite, adoremus, et procidamus ei, et plo- » remus ante Dominum, qui fecit nos[2]. » Ideo enim exultemus, quia fecit illud et illud. Et commemoravit multa, et nunc repetit exhortationem : « Venite, adoremus, et » procidamus ei, et ploremus ante Dominum, qui fecit » nos. » Jam commemoratis a me laudibus Dei, nolite pigri esse, et longe vita et moribus stare : « Venite, ado- » remus, et procidamus ei. » Sed forte de peccatis vestris,

[1] Psal. LXXXV, 9. — [2] Id. XCIV, 6.

quæ vos longe fecerant a Deo, solliciti estis : faciamus sequentia : « Et ploremus coram Domino, qui fecit nos. » Ardes forte conscientia delicti, lacrymis extingue flammam peccati, plora ante Dominum : securus plora ante Deum, qui te fecit; non enim opus manuum suarum contemnit in te. Noli putare quia potes a te refici. A te deficere potes, tu te ipsum reficere non potes : ille reficit qui te fecit. « Ploremus ante Dominum, qui nos fecit : » lacrymare ante illum, confitere illi, præveni faciem ejus in confessione. Quis enim es tu, qui illi ploras, et illi confiteris, nisi quem fecit? Non parvæ fiduciæ est ad factorem res facta, et non quomodocumque facta, sed ad imaginem et similitudinem ipsius. « Venite, adoremus, et » procidamus ei, et ploremus ante Dominum, qui fecit » nos. »

XI. « Quoniam ipse est Dominus Deus noster[1]. » Ut autem securi ante illum procidamus et ploremus, nos quid sumus? « Nos autem populus pascuæ ejus, et oves ma» nuum ejus. » Vide quam eleganter verborum ordinem commutavit, et tanquam non propria reddidit; ut ipsos intelligamus oves, qui sunt et populi. Non dixit : Oves pascuæ ejus et populus manuum ejus; quod magis putabatur posse congruere, quia oves ad pascua pertinent : sed ait : « Populus pascuæ. » Ergo populus oves sunt; quia dicit : « Populus pascuæ ejus : » ipse populus oves sunt. Sed rursus, quia nos habemus oves quas emimus, non quas fecimus; dixerat autem superius : « Procidamus ei » qui fecit nos : » recte dictum est : « Oves manuum » ejus. » Nullus hominum sibi facit oves : emere potest, donari possunt, invenire potest, aggregare potest, postremo furari potest; facere oves non potest. At vero Dominus noster fecit nos : ideo « Populus pascuæ ejus et

[1] Psal. XCIV, 7.

» oves manuum ejus, » ipsæ sunt, quas sibi ipse facere dignatus est gratia sua. Has enim oves laudat et in Canticis Canticorum, perfectos quosdam dicens tanquam dentes Ecclesiæ sanctæ sponsæ suæ : « Dentes tui sicut grex » detonsarum ascendentium de lavacro, quæ geminos pa» riunt, et sterilis non est in illis[1]. » Quid est, « Dentes » tui? » Per quos loqueris. Dentes enim Ecclesiæ, per quos loquitur Ecclesia. Quales dentes tui? « Tanquam grex » detonsarum. » Quare, detonsarum? Quia sarcinas sæculi posuerunt. Nonne detonsæ erant oves illæ, de quibus paulo ante dicebam, quos præceptum Dei totonderat, dicentis : « Vade, vende omnia tua, da pauperibus, et » habebis thesaurum in cœlis, et veni, sequere me[2]? » Fecerunt hoc præceptum; detonsi venerunt. Et quia baptizati sunt credentes in Christum, quid ibi dicitur? « Ascen» dentium de lavacro : » id est, ascendentium de mundatione. « Et omnes geminos creant. » Quos geminos? Duo illa præcepta, in quibus tota Lex pendet et Prophetæ. « Nos ergo populus pascuæ ejus, et oves manuum ejus. »

XII. Ergo, « Hodie si vocem ejus audieritis[3]. » O plebs mea, plebs Dei! Alloquitur plebem suam Deus, non solum illam plebem suam, quam non repellet, sed etiam omnem plebem suam. Loquitur enim in angulo utrique parieti[4], id est, in Christo prophetia loquitur et populo Judæorum et populo Gentium. « Hodie si vocem ejus audieritis, no» lite obdurare corda vestra. » Aliquando enim audistis vocem illius per Moysen, et obdurastis corda vestra. Per præconem locutus est, quando obdurastis corda vestra; per se nunc loquitur, mollescant corda vestra. Qui præcones ante se mittebat, ipse venire dignatus est : ore suo hic loquitur, qui loquebatur per ora Prophetarum. « Hodie ergo » si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. »

[1] Cant. IV, 6, et VI, 5. — [2] Matth. XIX, 21. — [3] Psal. XCIV, 8. — [4] Ephes. II, 20.

XIII. Quare dixisti : « Nolite obdurare corda vestra? » Quia meministis quid soleant facere patres vestri. « Nolite » obdurare corda vestra : quemadmodum in illa amarica- » tione, secundum diem tentationis in deserto[1]. » Recolitis certe, fratres, quod ille populus tentarit Deum[2], acceperit disciplinam, et rectus sit in deserto tanquam ab optimo sessore, frenis legum, frenis præceptorum; nec sit desertus tamen a Deo etiam indomitus, non solum beneficiis præsentibus, sed etiam virga emendationis non desistente. « Nolite ergo obdurare corda vestra : sicut in » amaricatione, secundum diem tentationis in deserto, » ubi tentaverunt me patres vestri. » Jam tales non sint patres vestri; nolite eos imitari. Patres vestri erant : sed si non imitati fueritis, patres vestri non erunt: tamen quia de his nati estis, patres vestri erant. Et si Gentes venientes ab extremo terræ, sicut dicit Jeremias: « Ad te Gentes » venient ab extremo terræ, et dicent : Vere mendacia » coluerunt patres nostri, simulacra in quibus non est uti- » litas[3] : » si Gentes dimiserunt simulacra sua, ut venirent ad Deum Israël; quos ipse Deus Israël de Ægypto per mare Rubrum duxit, in quo inimicos eorum consequentes operuit[4]; quos in desertum eduxit, manna pavit[5], nunquam virgam suam ab eorum disciplina tulit, nunquam beneficia misericordiæ subtraxit, ipsi debent deserere Deum suum, cum Gentes venerint ad Deum ipsorum? « Ubi tentaverunt me patres vestri : probaverunt, » et viderunt opera mea. » Quadraginta annis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerbaverunt me. Ante illos miracula in manu Moysi faciebam, et ipsi magis magisque corda obdurabant.

XIV. « Quadraginta annis proximus fui generationi

[1] Psal. xciv, 9. — [2] Exod. xvi, 2, et xvii, 6, 7. — [3] Jerem. xxxvi, 19. — [4] Exod. xiv, 22, et xvi, 14. — [5] Id. xvi, 13-36.

» huic. » Quid est, « Proximus fui? » Præsentavi me in signis et virtutibus meis : non uno die, non duobus; sed, « Quadraginta annis proximus fui generationi huic; et » dixi : Semper isti errant corde[1]. » Hoc significaverunt quadraginta anni, quod et « Semper. » Quadragenarius enim iste numerus indicat integritatem sæculorum, tanquam perficiantur sæcula per hunc numerum. Ideo Dominus quadraginta diebus jejunavit, quadraginta diebus tentatus est in eremo[2], et quadraginta diebus fuit cum Discipulis post resurrectionem[3]. Primis quadraginta diebus tentationem, posterioribus quadraginta diebus consolationem ostendit : quia cum tentamur, sine dubio consolamur. Corpus enim ejus, id est, Ecclesia necesse est tentationes patiatur in hoc sæculo : sed non deest ille Consolator, qui dixit : « Ecce ego vobiscum sum usque in » consummationem sæculi[4]. Et dixi : Semper isti errant » corde. » Ab hoc cum illis fui quadraginta annis, ut ostenderem genus tale hominum, quod me semper exacerbat usque in finem sæculi. Quia per illos quadraginta annos, totum sæculum significare voluit.

XV. Quid ergo? pro illis non erunt alii, qui intrent in requiem Dei? Improbati sunt illi, quibus displicuit misericordia Dei, qui restiterunt Deo corde indurato : illis improbatis, numquid perdidit Deus populum suum? Non erit verum, « Potens est Deus de lapidibus istis suscitare » filios Abrahæ[5]? » Ergo, « Dixi : Semper isti errant » corde. Et isti non cognoverunt vias meas, quibus juravi » in ira mea, Si introibunt in requiem meam[6]. » Quibus » juravi in ira mea, Si introibunt in requiem meam; » magnus terror. Ab exultatione cœpimus, sed ad magnum timorem conclusit Psalmus iste : « Quibus juravi in ira mea,

[1] Psal xciv, 10. — [2] Matth. iv, 1-11. — [3] Act. i, 3. — [4] Matth. xxviii, 20. — [5] Id. iii, 9 — [6] Psal. xciv, 11.

» Si introibunt in requiem meam. » Loqui Dominum magnum est; quanto magis jurare Deum? Jurantem hominem debes timere, ne propter jurationem faciat quod contra voluntatem ejus est; quanto magis Deum, qui nihil temere jurare potest? Jurationem ad confirmationem voluit esse. Et per quem jurat Deus? Per semetipsum. Non enim habet majorem per quem juret[1]. Per semetipsum confirmat promissa sua, per semetipsum confirmat minas suas. Nemo dicat in corde suo: Verum est quod promittit; falsum est quod minatur. Tam certus esse debes de requie, de felicitate, de æternitate, de immortalitate, si feceris præcepta ipsius, quam certus esse debes de interitu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum diabolo, si contempseris præcepta ejus. Juravit ergo illis in ira sua, ne intrent in requiem ipsius; et tamen oportet aliquos intrare in requiem ipsius; non enim nulli dabitur requies ipsius. Illis ergo reprobatis, nos intrabimus: quia etsi aliqui ex ramis fracti sunt propter dissimilitudinem et infidelitatem, nos propter fidem et humilitatem inseremur[2]. Nos ergo intremus in requiem ejus. Unde autem intrarunt illi qui intrarunt, illi qui electi sunt, qui non corde obdurato restiterunt? Quia verum est « Quod non repellet Dominus » plebem suam. »

[1] Hebr. vi, 13. — [2] Rom. xi, 19, 20.

ENARRATIO

IN PSALMUM XCV.

Sermo[1].

I. Dominus et frater meus Severus (9) adhuc differt lætitiam nostram de Sermone quem nobis debet: nam quod debitor teneatur, agnoscit. Omnes enim Ecclesias quacumque transitum fecit, lætificavit Dominus per os ipsius: multo magis ergo ista lætificanda est, de qua cæteris eum Dominus propagavit. Sed quid facturi sumus, nisi ut serviamus voluntati ipsius? Differre illum tamen dixi, fratres, non fraudare. Itaque tenete debitorem, nec dimittatis, nisi cum solverit. Advertat itaque Charitas Vestra: quantum donat Dominus, de isto Psalmo dicamus aliquid, quod quidem jam nostis; sed dulcis est commemoratio veritatis. Forte cum pronuntiaretur titulus ejus, cum admiratione aliqui audierunt. Inscribitur enim titulus Psalmi: « Quando domus ædificabatur post captivitatem. » Hoc titulo prædicto, jam in ipso textu Psalmi expectabatis fortasse, qui lapides præciderentur de montibus, quæ moles attraherentur, quæ fundamenta jacerentur, quæ trabes imponerentur, quæ columnæ erigerentur. Nihil horum cantat: et si aliud aliquid, non ergo consonat Psalmus titulo suo, et aliud portat in fronte, aliud in voce? Imo nihil aliud, sed intellectores quærit. Loquitur

[1] Sermo iste habitus est forte ante an 405 quando per vim Circumcellionum regnabant Donatistæ ez n. 11.

enim de ædificatione domus. Omnes lapides ipsius domus intelligant quod cantarunt. Ædificatur enim domus Deo, non illo loco ubi ædificavit Salomon. Ædificavit enim templum[1] : et de ipso templo audistis modo quæ dixerit Dominus. Cum saxa templi et moles ingentes admirarentur Discipuli, indicaverunt Domino admirationem et stuporem suum : et Dominus illis : « Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur[2]. » Non talis ædificatur domus. Nam videte ubi ædificatur, quia non uno loco, aliqua in parte. Sic enim incipit :

II. « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra[3]. » Si canticum novum cantat omnis terra; sic ædificatur, cum cantat : ipsum cantare, ædificare est; sed si non vetus cantet. Vetus cantat cupiditas carnis : novum cantat charitas Dei. Quidquid cantaveris de cupiditate, vetus cantas; etsi sonant in ore verba cantici novi, non est speciosa laus in ore peccatoris[4]. Melius est ut novus taceas, quam ut vetus cantes : quia si fueris novus, et tacueris, auribus hominum non sonat : nam cor tuum non tacet canticum novum; et pervenit ad aures Dei, qui te fecit hominem novum. Diligis, et taces : dilectio ipsa vox est ad Deum, et ipsa dilectio canticum novum est. Audi quia canticum novum est : Dominus dicit : « Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis[5]. » Omnis ergo terra cantat canticum novum : ibi ædificatur domus. Omnis ergo terra est domus Dei. Si omnis terra domus Dei, qui non hæret omni terræ, ruina est, non domus : ruina illa vetus, cujus umbram habebat templum illud vetus. Ibi enim diruebatur vetustas, ut novitas ædificaretur. Et quomodo diruitur vetustas? « Amen dico » vobis, inquit, non relinquetur lapis super lapidem, qui

[1] 3 Reg. vi, 1. — [2] Matth. xxiv, 2. — [3] 1 Paralip. xvi, 23, et Psal. xcv, 1. — [4] Eccli. xv, 5. — [5] Joan xiii, 34.

» non destruetur[1]. » Lapis Christus est : dicit autem Apostolus : « Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis[2]. » Si Christum induit quisquis baptizatur in Christo ; quis ponit lapidem super lapidem, nisi qui baptismum super baptismum imponit ? Sed nolite terreri, « Non relinquetur qui non destruetur. » Lapides enim ad fabricam novam, quæ ædificatur post captivitatem, sic colliguntur, et sic illos charitas in unitate constringit, ut non sit lapis super lapidem, sed unus lapis sint omnes lapides. Ne miremini : hoc fecit canticum novum, id est, hoc fecit innovatio charitatis. Ad ipsam structuram nos compingit Apostolus, et in illa unitate nos constrictos compaginat, dicens : « Sufferentes invicem in dilectione, » studentes servare unitatem spiritus, in vinculo pacis[3]. » Ubi unitas Spiritus, unus lapis ; sed unus lapis de multis factus. Quomodo de multis unus factus? Sufferendo invicem in dilectione. Ædificatur ergo domus Domini Dei nostri, ædificatur : hoc fit, hoc agitur, hoc voces istæ agunt, hoc lectiones, hoc prædicatio Evangelii toto orbe terrarum : adhuc ædificatur. Crevit multum domus hæc, et multas gentes implevit : nondum tamen omnes gentes occupavit, crescendo multas tenuit ; omnes occupatura est : et contradicitur ab eis qui domesticos ejus se esse gloriantur, et dicitur : Jam decrevit. Adhuc crescit, adhuc crediture sunt omnes gentes, quæ nondum crediderunt : ne quis dicat : Et illa lingua creditura est ? et Barbari credituri sunt? Et quid sibi vult quod Spiritus sanctus apparuit in linguis igneis[4], nisi quia nullius linguæ duritia est, quæ non illo igne solvatur? Neque enim non habemus jam multas gentes barbaras credidisse Christo. Quo nondum porrectum est romanum imperium, jam Christus possidet : quod adhuc clausum est eis qui ferro pugnant, non

[1] Matth. xxiv, 2. — [2] Gal. iii, 27. — [3] Ephes. iv, 2, 3. — [4] Act. ii, 3.

est clausum illi qui ligno pugnat. Dominus enim regnavit a ligno. Quis est qui ligno pugnat? Christus. De cruce sua vicit reges, et subjugatis ipsam crucem in fronte fixit; et gloriantur de illa, quia ibi est salus eorum. Hoc agitur, sic crescit domus, sic ædificatur : et ut noveritis, sequentia Psalmi audite, videte operantes et fabricantes domum. « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. »

III. « Cantate Domino; benedicite nomen ejus, bene nuntiate de die in diem salutare ejus[1]. » Quomodo crescit ædificium? « Bene, inquit, nuntiate de die in diem salutare ejus. » De die in diem prædicetur; de die in diem, inquit, ædificetur; crescat, inquit Deus, domus mea. Et quasi diceretur ab operariis: Ubi jubes ædificari? ubi vis crescere domum tuam? Elige nobis aliquem locum æqualem, aliquem locum spatiosum, si tibi amplam domum vis ædificari. Ubi jubes ut bene nuntiemus de die in diem? Ostendit locum : « Annuntiate in gentibus gloriam ejus. Gloriam, inquit, ejus annuntiate in gentibus[2]: gloriam ejus, non gloriam vestram. O structores, gloriam ejus bene nuntiate in gentibus. Si gloriam vestram annuntiare volueritis, cadetis : si ejus, ædificabimini, cum ædificatis. Ideo qui gloriam suam annuntiare voluerunt, noluerunt esse in ista domo: et propterea non cantant canticum novum cum omni terra. Non enim communicant universo orbi terrarum. Et ideo non sunt ædificantes in domo, sed parietem dealbatum erexerunt. Quanta minatur Deus parieti dealbato? Sunt testimonia Prophetarum innumera, unde maledicit parieti dealbato[3]? Quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis, id est, simulatio? Foris lucet, intus lutum est. Quod dicturus sum, jam dictum est : sed quia eo Spiritu dictum est, quem no-

[1] Psal. xcv, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ezech. xiii.

bis quoque Dominus impertire dignatus est, nos illud diximus; et quidquid modo eodem Spiritu dicimus, illi dixerunt qui fuerunt ante nos. Non est ergo prætermittendum, sed dicendum est, quia dono Dei dictum est. Quidam de isto pariete dealbato cum diceret, hoc ait : « Quomodo in » pariete non conjuncto aliis parietibus, sed singulariter » erecto, si ostium facias, quisquis intraverit foris est : » sic in illa parte quæ noluit cantare cum domo canti- » cum novum, sed parietem voluit struere, et hunc deal- » batum, non solidatum, quid valet quod habet januam? » Si intraveris, foris inveniris. » Quia enim ipsi non per januam introierunt, et janua ipsorum non intromittit. Dominus enim dicit : « Ego sum janua, per me intratur[1]. » Qui sunt qui intrant per januam? Qui gloriam Domini quærunt, non suam. Qui intrant per januam? Qui faciunt quod dictum est : « Bene nuntiate in gentibus gloriam » ejus. Qui intrat per januam, pastor ovium est, ait Do- » minus : qui autem per aliam partem ascendit, ille fur » est et latro[2]. » Qui per januam intrat, humilis est : qui per aliam partem ascendit, superbus est. Ideo illum dixit intrare, illum ascendere. Sed ille intrando recipitur : ille ascendendo præcipitatur. « Annuntiate in gentibus glo- » riam ejus. » Quid est, « In gentibus? » Forte gentes nominantur et paucæ : et adhuc habet quod dicat illa pars, quæ erexit parietem dealbatum. Quare non gentes sunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzacium? Provinciæ, gentes sunt. Auferat sermonem hypocrisi, parieti dealbato, sermo Dei, ædificans domum toto orbe terrarum. Parum est quod dixit : « Annuntiate in gentibus gloriam » ejus : » ne aliquas gentes exceptas putares, sequitur, et dicit : « In omnibus populis mirabilia ejus. »

IV. « Quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis[3].

[1] Joan. x, 7. — [2] Ibid. 1, 2. — [3] Psal. xcv, 4.

» Quis Dominus, » nisi Jesus Christus, « Magnus et lau-» dabilis nimis? » Nostis certe quia homo apparuit; nostis certe quia in utero fœminæ conceptus est, nostis quia ex utero natus est, nostis quia lactatus est, quia manibus portatus est, quia circumcisus, quia hostia pro illo oblata est, quia crevit; postremo nostis quia expalmatus est, consputus, spinis coronatus, crucifixus est, mortuus est, lancea percussus est; nostis quia hæc omnia passus est: « Magnus est et laudabilis nimis. » Nolite contemnere parvum, intelligite magnum. Parvus factus est, quia parvi eratis: intelligatur magnus, et in illo magni eritis. Sic enim ædificatur domus, sic eriguntur moles in ipsa domo: crescunt lapides qui ducuntur ad ædificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum: et parvus magnus est, magnus nimis. Finivit verba: volebat dicere quantum magnus; etsi tota die diceret, Magnus, magnus, quid diceret? Tota die dicens, Magnus, finiret aliquando; quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, ultra dies, sine die. Ergo quid diceret? « Quoniam Dominus et laudabilis » nimis. » Quid enim dictura est lingua parva ad laudandum magnum? Dicendo, « Nimis, » emisit vocem, et dedit cogitationi quod sapiat; tanquam dicens: Quod sonare non possum, tu cogita, et cum cogitaveris, parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicujus explicat? « Magnus Dominus et laudabilis nimis. » Ipse laudetur, ipse prædicetur, ejus gloria nuntietur, et ædificatur domus.

V. « Terribilis est super omnes deos. » Sunt enim dii super quos sit terribilis ille? Videamus quos dicat, et videbimus quare dicat. Interim antequam dicat, charissimi, advertite. Ille qui quasi territus videtur inter homines, « Terribilis est super omnes deos. » Numquid non fremuerunt gentes? Numquid non populi meditati sunt ina-

nia adversus Dominum, et adversus Christum ejus[1]? Numquid illi tauri pingues non circumdederunt eum? Numquid non leo ille rugiens fremuit super illum[2], et intrans in corda sævientium exclamavit, « Crucifige, crucifige[3] :» quasi ille isto fremitu terreretur qui « Terribilis est, » non super omnes homines, sed « Super omnes deos? » Ubi enim vult ædificare domum, locus ipse sylvosus est, unde dictum est, hesterno die, « Invenimus eam in campis sylvæ[4]. » Domum enim ipsam quærebat, cum diceret « In campis sylvæ.» Et unde sylvosus est locus ille? Simulacra colebant homines : non mirum, quia porcos pascebant. Filius enim ille erat, qui dimisit patrem, et omnia sua consumpsit in meretricibus, vivens prodige; pascebat porcos[5], id est, colebat dæmonia : et ipsa superstitione Gentilium, sylva facta erat omnis terra. Sed extirpat sylvam qui ædificat domum : et propterea dictum est, « Cum domus ædificaretur post captivitatem. » Tenebantur enim homines captivi sub diabolo, et dæmonibus serviebant : sed redempti sunt a captivitate. Vendere se potuerunt, sed redimere non potuerunt. Venit Redemptor, et dedit pretium; fudit sanguinem suum, emit orbem terrarum. Quæritis quid emerit? Videte quid dederit, et invenite quid emerit. Sanguis Christi, pretium est. Tanti quid valet? Quid, nisi totus orbis? quid, nisi omnes gentes? Valde ingrati sunt pretio suo, aut multum superbi sunt, qui dicunt aut illud tam parvum esse, ut solos Afros emerit; aut se tam magnos esse, pro quibus solis illud sit datum. Non ergo exultent, non superbiant : pro toto dedit, quantum dedit. Novit quid emerit, quia novit quanti emerit. Inde quia redempti sumus, post captivitatem ædificatur domus. Et qui sunt qui nos tenebant in

[1] Psal. II, 1. — [2] Id. XXI, 13, 14. — [3] Matth. XXVII, 23. — [4] Vide Enarrat. in Psalmum CXXXI, n. 11. — [5] Luc. XV, 12-15.

captivitate? Quia illi quibus dicitur, Annuntiate, extirpatores sylvæ sunt : ut extirpent sylvam, liberent de captivitate terram, et struant, ædificent, annuntiando magnitudinem domus Domini. Unde sylva dæmonum extirpatur, nisi prædicetur ille qui super omnes est? Ergo omnes gentes dæmonia habebant deos : quos dicebant deos, dæmonia erant, Apostolo dicente apertius, « Quoniam quæ » immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo[1]. » Quia ergo ideo erant in captivitate, quia dæmoniis immolabant; et propterea tota terra sylvosa remanserat? annuntiatur iste « Magnus et laudabilis nimis.

VI. Et quomodo ostenditur magnitudo ejus, ut eradicet illas superstitiones, sub quibus captivus populus tenebatur, quem redimere advenit « Terribilis super omnes deos ?» Et quasi diceretur illi, Quare dixisti : « Super omnes Deos ?» sunt enim dii? Sequitur, et dicit : « Quoniam omnes dii gen- » tium dæmonia. » Intendat Charitas Vestra. Magnum aliquid dicebat paulo ante, « Magnus Dominus : » et tanquam deficiens in laude ipsius, « Et laudabilis nimis. » Nonne hoc dixeram, quia dimisit tibi cogitare quod non poterat ipse verbis explicare? Explicans autem ipse verbis, quid magnum mihi dixit de Domino Jesu Christo? An quia super omnia dæmonia est? Cum enim dixisset, « Terri- » bilis super omnes deos : » subjunxit, « Quoniam omnes » dii gentium dæmonia. » Non est magnum, esse super dæmonia : et tu, si volueris, eris; sed si in illum credideris. Ita-ne ipsa est illa magnitudo laudis, « Magnus Do- » minus et laudabilis nimis? » Volens enim explicare, ut poterat humana lingua, et quamvis magnus sit tactor organi Spiritus sanctus, tamen per angustias spiritus humani syllabas sonat, sed cogitationes generat : explicare ergo per hanc linguam volens, quid ait? « Magnus Do-

[1] 1 Cor. x, 20.

» minus et laudabilis nimis. » Dic, dic, quantum laudabilis, dic, « Terribilis est, inquit, super omnes deos. » Quare dixisti, « Super omnes deos? Quoniam omnes dii » gentium dæmonia. » Et ipsa est tota laus illius qui laudabilis est nimis, quia superat omnes deos gentium, qui sunt dæmonia? Expecta, et audi quod sequitur : « Dominus autem cœlos fecit. » Jam ergo non super dæmonia solum, sed super omnes cœlos quos fecit. Si diceret, « Super omnes deos, quoniam omnes dii gentium dæmonia, » et ibi tantummodo remaneret laudatio Domini, minus dixerat quam nos solemus de Christo cogitare : cum autem dixit, « Dominus autem cœlos fecit ; » videte quid intersit inter cœlos et dæmonia, et videte quid intersit inter ipsos cœlos et illum qui fecit cœlos; ecce quantum excelsus est Dominus. Non dixit : Dominus autem super cœlos sedet; fortasse enim alius illos fecisse putaretur, super quos sederet, : sed dixit, « Dominus autem cœlos » fecit. » Si cœlos fecit, etiam Angelos fecit : ipse fecit Angelos, ipse fecit Apostolos. Apostolis cedebant dæmonia ; sed ipsi Apostoli cœli erant, qui Dominum portabant. Et quem Dominum portabant ? A quo facti erant. Audi quia cœli sunt : « Cœli enarrant gloriam Dei[1]. » Ipsis cœlis dicitur, « Annuntiate in gentibus gloriam ejus, in omni» bus populis mirabilia ejus. Quoniam magnus Dominus » et laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos. » Quos deos? « Quoniam omnes dii gentium dæmonia. » Et ipse est terribilis super omnes istos deos. « Dominus » autem cœlos fecit. » O cœli, quos fecit, annuntiate in gentibus gloriam ejus ! Ædificetur domus per omnem terram, cantet omnis terra canticum novum.

VII. « Confessio et pulchritudo in conspectu ejus[2]. » Pulchritudinem amas? vis esse pulcher? Confitere. Non

[1] Psal. XVIII, 2. — [2] Psal. XCV, 6.

dixit, Pulchritudo et confessio; sed, « Confessio et pulchritudo. » Fœdus eras, confitere ut sis pulcher : peccator eras, confitere ut sis justus. Fœdare te potuisti, formosum te facere non potes. Qualis autem est sponsus noster, qui fœdam amavit, ut pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amavit? « Non veni, inquit, vocare » justos, sed peccatores[1]. » Quos vocas peccatores, ut remaneant peccatores? Non, inquit. Et quomodo non erunt peccatores? « Confessio et pulchritudo in conspectu » ejus. » Confitentur enim peccata sua, vomunt mala quæ avide voraverant, non redeunt ad vomitum suum, sicut canis immundus[2] : et erit confessio et pulchritudo. Amamus pulchritudinem : prius eligamus confessionem, ut sequatur pulchritudo. Iterum existit qui amat potentiam, amat et magnificentiam; vult esse magnus quomodo Angeli sunt. Magnificentia quædam est in Angelis; et tanta potentia, ut si faciant Angeli quidquid possunt, sustineri non possit. Et omnis homo desiderat potentiam Angelorum, sed justitiam Angelorum non amat. Prius justitiam dilige, et sequetur te potentia. Quid enim sequitur et hic? « Sanctitas et magnificentia in sanctificatione ejus. » Tu jam quærebas magnificentiam : prius dilige sanctitatem; cum sanctificatus fueris, eris et magnificus. Nam si præpostere prius esse volueris magnificus, ante cadis quam surgas : non enim surgis, sed extolleris. Melius surgis, si te ille erigat qui non cadit. Descendit enim ad te ille qui non cadit : tu cecideras; ille descendit, porrexit tibi manum : non potes viribus tuis surgere, amplectere manum descendentis, ut erigaris a forti.

VIII. Quid ergo? Si « Confessio et pulchritudo in cons» pectu ejus, sanctitas et magnificentia in sanctificatione » ejus, » (Hoc annuntiamus, cum ædificamus domum :

[1] Matth. IX, 13. — [2] 2 Petr. II, 22.

ecce jam annuntiatum est gentibus :) quid debent facere gentes, quibus annuntiaverunt illi qui sylvam extirpaverunt? Jam ad ipsas gentes dicit : « Afferte Domino patriæ » gentium, afferte Domino gloriam et honorem[1] : » nolite vobis; quia et illi qui vobis annuntiaverunt, non suam, sed illius gloriam annuntiaverunt : et vos « Afferte » Domino gloriam et honorem ; » et dicite, « Non nobis, » Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam[2]. » Nolite spem in homine ponere. Si baptizatur unusquisque vestrum, dicat : Ille me baptizat, de quo amicus sponsi dixit : « Hic est qui baptizat[3]. » Si enim hæc dixeritis, affertis Domino gloriam et honorem. « Afferte Domino » gloriam et honorem. »

IX. « Afferte Domino gloriam nomini ejus. » Non nomini hominum, non nomini vestro, sed nomini ejus afferte gloriam. « Tollite hostias, et introïte in atria ejus[4]. » Tollite hostias : » quid allaturi estis, ut introëatis in atria ejus? Jam enim crevit domus, et facta sunt atria : qui afferunt hostias, intrent in atria. Tauros allaturi sumus, hircos vel oves? Absit. « Si voluisses sacrificium, de» dissem utique[5]. » Ille nobis hostiam commendabat, quam offerre debemus. Videte ne illa sit hostia, de quo jamdudum dixit : « Confessio et pulchritudo in conspectu » ejus. » Confessio hostia est Deo. O ergo gentes, si vultis intrare in atria ejus, nolite vacuæ intrare, « Tollite » hostias. » Quas hostias nobiscum portaturi sumus? « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et » humiliatum Deus non spernit[6]. » Cum humili corde intra in domum Dei, et cum hostia intrasti. Si autem superbus es, inanis intras. Nam unde superbires, nisi inanis esses? Nam si plenus esses, non inflareris. Quomodo ple-

[1] Psal. xcv, 7. — [2] Id. cxiii, 1. — [3] Joan 1, 33. — [4] Psal. xcv, 8. — [5] Id. l, 18. — [6] Ibid. 19.

nus esses? Si tecum tolleres hostiam, quam portares ad atria Domini. Jam ne diu teneamus, curramus cætera. Videte crescentem domum, videte ædificium ire per totum orbem terrarum. Gaudete, quia intrastis in atria: gaudete, quia ædificamini in templum Dei. Qui enim intrant, ipsi ædificantur, ipsi sunt domus Dei: ille est inhabitator, cui ædificatur domus toto orbe terrarum, et hoc post captivitatem. « Tollite hostias, et introite in atria ejus. »

X. « Adorate Dominum in atrio sancto ejus[1]: » in catholica Ecclesia; hoc est atrium sanctum ejus. Nemo dicat; « Ecce hic est Christus, ecce illic. » Exurgent enim pseudo-prophetæ. Dic eis istud, « Lapis super lapidem » non relinquetur, qui non destruatur[2]: » ad parietem dealbatum vocatis, in atrio sancto adoro Deum meum.

XI. « Commoveatur a facie ejus universa terra: dicite » in nationibus: Dominus regnavit a ligno. Etenim correxit » orbem terræ, qui non commovebitur[3]. » Quæ testimonia ædificationis domus Dei? Intonant nubes cœlorum per totum orbem terrarum ædificari domum Dei: et clamant ranæ de palude: Nos soli sumus Christiani. Quæ testimonia profero? Psalterii. Profero quod surdus cantas: aperi aures, tu cantas ista; cantas mecum, et non concordas mecum: lingua tua sonat quod sonat mea, et cor tuum dissonat a corde meo. Nonne tu cantas ista? Vide testimonia orbis terrarum: « Commoveatur a facie ejus » universa terra: » et tu dicis non commoveri? « Dicite » in nationibus: Dominus regnavit a ligno. » An forte hic obtinebunt, et dicent se regnare a ligno; quia fustibus Circumcellionum regnant? De cruce Christi regna, si a ligno regnaturus es. Nam lignum hoc tuum ligneum te facit: lignum Christi per mare te trajicit. Audis Psalmum dicentem: « Correxit orbem terræ, qui non commo-

[1] Psal. xcv, 9. — [2] Matth. xxiv, 2, et 23, 24. — [3] Psal. xcv, 10.

» vebitur : » et tu dicis non solum motum post correctionem, sed etiam diminutum. Tu verum dicis, iste mentitur? Pseudo-prophetæ clamantes : « Ecce hic est Christus, » ecce illic[1], » verum dicunt, et Propheta iste mentitur? Fratres, contra istas apertissimas voces auditis in angulis strepitum, Ille tradidit, et ille tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ sunt, an voces Dei? « Etenim correxit orbem » terræ, qui non commovebitur. » Ego tibi orbem terrarum ostendo ædificatum : tolle hostiam; intra in atria Domini. Hostias non habes, propterea non vis intrare. Quid est hoc? Si hostiam tibi indiceret Deus taurum, hircum, arietem, invenires quod afferres : indixit tibi humile cor, et non vis intrare. Hoc enim in te non invenis, quia superbia tumuisti. « Etenim correxit orbem terræ, qui non » commovebitur. Judicabit populos in æquitate. » Tunc se illi plangent, qui nolunt modo diligere æquitatem.

XII. « Jucundentur cœli, et exultet terra[2]. » Jucundentur cœli, qui enarrant gloriam Dei; jucundentur cœli quos Dominus fecit; exultet terra, quam compluunt cœli. Cœli enim prædicatores, terra auditores. « Commoveatur » mare et plenitudo ejus. » Quod mare? Sæculum. Commotum est mare, et plenitudo maris; omne sæculum concitatum est adversus Ecclesiam, cum dilataretur et ædificaretur toto orbe terrarum. De ipsa commotione audistis in Evangelio : « Tradent vos ad judicia[3]. » Commotum est mare : sed quando vinceret mare eum qui cœlos fecit?

XIII. « Gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt : » Omnes lenes, omnes mites, omnes æqui, campi sunt Dei. » Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum[4]. » Ligna sylvarum, Pagani sunt. Quare jam gaudent? Quia præcisi sunt

[1] Matth. XXIV, 23. — [2] Psal. XCV, 11. — [3] Marc. XIII, 9. — [4] Psal. XCV, 12.

de oleastro, et inserti in oliva[1]. « Tunc exultabunt omnia » ligna sylvarum : quia præcisæ sunt ingentes arbores cedrinæ et cyparissinæ, et imputribilia ligna translata sunt ad ædificationem domus[2]. Ligna sylvarum erant, sed antequam irent in ædificium : ligna sylvarum erant, sed antequam olivam parerent.

XIV. « Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum, ante » faciem Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare » terram[3]. » Primo venit, et postea venturus est. Primo venit in Ecclesia sua in nubibus. Quæ sunt nubes quæ eum portaverunt? Apostoli prædicantes, de quibus audistis, cum legeretur Apostolus : « Legatione, inquit, pro Christo » fungimur, obsecrantes pro Christo reconciliari Deo[4]. » Ipsæ sunt nubes in quibus venit, excepto adventu suo posteriore, quo venturus est judicare vivos et mortuos. Venit primo in nubibus. Hæc primo vox ipsius sonuit in Evangelio : « A modo videbitis Filium hominis venientem in » nubibus[5]. » Quid est, « A modo? » Nonne Dominus postea venturus est, quando se plangent omnes tribus terræ? Prius venit in prædicatoribus suis, et implevit totum orbem terrarum. Non resistamus primo adventui, ut non expavescamus secundum. Et væ tunc prægnantibus et » mammantibus. » Audistis modo in Evangelio : « Ca- » vete, quia nescitis qua hora veniat[6]. » In figura dicta sunt. Quæ sunt prægnantes, et quæ sunt lactantes? Prægnantes animæ dicuntur, quæ habent spem in sæculo. Quæ autem adeptæ sunt jam quod sperabant, pro lactantibus sunt positæ. Verbia gratia : emere vult villam ; prægnans est, nondum enim factum est, tumet uterus in spe : emit; peperit, adeo lactat quod emit. « Væ præg- » nantibus et mammantibus : » væ qui habent spem in

[1] Rom. XI, 17. — [2] 3 Reg. V, 6. — [3] Psal. XCV, 13. — [4] 2 Cor. V, 20. — [5] Marc. XIII, 26. — [6] Ibid. 17 et 33.

sæculo, væ qui hærent his rebus quas de sæculi spe pepererunt. Quid ergo debet facere Christianus? Uti mundo, non servire mundo. Quid est hoc? Habentes tanquam non habentes. Sic dicit, sic hortatur quos non vult inveniri a die illa tanquam prægnantes et mammantes, sic eos hortatur : « De cætero, fratres, tempus breve est, reliquum » est, ut et hi qui habent uxores, tanquam non habentes » sint, et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent » tanquam non gaudentes, et qui emunt quasi non tenen- » tes, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utentes. » Præterit enim figura hujus mundi. Volo vos sine sol- » licitudine esse[1]. » Qui sine sollicitudine est, securus expectat quando veniat Dominus ipsius. Nam qualis amor est Christi, timere ne veniat? Fratres, non erubescimus? Amamus, et timemus ne veniat? Certe amamus? An peccata nostra plus amamus? Ergo ipsa oderimus peccata, et amemus eum qui venturus est ad punienda peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo non venit, ideo venturus non est. Veniet, et quando nescis : et si paratum te invenerit, nihil tibi obest quia nescis. « Tunc » exultabunt omnia ligna sylvarum, ante faciem Domini, » quoniam venit prius. » Et postea quid? « Quoniam ve- » nit judicare terram. Et exultabunt omnia ligna sylva- » rum. » Venit primo, et postea judicare terram : exultantes inveniet eos qui primo ejus adventui crediderunt, « Quoniam venit. »

XV. Nam, « Judicabit orbem terrarum in æquitate : » non partem, quia non partem emit. Totum judicare habet, quia pro toto pretium dedit. Audistis Evangelium, quia cum venerit, inquit, « Congregabit electos suos a » quatuor ventis[2]. » Congregat electos omnes a quatuor ventis : ergo de toto orbe terrarum. Quia et ipse Adam,

[1] I Cor. VII, 29-32. — [2] Marc. XIII, 27.

(aliquando hoc dixeram [1],) orbem terrarum significat secundum græcam linguam. Quatuor enim litteræ sunt, A, D, A et M. Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite litteras habent, Ἀνατολὴν dicunt Orientem ; Δύσιν, Occidentem ; Ἄρκτον, Aquilonem ; Μεσημβρίαν, Meridiem : habes, Adam. Ipse ergo Adam toto orbe terrarum sparsus est [2]. In uno loco fuit, et cecidit, et quodam modo comminutus implevit orbem terrarum : sed misericordia Dei undique collegit fracturas, et conflavit igne charitatis, et fecit unum quod fractum erat. Novit illud facere artifex ille, nemo desperet. Multum quidem est, sed qui sit artifex, cogitate. Ille refecit, qui fecit; ille reformavit, qui formavit. « Judicabit orbem terrarum in » æquitate, et populos in veritate sua. » Quæ est æquitas et veritas? Congregabit secum electos suos ad judicandum, cæteros autem separabit ab invicem. Positurus est enim alios ad dexteram, alios ad sinistram. Quid autem æquius, quid verius, quam ut non expectent misericordiam de judice, qui noluerunt facere misericordiam antequam veniret judex? Qui autem voluerunt facere misericordiam, cum misericordia judicabuntur. Dicetur enim eis ad dexteram positis, « Venite benedicti Patris mei, percipite » regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi [3]. » Et imputat opera misericordiæ : « Esurivi enim, et dedis- » tis mihi manducare; sitivi, et potastis me [4], » et cætera. Rursus ad sinistram positis quid imputatur? Quia noluerunt facere misericordiam. Et quo ibunt? « Ite in ignem » æternum [5]. » Iste auditus malus magnum gemitum faciet. Sed quid dixit alius Psalmus? « In memoria æterna » erit justus, ab auditu malo non timebit [6]. » Quid est, auditus malus? « Ite in ignem æternum, qui paratus est

[1] Vide Tract. IX, in Joan. n. 14, et Tract. X, n. 12. — [2] Gen. III, 6. — [3] Matth. XXV, 34. — [4] Ibid. 35. — [5] Ibid. 41. — [6] Psal. CXI, 7.

» diabolo et angelis ejus[1]. » Qui gaudebit ad auditum bonum, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditum bonum? « Venite benedicti Patris mei.» Et a quo auditu non timebunt? « Ite in ignem æternum, » qui paratus est diabolo et angelis ejus.» Hæc est æquitas, hæc veritas. « Judicabit enim orbem terrarum in » æquitate, et populos in veritate sua. » An quia tu injustus es, justus non erit judex? aut quia tu mendax es, verax non erit veritas? Sed si vis habere misericordem, esto misericors antequam veniat : dimitte si quid in te commissum est, da ex eo quo abundas. Et de cujus das, nisi de illius? Si de tuo dares, largitio esset : cum de illius das, redditio est. « Quid enim habes, quod non accepisti?[2] » Hæ sunt hostiæ Deo gratissimæ, misericordia, humilitas, confessio, pax, charitas. Has apportemus, et securi expectabimus adventum judicis, « Qui judicabit orbem ter» rarum in æquitate, et populos in veritate sua. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XCVI.

Sermo ad populum.

I. MAGNA spectacula Deus præbet cordi christiano, et quibus vere nihil possit jucundius inveniri : si tamen adsit palatum fidei, cui sapiat mel Dei. Credimus omnibus vobis, qui in Salvatorem nostrum toto corde credidistis,

[1] Matth. xxviii, 41. — [2] I Cor. iv, 7.

inesse Spiritum ejus, qui vos delectet cum leguntur prophetiæ, ante tot annos prolatæ ex ore sanctorum, et post tot annos impletæ in fide gentium. Magnam enim jucunditatem tunc carpebant ipsi sancti Prophetæ, cum ea videbant in spiritu, non jam impleta, sed adhuc futura. Erat eis magna delectatio : sed tamen et ipsi pro charitate qua in nos accensi erant, quos nondum videbant, et spiritu parturiebant, volebant, si fieri posset, in hoc tempore nobiscum vivere, et videre impleta quæ in spiritu prophetabant. Inde Dominus Discipulis suis, jam ista videre incipientibus ait : « Multi justi et Prophetæ voluerunt vi- » dere quæ videtis, et non viderunt ; et audire quæ au- » ditis, et non audierunt[1]. » Quamvis enim viderint ista in spiritu, tamen futura illis quodam modo formabantur : Apostolis autem jam præsentia reddebantur. Unde ille Simeon, justus quidam senex, multum exultavit videns infantem Jesum, et agnoscens in parvo magnum, et in exigua carne cognoscens cœli et terræ Creatorem. Multum ergo exultavit, quia responsum acceperat, non se exiturum esse de hac vita, prius quam videret salutare Dei. Agnovit ergo illum, jucundatus est, exultavit gaudio ; et hoc ait : « Domine, nunc dimittis servum tuum in pace : » quoniam viderunt oculi mei salutare tuum[2]. » Magna est ergo ista jucunditas : et hanc facit charitas. Delectati sumus, cum Psalmus iste cantaretur : et quædam ibi ab omnibus intellecta sunt ; quædam vero, quantum arbitramur, aut a paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in isto sermone, in quo vobis servimus, consideremus ; et videamus quanta dignatione nos Deus lætificare voluit, præsentando quæ promisit, et nobis exhibens veritatem promissis suis.

II. Inscribitur Psalmus, « Ipsi David, cum terra ejus

[1] Matth. XIII, 17. — [2] Luc. II, 25-30.

» restituta est[1]. » Totum ad Christum revocemus, si volumus iter rectæ intelligentiæ tenere : non recedamus a lapide angulari[2], ne intellectus noster ruinam faciat : in illo solidetur, quod instabili motu nutabat; in illo incumbat, quod per incerta pendebat. Quidquid dubitationis habet homo in animo auditis Scripturis Dei, a Christo non recedat; cum ei fuerit in illis verbis Christus revelatus, intelligat se intellexisse : antequam autem perveniat ad Christi intellectum, non se præsumat intellexisse. « Fi» nis enim Legis Christus est ad justitiam omni credenti[3].» Quid est ergo, et quomodo accipitur in Christo, « Cum » terra ejus restituta est? » Nam quomodo David intelligatur Christus, facile est agnoscere. Christus enim ex Maria, et ex semine David; et quia ex semine ejus futurus erat, propterea nomine ejus in figura prophetabatur. Ergo David Christus : quia et interpretatio David manu fortis est : et quis tam manu fortis, quam qui de cruce mundum vicit? Nam post resurrectionem et ascensionem ejus, accepto Spiritu sancto, loquentibus Apostolis variis linguis[4], commota multitudo eorum ipsorum qui eum crucifixerant, consilium quæsivit salutis; accepit, credidit; ignotum est, donatus est reatus sanguinis Christi, impertitus est potus sanguinis Christi; facti sunt fideles ejus, cujus fuerant persecutores; crediderunt in eum, quem crucifixerunt, et ante quem insultantes caput agitaverunt[5], eum ipsum caput habere voluerunt. Ita ergo « Restituta est terra ejus, » quod habet titulus Psalmi. Terra enim ejus Judæa : et perierat omnis Judæa, quando crucifixerunt Dominum suum, ignorantes phrenetici sævientes in Medicum, et salutem insania repellentes. Tanquam ergo perierat Judæa tota : quam tota? Ipsi etiam

[1] Psal. xcvi, 1. — [2] Ephes. ii, 20. — [3] Rom. x, 4. — [4] Act. ii, 4, 37. — [5] Matth. xxvii, 39.

Apostoli trepidaverunt. Petrus, qui audaci dilectione sequebatur, timida trepidatione ter negavit[1]. Resurgens, in via quosdam loquentes secum de se, tales invenit ipse Dominus Jesus Christus, ut dicerent illi quærenti unde colloquerentur : « Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non » cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille » dixit : Quæ? Et dixerunt : De Jesu Nazareno, qui fuit vir » propheta potens in opere et sermone, coram Deo et » omni populo : et quomodo eum tradiderunt summi sa- » cerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et » crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse » esset redempturus Israël[2]. » Jam spem Christi perdiderant. Non enim dixerunt, Speramus eum redempturum; sed, « Sperabamus quod esset redempturus Israël. » Ipse cum eis erat, et spes illius in illis non erat. Ostendit se illis, manifestatus est etiam cæteris Discipulis, visus, contrectatus, et inventus illis quibus jam perisse videbatur : revocata est fides eorum qui ceciderant, « Restituta est terra » ejus. » Deinde factis cum eis quadraginta diebus, ascendit in cœlum[3] : et sicut paulo ante commemoravi, misso Spiritu sancto fecit Discipulos suos idiotas homines loqui omnium gentium linguis. Tunc illi pro quibus non frustra dixerat, « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid » faciunt[4], » commoti, ut diximus, quæsierunt salutem, consilium acceperunt ut in eum crederent : crediderunt uno die tria millia, et rursus quinque millia[5]. Cœpit fervere per Judæam Ecclesia Christi, ubi ferbuerat opprobrium Christi; « Et restituta est terra ejus. » Sed quia dixerat ipse, « Habeo alias oves, quæ non sunt de hoc » ovili, oportet me et eas adducere, ut sit unus grex et » unus pastor[6] : » etiam ad Gentes ad quas Prophetæ

[1] Matth. xxvi, 70. — [2] Luc. xxiv, 18-21. — [3] Act. i, 3. — [4] Luc. xxiii, 3. — [5] Act. ii, 4, et iv, 4. — [6] Joan. x, 16.

missi non erant, Apostoli missi sunt. Quæsiti sunt qui non quæsierant, inventi sunt qui nihil expectabant : quem non tenebant Deum pollicitatorem, invenerunt redemptorem. Jam enim Judæi tenebant Deum pollicitatorem, quia ibi Prophetæ Christum prædicaverant, ibi Christum promiserant : sed quem promissum audierant, præsentem non cognoverant. Illis autem promissum nihil erat : sed tamen in Prophetis etiam de fide ipsorum dictum erat. Non dictum erat ipsis, sed dictum erat de ipsis. Missum est et ad illos : et audistis ex dispensatione Dei ; ipsa enim lectio modo vobis lecta est in Actibus Apostolorum, quomodo centurio Cornelius credidit. Cornelius enim centurio non erat de gente Judæorum [1]. Orabat, jejunabat, eleemosynas faciebat. Non illum deseruit Deus quamvis in Gentibus constitutum : et missus est ei Angelus, qui illi nuntiaret, quod eleemosynæ et orationes ipsius acceptæ fuerint apud Deum. Credidit advocato ad se Petro. Numquid non illum poterat docere Angelus? Misit illum ad Petrum, ut magis per hominem illi fides fieret : quia homines dignatus erat Dominus visitare. Nec dedignabatur docere per hominem, qui dignatus est esse homo. Sic ergo « Restituta est terra ejus, » uno pariete veniente de Judæis, altero pariete veniente de Gentibus : quibus duobus parietibus de diverso venientibus esset ipse lapis angularis, ubi ambo copularentur [2].

III. Iterum quomodo accipimus, « Cum terra ejus res» titueretur? Cum caro ejus resuscitaretur. Alius enim intellectus, tamen a Christo non recedens, sic potest nobis occurrere : terra restituta, caro resuscitata. Post resurrectionem enim ipsius facta sunt ista omnia, quæ cantantur in Psalmo. Audiamus jam de terræ restitutione Psalmum plenum gaudio. Excitet nobis ipse Dominus

[1] Act. x, 1, etc. — [2] Ephes. ii, 20.

Deus noster dignam tantæ rei expectationem et jucunditatem : ipse sermonem nostrum moderetur aptum cordibus vestris, ut quidquid hic exultat cor nostrum in talibus spectaculis, perducat ad linguam, et inde in aures vestras, deinde in cor vestrum, inde in facta vestra.

IV. « Dominus regnavit. » Ille qui stetit ante judicem, ille qui alapas accepit, ille qui flagellatus est, ille qui consputus est, ille qui spinis coronatus est, ille qui colaphis cæsus est, ille qui in ligno suspensus est, ille cui pendenti in ligno insultatum est, ille qui in cruce mortuus est, ille qui lancea percussus est, ille qui sepultus est, ipse resurrexit. « Dominus regnavit. » Sæviant quantum possunt regna : quid sunt factura Regi regnorum, Domino omnium regum, Creatori omnium sæculorum? An ideo contemnitur, quia tam submissus, et tam humilis apparuit? Misericordia est, non impotentia. Ille enim humilis apparuit, ut eum caperemus. Sed jam videamus : « Dominus regnavit; exultet terra, jucundentur insulæ » multæ. » Est quidem, quia verbum Dei non in sola continenti terra prædicatum est, sed etiam in insulis quæ constitutæ sunt in medio mari : et ipsæ plenæ Christianis, plenæ sunt servis Dei. Non enim separat mare eum qui fecit mare. Quo naves possunt accedere, verba Dei non possunt? Impletæ sunt insulæ. Verumtamen possunt et in figura recte accipi insulæ, omnes Ecclesiæ. Quare insulæ? Quia circumlatrantur fluctibus omnium tentationum. Sed quomodo insula undique circumstrepentibus fluctibus tundi potest, frangi non potest, magisque ipsa frangit fluctus venientes, quam frangitur ab eis : sic et Ecclesiæ Dei pullulantes per totum orbem terrarum, passæ sunt persecutiones undique frementium infidelium, et ecce stant insulæ, et jam placatum est mare. « Jucundentur » insulæ multæ. »

V. « Nubes et caligo in circuitu ejus, justitia et judi- » cium directio sedis ejus[1]. » Quibus « Nubes et caligo in » circuitu ejus? » Quibus « Justitia et judicium directio » sedis ejus? » Nubes et caligo impiis, qui eum non intellexerunt : justitia et judicium fidelibus, qui in eum crediderunt. Illi enim per superbiam non viderunt, illi per humilitatem dirigi meruerunt. Audi nubes et nebulam, et audi justitiam et judicium. Ipse Dominus ait : « In » judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident » videant, et qui vident cæci fiant[2]. » Quid est : « Qui » vident cæci fiant? » Qui sibi videre videntur, qui se sapientes putant, qui non sibi arbitrantur necessariam medicinam, ipsi cæci fiant, ipsi non intelligant. Qui autem non vident, videant; qui cæcitatem confitentur, illuminari mereantur. Sit ergo « In circuitu ejus nubes et ca- » ligo, » his qui eum non cognoverunt : confitentibus autem et humiliantibus se : « Justitia et judicium directio » sedis ejus. » Sedem ejus dicit eos ipsos, qui in eum crediderunt. De ipsis enim sibi fecit sedem, quia in eis sedet Sapientia : « Filius enim Dei, Sapientia Dei est[3]. » Audivimus autem ex alia Scriptura magnum hujus intelligentiæ documentum. « Anima justi, sedes sapientiæ. » Ergo quia isti facti sunt justi, qui in eum crediderunt; justificati ex fide, facti sunt sedes ipsius : sedet in ipsis, judicans ex ipsis, et dirigens eos. Quare? Quia mansuetos invenit, veluti jumenta mitia. non recalcitrantia, non collum superbum adversus jugum ejus excutientia, non flagellum ejus recusantia : facta sunt jumenta ejus bona, mansueta, et meruerunt quod dictum est in alio Psalmo : » Diriget mites in judicio, docebit mansuetos vias suas[4]. » Propterea ergo illis nubes et caligo, quia non sunt recti :

[1] Psal. xcvi, 2. — [2] Joan. ix, 39. — [3] I Cor. I, 24. — [4] Psal xxiv, 9.

mansuetis autem, « Justitia et judicium directio sedis » ejus. »

VI. « Ignis ante eum præibit, et inflammabit in circuitu inimicos ejus[1]. De quo igne dicit, fratres : « Ignis » ante eum præibit, et inflammabit in circuitu inimicos » ejus? » Non arbitror de illo igne dici, in quem mittendi sunt impii illa ultima judicii sententia, quibus ad sinistram separatis, sicut in Evangelio lectum meminimus, dicturus est : « Ite in ignem æternum, qui paratus est » diabolo et angelis ejus[2] : » non puto de illo igne dici. Unde hoc non puto? Quia de quodam igne dicit, qui præibit ante illum, antequam veniat ad judicium. Dictum est enim præire ignem, et inflammare in circuitu, id est, per totum orbem terrarum, inimicos ejus. Ille ignis post ejus adventum erit, iste autem ignis ante eum præibit. Quis est ergo iste ignis? Possumus eum accipere in pœnam malorum, possumus in salutem redemptorum. In pœnam malorum quomodo? Quia cum prædicaretur Christus, iratæ sunt gentes, et commoverunt persecutionem : quæ ira ignis fuit, magis consumens eos qui persequebatur, quam eos quos persequebantur. Cum enim videmus duos, unum irascentem, alterum patienter ferentem, quis eorum ardeat, vestrum est judicare. Potestis in genere humano tale spectaculum contueri. Ponite vobis ante oculos hominem iniquum, commotum animo, trucem vultu, flammantibus oculis, scintillantibus verbis, ferri in hominis necem, in deprædationem, in injurias, incontumelias, non se capere, non se tenere : alterum patienter excipientem verba, plagas, quidquid ille inferre voluerit, et percutienti maxillam, parantem et alteram : cum videris hinc furias, inde lenitatem; hinc iram, inde patientiam; hinc flammas, inde tolerantiam; dubitabis pronuntiare quis eorum ardeat

[1] Psal. xcvi, 3. — [2] Matth. xxv, 41.

pœnamque patiatur? ille-ne cujus corpus vexatur, an cujus animas vastatur? Propterea et Isaïas propheta dixit : « Et nunc ignis adversarios comedet[1]. » Quid est, « Et » nunc?» Antequam veniat dies ille judicii magnus, jam furore suo ardent, qui postea supplicio sempiterni illius ignis arsuri sunt. Nisi forte putatis, fratres mei, quia injustitia, quæ procedit ex homine ad lædendum alterum hominem, illi ad quem procedit nocet, et illi de quo procedit non nocet. Unde fieri potest? Aliquando facula ardens apponitur ad lignum humidum et viride, et non illud incendit, ipsa tamen ardet : sic et inimicus tuus. Si quis forte existit injustus, qui tibi moliatur insidias, vel præparet aliquam molestiam, injustus est : tu si viride lignum fueris, id est, si succo spiritali vigens et virens, flammis inimicitiarum restiteris, orando pro illo qui te persequitur; ille ardet, tu manes integer; et injustitia illius illi nocet, tibi nihil nocet. Nisi forte putas, quia nocet tibi si corpori tuo aliquid fecerit, et anima patiens et incorrupta ad Deum coronanda pervenerit, sequens exemplum Domini sui, qui pati maluit a Judæis, et qui poterat non mori, mortuus est, quia et qui poterat non nasci, natus est. Tu enim conditione natus est, ille voluntate ; tu conditione moreris, ille misericordia. Quomodo ergo illi nihil nocuerunt Judæi; sic nec tibi quisquam persecutor inimicus, si tu elegeris esse membrum capitis illius.

VII. Ecce intelleximus ignem ante eum præeuntem, id est, hoc tempore intelligendum in pœnam quamdam infidelium et iniquorum : intelligamus ignem, si possumus, et in salutem redemptorum; ita enim proposueramus. Idem ipse Dominus ait: « Ignem veni mittere in terram[2].» Sic ignem, quomodo gladium : nam et quodam loco ait, non se venisse pacem mittere in terram; sed gladium[3].

[1] Isaï. xxvi, 11. — [2] Luc. xii, 49. — [3] Matth. x, 34.

Gladium ad separationem, ignem ad ustionem : sed utrumque salubrem, quia et gladius verbi ipsius salubriter nos separavit a consuetudine mala. Gladium enim attulit et separavit unumquemque fidelium, aut a patre suo, qui in Christum non crediderat, aut a matre similiter infideli; aut certe si de parentibus christianis natus est, saltem a progenie sua priore. Nemo enim nostrum non aut avum, aut proavum, aut aliquam antiquam originem in Gentibus habuit, et in illa execrabili Deo infidelitate : separati sumus ab eo quod eramus; sed gladius intercessit secernens, non interficiens. Hoc modo et ignis : « Ignem veni mittere » in terram. » Exarserunt homines credentes in eum, acceperunt flammam charitatis : propterea et ipse Spiritus sanctus cum missus esset Apostolis, sic apparuit : « Visæ » sunt illis, inquit, linguæ divisæ velut ignis, qui et in» sedit super unumquemque illorum[1]. » Isto igne inflammati cœperunt ire per mundum, et inflammare, et incendere in circuitu inimicos ejus. Quos inimicos ejus? Qui deserto Deo, a quo facti erant, adorabant simulacra quæ fecerant. Ipsi incendebantur, si mali erant, ad consumptionem; si boni erant, ad reparationem : aut ipse incendebatur, qui nolebat credere, illo igne, audito verbo Dei, factus pejor, invidia sua exutus atque consumptus : aut si converteretur et crederet, nec sic in illo nihil arsisset. Arserat enim fœnum, ut purgaretur aurum. Aurum fides est, fœnum carnalis concupiscentia est. « Omnis caro fœ» num, Isaïas dicit, et omnis honor carnis, ut flos fœni[2]. » Quidquid est ergo in homine carnali appetens vana et sæcularia, fœnum est. Quam multi forte, et fratres nostri ierunt ad theatrum? Fœno ducti sunt. Nonne optandus est illis iste ignis, ut fœnum ardeat, et aurum purgetur? Quod enim illis inest fidei, fœno premitur. Bonum est ergo eis

[1] Act. II, 3. — [2] Isaï. XL, 6.

ardere sancto igne, ut fœno consumpto, splendeat pretiosum quod redemit Christus. Ergo, « Ignis ante eum » præibit, et inflammabit in circuitu inimicos ejus. » Sunt qui salubriter arserunt, hodie fideles ejus sunt; inimici ejus erant, et nunc jam fideles ejus sunt : quæris inimicos, non sunt; consumpti sunt, arserunt : charitas consumpsit in eis quod persequebantur Christum, et purgavit in eis quod crederent in Christum : « Et inflammabit in circuitu » inimicos ejus. »

VIII. « Apparuerunt fulgura ejus orbi terræ[1]. » Magna exultatio. Nonne videmus? nonne manifestum est? Apparuerunt fulgura ejus universæ terræ : inflammati sunt inimici, incensi sunt inimici. Arsit quidquid contradicebat, et « Apparuerunt fulgura ejus orbi terræ. » Quomodo apparuerunt? Ut jam crederent. Unde fulgura? De nubibus. Quæ sunt nubes Dei? Prædicatores veritatis. Vides autem nubem, in cœlo nebulosam, obscuram, et habet intus nescio quid latens. Si coruscet de nube, emicat splendor : ex eo ipso quod contemnebas, inde exilivit quod expavescas. Misit ergo Dominus noster Jesus Christus Apostolos suos, prædicatores suos, velut nubes : videbantur homines et contemnebantur; quomodo videntur nubes, et contemnuntur, antequam de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes infirmi; deinde idiotæ, indocti, ignobiles : sed erat in illis quod fulguraret, erat in illis quod coruscaret. Accedebat Petrus homo piscator, orabat, et surgebat mortuus[2]. Forma humana nubes erat, splendor miraculi coruscatio erat. Sic in verbis, sic in factis, cum miranda dicunt, et miranda faciunt, « Apparuerunt fulgura ejus » orbi terræ. Vidit, et commota est terra. » Si enim non est verum; si non tota terra jam christiana clamat, Amen,

[1] Psal. XCVI, 4. — [2] Act. IX, 4.

commota fulguribus de illis nubibus erumpentibus. « Vidit, et commota est terra. »

IX. « Montes fluxerunt sicut cera a facie Domini[1]. » Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se adversus Deum, factis Christi et Christianorum contremuit, succubuit; et quando dico quod dictum est, Fluxit, melius verbum inveniri non potest. « Montes fluxerunt » velut cera a facie Domini. » Ubi est altitudo potestatum? ubi duritia infidelium? « Montes fluxerunt sicut » cera a facie Domini. » Ignis eis fuit Dominus, illi ante faciem ejus sicut cera fluxerunt; tandiu duri, donec ignis ille admoveretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audet. Et Paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat : etsi nondum factus est vivus lapis, tamen victus est durus mons. « Montes » fluxerunt sicut cera a facie Domini, a facie Domini omnis terræ : » non Judæorum tantum, sed et Gentium, sicut dicit Apostolus : « Non enim est Judæorum tantum » Deus, sed et Gentium[2]. » Dominus ergo universæ terræ, Dominus Jesus Christus in Judæa natus, sed non Judææ tantum natus: quia et antequam natus omnes fecit; et qui omnes fecit, omnes refecit. « A facie Domini omnis terræ. »

X. « Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt » omnes populi gloriam ejus[3]. » Qui cœli annuntiaverunt? « Cœli enarrant gloriam Dei[4]. » Qui sunt cœli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cœlis sedet Deus, sic sedet in Apostolis, sic sedet in prædicatoribus Evangelii. Et tu si vis, cœlum eris. Vis esse cœlum? Purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, et non frustra responderis sursum te habere cor; cœlum eris. « Si resurrexistis cum Christo, (fidelibus

[1] Psal. xcvi, 2. — [2] Rom. iii, 19. — [3] Psal. xcvi, 6. — [4] Id. xviii, 2.

» Apostolus loquitur) quæ sursum sunt quærite, ubi » Christus est in dextera Dei sedens : quæ sursum sunt » sapite, non quæ super terram[1]. » Cœpisti sapere quæ sursum sunt, et non quæ super terram sunt : nonne factus es cœlum? Carnem portas, et corde jam cœlum es : conversatio enim tua in cœlis erit[2]. Talis annuntias et tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum ? Intendat Charitas Vestra : putatis quia nos soli stantes hic annuntiamus Christum, et vos non annuntiatis? Unde ad nos veniunt, Christiani volentes esse, quos nunquam vidimus, quos non novimus, quibus nunquam prædicavimus? An forte crediderunt nullo annuntiante ? Apostolus dicit : « Quomodo credent quem non audierunt? quomodo au» dient sine prædicante[3] ? » Ergo tota Ecclesia prædicat Christum, et annuntiant cœli justitiam ipsius : quia omnes fideles quibus cura est lucrari Deo eos, qui nondum crediderunt, et faciunt hoc ex charitate, cœli sunt. Intonat de illis Deus judicii sui terrorem : et tremit qui infidelis erat, et pavescit, et credit. Ostendite hominibus quid potuit Christus per totum orbem terrarum, loquendo eis, et adducendo eos ad amandum Christum. Quanti enim hodie adduxerunt amicos suos, aut ad pantomimum, aut ad choraulam ? Quare, nisi amando illum? Et vos amate Christum. Tanta enim spectacula præbuit, in quo nemo potest dicere aliquid se reprehensionis invenire, ille qui vicit sæculum. Nam et aliquando quem amat quisque in theatro, vincitur in illo. Nemo vero vincitur in Christo : non est de quo erubescere. Arripite, adducite, attrahite quos potestis : securi estote, ad eum adducitis, qui non displicet videntibus; et rogate illum ut illuminet eos, et bene spectent. « Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et » viderunt omnes populi gloriam ejus. »

[1] Coloss. III, 1, 2. — [2] Philip. III, 20. — [3] Rom. x, 14.

XI. « Confundantur omnes, qui adorant sculptilia [1]. » Nonne factum est? nonne confusi sunt? nonne quotidie confunduntur? Sculptilia enim sunt, manu facta idola. Quare jam confunduntur omnes, qui adorant sculptilia? Quia viderunt omnes populi gloriam ejus. Jam omnes populi gloriam Christi confitentur : erubescant qui adorant lapides. Quia lapides illi mortui erant, nos vivum lapidem invenimus : imo lapides illi nunquam vixerunt, ut nec mortui dicantur; lapis autem noster vivus est, et semper vixit apud Patrem, et pro nobis mortuus revixit, et modo vivit, et mors ei ultra non dominabitur [2]. Hanc gloriam ipsius cognoverunt populi, dimittunt templa, currunt ad Ecclesias. « Confundantur omnes, qui adorant » sculptilia. » Adhuc quærunt adorare sculptilia? Noluerunt deserere idola, deserti sunt ab idolis. « Confundan- » tur omnes qui adorant sculptilia, qui gloriantur in si- » mulacris suis. » Sed existit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, et ait : Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrum quod est sine sensu : non enim propheta vester potuit nosse, quia oculos habent et non vident [3], et ego nescio quia illud simulacrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audit auribus : non ego illud colo; sed adoro quod video, et servio ei quem non video. Quis est iste? Numen quoddam, inquit, invisibile quod præsidet illi simulacro. Hoc modo reddendo rationem de simulacris suis, diserti sibi videntur, quia non colunt idola, et colunt dæmonia. Etenim, fratres, sicut dicit Apostolus : « Quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, » et non Deo. Nolo vos, inquit, socios fieri dæmonio- » rum [4] : » nam scimus quia nihil est idolum [5]. Ipse hoc dixit Apostolus : « Scimus quia nihil est idolum, sed quæ

[1] Psal. XCVI, 7. — [2] Rom. VI, 9. — [3] Psal. CXIII, 5. — [4] 1 Cor. X, 19, 20. — [5] Id. VIII, 4.

» immolant Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. » Dixit : « Nolo vos fieri socios dæmoniorum. » Non ergo hinc se excusent, quia quasi idolis insensatis dediti non sunt : dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius. Nam si tantum idola colerent, sicut eos non adjuvarent, ita illis nihil nocerent : si autem adores et servias dæmonibus, erunt domini tui. Et qui erunt domini tui? Invidi tui : libertati tuæ necesse est invideant, semper te velint possidere, semper talem facere, qualem possint secum trahere. Est enim insita malevolentia quædam et pernicies nocendi istis malis spiritibus : gaudent de malo hominum ; et de fallacia nostra, si nos fefellerint, pascuntur. Et quid quærunt? Non quibus in æternum dominentur, sed cum quibus in æternum damnentur : quomodo solet malevolus latro nominare innocentem. Numquid si fuerit vivus incensus, minus ardet, si duo ardeant? minus moritur, si duo moriantur? Pœna illi non minuitur, sed malevolentia pascitur. Mecum moriatur, non se minus moriturum dicens, sed solatium habet malum alterius. Talis est diabolus, seducere vult illos, qui cum illo puniantur. Et quia non potest fallere judicem Deum, (non enim nominat apud illum innocentem,) vera crimina volens habere quæ objiciat, peccata persuadet. Ecce quales dominos sibi faciunt, qui colunt idola et dæmonia. « Quæ enim immolant Gentes, dæmoniis immolant, et » non Deo : nolo vos socios fieri dæmoniorum [1]. »

XII. Nos autem qualem Deum habemus? Audite quid sequatur. Cum enim dixisset : « Confundantur omnes, » qui adorant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis : » ne existerent quasi reddentes rationem de simulacris, et dicerent : Non lapides, sed numina colimus. Quæ numina colis? Dic mihi, dæmonia colis, an spiritus bonos, quales

[1] 1 Cor. x, 19, 20.

sunt Angeli? Sunt enim Angeli sancti, et sunt spiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis non coluntur nisi spiritus maligni : qui sibi exigunt superbe sacrificium, et volunt se coli tanquam deos, maligni sunt, superbi sunt. Tales sunt etiam homines non boni, qui suam gloriam quærunt, et Dei gloriam contemnunt. Homines autem sanctos attendite, qui sunt similes Angelis. Cum inveneris hominem aliquem sanctum servum Dei, si volueris illum colere et adorare pro Deo, prohibet te : non vult sibi arrogare honorem Dei, non vult tibi esse pro Deo, sed tecum esse sub Deo. Fecerunt hoc Apostoli sancti, Paulus et Barnabas. Prædicabant verbum Dei in Lycaonia. Mirabilia cum fecissent Lycaoniæ, cives ejusdem regionis adduxerunt victimas, et voluerunt illis sacrificare, dicentes Barnabam Jovem, et Paulum Mercurium : illi non sunt delectati. An forte ideo sibi immolari noluerunt, quia dæmonibus se comparari execrati sunt? Non, sed quia honorem divinum exhiberi hominibus horruerunt. Verba ipsorum indicant, non suspicamur. Sequitur enim lectio libri ejusdem, et dicit quomodo moti sunt : « Tunc Paulus » et Barnabas consciderunt vestimenta sua, et dixerunt : » Viri fratres, quid facitis? Et nos homines sumus passibi- » les, similes vobis[1]. » Intendite. Quomodo ergo homines boni prohibent eos, qui illos voluerant colere tanquam deos, et volunt potius ut Deus unus colatur, Deus unus adoretur, Deo uni sacrificium offeratur, non sibi : sic et omnes sancti Angeli, illius gloriam quærunt, quem diligunt; ad ejus cultum, ad ejus adorationem, ad ejus contemplationem omnes quos diligunt rapere et inflammare student; ipsum illis annuntiant, non se, quoniam Angeli sunt : et quia milites sunt, non norunt gloriam quærere nisi imperatoris sui; si autem suam gloriam quæsierint, ut tyranni damnan-.

[1] Act. xiv, 13, 14

tur. Talis extitit diabolus et dæmonia, id est, angeli ejus : arrogavit sibi honorem divinum et omnibus dæmoniis ; et implevit templa Paganorum, et persuasit simulacra, et persuasit illa sacrificia offerri sibi. Nonne melius erat ut Angelos sanctos, quam ut dæmones colerent? Respondent : Non colimus mala dæmonia : Angelos quos dicitis, ipsos et nos colimus, virtutes Dei magni et ministeria Dei magni. Utinam ipsos colere velletis : facile ab ipsis disceretis non illos colere. Audite Angelum doctorem. Docebat quemdam Discipulum Christi, et ostendebat illi multa miracula in Apocalypsi Joannis : ille autem quodam sibi demonstrato miraculo visionis expavit, et misit se ad pedes Angeli : et ille Angelus qui non quærebat nisi gloriam Domini sui : « Surge, quid facis, inquit, illum adora ; » Nam et ego conservus tuus sum, et fratrum tuorum [1].» Quid ergo, fratres mei? Nemo dicat ; Timeo ne irascatur mihi Angelus, si non illum colo pro deo meo. Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris : bonus est enim, et Deum amat. Quomodo dæmones irascuntur, si non colantur : sic Angeli indignantur, si pro Deo colantur. Sed ne forte dicat sibi cor infirmum, cor trepidum : Ergo si irascuntur dæmonia quia non coluntur, timeo offendere dæmonia. Quid tibi facturus est vel princeps ipsorum diabolus? Si posset aliquid, nullus nostrum remaneret. Nonne quotidie tanta in illum dicuntur ore Christianorum, et crescit seges Christianorum? Quando irasceris nequissimo servo tuo, hoc nomen illi imponis : Satanas, diabole, hoc illi dicis. Fortasse in hoc erras, quia homini hoc dicis, et immoderata ira raperis, ad conviciandam imaginem Dei : et tamen hoc eligis, quod ei dicas, quod valde detestaris. Si posset ille, non se vindicaret? Sed non permittitur : et tantum facit, quantum permittitur.

[1] Apoc. XIX, 10.

Nam et Job tentare voluit, et nonnisi potestatem quæsivit[1]; et nihil faceret, nisi potestatem accepisset. Quare non ergo securus Deum adoras, quo nolente nemo tibi nocet, et quo permittente emendaris, non everteris? Si enim placuerit Domino Deo tuo permittere, ut aliquis homo tibi noceat, aut aliquis spiritus tibi noceat; emendabit te, ut clames ad eum : « Emendans emendavit me » Dominus, sed morti non tradidit me[2]. » Ergo, « Con» fundantur omnes, qui adorant sculptilia, qui glorian» tur in simulacris suis. Adorate eum omnes Angeli ejus.» Discant Pagani adorare Deum. Angelos volunt adorare : Angelos imitentur, et illum adorent qui ab Angelis adoratur. « Adorate eum omnes Angeli ejus. » Adoret Angelus ille qui missus est ad Cornelium; nam eum adorans, Cornelium misit ad Petrum[3] : adoret Christum Dominum Petri, et ipse conservus Petri. « Adorate eum omnes An» geli ejus. »

XIII. « Audivit, et jucundata est Sion[4]. » Quid audivit Sion? Qui adorant eum omnes Angeli ejus. Quid audivit Sion? Ecce quid audivit : « Annuntiaverunt cœli justitiam » ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus : confun» dantur omnes qui adorant sculptilia, qui gloriantur in » simulacris suis. » Etenim Ecclesia necdum erat in Gentibus : in Judæa crediderant ex Judæis, et putabant ipsi Judæi, qui crediderant, solos se pertinere ad Christum : missi sunt Apostoli ad Gentes, prædicatum est Cornelio : credidit Cornelius, baptizatus est, baptizati sunt et illi qui cum Cornelio erant. Sed ut baptizarentur, quid factum est, scitis : non quidem huc usque pervenit lector, sed tamen aliqui recordantur; et qui non recordantur, audiant a me breviter. Missus est Angelus ad Cornelium, Angelus Cornelium misit ad Petrum, Petrus venit ad Cor-

[1] Job. I, 11. — [2] Psal. CXVII, 18. — [3] Act x, 3. — [4] Psal. XCVI, 8.

nelium. Et quia de Gentibus erat Cornelius, et ipse et qui cum illo erant, non erant circumcisi: ne dubitarent ergo illi tradere Evangelium non circumcisis, antequam baptizaretur ipse Cornelius, et illi qui cum illo erant, venit Spiritus sanctus, et implevit illos, et cœperunt loqui linguis. In nullum autem ceciderat Spiritus sanctus, nisi qui fuerat baptizatus : in istos autem ante baptismum cecidit. Posset enim Petrus dubitare utrum incircumcisos baptizaret : venit Spiritus sanctus, cœperunt loqui linguis: donatum est donum invisibile, et tulit dubitationem de sacramento visibili; baptizati sunt omnes. Et habes ibi scriptum : « Audierunt autem Apostoli, et qui erant in » Judæa fratres, quoniam et Gentes receperunt verbum » Dei, et benedicebant Deum [1]. » Hoc est quod hic commemorat : « Audivit, et jucundata est Sion; et exultave» runt filiæ Judææ. » Quid « Audivit, et jucundata est » Sion ? Quia receperunt Gentes verbum Dei. » Unus paries venerat, sed angulus nondum erat. Sion ipsa Ecclesia quæ erat in Judæa, proprie hic nominata est. « Audivit, » et jucundata est Sion; et exultaverunt filiæ Judææ. » Sic scriptum est : « Audierunt Apostoli, et qui erant in » Judæa fratres. » Videte si non « Exultaverunt filiæ Ju» dææ. » Quid audierunt? « Quia et Gentes receperunt ver» bum Dei. » Ubi illud dixit iste Psalmus ? « Annuntiaverunt » cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam » ejus. » Et quia Gentes crediderunt, a quibus colebantur idola; secutus ait : « Confundantur omnes, qui ado» rant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis. Audi» vit, et jucundata est Sion; et exultaverunt filiæ Judææ. » Postea quidam de circumcisis calumniari voluerunt Petro, et dixerunt illi : « Quare intrasti ad Gentiles incircumcisos, » et manducasti cum eis [2]? » Ille autem reddidit eis ra-

[1] Act. XI, 1. — [2] Ibid. 3.

tionem, quomodo cum oraret demonstratus est ille discus pendens quatuor lineis. Discus ille, qui habebat omnia animalia, significabat omnes Gentes. Ideo autem quatuor lineis pendebat, quia quatuor partes sunt orbis, unde futuri populi erant : et ideo quatuor Evangelia prædicant Christum, ut gratia ipsius ad omnes quatuor partes orbis pertinere intelligatur. Quia ergo tale visum demonstratum fuerat Petro, indicavit, aperuit illis omnia, quomodo credidit Cornelius, quia prius quam baptizaretur homo gentilis, venit super eum Spiritus sanctus. Hæc cum audissent, tacuerunt, et magnificaverunt Deum, dicentes : « Utique et Gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit[1]. » Ecce, « Audivit, et jucundata est Sion; et exultaverunt » filiæ Judææ, propter judicia tua, Domine. » Quæ judicia? Quia non est personarum acceptor Deus. Namque ipse Petrus cum vidisset Cornelium centurionem, et eos qui cum illo erant, adimpletos Spiritu sancto, exclamavit, et ait : « In veritate comprehendo, quia non est » personarum acceptor Deus. » Ergo, « Exultaverunt » filiæ Judææ, propter judicia tua, Domine. » Quid est, « Propter judicia tua? Quia in omni gente, et in omni » populo, quicumque illi servierit, acceptus est illi[2]. » Quia non Judæorum Deus tantum, sed et Gentium[3].

XIV. Videte si non hoc est, unde exultaverunt filiæ Judææ. « Et exultaverunt filiæ Judææ, propter judicia » tua, Domine. Quoniam tu es Dominus altissimus super » omnem terram[4]. » Non super solam Judæam, non super solam Jerusalem, non super solam Sion, sed « Super » omnem terram. » Huic universæ terræ judicia Dei viguerunt, ut undique populos convocaret : quibus non communicant, qui se præciderunt; nec audiunt prædictum, nec vident impletum, « Quoniam tu es Dominus al-

[1] Act. XI, 18. — [2] Ibid. 35. — [3] Rom. III, 29. — [4] Psal. XCVI, 9.

» tissimus super omnem terram. Nimis exaltatus es super » omnes deos. » Quid est, « Nimis? » Nam de Christo dicitur. Quid est ergo, « Nimis, » nisi ut intelligaris æqualis Patri? Quid est, « Super omnes deos? » Qui sunt? Idola non habent sensum, non habent vitam; dæmonia habent sensum, habent vitam, sed mala sunt. Quid magnum est, quia exaltatus est Christus super idola? Exaltatus est super dæmonia: sed nec hoc valde magnum est. « Dæmonia quidem dii gentium[1], » sed ille nimis exaltatus est super omnes deos. Et homines dicti sunt dii: « Ego dixi: Dii estis, » et filii Altissimi omnes. » Item scriptum est: « Deus stetit » in synagoga deorum, in medio autem deos discernens[2]. » Super omnes exaltatus est Jesus Christus Dominus noster: nec tantum super idola, nec tantum super dæmonia; sed super omnes homines justos. Et hoc parum est: super omnes etiam Angelos. Nam unde est: Adorare eum omnes Angeli ejus? « Nimis exaltatus es super omnes deos. »

XV. Quid ergo facimus omnes, qui ad illum convenimus, ad eum qui nimis exaltatus est super omnes deos? Breve præceptum nobis dedit. « Qui diligitis Dominum, » odite malignum. » Non est dignus Christus, cum quo diligas avaritiam. Amas illum: debes odisse quod odit. Homo est inimicus tuus, hoc est quod tu; creati estis ab uno Creatore, in una conditione: et tamen si filius tuus loquatur inimico tuo, et veniat ad domum inimici tui, et assiduas collocutiones habeat cum illo, exhæredare illum vis; quia loquitur cum inimico tuo. Et quomodo? Quia justam vocem videris tibi habere: Amicus es inimici mei, et quæris aliquid de re mea! Ergo attende. Diligis Christum, inimica Christi est avaritia; quare cum illa loqueris? Non dico, loqueris cum illa; quare illi servis? Nam multa jubet Christus, et non facis: jubet ipsa, et facis. Jubet

[1] Psal. xcv, 5. — [2] Id. lxxxi, 1 et 6.

Christus ut vestias pauperem, et non facis : jubet avaritia ut facias fraudem, et hoc potius facis. Si hæc ita sunt, si talis es, noli tibi multum promittere hæreditatem Christi. Sed dicis : Diligo Christum. « Qui diligitis Dominum, odite » malignum. » Hinc apparet te diligere quod bonum est, si inventus fueris odisse quod malum est. « Qui diligitis » Dominum, odite malignum. »

XVI. Sed cum cœperimus odisse malignum, subsequentur persecutiones. Odimus malignum : dicit nobis aliquis persecutor : Fac fraudem; dicit nobis : Adora idolum; dicit nobis : Thus pone dæmoniis; sed nos audivimus : « Qui diligitis Dominum, odite malignum. » Audivimus quidem, sed si non fecerimus, sævit ille. Usquequo sævit? Quid est ablaturus? Responde, quare Christianus es? propter æternam hæreditatem, an propter terrenam felicitatem? Interroga fidem tuam, pone in catasta (10) conscientiæ animam tuam, torque te ipsum timore judicii, responde cui credideris, quare credideris. Dicis mihi : In Christum credidi. Quid tibi promisit Christus, nisi quod ostendit in se? Quid ostendit in se? Mortuus est, et resurrexit, ascendit in cœlum. Vis sequi? Imitare passionem, expecta promissionem. Quid ergo tibi ablaturus est sæviens, cum cœperis odisse malignum, quia diligis Dominum? quid ablaturus? Patrimonium : numquid cœlum? Postremo quidquid tibi dedit Deus, tollat ille : (Non tollit quidem, si non vult Deus; si autem vult Deus, tollit quod dedit Deus, ne se tibi auferat ipse Deus.) Deum tibi nemo tollet, tu tibi illum tollis, si illum fugis.

XVII. Forte respondes : Non curo de patrimonio meo; « Dominus dedit, Dominus abstulit; » possum dicere : « Sicut Domino placuit, ita factum est [1] : » sed timeo ne occidat me. Hoc est totum. Audi ergo Psalmum consolan-

[1] Job. I, 21.

tem : « Custodit Dominus animas servorum suorum. » Quia ergo dixerat superius : « Qui diligitis Dominum, » odite malignum : » ne ideo timeres odisse malignum, ne occideret te malignus, subjecit statim : « Custodit Do- » minus animas servorum suorum. » Audi illum custodientem animas servorum suorum, et dicentem : « Nolite » timere eos qui corpus occidunt, animam autem non » possunt occidere[1]. » Occidit et corpus, qui in te plurimum potuerit : quid tibi fecit ? Quod et Domino Deo tuo. Quare amas habere quod Christus, si times pati quod Christus ? Ille venit ferre vitam tuam temporalem, infirmam, morti obnoxiam. Certe time mori, si potes non mori. Quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non suscipis ? Tollat tibi istam vitam qui minatur adversarius, dat tibi Deus aliam vitam : quia et istam ipse tibi dedit, et si ipse noluerit, nec ipsa tolletur : si autem voluerit ut tollatur tibi, habet quod tecum mutet, noli timere spoliari pro illo. Non vis exui veste pannosa ? Stolam gloriæ tibi daturus est. Quam stolam dicis mihi ? « Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem et » mortale hoc induere immortalitatem[2]. » Hæc ipsa caro tua non peribit. Usque ad mortem potest sævire inimicus : potestatem ultra non habet, nec in animam, nec in ipsam carnem : quia etsi dissipet carnem, non impedit resurrectionem. De anima sua timebant homines ; et quid eis Dominus ait ? « Vestri autem capilli capitis omnes nume- » rati sunt[3]. » Times ne animam perdas, qui capillum non perdis ? Deo omnia numerata sunt. Omnia redintegrabit, qui omnia creavit. Non erant, et creata sunt : erant, et non reparabuntur ? Credite ergo toto corde, fratres mei, et « Qui diligitis Dominum, odite malignum. » Fortes estote, non solum in diligendo Deum, sed etiam in

[1] Matth. x, 28. — [2] I Cor. xv, 53. — [3] Matth. x, 30.

odiendo malignum. Nemo vos terreat : potentior est qui vos vocavit, omnipotens est : fortior est omni forti, superior est omni excelso. Filius Dei pro nobis mortuus est : securus esto accepturum te vitam ipsius, qui pignus habes mortem ipsius. Pro quibus enim mortuus est? numquid pro justis? Paulum interroga. « Etenim Christus pro » impiis mortuus est[1]. » Impius eras, et mortuus es pro te : justificatus es, et deseret te? Qui justificavit impium, relinquet pium? « Qui diligitis Dominum, odite malignum. » Nemo timeat : « Custodit Dominus animas servorum suo- » rum, de manu peccatoris eruet eas. »

XVIII. Sed forte dicturus es : Perdo lucem istam. « Lux » orta est justo. » Quam lucem times ne perdas? Times ne in tenebris sis? Noli timere ne perdas lucem : imo time ne, dum caves perdere istam lucem, perdas illam lucem veram. Quam times enim perdere, videmus quibus donata est, cum quibus tibi communis est. Numquid soli boni vident istum solem, cum faciat oriri solem suum super bonos et malos, et pluat super justos et injustos[2]? Istam lucem vident tecum iniqui, vident tecum latrones, vident tecum impudici, vident tecum bestiæ, muscæ, vermiculi. Qualem lucem justo servat, qui et istis istam donat? Merito hanc lucem in fide Martyres viderunt. Qui enim istam contempserunt, aliquam viderunt quam desideraverunt, qui hanc respuerunt. « Lux orta est justo, et » rectis corde jucunditas. » Nolite putare quia vere in miseria fuerunt, cum in catena ambulaverunt. Latus fuit carcer fidelibus, leves fuerunt catenæ confitentibus. Habebant gaudia in catasta, qui Christum prædicabant inter tormenta. « Lux orta est justo. » Quæ lux orta est justo? Quæ non oritur injusto ; non ista lux, quam facit oriri super bonos et malos. Est alia lux, quæ oritur justo : de.

[1] Rom. v, 6. — [2] Matth. v, 45.

qua luce non sibi orta, in fine dicent injusti : « Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit » nobis, et sol non ortus est nobis [1].» Ecce amando istum solem, in tenebris cordis jacuerunt. Quid profuit oculis videre istum, et mente non videre illum? Tobias cæcus erat, et filium suum viam Dei docebat. Nostis hoc, quia Tobias filium suum admonebat, et dicebat : « Fili, fac » eleemosynas, quia eleemosynæ non permittunt ire in tenebras [2]». Et loquebatur ille qui in tenebris erat. Videtis quia est alia lux quæ oritur justo, et rectis corde jucunditas? Oculos non habebat, et filio suo dicebat : « Fac eleemosynas, eleemosynæ non sinunt ire in tenebras. » Nec timuit ne diceret sibi in corde suo filius ipsius : Tu enim eleemosynas non fecisti? Quare cæcus mihi loqueris? Ecce eleemosynæ ad tenebras te perduxerunt, et quomodo mihi dicis : « Eleemosynæ non sinunt ire in tenebras?» Quare ille ista cum fiducia dicebat, nisi quia aliam lucem videbat? Filius patri manum tenebat, ut ambularet : sed pater filium viam docebat, ut viveret. Est ergo alia lux, quæ oritur justo. « Lux orta est justo, et rectis corde jucunditas. » Vis illam nosse? Esto rectus corde. Quid est, Esto rectus corde? Noli torto corde esse ad Deum, resistens voluntati ipsius, et volens illum curvare ad te, et non te dirigere ad illum; et senties jucunditatem, quam norunt omnes qui recto sunt corde. « Lux orta est justo, et rectis corde jucunditas. »

XIX. « Jucundamini justi. » Jam forte fideles audientes, « Jucundamini, » convivia meditantur, calices præparant, rosarum tempus expectant; quia dictum est : « Jucundamini justi. » Vide quid sequitur : « In Domino. » Jucundamini justi in Domino. » Expectas tempus veris, ut jucunderis : Dominum habes jucunditatem, Dominus semper tecum est, non habet tempus : habes illum

[1] Sap. v, 6. — [2] Tob. iv, 7 et 11.

nocte, habes illum die. Esto rectus corde, et semper est tibi de illo jucunditas. Non enim jucunditas quæ est secundum sæculum, vera jucunditas est. Audi prophetam Isaïam : « Non est gaudere impiis, dicit Dominus[1]. » Gaudere quod vocant impii, non est gaudere. Quale gaudium noverat, qui hoc gaudium improbabat? Credamus illi, fratres. Homo erat, sed ambo gaudia noverat. Utique noverat gaudia calicis, quia homo erat, noverat gaudium mensæ, noverat gaudium lecti, noverat gaudia ista sæcularia et luxuriosa. Ille qui noverat illa, ait præsumens : « Non est gaudere impiis, dicit Dominus. » Sed non dicit homo, « Dominus dicit. » Ex veritate Domini, « Non est gaudere impiis. » Nam illi sibi videntur gaudere. « Non est autem gaudere impiis, » dicit, non homo, sed Dominus. » Unde ille ipsum gaudium videns, ait : « Et diem hominum non concupivi, tu scis[2]. » Qui mihi alium diem ostendis, qui me aliam lucem doces, qui me alia jucunditate perfundis, qui aliud mihi intus insinuas, fecisti me non concupiscere diem hominum. Utique videbat Isaïas homines in potatione, in luxuria, in theatris, et spectaculis, totum mundum luxuriari variis nugis : et tamen clamabat : « Non est gaudere impiis, » dicit Dominus. » Si hoc non est gaudere, quale gaudium videbat, in cujus comparatione non erat hoc gaudium? Tanquam si tu nosses solem, et alicui laudanti lucernam diceres : Non est ista lux. Quare lux non est? Ille pro magno habet, gaudet, exultat : et tu dicis : Non est ista lux. Aut si quis simiam miraretur, diceres : Non est ista pulchritudo. Et si forte ille occupatus esset circa compositionem membrorum in illa bestia, et omnes illas congruentias miraretur ; tu qui noveras pulchritudinem, negares istam, et diceres : Non est. Quare? Quia aliam nosti. Sed dicis : Ego illam quam videbat Isaïas, non

[1] Isaï. XLVIII, 22, et LVII, 21. — [2] Jerem. XVII, 16.

video. Crede, et videbis. Forte enim non habes unde videas: est enim oculus unde illa pulchritudo videatur. Nam quomodo est oculus carnis, unde lux ista videatur; sic est oculus cordis, unde illa jucunditas videatur. Forte ille oculus saucius est, sordidatus est, turbatus est ab ira, ab avaritia, a cupiditate, a libidine insensata, turbatus est oculus tuus, non potest videre illam lucem. Crede, antequam videas: sanaberis, et videbis. « Lux orta est » justo, et rectis corde jucunditas. »

XX. « Jucundamini, ait, justi in Domino: et confitemini memoriæ sanctitatis ejus. » Jam jucundati in Domino, jam gaudentes in Domino, illi confitemini; quia nisi vellet, non in illo gauderemus. Ait enim ipse Dominus: « Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, » in mundo autem pressuram[1]. » Si Christiani estis, pressuras in isto mundo sperate: tranquilliora et meliora tempora nolite sperare. fratres, fallitis vos: quod vobis Evangelium non promittit, nolite vobis promittere. Quid dicat Evangelium, scitis: Christianis loquimur, fidei prævaricatores esse non debemus. Evangelium hoc dicit, quia in novissimis temporibus multa mala, multa scandala, multæ præssuræ, multæ iniquitates abundabunt: sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. « Refriges- » cet, inquit, charitas multorum[2]. » Qui ergo perseveranter spiritu ferbuerit, secundum Apostolum, qui ait, » Spiritu ferventes[3],» ejus charitas non refrigescet: «Quia » ipsa charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spi- » ritum sanctum, qui datus est nobis[4]. » Nemo sibi ergo promittat quod Evangelium non promittit. Ecce venient lætiora tempora, et facio illud, et emo illud. Bonum est tibi ut attendas illum qui non fallitur, nec fefellit aliquem, qui tibi promisit nón hic lætitiam, sed in se; et cum

[1] Joan. XVI, 33. — [2] Matth. XXIV, 13. — [3] Rom. XII, 11. — [4] Id. V, 5.

transierint ista, speres quia cum illo regnabis in æternum; ne cum hic vis regnare, neque hic habeas jucunditatem, neque illic invenias.

ENARRATIO

IN PSALMUM XCVII.

Sermo ad plebem.

I. « CANTATE Domino canticum novum[1]. » Novus homo novit, vetus non novit. Vetus homo est vetus vita, et novus homo nova vita; vetus vita ex Adam trahitur, nova vita in Christo formatur. Dicitur autem in hoc Psalmo universo orbi terrarum ut cantet canticum novum. Nam apertius alibi sic dicitur : « Cantate Domino » canticum novum; cantate Domino omnis terra[2] : » ut intelligant qui se præcidunt a communione totius orbis terrarum, non se posse cantare canticum novum; quia canticum novum in toto, non in parte cantatur. Et hic attendite et videte hoc dici. Et cum dicitur universo orbi terrarum ut cantet canticum novum, hoc intelligitur, quia pax cantat canticum novum. « Cantate Domino canticum » novum : quoniam mirabilia fecit Dominus. » Quæ mirabilia? Ecce modo legebatur Evangelium, et audivimus mirabilia Domini. Efferebatur mortuus unicus matris suæ, quæ erat vidua : misertus Dominus fecit illos stare; deposuerunt illum; et dixit : « Juvenis, tibi dico, surge. Et » sedit ille mortuus, et cœpit loqui, et reddidit illum » matri suæ[3]. » Ecce mirabilia fecit Dominus : sed multo

[1] Psal. XCVII, 1. — [2] Id. XCV, 1. — [3] Luc. VII, 14, 15.

majora mirabilia sunt, quod totum orbem terrarum a morte sempiterna erexit, quam quod unicum filium matris viduæ resuscitavit. « Cantate ergo Domino canticum » novum : quoniam mirabilia fecit Dominus. » Quæ mirabilia ? Audi : « Sanavit ei dextera ejus et brachium » sanctum ejus. » Quod est brachium sanctum Domini ? Dominus noster Jesus Christus. Audi Isaïam : « Quis cre» didit auditui nostro, et brachium Domini cui revela» tum est [1] ? » Brachium ergo sanctum et dextera ipsius, idem ipse est. Ergo Dominus noster Jesus Christus brachium Dei, et dextera Dei : propterea, « Sanavit ei. » Non dictum est tantum : Sanavit orbem terrarum dextera ejus : sed, « Sanavit ei. » Multi enim sanantur sibi, non ei. Ecce quam multi cupiunt sanitatem istam corporalem, et ab illo accipiunt; ab illo sanantur, et non illi sanantur? Quomodo ab illo sanantur, et non illi sanantur? Accepta sanitate lasciviunt : qui ægroti casti erant, sanati adulteri fiunt; qui cum ægrotarent, neminem lædebant, receptis viribus invadunt et opprimunt innocentes : sanati sunt, sed non ei. Quis est qui sanatur ei? Qui intus sanatur. Quis est qui intus sanatur? Qui credit in eum, ut cum interius fuerit sanatus, in novum hominem reformatus, postea et hoc quod languet ad tempus caro ista mortalis, recipiat in fine et ipsa suam perfectissimam sanitatem. Sanemur ergo ei. Ut autem sanemur ei, credamus in dexteram ejus : quia « Sanavit ei » dexteræ ejus et brachium sanctum ejus. »

II. « Notum fecit Dominus salutare suum [2]. » Ipsa dextera, ipsum brachium, ipsum salutare Dominus noster Jesus Christus, de quo dictum est, « Et videbit omnis caro » salutare Dei [3]. » De quo etiam dixit ille Simeon, qui infantem accepit in manus, « Nunc dimittis, Domine, ser» vum tuum in pace; quoniam viderunt oculi mei salu-

[1] Isaï. LIII, 1. — [2] Psal. XCVII, 2. — [3] Luc. III, 6.

» tare tuum[1]. Notum fecit Dominus salutare suum. » Cui notum fecit? parti, an universo? Non parti alicui. Nemo fallat, nemo decipiat, nemo dicat, « Ecce hic est Christus, » ecce illic[2]. » Qui dicit: « Ecce hic est, ecce illic, » partes ostendit. « Cui notum fecit Dominus salutare suum? » Audi quid sequitur : « Ante conspectum gentium revela- » vit justitiam suam. » Dextera Dei, brachium Dei, salutare Dei, et justitia Dei, Dominus est Salvator noster Jesus Christus.

III. « Memor fuit misericordiæ suæ Jacob, et veritatis » suæ domui Israël[3]. » Quid est, « Memor fuit misericor- » diæ et veritatis? » Ut promitteret, misertus est; quia promisit et exhibuit misericordiam, veritas consecuta est : misericordia præmisit promissionem, promissio reddidit veritatem. « Memor fuit misericordiæ suæ Jacob, et veri- » tatis suæ domui Israël. » Et quid? tantum Jacob, et tantum domui Israël? Domus Judæorum et propago illa Abrahæ secundum carnem solet dici domus Israël, et Israël Jacob. Jacob enim filius Isaac, Isaac autem ipse filius Abrahæ. Ergo Jacob nepos Abrahæ fuit : et de Jacob duodecim filii, et de duodecim filiis universa propago Judæorum. Numquid illis tantum promissus est Christus? Si discutias quid sit Israël, Israëli promissus est Christus. Israël est Videns Deum. Videbimus per speciem, si nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides nostra, et exhibebitur veritas fidei : credamus in eum quem non videmus, et gaudentes videbimus : desideremus non visum, et fruemur viso. Ergo et modo Israël per fidem : tunc autem Israël per speciem, facie ad faciem. Non jam per speculum, non in ænigmate[4] : sed quemadmodum dictum est a Joanne : « Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum

[1] Luc. II, 29, 30. — [2] Matth. XXIV, 23. — [3] Psal. XCVII, 3. — [4] I Cor. XIII, 12.

» apparuit quid erimus : scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est[1]. » Ad hanc visionem parate corda vestra, ad hoc gaudium parate animas vestras : quomodo si solem vellet Deus ostendere, moneret ut oculos pararetis carnis : sed quia sapientiæ suæ speciem vobis dignatur ostendere, parate oculos cordis : « Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum » videbunt[2]. Memor fuit misericordiæ suæ Jacob, et veritatis suæ domui Israël. » Quis est iste Israël? Ne forte unam gentem cogites Judæorum, audi quod sequitur : « Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. » Non dictum est, omnis terra ; sed, « Omnes fines terræ : » quomodo dicitur, a termino usque ad terminum. Nemo concidat, nemo dissipet : fortis est unitas Christi. Totum emit, qui tantum pretium dedit. « Viderunt omnes fines terræ » salutare Dei nostri. »

IV. Quia ergo viderunt : « Jubilate Deo universa terra[3]. » Jam nostis quid sit jubilare. Gaudete et loquimini. Si quod gaudetis loqui non potestis, jubilate : gaudium vestrum exprimat jubilatio, si non potest locutio. Non sit tamen mutum gaudium ; cor non taceat Deum suum, non taceat munera ejus. Si tibi loqueris, tibi sanatus es : si ei te sanavit dextera ejus, ei loquere cui sanatus es. « Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Jubilate » Deo universa terra : cantate, et exultate, et psallite. »

V. « Psallite Domino Deo nostro in cithara, in cithara » et voce psalmi[4]. » Psallite, non voce sola ; assumite opera, ut non tantum cantetis, sed et operemini. Qui cantat et operatur, psallit in cithara et in psalterio.

VI. Et vide qualia organa adjunguntur in similitudinibus : « In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ[5]. » Quid

[1] I Joan. III, 2. — [2] Matth. V, 8. — [3] Psal. XCVII, 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 6.

sibi volunt tubæ ductiles et tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ sunt, tundendo producuntur. Si tundendo, ergo vapulando. Eritis tubæ ductiles, ad laudem Dei productæ, si cum tribulamini proficiatis : tribulatio tunsio, profectus productio est. Tuba ductilis erat Job, quando repente percussus tantis damnis et orbitate filiorum, tunsione illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis, sonuit ; « Dominus dedit, Dominus abstulit ; sicut Domino placuit ita » factum est, sit nomen Domini benedictum[1]. » Quomodo sonuit ! quam suavem sonum dedit ! Ista ductilis tuba adhuc tunditur : datus est in potestatem, ut et caro ejus percuteretur ; percussa est, cœpit putrescere, scatere vermibus. Supposita Eva ad seductionem, uxor ejus servata ad ministerium diaboli, non ad solatium mariti, suggerit blasphemiam : non obtemperat ille. Obtemperavit Adam Evæ in paradiso[2], repellit Adam Evam in stercore. In stercore enim sedebat Job, cum flueret et putresceret vermibus. Melior Job putris in stercore, quam ille integer in paradiso. Sed adhuc illa Eva erat, jam ille Adam non erat. Respondit Evæ præparatæ ad istam supplantationem et tentationem, et ait illi : (Ecce audivimus quomodo tunditur turba ista. Percussit eum diabolus a capite usque ad pedes gravi vulnere, et putrescens vermibus, sedebat in stercore. Audivimus quemadmodum tunsus est, audiamus quomodo sonet : tubæ ejus ductilis dulcem vocem, si placet, audiamus.) « Locuta es, inquit, tanquam una ex » insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu » Domini, mala non sustinebimus[3] ? » O sonum fortem ! o sonum dulcem ! Quem non dormientem excitet sonus iste ? Quem non excitet præsumptio in Deo, ut adversus diabolum securus procedat in prælium ; non suis viribus obtenturus, sed illius qui probat ? Quia ipse etiam tundit :

[1] Job. I, 21. — [2] Gen. III, 6. — [3] Job. II, 10.

non enim faceret malleus de se ipso. De illius enim diaboli pœna futura Propheta commemorans ait, « Contri» tus est malleus universæ terræ[1]. » Malleum universæ terræ, diabolum voluit intelligi. De ipso malleo in manu Dei posito, id est, in potestate Dei, tunduntur ductiles tubæ, ut resonent laudes Dei. Videte quemadmodum, (audeo dicere, fratres mei,) de isto malleo etiam Apostolus tundebatur : « In magnitudine, inquit, revelatio» num ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ » angelus Satanæ, qui me colaphizet. » Ecce tunditur; videamus quemadmodum sonet. « Propter quod, inquit, » ter Dominum rogavi, aut auferret eum a me; et dixit » mihi : Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate » perficitur. » Ego tubam, inquit ille fabricator, perficere volo, non perficiam nisi tundam : « In infirmitate » virtus perficitur. » Et audi jam ipsam tubam ductilem bene sonantem : « Quando infirmor, tunc potens sum[2]. » Et ipse Apostolus, tanquam Apostolus hærens Christo, hærens illi dexteræ, de qua tenetur malleus ut producat tubam, in illa dextera positus facit et ipse de ipso malleo; dicit de quibusdam, « Quos tradidi Satanæ, ut discant » non blasphemare[3]. » Tradidit malleo tundendos. Male sonabant antequam producerentur : forte producti et facti tubæ ductiles, amissa blasphemia, laudes Domini sonuerunt. Hæ sunt tubæ ductiles.

VII. Vox tubæ corneæ quid est? Cornu excedit carnem : necesse est ut carnem superando sit firmum; ad perdurandum, et capax vocis. Sed unde hoc? Quia carnem superavit. Qui vult esse tuba cornea, superet carnem. Quid est, superet carnem? Transcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas. « Si autem resurrexistis cum Christo, Apostolus dicit,

[1] Jerem. L, 23. — [2] 2 Cor. XII, 7-10. — [3] 2 Tim. I, 20.

» quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera » Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super » terram[1]. » Quid est, « Quæ sursum sunt quærite? » Id est, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc ita loquebatur : « Fra- » tres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi » carnalibus. Tanquam parvulis in Christo, lac vobis po- » tum dedi, non escam; neque enim poteratis : sed nec » adhuc quidem potestis; estis enim adhuc carnales[2]. » Ergo non erant tubæ corneæ, quia non excesserant carnem. Cornu et carni hæret, et carnem excedit; et quanquam de carne oriatur, superat carnem. Si es ergo ex carnali spiritalis; adhuc carne calcas terram, et spiritu erumpis in cœlum. « In carne enim ambulantes, inquit, » non secundum carnem militamus[3]. » Nam illud quibus dixit Apostolus, fratres, non prætermittamus. Quid illis ait, unde probaret illos carnales carnalia sapere, et nondum factos tubas corneas? « Cum enim dicit unus- » quisque vestrum, Ego sum Pauli; alius, Ego Apollo; » alius autem, Ego Cephæ, nonne carnales estis, et se- » cundum hominem ambulatis? Quid est autem Apollo? » quid autem Paulus? Ministri Dei, per quos credidistis. » Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum » dedit[4]. » Vult illos ergo erigi ab spe, quam in homine posuerant, et contingere spiritalia Christi; ut possent esse tubæ corneæ, si superarent carnem. Fratres, nolite insultare fratribus, quos nondum convertit misericordia Dei : noveritis quia quandiu hoc facitis, carnem sapitis. Tuba non est illa quæ delectat aures Dei : insultationis tuba infructuosum bellum facit. Tuba cornea te erigat adversus diabolum, non tuba carnea adversus fratrem

[1] Coloss. III, 1, 2. — [2] 1 Cor. III, 1, 2. — [3] 2 Cor. x, 3. — [4] 1 Cor. I, 12, et III, 1-6.

tuum. « In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ, jubilate » in conspectu regis Domini. »

VIII. Et vobis jubilantibus et exultantibus in tubis ductilibus et in voce tubæ corneæ, quid sequitur? « Commoveatur mare et plenitudo ejus [1]. » Fratres, prædicantibus veritatem Apostolis, tanquam tubis ductilibus et tubis corneis, commotum est mare, surrexerunt fluctus, creverunt tempestates, factæ sunt persecutiones Ecclesiæ. Unde commotum est mare? Cum jubilabatur, cum psallebatur Deo, Dei aures delectabantur, maris fluctus excitabantur. « Commoveatur mare et plenitudo ejus, » orbis terræ et omnes habitantes in eo. » Commoveatur mare in persecutionibus. « Flumina plaudent manibus in » idipsum [2]. » Moveatur mare, et flumina plaudent manibus in idipsum : fiunt persecutiones, et gaudent sancti in Deum. Unde flumina plaudent manibus? Quid est, plaudere manibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere est : manibus, operibus. Quæ flumina? Quos Deus fecit flumina, dando illis illam aquam Spiritum sanctum. « Si » quis sitit, inquit, veniat et bibat. Qui credit in me, » flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus [3]. » Ista flumina manibus plaudebant, ista flumina operibus gaudebant, et Deum benedicebant.

IX. « Montes exultabunt a facie Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram [4]. » Magni, montes. Venit Deus judicare terram, et gaudent. Sunt enim montes, qui venturo Domino judicare terram, contremiscent. Ergo sunt montes boni, sunt montes mali ; montes boni, magnitudo spiritalis ; montes mali, tumor superbiæ. « Montes exultabunt a facie Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram. » Quare veniet, et quomodo veniet? « Quoniam venit judicare terram.

[1] Psal. xcvii, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Joan. vii, 37-39. — [4] Psal. xcvii, 9.

» Judicabit orbem terræ in justitia, et populos in æqui-» tate. » Gaudeant ergo montes : ille enim non injuste judicabit. Venturo forte aliquo judice homine, cui non potest patere conscientia, contremiscant homines etiam innocentes, si ab ipso expectant præmium laudis, vel timent pœnam damnationis : quando ille veniet qui falli non potest, gaudeant montes, securi gaudeant ; illuminabuntur ab eo, non damnabuntur : gaudeant, quia veniet Dominus judicare orbem terrarum in æquitate : ac si montes justi gaudent, iniqui contremiscant. Sed ecce nondum venit, quid opus est ut tremant? Corrigantur, et gaudeant. In potestate tua est, quomodo expectes venturum Christum. Ideo differt venire, ut cum venerit non te damnet. Ecce nondum venit, ille in cœlo est, tu in terra : ille differt adventum, tu noli differre consilium. Adventus ipsius durus est duris, mitis est piis. Vide ergo modo tu qui sis : si durus, licet tibi mitescere ; si mitis, jam gaude venturum. Christianus enim es. Ita, inquis. Credo quod oras, et dicis : « Adveniat regnum tuum[1]. » Optas ut veniat, quem times ne veniat. Corrige te, ut non ores contra te.

[1] Matth. VI, 10.

ENARRATIO

IN PSALMUM XCVIII.

Sermo ad plebem.

1. Fratres, notum esse jam debet Charitati Vestræ, tanquam filiis Ecclesiæ, et eruditis in schola Christi per omnes litteras antiquorum patrum nostrorum, qui scripserunt verba Dei et magnalia Dei, nobis eos consulere voluisse, qui futuri eramus hoc tempore jam credentes in Christum : qui opportuno tempore venit ad nos, primo humilis, postea venturus excelsus. Primo enim venit ante judicem staturus : postea venturus est judex sessurus, ut ante illum stet pro merito suo genus humanum. Præcesserunt autem illum multi præcones, tanquam judicem magnum, et hunc adhuc in humilitate venturum. Multi præcones præcesserunt adhuc nasciturum de virgine Maria, futurum infantem, et sucturum lac, futurum parvulum, Verbum Dei per quod facta sunt omnia, præcesserunt multi præcones, et dixerunt futura ista tempora : sed ita dixerunt, ut quibusdam figuris rerum tegerent sententias suas, ipsumque velamen quo tecta est veritas in libris antiquorum, tunc tolleretur, quando jam ipsa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in Psalmo : « Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit [1]. » Modo ergo tota intentio nostra est, quando Psalmum

[1] Psal. LXXXIV, 12.

audimus, quando Prophetam, quando Legem, quæ omnia antequam veniret in carne Dominus noster Jesus Christus, conscripta sunt, Christum ibi videre, Christum ibi intelligere. Intendat ergo nobiscum Charitas Vestra ad istum Psalmum, et quæramus hic Christum : utique apparebit quærentibus, qui primo apparuit non quærentibus; et non deseret desiderantes se, qui redemit negligentes se. Ecce de illo cœpit Psalmus, de illo dicitur :

II. « Dominus regnavit, irascantur populi [1]. » Cœpit enim regnare Dominus noster Jesus Christus, cœpit prædicari, postquam resurrexit a mortuis et ascendit in cœlum, posteaquam implevit Discipulos suos fiducia Spiritus sancti, ut non timerent mortem, quam ille jam occiderat in se. Cœpit ergo prædicari Dominus Christus, ut in illum crederent qui salutem habere vellent : et irati sunt populi qui idola colebant. Irascebantur qui colebant quod fecerant, quia annuntiabatur ille a quo facti sunt. Utique ille annuntiabat per Discipulos suos se ipsum, qui illos volebat converti ad eum a quo facti erant, et averti ab eis quæ ipsi fecerant. Illi pro idolo suo irascebantur Domino suo, qui si pro idolo suo irascerentur servo suo, damnandi erant. Melior enim servus eorum, quam idolum eorum : servum enim eorum Deus fecit, idolum eorum faber fecit. Sic irascebantur pro idolo suo ut irasci non timerent Domino suo. Sed, « Irascantur, » prædictum est, non jussum : in prophetia enim dicitur : « Dominus regnavit, irascantur populi. » Est quod fiat et de populis irascentibus : illi irascantur, et in ira ipsorum Martyres coronentur. Quid fecerunt annuntiatoribus verbi veritatis, nubibus Christi circumeuntibus orbem terrarum et compluentibus agrum Dei? Quid illis fecerunt qui irascebantur, nisi ut inter manus eorum caro affligeretur, et

[1] Psal. XCVIII, 1.

in manibus Christi spiritus coronaretur? Nec ipsa caro, quam persecutores occidere potuerunt, ita mortua est, ut in æternum interiret: habebit enim tempus suum quo resurgat et ipsa; quia resurrectionem carnis jam ostendit Dominus in se ipso. Inde illam voluit a nobis accipere, ut de nostra possemus non desperare. Ergo, fratres, caro servorum, quam occiderunt cultores idolorum, resurget in tempore suo: idola quæ fregit Christus, nunquam iterum faciet faber. Audistis, cum Jeremias legeretur ante apostolicam lectionem, si aurem apposuistis: vidistis ibi tempora præsentia, quæ nunc agimus, Dixit enim: « Dii » qui cœlum et terram non fecerunt, pereant de terra et » de sub cœlo[1]. » Non dixit: Dii qui cœlum et terram non fecerunt, pereant de cœlo et de terra: quia nunquam fuerunt in cœlo. Sed quid dixit? « Dii qui cœlum et ter» ram non fecerunt, pereant de terra. » Quasi respondit ad terram, et defuit quod responderet de cœlo, quia illi non fuerunt in cœlo: ipsam terram bis dixit, quia ipsa est sub cœlo. Pereant de terra et de sub cœlo, de templis suis. Videte si non fit, si non ex magna parte jam factum est. Quid enim remansit, aut quantum remansit? Magis remanserunt idola in cordibus Paganorum, quam in locis templorum.

III. Ergo, « Dominus regnavit, irascantur populi. Qui » sedet super Cherubim: » subaudis, « Regnavit. Com» moveatur terra. » Iterum dixit: « Irascantur populi. » Quod enim dixit: « Dominus; » hoc repetivit: « Qui se» det super Cherubim: » et quod dixit: « Regnavit, » subaudiri fecit in alio versu: et quod ait: « Irascantur » populi; » hoc dixit: « Commoveatur terra. » Quid sunt enim populi, nisi terra? Quantum potest irascatur terra ei, qui jam sedet in cœlo. Fuit enim Dominus et in terra,

[1] Jerem. x, 11.

et assumpsit terram in qua esset in terra. Induit se carnem, et prior voluit pati irascentes populos. Ne iram populorum timerent servi ejus, prior illam pati voluit : et quia necessaria erat ira populorum servis ejus, ut a peccatis suis omnibus per ipsas tribulationes curarentur, et sanarentur, amarum poculum prior medicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo « Dominus regnavit, irascantur populi : » irascantur populi, quia de ira ipsorum multa bona facit Deus. Illi irascuntur, et servi Dei purgantur; quia exercentur, coronantur. « Irascantur populi. Qui sedet super Cherubim, » regnavit; « Commoveatur terra. » Cherubim sedes Dei est, sicut Scripturæ tradunt, cœlestis quædam sedes sublimis, quam nos non videmus; sed Verbum Dei novit illam, novit tanquam sedem suam, et ipsum Verbum Dei et Spiritus Dei dixit servis Dei ubi sedeat Deus. Non quia sic sedet Deus, quomodo homo : sed tu si vis ut sedeat in te Deus, si bonus eris, sedes Dei eris, sic enim scriptum est : « Sedes sapientiæ, anima justi. » Thronus enim, latine sedes dicitur. Nam et ipsum Cherubim interpretati sunt quidam quid diceretur latine, qui noverunt linguam illam hebræam; quia hebræa lingua dictum est Cherubim ; et dixerunt esse Cherubim Plenitudinem scientiæ. Ergo quia superat Deus omnem scientiam : super plenitudinem scientiæ sedere dicitur. Sit in te ergo plenitudo scientiæ, et eris et tu sedes Dei. Sed forte dicturus es : Et quando in me erit plenitudo scientiæ? et quis potest ad tantum culmen pervenire, ut sit in illo plenitudo scientiæ? Putas hoc velle Deum, ut sit in nobis ista plenitudo scientiæ, ut noverimus, aut quot sint stellæ, aut quot sint grana, non dico arenæ, sed tritici, aut quot poma pendeant in arbore? Ille novit omnia; quia capilli nostri numerati sunt Deo[1]. Sed alia

[1] Matth. x, 30.

est plenitudo scientiæ, quam voluit hominem nosse : ad Legem Dei pertinet scientia, quam te voluit habere. Et quis potest, forte dicas mihi, perfecte nosse Legem, ut habeat in se plenitudinem scientiæ Legis, et possit esse sedes Dei? Noli turbari: breviter tibi dicitur quid habeas, si vis habere plenitudinem scientiæ, et esse sedes Dei. Ait enim Apostolus : « Plenitudo autem Legis Charitas[1]. » Quid ergo est? Perdidisti totam excusationem. Interroga cor tuum, vide utrum habeat charitatem. Si est ibi charitas, est ibi plenitudo Legis : jam in te habitat Deus, sedes Dei factus es. « Irascantur populi : » quid facient irascentes populi ei, qui factus est sedes Dei? Qui contra te sæviant, attendis : qui in te sedeat, non attendis. Cœlum factus es, et terram times? Dicit enim alio loco Scriptura, Dominum Deum nostrum dicere : « Cœlum mihi » sedes est[2]. » Si ergo et tu habendo plenitudinem scientiæ, et habendo charitatem, utique sedes Dei factus es, cœlum factus es. Non enim hoc cœlum oculis his nostris quod suspicimus, valde pretiosum est Deo. Cœlum Dei, animæ sanctæ sunt: cœlum Dei, mentes Angelorum sunt, et omnes mentes servorum ejus. Ergo « Irascantur populi, » commoveatur terra : » quid facturi, aut quid factura sedi Dei, et cœlo ubi sedet Deus.

IV. « Dominus in Sion magnus, et excelsus est super » omnes populos[3]. » Dominus in Sion magnus et excelsus est. Ecce, si obscurum tibi erat, quia dictum est : Qui sedet super Cherubim, nesciebas quid est Cherubim; et forte tibi figurabas animo quamdam cathedram cœlestem, ingentem, gemmatam, et ipsam dicebas Cherubim, carnali sensu volitans per phantasmata : dictum est tibi, quia Cherubim plenitudo scientiæ est; et dictum est, quia plenitudo scientiæ, non cujuslibet scientiæ, sed plenitudo

[1] Rom. XIII, 10. — [2] Isaï. LXVI, 1. — [3] Psal. XCVIII, 2.

scientiæ Legis utilis est homini : et ne desperares de ipsa scientia Legis breviter tibi dictum est : « Plenitudo Legis » charitas [1]. » Habeto ergo charitatem in Deum et in proximum, et eris sedes Dei : pertinebis ad Cherubim. Sed si adhuc non intelligis, audi quid sequatur : « Dominus in Sion magnus. » Quem tibi dixi super Cherubim, in Sion magnus est. Jam quære quid est Sion ? Sion novimus civitatem Dei esse. Sion dicta est civitas, quæ est Jerusalem, dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion speculatio dicitur, id est, visio et contemplatio. Speculari enim prospicere est, vel conspicere, vel intendere ut videas. Est autem Sion omnis anima, si intendit videre lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit, tenebratur : si ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifestum est Sion civitatem Dei esse : quæ est civitas Dei, nisi sancta Ecclesia? Homines enim amantes se invicem, et amantes Deum suum qui in illis habitat, faciunt civitatem Deo. Quia lege quadam civitas continetur ; lex ipsa eorum, charitas est ; et ipsa charitas, Deus est. Aperte enim scriptum est : « Deus » charitas est [2]. » Qui ergo plenus est charitate, plenus est Deo : et multi pleni charitate, civitatem faciunt Deo. Ista civitas Dei vocatur Sion : ergo Ecclesia est Sion. In illa est magnus Deus. In illa esto, et non erit præter te Deus. Cum autem fuerit in te Deus, quia tu factus es de Sion, membrum de Sion, civis de Sion, pertinens ad societatem populi Dei : excelsus in te erit Deus super omnes populos, super illos qui irascuntur, aut super illos qui irascebantur. Putatis enim quia tunc irascebantur, et modo non irascuntur ? Irascebantur tunc : sed quia plures erant, aperte irascebantur ; modo quia pauci facti sunt,

[1] Rom. XIII, 10. — [2] I Joan. IV, 8.

occulte irascuntur. Interim fracta est audacia ; finietur et iracundia.

V. Putatis enim, fratres, quia illi quorum hesterno die organa concrepabant, non irascuntur de jejuniis nostris? Non autem eis irascamur, sed pro eis jejunemus. Dixit enim nobis Dominus Deus noster, qui sedet in nobis, ipse nobis mandavit ut oremus pro inimicis nostris, oremus pro persequentibus nos[1] : et cum hoc facit Ecclesia, prope finiti sunt persecutores. Exaudita est enim cum hoc faceret, et exauditur cum hoc facit : prævalebant malo suo, finiti sunt bono suo. Quomodo enim finiti sunt, vultis nosse? Manducati sunt ab Ecclesia. Quæris illos in se, et non invenis : quære in ea quæ illos manducavit, et in visceribus ejus inveniuntur. Transeuntes enim ad Ecclesiam, Christiani facti sunt : perierunt persecutores, creverunt prædicatores. Ideo per dies festos ipsorum, quia videmus eos qui reliqui facti sunt, insanire adhuc in voluptatibus suis malis et perversis, rogamus pro illis Deum, ut qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius audiant vocem Dei. Non enim quod sonat sine ratione delectat aurem, et verbum Dei non delectat cor. Sed ideo pro illis oramus, quando diebus illorum festis nos jejunamus, ut fiant sibi ipsi spectaculum. Quando enim viderint se, displicebunt sibi : sed ideo non sibi displicent, quia non se attendunt. Ebrius non sibi displicet, sed sobrio displicet. Da hominem qui jam jucundatur in Deo, vivit graviter, suspirat in illam pacem æternam, quam illi promisit Deus : et vide quia quando respexerit hominem saltantem ad organum, plus illum dolet insanientem, quam phreneticum febrientem. Ergo si novimus mala illorum, quia de ipsis malis et nos liberati sumus, doleamus illos ;

[1] Matth. v, 44.

et si dolemus illos, oremus pro illis; et ut exaudiamur, jejunemus pro illis. Non enim nos nostra jejunia celebramus per dies festos illorum. Alia sunt jejunia nostra, quæ celebramus per dies Paschæ futuros, per alia atque alia quæ solemnia nobis sunt in Christo: per istos autem dies ad hoc jejunamus, ut quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus. Lætitia enim sua admonent dolorem nostrum, et faciunt nos recordari quam miseri sint adhuc. Sed quia videmus multos inde liberatos, ubi et nos fuimus, nec de illis desperare debemus. Et si adhuc irascuntur, nos oremus: et si adhuc commovetur particula terræ quæ remansit, nos permaneamus in gemitu pro ipsis; ut et illis Deus tribuat intellectum, et nobiscum audiant voces istas, de quibus modo gaudemus. « Dominus in Sion magnus, » et excelsus est super omnes populos. »

VI. « Confiteantur nomini tuo magno[1]. » Ipsi omnes populi, super quos magnus est in Sion; jam « Confiteantur nomini tuo magno. » Parvum fuit nomen tuum, quando irascebantur: factum est magnum, jam confiteantur. Quomodo dicimus parvum fuisse nomen Christi, antequam præclare diffamaretur Christus? Quia nomen ipsius fama ipsius dicitur. Parvum nomen erat: jam modo nomen magnum factum est. Quæ gens est, quæ non audivit nomen Christi? Jam ergo magno nomini tuo confiteantur populi, qui ante parvo nomini tuo irascebantur. « Confiteantur nomini tuo magno. » Quare confiteantur? « Quoniam terribile et sanctum est. » Ipsum nomen tuum terribile et sanctum est. Sic prædicatur crucifixus, sic prædicatur humiliatus, sic prædicatur judicatus, ut veniat et excelsus, veniat vivus, in virtute veniat judicaturus. Modo parcit populis blasphemantibus: quia patientia Dei ad pœnitentiam adducit[2]. Non enim qui modo parcit,

[1] Psal. XCVIII, 6 — [2] Rom. II, 4.

semper habet parcere; aut qui modo prædicatur ut timeatur, non est venturus ut judicet? Venturus est, fratres mei, venturus est: timeamus illum, et sic vivamus, ut ad dexteram illius inveniamur. Venturus est enim, et judicaturus, ut alios ponat ad sinistram, alios ad dexteram[1]. Et non illud facit ipse quomodocumque, ut erret forte in hominibus, ut qui ad dexteram ponendus est, ad sinistram ponatur; aut qui ad sinistram debet stare, errante Deo ad dexteram ponatur. Non potest errare, ut ibi ponat malum, ubi ponere debet bonum: nec ibi ponet bonum, ubi debet ponere malum. Si errare non potest, nos erramus, si non timemus: si autem timuerimus modo, tunc quod timeamus non habebimus. « Quoniam terribile et sanctum est: et ho- » nor regis judicium diligit[2]. » Sic ergo timeant eum populi, ut corrigant se: non quasi multum præsumentes de misericordia ipsius, dimittant se, et male vivant; diligit enim misericordiam, sed diligit et judicium. Quæ est misericordia? Ut modo prædicet tibi veritatem, ut modo clamet ad te ut convertaris. Parva misericordia est, quia vixisti in malis factis, et adhuc non te tulit cum peccares, ut credenti ignosceret peccata tua? parva misericordia est? Putas quia sic semper erit misericordia, ut neminem puniat? Noli sic[3]. Terribile et sanctum nomen ejus, « Et » honor regis judicium diligit. » Injustum est enim judicium, et omnino non est judicium, nisi merita reddantur sua cuique, quemadmodum quisque gessit in corpore, sive bonum, sive malum[4]. « Et honor regis judicium di- » ligit. » Ergo timeamus, ergo faciamus justitiam, ergo faciamus æquitatem.

VII. Sed quis facit æquitatem? quis facit justitiam? Homo peccator, homo iniquus, homo perversus, homo

[1] Matth. xxv, 33. — [2] Psal. xcviii, 4. — [3] *Supple*. putare. — [4] 2 Cor. v, 10.

aversus a luce veritatis? Quid debet facere homo? Convertere se tantum ad Deum, ut ipse in illo formet æquitatem, quam ipse formare non potest, sed deformare. Idoneus est homo ad vulnerandum se : numquid idoneus est ad sanandum se? Quando vult ægrotat, non quando vult surgit. Si vult, vivat intemperanter vel in frigore, vel in calore; eo die ægrotat, quo voluerit : cum autem vivendo intemperanter cœperit ægrotare, surgat quando vult : qui jacuit quando voluit, surgat, si potest, quando vult. Ut jaceret ægrotus, intemperantiam suam habuit necessariam : ut surgat autem, necessariam habet artificis medicinam. Sic ergo ut peccet homo, ipse sibi sufficit ad peccandum : ut justificetur, non sibi sufficit, nisi ab illo justificetur, qui solus est justus. Ut ergo illi se homines dent formandos ad justitiam, cum terruisset populos Psalmus iste, et dixisset : « Confiteantur nomini tuo magno, » quoniam terribile et sanctum est, et honor regis judi- » cium diligit : » veluti quærentes jam populos territos, quomodo justi vivere debeant, quia in se ipsis non possunt habere justitiam, commendavit illis et plasmatorem justitiæ illorum et secutus ait : « Tu parasti æquitatem ; » judicium et justitiam in Jacob tu fecisti. » Debemus enim et nos habere judicium, debemus habere justitiam : sed ille in nobis facit judicium et justitiam, qui nos fecit in quibus faceret. Quomodo et nos debemus habere judicium et justitiam? Judicium habes, quando discernis malum a bono; justitiam autem, quando sequeris bonum, et declinas a malo. Discernendo, judicium habes : faciendo, justitiam habes. « Declina a malo, ait, et fac » bonum : quære pacem, et sequere eam[1]. » Primo debes habere judicium, et postea justitiam. Quod judicium? Ut primo judices quid sit malum, et quid sit bonum. Et

[1] Psal. XXXIII, 15, et XXXVI, 27.

quam justitiam? Declines a malo, et facias bonum. Hoc autem non a te habebis : quia vide quid dixit : « Judi- » cium et justitiam in Jacob tu fecisti. »

VIII. « Exaltate Dominum Deum nostrum. » Vere exaltate, bene exaltate. Laudemus illum, exaltemus illum, qui fecit ipsam justitiam, quam habemus, ipse in nobis fecit. Quis enim in nobis fecit justitiam, nisi qui nos justificavit? De Christo autem dictum est, « Qui justificat im- » pium[1]. » Nos ergo impii, ille justificator, quando et ipsam justitiam ipse in nobis fecit, qua illi placeamus, ut ad dexteram nos ponat, et non ad sinistram : ut dicat ad dexteram positis, « Venite benedicti Patris mei, percipite » regnum quod vobis paratum est ab origine mundi : » Non autem ponat ad sinistram, inter eos quibus dicturus est, « Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo » et angelis ejus[2]. » Qui in nobis coronaturus est non merita nostra, sed dona sua, quantum debet exaltari? « Exal- » tate Dominum Deum nostrum. »

IX. « Et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanc- » tus est[3]. » Quid habemus adorare? « Scabellum pedum » ejus. » Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixerunt Latini « Scabellum : » et alii dixerunt, « Suppedanum. « Sed videte, fratres, quid nos jubeat adorare. Alio loco Scripturarum dicitur, « Cœlum mihi se- » des est, terra autem scabellum pedum meorum[4]. » Ergo terram nos jubet adorare, quia dixit alio loco quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terram, cum dicat aperte Scriptura, Dominum Deum tuum adorabis[5]? » Et hic dicit, « Adorate scabellum pedum ejus : » exponens autem mihi quod sit scabellum pedum ejus, dicit, « Terra » autem scabellum pedum meorum. » Anceps factus sum :

[1] Rom. IV, 5. — [2] Matth. XXV, 34 et 41. — [3] Psal. XCVIII, 5. — [4] Isaï. LXVI, 1. — [5] Deut. VI, 13, et Matth. IV, 10.

timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cœlum et terram : rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia Psalmus mihi dicit : « Adorate scabellum » pedum ejus. » Quæro quod sit scabellum pedum ejus; et dicit mihi Scriptura, « Terra scabellum pedum meo- » rum. » Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic; et invenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus. Suscepit enim de terra terram : quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit : inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Numquid autem caro vivificat? Ipse Dominus dixit, cum de ipsa commendatione ejusdam terræ loqueretur : « Spiritus est qui » vivificat, caro autem nihil prodest[1]. » Ideo et ad terram quamlibet cum te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cujus pedum scabellum est quoc adoras; propter ipsum enim adoras : ideo et hic subjecit, « Adorate scabellum pedum ejus, quoniam » sanctus est. » Quis sanctus est? In cujus honore adoras scabellum pedum ejus. Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, et a spiritu non vivificeris : « Spiritus » est enim, inquit, qui vivificat; caro autem nihil pro- » dest. » Tunc autem, quando hoc Dominus commendavit, de carne sua locutus erat, et dixerat, « Nisi quis » manducaverit carnem meam, non habebit in se vitam » æternam[2]. » Scandalizati sunt Discipuli ejus quidam, septuaginta ferme, et dixerunt, « Durus est hic sermo, » quis potest eum intelligere? Et recesserunt ab eo, et

[1] Joan. VI, 64. — [2] Ibid. 54.

» amplius cum eo non ambulaverunt[1]. » Durum illis visum est quod ait : « Nisi quis manducaverit carnem meam, » non habebit vitam æternam : » acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitaverunt, et putaverunt quod præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, et daturus illis, et dixerunt : « Durus est hic sermo. » Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si duri non essent, sed mites essent, dicerent sibi : Non sine causa dicit hoc, nisi quia est ibi aliquod sacramentum latens. Manerent cum illo lenes, non duri; et discerent ab illo, quod illis discedentibus qui remanserunt, didicerunt. Nam cum remansissent cum illo Discipuli duodecim, illis recedentibus, suggesserunt illi, tanquam dolentes illorum mortem, quod scandalizati sunt in verbo ejus, et recesserunt. Ille autem instruxit eos, et ait illis : « Spiritus est qui vivificat, caro » autem nihil prodest : verba quæ locutus sum vobis, » spiritus est et vita. » Spiritualiter intelligite quod locutus sum : non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, et bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos. Etsi necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen invisibiliter intelligi. « Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum » pedum ejus, quoniam sanctus est. »

« X. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuël, » in his qui invocant nomen ejus. Invocabant Dominum, » et ipse exaudiebat eos; in columna nubis loquebatur » ad eos[2]. » Isti antiqui Moyses et Aaron et Samuël, servi Dei, magni apud antiquos. Nostis quia Moyses eduxit in virtute Dei populum Israël ex Ægypto per Rubrum mare[3], et duxit in eremo; et quanta mirabilia fecerit illo tempore Deus per manum Moysi, noverunt omnes qui istas

[1] Joan vi, 61-67. — [2] Psal. xcviii, 6, 7. — [3] Exod. xiv, 21.

Scripturas libenter audiunt in Ecclesia, vel apud se legunt, vel quoquo modo didicerunt. Aaron frater ipsius fuit, quem ordinavit etiam sacerdotem. Et ibi quidem non videtur sacerdos esse, nisi Aaron. Aperte enim in illis Litteris Aaron nominatur sacerdos Dei[1] : de Moyse non ibi dicitur quod sacerdos erat. Sed si hoc non erat, quid erat? numquid major sacerdote esse poterat? Exprimit Psalmus iste, quia et ipse sacerdos erat : « Moyses et » Aaron in sacerdotibus ejus. » Ergo erant illi Domini sacerdotes, Samuël postea jam in libro Regnorum legitur : iste est Samuël temporibus David : nam ipse unxit sanctum David[2]. Samuël ab initio ætatis suæ in templo crevit. Mater ejus sterilis fuit : volens habere filium, oravit ad Dominum cum gemitu magno, et petens ut daret ei Deus filium, ostendit quia non carnaliter habere voluit, quem natum illi dedit, qui eum esse voluit. Vovit enim eum Domino Deo, et ait : « Si mihi masculus natus fuerit, » templo tuo serviet : » et ita fecit. Natus sanctus Samuël fuit apud matrem tempore lactis : mox ut eum ablactavit, dedit in templum, ut ibi cresceret, ibi roboraretur in spiritu, ibi Deo serviret : factus est sacerdos magnus, sacerdos sanctus illo tempore[3]. Commemorat istos, et per istos omnes sanctos nos vult intelligere. Quare autem hic illos nominavit? Quoniam diximus Christum hic nos debere intelligere. Advertat Sanctitas Vestra. Dixit superius, « Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum » pedum ejus, quoniam sanctus est[4] : » commendans quemdam, id est, Dominum nostrum Jesum Christum, cujus scabellum pedum adorandum est; quia carnem assumpsit, in qua appareret generi humano : et volens nobis ostendere et antiquos patres ipsum prædicasse, quia ipse est verus sacerdos Dominus noster Jesus Christus, com-

[1] Exod. XXVIII, 1. — [2] 1 Reg. XVI, 13. — [3] Id. I, 11. — [4] Psal. XCVIII, 5.

memoravit istos, quia in columna nubis ad illos loquebatur Deus. Quid est, « In columna nubis? » Loquebatur per figuras. Si enim in quadam nubecula loquebatur, obscura illa dicta nescio quem manifestum præsignabant. Ille autem nescio quis, jam non est nescio quis; quia scitur a nobis, Dominus noster Jesus Christus. « Moyses et » Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuël in his qui invo» cant nomen ejus. Invocabant Dominum, et ipse exau» diebat eos; in columna nubis loquebatur ad eos. » Qui primo loquebatur in columna nubis, ipse nobis locutus est in scabello pedum suorum, id est, in terra assumpta carne, unde adoramus scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est. Ipse de nube loquebatur, quod tunc non intelligebatur: locutus est in scabello pedum suorum, et intellecta sunt verba nubis ejus. « In columna nubis loquebatur ad » eos. »

XI. Attendamus ergo, fratres: videte quos et quales sanctos nominaverit. « Custodiebant testimonia ejus, et præcepta ejus quæ dedit eis. » Custodiebant certe, intendite. « Custodiebant testimonia ejus, et præcepta ejus quæ » dedit eis. » Hoc dicit, et negari non potest. Nihil-ne habebant peccati? Quomodo? Quando custodiebant præcepta ejus, custodiebant testimonia ejus. Videte quales nos velit formari, ne quasi de perfecta justitia præsumamus. Ecce Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuël in his qui invocant nomen ejus, ad quos de columna nubis loquebatur, aperte illos exaudiebat, qui custodiebant testimonia et præcepta ejus quæ dedit eis. « Domine, inquit, Deus nos» ter, tu exaudisti eos, Deus tu propitius fuisti illis. » Propitius non dicitur Deus, nisi peccatis: quando dat veniam, tunc dicitur propitius. Et quid habebat in istis quod vindicaret, ut esset propitius ignoscendo? Propitius erat donando peccata, propitius erat et vindicando. Quid enim

sequitur? « Tu propitius fuisti illis, et vindicans in omnes » affectiones eorum. » Etiam vindicans propitius fuisti; non solum donans peccata, sed etiam vindicans propitius fuisti. Videte, fratres mei, quid hic commendavit; advertite. Illi Deus irascitur, quem peccantem non flagellat. Nam cui vere propitius est, non solum donat peccata, ne noceant ad futurum sæculum : sed etiam castigat, ne semper peccare delectet.

XII. Agite, fratres, quomodo in illis vindicatum est, si quæramus, aderit Dominus ut dicam. Quæramus enim tres istas personas, Moysen, et Aaron, et Samuëlem, et quomodo in eis vindicatum sit, quia dixit : « Vindicans in » omnes affectiones eorum. » Utique eas affectiones dicens eorum, quas Dominus noverat in cordibus illorum, quas homines non noverant. Etenim sine querela hominum versabantur in medio plebis Dei. Sed quid dicimus? quia Moyses habuit primam vitam fortasse peccatricem? Nam et percusso homine, fugit de Ægypto [1]. Habuit et Aaron primam vitam quæ displiceret Deo. Nam ipse insanienti populo et furenti idolum permisit ut fieret, et factum est populo Dei idolum quod adoraret [2]. Samuël quid fecit, infans ad templum datus? Omnes ætates suas inter sancta sacramenta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei [3]. Nihil unquam dictum est de Samuële, nihil ab hominibus. Noverat ibi forte Deus aliquid quod purgaret : quia et quod perfectum jam videtur hominibus, illi perfectioni adhuc imperfectum est. Pleraque faciunt artifices, et ostendunt imperitis; et cum jam judicaverint imperiti esse perfecta, expoliunt illa artifices, qui noverunt adhuc quid illis desit, ut mirentur homines tantam expolitionem rebus accidisse, quas jam perfectas pronuntiaverant. Fit hoc et in ædificiis, et in picturis, et in vestibus, et prope

[1] Exod. II, 12 et 15. — [2] Id. XXXII, 1-4. — [3] I Reg. I, 24, et III, I.

in omni genere artium. Primo judicant illud jam quasi perfectum esse, ut oculi eorum amplius nihil desiderent: sed aliud judicat oculus imperitus, aliud judicat artis regula. Sic et illi sancti versabantur ante oculos Dei, tanquam sine culpa, tanquam perfecti, tanquam Angeli : noverat autem quid illis deesset, qui vindicabat in omnes affectiones eorum. Vindicabat autem non irascens, sed propitius : ad hoc vindicabat ut perficeret cœptum, non ut damnaret ejectum. Vindicans ergo in omnes affectiones eorum erat Deus. Quomodo vindicavit in Samuëlem? ubi est vindicta ipsa? Hoc dico, ut noverint Christiani, qui jam hic cognoverunt Christum, ad quos venit in scabello pedum suorum, quos ita dilexit, pro quibus sanguinem fudit; noverint quomodo vapulent, cum multum profecerint. Quærimus vindictam in Moyse, prope nullam habet, nisi quod ad extremum ait illli Deus, « Ascende » in montem, et morere[1]. » Ait seni, « Morere : » jam peregerat ætates suas, numquid nunquam erat moriturus? Qualis illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suam, ut diceret, « Non intrabis in terram promissionis[2], » quo intraturus erat populus? Quamdam figuram quorumdam gerebat Moyses. Nam qui in regnum cœlorum intravit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promissa, ut umbram ostenderet et transiret? Nonne multi perfidi intrarunt in illam terram? nonne in illa terra viventes multa mala fecerunt, et Deum offenderunt? nonne et idololatriam secuti sunt in ipsa terra? Magnum erat non dedisse terram istam Moysi? Sed Moysen voluit gestare figuram eorum qui sub Lege erant, quia per Moysen data est Lex[3] : et ostendit eos qui sub Lege esse vellent, et sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est

[1] Deut. xxxii, 49. — [2] Ibid. 52, et xxxiv, 4. — [3] Joan. i, 17.

Moysi, figura erat, non pœna. Seni mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quo intraverunt indigni? De Aaron autem quid dictum est? Mortuus est et ipse senex, filii sui successerunt ei in sacerdotio; filius ejus postea sacerdotium administravit[1] : quomodo et in istum vindicavit? Samuël et ipse sanctus senex mortuus est, relictis filiis successoribus suis[2]. Quid est quod in illos vindicatum est quæro, et secundum homines non invenio : secundum autem quod scio pati servos Dei, quotidie in illos vindicabatur. Legite, et videte vindictas, et qui proficitis ferte vindictas. Quotidie patiebantur populos contradicentes, quotidie patiebantur inique viventes; et inter illos vivere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta. Nondum proficit, cui parva est. Tantum te enim torquet injustitia aliena, quantum recesseris a tua. Cum enim fueris frumentum, id est, herba bona de semine bono, filius regni, cum cœperis fructum dare, tunc tibi apparebunt zizania : « Cum » enim crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania[3]. » Cum cœperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quasi separare a te malos, et separare ab Ecclesia omnes malos : respondebit tibi Domini sententia : « Sinite utraque crescere usque ad » messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis » simul et triticum[4]. » Ex sententia Domini necesse erit parcere zizaniis, ex conditione servi necesse erit vivere inter zizania : separare ea non potes, tolerare tibi necesse est. Vide quantas plagas in corde patiaris, qui corpore integro inter malos versaris. Probabitis quicumque profeceritis, probatis qui jam profecistis. Toleranda sunt ergo ista ; et forte hoc pertinet ad illud : « Servus qui novit

[1] Num. xx, 24-28. — [2] I Reg. viii, 1, et xxv, 1. — [3] Matth. xiii, 26. — [4] Ibid. 30.

» voluntatem domini sui, et non facit digna, plagis vapu-» labit multis[1]. » In multis enim quantum nobis innotescit voluntas Dei, etiam reatus noster innotescit nobis : et quanto ille nobis innotescit, tanto plus imus in fletus et lacrymas. Videmus enim quam sit justum quod de nobis exigat Deus, in quanta adhuc imperfectione jaceamus ; et fit in nobis quod dictum est : « Qui apponit scientiam, » apponit dolorem[2]. » Ecce abundet in te charitas, plus dolebis peccantem. Quanto in te major charitas est ; tanto amplius te torquebit, quem toleras : non torquebit tanquam irascentem illi, sed tanquam dolentem pro illo.

XIII. Vide Paulum apostolum, quid patiebatur, vide quis quid patiebatur : « Præter illa, inquit, quæ extrinse-» cus sunt : (dixit enim multa quæ patiebatur, et cœpit » dicere interiora, præter illa quæ extrinsecus erant, quæ » patiebatur a malis persecutoribus Christi :) incursus » in me quotidianus, sollicitudo omnium Ecclesiarum[3]. » Et vide qualis sollicitudo, quam paterna, quam materna : videte quomodo cædebatur, ut vindicaretur in omnes affectiones ejus : dicemus et affectiones ejus, in quas vindicabat Deus. « Quis infirmatur, inquit, et non ego infir-» mor ? quis scandalizatur, et non ego uror[4] ? » Quanto major charitas, tanto majores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille et stimulum carnis, angelum Satanæ, a quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat Deus, vindicans in omnes affectiones ejus. Quæ sunt affectiones, in quas sic vindicabat? Ipse exposuit, ipse dixit : « In mag-» nitudine, inquit, revelationum ne extollar, datus est » mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me co-» laphizet[5]. » Tam perfectus erat, ut tamen timendum esset ne extolleretur : nam non poneret Deus medicamen-

[1] Luc. XII, 47. — [2] Eccli. I, 16. — [3] 2 Cor. XI, 28. — [4] Ibid. 29. — [5] 2 Cor. XII, 7.

tum; ubi vulnus non esset. Et rogavit ut tolleretur, æger ille rogavit ut auferretur medicamentum : « Propter quod » ter Dominum rogavi, inquit, ut auferret eum a me, » id est, stimulum carnis a quo colaphizabatur, aliquem forte dolorem corporis : « Rogavi, inquit, auferret eum a me; » et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in in- » firmitate perficitur[1]. » Ego novi quem curo, non mihi det qui ægrotat consilium. Tanquam emplastrum mordax urit te, sed sanat te. Rogat medicum ut tollat emplastrum; et non tollit, nisi cum fuerit sanatum quo posuerat. « Virtus in infirmitate perficitur. » Ergo, fratres, quicumque in Christo proficimus, non nos putemus sine flagello futuros : quia quantumlibet proficiamus, novit ipse peccata nostra; aliquando et nobis ostendit illa, et videmus et nos peccata nostra. Et cum inter tales homines versari cœperimus, ut jam homines quid in nobis reprehendant non inveniant : reprehendit ille adhuc qui omnia novit, et vindicat in omnes affectiones, quia propitius est nobis. Nam si non vindicet et deserat, perimus. « Deus, tu propitius fuisti illis, et vindicans in omnes affec- » tiones eorum. »

XIV. « Exaltate Dominum Deum nostrum. » Iterum exaltamus illum : qui bonus est et cum ferit, quomodo laudandus est, quomodo exaltandus est? Tu potes hoc exhibere filio tuo, et Deus non potest? Non enim bonus es quando blandiris filio tuo, et malus cum cædis filium tuum. Et cum blandiris, pater es; et cum cædis, pater es: ideo blandiris, ne deficiat; ideo cædis, ne pereat. « Exal- » tate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto » ejus : quoniam sanctus Dominus Deus noster[2]. » Quomodo superius dixit : « Exaltate Dominum Deum nostrum, » et adorate scabellum pedum ejus; » intelleximus autem

[1] 2 Cor. XII, 8, 9. — [2] Psal. XCVIII, 9.

quid sit adorare scabellum pedum ejus : sic et modo post exaltationem Domini Dei nostri, ne quis illum præter montem ejus exaltet, commendavit et montem ipsius. Mons ipsius quis est? Legimus alibi de hoc monte, quia lapis fuit præcisus de monte sine manibus, et confregit omnia regna terræ, et crevit lapis ipse. Danielis visio est ista, quam narro. « Crevit lapis iste, qui præcisus est de monte » sine manibus : et factus est, inquit, mons magnus, ita » ut impleret universam faciem terræ[1]. » In ipso monte magno adoremus, si exaudiri volumus. Hæretici[2] non adorant in isto monte; quia mons iste implevit universam faciem terræ : hæserunt in parte, et totum amiserunt. Si agnoscant Ecclesiam catholicam, adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim lapis ille qui præcisus est de monte sine manibus, jam videmus quantum creverit, et quantas terræ regiones occupaverit, et usque ad quas gentes pervenerit. Quid est mons unde præcisus est lapis sine manibus? Regnum Judæorum : primo quod colebant unum Deum. Inde præcisus est lapis Dominus noster Jesus Christus. Ipse dictus est, « Lapis, quem reproba- » verunt ædificantes, hic factus est in caput anguli[3]. » Lapis iste præcisus de monte sine manibus, confregit omnia regna terrarum : videmus confracta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ erant regna terræ? Regna idolorum, regna dæmoniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis hominibus : ubi est regnum ejus? Regnabat Mercurius in multis hominibus : ubi est regnum ejus? Fractum est, redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille regnabat. Regnum Cœlestis quale erat Carthagini? ubi nunc est regnum Cœlestis? Lapis ille fregit omnia regna terrarum, lapis præcisus de monte sine manibus. Quid est, præcisus de monte sine manibus? Natus de

[1] Dan. II, 34, 35 — [2] Donatistæ. — [3] Psal. CXVII, 22, et Act. IV, 11.

gente Judæorum sine opere hominum. Omnes enim qui nascuntur, de opere maritali nascuntur : ille de Virgine natus, sine manibus natus est; per manus enim, opus humanum significatur : quo manus humanæ non accesserunt; ubi maritalis amplexus non fuit; fœtus tamen fuit. Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille : crevit, et crescendo fregit omnia regna terrarum. Factus est autem mons magnus, et implevit universam faciem terræ. Hæc est Ecclesia catholica, cui vos communicare gaudete. Illi autem qui non ei communicant, quia præter ipsum montem adorant et laudant Deum, non exaudiuntur ad vitam æternam; etsi ad quædam temporalia exaudiantur. Non sibi ergo blandiantur, quia eos in quibusdam exaudit Deus : nam et Paganos exaudit in quibusdam. Nonne clamant Pagani ad Deum, et pluit? Quare? « Quia » facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit » super justos et injustos[1]. » Noli ergo gloriari, pagane, quia te clamante ad Deum, pluit Deus, qui super justos et injustos pluit. Audivit te ad temporalia : non te audit ad æterna, nisi in monte sancto ejus adoraveris. « Adorate » Dominum in monte sancto ejus, quoniam sanctus Do» minus Deus noster. »

XV. Hæc de Psalmo sufficiant Charitati Vestræ : quantum Dominus donavit, locuti sumus. Et quidquid loquimur in nomine Dei, quoniam Dei est loquentis per nos, imber Dei est : videte vos qualis terra sitis. Nam quando pluvia venit super terram, si bona terra est, fructus bonos parit; si mala terra est, spinas parit : pluvia tamen dulcis est et super fructus et super spinas. Qui istis verbis auditis pejor factus fuerit, et spinas de pluvia generaverit, ignem speret, pluviam non accuset : qui autem melior factus fuerit, et fruges de bona terra genuerit, horreum

[1] Matth. v, 45.

speret, pluviam laudet. Aut quid sunt nubes, aut quid est pluvia, nisi Dei misericordia, omnia facientis circa eos quos diligit, et quibus donavit ut ab eis diligatur?

ENARRATIO

IN PSALMUM XCIX.

Sermo ad plebem[1].

I. Psalmum, fratres, cum cantaretur, audistis; brevis est, nec obscurus: quasi securitatem dederim, ne laborem timeatis. Videamus tamen attentius, et quanto liberius, tanto diligentius, quid sibi velint ea ipsa quæ aperte sonant: ut quantum Dominus donare dignatur, spiritaliter intelligantur. Vox Dei quolibet organo sonans, tamen vox Dei: neque enim delectat aures ejus, nisi vox ejus. Nam et nos cum loquimur, tunc eum delectamus, cum ipse de nobis loquitur.

II. « Psalmus in confessione: » sic inscribitur, hic est titulus ejus, « Psalmus in confessione[2]. » Pauci versus sunt, magnarum rerum gravidi: pariant semina in cordibus vestris, ut paretur horreum messi dominicæ. Psalmus iste in confessione hoc nobis jubet, ad hoc nos hortatur, ut jubilemus Deo. Nec hortatur velut aliquem unum angulum terræ, aut unam aliquam habitationem congregationemve hominum: sed quia ubique novit se seminasse benedictionem, undique exigit jubilationem.

III. « Jubilate ergo Domino, universa terra[3]. » Num-

[1] In Sermone isto ad plebem agit Augustinus egregie de ferendis hominibus in Ecclesia vel in monasterio male agentibus. — [2] Psal. XCIX, 1. — [3] Ibid. 2.

quid modo vocem meam audit universa terra? Et tamen hanc vocem audivit universa terra. Jam jubilat Domino universa terra; et quæ adhuc non jubilat, jubilabit. Pertendens enim benedictio, incipiente Ecclesia ab Jerusalem per omnes gentes[1], impietatem ubique prosternit, pietatem ubique construit: et mixti sunt boni malis, et mali per omnem terram, et boni per omnem terram. In malis murmurat omnis terra, in bonis jubilat omnis terra. Quid est ergo jubilare? Multum enim nos attentos facit ad hoc verbum et præsentis Psalmi titulus, quia inscribitur, « In » confessione. » Quid est, in confessione jubilare? Est alterius cujusdam Psalmi sententia dicentis: « Beatus po- » pulus qui intelligit jubilationem[2]. » Profecto magnum aliquid est, quod intellectum beatos facit. Dominus ergo Deus noster beatificator hominum, det mihi intelligere quod dicam, det vobis intelligere quod auditis: « Beatus » populus qui intelligit jubilationem. » Curramus ergo ad hanc beatitudinem, intelligamus jubilationem, non eam sine intellectu fundamus. Quid opus est jubilare et obtemperare huic Psalmo dicenti: « Jubilate Deo, omnis » terra, » et non intelligere jubilationem, ut vox nostra sola jubilet, et cor non jubilet? Sonus enim cordis, intellectus est.

IV. Quod nostis dicturus sum. Qui jubilat, non verba dicit, sed sonus quidam est lætitiæ sine verbis: vox est enim animi diffusi lætitia, quantum potest, exprimentis affectum, non sensum comprehendentis. Gaudens homo in exultatione sua, ex verbis quibusdam quæ non possunt dici et intelligi, erumpit in vocem quamdam exultationis sine verbis: ita ut appareat eum ipsa voce gaudere quidem, sed quasi repletum nimio gaudio, non posse verbis explicare quod gaudet. Animadvertite hoc in eis qui

[1] Luc. XXIV, 47. — [2] Psal. LXXXVIII, 16.

cantant etiam non honeste. Non enim talis erit jubilatio nostra, qualis illorum est : nos enim in justificatione jubilare debemus, illi autem jubilant in iniquitate : itaque nos in confessione, illi in confusione. Tamen ut hoc quod dico intelligatis, imo recordemini rem cognitam, maxime jubilant qui aliquid in agris operantur; copia fructuum jucundati vel messores, vel vindemiatores, vel aliquos fructus metentes, et in ipsa fœcunditate terræ et feracitate gaudentes, exultando cantant; et inter cantica quæ verbis enuntiant, inserunt voces quasdam sine verbis in elatione exultantis animi, et hæc vocatur jubilatio. Si quis forte propterea non recognoscit, quia nunquam advertit, advertat de cætero. Atque utinam non inveniat quos advertat, ne Deus inveniat quos evertat. Sed tamen quia non quiescunt nasci spinæ, in male exultantibus advertamus jubilationem improbandam, et offeramus Deo jubilationem coronandam.

V. Quando ergo nos jubilamus? Quando laudamus quod dici non potest. Attendimus enim universam creaturam, terram et mare et cœlum, et omnia quæ in eis sunt : attendimus singula habere origines et causas suas, seminum vim, nascendi ordinem, permanendi modum, intereundi decessum, currere volumina sæculorum sine ulla perturbatione, stellas volvi quodam modo ab Oriente in Occidentem, peragere cursus annorum, videmus dimensiones mensium, distensiones horarum; inque his omnibus nescio quid invisibile, quod spiritus vel anima dicitur, inesse omnibus animantibus ad appetendam voluptatem fugiendamque molestiam, ad conservandam incolumitatem suam vestigium quoddam unitatis; inesse etiam homini commune quiddam cum Angelis Dei; non cum pecoribus, sicut est vivere, audire, videre, et cætera; sed quod intelligat Deum, quod ad mentem proprie pertineat, quod

sicut oculus album et nigrum, ita æquitatem iniquitatemque discernat. In hac tota consideratione creaturæ, quam nominare utcumque et percurrere potuimus, interroget se anima : Quis fecit hæc omnia? quis creavit hæc? quis in his te ipsam? Quid sunt ista quæ consideras? quid tu quæ consideras? Quis ille qui fecit consideranda et considerantem? quis est iste? Dic illum : ut dicas illum, cogita illum. Potes enim aliquid cogitare, et forte non potes dicere : nullo modo autem poteris dicere quod non potueris cogitare. Ergo cogita illum prius quam dicas illum : ut cogites illum, accede ad illum. Quod enim vis bene videre, ut habeas quod loquaris, accedis ut inspicias, ne forte longe videndo fallaris. Sed ut oculis ista corpora, sic ille mente conspicitur, corde attenditur et videtur. Et ubi est cor unde ille videatur? « Beati, ait, » mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt[1]. » Audio, credo, ut possum intelligo, corde videri Deum, nec posse nisi mundo corde conspici : sed audio aliam Scripturam, « Quis gloriabitur castum se habere cor ? aut quis gloria- » bitur mundum se esse a peccato[2]? » Attendi ergo universam creaturam, quantum potui ; corporalem animadverti in cœlo et in terra, spiritalem autem in me ipso qui loquor, qui membra vegeto, qui vocem intendo, qui linguam moveo, qui verba pronuntio, sensusque discerno. Et quando comprehendo me in me? Unde ergo possum quod supra me? Promittitur tamen cordi humano visio Dei, et indicitur quædam operatio mundandi cordis : hoc dicitur ab Scriptura : Para unde videas quod amas, antequam videas. Audito enim Deo et nomine ejus, cui non dulce est quod audit, nisi impio multum remoto, multum longe facto? « Quoniam ecce, inquit, qui longe faciunt se » abs te, peribunt : » sequitur, « Perdidisti omnem qui

[1] Matth. v, 8. — [2] Prov. xx, 9.

» fornicatur ab te[1]. » Nobis autem quid? Quia illi longe, et ideo in tenebris, et ita sauciatis oculis in tenebris, ut lumen non solum non desiderent, sed etiam perhorrescant : nobis in longinquo inventis quid dicitur? Accedite » ad eum, et illuminamini[2]. » Ut autem accedas et illumineris, displiceant tibi tenebræ tuæ : damna quod es, ut merearis esse quod non es. Es iniquus, esse debes justus : nunquam justitiam percepturus es, si adhuc tibi placet iniquitas. Contere illam in corde tuo, et munda; expelle illam de corde tuo, ubi vult habitare quem vis videre. Accedit ergo utcumque anima humana, interior homo recreatus ad imaginem Dei, quia creatus ad imaginem Dei : qui tanto erat longe factus, quanto ierat in dissimilitudinem. Non enim locorum intervallis acceditur ad Deum, aut receditur a Deo : dissimilis factus, longe recessisti; similis factus, proxime accedis. Vide quomodo nos vult accedere Dominus, faciens primo similes, ut accedamus. « Estote, ait, sicut Pater vester qui in cœlis est, qui so» lem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit su» per justos et injustos[3]. » Disce diligere inimicum, si vis cavere inimicum. In quantum autem in te charitas crescit, efficiens te et revocans te ad similitudinem Dei, pertendit usque ad inimicos; ut sis ei similis qui facit solem suum oriri, non super bonos tantum, sed super bonos et malos; et pluit, non super justos tantum, sed super justos et injustos. Quantum accedis ad similitudinem, tantum proficis in charitate, et tanto incipis sentire Deum. Et quem sentis? qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquam discessit a te : recedit a te Deus, cum tu recedis a Deo. Præsentia sunt cæcis omnia, sicut videntibus : uno loco stans cæcus et videns, hisdem formis rerum uterque circumfunditur; ille est præsens rebus, ille

[1] Psal. LXXII, 27. — [2] Id XXXIII, 6 — [3] Matth. V, 45.

absens : ex duobus uno loco stantibus, unus est præsens, alius absens ; non rebus ipsis ad alterum accedentibus et ab altero recedentibus, sed propter dissimilitudinem oculorum suorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctum est ibi quod contemperari solet luci cuncta vestienti, frustra est præsens rebus quas non videt ; imo rectius absens quam præsens dicitur : ubi enim non est sensus ejus, recte dicitur absens ; hoc est enim absentem esse, sensu abesse. Sic et Deus ubique præsens est, ubique totus. « Sapientia ejus attingit a fine usque ad finem fortiter, et » disponit omnia suaviter[1]. » Quod autem Deus Pater, hoc Verbum ejus et Sapientia ejus, lux de luce, Deus de Deo. Quid ergo optas videre ? Non est a te longe quod vis videre. Apostolus dicit equidem non longe positum ab unoquoque nostrum : « In ipso enim vivimus et movemur et » sumus[2]. » Quanta ergo miseria est, longe esse ab eo qui ubique est ?

VI. Esto ergo similis pietate, et diligens cogitatione : « Quoniam invisibilia ejus per ea quæ facta sunt intellecta » conspiciuntur[3]. » Ea quæ facta sunt intuere, mirare, quære auctorem. Si dissimilis sis, repelleris ; si similis, exultabis. Et cum accedere cœperis similis, et persentiscere Deum, quantum in te charitas crescit, quia et charitas Deus est[4], senties quiddam quod dicebas, et non dicebas. Ante enim quam sentires, dicere te putabas Deum : incipis sentire, et ibi sentis dici non posse quod sentis. Cum autem ibi didiceris dici non posse quod sentis, tacebis, non laudabis ? Ergo mutus eris in laudibus Dei, et gratiarum actionem non reddes ei, qui voluit se notum tibi facere ? Laudabas, cum quæreres ; silebis, cum inveneris ? Nullo pacto ; non eris ingratus. Debetur honor, debetur reverentia, debetur magna laudatio. Attende te qui sis, terra

[1] Sap. VIII, 1. — [2] Act. XVII, 27. — [3] Rom. I, 20. — [4] I Joan. IV, 8.

et cinis : vide quis meruerit, quid videre : vide quis, quid : homo Deum. Agnosco non meritum hominis, sed misericordiam Dei. Lauda ergo miserantem. Quomodo, inquis, laudabo? Modicum ipsum quod sentire possum ex parte in ænigmate per speculum[1], jam explicare non possum. Audi ergo Psalmum : « Jubilate Domino, omnis terra : » Intellexisti jubilationem omnis terræ, si jubilas Domino. Domino jubila : noli jubilationem tuam in alias atque alias res dividere. Postremo cætera dici possunt utcumque : ille solus est ineffabilis, qui dixit, et facta sunt omnia. Dixit, et facti sumus : sed nos eum dicere non possumus[2]. Verbum ejus quo dicti sumus, Filius ejus est : ut a nobis utcumque infirmis diceretur, factus est infirmus. Jubilationem pro verbo possumus dicere, verbum pro verbo non possumus. « Jubilate ergo Domino, omnis terra. »

VII. « Servite Domino in jucunditate. » Omnis servitus amaritudine plena est : omnes conditione servili obligati et serviunt, et murmurant. Nolite timere illius Domini servitutem : non erit ibi gemitus, non murmur, non indignatio : nemo se petit inde venalem ; quia dulce est quod redempti omnes sumus. Magna felicitas, fratres, esse in ista domo magna servum, etsi cum compedibus. Noli timere, serve compedite, confitere Domino : meritis tuis attribue compedes tuas : confitere in compedibus, si vis ut in ornamenta vertantur. Non frustra, nec sine exauditione dictum est : « Intret in conspectum tuum gemitus compedi- » torum[3]. Servite Domino in jucunditate. » Libera servitus est apud Dominum ; libera servitus, ubi non necessitas, sed charitas servit. « Vos, inquit, in libertatem vocati » estis, fratres ; tantum ne libertatem in occasionem car- » nis detis ; sed per charitatem spiritus servite invicem[4]. »

[1] I Cor. XIII, 12. — [2] Psal. XXXII, 9. — [3] Id. LXXVIII, 11. — [4] Galat. V, 13.

Servum te charitas faciat, quia liberum te veritas fecit. « Si » manseritis, inquit, in verbo meo, vere Discipuli mei es- » tis et cognoscetis veritatem, et veritas liberavit vos [1]. » Simul es et servus et liber : servus, quia factus es; liber, quia amaris a Deo a quo factus es : imo etiam inde liber, quia amas eum a quo factus es. Noli servire cum murmure : non enim id agunt murmura tua, ut non servias, sed ut malus servus servias. Servus es Domini; libertus es Domini : non te sic quæras manumitti, ut recedas de domo manumissoris tui.

VIII. « Servite Domino in jucunditate. » Plena erit illa et perfecta jucunditas, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem [2] : tunc erit perfecta jucunditas, tunc illa perfecta jubilatio, tunc laus sine defectu, tunc amor sine scandalo, tunc fructus sine timore, tunc vita sine morte. Quid hic? nullum-ne gaudium? Si nullum gaudium, nulla jubilatio : quomodo, « Jubilate Domino, universa terra? » Est plane et hic gaudium; de spe futuræ vitæ gustatur hic unde ibi satiemur. Sed necesse est ut multa perferant frumenta inter zizania : sunt grana inter paleam [3], est lilium inter spinas. Quid enim audit Ecclesia? « Sicut lilium in me- » dio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum [4]. » Non dictum est, In medio alienarum, sed, « In medio filia- » rum. » O Domine, quomodo consolaris? quomodo confortas? quomodo terres? Quid est quod dicis? « Sicut lilium » in medio, quarum spinarum? Ita proxima mea in me- » dio, quarum filiarum? » Quas dicis spinas, ipsas filias? Respondet : Spinæ sunt propter mores suos; filiæ, propter sacramenta mea. Utinam ergo inter gemitus alienorum gemeretur : minus gemeretur. Ille est major gemitus, « Quo-

[1] Joan. VIII, 31. — [2] I Cor. XV, 54. — [3] Matth. III, 12, et XIII, 30. — [4] Cant. II, 2.

» niam si inimicus exprobasset mihi, sustinuissem utique; » et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, » absconderem me utique ab eo. » Psalmi voces sunt : qui Litteras nostras novit, sequitur ; qui non novit, discat, ut sequatur. « Si is, qui oderat me, super me magna » locutus fuisset, absconderem me utique ab eo : tu vero » unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum » dulces capiebas cibos [1]. » Quos dulces cibos nobiscum capiunt, qui nobiscum semper futuri non sunt? quos dulces cibos, nisi, « Gustate et videte quam dulcis est Domi- » nus [2]? » Inter illos necesse est gemamus.

IX. Sed quo se separaturus est Christianus, ut non gemat inter falsos fratres? Quo iturus est? quid facturus? Solitudines petat? sequuntur scandala. Separaturus est se qui bene proficit, ut nullum omnino hominem patiatur? Quid si et ipsum, antequam proficeret, nemo vellet pati? Si ergo, quia proficit, nullum hominem vult pati, eo ipso quo non vult aliquem hominem pati, convincitur quod non profecerit. Intendat Charitas Vestra. « Sustinentes invicem, » ait Apostolus, in dilectione, satagentes servare unit- » tem spiritus in vinculo pacis [3]. Sustinentes invicem : » Non habes quod in te alius sustineat? Miror si non est : sed ecce non sit; eo robustior es ad cæteros sustinendos, quo jam non habes quod in te alii sustineant. Non sustineris, sustine cæteros. Non possum, inquis. Ergo habes quod et in te alii sustineant. « Sustinentes invicem in di- » lectione. » Tu deseris res humanas, et segregas te, ut nemo te videat : cui proderis? Tu ad hoc pervenisses, si nullus tibi profuisset? An quia veloces pedes tibi videris habuisse ad transeundum, præcisurus es pontem? Exhortor omnes, vox Dei omnes hortatur : » Sustinentes invi- » cem in dilectione. »

[1] Psal. LIV, 13-15. — [2] Id. XXXIII, 8. — [3] Ephes. IV, 2.

X. Separabo me, inquit aliquis, cum paucis bonis, cum illis mihi bene erit. Nam nulli prodesse impium et crudele est. Non me hoc docuit Dominus meus. Non damnavit servum, qui intervertit quod accepit, sed qui non erogavit. Intelligatur pœna interversoris ex pœna pigri. « Serve » nequam et piger, » ait Dominus damnans : non ait, Intervertisti pecuniam meam : non ait, Dedi tibi, et non mihi quod dedi integrum reddidisti : Quia non crevit, quia non erogasti, inde, inquit, te puniam [1]. Avarus est Deus salutis nostræ. Ergo separabo me, inquit, cum paucis bonis : quid mihi est rationem habere cum turbis ? Bene : pauci ipsi boni, de quibus turbis sunt eliquati ? Si tamen jam ipsi pauci, omnes boni : tamen bona cogitatio humana, laudabilis, esse cum talibus qui elegerunt vitam quietam ; remoti a strepitu populari, a turbis inquietis, a magnis fluctibus sæculi, tanquam in portu sunt. Jam ergo ibi gaudium illud? jam ibi jubilatio illa quæ promittitur? Nondum ; sed adhuc gemitus, adhuc sollicitudo tentationum. Habet enim alicunde et portus aditum : si portus aditum ex nulla parte haberet, nulla in eum navis intraret ; oportet ergo ut ex aliqua parte pateat : aliquando autem per eam partem qua patet, ventus irruit ; et ubi scopuli non sunt, naves se invicem collisæ confringunt. Ubi ergo securitas, si nec in portu? Et tamen utcumque feliciores in portu quam in pelago, fatendum est, concedendum est, verum est. Ament se, naves in portu bene sibi applicentur, non sibi collidantur : servetur ibi parilitas æquabilitatis, constantia charitatis : et quando forte ventus ex illa parte qua patet, irruerit, sit ibi cauta gubernatio.

XI. Nam quid dicturus est mihi quisquis talibus locis forte præest, imo servit fratribus, in his quæ monaste-

[1] Matth. xxv, 14-30.

ria dicuntur? quid dicturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malum admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantem admissurus sum; cum paucis bonis bene mihi erit. Ubi cognoscis quem forte vis excludere? Ut cognoscatur malus, intus probandus est: quomodo ergo excludis intraturum, qui postea probandus est, et probari nisi intraverit non potest? Repelles omnes malos? Dicis enim, et nosti inspicere. Omnes nudis cordibus ad te veniunt? Qui intraturi sunt, ipsi se non noverunt; quanto minus tu? Multi enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vitam sanctam, in commune habentem omnia, ubi nemo dicit aliquid suum, quibus est una anima et cor unum in Deum[1]: missi sunt in fornacem et crepuerunt. Quomodo ergo cognoscis eum qui sibi ipse adhuc ignotus est? Excludes malos fratres a conventu bonorum? De corde tuo, quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes, si potes, exclude: non intret in cor tuum vel suggestio mala. Non consentio, inquis. Sed intravit tamen, ut suggeret. Nam omnes munita corda habere volumus, ut nihil intret quod male suggeratur. Unde autem intret, quis novit? Et pugnamus quotidie in uno corde nostro; unus homo in corde suo cum turba luctatur. Suggerit avaritia, suggerit libido, suggerit voracitas, suggerit lætitia ista popularis; omnia suggerunt: ab omnibus se continet, omnibus respondet, et ab omnibus aversatur; difficile est ut non ab aliqua feriatur. Ubi ergo securitas? Hic nusquam; in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum Dei. Ibi autem, cum illuc pervenerimus, perfecta securitas, cum clauduntur portæ, et confirmantur vectes portarum Jerusalem[2]: ibi vere plena jubilatio et magnum gaudium. Modo autem ne

[1] Act. IV, 32-35. — [2] Psal. CXLVII, 13.

securus laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes hominem quemquam [1].

XII. Hinc autem falluntur homines, ut vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur; quia et cum laudare volunt, sic laudant, ut non ibi dicant mala quæ mixta sunt; et qui vituperare volunt, tam invido animo et perverso vituperant, ut claudant oculos adversus bona, et sola mala quæ ibi vel sunt vel putantur, exaggerent. Inde fit ut unaquæque professio male laudata, id est, non caute laudata, cum invitaverit homines laude sua, inveniant illi qui illuc veniunt, aliquos quales ibi esse non credebant; et offensi a malis, resiliant a bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, et sic audite ut vivatis. Laudatur, ut generaliter dicam, Ecclesia Dei : magni homines Christiani, soli Christiani, magna Catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, jejuniis, hymnis vacatur per totum orbem terrarum, una consensione pacis laudatur Deus. Audit forte qui nescit tacitum esse de commixtis malis, venit laude invitatus, invenit commixtos malos, qui non illi prædicti sunt antequam veniret; offenditur a falsis Christianis, refugit a veris Christianis. Rursus odiosi, maledici, irruunt in vituperationem : Quales Christiani? qui Christiani? Avari, fœneratores. Nonne ipsi sunt qui theatra et amphitheatra implent per ludos et per alia spectacula, qui implent ecclesias per dies festos? Ebriosi, voraces, invidi, insectatores alterutrum. Sunt tales, sed non soli tales. Et iste vituperator cæco animo tacet bonos, et ille laudator incauto animo tacet malos. Si autem sic laudatur in hoc tempore Ecclesia Dei, quomodo laudant Scripturæ Dei, ecce quomodo nunc dixi; « Sicut lilium in medio » spinarum, sic proxima mea in medio filiarum [2]: » Au-

[1] Eccli. XI, 30. — [2] Cant. II, 2.

dit homo, considerat, placet illi lilium, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas : merebitur esse in laude et in oculis sponsi, qui dicit : « Sicut lilium in medio spinarum, sic » proxima mea in medio filiarum. » Ita et in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium toleratores, viscera sua impendentes his quos volunt proficere, non quærentes quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi [1]. Laudant hæc, obliviscuntur quia mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt avaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorum, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, jactant. Et tu invide vituperas, et tu incaute laudas : tu qui laudas, dic mixtos malos; tu qui vituperas, vide ibi et bonos. Sic et in illa vita communi fratrum, quæ est in monasterio : Magni viri, sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei, inde vivunt, cum lectione illis res est; laborant manibus suis, inde se transigunt; non avare aliquid petunt, quidquid eis infertur a piis fratribus, cum sufficientia et cum charitate utuntur; nemo sibi usurpat aliquid, quod alter non habeat; omnes se diligunt, omnes invicem se sustinent. Laudasti, laudasti : qui nescit quid interius agatur, qui nescit quomodo illo vento intrante etiam naves se in portu collidunt, intrat quasi securitatem sperans, neminem quem toleret habiturus; invenit ibi fratres malos, qui mali inveniri non possent, nisi admitterentur : (et necesse est ut primo tolerentur, ne forte corrigantur; nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati :)et fit ipse intolerandæ impatientiæ. Quis me huc quærebat? Ego putabam quia charitas est hic. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseveraverit implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi. Jamvero cum inde exierit,

[1] Philip. II, 21.

fit et ipse vituperator et maledicus : et dicit ea sola quæ quasi se pati non potuisse asseverat; et aliquando vera. Sed vera malorum toleranda sunt propter societatem bonorum. Dicit illi Scriptura : « Væ his qui perdiderunt sus» tinentiam[1].» Et quod est amplius, ructat indignationis malum odorem, unde absterreat intraturos : quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Invidi, litigatores, neminem sustinentes, avari : ille ibi illud fecit, et ille ibi illud fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti, jactas: qui te malum toleraverunt, taces.

XIII. Merito illud, fratres charissimi, magnificum in Domini Evangelio, ex ore Domini : « Duo in agro, unus as» sumetur, et unus relinquetur ; duæ in molendino, una » assumetur, et una relinquetur ; duo in lecto, unus as» sumetur, et unus relinquetur[2]. » Qui sunt duo in agro? Quod dicit Apostolus, « Ego plantavi, Apollo rigavit, sed » Deus incrementum dedit. Dei agricultura estis[3]. » In agro laboramus. « Duo in agro, » clerici sunt : « Unus as» sumetur : et unus relinquetur ; » Assumetur bonus, relinquetur malus. « In molendino duæ, » ad plebes retulit. Quare in molendino? Quia devinctæ sæculo, circuitu rerum temporalium, tanquam mola detinentur. Et inde « Una assumetur, et una relinquetur. » Quæ inde assumetur? Faciens opera bona, attendens indigentiam servorum Dei, indigentiam pauperum, in confessione fidelis, in lætitia spei certa, vigilans ad Deum, nulli imprecans mala, diligens quantum potest, non solum amicos, sed etiam inimicos, præter uxorem suam non sciens aliquam, præter maritum suum non sciens aliquem ; assumetur et de molendino : quæ autem aliter fuerit, relinquetur. Alii autem dicunt : Quietem volumus, neminem volumus pati,

[1] Eccli. II, 16. — [2] Matth. XXIV, 40, 41, et Luc. XVII, 34, 35. — [3] I Cor. III, 6 et 9.

removemus nos a turbis; bene erit nobis in quadam securitate. Si quietem quæris, quasi lectum quæris, ut sine aliqua sollicitudine requiescas. Et inde unus assumetur, et unus relinquetur. Nemo vos fallat, fratres : si non vultis falli, et vultis amare fratres, scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem professionem habere fictas personas: sunt Christiani mali, sed sunt et boni. Quasi plures malos vides, quia palea sunt, et te ad grana pervenire non permittunt [1] : sunt ibi et grana, accede, tenta, excute, adhibe oris judicium. Invenis sanctimoniales indisciplinatas : numquid ideo sanctimonium reprehenden dum est? Multæ non stant in domibus suis, circumeunt domos alienas, curiose agentes, loquentes quæ non oportet, superbæ, linguatæ [2], ebriosæ : etsi virgines sunt, quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile conjugium, quam superba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen unde extolleretur, et haberet frenum quo regeretur. Sed numquid propter virgines malas, damnaturi sumus sanctas et corpore et spiritu [3]? aut propter istas laudabiles, etiam illas improbandas laudare cogemur? Undique unus assumetur, et unus relinquetur.

XIV. Ergo, fratres, finiamus Psalmum, quia planus est. « Servite Domino in jucunditate. » Vos alloquitur, quicumque in charitate omnia toleratis, et spe gaudetis, « Servite Domino, » non in amaritudine murmurationis, sed « In jucunditate » dilectionis. « Intrate in conspectu » ejus, in exultatione. » Facile est exultare foris : in conspectu Dei exulta. Non valde lingua exultet : conscientia exultet. « Intrate in conspectu ejus, in exultatione. »

XV. « Scitote quoniam Dominus ipse est Deus [4], » Quis

[1] Matth. III, 12. — [2] I Tim. V, 13. — [3] I Cor. VII, 34. — [4] Psal XCIX, 3.

nescit quia Dominus ipse est Deus? Sed de Domino dicit, quem non putabant homines Deum : « Scitote quoniam » Dominus ipse est Deus. » Dominus ille non vobis vilescat; crucifixistis, flagellastis, sputis illinistis, spinis coronastis, veste ignominiosa vestistis, in ligno suspendistis, clavis confixistis, lancea percussistis, custodes ad sepulcrum posuistis; ipse est Deus. « Scitote quoniam Dominus ipse » est Deus. Ipse fecit nos, et non nos. Ipse fecit nos : » Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil[1]. » Quid est quod exultatis? quid est quod superbitis? Alius vos fecit, et qui vos fecit, ipse a vobis patitur, Sed vos sic vos jactatis, et gloriamini, et extollitis, quasi a vobis ipsis facti sitis. Bonum est vobis ut qui fecit vos, perficiat vos. « Ipse fecit nos, et non nos. » Non debemus superbire : totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus : quod in nobis nos fecimus, inde damnamur; quod in nobis ille fecit, inde coronamur. « Ipse fe- » cit nos, et non nos. Nos autem populus ejus, et oves » pascuæ ejus. » Oves et ovis : ipsæ oves una ovis. Et quam amantissimum nostri pastorem habemus! Dimisit nonaginta novem, descendit quærere unam, reportat in humeris suis redemptam sanguine suo[2]. Securus mortuus est pastor pro ove, qui resurgens possidet ovem. « Nos au- » tem populus ejus, et oves pascuæ ejus. »

XVI. « Intrate in portas ejus in confessione[3]. » In portis initium est; a confessione incipite. Inde Psalmus in confessione, ibi jubilate. Confitemini vos non factos a vobis, laudate eum a quo facti estis. Ab illo sit bonum tuum, a quo recedens fecisti malum tuum. « Intrate in » portas ejus in confessione. » Intret grex in portas, non foris remaneat ad lupos. Et quomodo intret? « In confes- » sione. » Porta, id est, initium, confessio tibi sit. Unde

[1] Joan. I, 3. — [2] Luc. XV, 4. — [3] Psal. XCIX, 4.

in alio Psalmo dicitur, « Incipite Domino in confessione[1].» Quod illic dicit, « Incipite ;» hoc appellavit hic, portas : « Intrate in portas ejus in confessione. » Et quid, cum jam intraverimus, non confitebimur? Semper confitere, semper habes quod confitearis. Difficile est in hac vita, ut sic homo mutetur, ut nihil inveniatur in eo quod reprehendatur. Opus est ut tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui damnaturus est. Ergo et cum intraveris in atria, confitere. Quando non erit confessio peccatorum? In illa requie, in illa æqualitate Angelorum. Sed videte quid dixerim : Non erit confessio peccatorum. Non dixi, Non erit confessio : erit enim confessio laudis. Semper confiteberis, illum Deum, te creaturam; illum protectorem, te protectum. In illo quodam modo absconditus eris, sicut dictum est : « Abscondes eos in abscondito vultus tui[2]. » In atria ejus in hymnis confitemini ei. » In portis confitemini; et in atria cum intraveritis, confitemini in hymnis. Hymni laudes sunt. Quando intras, te reprehende; cum intraveris, illum lauda. « Aperite mihi portas justi- » tiæ, dicit in alio Psalmo, ingrediens in eis confitear Do- » mino[3]. » Numquid dixit, Cum ingressus fuero, jam non confitebor? Etiam ingressus confitebitur. Quæ enim peccata confitebatur Dominus noster Jesus Christus, quando ait : « Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ[4]? » Illum laudans confitebatur, non se accusans.

XVII. « Laudate nomen ejus, quia suavis est Dominus.» Nolite putare quia deficitis in laudando. Laudatio vestra quasi manducatio erit : quantum laudatis, tantum vires acquiritis, et tantum dulcescit quem laudatis. « Laudate » nomen ejus, quia suavis est Dominus. In æternum mi- » sericordia ejus[5].» Non enim cum te liberaverit, desinet

[1] Psal. CXLVI, 7. — [2] Id. XXX, 21. — [3] Id. CXVII, 19. — [4] Matth. XI, 25. — [5] Psal. XCIX, 5.

esse misericors : et ut protegat semper in æternam vitam, misericordiæ ejus est. « In æternum ergo misericordia » ejus, et usque in generationem et generationem veritas » ejus. » Aut omnem generationem accipe quod dictum est, « In generationem et generationem ; » aut in duabus generationibus, unam terrenam, alteram cœlestem. Hic est generatio una, quæ parit mortales ; altera, quæ parit æternos. Veritas ejus et hic est, et ibi. Noli putare quia hic non est veritas ejus. Si non hic esset veritas ejus, non diceret in alio Psalmo, « Veritas de terra orta est[1] : » nec ipsa Veritas diceret, « Ecce ego vobiscum sum usque » in consummationem sæculi[2]. »

[1] Psal. LXXXIV, 13. — [2] Matth. XXVIII, 20.

FINIS TOMI CENTESIMI DECIMI-SEPTIMI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 105.

Beati Martyris. Scilicet ad mensam Cypriani martyris, nominatim designati postea n. 23. Nempe apud Carthaginem quo loco martyrium consummavit Cyprianus, *In eodem loco*, inquit Augustinus Serm. CXIII, de Diversis, c. 2. *mensa Deo constructa est; quæ mensa dicitur Cypriani, non quia ibi est unquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus; et quia ipsa immolatione sua paravit hanc mensam, non in qua pascat sive pascatur, sed in qua sacrificium Deo, cui et ipse oblatus est, offeratur.*

ANNOTATIO (2) pag. 225.

Mater Sion. Apud LXX Interpretes, pro μήτι, *numquid*, legebant olim μήτηρ, *mater*: sic ante Augustinum Tertullianus, Ambrosius, etc.

ANNOTATIO (3) pag. 229.

De hac re dixit in Psal. LXVII, expositum an. 415 quo forte remittit, propter hujus Psalmi titulum, qui habet: *Canticum Psalmi, filiis Core*, etc.

Annotatio (4) pag. 231.

Ex interpretandi ratione liquet Aug. legisse : *Israëlitæ*. At in Vulgata est *Ezrahitæ*: forte pro *Zaraïtæ*. Lege insuper annotationem sequentem, et textum pag. 248.

Annotatio (5) pag. 248.

Vulgata hic, ut in superioris Psalmi titulo : *Ezrahitæ*: forte pro, *Zaraïtæ*. Quippe 1 Paralip. ii, 6, censentur Æthan et Æman filii Zaræ : et 3 Reg. iv, 31. Salomon dicitur in Vulgata *sapientior Ethan Ezrahita et Heman ;* ubi lxx pro *Ezrahita*, habent *Zaritem*.

Annotatio (6) pag. 311.

Provinciales : Confer Tractatum cxxii in Joannem, n. 31, ubi Evangelii prædicatores, milites Christi ; fideles vero, a quibus illi stipendium debitum accipiunt, Provinciales Christi appellat.

Annotatio (7) pag. 382.

Stationarios vocabant milites et apparitores præsidum certis locis per provincias et civitates constitutos, qui notoria crimina denuntiabant magistratibus, ex lib. i, c. de Curios. et Stationar. lib. xii, et ex lib. xxxi de Episc. et Cler. in C. Theod.

annotatio (8) *Ibid.*

Commentarienses dicebantur carcerum præfecti et notarii, quorum erat rationes custodiarum ac reorum conficere, et criminum inscriptiones recipere.

ANNOTATIO (9) pag. 428.

Scilicet Milevitanus episcopus, qui etiam in Psal. CXXXI Enarratione, proximo ante hunc Sermonem die habita, laudatur hisce verbis : *Justum quidem erat, charissimi, ut fratrem potius audiremus collegam meum, præsentem omnibus nobis : et modo non negavit, sed distulit*, etc.

ANNOTATIO (10) pag. 465.

Catasta. Isidoro, lectus ferreus est, in quo Martyres subjecto igne torquebantur. Aliis etiam, machina proprie seu locus, in quo servi vincti exponebantur venditioni, aut etiam operi faciendo includebantur.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.			BIBLIOTHECA GALLICA.	
Enarrat.	in Psalmum LXXVI.	Pag. 3	Ejusdem fragmenta, tom. XXI,	pag. 561
—	in Psalmum LXXX.	101	Id. tom. XXII.	1-2
—	in Psalmum LXXXIII.	139	Ibid.	2-4
—	in Psalmum LXXXIV.	162	ibid.	4-12
—	in Psalmum LXXXIX.	284	Ibid. tom. XXI.	561-563
—	in Psalmum XCI.	334	Id. tom. XXII.	12-16
—	in Psalmum XCIII.	363	Ibid.	16-25

INDEX

TOMI CENTESIMI DECIMI-SEPTIMI.

ENARRATIONES IN PSALMOS.

EXPLICIT INDEX.

